

793.735

9/77

5.3

2

การศึกษาปริศนาคำทายของไทย

ปริญญาานิพนธ์

ของ

วรรณา นະมิ

-4 พ.ค. 2535

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

เมษายน 2527

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

h 82208

178203

การศึกษาปรีตนาทนายของไทย

บทคัดย่อ

ของ

วรรณา นะมิ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษากามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

เมษายน 2527

ปริญญานิพนธ์เรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปริศนาคาถาของไทยในด้านการถูกปริศนาและในคำานที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนในสังคมไทย โดยรวบรวมข้อมูลปริศนาคาถาของภาษาต่าง ๆ คือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคอีสาน จากหนังสือ เอกสารต่าง ๆ และจากแบบสอบถาม

ผลการศึกษาพบว่า การถูกปริศนาคาถาในคำานเนื้อหา แบ่งออกเป็น 17 หมวดใหญ่ คือ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ บุคคล พืช สัตว์ ที่อยู่อาศัย สิ่งของเครื่องใช้ การประกอบอาชีพ และเครื่องมือในการประกอบอาชีพ อาหารการกิน การละเล่นการแสดง ศาสนา วรรณคดี ภาษา จำนวน สถานที่ สื่อมวลชน เบ็ดเตล็ดและระคน ส่วนในคำานวิธีการสร้างคาถา-คำตอบ แบ่งออกเป็นสองวิธีการใหญ่ คือ คาถาและคำตอบตามความเป็นจริงโดยการบอกรายละเอียดของสิ่งที่นำมาทาย และคำาถามที่ตอบโดยใช้เขาวงกตปัญหาหรือที่เรียกว่าปัญหาเขาวงกต ในคำานโครงสร้างทางภาษา แบ่งออกเป็น การใช้คำ การใช้ไวยาหาร การเล่นภาษา ช่วงจังหวะของพยางค์และสัมผัส

ปริศนาคาถาที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนในสังคมไทยนั้น ผลการศึกษาพบว่า ปริศนาคาถาสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนในสังคมไทยสมัยก่อนที่มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างสงบและเรียบง่าย อาศัยปัจจัยและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นในคำานต่าง ๆ คือ ที่อยู่อาศัย สิ่งของเครื่องใช้ การประกอบอาชีพและเครื่องมือในการประกอบอาชีพ การแต่งกาย อาหารการกิน การละเล่นการแสดง ความเชื่อ ศาสนา ตลอดจนสิ่งแวดล้อมในสังคมที่เกี่ยวข้องกับพืชและสัตว์

A STUDY OF THAI RIDDLES

ABSTRACT

BY

WAFIA NANI

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education Degree
at Srinakharinwirot University
April 1984

The purpose of this thesis was to study Thai riddles and to see how they were constructed as well as how they reflected the ways of life and social surroundings of people. All the riddles were collected from different parts of the country : the Central, the North, the North-East and the South, as well as from various documents and questionnaires.

The results of the study revealed that, the construction of riddles and their keys to the answers were classified into 17 main groups namely: the natural phenomena, mankind, plants, animals, homes, tools and equipments, food, occupations, folk drama and games, religions, literatures, languages, numbers, places, mass media, miscellaneous and multiples. The questions and the answers are constructed in two different ways : the questions which required the answers in reality by using the details of things set for the riddles. The others were the so-called quickwitted question-answers which included linguistic structures, word-games, figures of speech, puns, rhymes and rhythmic stresses.

The study also revealed that the riddles reflected the simple and peaceful ways of life of the Thai people in the past. They used local facilities for their homes, tools and equipments, occupations, clothing, food, folk drama and games, beliefs, religions and social surroundings concerning plants and animals.

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา**การศึกษามหาบัณฑิต**ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการสอบ

.....	ประธาน		ประธาน
.....	กรรมการ		กรรมการ
.....			กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือและความกรุณาของรองศาสตราจารย์คุณหญิง
เต็มสิริ บุญสิงห์ ประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์บุปผา ทวีสุข กรรมการ
รองศาสตราจารย์วรรณิ์ ชาลี และอาจารย์ปราณี ชวัญแก้ว ที่ได้ให้คำปรึกษาและ
ข้อเสนอแนะ ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเมตตาตลอดมา ผู้เขียน
รู้สึกซาบซึ้งในความเมตตากรุณาเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์นิมม เจริญจันทร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
วิพุธ โสภวงศ์ ตลอดจนคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงละเอียดปริญญานิพนธ์ทุกท่าน
ที่ได้ให้คำแนะนำ และชี้แนะแนวทางต่าง ๆ ในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์สุกัญญา นะมิ คุณกิริกุล ศันกุล คุณสมจิต พันธุ์เหล็ก
 ตลอดจนเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ทุกคน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจผู้เขียน
ตลอดมา จนกระทั่งปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

วรรณา นะมิ

สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า	9
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	10
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	10
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ	12
	วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	13
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	15
2	การผูกปรีศนาคาทายของไทย	23
	เนื้อหา	24
	เกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ	26
	เกี่ยวกับบุคคล	34
	เกี่ยวกับพืช	46
	เกี่ยวกับสัตว์	64
	เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย	83
	เกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้	85
	เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และเครื่องมือเกี่ยวกับ	
	การประกอบอาชีพ	109
	เกี่ยวกับอาหารการกิน	122
	เกี่ยวกับการละเล่น การแสดง	125

เกี่ยวกับศาสนา	127
เกี่ยวกับวรรณคดี	130
เกี่ยวกับภาษา	131
เกี่ยวกับตัวเลข จำนวน	133
เกี่ยวกับจังหวัด สถานที่	134
เกี่ยวกับสื่อมวลชน	136
เบ็ดเตล็ด	137
ระคน	138
วิธีการสร้างคำถาม - คำตอบ	142
คำถามและคำตอบตามความเป็นจริง โดยการบอก	
รายละเอียดของสิ่งที่น่าบอกละเอียด	142
บอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะ	143
บอกรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำ	148
บอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะและการกระทำ .	155
บอกรายละเอียดเกี่ยวกับสี	167
บอกรายละเอียดเกี่ยวกับการเปรียบเทียบ	170
บอกรายละเอียดโดยพหุเชิงพจน์	180
คำถามที่ตอบโดยใช้เขวี้ยงปัญหาหรือปัญหาเขวี้ยง	183
เกี่ยวกับสื่อมวลชน	184
เกี่ยวกับความเป็นจริงที่คาดไม่ถึง	185
เกี่ยวกับการเล่นภาษา	187

โครงสร้างทางภาษา	195
การใช้คำ	195
การใช้โวหาร	205
การเล่นภาษา	210
ช่วงจังหวะของพยางค์และสัมผัส	214
3 ปรัชญาคาทอลิกที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนใน	
สังคมไทย	244
วิถีชีวิต	244
ที่อยู่อาศัย	244
สิ่งของเครื่องใช้	247
เครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพและการประกอบอาชีพ	266
การแต่งกาย	280
อาหารการกิน	281
การละเล่น การแสดง	287
ความเชื่อ	295
ศาสนา	302
สิ่งแวดล้อม	306
เกี่ยวกับพืช	306
เกี่ยวกับสัตว์	319

บทที่	หน้า
4 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	334
สรุปผลและอภิปรายผล	334
ข้อเสนอแนะ	347
บรรณานุกรม	348
ภาคผนวก	356

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปริศนาคำทายเป็นข้อมูลประเภทหนึ่งของวิชาคหิชาชาวบ้าน (Folklore) ประเภทใช้ถ้อยคำ (Verbal) หรือวรรณกรรมมุขปาฐะ คนทั่วไปมักเรียกง่าย ๆ ว่า กาพย์หรือทายปัญหา เป็นการเล่นที่นิยมในหมู่เด็กเป็นส่วนใหญ่ "คังนั้นเด็ก ๆ หรือผู้ที่ผ่านวัยเด็กมาแล้วทุกคนนั้น ย่อมรู้จักเป็นอย่างดีว่า ปริศนาคำทายคืออะไร ปริศนาคาทยก็คือคำถามซึ่งจะถามตรง ๆ หรือถามทางอ้อม เป็นข้อความที่สมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์ก็ตาม โดยปกติแล้วคำถามมักจะมีคำให้ผู้ฟังพอระลึกหรือจับอะไรบางอย่างได้ และจะต้องใช้ความละเอียดระมัดระวังในการคิดหาคำตอบที่ถูกต้อง"¹ นอกจากนี้ ปริศนาคำทายบางบทเป็นปริศนาที่ต้องการทดสอบเขาวินิจฉัยหรือที่เรียกว่าปัญหาเขาวินิจฉัยอย่างเช่น

คนใส่แว่นตาตาเกี่ยวกับอะไร

- หู

ต้นอายไหมมีสองกอ

- ต้นกก

✓ ปริศนาคำทายมีมานานเท่าไรไม่มีใครสามารถบอกได้ ดังที่วิพูข โสภวงศ์ กล่าวไว้ว่า

"การเล่นปริศนาคาทยนั้นมีมานานเต็มที ด้วยคงจะเป็นนิสัยของมนุษย์ที่ชอบซักถาม ซอกแซก ชอบตอบ หนักเข้าก็คิดถามกันให้มันลึกซึ้ง ผูกปัญหาขึ้น แยกย่อยเป็นการทดสอบภูมิปัญญากันในที่ ฝ่ายผู้ทายก็เกิดความสนุกในการคิดหาคำตอบ...การทายปริศนานั้นได้รับความนิยมมาทุกยุคทุกสมัยก็ว่าได้"

การเล่นปริศนาที่น่าสนใจนั้นก็แค่การเล่นที่มุ่งฝึกเขาวนหรือลับสมอง
คึกกันเล่นเพลิน ๆ มากกว่ามุ่งหวังรางวัล ... "1

การเล่นปริศนาคำทายในภาคต่าง ๆ คือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคอีสาน พบว่ามีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป เช่น ภาคกลาง เรียกว่า เล่นอะไรเอ๋ย หรือทายอะไรเอ๋ย เพราะก่อนจะถามมักขึ้นต้นด้วยคำว่า อะไรเอ๋ย เป็นคาน่าก่อนถึงตัวคำถาม ภาคใต้เรียกว่า เล่นทาย หรือทายปัญหา และมักขึ้นต้นคำถามว่า โอ้ไหรหา ซึ่งหมายความว่า อะไรเอ๋ย เช่นเดียวกับภาคกลาง ภาคเหนือ เรียกว่า คำควาหรือคาคาย และมักขึ้นต้นคำถาม ด้วยคำว่า อะหยั่งเอ๊ะ ซึ่งหมายความว่า อะไรเอ๋ย ในภาษาไทยกลาง

ส่วนในภาคอีสาน ไม่นิยมมีคาน่าก่อนถึงตัวคำถามเช่นในภาคกลาง ภาคใต้ และ ภาคเหนือ แต่นิยมลงท้ายคำถามว่า แมนหยัง หรือแมนอีหยัง ซึ่งหมายถึงได้แก่อะไร หรือ คืออะไร

วิธีการในการเล่นปริศนาคาหมายนั้น โดยทั่วไปเมื่อผู้เล่นไม่สามารถตอบคำถามได้ ผู้ถามก็จะเฉลย ซึ่งอาจมีการลงโทษบ้างเล็กน้อย ๆ หรือไม่ก็ไล่ตามแต่จะตกลงกัน นอกจากนี้อาจใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งให้ผู้ตอบคำถามไม่ได้เกิดความอับอาย ดังมีผู้เขียน เล่าถึงการเล่นปริศนาคาหมายของภาคต่าง ๆ ไว้ เช่น วาสนา เกตุภาค เล่าถึง การเล่นปริศนาของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในอาเภออุทัยว่า

"การเล่นปริศนาคาหมายในสมัยก่อนจะเล่นในตอนกลางคืน โดยครั้งแรกผู้เล่น จะจับไม้สั้นใบยาวก่อน แล้วตกลงกันว่าผู้จับไม้ชนิดใดได้จะเป็นผู้เริ่มทายก่อน ผู้ทายก่อนจะต้องปริศนา ผู้อื่นจะคิดและทาย เมื่อผู้ใดทายได้ถูกต้องก็จะเป็น ผู้ตั้งปริศนาคนต่อไป ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดสามารถทายได้ถูกต้อง ผู้ตั้งปริศนา จะถามว่า "ตอบได้ไหม ถ้าตอบไม่ได้จะขายละนะ" โดยผู้ตั้งปริศนาจะเลือก วิธีขาย ดังนี้

¹วิพุธ โสภวงศ์ "ปริศนาคาหมาย" ใน สายอักษร พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน ฌาปนกิจศพ นางสายสนธิ โสภวงศ์ 7 มิถุนายน 2516 หน้า 71

ออกแอก ๆ ข้าวเหนียวติดแต่คอให้อ้อ (ชื่อผู้ทายไม่ได้) เลี้ยวหรือไม่เลี้ยว
ผู้ทายทายไม่ได้จะรับว่าเลี้ยว แล้วผู้ตั้งปริศนาก็จะเฉลย

ยายแก่ชาวหมนครก หมอยแก่คอให้อ้อ (ชื่อผู้ทายไม่ได้) สาง หรือไม่สาง
ผู้ทายทายไม่ได้จะรับว่าสาง แล้วผู้ตั้งปริศนาก็จะเฉลย

เจ๊กนึ่งกินอ้อยที่หัวสะพานกระโปกมันยานพาหุทวงระบาล (ชื่อผู้ทายไม่ได้)
ตั้งโปก ๆ พร้อมทั้งเชกหัวผู้ทายไม่ได้ด้วย เมื่อผู้ตั้งปริศนาเฉลยแล้วก็ยัง
มีสิทธิตั้งปริศนาต่อไปได้อีก"¹

การเล่นปริศนาคาทายในภาคใต้ มีการขายเช่นเดียวกัน เช่น คำขายว่า "ขาย ๆ
ไปขายคลอง พบหมาพอง กินไม่กิน...กิน" หรือ "ขาย ๆ ไปขายเล พบจีนชาเงาเรียกเคี้ย
ไม่เรียก .เรียก" ถ้าผู้ตอบกินหรือเรียก แล้วแต่คำขาย ผู้ถามก็จะเฉลย และผู้ถามก็จะ
ล้อเลียนว่า "เฮ้ เค็กกินหมาพอง" หรือ "เค็กมีเคี้ยเป็นจีนชาเงา"²

จะเห็นได้ว่า การขายทั้งในภาคกลางและภาคใต้นั้น เป็นข้อความที่ต้องการให้ผู้ตอบ
ที่ตอบไม่ได้เกิดความอับอาย และนำมาล้อเลียนกันเล่นในหมู่เพื่อนฝูงเป็นประการสำคัญ

การเล่นปริศนาคาทายในภาคเหนือ สรุปลิงหล้ารวม ฉิมพะเนาว์ ได้เล่าไว้ว่า

"ผู้ถามปัญหาจะกล่าวนำว่า "อะหยังเอ้าะ" (อะไรเอ้า) แล้วค่อยทายด้วย
ปริศนาคาทาย ถ้าหากผู้ตอบ ตอบไม่ได้ ก็จะกล่าวยอมแพ้ว่า "เน้า" ผู้ถาม
ก็จะไซ (เฉลย) ให้ทราบ แต่อาจจะคิดคำไขบ้างตามแต่ละตกลงกัน เช่น
อาจจะตั้งผู้ที่ตอบไม่ได้เบา ๆ ตามจำนวนที่กาหนดบริเวณหัวเข่าหรือที่อื่น ๆ
หรืออาจจะให้ผู้ตอบไม่ได้ถอนขนจุมูก หรือชนหัวแม่เท้า หรือให้ค้อนน้ำ
กินกล้วย ฯลฯ ซึ่งโดยมากเป็นการทรมานตัวผู้ที่ไม่ได้"³

¹ วรรณ ฤกษ์ภาค คหิชาบ้าน หน้า 39 - 40

² ภูโย จิตธรรม ปริศนาบททาย หน้า 8

³ สรุปลิงหล้ารวม ฉิมพะเนาว์ การละเล่นของเด็กล้านนาไทยในอดีต หน้า 138

การเล่นปริศนาคาถายในภาคอีสาน สาร สาระทัศนันท ไ้เล่าไว้ดังนี้

"การถามปัญหาผู้ทายจะกล่าวคาถาขึ้น แล้วต่อท้ายคาถามด้วยคำว่า
"แมนหยัง" ซึ่งหมายความว่า "คืออะไร" นั่นเอง เช่น จะถามถึง
กอกะไคร้ก็ถามว่า "ใหญ่ทอครกปกดินแมนหยัง" เป็นต้น การทายปัญหา
ส่วนใหญ่เป็นคำทายที่ผู้ใหญ่คิดขึ้นเพื่อทายเด็ก ๆ แต่บางทีเด็กต่อเด็ก
ก็เล่นทายกันก็มี โอกาสที่จะเล่นทายปัญหากันนี้ ไ้แก่ เวลาอยู่ว่าง ๆ ...
การเล่นทายปัญหากันเช่นนี้ บางครั้งทำกันจนตึกคั่นเตียงคั่นก็มี เพราะ
เป็นเรื่องที่น่าสนใจและสนุกสนานมาก"¹

✓ กล่าวโดยสรุปแล้ว การเล่นปริศนาคาถายนั้น ไม่มีกฎเกณฑ์กติกาที่ตายตัว โดยทั่วไป
จะประกอบด้วยฝ่ายผู้ถามและผู้ตอบ ซึ่งจะมีกี่คนก็ได้ ผลัดเปลี่ยนกันถาม ผลัดกันตอบ โดยใน
ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ มักจะมีค่านาว่า อะไรเอ๋ย ไ้ไรรหา อะไรเอ๋ย
ตามลำดับ ก่อนที่จะถึงตัวปริศนาหรือคาถาม ทั้งนี้เพื่อเป็นสัญญาณให้ผู้ตอบเตรียมตัว ส่วนใน
ภาคอีสานมักมีคาลงท้ายคาถามด้วยคำว่า แมนหยัง หรือแมนอีหยัง ถ้าผู้ตอบตอบไม่ได้ ผู้ถาม
ก็จะเฉลยคำตอบ แต่อาจมีสิ่งแลกเปลี่ยน ซึ่งอาจเป็นการทำโทษเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือ มีการ
ขาย เป็นการให้ผู้ตอบเกิดความอับอาย แต่ก็ไม่ได้อือเป็นเรื่องร้ายแรงถึงกับโกรธเคืองกัน

สำหรับโครงสร้างของปริศนาคาถาย (Structure of Riddles) นั้น
จะพิจารณาได้จากคำบอกคาถามและจากตัวคาถาม กล่าวคือ จากคาบอกคาถาม เช่น คำว่า
อะไร อะไรเอ๋ย ที่ไหน ทำไม อย่างไร เป็นต้น คำบอกคาถาม สำหรับปริศนาคาถายเก่า
หรือปริศนาพื้นเมือง มักจะอยู่ต้นคาถาม หรือกล่าวได้ว่าเป็นคานำก่อนถึงตัวคาถาม มักใช้
คำว่า อะไรเอ๋ย แล้วต่อกับคาถาม คำว่า อะไรเอ๋ยนั้นจะออกเสียงแตกต่างกันไปตาม
สำเนียงภาษาถิ่น ซึ่งไ้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ตัวอย่างเช่น

¹ สาร สาระทัศนันท "คาถา" ครูสารเขตศึกษา 23 (1) : 7 กันยายน

อะไรเอ๋ย เด็กคนอมมุ้งขาว เรือนปั้นหยาหาสี่เขียว — น้อยหน้า

ไอ้ไทรหา ต้นเท่าสายพาน ดอกบานเวหา — ว้าว

อะหยั่งเอ๊ะ ไก่แม่แดง แดงตำผึ้ง — ปลาไหล

แต่มีข้อสังเกตว่า สำหรับปริศนาคาถาทางภาคอีสานนั้น ในสมัยก่อนผู้เล่นจะนิยมนำคำบอกคำถามไว้หลังคำถาม แล้วใช้คำว่า แมนหยั่ง หรือแมนอีหยั่ง ซึ่งหมายความว่า ได้แกอะไร หรือ คืออะไร เช่น "คำคือหมี คีบตาบ แมนหยั่ง" คำตอบคือ งู หรือ "อี้น้อย ๆ แก่ไล่ลอกซอน แมนอีหยั่ง" คำตอบคือ เข็ม แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันผู้เล่นซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ อาจจะนำคำถามนั้นมาไว้หน้าคำถามเหมือนภาคอื่น ๆ เช่น "แมนหยั่ง ไปกะหาบ มากะหาบ" เป็นต้น

นอกจากนี้ การเล่นปริศนาคาถานั้น ผู้เล่นบางคนอาจจะไม่มีคำนำขึ้นต้นคำถาม สำหรับปริศนาคำทางทุกบท โดยจะขึ้นด้วยคำถามเลย ทั้งนี้ย่อมเป็นที่รู้และเข้าใจกันในหมู่ผู้เล่นแล้วว่า ผู้ถามต้องการจะถามว่าสิ่งนี้คืออะไร ส่วนในภาคอีสานปริศนาคาถาบางบทก็ไม่มีคำท้ายคำถาม ด้วยเหตุผลดังกล่าวเช่นกัน

นอกจากคำบอกคำถามที่เป็นคำถามขึ้นต้นคำถามแล้วยังพบว่า ปริศนาคำทางบางบทจะมีคำบอกคำถามที่อยู่ตรงกลางคำถาม ซึ่งส่วนมากเป็นปริศนาใหม่ประเภทปัญหาเขาวน ตัวอย่างเช่น

พระอะไรเอ๋ยมีเมียได้ — พระเอก

จังหวัดอะไรที่คนไปไม่ถึง — เลย

กล้วยอะไรที่กินไม่ได้ — กล้วยไม้

เงินทำไมถึงไม่จน — เพชร ะมีสระอี

นอกจากนี้ปริศนาคำทางบางบทยังตั้งเป็นประโยคคำถามและถามในตอนท้ายว่าอะไร อย่างไร เท่าไร เป็นต้น ซึ่งพบว่ามิได้อยู่ไม่มากนักในปริศนาเก่า แต่จะพบมากในปริศนาใหม่ ประเภทปัญหาเขาวน ตัวอย่างเช่น

เด็กคนหนึ่ง นิ่งอยู่ไ้ต้นจันทน์ เห็นโครบกันเด็กคนหนึ่งชื่ออะไร

— จันทโครพ

เข้าไปในทับ เห็นไอ้ไหน

— เห็นลูกเขมในเรือสงฆ์ทอง

ไ้กักรวชา มีกั้ว

— กั้วเคียว

ลึงขึ้นคันไม้ ทาอย่างไรจึงลงได้

— คัดสระ อี ออก

กล้วยไข่ กล้วยหอม กล้วยน้ำว้า กล้วยสุก อยากรบว่าทานจะกินกล้วยอะไร

— กล้วยสุก

สำหรับโครงสร้างของปริศนาคาถาที่พิจารณาจากตัวคาถานั้น พบว่าปริศนา
คาถามีลักษณะของคำถามต่าง ๆ กัน เช่น เป็นคำสั้น ๆ เป็นวลี เป็นประโยคบอกเล่า
และเป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ ซึ่งพบว่าปริศนาคาถาที่เป็นคำสั้น ๆ และเป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ
นั้นมีอยู่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่ลักษณะคาถาจะเป็นวลี และประโยคบอกเล่า ตัวอย่างเช่น

ปริศนาคาถาที่เป็นคำสั้น ๆ

ปีกเหิน

— คนดانا

สนใน

— บวบ

สุกไซ

— คนจี้นังวัว หนังกวาย

ชีใหญ่

— ช้าง

ปริศนาคาถาที่เป็นวลี และประโยคบอกเล่า

นั่งบนตอ หัวร่อคัก ๆ นั่งบนตักหัวร่อคิก ๆ

— หน่อข้าวเคียด, คนตาน้ำพริก

ปั้นให้แข็ง แปะเข้าหว่างขา

— โจงกระเบน

พระพายไม่ไหลลม ช้างในกลม ๆ กินได้

— บาตรพระ

นกกคตาแดง น้ำแห้งก็คาย

— ตะเกียง

ปริศนาคาถาที่เป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ

นายพรานคนหนึ่งยิงกวางในป่า แล้วเดินตามกวางมา เห็นฤาษีนั่งอยู่ นายพราน
จึงถามฤาษีว่า นั่งตรงนี้เห็นกวางไหม ถ้าฤาษีเห็นกวางว่ามาจริง แต่จะไม่บอก

ว่าเห็น ฤาษีก็โกหก ถ้าบอกว่าเห็นฤาษีก็บาปอีก ฤาษีจะท้ออย่างไร

- ฤาษีลุกเปลี่ยนที่นั่งใหม่แล้ว

ตอบว่า นั่งตรงนี้ไม่เห็นกวาง

สำหรับปริศนาที่นำมาทายและถูกเป็นคำถามนั้น ก็มักนำมาจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัว อาทิ เช่น พืช สัตว์ บุคคล ธรรมชาติ ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ทั้งนี้ย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพท้องถิ่น ดังนั้นปริศนาคำทายบางบทจะช่วยบอกลักษณะของสภาพแวดล้อมวิถีชีวิตของคนในสังคมด้วย เช่น "อะไรเอ๋ย กลางวันอุ้มลูกขึ้น กลางคืนอุ้มลูกนอน" คำตอบคือ บันได เพราะในสมัยก่อนบันไดทำด้วยไม้ไผ่พาดไว้กับตัวบ้านในตอนกลางคืนก็ต้องชักบันไดเก็บไว้บนบ้านเพื่อป้องกันสัตว์ร้ายหรือพวกมิจฉาชีพ หรือปริศนาคำทายว่า "อะไรเอ๋ย หล่นตุ้ม แผลงวันให้อั่ว" คำตอบคืออุจจาระ ปริศนาคำทายบทนี้เป็นเครื่องยืนยันว่า คนไทยในอดีตหรือชนบทบางแห่งไม่มีส้วมซึมใช้อย่างที่เรามีเพียงส้วมหลุม "หล่นตุ้ม" แผลงวันจึงให้อั่วได้ ถ้าเป็นส้วมซึมแผลงวันไม่มีโอกาสให้อั่วได้¹

นอกจากนี้ยังพบว่าปริศนาคำทายบางบท มักถูกปริศนาโดยจงใจให้ผู้ตอบคิดสองแง่สองมุม โดยมากมักเป็นเรื่องหยามโลนทางเพศ หรือแฝงลามกหรือบางทีก็ใช้คำออกมามตรง ๆ ทั้งนี้ถ้าพิจารณาตามหลักจิตวิทยาแล้วก็อาจกล่าวได้ว่า คนมักจะพอใจหรือสนุกกับการไขหุ้คดีเรื่องเพศ เป็นการแสดงออกทางความต้องการทางเพศวิธีหนึ่งและยังสามารถหลอกล่อให้ผู้ตอบหลงเข้าใจผิดคิดเป็นเรื่องเพศ แต่เมื่อเฉลยคำตอบแล้วกลับไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านั้นเลย ซึ่งนับเป็นความสามารถของผู้คิดคำถามที่มีเจตนาที่จะให้เกิดความสนุกสนานเป็นประการสำคัญมากกว่าที่จะให้เป็นเรื่องทางเพศโดยตรงดังตัวอย่างเช่น

¹บุปผา ทวีสุข "คติชาวบ้านกระแวงสองสังคม" รวมควาแหวง 8(9) : 157

อะไรเอ๋ย บั่นให้แข็ง แฉงเข้าหว่างขา - โจงกระเบน
 ไอไหรหา เอาเนื้อแ่งกรุเนื้อ น้ำออกเพรื่อ หรอยราสา - เค็กคุณนมแม่
 เสียงอุบ ไผอยู่ไค้สูกมีแอง แมนหยัง - ร่ม
 ส่วยคือใบพลู มีฮูเค็งกลาง มีชนอยุ่นอก แมนหยัง - ใบหู

วิธีการในการผูกปริศนานั้นมีวิธีการน่าสนใจคือมักผูกเป็นถ้อยคำที่คล้องจองกัน
 ด้วยการเปรียบเทียบให้ความหมายเป็นนัย และการเปรียบเทียบนี้เป็นผลให้ผู้ตอบได้ใช้
 ความคิด สติปัญญา ไหวพริบ รวมทั้งความรู้รอบตัว ดังตัวอย่างเช่น

อะไรเอ๋ย มาจากเมืองแขก คีโมแตก พันไม้เข้า - เงา
 สัตว์มีตีนย่างไค้ สัตว์มีไส้กินคน - งู, ปลิง

✓ จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จึงเห็นได้ว่า ปริศนาคำทายนอกจากจะทำให้ทราบวิถีชีวิต
 สิ่งแวดล้อมของคนไทยแล้ว ปริศนาคำทายยังนับเป็นการเล่นที่ช่วยฝึกสมองผู้เล่นให้คิด
 ฝึกปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหา ทั้งยังได้ความรู้รอบตัว ความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็น
 การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเป็นการพักผ่อนหย่อนอารมณ์ ดังที่ ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์
 กล่าวถึงหน้าที่หรือประโยชน์ของปริศนาคำทายที่มีต่อคนในสังคม ดังนี้

1. ให้ความเพลิดเพลิน หน้าที่นี้เป็นหน้าที่เปิดเผยให้เห็นชัดเจนในสังคม
2. เป็นการฝึกทักษะทางสติปัญญาและความไวของสมอง นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกความจำ ผู้เล่นต้องจำทั้งตัวปริศนาและคำตอบ การเล่นปริศนาจึงเป็นวิธีการฝึกเด็กให้รู้จักจำ
3. ปริศนาเป็นรูปแบบของการสอนประเภทหนึ่ง เนื่องจากปริศนามักจะกล่าวถึงสภาพธรรมชาติ เช่น พืช และสัตว์ต่าง ๆ ทางภูมิศาสตร์ เช่น ชื่อสถานที่ เนื้อหาเหตุการณ์บางตอนในประวัติศาสตร์ และสภาพการดำรงชีวิตของประชาชน ปริศนาจึงช่วยพัฒนาความสามารถในการสังเกตสิ่งแวดล้อม และสรุปความสำคัญหรือลักษณะเด่นของสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ปริศนาซึ่งเป็นบทกลอนย่อมมีส่วนสร้างนิสัยให้เด็กรักความไพเราะของบทกลอนอีกด้วย¹

¹ ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน หน้า 183

✓ "ปริศนาคาถาไทยจึงเป็นที่รวมของศาสตร์ทางการศึกษาและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จึงไม่เป็นที่น่าประหลาดใจที่ปริศนามีความสำคัญต่อสังคมมาก"¹ ถือได้ว่าเป็นมรดกทาง วัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนไทยที่สืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงนับเป็นการเล่นอย่างหนึ่ง ที่น่าสนใจศึกษา เพราะจะช่วยให้เข้าใจถึงความคิด สภาพแวดล้อม เชาวนปัญญา ฯลฯ ของคนในสังคมได้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังช่วยให้เห็นลักษณะของคนไทยที่ฝึกให้คนอยากคิดอยากแก้ ปัญหา รู้จักคิดวิธีล้มสมองลองปัญญา ช่วยให้เรามองสิ่งต่าง ๆ อย่างพินิจพิจารณา ยิ่งขึ้น แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าการ เล่นปริศนาคาถาไทยในปัจจุบันเสื่อมความนิยมไปกว่าเดิม มาก ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมีความเจริญทางด้านวิทยาการ ต่าง ๆ มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้สิ่งบันเทิงต่าง ๆ ก็มีมากมาย ทำให้ปริศนาคาถาไทยที่เคยมีบทบาทสำคัญคือเป็นทั้งแหล่งความรู้ สิ่งฝึกปฏิภาณไหวพริบและ ความเฉลียวฉลาด ตลอดจนเป็นเครื่องให้ความบันเทิงและความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่าง คนในครอบครัวและเพื่อนฝูง ค่อย ๆ เสื่อมความนิยม และความสนใจของคนทั่วไป ทั้งยัง เปลี่ยนไปเป็นการเล่นที่มุ่งหวังรางวัล แต่อย่างไรก็ตาม ปริศนาคาถาไทยก็ยังมีได้สูญหายไป จากสังคม เกือบ ๆ ในปัจจุบันบางแห่งยังคงเล่นปริศนาคาถาไทยกันอยู่ ทั้งโดยการนำปริศนาเก่ามาทายกันหรือคิดปริศนาคาถาไทยใหม่ ๆ ขึ้น ซึ่งจะเป็นปัญหาเชาวนเสียเป็นส่วนใหญ่ ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะรวบรวมปริศนาคาถาไทยทั้งที่เป็นปริศนาเก่าและปริศนาใหม่ เพื่อนามาศึกษาในด้านการผูกปริศนา และในด้านการสะท้อนวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนใน สังคมไทย

ความมุ่งหมายในการศึกษาครั้งนี้ว่า

1. เพื่อศึกษาปริศนาคาถาไทยของไทยในด้านการผูกปริศนา
2. เพื่อศึกษาปริศนาคาถาไทยของไทยในสถานที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อม

ของคนในสังคมไทย

¹ นพคุณ คุณาชีวะ การจัดหมวดหมู่ปริศนาของไทย หน้า 2

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบปรีศนาค่าหายของไทยในด้านการผูกปรีศนา
2. ทำให้ทราบปรีศนาค่าหายของไทยในค้ำนที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสิ่งแวดลอมของคนในสังคมไทย

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตของข้อมูล

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

รวบรวมปรีศนาค่าหายของภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคอีสาน จากนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาภาคละ 3 จังหวัด จังหวัดละ 1 โรงเรียน เป็นโรงเรียนประถมศึกษา 1 โรงเรียนมัธยมศึกษา 2 โรงเรียน จำนวนโรงเรียนละประมาณ 50 คน ดังนี้

ภาคกลาง

โรงเรียนคันสาโรง	สมุทรปราการ
โรงเรียนบางบัวทอง	นนทบุรี
โรงเรียนท่ายพิฑูลา	สระบุรี

ภาคใต้

โรงเรียนสตรีระนอง	ระนอง
โรงเรียนป้านอนพิฑาศคม	พัทลุง
โรงเรียนเทศบาล 5 วัดหาดใหญ่	สงขลา

ภาคเหนือ

โรงเรียนสันทรายวิทยาคม	เชียงใหม่
โรงเรียนนครไทย	พิษณุโลก
โรงเรียนบ้านคอกคาใต้	พะเยา

ภาคอีสาน

โรงเรียนพรหมวิทยาคาร	สกลนคร
โรงเรียนแก่นนคร	ขอนแก่น
โรงเรียนหนองบัวรี	นครราชสีมา

1.2 ข้อมูลวิทยานิพนธ์

รวบรวมปริศนาคาถาจากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่มีผู้รวบรวมไว้แล้วจากทุกภาค ซึ่งระบุว่าเป็นปริศนาเก่า และในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ยึดถือข้อมูลปริศนาคาถาที่เขียนตามต้นฉบับเดิม ดังนี้

ภาคกลาง

คหิชาบ้าน	:	กุหลาบ มัลลิกะมาส
คหิชาบ้าน	:	วาสนา เกตุภาค
รวมปริศนาคาถาของไทย	:	นิกร นนทวงศ์
ประวัติศาสตร์ "วิธีสอนภาษาไทยในชั้นประถมศึกษา ว่าควยอะไรเอ๋ย"	:	เจือ สตะเวทิน
ราชบัณฑิตยสถาน "ชุมนุมคหิชาบ้าน : คาถา"	:	ลุงบุญ

ภาคใต้

คหิชาบ้านปักษ์ใต้	:	สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์
ของคหิชาปักษ์ใต้	:	สมนึก พงศ์ไพบูลย์
ปริศนาบททาย	:	กัญญา จิตต์ธรรม

ภาคเหนือ

คติชาวบ้านลานนาไทย	: ไพโรธ เลิศพิริยกุลมล
วรรณกรรมมุขปาฐะลานนาไทย	: อุดม รุ่งเรืองศรี
การละเล่นของเด็กลานนาไทยในอดีต	: สุรสิงห์สำรวม ฉิมพะเนา

ภาคอีสาน

ปริศนาคาถาย	: วิทยาลัยครูสกลนคร
คติชาวบ้าน	: วาสนา เกตุภาค
วิทยากร "ความทว"	: อัมพร สุขเกษม
ครูสารเชคศึกษา "คาทว"	: สาร สาระทัศนานันท์
การจัดหมวดหมู่ปริศนาของไทย	: นพคุณ คุณาชีวะ

คานิยามศัพท์เฉพาะ

1. ปริศนาคาถาย หมายถึง คาถามหรือปัญหาที่ผูกขึ้นให้แก่หรือให้ตอบเป็นการถามด้วยปากเปล่า อาจเป็นข้อความที่สมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์ หรือเป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ โดยคาถามอาจจะถามตรง ๆ โดยการบอกรายละเอียดของสิ่งที่นำมาทาย หรือเป็นคาถามที่ทดสอบเขาวินิจฉัย หรือที่เรียกว่า ปัญหาเขาวินิจฉัยได้
2. การผูกปริศนา หมายถึง การสร้างคำถาม - คำตอบ ในค่านเนื้อหา วิธีการตั้งคำถาม - คำตอบ โครงสร้างทางภาษา
3. โครงสร้างทางภาษา หมายถึง การพิจารณาองค์ประกอบทางภาษาในการสร้างคำถาม - คำตอบ ได้แก่ การใช้คำ การใช้โวหาร การเล่นภาษา และการเว้นช่วงจังหวะ พยางค์และสัมผัส
 - 3.1 การเล่นภาษา หมายถึง การสร้างคำถาม - คำตอบ ในค่านคำวน คำพ้องเสียง การแปลความหมายจากคาถาม และการตัดพ้อประชดประชัน หรือสะกิดคำในคาถามมาเป็นคำตอบ

4. วิถีชีวิต หมายถึง การดำเนินชีวิตของคนในสังคมและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย สิ่งของเครื่องใช้ การประกอบอาชีพ และเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ อาหารการกิน การแต่งกาย การละเล่น การแสดง ตลอดจนความเชื่อและศาสนา

4.1 ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ถือว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีหลักฐานมาพิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นได้¹

4.2 ศาสนา หมายถึง เครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของบุคคล ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม สิ่งก่อสร้างและการปฏิบัติอันเป็นผลเนื่องมาจากศาสนา

5. สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทางธรรมชาติที่แวดล้อมมนุษย์อยู่ ได้แก่ พืชและสัตว์

วิธีดำเนินการศึกษาคนควา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะดำเนินการศึกษาโดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมปริศนาภาพถ่ายของภาคต่าง ๆ ได้แก่ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคอีสาน จากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ

1.2 ออกแบบสอบถามปลายเปิดไปยังนักเรียนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาทั้งเพศชายและเพศหญิง เพื่อให้เขียนข้อมูลปริศนาภาพถ่าย

1.3 ศึกษาหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปริศนาภาพถ่าย

1.4 สอบถามบุคคลในท้องถิ่นของภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคอีสาน เพื่อให้อธิบายความหมายของคำศัพท์เป็นภาษาไทยกลาง

¹ประสาธ อิศรปริศา และคณะ ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน หน้า 115

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 ศึกษาปริศนาความหมายในด้านการผูกปริศนา ได้แก่ เนื้อหา วิธีการตั้งคำถาม - คำตอบ โครงสร้างทางภาษา ตามเกณฑ์ ดังนี้

เนื้อหา ศึกษาในด้าน

1. เกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ
2. เกี่ยวกับบุคคล
3. เกี่ยวกับพืช
4. เกี่ยวกับสัตว์
5. เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
6. เกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้
7. เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและเครื่องมือที่ใช้เกี่ยวกับการประกอบ

อาชีพ

8. เกี่ยวกับอาหารการกิน
9. เกี่ยวกับการละเล่น การแสดง
10. เกี่ยวกับศาสนา
11. เกี่ยวกับวรรณคดี
12. เกี่ยวกับภาษา
13. เกี่ยวกับตัวเลข จำนวน
14. เกี่ยวกับจังหวัด สถานที่
15. เกี่ยวกับสื่อมวลชน
16. เบ็ดเตล็ด
17. ระคน

วิธีการตั้งคำถาม - คำตอบ ศึกษาในด้าน

1. คำถามและคำตอบตามความเป็นจริงโดยการบอกรายละเอียด

ของสิ่งที่นำมาทาย

2. คำถามที่ตอบโดยใช้เขาวนัญญาหรือที่เรียกว่า ปัญหาเขาวนัญ
โครงสร้างทางภาษา ศึกษาในค่าน

1. การใช้แก้ว
2. การใช้โวหาร
3. การเล่นเกมภาษา
4. ขวัญจังหวะของพยางค์และสัมผัส

2 2 ศึกษาปริศนาคาถาที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนใน
สังคมไทย ตามเกณฑ์ดังนี้

วิถีชีวิต ศึกษาในค่าน

1. ที่อยู่อาศัย
2. สิ่งของเครื่องใช้
3. การประกอบอาชีพและเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ
4. การแต่งกาย
5. อาหารการกิน
6. การละเล่น การแสดง
7. ความเชื่อ
8. ศาสนา

สิ่งแวดล้อม ศึกษาในค่าน

1. เกี่ยวกับพืช
2. เกี่ยวกับสัตว์

3. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปริศนาคาถานั้น มีไม่มากนัก

ส่วนใหญ่จะเป็นการรวบรวมปริศนาคาทายของภาคต่าง ๆ ไว้ นอกจากนี้มีผู้กล่าวถึงปริศนาคาทายไว้เป็นหัวข้อหนึ่งของวิชาคหิชาชาวบ้าน โดยศึกษาถึงลักษณะกว้าง ๆ เช่น การจำแนกประเภท โครงสร้าง และประโยชน์ของปริศนาคาทาย ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาปริศนาคาทายของไทยมีเพียงเล่มเดียว คือ "บทบาททางการศึกษาของปริศนาคาทาย" ของ นพคุณ คุณาชีวะ นอกจากนี้มีงานวิจัยของ โปชิต ที่ศึกษาปริศนาคาทายของชาวนันตู ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดของเอกสารและงานวิจัยดังกล่าว ดังต่อไปนี้

นพคุณ คุณาชีวะ¹ ศึกษาเรื่อง "บทบาททางการศึกษาของปริศนาของไทย" มีความมุ่งหมายสำคัญคือ เพื่อรวบรวมปริศนาพื้นเมือง จากบรรดาหนังสือที่รวบรวมไว้แล้ว จากทุกภาคและสัมภาษณ์ชาวพื้นเมือง เพื่อจัดจำแนกปริศนาตามแบบสากล โดยใช้หนังสือปริศนาภาษาอังกฤษจากประเพณีมุขปาฐะ (English Riddles Oral Tradition) ของอาร์เชอร์ เทเลอร์เป็นหลัก และเพื่อศึกษามบทบาทของปริศนาพื้นเมืองในหมู่เด็กไทย ว่ามีการเรียนรู้ปริศนาจากการถ่ายทอดทางประเพณี หรือตอบปริศนาได้ด้วยปฏิภาณกับเด็ก จะเรียนรู้ปริศนาจากประเพณีใดแตกต่างกันหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการใช้ปริศนาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการสอนภาษาและฝึกเชาวน์ ซึ่งปรากฏผลการศึกษา ดังนี้

ส่วนที่เกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่ปริศนาพื้นเมืองของไทย

การจัดหมวดหมู่ปริศนาพื้นเมืองของไทย ตามวิธีการของอาร์เชอร์ เทเลอร์ ที่จัดตามลักษณะของคำถามนั้น สามารถจัดหมวดหมู่ปริศนาของไทยได้ครบทุกหมวดใหญ่ 11 หมวด ส่วนการแบ่งเป็นประเภทย่อย ๆ นั้น ไม่สามารถหาปริศนาของไทยมาเป็นตัวอย่างได้ครบทุกรายการ กล่าวโดยสรุป ลักษณะปริศนาพื้นเมืองของไทยมีความคล้ายคลึงเป็นส่วนมากกับลักษณะปริศนาภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับภาษา ซึ่งจัดไว้เป็นพิเศษ

¹นพคุณ คุณาชีวะ การจัดหมวดหมู่ปริศนาของไทย 130 หน้า

ส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทของปริศนาพื้นเมืองในหมู่เด็กไทย (วิธีการทางสถิติ)

1. โดยเฉลี่ยแล้ว นักเรียนโรงเรียนรัฐบาลทั้งชายและหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในแต่ละภาคมีความสามารถในการตอบปริศนาไม่แตกต่างกัน
2. โดยเฉลี่ยแล้ว นักเรียนโรงเรียนรัฐบาลทั้งชายและหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของทุกภาคมีความสามารถตอบปริศนาไม่แตกต่างกัน
3. โดยเฉลี่ยแล้ว นักเรียนโรงเรียนรัฐบาลทั้งชายและหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของทุกภาค ตอบปริศนาโดยไม่ทราบคำตอบมาก่อนเป็นส่วนมาก

จันทร์ศรี นิตยฤกษ์¹ ศึกษาปริศนาคำทายโดยกล่าวถึงวิธีการเล่นปริศนาของภาคต่าง ๆ ซึ่งอ้างจากที่มีผู้เขียนไว้แล้ว และได้อธิบายประวัติการเล่นละเล่นที่มีลักษณะการเล่นที่ปากกว่าปริศนาคำทาย ได้รวบรวมปริศนาคำทายของภาคกลางโดยจำแนกประเภทตามการตั้งปัญหาได้ 8 ประเภท คือ ทายโดยบอกลักษณะ บอกส่วนประกอบของชื่อและลักษณะอื่น ๆ บอกอาการ บอกตำแหน่ง บอกลักษณะและอาการ ทายโดยวิธีเล่นคำหรือทดสอบเขาวน บอกลักษณะชื่อ ทายโดยใช้ภาษาตีความใบไม้ในเรื่องเพศ และได้จำแนกตามคำตอบไว้ได้ 8 ประเภท ได้แก่ วิธีตีความเป็นอยู่ การแต่งกายและเครื่องประดับ อาชีพ อาหารการกิน ศาสนาวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ธรรมชาติ อวัยวะส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย และนิทานวรรณกรรม

ทัศนีย์ หานควนิช² กล่าวถึงปริศนาคำทายว่าเป็นข้อความที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นจากความต้องการ ลองภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน การทายปริศนาจะไม่ตามตรง ๆ แต่จะมีวิธีการผูกปริศนาอย่างแยบยล เพื่อให้ผู้ถูกถามเกิดความสนใจและคิดให้รอบคอบลึกซึ้ง การศึกษาปริศนาจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้เข้าใจความคิด บุคลิกภาพ และเขาวนปัญญาของกลุ่มได้เป็นอย่างดี และยังได้กล่าวถึงบทบาทของปริศนาที่มีต่อกลุ่มชนว่าเป็นเครื่องถ่ายทอดความรู้ ทดสอบเขาวนปัญญาให้ความบันเทิง สะท้อนสภาพท้องถิ่น และอุปนิสัยของกลุ่มชน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความนิยมในการเล่นปริศนาคำทาย ลักษณะของ

¹จันทร์ศรี นิตยฤกษ์ ความรู้เรื่องคติชนวิทยา หน้า 85 - 110

²ทัศนีย์ หานควนิช คติชาวบ้าน หน้า 203 - 224

ปริศนาคาทายโดยทั่วไป โครงสร้างของปริศนาคาทายพร้อมทั้งสรุปลักษณะเด่นของปริศนาคาทายของไทย

นุปผา ทวีสุข¹ ศึกษาปริศนาคาทาย โดยกล่าวถึงความเป็นมาของการเล่นปริศนาคาทายโดยทั่ว ๆ ไป ได้จำแนกปริศนาคาทายตามเนื้อหาของคำตอบและตามวิธีการตั้งคำถามและหลักการตอบ

การจำแนกปริศนาคาทายตามวิธีการตั้งคำถามและหลักการตอบ จำแนกได้ 4 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ประเภทที่เป็นไปตามคตินิยม เกี่ยวกับวรรณคดีหรือเนื่องมาจากวรรณคดี ปริศนาประเภทเล่นคำ และปริศนาประเภทประสมประเสกั้น นอกจากนี้ยังกล่าวถึงโครงสร้างของปริศนาคาทาย ซึ่งอาจพิจารณาจากคำขึ้นต้นคำถามหรือคำตอบ โดยแบ่งโครงสร้างของปริศนาคาทายออกเป็น คำขึ้นต้นปริศนา ปริศนาที่มีคำถามอยู่กลาง ปริศนาที่เป็นรูปประโยคบอกเล่าง่าย ๆ ปริศนาที่เป็นคำสั่ง ๆ หรือคำถามเดียว และปริศนาที่เป็นวลี พร้อมทั้งให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับปริศนาคาทายของไทยและเสนอแนะแนวทางในการวิเคราะห์คุณค่าปริศนาคาทายในค่านต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า

วาสนา เกตุภาค² ศึกษาปริศนาคาทาย โดยกล่าวถึงความเป็นมาและรูปแบบของปริศนาคาทาย ซึ่งสรุปว่า ทุกชาติทุกภาษามีรูปแบบปริศนาคาทายที่เป็นร้อยกรอง มีสัมผัสจังหวะคล้องจองกัน โดยยกตัวอย่างปริศนาคาทายของชาติต่าง ๆ ไว้ด้วย ได้จำแนกประเภทของปริศนาคาทายตามที่ นพคุณ คุณาธิระ และสุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้จำแนกไว้ พร้อมทั้งสรุปประโยชน์ที่ได้จากปริศนาคาทายว่า เป็นเครื่องให้ความบันเทิง ให้ความรู้ด้านวงศ์พันธุ์ ถ้อยคำ สำนวน สภาพสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ และได้ให้ตัวอย่างการเก็บข้อมูลปริศนาคาทาย โดยจำแนกตามของอาร์เชอร์ เทเลอร์ จากนิสิตที่เรียนวิชาคติชาวบ้าน โดยรวบรวมปริศนาคาทายของอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอพรหม จังหวัดมหาสารคาม

¹นุปผา ทวีสุข คติชาวบ้าน หน้า 69 - 92

²วาสนา เกตุภาค คติชาวบ้าน หน้า 35 - 54

✓ บองพันธุ มณีรัตน์¹ กล่าวถึงปริศนาคาถาว่าเป็นการเล่นที่ฝึกสมอง หัดให้เด็กได้ใช้หัวคิด และกล่าวถึงหน้าที่หรือประโยชน์ของปริศนาคาถาที่มีต่อสังคมว่าเป็นสิ่งให้ความบันเทิง ฝึกทักษะทางสติปัญญาและความไวของสมอง และยังเป็นรูปแบบของการสอนประเภทหนึ่ง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงความเกี่ยวข้องระหว่างปริศนาคาถากับวัฒนธรรมในค่านต่าง ๆ ว่าปริศนาสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของประชาชน ปฏิบัติของประชาชนที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ และยังสามารถบอกลักษณะนิสัยของคนไทยได้อีกด้วย

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์² รวบรวมคติชาวบ้านปักษ์ใต้ ได้แก่ เพลงกล่อมเด็ก ภาษิตชาวบ้าน ปริศนาสำหรับเด็ก ความเชื่อ และนิทานชาวบ้าน

ส่วนปริศนาคาถานั้นผู้เขียนกล่าวว่า เป็นเครื่องฝึกสมอง ฝึกให้เด็กฉลาดมีไหวพริบ ทั้งยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และได้จำแนกปริศนาคาถาตามสาระประโยชน์เพื่อการศึกษาและตามหลักวิชาคตินาบ้าน การจำแนกปริศนาคาถาตามสาระประโยชน์ จำแนกได้ 4 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ปริศนาที่เกี่ยวกับธรรมชาติวิทยา ปริศนาที่สะท้อนถึงวิถีความเป็นอยู่และสังคมชาวบ้าน ปริศนาที่ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติ ปริศนาที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี การจำแนกปริศนาคาถาตามหลักวิชาคตินาบ้าน ได้ 4 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ประเภทที่เป็นไปตามคตินิยม ปริศนาอันเนื่องมาจากวรรณคดี ปริศนาประเภทเล่นคำ ปริศนาประเภทประสมประเสกกัน ในตอนสุดท้ายได้สรุปประโยชน์ของปริศนาคาถา

ภิญโญ จิตต์ธรรม³ รวบรวมปริศนาคาถาของภาคใต้ เรียงลำดับตามตัวอักษรตั้งแต่ ก - ฮ พร้อมทั้งอธิบายการเล่นปริศนาคาถาของภาคใต้ตามที่ผู้เขียนมีประสบการณ์มาและสรุปประโยชน์ของการศึกษาปริศนาคาถาว่าสะท้อนให้เห็นวิถีความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งยังเป็นการฝึกเยาวชนให้รู้จักสังเกตสิ่งแวดล้อม ฝึกเขาวนปัญญา ฝึกให้เป็นนักกลอน รู้จักใช้ศัพท์ รวมทั้งศึกษาภาษาถิ่นและวรรณกรรมพื้นบ้าน

¹ บองพันธุ มณีรัตน์ มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน หน้า 182 - 186

² สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ คตินาบ้านปักษ์ใต้ หน้า 139 - 156

³ ภิญโญ จิตต์ธรรม ปริศนาบททาย 104 หน้า

สุรสิงห์สารวรม ฉิมพะเนา¹ กล่าวถึงการเล่นปริศนาคาทายว่าเป็นการเล่นอย่างหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา เพื่อที่จะทราบว่าวิธีการมองโลกของคนในสังคมนั้นว่าเป็นอย่างไร มีการจัดระบบหมวดหมู่ของสิ่งที่พบเห็นอย่างไร นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการเล่นปริศนาคาทายของภาคเหนือ พร้อมทั้งยกตัวอย่างปริศนาคาทายของภาคเหนือ โดยจำแนกเป็น 5 ประเภท คือ เล่นคา ของใกล้ตัว เกี่ยวกับพืช สัตว์ ของภายในบ้าน ของนอกบ้านและการทำงาน

✓ ประจักษ์ ประภาพิตภากร² เขียนบทความเรื่อง "ขบวนการอะไรเอ๋ย" และ "อะไรเอ๋ยขบวนท้าย" ไว้ในหนังสือ วรรณสาธคดี ด้วยสำนวนภาษาที่เป็นกันเอง และแทรกอารมณ์ขันไว้ด้วย ผู้เขียนกล่าวถึงความเป็นมาของปริศนาคาทายว่ามีปรากฏในนิทานต่าง ๆ เล่าถึงการเล่นปริศนาคาทายในสมัยรัชกาลที่ 5 พอสังเขป โดยยกตัวอย่างปริศนาคาทายที่มีวิธีการถูกปริศนาโดยใช้ภาษาสองแง่สองมุม ซึ่งมักทำให้ผู้ตอบเข้าใจผิดในตอนแรกว่า ปริศนาที่ถามจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเพศ หรือเรื่องหยาบโลน แต่เมื่อเฉลยคำตอบแล้ว จะเห็นว่าไม่เกี่ยวกับเรื่องเหล่านั้นเลย ซึ่งผู้เขียนกล่าวว่า การถูกปริศนาคาทายวิธีนี้จะช่วยให้เกิดอารมณ์ขันได้เป็นอย่างดี

โบชัต³ (Beuchat) ทาการศึกษาปริศนาของชาวบันตู (Riddles in Bantu) การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาในด้านรูปแบบและให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทและต้นกำเนิดพอสมควร โดยแบ่งออกเป็น 7 หัวข้อใหญ่ ๆ ดังนี้

1. บทนำ กล่าวถึงปริศนาว่าเป็นที่รวมของศาสตร์ทางการศึกษา มีความสำคัญต่อสังคมมาก ปริศนาจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีความสำคัญที่จะศึกษามากเรื่องหนึ่ง
2. สิ่งแวดล้อมทางสังคมของปริศนา ผู้เขียนกล่าวถึงโดค (Doke) ผู้เขียนบทความเรื่อง "ปัญญาคติชาวบันตู" (Bantu Wisdom Lore) แสดงความลึกเห็นว่าปริศนามีความสำคัญต่อชุมชนมาก โดยเฉพาะในด้านให้ความบันเทิง

¹สุรสิงห์สารวรม ฉิมพะเนา การละเล่นของเด็กลานนาไทยในอดีต หน้า 136 - 150

²ประจักษ์ ประภาพิตภากร "ขบวนการอะไรเอ๋ย" "อะไรเอ๋ยขบวนท้าย" ใน วรรณสาธคดี หน้า 83 - 100, 193 - 200

³P.D. Beuchat "Riddles in Bantu" in The Study of Folklore p. 182-205

3. หน้าที่ของปริศนา หน้าที่หลักก็คือ เป็นเครื่องชักชวนหย่อนใจให้ความบันเทิงแก่คนทั่วไป ทั้งยังเป็นการฝึกความสามารถทางไหวพริบ สติปัญญา และคุณค่าทางการศึกษา

4. ที่มาของปริศนา มีที่มาจากสิ่งที่มีอยู่ทั่วไป หรืออาจมาจากนิทานท้องถิ่น หรือจากสุภาษิตต่าง ๆ

5. ชนิดและรูปแบบของปริศนา ผู้เขียนแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ตอน คือตอนที่ 1 ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างทั่วไป ตอนที่ 2 ศึกษาโครงสร้างทางภาษา

ตอนที่ 1 โครงสร้างทั่วไป ศึกษาในค่านกรอบของปริศนา ซึ่งมีวลี หรือข้อความอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นสื่อสร้างความสนใจเข้าสู่คำถาม โครงสร้างของปริศนาส่วนที่เป็นคำถาม ประกอบด้วยรูปแบบและประโยคแบบต่าง ๆ ได้แก่ เป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ เป็นคาถาเคลียว เป็นวลี เป็นคั่น โครงสร้างของปริศนาส่วนที่เป็นคำตอบ ส่วนมากมักประกอบด้วยคาเพียงคาเคลียว แต่มีบางปริศนาที่ตอบด้วยคาสองคา คำตอบมักเป็นคานาม นอกจากนี้บางปริศนาอาจมีคำตอบที่ถูกต้องหลายคำตอบ

ตอนที่ 2 โครงสร้างทางภาษา ศึกษาในด้านการใช้คำ และลีลาจังหวะของปริศนา ซึ่งพบว่ามักใช้คำซ้ำ ๆ กัน นานหน้าคำถาม หรือเป็นคำที่ไม่มีความหมาย ปริศนามักเป็นข้อความเปรียบเทียบโดยใช้สิ่งของอย่างหนึ่งแทนของอีกอย่างหนึ่ง บางปริศนามักมีข้อความหรือคำซ้ำ กันหลายหน และมักพบคำหรือสำนวนโบราณที่ไม่ใช้แล้วในปัจจุบัน

ส่วนลีลาจังหวะของปริศนานั้น ผู้เขียนได้อ้างความคิดของเอนดิมาน (Endemann) ผู้เขียนบทความเรื่อง "Rätsel der Sotho" อธิบายชนิดของปริศนาที่ทั้งรูปคำถาม คำตอบเป็นร้อยกรอง สิ่งที่แสดงจังหวะคือ การเน้นเสียง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงช่วงจังหวะของปริศนาที่มีจำนวนพยางค์เท่ากัน และมักเป็นคำหน้าที่ชนิดเดียวกัน หรือมีความหมายชนิดเดียวกัน

6. เนื้อหาของปริศนา ส่วนมากจะสะท้อนสิ่งแวดล้อม โดยมากจะเป็นการพรรณนาธรรมชาติหรือสิ่งที่เกิดตามธรรมชาติ สัตว์ในท้องถิ่น ชื่อผู้หญิง แมลง ช้าง ต้นไม้ บางบทจะพรรณนาถึงสิ่งที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ปริศนาเป็นสิ่งที่แสดงถึงกิริยาโต้ตอบ

ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ หรือแสดงถึงความสนใจของมนุษย์ในสิ่งเหล่านั้น มีปรีศนาบาง
บทที่แสดงถึงการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมซึ่งเป็นเรื่องทางนามธรรม

7. การจำแนกปรีศนา ใช้การจำแนกตามคำตอบ ได้แก่ คำตอบเกี่ยวกับ
ธรรมชาติ พืช ผัก สัตว์ต่าง ๆ อาหารการกิน ร่างกายคน ชีวิตความเป็นอยู่ในบ้าน
ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ และวัฒนธรรมของคนผิวขาว

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาปรีศนา
คาทายของไทยนั้นยังมีไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยในประเทศไทยมีเพียงเรื่อง
เดียวคือ "บทบาททางการศึกษาปรีศนาของไทย" ส่วนใหญ่แล้วเอกสารที่เกี่ยวกับ
การศึกษาปรีศนาคาทายนั้น มีผู้กล่าวไว้อย่างกว้าง ๆ ในตำราวิชาคติชาวบ้าน หรือเขียน
เป็นบทความสั้น ๆ พร้อมทั้งได้รวบรวมข้อมูลปรีศนาคาทายซึ่งส่วนใหญ่เป็นปรีศนาพื้นเมือง
ของภาคต่าง ๆ ไว้

บทที่ 2

การผูกปริศนาคำทายของไทย

ปริศนาคำทายหมายถึง คำถามหรือปัญหาที่ผูกขึ้นให้แก่หรือให้ตอบ เป็นการถามด้วยปากเปล่า อาจเป็นข้อความที่สมบูรณ์ หรือไม่สมบูรณ์ หรือเป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ ซึ่งคำถามจะถามตรง ๆ โดยการบอกรายละเอียดของสิ่งที่นำมาทายหรือเป็นการถามเพื่อทดสอบเขาวรรณหรือที่เรียกว่าปัญหาเขาวรรณก็ได้ ดังนั้นในการศึกษาปริศนาคำทายครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะปริศนาคำทายที่ถามด้วยปากเปล่า และเล่นหรือเคยเล่นกันอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยไม่รวมถึงปริศนาในวรรณคดี ปริศนาที่เป็นรูปภาพหรือลายแทงต่าง ๆ

การผูกปริศนาคำทายหรือการสร้างปริศนาคำทายนั้น ผู้ผูกปริศนาจะต้องคิดหาวิธีการต่าง ๆ ในการสร้างคำถาม ที่จะให้ผู้ตอบสามารถคิดหาคำตอบหรือพหุมีคำที่จะระลึกหาคำตอบได้ถูกต้อง ซึ่งต้องอาศัยวิธีการต่าง ๆ ทั้งในด้านการบอกรายละเอียดในคำถาม ซึ่งอาจจะบอกตามความเป็นจริงของสิ่งที่นำมาทายโดยตรง หรือในเชิงเปรียบเทียบ และคำถามที่ตอบโดยใช้เขาวรรณปัญหาหรือปัญหาเขาวรรณ การใช้ภาษาในปริศนาคำทาย นอกจากนี้ที่สำคัญคือสิ่งที่นำมาทายจะต้องเป็นสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นเป็นที่รู้จักคุ้นเคย พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน

ดังนั้นในการศึกษาการผูกปริศนาคำทายของไทย จึงแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ดังนี้

1. เนื้อหา
2. วิธีการตั้งคำถาม - คำตอบ
3. โครงสร้างทางภาษา

เนื้อหา

เนื้อหาของปริศนาคำทายในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง เนื้อหาของสิ่งที่น่าสนใจ ทายหรือเนื้อหาคำตอบ กล่าวคือเป็นการศึกษาถึงสิ่งต่าง ๆ ที่นำมาทายว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เนื้อหาคำตอบส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่มียู่ในท้องถิ่นที่ทั้งผู้ถามและผู้ตอบต่างรู้จักและคุ้นเคยเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังพบว่าปริศนาคำทายที่มีเนื้อหา คำตอบเดียวกันนั้น มีวิธีการสร้างคำถามในลักษณะต่าง ๆ กันไป อาจจะใกล้เคียงกัน หรือแตกต่างกัน ทั้งที่เป็นปริศนาคำทายในภาคเดียวกัน หรือคนละภาคก็ตาม ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงความนึกคิดของคนในแต่ละสังคมที่มีการมองสิ่งต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังช่วยให้เห็นถึงการแพร่กระจายของปริศนาคำทายอีกด้วย

เนื้อหาคำตอบของปริศนาคำทายนั้น แบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ 17 หมวด หมวดที่ 1 ถึงหมวดที่ 11 และหมวดที่ 17 ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นปริศนาเก่า ดังนั้นจึงสามารถระบุภาคได้ ส่วนหมวดที่ 12 ถึงหมวดที่ 16 นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นปริศนาใหม่ ประเภทปัญหาเขาวงกต ที่มีการเผยแพร่จากสื่อมวลชน จึงไม่สามารถระบุได้ว่าเป็น ของภาคใด นอกจากบางปริศนาที่มีลักษณะการเล่นภาษาถิ่นของภาคนั้น ๆ จึงจะระบุ ภาคได้ ดังนี้

- หมวดที่ 1 เกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ
- หมวดที่ 2 เกี่ยวกับบุคคล
- หมวดที่ 3 เกี่ยวกับพืช
- หมวดที่ 4 เกี่ยวกับสัตว์
- หมวดที่ 5 เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
- หมวดที่ 6 เกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้
- หมวดที่ 7 เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและเครื่องมือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
- หมวดที่ 8 เกี่ยวกับอาหารการกิน

- หมวดที่ 9 เกี่ยวกับการละเล่น การแสดง
- หมวดที่ 10 เกี่ยวกับศาสนา
- หมวดที่ 11 เกี่ยวกับวรรณคดี
- หมวดที่ 12 เกี่ยวกับภาษา
- หมวดที่ 13 เกี่ยวกับตัวเลข จำนวน
- หมวดที่ 14 เกี่ยวกับจังหวัด สถานที่
- หมวดที่ 15 เกี่ยวกับสื่อมวลชน
- หมวดที่ 16 เบ็ดเตล็ด
- หมวดที่ 17 ระคน

- หมวดที่ 1 เกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ เช่น คาว
- พระจันทร์ พระอาทิตย์ แสงแดด เมฆ ฝน ฟ้าร้อง รุ่งกีนน้ำ ภูเขา แผ่นดิน
พองน้ำ ฯลฯ ดังนี้
- เข้า ๆ เข้าถ้ำ คำ ๆ ออกเที่ยว - คาว (ภาคเหนือ)
- เข้า ๆ เข้าถ้ำ คำ ๆ ออกเรียง - คาว (ภาคกลาง)
- เข้า ๆ เข้าถ้ำ คำออกเรียง - คาว (ภาคใต้)
- เข้า ๆ เข้าถ้ำ คำมาเรียงราย - คาว (ภาคเหนือ)
- เข้า ๆ เข้าถ้ำ คำออกมาเรียงราย (เข้า ๆ เข้าถ้ำ คำออกมาเรียงราย)
- คาว (ภาคอีสาน)
- กลางวันเก็บใส่กระบาย กลางคืนกระจายออก - คาวบนฟ้า (ภาคกลาง)
- กลางวันเก็บใส่กระบาย กลางคืนกระจายไปทั่วทิศ - คาว (ภาคกลาง)
- กลางวันเก็บใส่กระบาย กลางคืนกระจายเก็บกลางฟ้า - คาว (ภาคกลาง)
- กลางวันสูญหาย กลางคืนกระจายเต็มฟ้า - คาว (ภาคอีสาน)
- สุกไม่รู้หอม งอมไม่รู้หล่น สุกราคาตัน - คาว (ภาคกลาง)
- สุกไม่รู้หอม งอมไม่รู้หล่น - คาว (ภาคเหนือ)
- สุกก็หอม งอมก็หล่น (สุกก็ไม่หอม รอมก็ไม่หล่น) - คาว (ภาคเหนือ)
- สุกเต็มฟ้า กาทอคับถึง (สุกเต็มฟ้า ก็หิบบไม่ถึง) - คาว (ภาคอีสาน)
- สุกเต็มฟ้า กาย่อมถึง (สุกเต็มฟ้า ก็หิบบไม่ถึง) - คาว (ภาคอีสาน)
- พอสว่างมันมืด พอมืดมันสว่าง - คางคาว (ภาคกลาง)
- ท่าเหมือนเจ้าชู้อยู่ไกลลิบ หิบบหุหิบบตาเวลากลางคืน - คาว (ภาคใต้)
- ตัวมันพลิกแผ่นดิน ซ้อมมันบินไปลอยอยู่บนฟ้า - คาวไถ (ภาคใต้)
- ซื่ออยู่บนฟ้า ตัวอยู่ในดิน - คาวลูกไก่ (ภาคใต้)
- ตัวมันอยู่ในน้ำ นามมันอยู่บนฟ้า มีตีนหัวหางกายา เอาหัวลง - คาวจระเข้ (ภาคกลาง)

- สุกไม่หอม งอมไม่หล่น คนกินไม่ได้
 มะพร้าวครึ่งซีก ช้ำทะเลได้
 มะพร้าวครึ่งซีก ช้ำทะเลพัน
 พรวัวเชกเคี้ยว ชัดข้ามเลไม่พัน (มะพร้าวซีกเคี้ยว ชัดข้ามทะเลไม่พัน)
 พรวัวเชกเคี้ยว เหน็บหลังคา คนสงขลา แลมาเห็น
 พรวัวเชกเคี้ยวอยู่บนฟ้า คนทั้งพาราแลเห็นจบ (มะพร้าวซีกเคี้ยวอยู่บนฟ้า คนทั้งพารามองเห็นจบ)
 เคยจีนแผ่นดินเก่า ยกไว้เหนือเกล้าเกศา
 แค้นอยเขาแหลม ใหญ่มาเขาอ้วน
 แค้นอยเขาแหลม ใหญ่มาเขาอ้วนถ่วนแท้ ๆ (แค้นอยเขาแหลม ใหญ่มาเขาอ้วนเต็มแล้ว)
 แค้นอย ๆ เขาแหลม ใหญ่ขึ้นมาเขาถ่วนถ่วนแท้ ๆ บ่มีเขา (แค้นอย ๆ เขาแหลม ใหญ่ขึ้นมาเขาอ้วน เต็มแล้วไม่มีเขา)
 ชักกะม่ไ้ชัก ชวนก็ม่ไ้ชวน แต่ลอยนวลมาเอง (ชักก็ม่ไ้ชัก ชวนก็ม่ไ้ชวน แต่ลอยนวลมาเอง)
 อีลุ่มอีดำ เค้นวันยังค่ำ ไม่เห็นรอย
 เคยเห็นเย็นเข้าเยียมเยียนทุกวัน ไม่เลือกมีเงิน เพียงเปิดหน้าต่าง สว่างทุกหน ชนทั่ว
 สากลมบูชาคุณ
 อุ่มลุ่มเฝ้าฮังทอ จ้างหล่อบ่เค็ง (กลม ๆ เฝ้ารังทอ ข้างทางไม่ถึง)
 ตะวันหรือพระอาทิตย์
 (ภาคเหนือ)
- พระจันทร์ (ภาคกลาง)
 - พระจันทร์ (ภาคกลาง)
 - พระจันทร์ (ภาคกลาง)
 - พระจันทร์ (ภาคใต้)
 - พระจันทร์เสี้ยว (ภาคใต้)
 - พระจันทร์เสี้ยว (ภาคใต้)
 - พระจันทร์ (ภาคใต้)
 - พระจันทร์ข้างขึ้น (ภาคเหนือ)
 - ดวงจันทร์ (ภาคอีสาน)
 - พระจันทร์ (ภาคอีสาน)
 - พระจันทร์ (ภาคอีสาน)
 - พระอาทิตย์ (ภาคกลาง)
 - อาทิตย์ (ภาคใต้)
 - ตะวันหรือพระอาทิตย์ (ภาคเหนือ)

อุมลุ่มทอ่มป่าน ลอยไปตกเมืองน่านเมืองญวน (กลม ๆ เท่ามุ่มป่าน ลอยไปตก
เมืองน่านเมืองญวน)

- ตาเวนหรือตะวัน
(ภาคอีสาน)

สุกเต็มผ้า กายี๋อับถึง (สุกเต็มผ้า ก็หยิบไม่ถึง)

- ดวงอาทิตย์
(ภาคอีสาน)

หมากอันหนึ่ง สุกอยู่ในดินกินบ่เป็น (หมากลูกหนึ่ง สุกอยู่ในดินกินไม่เป็น)

- พระอาทิตย์ (ภาคอีสาน)

หมากพร้าวหล่นอยู่กลางหนอง คนสิบสองปองเอาบ่ได้ (มะพร้าวหล่นอยู่กลางหนอง
คนสิบสองปองเอาไม่ได้)

- ตะวันหรือเคียน
(ภาคอีสาน)

คอกอันหนึ่งบานแต่เช้า เท้าค่าจนเด็ก ถึงยามแลง คอกจื๋อช้อน (คอกคอกหนึ่ง
บานแต่เช้า จนกระทั่งค่ำจนเด็ก ถึงยามเย็นคอกคอบานช้อน)

- ตะวัน, คาว
(ภาคอีสาน)

พระไทรมาเข้าหลบค่า (พระอะไรมาเข้ากลบค่า)

- พระอาทิตย์ (ภาคใต้)

ตกบ่ตัง (ตกไม่ตัง)

- ตะวันตกดิน (ภาคเหนือ)

บินมาลิบ ๆ นกกระจิบก็ไม่ใช่

- แดค (ภาคกลาง)

หีบใหญ่ใส่ผ้าเหลือง คนทั้งเมืองจับไม่ติด

- แดค (ภาคใต้)

สุกเต็มดิน เก็บกินบ่ได้ (สุกเต็มดิน เก็บกินไม่ได้)

- แสงแดค (ภาคอีสาน)

สุกเต็มดิน เก็บกินบ่หมด (สุกเต็มดิน เก็บกินไม่หมด)

- แดค (ภาคอีสาน)

สุกเต็มดิน เก็บกินบ่หมด สุกเต็มผ้า กายี๋อับถึง (สุกเต็มดิน เก็บกินไม่หมด สุกเต็มผ้า
ก็หยิบไม่ถึง)

- แดค, คาว (ภาคอีสาน)

พระยาเพชรเจ็ดทุ่ง ข้ามคั่งพระยาแมน ไครหายไต้จะให้หัวหวาน

- รุ่งกินน้ำ (ภาคกลาง)

- คันเบ็ดเจ็ดท่ง ข้ามทุ่งพระยาแมน ใครทลายไค้จะให้แหน - รุ่งกินน้ำ (ภาคใต้)
- ไม้คานโก่ง ข้ามทุ่งสามแสน (ไม้คานโก่ง ข้ามทุ่งสามแสน) - รุ่งกินน้ำ (ภาคอีสาน)
- ไม้ไผ่โก่ง ข้ามทุ่งสามแสน (ไม้ไผ่โก่ง ข้ามทุ่งสามแสน) - รุ่งกินน้ำ (ภาคอีสาน)
- โก่งโค้งโน่ง ข้ามทุ่งหนองแสน (โก่งโค้ง ข้ามทุ่งหนองแสน) - รุ่งกินน้ำ (ภาคอีสาน)
- อินายหลังโก่ง กินน้ำมานห้วย (อินายหลังโก่ง กินน้ำหมคห้วย)
- รุ่งกินน้ำ (ภาคเหนือ)
- อินายหลังโก่ง กินน้ำมานห้วย (อินายหลังโก่ง กินน้ำหมคห้วย)
- รุ่งกินน้ำ (ภาคอีสาน)
- โก่งโค้งโน่ง ข้ามทุ่งหนองแสน (โก่งโค้ง ข้ามทุ่งหนองแสน) - รุ่งกินน้ำ (ภาคอีสาน)
- โค้งโน่งข้ามทุ่งสามแสน ไผทลายไค้ให้แหนวงหนึ่ง (โก่งโค้ง ข้ามทุ่งสามแสน ใคร
ทลายไค้ให้แหนวงหนึ่ง) - รุ่งกินน้ำ (ภาคอีสาน)
- บักโล่งโค้ง ข้ามทุ่งสามแสน พุนไคอวยไค้ สี่ให้แหนวงหนึ่ง (คนโก่งโค้ง ข้ามทุ่ง
สามแสน ผู้ใดทลายไค้จะให้แหนวงหนึ่ง) - รุ่งกินน้ำ (ภาคอีสาน)
- บัวทองโง้งโหย่ง ลัดทุ่งสามแสน (บัวทองโค้ง ๆ ลัดทุ่งสามแสน)
- รุ่งกินน้ำ (ภาคเหนือ)
- สายสะเบียงเพียงฟ้า หนูบ่ไต่ ไหนบ่เทียว (สายสะเบียงเพียงฟ้า หนูไม่ไต่ ไหนไม่
เทียว) - รุ่งกินน้ำ (ภาคเหนือ)
- ควายแม่ว้อง กินน้ำเลี้ยงทั้งหนอง (ควายตัวเมีย กินน้ำหมคทั้งหนอง)
- รุ่งกินน้ำ (ภาคเหนือ)
- สูงเทียมเขาเขียว กินคนเคียว เมามะหมักทั้งเมือง - จันทรคราสหรือราหู
(สูงเทียมเขาเขียว กินคนเคียวเมามะหมักทั้งเมือง) อมจันทร์ (ภาคใต้)
- อยู่สูงเทียมเขาเขียว กินคนเคียวเมามะหมักทั้งเมือง - จันทรคราสหรือราหู
(อยู่สูงเทียมเขาเขียว กินคนเคียวเมามะหมักทั้งเมือง) กินจันทร์ (ภาคใต้)

- เห็ดคอกน้อย ของพืชอบเขียว กินคนเดียว บานโตถึงบ้าน (เห็ดคอกน้อย วางอยู่บน
ภูเขาไกลลิบ กินคนเดียว บานโตทั้งบ้าน) - กบกินเห็ดหรือ
จันทรูปราคา(ภาคเหนือ)
- เห็ดคอกน้อย ของพืชอบเขียว กินคนเดียว เมาทัวโลกหล้า - จันทรูปราคา,
สุริยูปราคา(ภาคเหนือ)
- สูงทอญเขียว กินคนเดียวมีคหมกเมือง (สูงเท่าเขาเขียว กินคนเดียวมีคหมกเมือง)
- กบกินเห็ดหรือ
จันทรคราส (ภาคอีสาน)
- โตเท่าภูเขา แต่เบานิดเดียว - เมฆ (ภาคกลาง,
ภาคใต้)
- โตเท่าภูเขา ยาวกว่าหนทาง กว้างกว่าสมุทร มนุษย์จับไม่ได้- หมอก (ภาคใต้)
- ชอบมากับฝน เวลาอยู่ข้างบน ร้องเสียงดัง - ฟ้าร้อง (ภาคกลาง)
- เขียวชะอุ่มพุ่มไผ่ ไม่มีใบมีแต่เมือก - ฝน (ภาคกลาง)
- เขียวชะอุ่มพุ่มไผ่ บมีใบมีแต่เมือก (เขียวชะอุ่มพุ่มไผ่ ไม่มีใบมีแต่เมือก)
- ฝน (ภาคอีสาน)
- เขียวชะอุ่มพุ่มไผ่ ไม่มีใบมีแต่ดอก - ฝน (ภาคใต้)
- เขียวชะอุ่มพุ่มเสียด มีแต่เมือกไม่มีใบ - ฝน (ภาคใต้)
- เขียวชะอุ่มเหมือนพุ่มไม้ ใบหาไม่มีแต่ดอก - ดอกฝน (ภาคใต้)
- เขียวสะอ้านขึ้นเสด็จ มีแต่เมือก หาไม่ใบ - ฝน (ภาคใต้)
- ไม่มีต้น ไม่มีใบ ไม่มีราก มีแต่เมือก - ฝน (ภาคกลาง)
- มาแต่เลใน ใบขาวใส ไม่มีดอก (มาแต่ทะเลใน ใบขาวใส ไม่มีดอก)
- ฝน (ภาคใต้)
- มีดอก บมีต้น มีแต่เมือก (ไม่มีดอก ไม่มีต้น มีแต่เมือก) - ฝน (ภาคอีสาน)
- สูงกว่าฟ้า ต่ำกว่าหญ้านิดเดียว - ภูเขา (ภาคกลาง)

- สูงเยียมเทียมฟ้า ต่ำกว่าฐานนิตเคียว - ภูเขา (ภาคกลาง)
- สูงเยียมเทียมฟ้า ต่ำกว่าฐานนิตเคียว (สูงเยียมเทียมฟ้า ต่ำกว่าฐานนิตเคียว)
- เขา, ภูเขา (ภาคใต้)
- สูงเทียมฟ้า ต่ำกว่าฐานนิตเคียว (สูงเทียมฟ้า ต่ำกว่าฐานนิตเคียว)
- ภูเขา (ภาคอีสาน)
- สูงช้าฟ้า ต่ำกว่าฐานนอยเคียว (สูงช้าฟ้า ต่ำกว่าฐานนอยเคียว)
- ภูเขา (ภาคอีสาน)
- เขมรน้อย คนสามสอย ข้ามคาย (เขมรน้อยคนสามร้อยข้ามคาย)
- เงาม (ภาคอีสาน)
- สูงเทียมฟ้า ต่ำกว่าฐานนอยเคียว - ภูเขา (ภาคอีสาน)
- สูงเทาฟ้า ต่ำกว่าฐานนอยเคียว - ภูเขา (ภาคเหนือ)
- สูงสร้างกว้างตลอด มีแต่ยอดหาไม่ใบ - ยอดเขา (ภาคใต้)
- แตกบด้าง (แตกไม้ค้าง) - แผ่นดิน (ภาคเหนือ)
- แต่บแปบเค้าหัวผาก คนตั้งชาวลากบแป (แบน ๆ เท้าผาก คนตั้งยี่สิบลากไม่ไหว)
- แผ่นดิน (ภาคเหนือ)
- สูงกว่าน้ำ ต่ำกว่าเรือ - ฟองน้ำ (ภาคกลาง)
- สูงหวนน้ำ ต่ำกว่าเรือ (สูงกว่าน้ำ ต่ำกว่าเรือ) - ฟองน้ำ (ภาคใต้)
- อุ้มลุ่มทอปุ่มป่วน ไหลมาทางเมืองญวน (กลบ ๆ เท้ากลุ่มป่วน ไหลมาทางเมืองญวน)
- โป้น้ำหรือฟองน้ำ
- (ภาคอีสาน)
- สูงกอฟ้า ต่ำกว่าฐานนอยเคียว (สูงกว่าฟ้า ต่ำกว่าฐานนิตเคียว)
- น้ำ (ภาคอีสาน)
- ต่ำกวาดิน เอาไม้หมิ่นกิน (ต่ำกวาดิน เอาไม้สอยกิน) - น้ำบ่อ (ภาคอีสาน)
- ต่ำกวาดัก เอาไม้หมิ่นกิน (ต่ำกวาดัก เอาไม้สอยกิน) - น้ำบ่อ (ภาคอีสาน)

ข้าตากทั้งข้าง ข้ากว้างออกตึก ๆ (ยิ่งตากก้านข้าง ยิ่งกว้างออกเรื่อย ๆ)

- บ่อน้ำ (ภาคเหนือ)

สี่เหลี่ยมเทียมพระจันทร์ คนทั้งพันยกไม้ขึ้น

- บ่อน้ำ (ภาคกลาง)

เกิดเพราะไฟ หายไปเพราะลม

- ควันไฟ (ภาคกลาง)

กอเท่ากระบุง ใบกระทู้ฟ้า

- ควันไฟ (ภาคกลาง)

เกาเท่าบุง ปลายกุงฟ้า (โคนเท่ากระบุง ปลายจรดฟ้า)

- ควันไฟ (ภาคเหนือ)

ไก่แม่หม่น ชนหลังคา (แม่ไก่สีหม่น คั่นคั่นหลังคา)

- ควัน (ภาคเหนือ)

บาไม่เห็น เป็นจรรู้

- ลม (ภาคกลาง)

คนจับมันไม่ได้ เพราะหาไม้ตัวตน ถ้ามันจับก้นหน้ามีคตามัว

- ลม (ภาคใต้)

ไม่มีตัวไม่มีตน ผลิกผู้คนลั่นกลิ้ง

- พายุ (ภาคใต้)

อยู่ไม่เป็นที่ ชอบหนีเราไป

- เวลา (ภาคกลาง)

ชั่วบ่จ้กเภา (ชั่วไม่รู้จักหยุด)

- ชั่วโมง (ภาคเหนือ, ภาคอีสาน)

เลขก้าวไปข้างหน้า แต่ชีวกกลับถอยหลัง

- อายุ (ภาคกลาง)

ยิ่งก้าวยิ่งไกล ยิ่งใคร่ไต่ยิ่งไกล (ยิ่งกลัวยิ่งไกล ยิ่งอยากไต่ ยิ่งไกล)

- อายุ (ภาคเหนือ)

มีตัว หัวไม่หาง

- หัวก่า, หัวรุ่ง
(ภาคใต้)

ต้นไม้สิบสองกิ่ง กิ่งหนึ่งสามสิบใบ สิบห้าใบคว่ำ สิบห้าใบหงาย

- ข้างขึ้น, ข้างแรม
(ภาคใต้)

นางหนึ่งโสกาเรีคราศรี ในนามปีมีลูกสิบสองคน เพราะฉะนั้นยังหากินคนทั้งพารา

ถ้าไม่ตาย

- สัปดาห์, เดือน,
กลางคืน (ภาคใต้)

มีนางหนึ่งโสกาเจ้าคราศี มีระคุสามคราทั้งตาปี ในนารีมีบุตรสิบสองคน บุตรนั้นมีพันดา
สามสิบสี่ คิคคุให้ประจักษ์ เหมือนยักษกินคน ใครนั่งยลก็ย่อมรู้ ว่าพมมาร

- 7 วัน มี 3 ฤกษ์ มี
12 เดือน ๆ ละ
30 วัน (ภาคใต้)

เคียรสองเคียร ลั่นเจ็ดอัน พันสิบสองซี่ ครอบคนครอบสัตว์ทั่วปฐพี ใครคิดไมตรีหนึ่ง
ออก

- เคียน ทะวัน, วันทั้งเจ็ด
เคียน, ทองฟ้า
(ภาคใต้)

แตกสองจำเดินบาสองคน มีค้ำฟ้าม้วนเดินมากนเคียว

- เงา (ภาคกลาง)

ขาไปไปสองคน พอมืดฟ้าม้วน กลับมากนเคียว

- เงา, คน (ภาคใต้)

บักไฟ ไฟสองคน ยามมืดฟ้าม้วน ไฟคนเคียว (เมื่อไปไปสองคน ยามมืดฟ้าม้วน
ไปคนเคียว)

- คนกับเเงา (ภาคเหนือ)

บักไปไปสองคน บักมืดฟ้าม้วน กลับมากนเคียว (เมื่อไปไปสองคน เมื่อมืดฟ้าม้วน
กลับมาเคียว)

- เเงากับคน (ภาคอีสาน)

มาจากเมืองแขก ตีไม้แตก พันไม้เข้า

- เเงา (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

คำเหมือนหมี่ ตีไม้ตาย

- เเงา (ภาคใต้)

คำคือหมี่ ตีไม้ตาย (คำเหมือนหมี่ ตีไม้ตาย)

- เเงา (ภาคอีสาน)

ตัวคำม่อทอ ไม้ค้อนเท่าหม้อ ตีไม้ตาย

- เเงา (ภาคใต้)

เพื่อนนั่งใกล้ ๆ เรียกตั้งงายไม่ได้ยิน (เพื่อนนั่งใกล้ ๆ เรียกตั้งนานไปไม่ได้ยิน)

- เเงา (ภาคใต้)

คนสามร้อย ฆ่าเด็กน้อยบ่ตาย (คนสามร้อย ฆ่าเด็กน้อยไม่ตาย)

- เเงา (ภาคอีสาน)

หมวดที่ 2 เกี่ยวกับบุคคล แบ่งออกเป็น 2 หัวข้อย่อย คือ

2.1 อวัยวะในร่างกายและสิ่งที่ขับออกจากร่างกาย

2.2 กิริยาอาการต่าง ๆ ของบุคคลในชีวิตประจำวัน

2.1 อวัยวะในร่างกายและสิ่งที่ขับออกจากร่างกาย ได้แก่

ผม หัว คิ้ว หู จมูก ตา ปาก ฟัน ลิ้น รักแร้ นิ้วมือ เล็บ ข้อศอก
นม สะโพก เท้า นานุก น้ำลาย อุจจาระ คั่งนี้

กกพอกำ ลำพอกอก ยอดสีคำ (ต้นพอกำ ลำพอกอก ยอดสีคำ)

- ร่ายกาย (ภาคอีสาน)

เป็นโพนสกหงก ผนตกออำลิมปีบ่ง (เป็นเนินสูง ผนตกรตลิมปี ภูเขาไม่เกิด)

- หัวล้าน (ภาคอีสาน)

อุมลุมเท่ารังต่อ เจ้ามั่นผอบหัน (กลม ๆ เท่ารังต่อ เจ้าของมองไม่เห็น)

- หัวคน (ภาคเหนือ)

ไผ่ทั้งกอ หาซื้อไม่พบ

- ผม (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

ไม้ตั้งกอ หาซื้อพบ (ไม้ตั้งกอ หาซื้อไม่พบ)

- เส้นผม (ภาคอีสาน)

ตัดโคนก็ไม่ตาย ตัดปลายก็ไม่เน่า

- ผม (ภาคกลาง)

ตัดโคนก็ไม่ตาย ตัดปลายก็ไม่เน่า (ตัดโคนก็ไม่ตาย ตัดปลายก็ไม่เน่า)

- ผม (ภาคใต้)

ตัดกกบ่ตาย ตัดปลายบ่เหี่ยว (ตัดโคนไม่ตาย ตัดปลายไม่เหี่ยว)

- ผม (ภาคอีสาน)

ตัดบ่เหี่ยว (ตัดไม่เหี่ยว)

- ผม (ภาคอีสาน)

ไม่สากก็ถึ ไม่คลี่ก็คลาย ไม่ไขก็ไป

- ผม (ภาคใต้)

ต้นเท่าปลายเข็ม ยิ่งเล็มยิ่งขึ้น

- ผม (ภาคใต้)

งูพคอยู่ไ้งูเพน ทายที่เเอร์ไคร ะ ออย่าแก้

- มวยณม, ด้ม้วนทูน
(ภาคใต้)

เคียบเป็บเฑารังทอ เจ้ามันผอบหัน (กลม ะ เฑารังทอ เจ้าของมองไม่เห็น)

- มวยณม (ภาคเหนือ)

สูงเอยสูงสุด สูงเทียมปลายมุด สูงสุดลูกทา (สูงเอยสูงสุด สูงเทียมปลายละมุด สูงสุดลูกทา)

- คิ้ว (ภาคใต้)

พี่น้องทองเคียว แลเหลียวไม่เห็นกัน

- ใบหู (ภาคกลาง)

สองพี่น้องอยู่หลายจอมปวก (สองพี่น้อง อยู่ตรงข้ามจอมปวก)

- หู (ภาคเหนือ)

เฒ่าสองเฒ่า บังเล้าไม่เห็นกัน (เฒ่าสองเฒ่า บังเล้าไม่เห็นกัน)

- หู (ภาคอีสาน)

เฒ่าสองเฒ่า นั่งบังเล้าเห็นกันจักเทื่อ (เฒ่าสองเฒ่า นั่งบังเล้าไม่เห็นกันสักครั้ง)

- หู (ภาคอีสาน)

เห็ดกระด้างอยู่ข้างคอย คอยบหัน (เห็ดกระด้างอยู่ข้างคอย คอยไม่เห็น)

- หู (ภาคเหนือ)

เห็ดกระด้าง งอกอยู่ข้างหัวปลวก (เห็ดกระด้าง งอกอยู่ข้างหัวปลวก)

- หุคน (ภาคอีสาน)

กลองช้วนอย หอยอยู่แจผา หาบเห็น (กลองช้วนอย หอยอยู่ข้างผา หาไม่เห็น)

- หู (ภาคอีสาน)

หวิงห้อยผา เหลียวหาบเห็น (สวิงห้อยผา เหลียวหาไม่เห็น)- หู (ภาคอีสาน)

มะพร้าวครึ่งซีก เห็นไว้ข้างผา หันไปหันมา หากไม่เจอ - ใบหู (ภาคกลาง)

ใบไ้อัไหร หากไม่ทัน คนชอบคลำ (ใบอะไร ไม่มีทัน คนชอบคลำ)

- ใบหู (ภาคใต้)

คนใส่แว่นตา เกี่ยวกับอะไร

- หู (ภาคกลาง)

- ไกลก็ไม่ว่าง ไกลก็ไม่ว่าง มองเห็นอยู่ไร ๆ - จมูก (ภาคกลาง)
- ไกลก็ไม่ว่าง ไกลก็ไม่ว่าง เห็นว่าไร วัช ๆ แวม ๆ - จมูก (ภาคใต้)
- ไกลก็ไม่ว่าง พอเห็นมุ่มมุ่ม (ไกลก็ไม่ว่าง พอเห็นนาง ๆ) - จมูก (ภาคอีสาน)
- ไกลก็ไม่ว่าง เห็นพอมุมพุม (ไกลก็ไม่ว่าง เห็นพอลาง ๆ) - จมูก (ภาคอีสาน)
- แค่เท่าแค ยังแลกันไม่เห็น (ไกลที่สุด ยังมองกันไม่เห็น) - จมูก, คิ้ว (ภาคใต้)
- ถือเป็นนักปราชญ์ฉลาดล้ำ ก็มองข้ามไปเสียทุกวัน - จมูก (ภาคใต้)
- ไม่ใหญ่ไม่กว้าง แต่บังโลกมืด ซ่อนน้ำคิด ติดอยู่ทุกคน - เปลือกตา (ภาคกลาง)
- ตัวมาดอ้มหัน ตัวพอนาอ้อมหัน (ตัวมามองไม่เห็น ชายคนรักมามองเห็น)
- ลูกตา (ภาคเหนือ)
- สองพี่น้อง อยู่หลายคันทนา (สองพี่น้อง อยู่ตรงข้ามคันทนา) - ตา (ภาคเหนือ)
- ลุ่มก็ชน มนก็ชน คามาเอาหน้าชนกัน (ลางก็ชน บนก็ชน คามาเอาหน้าชนกัน)
- ตา (ภาคเหนือ)
- น้ำพอใสวิวิว ตัดหนาบหลิวเข้าแวค (น้ำใสแจ้ว ตัดหนามเข้าล้อมไว้)
- ตา, ขนตา
- (ภาคเหนือ)
- แค่เท่าแค ยังแลไม่เห็น - ตา (ภาคอีสาน)
- อยู่ใกล้ตา ตัวดูข้ามเห็น (อยู่ใกล้ตา ตัวเราไม่เห็น) - ขนตา (ภาคอีสาน)
- ออกล่อทอไปมือ พื่อไปเหม็ดทุ่ง (กลม ๆ เเท่นิ้วหัวแม่มือ กระพือไปหมดทุ่ง)
- ลูกตา (ภาคอีสาน)
- ออกล่อทอไปมือ พื่อไปหัวทุ่ง (กลม ๆ เเท่นิ้วหัวแม่มือ กระพือไปหัวทุ่ง)
- ตา (ภาคอีสาน)
- หนองน้อย ๆ หนองหีบ - ตา (ภาคอีสาน)
- แยมแหะแยะกัน (เป็นเส้นฝอย ๆ กระทบกัน) - ขนตา (ภาคอีสาน)
- ห้วยาแหะ แยะกับมีแสง (ห้วยาแหะ กระทบกันมีแสง) - ปาก (ภาคอีสาน)

- หนองน้อย ๆ กระจุกเต็มอัค - ปาก (ภาคอีสาน)
- ไก่แม่ขาว จับร่าวลาบซาบ (แม่ไก่สีขาว จับร่าวเรียงราย) - พัน (ภาคเหนือ, ภาคอีสาน)
- มาทีหลัง แต่ไปก่อน - พัน (ภาคกลาง)
- มาลุนไปก่อน (มาหลังไปก่อน) - เขี้ยว (ภาคเหนือ)
- คนไหนพันไม่เข้า (คนอะไรพันไม่เข้า) - คนพันยื่น (ภาคใต้)
- ผ้าผืนเล็ก ทากเท่าไรไม่แห้ง - ลิ่น (ภาคกลาง)
- ผ้าเหลืองผืนน้อย คนทั้งร้อยตากไม่แห้ง - ลิ่น (ภาคกลาง)
- ผ้าผืนน้อยวางอยู่ในห้องประตูเหล็ก ผ่นอำชุมเลิงบมีแห้ง (ผ้าผืนน้อยวางอยู่ในห้องประตูเหล็ก ผ่นไม่ตกถูกคอง ชุ่มเสมอไม่มีแห้ง) - ลิ่น (ภาคอีสาน)
- ปักหลักไว้ในเต สำน้อยโซเซ ถอดหลักไม่ออก (ปักหลักไว้ในทะเล สำน้อยโซเซ ถอดหลักไม่ออก) - ลิ่น (ภาคใต้)
- ตั้งนุ้ยอยู่บนหลังคา เห็นคนมาทุกแฉด ๆ - ลิ่น (ภาคใต้)
- แท็บแป็บเท่าใบหัน กินเจีจวันบ่เลี้ยง (แบน ๆ เท่าใบพุทรา กินเจีจวันไม่หมด) - ลิ่น (ภาคเหนือ)
- ทางขึ้นก็บ้าผา ทางลุ่มก็บ้าผา งูสิงสาหลกพื้น (ทางขึ้นก็น้ำผา ทางล่างก็น้ำผา งูสิงสาหลกพื้น) - ลิ่นระหว่างพัน (ภาคเหนือ)
- พุ่นกะฬ้า พักะฬ้า ตากผ้าเบแห้ง (ข้างโน้นก็ฬ้า ข้างนี้ก็ฬ้า ตากผ้าไม่แห้ง) - ปากและพัน (ภาคอีสาน)
- ข้างนอกประตูไม้ ข้างในประตูเหล็ก ผ้าผืนเล็กตากไม่แห้ง - ปาก, พัน, ลิ่น (ภาคกลาง)

เปิดตูคาน ผ่านตูเหล็ก ฝ่าอ้อมยื่นเล็กตากไม้แห้ง (เปิดประตูกระดาน ผ่านประตู
เหล็ก ฝ่าอ้อมยื่นเล็กตากไม้แห้ง)

- ปาก, พัน, ลิ้น
(ภาคใต้)

บ้านน้อยสีแดง แข็งแรงรื้อขาว

- ลิ้น, พัน (ภาคใต้)

คำแล้วขาว ยาวแล้วสั้น มั่นแล้วคลอน

- ผม, ตา, พัน
(ภาคกลาง)

มาคำไปขาว มายาวไปสั้น มามั่นไปคลอน มาหย่อนไปทิ้ง

- ผม, ตา, พัน, หู
(ภาคกลาง, ภาคใต้)

คำเป็นขาว ยาวเป็นสั้น บักมาลุนไฟก่อน (คำเป็นขาว ยาวเป็นสั้น ผู้มาหลังไปก่อน)

- ผม, สายตา, พัน
(ภาคเหนือ)

คำเป็นขาว ยาวเป็นสั้น บักมาลุนไปก่อน (คำเป็นขาว ยาวเป็นสั้น ผู้มาหลังไปก่อน)

- ผม, สายตา, พัน
(ภาคอีสาน)

สูงแล้วต่ำ ตาแล้วขาว ยาวแล้วสั้น

- ร่างกาย, ผม,
สายตา (ภาคใต้)

ขาวยามคำ คำยามนอน

- คนตาขาว, ศีรษะ
(ภาคกลาง)

หมากกะบก ตกใส่ไอนา ผู้เห็นบ่กิน ผู้กินบ่ชี้ ผู้ชี้บ่เหม็น (ผลกะบก ตกใส่ไอนา ผู้เห็น
ไม่กิน ผู้กินไม่ชี้ ผู้ชี้บ่เหม็น)

- ตา, ปาก, รุกค
(ภาคอีสาน)

เห็นแล้วไม่เอา เอาแล้วไม่กิน กินแล้วไม่อิม อิมแล้วไม่ชี้ ชี้แล้วไม่เห็น

- ตา, มือ, ปาก, ท้อง,
ทวาร (ภาคใต้)

แม่สี่ลูกสิบหก ไปกับใครหลบกับคนนั้น (แม่สี่ลูกสิบหก ไปกับใครหลบกับคนนั้น)

- นิ้วมือ (ภาคใต้)

แอกแปดบังทอ (แบน ๆ บังทอ)

- เล็บ (ภาคอีสาน)

งอ ๆ คือแขนศอก บอกแล้วจ้งกวย (งอ ๆ เหมือนแขนศอก บอกแล้วจ้งกวย)

- ข้อศอก (ภาคอีสาน)

จอกหลอกคือฮังนก ฝนตกบั่ว (หลุมดินเหมือนรังนก ฝนตกไม่รัว)

- จักกะแร้ (ภาคอีสาน)

หนองนุ้ย หนองแหน ก้มลงแลปากเปี้ยวถึงหู (หนองเล็ก หนองแหน ก้มลงมองปาก
เปี้ยวถึงหู)

- สะกือ (ภาคใต้)

ทันน้อย ห้อยหน้าอก สายทวันไม่หล่น (น้ำเต้าน้อย ห้อยหน้าอก สายทวันไม่หล่น)

- นม (ภาคเหนือ)

จิกปีกเท่าบ้าแคว้ง กินเจ็ดแฉ่งหมก (เล็ก ๆ แหลม ๆ เท่ามะแว้ง กินเจ็ดวันไม่
หมก)

- หัวนม (ภาคเหนือ)

เวลานอนมันเย็น เวลาเรยมันนอน

- เท้า, นิ้วเท้า (ภาคกลาง)

แทบแปบเท่าหอเดลิอ ไฟเมืองเหนือก็รอก (แบน ๆ เท่าหอเกล็ด ไปเมืองเหนือก็รอก)

- เท้า (ภาคเหนือ)

มาแต่เมืองคอน สวมหมวกสองลอน คอนพร้าวสองหนวย (มาแต่เมืองนครฯ สวม
หมวกสองลอน หาบมะพร้าวสองผล)

- อวัยวะเพศชาย
(ภาคใต้)

แม่ชีขาววัง ไม่รับสั่งไม่ออก

- น้ำมูก (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

ช่างขาวอยู่ในวัง ถ้าไม่รับสั่งไม่ออก

- ชีมูก (ภาคใต้)

อ้ายขาวขาววัง ไม่รับสั่งไม่ออก

- ชีมูก (ภาคใต้)

เฝ้าสองเฝ้า แล่นออกนอกชาน (เฝ้าสองเฝ้า แล่นออกนอกชาน)

- ชี้มุก (ภาคอีสาน)

อยู่ในวัง นายยังบ่สั่ง ละครออกมา (อยู่ในวัง นายยังไม่สั่งพรวดพราดออกมา)

- น้ำมุก (ภาคอีสาน)

ถือซึ่งอยู่ในอกอ้ง นายบ่สั่งละครออกมา (ถูกซึ่งอยู่ในอิคฉัก นายไม่สั่ง พรวดพราดออกมา)

- น้ำมุก (ภาคอีสาน)

อิน้อย ๆ นั่งอยู่บนนอกชาน คนมาพานเล่นเข้าเฝ้า (เด็กน้อย ๆ นั่งอยู่บนนอกชาน คนมาพานวิ่งเข้าเฝ้า)

- ชี้มุก (ภาคอีสาน)

ตัวกันบ่ให้ว่าตนก้วย (เชือกกันบ่ให้ว่าตนกล้วย)

- น้ำมุก (ภาคอีสาน)

น้ำบ่อน้อย คนตั้งร้อย วิดไม่แห้ง

- น้ำลาย (ภาคใต้)

พอกินบ่พออาบ (พอกินไม่พออาบ)

- น้ำลาย (ภาคเหนือ)

ไก่อูขาว ลอดบ่อง

- น้ำลาย (ภาคอีสาน)

ไก่อีขาว ถลาล้งคิน (แม่ไก่อีขาว ถลาล้งคิน)

- น้ำลาย (ภาคอีสาน)

น้ำพออาบ แต้บ่พอกิน (น้ำพออาบ แต้ไม่พอกิน)

- เหงื่อ (ภาคอีสาน)

ตกคังคูป หมาไล่ตะครุบ แผลงวันคอมโด้

- อุจจาระ (ภาคกลาง)

ตกคูป แผลงวันโห้ฮั่ว

- อุจจาระ (ภาคกลาง)

คุณทองเปี่ยม ๆ มอง ๆ ตกจากหอคอย่น

- อุจจาระ (ภาคกลาง)

อุ้มลุ่มเต้าตันปุ่น หลนลงจาน (กลม ๆ เท้าเต้าปุ่น หลนลงชาน)

- ชี้เด็ก (ภาคเหนือ)

อิน้อย ๆ ตกคังคอกหัก หมาโตนสับ แผลงวันแตกหรีอ (เด็กน้อย ๆ ตกคังคอกหัก หมาโจนสับ แผลงวันแตกหรีอ)

- อุจจาระ (ภาคอีสาน)

ออกขุนลงทาง ถ้ามั่นค่างเอน้ำราด

- อุจจาระ (ภาคกลาง)

2.2 กิริยาอาการของบุคคลในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ เป็นกิริยา
อาการของบุคคลที่กระทำอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น เกี่ยวกับการทำธุระส่วนตัวประจำวัน
การทำอาหาร การทำงานและการเคลื่อนไหวอื่น ๆ ดังนี้

ขยุก ๆ น้ำเข้า เขย่า ๆ น้ำออก - บ้วนปาก (ภาคกลาง)
ยู่เข้าน้ำออก ยู่ออกน้ำมา - คนแปร่งพัน
(ภาคกลาง)

ฉีกขา เอาน้ำเข้า เขย่า ๆ เอาน้ำออก เสรีข้างในแล้วมาล้างข้างนอก
- บ้วนปาก, ล้างหน้า
(ภาคใต้)

กล้วยหวีเดียวชดข้ามเขา โถกย่านเกาเพื่อนทั้งป่า (กล้วยหวีเดียวชดข้ามเขา ถูกคัน
ลิเกาสะเพื่อนทั้งป่า) - คนหิวฉม (ภาคใต้)

นางนึ่งในกอหวาย ชักให้ตายก็ไม่แหลง (นางนึ่งในกอหวาย ชักให้ตายก็ไม่พุก)
- คนกับกระเจงเงา
(ภาคใต้)

ไอ้ฉลิกินหญ้าปากถ้ำ - คนโกนหนวด
(ภาคใต้)

ปั้นแล้วจุก ลูกแล้วแยง เข้าถึงแรง แล้วล้าง - คนทำขนมจีน
(ภาคใต้)

แน่น ๆ แล้วจุก พอลูกแล้วแยง เข้าถึงแรงแล้วเค็ด เสรีแล้วล้าง
- กระบวนการทำขนมจีน
(ภาคใต้)

เอ็นใหญ่ห้าร้อย เอ็นน้อยห้าพัน รวมกันเป็นเอ็นเส้นเดียว ทั้งจุกทั้งยัด ผัดจนหน้าเขียว
เพราะเอ็นเส้นเดียวไค้โลกกองลุย (เอ็นใหญ่ห้าร้อย เอ็นน้อยห้าพัน รวมกันเป็นเอ็น
เส้นเดียว ทั้งจุกทั้งยัด ผัดจนหน้าเขียว เพราะเอ็นเส้นเดียวไค้ลูกกองใหญ่)
- คนทวขนมจีน (ภาคใต้)

หนองนุ้ยปลามาก พญานาคลงไประวน สาวน้อยหนำมน นิ่งคอยปากบ่อ

- คนแกงปลา (ภาคใต้)

บ่อนี้มีปลามาก พระยานาคลงไประวน สาวน้อยหนำมน นิ่งเฝ้าปากบ่อ

- สาวแกงปลา (ภาคใต้)

สับปะคิค สับปะก่อ สับปะล่อ สับปะชน สับปะคิคอยู่ข้างล่าง สับปะตั้งอยู่ข้างบน

- ดิคไฟ, ทำให้ไฟลุก,
ตั้งหม้อ (ภาคกลาง)

สี่ชายยืนยัน กันกันชี้แตก

- คนเลื่อยไม้ (ภาคใต้)

สี่ตีนยืนยันตรันขรณี ปล้ำกันคลุกคลี ชี้ออกสองทาง

- คนเลื่อยไม้ (ภาคใต้)

หันหน้าเข้าหากัน ทั้งชักทั้งคันจนเหงื่อไหล

- คนเลื่อยไม้ (ภาคใต้)

สี่ตีนชี้ฟ้า หกหูสามหน้า เสาลงดิน (สี่ตีนชี้ฟ้า หกหูสามหน้า สี่ชาลงดิน)

- คนهامหมู (ภาคใต้)

สี่ตีนชี้ฟ้า หกหูสามหน้า สามทวารทางเดียว

- คนهامหมู (ภาคใต้)

สี่ตีนเหยียบดิน สี่ตีนชี้ฟ้า สามหน้าหกหู กันสามรู้ หางเป็นพู่

- คนهامอีเก้ง

(ภาคเหนือ)

สี่คนهام สามคนโห้ คนไม่ม่อยู่ข้างบน (สี่คนهام สามคนโห้ คนไม่ม่อยู่ข้างบน)

- คนهامศพ (ภาคใต้)

สี่คนهام สามคนแห่ คนหนึ่งอยู่แค่ คนหนึ่งอยู่ไกล

- คนهامศพ (ภาคใต้)

กระโศกขึ้นไปสองขา หล่นลงมาหกขา หางเดียว

- คนขี่ม้า, วัว, ควาย
(ภาคใต้)

โคกขึ้นไปสองขา มองดูเกิดหนา หกขาพอดิ

- คนกระโศกขึ้นขี่ม้า

(ภาคใต้)

หกขา สี่ตา เดินอยู่กลางนา อีกสองขามีเขา

- เท็กชีควาย (ภาคใต้)

กางขาตาเดียว ปากเบี้ยวนิ้วตึก

สามขาเดินมา หลังคามุงสำลี

- คนยิงปืน (ภาคใต้)
- คนแก้มหงอกถือไม้เท้า
(ภาคกลาง)

สามขาเดินมา หลังคามุงหมลี (สามขาเดินมา หลังคามุงสำลี)

- คนแกถือไม้เท้า
(ภาคใต้)

สามขาเดินมา หลังคามุงฝ้าย

- คนแกถือไม้เท้า
(ภาคใต้)

สี่ตีนเดินมาสามตาหัวครึ่ง

- คนตาบอดกับคนหัวล้าน
(ภาคกลาง)

ไฉนลิกินญารอบปลวก

วิ่งหน้าตั้งไปนั่งหน้าตั้ง

เวลาไปเหมือนอีเหาะ เวลาเกาะหน้าเหย้ง

- คนตัดนม (ภาคใต้)
- คนไปถ่าย (ภาคกลาง)
- คนไปถ่ายอุจจาระ
(ภาคใต้)

พ่อแม่ไม่แข่งไม่ดำ ไปนั่งชายป่าทำหน้าขี้

- คนถ่ายอุจจาระ
(ภาคใต้)

สองตีนยันขรณี นั่งหน้าขี้ตาแลคน

นั่งบนขอนหย่อนขาต ๆ นั่งชายหาดสาตเอา ๆ

- คนนั่งถ่าย (ภาคใต้)
- คนนั่งถ่าย, แล้วล้าง
(ภาคใต้)

ควายตายไต้ต้นมะแว้ง ไครมาก็แข่ง ไครไปก็แข่ง

- คนขี่ไ่ว้ไต้ต้นมะแว้ง
(ภาคใต้)

นั่งยอง ๆ มองกระแต เข้าไม่เข้า เอาปือคลำกู

นั่งยอง ๆ สองมือเข้า เข้าไม่เข้าเอามือคลำแล (นั่งยอง ๆ สองมือเขย่า เข้าไม่เข้า
เอามือคลำกู)

- คนล้มมีด (ภาคกลาง)
- คนล้มมีด (ภาคใต้)

- นั่งยอง ๆ มองดูเจ้า ดูออกดูเข้า เอามือคลำแล - คนลับมีต (ภาคใต้)
- นั่งยองยอมมองเบิ่งแล้วกระเด้า เข้าบ่เข้าเอามือบายเบิ่ง (นั่งยองยอมมองดู แล้ว
กระเด้า เข้าไม่เข้าเอามือคลำดู) - คนลับมีต (ภาคอีสาน)
- ไผ่มากระบอก ๆ เข้าบ่เข้า ให้คลาญ (ใครมาก็ชะบอก ๆ เข้าไม่เข้าให้คลาญ)
- คนลับมีต (ภาคอีสาน)
- ขึ้นต้นพลับพลึงแลแล ขึ้นต้นแคแลแลลลับลลับ - คนลับมีต (ภาคใต้)
- คำหัวม้าหิน เอาตีนออกกลางท้อง (รคน้ำที่ก้อนหิน เอาตีนออกกลางท้อง)
- การลับมีต, ล้างบาตร
(ภาคเหนือ)
- พระไม่ใช่พระ เนรไม่ใช่เนร แต่ต้องเคนสองมือ (พระไม่ใช่พระ เนรไม่ใช่เนร แต่
ต้องประเคนสองมือ) - คนชุกมะพร้าว
(ภาคใต้)
- พระไม่ใช่พระ เนรไม่ใช่เนร ไม่เคนสองมือไม่ฉัน - คนชุกมะพร้าว
(ภาคใต้)
- แรงไม่ใช่แรง กาไม่ใช่กา ร่อนไปมาข้างเคยแม่เด็ก - คนผัดข้าว (ภาคใต้)
- แรงไม่ใช่แรง กาไม่ใช่กา บินหรือหวาข้างเคยแม่เด็ก - คนผัดข้าว (ภาคใต้)
- กาก้าไม่ใช่กา แรงก้าไม่ใช่แรง ร่อนแคว้ง ๆ ข้างเคยแม่เด็ก (กาก้าไม่ใช่กา แรงก็
ไม่ใช่แรง ร่อนแคว้ง ๆ ข้างอวยวะเพกแม่เด็ก) - หญิงผัดข้าว (ภาคใต้)
- ข้างขึ้นภู ฝือหูเว็บ ๆ (ข้างขึ้นภู กระจือหูเว็บ ๆ) - คนผัดข้าว (ภาคอีสาน)
- สาว ๆ ขาวนา ไร่ไปรามา อิมหมี่พื้มัน - คนตำข้าวหรือซ้อมข้าว
(ภาคใต้)
- อ้ายแดงแดงอ้ายคำ อ้ายคาร้องไห้ น้ำลายเป็นฟอง - การหุงข้าว (ภาคกลาง)
- น้าน้อยปลามาก พญานาคลงกวน สำน้อยหน้านวล นั่งกวนอยู่ปากถ้ำ
- ข้าว, หัฟฟี่, คนหุงข้าว,
เตาไฟ (ภาคกลาง)

ทะลุ่มพุ่มพู่ มีรูน้ำไหล บ่อน้อยคอยใส่ น้ำไหลเข้ารู

- เด็กกินนมแม่
(ภาคกลาง)

เนื้อจิ้มเนื้อ อร่อยเหลือ เมื่อน้ำไหล

- เด็กกินนมแม่
(ภาคกลาง)

เนื้อออกแห้งเนื้อจมน้ำออกจิบ ๆ อร่อยจัง

- เด็กกินนมแม่
(ภาคกลาง)

เนื้อแยกรูเนื้อ น้ำไหลเพรื่อ เอมอกเอมใจ (เนื้อแยกรูเนื้อ น้ำไหลมาก อิมอกอิมใจ)

- เด็กกินนมแม่ (ภาคใต้)

ก้อนเนื้อแยกรูเนื้อ น้ำออกเพรื่อ ชื่นใจคนนอน

- เด็กกินนมแม่ (ภาคใต้)

เนื้อแนบเนื้อ แหบเหลือ เมื่อน้ำไหล (เนื้อแนบเนื้ออร่อยเหลือเมื่อน้ำไหล)

- เด็กกินนมแม่ (ภาคอีสาน)

นอนแคงแยกรู หยิบ ๆ ยู้ ๆ น้ำขาวออก

- เด็กกินนมแม่ (ภาคใต้)

ถับพะนองแคง ถับพะแยกรู ถับพะน้ำออก ถับพะหรอย ๆ

- เด็กกินนมแม่ (ภาคใต้)

สี่สายยานโตงเตง ข้างนอกร้องเพลง ข้างในร้องไห้

- กล่อมเด็กในเปล
(ภาคใต้)

สองสายยานโตงเตง ข้างนอกร้องเพลง ข้างในร้องไห้

- คนไกวเปลกล่อมลูก
(ภาคใต้)

งุมจิบ ชุบชิบ พุกจา เปิดไปเปิดมา เสียเงิน เสียทอง

- คนเล่นถั่ว, เล่นโป
หรือการพนัน
(ภาคกลาง)

หมวดที่ 3 เกี่ยวกับพืช แบ่งออกเป็นพืชที่ใช้เป็นอาหาร ผลไม้ และพืชอื่น ๆ
ดังนี้

- 3.1 พืชที่ใช้เป็นอาหาร ได้แก่ พืชเป็นอาหารหลัก เครื่องแกง
เครื่องปรุง รวมทั้งผักต่าง ๆ ดังนี้
- ต้นเห่าน้ำกอย ใบหอยถึงดิน เก็บตุ๋นมากินไม่หbinsไม่เบื่อ (ต้นเห่าน้ำกอย ใบหอยถึงดิน
เก็บตุ๋นมากิน ไม่เหม็นไปเบื่อ) - ข้าว (ภาคใต้)
- ช้างสารอยู่ในนา งอกงาในทอง ใครแก้ให้ทอง ในทองสักถุง
- ข้าวเปลือกกลางจะงอก (ภาคใต้)
- หนาแดงอยู่ดา หนานาอยู่ทุง
- ข้าวเปลือก (จากกลาง, ภาคใต้)
- กินทางใน เอาเปลือกเอ็ดแหว (กินข้างใน เอาเปลือกหาพันธุ์)
- ข้าว (ภาคอีสาน)
- ต้นเห่าครก ใบปรกดิน
- ตะไคร้ (ภาคกลาง)
- ต้นเห่าครก ใบปรกดิน (ต้นเห่าครก ใบปรกดิน)
- ตะไคร้ (ภาคเหนือ)
- ต้นห่อครก ใบปรกดิน (ต้นเห่าครก ใบปรกดิน)
- ตะไคร้ (ภาคอีสาน)
- กกห่อครก ใบมันปรกดิน (ต้นเห่าครก ใบมันปรกดิน)
- ตะไคร้ (ภาคอีสาน)
- กอเห่าครก ใบปรกดิน
- ตะไคร้ (ภาคใต้)
- ใหญ่ห่อครก ปกดิน (ใหญ่เห่าครก ปกดิน)
- กอสีไถหรือตะไคร้ (ภาคอีสาน)
- ต้นตุ๋นน้ำกอย ใบปรกดิน (ต้นตาเคี้ย ใบปรกดิน)
- ตะไคร้ (ภาคอีสาน)
- ต้นเห่าน้ำกอย ใบหอยถึงดิน
- ตะไคร้ (ภาคใต้)
- มาแต่เมืองนอก ไม่มีดอก มีแต่ใบ
- ตะไคร้ (ภาคใต้)
- เขียวสะอ้านขึ้นใจ มีแต่ใบ หาไม่ดอก
- ตะไคร้ (ภาคใต้)

- เล็ก ๆ นุ่งขาว สาว ๆ นุ่งเขียว แก่ ๆ นุ่งแดง - พริก (ภาคกลาง)
- เมื่อเล็กนุ่งขาว เป็นสาวนุ่งเขียว แก่ที่เคียวนุ่งแดง - พริก (ภาคอีสาน)
- เมื่อเล็กนุ่งขาว เมื่อสาวนุ่งเขียว เมื่อแก่ที่เคียวนุ่งแดง - พริกขี้หนู (ภาคใต้)
- มีค้อนนุ่งขาว เป็นสาวนุ่งเขียว แก่ที่เคียวนุ่งแดง (เมื่อน้อยนุ่งขาว เป็นสาวนุ่งเขียว
แก่ที่เคียวนุ่งแดง) - พริก (ภาคอีสาน)
- เมื่อยามหนุ่มหมดผาแรขาว เป็นสาวหมดผาแรแล้ ใหญ่มาแท้หมดผาแรแดง (เมื่อยามหนุ่ม
หมดผาแรขาว เป็นสาวหมดผาแรเขียว โตขึ้นมาหมดผาแรแดง)
- คอกพริก, พริกสด,
พริกสุก (ภาคเหนือ)
- ยabanอยนุ่งเคียวเขียว เทามานุ่งเคียวแดง (เมื่อเล็กนุ่งผ้าเขียว แก่มานุ่งผ้าแดง)
- พริก (ภาคเหนือ)
- แต่น้อย ๆ ใส่อินรีเขียว ใหญ่ขึ้นบานุ่งอินรีแดง - พริก (ภาคอีสาน)
- แต่น้อย ๆ นุ่งเสื้อเขียว ใหญ่มาแดงเสื้อแดง - พริก (ภาคอีสาน)
- อายแดง ไปเที่ยว จาวเขียวอูยบาน - พริกขี้หนู (ภาคใต้)
- คนเทานีวกอย พระนึ่งหารอยไม้หัก - พริกขี้หนู (ภาคกลาง,
ภาคใต้)
- คนเทานีวกอย พระหารอยหอยบหัก (คนเทานีวกอย พระหารอยหอยไม้หัก)
- คนพริก (ภาคอีสาน)
- คนเทานีวกอย ไบยอย่างกิน เค็กเก็บมากิน ร้องไห้รำไร - พริกขี้หนู (ภาคใต้)
- คนเคียวเรียคำ รสจ้าวแห้ว - พริกขี้หนู (ภาคใต้)
- หมากอันนี้ สุกยูเท็งต้นไม้ กินได้กะบหวาน (หมากยลหนึ่ง สุกอูยบนต้นไม้ กินได้กะไม่
หวาน) - พริก (ภาคอีสาน)
- เล็ก ๆ นุ่งผ้าโตขึ้นมาโพท้าว - มะเขือ (ภาคกลาง)
- เล็ก ๆ นุ่งผ้า ห่อใหญ่ขึ้นมาเอาผ้าโพท้าว - มะเขือ (ภาคใต้)

นุ้ย ๆ นุ่งผ้า พอใหญ่ขึ้นมา เอาผ้าโพกหัว (เล็ก ๆ นุ่งผ้า พอใหญ่ขึ้นมาเอาผ้าโพกหัว)

– มะเขือ (ภาคใต้)

เล็กนุ่งผ้า พอใหญ่ขึ้นมาเอาผ้าคลุมหัว

– มะเขือ (ภาคกลาง)

แรก ๆ นุ่งผ้า พอใหญ่ขึ้นมาแก้เปลือย

– มะเขือ, หน่อไม้

(ภาคใต้)

เมื่อน้อยนุ่งเสื้อยาว เป็นสาวนุ่งเสื้อกอม (เมื่อเล็กนุ่งเสื้อยาว เป็นสาวนุ่งเสื้อสั้น)

– มะเขือ (ภาคเหนือ)

สุกเป็นกลุ่ม

– มะเขือ (ภาคเหนือ)

ออกดอกไขนกก ใบสีจกกระยานแม่บ้านค่อย (กลม ๆ เท้าไขนกก ใกรจะดวงกักแล้วแม่บ้านค่อย)

– มะเขือขึ้น (ภาคอีสาน)

คื่น ๆ ฮองกลางบ้าน บ่ไคยีน (คื่น ๆ ร้องกลางบ้าน ไม่ไคยีน)

– มะเขือขึ้น (ภาคอีสาน)

มาแต่เมืองสูง งอกชนในทุ่ง ให้พ่อสูงบับ (มาแต่เมืองพัทลุง งอกชนในทุ่ง ให้พ่อสูงบับ)

– มะนาว (ภาคใต้)

ของหอมทั้งปี นารีต้องใช้

– หัวหอม (ภาคกลาง)

เล็กน้อย ๆ คามขี้ผอยมาของนึ่ง (เล็กน้อย ๆ คามขี้ผอยมารองนึ่ง)

– หัวกระเทียม (ภาคอีสาน)

คนเหาสายพาน ลูกบาเโคงเตง

– มะระ (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

ขึ้นไคลงไม้ไค คายบนไม้รู้ชีกดวง

– มะระ (ภาคใต้)

ขึ้นไคลงไม้ไค ฉีกท้ายแคง

– มะระ (ภาคใต้)

ชาขึ้นขึ้นไค ชาลงลงไม้ไค ฉีกท้ายแคง

– มะระ (ภาคใต้)

คนตำใบหนา คนไม่มีปัญญา เอาไม่ออก

– มันขี้หนู (ภาคใต้)

อยู่ไคคิน บินบนอากาศ

– ขมิ้น (ภาคกลาง)

- เหล็กแดงแยงไคเหว เก่งทั้งพารามาหาเหล็กแดง - ชมื่น (ภาคใต้)
- เหล็กแดงแยงไคจิน เป็นของกินของชาวไร่ชาวนา - ชมื่น (ภาคใต้)
- ทองไม้ไซทองแท้ ไซเหลืองแจ้อยู่ในกิน - ชมื่น (ภาคใต้)
- ทองไม้ไซทองแท้ ทองแถมเหล้อยู่ในกิน - ชมื่น (ภาคใต้)
- ชาวสัพพะว่าชาว ฅมามกีน (ชาวหลายชนิดว่าชาวหนาไม่กิน) - ชาวหินหรือชมนัน
(ภาคเหนือ)
- ย่านเท่าลาหวาย ลูกลายเหมือนเสือ (ต้นเท่าลาหวาย ลูกลายเหมือนเสือ) - พักทอง (ภาคใต้)
- ลูกอยู่นี้มา แม่ลาหากิน - พักทอง, สักเขียว
(ภาคใต้)
- น้ำโหระาบไม้ไผ่ (น้ำอะโหระาบไม้ไผ่) - น้ำเต้า, ผลัก
(ภาคใต้)
- คนผู้หนึ่งขึ้นต้นไม้ ลูกไม้ไผ่ตายแห้งตากโชน (คนผู้หนึ่งขึ้นต้นไม้ ลูกไม้ไผ่ตายแห้งตากโชน) - ขวบ (ภาคอีสาน)
- ขึ้นไคลงไม้ไผ่ ตายแห้งตากโชน (ขึ้นไค ลงไม้ไผ่ ตายแห้งตากโชน) - ขวบ (ภาคอีสาน)
- สนใน - ขวบ (ภาคอีสาน)
- สีบาท พาคั่ว - คาลัง (ภาคกลาง,
ภาคใต้)
- สีบาท พาคั่ว (สีบาท พาคั่ว) - คาลัง (ภาคอีสาน)
- เขียวชะอุ่มชุ่มละออ ลูกกับพอรากาเท่ากัน - คาลัง (ภาคกลาง,
ภาคใต้)
- นกคูกคูกตัน หันหัวขึ้นเหวี่ยง ผักขมทุกวัน ขึ้นหัวไม้รอก (นกคูกคูกตัน หันหัวขึ้นสวรรค์
ผักขมทุกวัน ขึ้นสวรรค์ไม้รอก) - ปลิกกล้วย (ภาคใต้)

นกคุคเปะหฺวัน ผลั๊กปึกทุกวัน บินขึ้นวันไม่รอก (นกคุคเปะหฺวัน ผลั๊กปึกทุกวัน บินขึ้น
สวรรค์ไม่รอก)

- ปลีกล้วย (ภาคใต้)

ไก่อู๊แดงนอนเหิงป่ากอไม้ (ไก่อู๊แดงนอนบนปลายไม้)
สื่อกอกคอกกลวย

- ปลีกล้วย (ภาคอีสาน)

- วาปลีหรือปลีกล้วย

(ภาคอีสาน)

เพื่อนอื่น ๆ พักอยู่กับอก สัตว์นรกเอาลูกโยนเล่น
มาจากเมืองลาว ภาษาวาดากพุง

- สะตอ (ภาคใต้)

- ผักกะเฉด (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

ซออยู่วัค คั่วอยู่กลางหา

- ผักชี (ภาคกลาง)

ผักหนึ่งอยู่หนอง ผักสองอยู่วัค ผักสามอยู่ป่าช้า ผักสี่อยู่นา

- ผักเป็ด, ผักชี,

ผักเสี้ยนผี, ผักสันตะวา

(ภาคกลาง)

ผักหนึ่งอยู่หนอง ผักสองอยู่นา ผักสามอยู่ป่าช้า ผักสี่อยู่วัควา

- ผักเป็ด, ผักกราก,

ผักเสี้ยนผี, ผักกระถิน

(ภาคใต้)

ผูดัก ผาดัก ผิชัก รอมหัน

- ผักกูด, ผักถาด,

ผักชี, จันทน์หอม

(ภาคใต้)

3.2 ผลไม้ ได้แก่ผลไม้ที่มีอยู่ทั่วไปในถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยและ
ผลไม้ที่รู้จักเฉพาะถิ่น เช่น มะละกอ กล้วย แดงโม มะขาม าลา ดังนี้

มีตำรอบหัว เอาตัวไม่รอก

- สับปะรด (ภาคกลาง)

มีตำรอบหัว เอาตัวไม่รอก

- สับปะรด (ภาคใต้)

เกิดมานาเวหนา มีตาแก้ว

- สับปะรด (ภาคใต้)

มีจุกบิเกก บิเนตรรอบตัว

- สับปะรด (ภาคกลาง)

- มาแต่เมืองเทศ มีจุกบิเกศ มีตารอบข้าง - สัมปะรด (ภาคใต้)
- ลูกอ้ายไทรอยู่ในนา มีตารอบตัว (ลูกอะไรอยู่ในนา มีตารอบตัว)
- สัมปะรด (ภาคใต้)
- มีตาอยู่เต็มตัว แต่ว่ากลัวกระแต (มีตาอยู่เต็มตัว แต่ว่ากลัวกระแต)
- สัมปะรด (ภาคอีสาน)
- ไก่แม่ลาย ขยายขอบริ้ว (แม่ไก่ลาย เฝียงรายขอบริ้ว) - สัมปะรด (ภาคเหนือ)
- ไก่ผู้ลาย นอนตายริมรั้ว (ไก่ตัวผู้ลาย นอนตายริมรั้ว) - สัมปะรด (ภาคอีสาน)
- ไก่แม่ลาย ไปตายริมรั้ว สุกกุ่มกั่ว เค็กน้อยล็กกิน (แม่ไก่ลาย ไปตายริมรั้ว สุกกลั่นกุดัง
ไปทั่ว เค็กน้อยล็กกิน) - หมากชะนักรหรือสัมปะรด
(ภาคอีสาน)
- คำต่อมอ มีข้อหูกา (คำเคี้ย มีข้อหูกา) - สัมปะรด (ภาคอีสาน)
- คำจ่อปอ มีข้อหูกา สูงโควเวว บมีตาชักขอ (คำเคี้ย มีข้อหูกา สูงระหง ไม่มีตาชักขอ)
- สัมปะรด, กล้วย (ภาคอีสาน)
- ต้นเท่าแขน ใบแอแอเวียว ลูกหนวยเกี้ยว โหยนโหม้ง (ต้นเท่าแขน ใบแอแอเลี้ยว ลูกผล
เกี้ยวโยนโหม้ง) - สัมปะรด (ภาคใต้)
- ใบท้อใบหอก สุกบาวแล้วปอกกิน (ใบเท่าใบหอก สุกมาแล้วปอกกิน)
- สัมปะรด (ภาคอีสาน)
- แบนเท่าครก ลูกกลม้วยเกี้ยว (แบนเท่าครก ลูกกลม้วยเกี้ยว)
- สัมปะรด (ภาคใต้)
- นั่งในกอ ล้อตาแดง - สัมปะรด (ภาคใต้)
- นุ้ย ๆ นุ้ยผาสีมพู หอใหญ่เข้ากู นุ้ยผาเกล็ดเต่า (เล็ก ๆ นุ้ยผาสีมพู หอใหญ่เข้ากู
นุ้ยผาเกล็ดเต่า) - สัมปะรด (ภาคใต้)
- ยาก็ไม่ไชยาเรา ยารองเขาเราพลอยเรียกยา - ยานักหรือสัมปะรด
(ภาคใต้)

- ท้าวพันดา เอาผ้าพันหัว - ย่าหนัก หรือสับประรด (ภาคใ
 ลุ่มลุ่มเท่าชา มีตารอบตัว (กลม ๆ เท่าชา มีตารอบตัว) - สับประรด (ภาคเหนือ)
 เขียวเหมือนพระอินทร์ มีวารีอยู่กลาง จะว่าเจ็กก็ไม่ใช่ จะว่าไทยกก็ไม่ผิด มีหางนิค ๆ
 อยู่บน - มะพร้าว (ภาคกลาง)
 พระอินทร์หน้าเขียว นลัดลงมาเขียวแตก - มะพร้าวอ่อน (ภาคใต้)
 ไม้พุทะลุถึงแก่น ถึงแก่นคินสอ ถึงบ่อน้ำใส ถึงหัวใจหนูมาน - เปลือก, กะลา, เนื้อ,
 จาวมะพร้าว (ภาคกลาง)
 พันซอนญู ทะลุซอนแก่น แล่นสู่วังน้ำใส ไหลลงชั้น - มะพร้าว (ภาคกลาง)
 เฉียงไม้พุก ถูกไม้แก่น ถูกแท่นคินสอ ถูกบ่อน้ำใส (ผ่าไม้พุ ถูกไม้แก่น ถูกแท่นคินสอ ถูก
 บ่อน้ำใส) - ฝามะพร้าว (ภาคใต้)
 พันไม้พุก ถูกไม้แก่น แท่นคินสอ บ่อน้ำใส (พันไม้พุ ถูกไม้แก่น แท่นคินสอ บ่อน้ำใส)
 - มะพร้าว (ภาคใต้)
 ไม้พุก ทุกไม้แก่น ทุกแท่นคินสอ ทุกบ่อน้ำใส (ไม้พุ บรรทุกไม้แก่น บรรทุกแท่นคินสอ
 บรรทุกบ่อน้ำใส) - มะพร้าวแห้งลอยน้ำ
 (ภาคใต้)
 สับซอนญู ไปซุงซอนแก่น เป็นน้ำจวงลง (สับซอนญู ไปถึงซอนแก่น เป็นน้ำเหลว)
 - มะพร้าว (ภาคอีสาน)
 สับซอนญู ไปซุงซอนแก่น สับซอนแก่นเป็นน้ำจวงลง (สับซอนญู ไปถึงซอนแก่น สับ
 ซอนแก่น เป็นน้ำเหลว) - มะพร้าว (ภาคอีสาน)
 สับซอนญู ไปถือซอนแก่น สับซอนแก่น เป็นน้ำแกงแดง (สับซอนญู ไปถึงซอนแก่น
 สับซอนแก่น เป็นน้ำใสแจ้ว) - มะพร้าว (ภาคอีสาน)
 ศรีเนตรไม้ไซเทโว อยู่วิมานรุกโซ อมาไปมิดชิด - มะพร้าว (ภาคใต้)
 ศรีเนตรไม้ไซท้าวสักโก ไทวิมานรุกโซ อมาไปไ้วข้างใน (ศรีเนตรไปไซท้าวสักโก
 อยู่วิมานรุกโซ อมาไปไ้วข้างใน) - มะพร้าว (ภาคใต้)

คริเนตรไขสกุโธ สถิตปลายรุกโขไซโพไพทร อาโปอยู่ภายใน ไครหายได้ให้เมี่ยงาม

– มะพร้าว (ภาคใต้)

ไม้ไซเทวดา วิสามตาอยู่บนต้นไม้

– มะพร้าว (ภาคใต้)

คึกสามชั้น ป่องกั้วาวี ควงบด้อยู่ใน รงชัยอยู่บน

– มะพร้าว (ภาคใต้)

กาแพงสามชั้น ป่องกั้วาวี ควงบด้อยู่ใน รงชัยอยู่บน

– มะพร้าว (ภาคใต้)

หนึ่งหุ้มชน ชนหุ้มโลก โลกหุ้มเนื้อ เนื้อหุ้มนา (หนึ่งหุ้มชน ชนหุ้มกระดูก กระดูกหุ้มเนื้อ เนื้อหุ้มนา)

– มะพร้าว (ภาคใต้)

หนึ่งหุ้มชน ชนหุ้มโลก โลกหุ้มเนื้อ เนื้อหุ้มนา นารูแก้ว (หนึ่งหุ้มชน ชนหุ้มกระดูก กระดูกหุ้มเนื้อ เนื้อหุ้มนา นารูแก้ว)

– มะพร้าว (ภาคใต้)

หนึ่งหอยชน ชนหอยกระดูก กระดูกหอยขึ้น ขึ้นหอยนา

– มะพร้าว (ภาคอีสาน)

มรรคากลางหาบ ปีกหนึ่งเผ่า ปากนาพระยาวานร

– มะพร้าว (ภาคใต้)

ไม้ตักก็เต็ม ขึ้นไปเก็บอยู่บนต้นไม้

– มะพร้าว, มะเกลือ

(ภาคใต้)

ลูกอมตั้งอยู่บนจอมวิก ไม่พักคักเต็มเอง

– มะพร้าวอ่อน (ภาคใต้)

นาทุ่งนอยหอยปลายหลัก ตักก็เต็ม บัดก็เต็ม (นาทุ่งนอยหอยปลายหลัก ตักก็เต็ม ไม่ตักก็เต็ม)

– มะพร้าว (ภาคเหนือ)

นาเต้านอย หอยอยู่ก้นหลัก ตักก็เต็ม บัดก็เต็ม (นาเต้านอย หอยอยู่ก้นหลัก ตักก็เต็ม ไม่ตักก็เต็ม)

– มะพร้าว (ภาคเหนือ)

หอยอยู่บนหลัก บัดก็เต็ม (หอยอยู่บนหลัก ไม่ตักก็เต็ม)

– มะพร้าว (ภาคอีสาน)

คักกะเต็ม บัดก็เต็ม (คักก็เต็ม ไม่ตักก็เต็ม)

– มะพร้าว (ภาคอีสาน)

น้ำเต็มเมื่ออ่อน น้ำกลอนเมื่อแก่

– มะพร้าว (ภาคใต้)

น้ำอยู่ในเยื่อ เนื้ออยู่ไม่เล็ด (น้ำอยู่ในเยื่อ เนื้ออยู่ในเมล็ด)

– มะพร้าว (ภาคใต้)

เมื่อแก่เรียกหาบ เมื่อสาวเรียกถอน

– มะพร้าว (ภาคใต้)

ลิงกะไม้ไซลิง กางกะใบไซกาง งอกหางบนหัว

– มะพร้าว (ภาคใต้)

นกกะไม้ไช่ก นังก ๆ อยู่บนหางพร้าว

รุกโชโชโพไทร นกหมู่เกาะอาศัย พร้อมไปควยพญาวานร
ตนเทาทรกใบทกวา ตนเทาชาใบวาเคี้ยว

กั๊กท้อชา ใบมันอาแลง (กั๊กท้อชา ใบมันรุ่งเรือง)

ตนเทานิ้วก้อย โลกย่อยถึงกิน เก็บโลกมากิน มัน ๆ หวาน

เก็บลูกมากิน มัน ๆ หวาน ๆ

ตนคาเกี้ย ลูกเรียบถึงกิน เก็บลูกมากิน มัน ๆ หวาน ๆ

เรือนปั้นหยาทาสีเขียว เอนกนเคียวกางมุ้งขาว

เรือนปั้นหยาทาสีเขียว เด็กคานกนมุ้งขาว

เรือนปั้นหยาทาสีเขียว เด็กคานอนมุ้งขาว

เด็กคานอนมุ้งขาว เรือนปั้นหยาทาสีเขียว

เด็กคานอนมุ้งขาว เรือนปั้นหยาทาสีเขียว

อยู่ในหนาม ไม่งามก็หอบ

อยู่ในหนาม ไม่งามก็หอบ (อยู่ในหนาม ไม่งามก็หอม)

โหยในหนาม ไม่งามก็หอบ (อยู่ในหนาม ไม่งามก็หอม)

นางอยู่ในหนาม ไม่งามก็หอม

หีบสีเขียว ข้างในสีทอง

มาแต่เมืองลุม งอกขนในพุง หายใจทางคิ้ว (มาแต่เมืองพัทลุง งอกขนในพุง หายใจ
ทางสะกือ)

อุมลุมเกาะชา มีตาครอบตัว (กลบ ๆ เท้าชา มีตาครอบตัว)

สุกเป็นหนาม

บัวมีน้ำ มีแต่หนามล้อมอยู่ (บัวไม่มีน้ำ มีแต่หนามล้อมอยู่)

- นกพร้าว, จัน (ภาคใต้)

- นกพร้าว, จัน (ภาคใต้)

- มะพร้าว, กลวย

(ภาคใต้)

- ต้นมะพร้าว (ภาคอีสาน)

(ตนเทานิ้วก้อย ลูกย่อยถึงกิน)

- มะพร้าว (ภาคใต้)

- มะพร้าวกลุ่ม

(ภาคใต้)

- นอยหนา (ภาคกลาง)

- นอยหนา (ภาคอีสาน)

- นอยหนา (ภาคกลาง)

- นอยหนา (ภาคกลาง)

- นอยหนา (ภาคใต้)

- หุเรียน (ภาคกลาง)

- หุเรียน (ภาคใต้)

- หุเรียน (ภาคใต้)

- หุเรียน (ภาคใต้)

- หุเรียน (ภาคกลาง)

- ขนุน (ภาคใต้)

- ขนุน (ภาคเหนือ)

- บ้าขนุนหรือขนุน (ภาคเหนือ)

- หมากมีหรือขนุน

(ภาคอีสาน)

- บุญไหน พระไปรับ
ตกคู่บอชางชี ไปให้หายว้าชีชาง
- ใบหนูน (ภาคใต้)
- มะเฟื่อง (ภาคกลาง,
ภาคใต้)
- ตกปักข้างชี บ่ให้ว้าชีชาง (ตกปักข้างชี ไม่ให้ว้าชีชาง)
ตกปักข้างชี (ตกปัก ข้างชี)
- มะเฟื่อง (ภาคอีสาน)
- มะเฟื่อง (ภาคอีสาน)
- คนเท่าพรก ลูกคกรอบคอ (คนเท่าละดาบะพราว ลูกคกรอบคอ)
- มะละกอ (ภาคใต้)
- ใบเป็นจักร โลกจักรรอบคอ (ใบเป็นจักร ลูกจักรรอบคอ)
- มะละกอ (ภาคใต้)
- ใบเป็นจักร ลูกหัดจัก เน้มกือ มันบ่ "ม" ก กา อยู่หลัง
- มะละกอ (ภาคใต้)
- ใบเป็นหยัก มีลูกจักรลูกแพงรอบคอ (ใบเป็นหยัก มีลูกจักรลูกแพงรอบคอ)
- มะละกอ (ภาคอีสาน)
- กานกายกาน กายกายเวียงกัน หมายกันยี่หยัก กายกันเขียงกาน (กานกายกาน กานกาย
เวียงกัน ผลมันยี่หยัก กายกันเวียงกาน)
- หบากกหรือมะละกอ
(ภาคอีสาน)
- ม้าอีเขี้ยว ผูกหลักเคียว หัวจุ่มกันอยู่ (ม้าสีเขี้ยว ผูกหลักเคียว หัวรวกันอยู่)
- มะละกอ (ภาคอีสาน)
- จัวสีเขี้ยว ผูกหลักเคียว หัวจุ่มเป็นมู (จัวสีเขี้ยว ผูกหลักเคียว หัวรวกันเป็นกลุ่ม)
- มะละกอ (ภาคอีสาน)
- ต้นเท่าชา ใบวาเคียว
- กลวย (ภาคกลาง,
ภาคใต้)
- กท้อชา ใบวาเว้า (ต้นเท่าชา ใบกว้างใหญ่)
- ต้นกล้วย (ภาคอีสาน)
- ต้นเท่าชา ใบเท่าตาน ลูกหวานเลี่ยน (ต้นเท่าชา ใบเท่ากระตาน ลูกหวานเลี่ยน)
- กลวย (ภาคใต้)

- ต้นเท่าหม้อ ลูกช่อเดียว - กล้วย (ภาคใต้)
 ต้นอะไร ลูกกับใบเรียกต่างกัน - กล้วย (ภาคใต้)
 ใบเท่าคาน ลูกหวานเลี่ยน (ใบเท่ากระคาน ลูกหวานเลี่ยน) - กล้วย (ภาคใต้)
 ใบมันหอแป้นก็ สุกมาแล้วก็กิน (ใบมันเท่ากระคานหอผา สุกมาแล้วแยกกิน)
 - กล้วย (ภาคอีสาน)
 แรกเกิดเป็นหัว พอเกิดหัวเป็นชั้น คัดออกจากชั้นเป็นแถวเป็นแนว
 - กล้วย (ภาคกลาง)
 สูงเท่าจาว เกิดลูกทางหัว สูงเท่าจัว เกิดลูกทางข้าง (สูงเท่าข้าง เกิดลูกทางหัว
 สูงเท่าวัว เกิดลูกทางข้าง)
 - กล้วย, ขาวโพล
 (ภาคเหนือ)
 กลมกลิ้งกลมอยู่บนพื้นขรติ สนิมพุดหรืออยู่ในกลมกลิ้งกลม - แดงโม (ภาคใต้)
 โยนขึ้นไปสีเขียว ผกกลงมาสีแดง - แดงโม (ภาคกลาง)
 เขียวอุมปุมใจแดง - แดงโมสุก (ภาคอีสาน)
 แคเล็กมันแน่นมันหนา โตขึ้นมามันหลวมโละละ - มะขาม (ภาคกลาง)
 เมื่อเล็กมันแน่นมันหนา พอโตขึ้นมามันหลวมโละละ - มะขาม (ภาคใต้)
 ตอนเล็ก ๆ มันแน่นมันหนา โตขึ้นมามันหลวมโละละ - มะขามสุก (ภาคใต้)
 เมื่อน้อยมันแน่นมันหนา ใหญ่มาคังโละ ๆ - มะขาม (ภาคเหนือ)
 แค่น้อย ๆ มันแน่นมันหนา ใหญ่ขึ้นมามันกวยกกลก (แค่น้อย ๆ มันแน่นมันหนา ใหญ่ขึ้นมา
 มันหลวมโพรง) - มะขาม (ภาคอีสาน)
 แค่น้อย ๆ ใส่เสื่อคับ ใหญ่ขึ้นมาใส่เสื่อหลวม - มะขาม (ภาคอีสาน)
 เมื่อสาวคับแจ แก ๆ หลวมโพรง - มะขาม (ภาคกลาง)
 เมื่อเล็กคับหม้อ พอแก่หลวมโพรง - มะขาม (ภาคใต้)
 เกาเท่าเรือ ใบหอเกลือบมิก (ต้นเท่าเรือ ใบหอเกลือบมิก)
 - มะขาม (ภาคเหนือ)

ค่นเท่าลาเรือ ไบห่อเกคือกะบมี (ค่นเท่าลาเรือ ไบห่อเกคือกะบมี)

- มะขาม (ภาคอีสาน)

ชักปลอกแกงแห้ว คอยแลงรุโหว่ง (ชักปลอกแกงแจ คอยแลงรุโหว่)

- มะขามสุก (ภาคใต้)

ออน ๆ คคแหง แก ๆ กคหงก ลมพักหลนพล็อก ชักพล็อกแกงแห้ว คอยแลงรุโหว่ง

- มะขาม (ภาคใต้)

ออน ๆ คคแหง ๆ แก ๆ คคหงก ลมพักหลนพลอก ถอกพลอกแกงแจ คอยแลงรุโหว่ง
(ออน ๆ คคแหง ๆ แก ๆ กคหงก ลมพักหลนพลอก ถอกพลอก แกงแจ คอยแลงรุโหว่)

- มะขาม (ภาคใต้)

หลนแจ็ก แจ็กฉ็อก หักแจ็ก ชักไผ่ล้ง รุโหว่งแกง (หลนแจ็ก เค็กฉก หักพล็อก ชักไผ่ล้ง
รุโหว่แกง)

- มะขามสุก (ภาคใต้)

หลนคังแกก แกะเข้าไผ่แกง แหงเข้าไผ่คา ตาเข้าไผ่ขาว - ผักมะขาม (ภาคกลาง)

หลนคังเกราะ เวาะเข้าไผ่แกง แหงเข้าไผ่ดำ คำเข้าไผ่ขาว

- มะขาม (ภาคกลาง)

หมากเขือบมีหนาม หนามขามบมีข้อ (มะเขือบมีหนาม มะขามบมีข้อ)

- มะขามเทศ, มะขามป้อม
(ภาคอีสาน)

ลูกกินได้ ไบแกรวอน

- จาก (ภาคกลาง)

ลูกกินได้ ไบแกรวอน ไบอวนี่ไซ่สุบ

- จาก (ภาคกลาง)

ลูกกินได้ ไบสุบยา

- จาก (ภาคใต้)

ค่นเท่าคอก ไบปรกคิน ลูกกินได้ ไบแกรวอน

- จาก (ภาคใต้)

มาแต่เมืองลุง ร่องว่าเจ็บพุง บอกให้แม่บับ (มาแต่เมืองพัทลุง ร่องว่าเจ็บพุง บอกให้แม่บับ)

- มังคุด (ภาคใต้)

คนเท่าแขน ไบแล่นเสี้ยว

- อ้อย (ภาคกลาง)

คนเท่าลาแขน ไบแอนเสี้ยว

- อ้อย (ภาคใต้)

ถึงขอต่อขอต่อดิถี เอาดินปักเก็บต่อทั้งข้อใหม่

- วิธีปลูกอ้อย (ภาคใต้)

ข้างนอกสุกใส ข้างในเป็นโพรง

- มะเคือ (ภาคกลาง)

ข้อคุ้ย คลายกิริยาของสัตว์ มีทั้งในวังและตามสวน

- มะขวิด (ภาคกลาง)

แก่ ๆ ตัวเขียว แก่เขียวตัวเหลือง

- ฝรั่งขึ้นก (ภาคใต้)

หล่นคุบ ใส่หมวกแค วังตอนหลไปตลาด

- ลูกตาล (ภาคกลาง)

หล่นคุบ ใส่หมวกแค นุ่งผ้าแพร สีเหลืองหมู

- ลูกตาล (ภาคกลาง)

ตกคุบ ใส่หมวกแค วังตอนหลไปตลาด

- ลูกตาล (ภาคกลาง)

คนสูงใหญ่ คนขบไพร่องเอานา

- คาล (ภาคใต้)

คนเท่ากรก ไบคกลูกคา

- คาล (ภาคใต้)

กกหอกรก ไบมันทกว่า (คนเท่ากรก ไบมันทกว่า)

- คาล (ภาคอีสาน)

ไบหยัก ๆ ลูกรักเง้งกอ บะละกักไม้ไซ

- คาล (ภาคกลาง)

ไบเป็นหยัก ลูกรักรอบกอ ไครทวยว่าดอกอัยคแม่ ๆ

- คบตาล (ภาคใต้)

หมาเกินหนา พอไคตามมา กนตราชอบนัก

- หมา (ภาคใต้)

คนเท่าชา ไบวาเคียว

- หมา (ภาคใต้)

แรกเกิดพื้น้องใหญ่ พอนาน ๆ ไปพื้ใหญ่น้องนุ้ย (แรกเกิดพื้เล็กน้องใหญ่ พอนาน ๆ

- มะม่วงหิบนานต์

ไป พื้ใหญ่น้องเล็ก)

- มะม่วงหิบนานต์

(ภาคใต้)

อิหลุคคุดคุด คื้น้องใหญ่ นาน ๆ ไปพื้ใหญ่น้องนุ้ย (อิหลุคคุดคุด พื้เล็กน้องใหญ่ นาน ๆ

- มะม่วงหิบนานต์

ไปพื้ใหญ่น้องเล็ก)

- มะม่วงหิบนานต์

(ภาคใต้)

หุงข้าวหม้อตุก ลูกสุก, หม้อตุก

หม้อข้าวไม่โชหมี ไปยังฉีกที่อยู่บนปลายไม้

คนเทากรก ลูกตกหม้อในแสน

คนเทากรก ลูกตกเค็มดาเรือ

พอบดา แม่บ่คี่ คี่ที่อยู่ปลายไม้ (พอบดา แม่บ่คี่ แหวกที่อยู่ปลายไม้)

สุกเป็นเกรื่อ

สุกเป็นปอก

สุกเป็นเอ็น

หน่วยแหง

สุกเป็นหัก

เป็นหัก

ส้มอะหยังบ่มิป่า (เงอะไรไมบ่มิป่า)

เหลียมม้ง ๆ กางกงบแกงสอง (เหลียมม้งเกลี้ยง ๆ กางกงไมแกงสอง)

แม่มันพันตา ฉีกขาในนกกิก

- ต้นเหมค¹ (ภาคใต้)

- ต้นเหมด (ภาคใต้)

- คนลาน (ภาคใต้)

- คนคุระ (ภาคใต้)

- ข้าแตก² (ภาคอีสาน)

- ข้าหลอด³ (ภาคเหนือ)

- ข้าเกวน⁴ (ภาคเหนือ)

- ข้ากอหรือทับทิม

(ภาคเหนือ)

- ข้ากอหรือทับทิม

(ภาคเหนือ)

- ข้าเหนียงแสงหรือน้อยโหน่ง

(ภาคเหนือ)

- ข้าเหนียงแสงหรือน้อยโหน่ง

(ภาคเหนือ)

- ส้มป่อย (ภาคเหนือ)

- ผลเลียม⁵ (ภาคอีสาน)

- ลูกม้งเกล⁶

¹ลูกเหมค เป็นผลไม้ชนิดหนึ่ง มีผลขนาดหัวแบ่มือ เนื้อในสีคารัมประทานได้

²ข้าแตกเป็นข้าวไม่มีเมล็ดขนาดเล็กสีแดง ใช้ทำสีย้อมผ้าได้

³ข้าหลอด ผลไข่เกิดจากเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง เปรี๊ยะอมปาก

⁴ข้าเกวน ผลไม้ป่าชนิดหนึ่ง ผลสีม่วง เนื้อในเมื่อสุกแล้วจะเหลวรับประทานได้

⁵ผลเลียม เป็นผลไม้ชนิดหนึ่ง ผลสีเขียว ผิวเกลี้ยงใส มีรสเปรี้ยว

⁶ม้งเกล เป็นผลไม้ชนิดหนึ่ง ผลเล็กสีน้ำตาล เนื้อในเมื่อสุกแล้วมีสีคารัมประทานได้

ชาวเหมือนฟ้า ว่าไปวัง ดังเหมือนเป็น

- บะปราง, มะคัน, มะตูม
(ภาคใต้)

5.3 ชื่อนี้ ๆ ไค่แก่ พืชที่ขึ้นอยู่ทั่วไปทั้งบนบกและในน้ำ เช่น ไม้

กระบองเพชร สุน ยาง นุ่น กาฝาก บัว ฯลฯ ดังนี้

แก ๆ เป็นเพื่อนนอน อ่อน ๆ เป็นเพื่อนกิน

- ไข่ไข่ (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

เมื่อแกรงนอน เมื่ออ่อนคัมจุ่ม (เมื่อแกรงนอน เมื่ออ่อนคัมจุ่ม)

- ไข่ไข่ (ภาคใต้)

คันเขียว ๆ ใบเขียวชี้

- ไข่ไข่ (ภาคใต้)

อเขียวหางเขียวชี้ ๆ กนทั้งพารามาหาอเขียว

- ไข่ไข่ (ภาคใต้)

เขียวชะอุมพุ่มกลางป่า เปื่อมระาเรียกท้าวพันชื่อ

- ไข่ไข่ (ภาคใต้)

เมื่อเค็กนงผา เปื่อมระาเป็ลือยกาย

- คันไข่ (ภาคกลาง)

คันอี่หญ้ง มินวย บับลุค (กนอะไร มีดอก ไม่มีลูก)

- กอไข่ (ภาคอีสาน)

เค็กนอย ๆ พันไข่โกนผอ (เค็กนอย ๆ พันไข่โกนผอ)

- กอไข่ (ภาคอีสาน)

บักหางสองโอ๊ก (บักหางร่องโอ๊ก)

- หน่อไม้ (ภาคอีสาน)

จับหางสองอาก (จับหางร่องอาก)

- หน่อไม้ (ภาคอีสาน)

เล็ก ๆ นุ่งผ้า ห่อใหญ่ขึ้นมาแก้เป็ลือยก

- หน่อไม้ (ภาคใต้)

แต่ยั้งนอยหมผาสีขาว ใหญ่เป็นสาวหมผาสีเขียว

- หน่อไม้ไข่ (ภาคอีสาน)

แต่นอย ๆ มันห่มผ้าสีเหลือง ใหญ่ขึ้นมามันแก้ผาออก

- หน่อไม้ (ภาคอีสาน)

ฟ้าลันนางฟก ผนตกบางงอก ปอกออกนางขาว ยาวออกนางเขียว

- หน่อไม้ (ภาคใต้)

คันจอกพอก มีดอกบับใบ (คันแบนเรียวมียดอกไม่มีใบ)

- คันตะบองเพชร

(ภาคอีสาน)

คันจอกพอก บมีดอกมีแต่ใบ (คันแบนเรียวกไม่มีดอกมีแต่ใบ)

- คันกระบองเพชร

(ภาคอีสาน)

ต้นเต่าลาเรือ ใบห่อเกลือไม่มีค

– สน (ภาคกลาง)

สูงเทียมเมฆ โลกเคกตุกติก หนวดเกรารุกริก ลูกคิกโลกเคก-

– สน (ภาคกลาง, ภาคใต้)

ต้นเต่าโพน ลูกโพนไปไกล (ต้นเต่าตะโพน ลูกโพนไปไกล)-

– ยาง (ภาคใต้)

ต้นเต่าโพน ลูกโพนไปไกล ต้นเต่าซาไก เอนไปเอนมา (ต้นเต่าตะโพน ลูกโพนไปไกล

ต้นเต่าชากรรไกร เอนไปเอนมา)

– ลูกยาง, ชาว (ภาคใต้)

โกลนเรียว ปลายเรียว นอกเขี้ยวในขาว

– ลูกนุ่น (ภาคใต้)

บานแดงแล้ว บานเขี้ยวกับเปลี่ยน บานแล้วคาซัดขึ้นมา บานหาอำปึกขึ้นขาว ฟุ้งถึงนกยาง

(บานแดงแล้ว บานเขี้ยวกับเปลี่ยน บานแล้วคาเพิ่มมา เข็มอันอำปึก ขึ้นขาวฟุ้งถึงนกยาง)

– หมากจั่วหรือนุ่น

(ภาคอีสาน)

ดอกเหล็กเหลืองแดงอยู่ไหนพอกาเขาเอ็นว่ากา (ดอกเหลืองกลาแดงอยู่ไหนพอกาเขา

เรียกว่ากา)

– ต้นกาทะเลา หรือ

อินทนิล (ภาคอีสาน)

ต้นอยู่เมืองไทย ปลายอยู่เมืองลาว

– ต้นขอย (ภาคกลาง)

ต้นเตาสายพาน ไชยาโคงเกง

– ตะขบช้าง, กระทกรก

(ภาคใต้)

กาไม่ไซกาแท้ กาลอแล้ว อยู่ปลายพฤษภา กาพฤษภาตาย กาทายควย กาพฤษภามวย

มวยควยพฤษภา

– กาฝาก (ภาคใต้)

กาไม่ไซกาแท้ การอแรเงาะกิ่งไม้ตาย

– กาฝาก (ภาคใต้)

ต้นอายไทร หลบไม้เฒ่า (กิ่งอะไร หลบไม้เฒ่า)

– ต้นโคน (ภาคใต้)

ต้นอายไทร ไม้กองย (กิ่งอะไรไม่ถอย)

– ต้นบุก (ภาคใต้)

ชื่อเหมือนสัตว์ กษณามาวัดเจ๊กัน

– ดอกหน้าวัว (ภาคใต้)

บานเหมือนตูด กุณเพงอนบาน ไม่มีวันร่วงโรย

– ดอกบานไม่รู้โรย

(ภาคกลาง)

หัวคาทางแกง นอนสะแลงลองงอง (หัวคาทางแกง นอนตะแกงตัวงอ)

– คอกทองกวาว

(ภาคเหนือ)

คนแกศอก คอกแก้ว

– คอกพง (ภาคใต้)

คอนเขามิกลิ้นหอม “อวยมาไม่มิกจีน

– คอกสายหยุด

(ภาคกลาง)

กล้วยไทร กินไข่ได้ (กล้วยอะไร กินไม่ได้)

– กล้วยไข่ (ภาคใต้)

กล้วยอิหยัง กินไม่เป็น (กล้วยอะไร กินไม่เป็น)

– กล้วยไม้ (ภาคอีสาน)

คนเทาเข้ม ใบเต็มแขน

– ผักแว่น (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

แกมันเต่าเลมเข็บ ปลายมันเต่าข้วน (โคนมันเต่าเลมเข้ม ปลายมันเต็มแขน)

– ผักแว่น (ภาคเหนือ)

คนทอเข็ม ใบเต็ม (คนทอเข็ม ใบเต็ม)

– ผักแว่น (ภาคเหนือ)

ผักอะไร เว่ย อยู่ใกล้ๆ

– ผักแว่น (ภาคกลาง)

คนเทาเหียน ใบเทาถาก

– บัว (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

คนเทาหวาย ปลายเทาคินข้าง

– บัวหลวง (ภาคใต้)

คนเทาหวาย เก็บผักไปขาย

– บัว (ภาคกลาง)

ฝนตกทั้งวัน หลังคาไม่เปียก

– ใบบัว, ใบบอน
(ภาคใต้)

ฝนตกสัปดาห์ หลังคาไม่เปียก

– ใบบัว, ใบบอน
(ภาคใต้)

ฝนตกๆ หลังคาไม่เปียก (ฝนตกๆ หลังคาไม่เปียก)

– ฝนตกถูกใบบัว (ภาคอีสาน)

กกโพธิ์อยู่ใต้ท่า บึงท่าจะโบ (กกโพธิ์อยู่ใต้ท่า บึงท่าจะโบ)

– ต้นมอน (ภาคอีสาน)

- คณอายไหรมีสองกอ (จันวะไร มีสองกอ) - คณก (ภาคใต้)
 คณสามเหลี่ยมใบเดียวดอก ไครทายออกไคเมียงาม - กก (ภาคใต้)
 คณสามเหลี่ยมใบเดียวดอก ไครทายออกไคเมียบ (คณสามเหลี่ยม ใบเดียวดอก ไครทาย
 ไม่ออกไคเมียบ) - คณก (ภาคอีสาน)
 เขียวชะอุ่มพุ่มไสว มีแค่ใบไม่มีต้น - ตะไกร่นา (ภาคกลาง)
 คณเท่าสายปิ้ง แดกกิ่งนารอย - สาทรวาย (ภาคใต้)
 คณเท่าสายปิ้ง แดกกิ่งรายรา (คณเท่าสายปิ้ง แดกกิ่งรุ่มราย) - สาทรวาย (ภาคใต้)

หมวดที่ 4 เกี่ยวกับสัตว์ แบ่งออกเป็น สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ
แมลง นก ผีเสื้อและของเสียจากสัตว์

4.1 สัตว์บก แบ่งออกเป็น สัตว์เลี้ยง สัตว์เลี้ยงคลาน สัตว์ป่า
และสัตว์อื่น ๆ

4.1.1 สัตว์เลี้ยง หมายถึงสัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งาน

เฝ้าบ้าน ไว้ดูเฒ่าหรือไว้เป็นอาหาร ดังนี้

ขಾಯในนา ตาอยู่ข้างเขา

- ควาย (ภาคใต้)

ข่อยในนา ตาอยู่ใต้เขา

- ควาย, วัว (ภาคใต้)

สองอันขึ้นเชิงคีรี สี่อันลุ่มปรุพี มีผักอีเล็ดเปื้อนละใบหัวสีโคยอกหนึ่ง (สองอันขึ้น

บนอันขึ้น สี่อันขึ้นพื้นดิน มีคันข้าวหลูข้างละใบ ตะไคร้ยอกหนึ่ง) - ควาย (ภาคอีสาน)

คัตหัวคัตหาง คอควายพอกี ถั่วคัตหัวหาง เหลือกกลางพอกี สีสอกคงที่ สัตว์นี้นามโค

- ควาย (ภาคใต้)

คัตหัวคัตหาง เหลือกกลางวาเดียว

- ควาย, กวาง (ภาคใต้)

แหวนกับแหวนชนกันที่เห็นอากาศ เกิดเป็นสัตว์ประหลาดชอบกินหญ้า

- วัว (ภาคใต้)

สัตว์สี่ตีนเตียวกินผาบ ๆ มันปีสามกันสามปาก (สัตว์สี่ตีนเดินกินผาบ ๆ มันปีสามกันสามปาก)

- วัวต่าง (ภาคเหนือ)

วัวที่ทำงานเขา เป้าโอครวญยั้งนัก ตัวที่ทำงานหนักไม่บ่นสักคำ- วัวลากเกวียน (ภาคใต้)

แปดขาเดินตง สององคร้องไห้

- วัวเทียมเกวียน

(ภาคกลาง)

แปดขาเดินตง สององคร้องไห้ (แปดขาเดินตง สององคร้องไห้)

- วัวเทียมเกวียน

(ภาคอีสาน)

จะว่านกก็ไม่ใช่จะว่ากาไม่ใช่กา บินมาใต้เขา

- หูวัว, หูควาย (ภาคใต้)

¹ วัวสำหรับบรรทุกสิ่งของ

การกั'ไปไ'ช่กา แร้งก็'ไม'ไ'ช่แร้ง บิน'แคว้ง ๆ อยู่'ข้าง'เขา

- ใบ'หุ'รว, หุ'ควาย
(ภาค'ใต้)

นก'กา'ไม'ไ'ช่'นก แร้ง'กา'ไม'ไ'ช่'แร้ง บิน'แคว้ง ๆ อยู่'ข้าง'เขา (นก'ก็'ไม'ไ'ช่'นก แร้ง'ก็'ไม'ไ'ช่'แร้ง บิน'แคว้ง ๆ อยู่'ข้าง'เขา)

- ใบ'หุ'รว
(ภาค'ใต้)

แร้ง'กะ'ไม'ไ'ช่'แร้ง บิน'แคว้ง ๆ อยู่'ข้าง'เขา

- ใบ'หุ'รว (ภาค'ใต้)

รี ๆ เท่า'ใบ'พลู มี'รู'ตรง'กลาง'ข้าง ๆ มี'ขน

- หุ'รว, หุ'ควาย (ภาค'กลาง)

รี ๆ เหมือน'ใบ'พลู มี'รู'ตรง'กลาง'ข้าง ๆ มี'ขน

- หุ'รว, หุ'ควาย (ภาค'ใต้)

ส่ว'คือ'ใบ'พลู มี'รู'เค้ง'กลาง' มี'ขน'อยู่'นอก (เรีย'ว'เหมือน'ใบ'พลู มี'รู'ตรง'กลาง' มี'ขน'อยู่'นอก)

- ใบ'หุ' (ภาค'อีสาน)

เรีย'ว ๆ เหมือน'ใบ'พลู ตรง'กลาง'มี'รู'ข้าง ๆ งอก'ขน

- หุ'รว (ภาค'ใต้)

แบน ๆ บาง ๆ ตรง'กลาง'เป็น'รู' งอก'ขน'เป็น'พู่' เป็น'รู'ทุก'แผ่น

- ใบ'หุ'รว (ภาค'ใต้)

เห็ด'งอก'อยู่'ข้าง'เขา ใคร'เอา'ควาย'ทอด'ตาย (เห็ด'งอก'อยู่'ข้าง'เขา ใคร'ไป'เอา'ควาย'ขวิด'ตาย)

- หุ'ควาย (ภาค'ใต้)

เกิด'ก่อน'อยู่'ล่าง' เกิด'หลัง'อยู่'บน

- หุ'ควาย, เขา'ควาย
(ภาค'กลาง)

เกิด'ก่อน'อยู่'ข้าง'ล่าง' เกิด'หลัง'อยู่'ข้าง'บน

- หุ, เขา'สั'คว (ภาค'ใต้)

มู'หุ' โคน'มี'ขน ใคร'ทลาย'ก่อน'อยู่'ข้าง'ล่าง' ใคร'ทลาย'หลัง'อยู่'ข้าง'บน

- เขา'รว (ภาค'กลาง)

เขา'ไทร'อยู่'ติด'หัว (เขา'อะไร'อยู่'ติด'หัว)

- เขา'รว, เขา'สั'คว
(ภาค'ใต้)

ปัก'ไก่อ'โน่ง' ปลาย'ไก่อ'กัก'ขน (คน'ไก่อ'ไก่อ' ปลาย'ไก่อ'โคน'ขน)

- เขา'รว, เขา'ควาย
(ภาค'อีสาน)

กลม ๆ เท้าข้อมือ ลำแข้งทื่อ ที่โคนงอกขน

คางกะไม้ไผ่คาง ชะนีกะไม้ไผ่ชะนี กลิ้งอยู่บนหีวันยังค่ำ
อาคหลาคพาคหี (ยาวพาคหี)

- เขาวัว (ภาคใต้)
- หางวัวตัวเมีย (ภาคใต้)
- หางวัวหางควาย
(ภาคอีสาน)

กันหย่อนหัวง่า

มีกิ้งมีม มีใบมีกิ้ง (มีกิ้งไม่มีใบ มีใบไม่มีกิ้ง)

- หางวัว (ภาคอีสาน)
- เขากวาง, หูกวาง
(ภาคเหนือ)

ศั้วใหญ่หมี่มา แต่ปิ่นยันตานิคเคียว

สี่ตีนหาม สามตีนแห่ สองคนพัก คนหนึ่งปักแด้

สี่ตัวหาม สามตัวแห่ คนหนึ่งแหว่ตากิน (สี่ตัวหาม สามตัวแห่ คนหนึ่งแหว่ตากิน)

- ช้าง (ภาคกลาง)
- ช้าง (ภาคเหนือ)
- ช้าง (ภาคเหนือ)

สี่คนถ่ม สองคนฉัก คนหนึ่งหาผัก คนหนึ่งยิกไก่

สี่คนถ่ม สองคนฉัก คนหนึ่งหาผัก คนหนึ่งยิกไก่ (สี่คนถ่ม สองคนฉัก คนหนึ่งหาผัก
คนหนึ่งยิกไก่)

- ช้าง (ภาคใต้)

สัตว์ไหรศั้วใหญ่ ตีนใหญ่ เวลาไปไหน ไม่ได้ยินเสียง

ตีนเป่อ ๆ ค่ะเป่อกินใบไผ่

ต้นเท่าแขน ปลายสี่แสนหมื่นห้า

- ช้าง (ภาคใต้)
- ช้าง (ภาคใต้)
- ช้าง (ภาคกลาง)
- งาช้าง (ภาคเหนือ)

กินน้กเจ็บปาก กินมากเจ็บหู เอตึนป้อนลูก เอามูกป้อนปาก (กินน้กเจ็บปาก

กินมากเจ็บหู เอตึนป้อนลูก เอามูกป้อนปาก)

- ลูกช้างกินนมแม่
(ภาคใต้)

สัตว์ไหรไม้ไผ่รว รามตัวมีบั้ง (สัตว์อะไรไม้ไผ่รว รามตัวมีบั้ง)

วิ่งโหลง ๆ มีขงข้างหลัง

วิ่งอยู่โหลง ๆ มีขงข้างหลัง

- ม้าลาย (ภาคใต้)
- หมา (ภาคกลาง)
- หมา (ภาคใต้)

- เล่นหย่ง ๆ มีข้งข้างหลัง (วิ่งหย่ง ๆ มีข้งทางหลัง) - หมา (ภาคอีสาน)
- วิ่งฉับ ๆ ทลั่บตึกตูด - หมา (ภาคกลาง)
- ส่ตื่นเดินมาหลังคากง (ส่ตื่นเดินมา หลังคากง) - หมา (ภาคใต้)
- เดินหยก ๆ ยกลงทางหลัง สาวน้อยร้อยชั่ง นั่งสูงกว่ายืน - หมา (ภาคใต้)
- สาวน้อยร้อยชั่ง นั่งสูงกว่าเดิน - หมา (ภาคใต้)
- นั่งสูงกอยืน (นั่งสูงกว่ายืน) - หมา (ภาคอีสาน)
- ย่างบ่ได้แล่นได้ ยานตั้มคอน นอนบ่ได้ย่านฟ้าผ่า นั่งบ่ได้นั่งเสียดบนย่านท่ากิน (เดิน
ไม่ได้วิ่งได้ กลัวตั้มคอน นอนไม่ได้กลัวฟ้าผ่า นั่งไม่ได้นั่งยืนอวัยวะเพศชายกลัวท่ากิน)
- หมา (ภาคอีสาน)
- แปดตื่น ยันตรันธรณี สองหางวี ท้ายคัมแจ - หมาสมพันธุ์ (ภาคใต้)
- แปดตื่น สองตัว สองหัวเสหูจับรูกัน นันว่าทายไม่ออก (แปดตื่น สองตัว สองหัวเสหู
จับรูกัน พนันว่าทายไม่ออก) - หมาสมพันธุ์ (ภาคใต้)
- สองหางซี่ แปดตื่นหยัน (สองหางซี่ แปดตื่นยัน) - หมาเชิงหมา
(ภาคอีสาน)
- สองหางซี่ สี่หูชั้น แปดตื่นยันหนึ่งหนีบ ๆ (สองหางซี่ สี่หูชั้น แปดตื่นยันพับ ๆ)
- หมายันหมา
(ภาคอีสาน)
- จอกป๋อกอยู่กลางนา สี่ตื่นเดินมา หายแสบ (กอง ๆ อยู่กลางนา สี่ตื่นเดินมา หายวับ)
- หมากินซี่ (ภาคเหนือ)
- ตัวเต่าซา ซี่เต่าเรือน - แมว (ภาคเหนือ)
- สองตื่นเดินมา หลังคามุงจาก - ไก่ (ภาคกลาง)
- สองซาเดินมา หลังคามุงจาก - ไก่ (ภาคใต้)
- สองซาอย่างมา หลังคามุงจาก (สองซาเดินมา หลังคามุงจาก) - ไก่ (ภาคอีสาน)
- สองตื่นย่างมา หลังคาสองชั้น คนโบราณถือเป็นนาฬิกา (สองตื่นเดินมา หลังคาสองชั้น
คนโบราณถือเป็นนาฬิกา) - ไก่ (ภาคอีสาน)

- หักสองหลัก มุงหม้าสองไฟ - ไก่ (ภาคอีสาน)
- นอนหลับ ๆ ยกขึ้นขับเพลง - ไก่ (ภาคใต้)
- เสื่อสองเส้า คาสองทับ นอนหลับลุกขึ้นร้องเพลง (เรื่อสองเส้า หม้าคาสองทับ
นอนไม่หลับลุกขึ้นร้องเพลง) - ไก่ (ภาคเหนือ)
- เรื่อสองเส้า เขาสองทับ นอนหลับ ลุกขึ้นร้องเพลง - พ่อไก่ (ภาคเหนือ)
- เส้าสองเส้า จากสองทับ นอนไม่หลับ ลุกขึ้นร้องเรื่อ - ไก่ขัน (ภาคใต้)
- เส้าสองเส้า คาสองแท็บ แتبแบบไป แتبแบบมา (เส้าสองเส้า หม้าคาสองทับ
ขับไปขับมา) - ไก่ (ภาคเหนือ)
- นางอยู่ในห้อง ใครเข้าไปต้องชนพองฉา - แม่ไก่ฟัก (ภาคใต้)
- ลูกสาวเข้าอยู่ในห้องใครเข้าไปต้องชนพองวาว - แม่ไก่ฟัก (ภาคใต้)
- นางอยู่ในห้อง ใ้ไปต้องชนพองวาว (นางอยู่ในห้อง ใครไปต้องชนพองวาว)
- ไก่ฟักไข่ (ภาคอีสาน)
- นกกำไมไ่ชนก ช้างกำไมไ่ช้าง มีขนหางแถมวงที่ปาก (นกกำไมไ่ชนก ช้างกำไมไ่ช้าง
มีขนหางแถมวงที่ปาก) - ไก่วง (ภาคใต้)
- โตเป็นเฮื่อ เอาตีนพายน้ำ (ตัวเป็นเรื่อ เอาตีนพายน้ำ) - เป็ด (ภาคอีสาน)
- 4.2 สัตว์เลื้อยคลาน ไ้แก่สัตว์ที่อาศัยอยู่ตามบ้านเรือน
หรืออาศัยอยู่ทั่วไป ไ้แก่ จิ้งจก ตุ๊กแก กิ้งก่า แย้ กิ้งกือ ไล่เตียน ดังนี้
- คว่ำก่าแล่นไ้ หงายก่าแล่นไ้ (คว่ำก่า แ่่นไ้ หงายก่าแล่นไ้) - จิ้งจก (ภาคใต้)
- สัตว์อายไ้หร มีนิสัยชอบห้ามคน (สัตว์อะไรมีนิสัยชอบห้ามคน) - จิ้งจก (ภาคใต้)
- เด็กน้อย ๆ ูงเสื่อลาย เห็นคนกลายไปอะแถมขึ้นไล่ (เด็กน้อย ๆ ไล่เสื่อลาย เห็น
คนกลายไปอะแถมขึ้นไล่) - กับแกหรือตุ๊กแก (ภาคอีสาน)
- อีอันหนึ่งถือแพแขบแดง ยามมื่อแดงมันแล่นเข้าหมอง (คนคนหนึ่งถือแพแถมแดง เมื่อ
ยามเย็นมันวิ่งเข้ารู) - แย้ (ภาคอีสาน)

อิน้อย ๆ ถือแพแคงแคงขึ้นต้นไม้ (เด็กน้อย ๆ ถือแพแคงวิ่งขึ้นต้นไม้)

– กิ่งก่า (ภาคอีสาน)

คนสามแสน หามแกนไม้ประคู้

– กิ่งกือ (ภาคกลาง)

คนสามแสน หามแกนไม้โค (คนสามแสน หามแกนไม้ประคู้)

– กิ่งกือ (ภาคใต้)

คนสามแสนหามแกนไม้กู กคนสามหมื่นหามคู้รถไฟ

– กิ่งกือ (ภาคอีสาน)

รถยนต์ไม้โซ่ รถไม้โซ่โซ่โซ่ วิ่งเกล็ดเป็ดเป็ดอยู่กลางทุ่ง

– กิ่งกือ (ภาคกลาง)

กินล้าง ชีเหิง (กินล้าง ชีข้างบน)

– ใส่เคื่อน (ภาคอีสาน)

กินอยู่ทางใต้ ชีอยู่ทางเทิง (กินอยู่ทางใต้ ชีอยู่ข้างบน)

– ใส่เคื่อน (ภาคอีสาน)

ชื้ออยู่บนฟ้า กายาอยู่ใบกิน

– ใส่เคื่อน (ภาคกลาง)

4.5 สัตว์ป่าและสัตว์อื่น ๆ ไก่แก่สัตว์ที่อยู่อาศัยตามป่าเขา

รวมทั้งพวกคางคกและนกชนิดต่าง ๆ ดังนี้

สัตว์ตีนเดินมา หน้าตากลายคน ชอบกลพิลึก

– ลิง (ภาคกลาง)

สัตว์ออกบรรทม เป็นอาคมขอยกยอน กิดกอนจึงหาย

– ลิง (ภาคใต้)

สัตว์ตีนเดินมา หลังคาบุงเข็ม

– เม่น (ภาคใต้)

สัตว์ตีนเชื่อง ๆ ไม้มุงกระเบื้องแต่มุงเข็ม

– เม่น (ภาคกลาง)

สัตว์ตีนเชื่อง ๆ ไม้มุงกระเบื้อง แต่มุงเข็ม (สัตว์ตีนเชื่อง ๆ ไม้มุงกระเบื้อง แต่มุงเข็ม)

– เม่น (ภาคใต้)

สัตว์สัตว์ตีน กินน้ำอสุ้ง

– กระรอก (ภาคใต้)

ความอดคอ ขูดบอปลายใบ

– กระรอก (ภาคใต้)

อายชนยนอายแฉวน หลุบ ๆ แฉน ๆ อายแฉวนน้ำเพรือ (อายชนยนอายแฉวน หลุบ ๆ

แฉน ๆ อายแฉวนน้ำไหล)

– กระรอกเจาะมะพร้าว (ภาคใต้)

ชื้ออยู่ในกรัว ตัวอยู่ใบป่า มีสีขา หูกยาว

– กระต่าย (ภาคกลาง)

- ซื่ออยู่ในป่า ตาอยู่บ้าน – กระต่าย (ภาคกลาง)
 ซื่ออยู่ในครัว ถ้ายางไป ป่า (ซึ่งอยู่ในครัว ถัดเดินในป่า) – กระต่าย (ภาคอีสาน)
 วังเขย้า ๆ มีกระเ ไออยู่ในตัว – จิ้งโจ้ (ภาคกลาง)
 โตอยู่ดู หูอยู่คนไม้ เกวียนอยู่เขย (ตัวอยู่ หูอยู่คนไม้ หางขึ้นอยู่ชายนา)
 – หนู (ภาคอีสาน)
 สองคันท้า ก้มหน้าง้ม ขาวน้าไม่กิน แฉกคันท้าไปเหยียบ (สองคันท้า ก้มหน้าลงคันท้า
 ขาวน้าไม่กิน แฉกคันท้าไปเหยียบ) – กางกว (ภาคใต้)
 สองปีกหัวทก มีดองบาดา ยามวิว่าพักผ่อน ยามราตรีออกหากิน
 – กางกว (ภาคกลาง)
 สองปีกหัวทก , งบบบาดา ยามวิว่าพักผ่อน ราตรีออกหาหากิน – คางกว (ภาคใต้)
 โทษนั้นะโลก แะไปหากิน แะไม่เหยียบคันท้า แะไม่กินน้า (อยู่นั้นะลูก แะไปหากิน
 แะไปเหยียบคันท้า แะไปกินน้า) – กางกว (ภาคใต้)
 นกมีหู หนูมีปีก – คางกว (ภาคกลาง)
 ว่าแมนนคณคณ ว่าแมนนคณคณ (ว่าไชนกคณคณ ว่าไชนกคณคณ)
 – คางกว (ภาคอีสาน)
 หูขำกัน เอาคันท้า (น้าไม่กิน เอาคันท้า)
 – เจียนหรือคางกว
 (ภาคอีสาน)
 ตัวตางโลมา อากาศเว้แมรรคา พกน้าเป็นหินอน – คางกว (ภาคใต้)
 นกหัวทก กินลูกโกก – คางกวกินลูกคณ
 (ภาคใต้)
 สัตว์หัวทก กินสัตว์หัวทก สัตว์หัวทกกินสัตว์หัวทก – คางกวกินมะม่วง
 หิมพานต์, นกตะกรุม
 กินหอย (ภา ใจ)

บินได้ ชันได้ ซื่อใหญ่ แก้วเล็ก

ซื่อใหญ่แก้วเล็กม่ออยู่ทั่วไปในโพรง

ซื่อสูงใหญ่ แก้วไปนา

แก้วคำคอย กอလာยพรอย ลูกเท่าแม่ชั้น

ข้างคนเท่านี้มือ สูงไม่ถึงคือ ลูกเท่าแม่ชั้น

ลูกเท่าแม่ชั้น

มีเขาอยู่ใน ปีไม้ไผ่อยู่รอบ

- นกเขา (ภาคกลาง)

- นกเขา (ภาคกลาง)

- นกเขา (ภาคใต้)

- นกเขา (ภาคใต้)

- นกเขา, ไก่ (ภาคใต้)

- นกเขา, ไก่ (ภาคใต้)

- นกเขาใบกรง

(ภาคใต้)

- นกขมิ้น (ภาคใต้)

- นกขมิ้น (ภาคใต้)

- นกตะกรุม (ภาคกลาง, ภาคใต้)

ซื่ออยู่ใต้ดิน แก้วมีเขา

ซื่ออยู่ในดิน แก้วขมิ้นอยู่ในอากาศ

สัตว์สองขา หากินทางแถม หัวมันนับแสนสัตว์นั้นนามใด

จะว่ามีนกก็ผิด จะว่ามีนกก็ไม่ใช่ เหาะเหินเคินไค้ หัวมากกว่าแสน (จะว่ามีนกก็ผิด จะว่ามีนกก็ไม่ใช่ เหาะเหินเคินไค้ หัวมากกว่าแสน)

- นกอีลุ้ม, นกตะกรุม (ภาคใต้)

ทางคล้ายหญ้า ปีตาอยู่ข้าง

เป็ดก็ไม่ใช่ ไก่ก็ไม่ใช่ เกล็ดแข็ง ๆ อยู่กลางทุ่ง

จะว่าเป็ดก็ไม่ใช่ จะว่าไก่ก็ไม่ใช่ เกล็ดยาวแข็ง ๆ แล้วยืนนิ่งอยู่กลางทุ่ง

- นกยูง (ภาคใต้)

- นกแร้ง (ภาคใต้)

- แร้ง (ภาคกลาง, ภาคใต้)

นกอายุไหว ล้อกลิ้งขยับ (นกอะไร ล้อกลิ้งขยับหนึ่ง)

นกชายเหลา นกเฒ่าคาบพร้า

- นกแร้ง (ภาคใต้)

- นกจอก, นกชัน (ภาคใต้)

นกยังไม่อยู่ นกยังไม่เข้า นกไม่เข้า นกเข้าอายุครก นกชกเหล็กไฟ

- นกออก, นกลา, นกเขา, นกชัน, นกขมิ้น (ภาคใต้)

4.2 สัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น กุ้ง ปู เต่า หอย

กบ งู ค้างคาว

หัวแหลมท้ายแหลม คอจอยอยู่ในมหาสมุทรให้มนุษย์ชมว่าอร่อยนัก

– กุ้ง (ภาคกลาง)

สี่ตีนล่องหน้าสองตาดวงเด่น หัวเห็นบกริช ท้ายบิครี้อยนค้ – กุ้ง (ภาคใต้)

สิบตีนหางทาวาสอง คอจอยเข้ามาในสาชล โภกหัวเห็นบกริช ดิควัดคนนายสองคน
หัวไม่มี – กุ้ง (ภาคใต้)

แปดตีนหางทาวาสอง คอจอยเข้ามาในสาชล โภกหัวเห็นบกริชชิบคน นายสองคน หัว
หัวไม่มี – กุ้ง (ภาคใต้)

ข้างหัวเห็นบกริช ท้ายบิครี้อยนค้ – กุ้ง (ภาคใต้)

เจ้าอันหนึ่งชี้เชื้อลอคุ่ม เก็บผักกุ่มบ่ได้จักกา (เจ้าคนหนึ่งชี้เชื้อลอคุ่มไม้ เก็บผักกุ่ม
ไม้ได้สักกา – กุ้ง (ภาคอีสาน)

หาวนอย ๆ กามขี้ฝอย ลอยนา – กุ้ง (ภาคอีสาน)

เค็กนอย ๆ ก ขี้ฝอย ลอยไปถึง – กุ้ง (ภาคอีสาน)

เค็กนอย ๆ ก้อนนอกเจาะฝังกลอง – กุ้ง (ภาคอีสาน)

หัวคืออกไม้ หางถือใบพาย (หัวเหมือนกอไม้ หางเหมือนไม้พาย)

– กุ้ง (ภาคอีสาน)

ชื่อเป็นกิริยาไป ๆ มา ๆ ไปอยู่กับใคร

– ปลาไหล (ภาคกลาง)

เหล็กแดงแยงโง่คืบ บางคนกิน บางคนไม่กิน

– ปลาไหล (ภาคใต้)

เหล็กแดง ๆ ไปแทงตาฝังกิน ฉางคนกิน แต่ฉางคนย่าน (เหล็กแดง ๆ ไปแทงริมฝังกิน

บางคนกิน แต่บางคนแกล้ว)

– ปลาไหล (ภาคอีสาน)

โก้นแม่แดงแทงตาฝัง (งูโก้นแม่แดง แทงริมฝัง)

– ปลาไหล (ภาคเหนือ)

ช้างงาแดง แดงงาฝัง (ช้างงาแดง แทงริมฝัง)

– ปลาไหล (ภาคเหนือ)

ปลาไหล จับใบคิด (ปลาอะไร จับใบคิด)

– ปลาไหล (ภาคใต้)

ซื่ออยู่บนฟ้า ภายใต้น้ำ

- ปลาขาว (ภาคใต้)

พุงเหมือนจรวด บั้นเอวเหมือนถั่ว

- ปลาหมึก (ภาคใต้)

ปลาอะไรที่เก่งแล้วไข้อย

- ปลากด (ภาคกลาง)

ปลาอะไรที่เล็กจิ๋ว

- ปลาป่น (ภาคกลาง)

แถววัดพันพุทธา มีบึงน้ำอยู่กลาง

- ปลาบึง (ภาคใต้)

บึงนาหนึ่งหนายาวราวกับศอก บึงนาหนึ่งช้อยอกเป็นฝรั่ง บึงนาหนึ่งคร่ำย โกร ๆ จัง

บึงนาหนึ่งถูกขังไว้ รบ

- ปลาบ้า, ปลาหู,
ปลาเสือ, ปลากระป๋อง
(ภาคกลาง)

กินกรู๋ม แต่กินไม่รูกรู

- จระเข้ (ภาคใต้)

สองกินบึงแตก แปลกๆ เกินๆ

- ปลา (ภาคกลาง)

สองขาตากบแตก แปลกๆ เกินๆ (สองขาตากบแตก แปลกๆ เกินๆ)

- ปลา (ภาคอีสาน)

สองกินบึงแตก แปลกๆ เกินๆ ถ้าเลี้ยงนาน นามกรว่าอะไร

- ปลา (ภาคกลาง)

แปลกๆ เกินๆ หลังคาบุงหงะลิ

- ปลา (ภาคใต้)

แปลกๆ เกินๆ หลังคาบุงหงะลิ

- กระป๋องหรือปลา (ภาคอีสาน)

กินกือกินช้าง ข้างหัวข้างหาง ผักกาดตากบ สบกี้นกกี้ ขี้ค้อขี้เห็น (กินเหมือนกินช้าง

ข้างเหมือนช้างผา ผาเหมือนตากบ จออย่าปากเหมือนนกขี้ ขี้เหมือนขี้เห็น)

- เต่า (ภาคอีสาน)

สัตว์สี่ตีนกินสัตว์ตีนเดียว สัตว์หัวเข้เข้กินสัตว์หน้าคว่ำ

- เต่ากินเห็ด, เป็ดกินหอย,
(ภาคกลาง, ภาคใต้)

สัตว์สี่ตีนกินตีนเดียว หัวเข้เข้กินปากเบี้ยว

- เต่ากินเห็ด, เป็ดกินหอย
(ภาคเหนือ)

- คุ้งล้งอยู่ดำ คุ้งน้ำเคี้ยวจร ไว้วยเขื่อนมอญ นามกระอะไร - หอยโข่ง (ภาคใต้)
 งามแลงอยู่ในตา งามาอยู่จน กล้ามเป็นบอญใหม่ - หอยโข่ง (ภาคใต้)
 ถั่วเท่ากาน้ำ ห้ายัดแข็ง หายแข็ง ๆ หาไม่วาน (ถั่วเท่ากาน้ำ ห้ายัดแข็ง หายงอน
 ไม่มีทวาร) - หอยโข่ง (ภาคใต้)
 หับหน้าคล้ายัน เวียนเวลาย้าย ภายตั้งขังกรง - หอยโข่ง (ภาคใต้)
 ไม่มีแข่งไม่มีชา เวลาไปเข้าปากเคิน - หอย (ภาคใต้)
 สิบคืนเดินมา หลังคามุงสังกะสี - ปู (ภาคใต้)
 สิบคืนเดินมา หลังคามุงสังข์ - ปู (ภาคอีสาน)
 สิบคืนหย่างมา หลังคามุงกระเบื้อง (สิบคืนเดินมา หลังคามุงกระเบื้อง)
 - ปู (ภาคอีสาน)
 ไม่มีหัวไม่มีหาง เลี้ยววง ๆ ๆ - ปู (ภาคใต้)
 สิบนิ้วเนียร์เตี้ยเร็ว เวลางตาเป็นคลื่นอ้ายถ้ำปฐวิ - ปู (ภาคใต้)
 จักขุขุ ตรีละเร็ว รงกาเป็นคลื่น มณีเป็นหินนอน - ปู (ภาคกลาง)
 อีรูกลางคอใจ จักขุใจ เตี้ยเร็ว ปฐวิเป็นหินนอน แผ่นพสุธาเป็นหินนอน
 - ปู (ภาคใต้)
 เพื่อนเขาทั้งเพ เอาเนื้อหุ้มลูก พ่อทองบุปปลูก เอาลูกหุ้มเนื้อ (เพื่อนเขาทั้งหลาย เอา
 เนื้อหุ้มกระดูก พ่อทองบุปปลูก เอากระดูกหุ้มเนื้อ) - ปู (ภาคใต้)
 หรงกลางหอย (อู้งาทางหอย) - ปูขาว (ภาคอีสาน)
 กอโปะข้างจี บั้งวาซีข้าง (กอโปะข้างจี ไม่ให้วาซีข้าง) - ปู (ภาคเหนือ)
 อยู่ดินกินหญ้า อยู่ ากิเลม อยู่เจนนินคบ - ปูมา, ปูลบ, ปูคา
 (ภาคใต้)
 สิบคืนเดินมา หลังคามุงกระเบื้อง - เต่า (ภาคกลาง)
 สิบคืนย่างมา หลังคามุงกระเบื้อง (สิบคืนเดินมา หลังคามุงกระเบื้อง)
 - เต่า (ภาคอีสาน)

สี่ขาเดินมา หลังคามุงเปื่อง (สี่ขาเดินมา หลังคามุงกระเปื่อง)

- เต่า (ภาคใต้)

สี่ตีนเดินมา หลังคามุงสังกะสี

- เต่า (ภาคกลาง)

สี่ตีนเดินมา หลังคามุงเปื่อง ใส่เสื้อเครื่อง กิ๊นน้ำบ่อหิน

- เต่า (ภาคใต้)

สี่ตีนตามแม่ ออกแบ่ไปก่อน (สี่ตีนหาบกระดาน ออกกระดานไปก่อน)

- เต่า (ภาคเหนือ)

สี่ตีนตามแม่ คนหนึ่งเสือกแบ่ไปก่อน (สี่ตีนหาบกระดาน คนหนึ่งเสือกอว้วะเพศชายไปก่อน)

- เต่า (ภาคอีสาน)

หลังคาติดกับตัว โผล่หัวออกมากรายกา

- เต่า (ภาคกลาง)

กลม ๆ เหมือนใบไม้ ตัวอยู่กลาง

- เต่า (ภาคใต้)

หัวเทียมกองดินได้ (หัวเทียมกระกองเค้นได้)

- เต่า (ภาคใต้)

ตุ๋นกับขี้คอย ก้ามผอยล่องด้วย (หลังนูน ๆ ขี้คอย ก้ามขี้ผอยไปตามธารน้ำ)

- เต่าและกิ้ง (ภาคเหนือ)

กาเนิกเกิดเจ้าในงอกกา ทรันตุคขึ้นงามรังซังกรง

- หอยโข่ง (ภาคใต้)

เขาดันหนึ่ง หัวย่างกางตีน (เขาดันหนึ่ง หัวเดินแทนตีน)

- หอย (ภาคอีสาน)

ผู้อยู่หนอง กอ้งกัน (ผู้อยู่หนอง กอ้งกัน)

- หอย (ภาคอีสาน)

หัวอ้อออ ไปนานาขอ บมีชาชีก้าวเอาลิ้นย่างไป (หัวกลม ๆ ไปนานาตามพ่อ ไม่มีชา

จะก้าว เอาลิ้นเดินไป)

- หอย (ภาคอีสาน)

ก้นชี้ฟ้า หน้าตะแลดคิน (ก้นชี้ฟ้า หน้าโกดิน)

- หอย (ภาคเหนือ)

ฮักก็จูบ บฮักก็จูบ (รักก็จูบ ไม่รักก็จูบ)

- หอย (ภาคเหนือ)

กินเนื้อในคุก (กินเนื้อในกระตัก)

- หอยถูกจับกินเนื้อ

(ภาคเหนือ)

4. แมลง เช่น แลงมุ่ม แมงทับ แมลงภู่ แมลงหมาว่า
 ยี่ง ยุง มด เหา หมัด ตั๊กแตน จิ้งหรีด ฯลฯ ดังนี้
- จิ้งก่าไม่ใช่จิ้ง ภูวนก้าไม่ใช่ภูวน เที้ยวคือวนอยู่บนเวหา (จิ้งก่าไม่ใช่จิ้ง ภูวนก้าไม่ใช่ภูวน
 เที้ยวคือวนอยู่บนเวหา) - แมงมุ่ม (ภาคใต้)
- เร็กก่าไม่ใช่เร็ก ภูวนก้าไม่ใช่ภูวน ทางอวนบนยอดไม้ - แมลงมุ่ม (ภาคกลาง)
- แซกก้าไม่ใช่แซก ภูวนก้าไม่ใช่ภูวน นั่งตากวนอยู่บนยอดไม้ - แมงมุ่ม (ภาคใต้)
- ไม้ไผ่แตก ไม่ใช่จิ้ง ไข่ไข่ภูวน ตากวนบนยอดไม้ - แมงมุ่ม (ภาคใต้)
- ยุงเหม็นโยบัว มีตัวอยู่กลาง - แมงมุ่ม (ภาคกลาง)
- ยุงเหม็นโยบัว มีตัวอยู่ตรงกลาง - แมงมุ่ม (ภาคใต้)
- ควานแ กกลางอากาศ คอยพิฆาตแมลง - แมงมุ่ม (ภาคกลาง)
- บื้อยหัวควานมอง (บื้อยหัวยว จานท้าวชาย) - แมงมุ่ม (ภาคอีสาน)
- ชีข้างลวด ชีมอดค่าง - โยแมงมุ่ม (ภาคกลาง)
- ชีมอดค่าง ชีข้างลวด (ชีมอดค่าง ชีข้างลวด) - โยแมงมุ่ม (ภาคเหนือ)
- ตายมเ็น่า ถูกเข้าต่องย่อง (ตายมเ็น่า ถูกเข้าสูงขึ้น) - กามแมงมุ่ม (ภาคอีสาน)
- เซียวเหมือนพระอินทร์ บินเหม็นนก กรบักอก นกก็ไปไล่ - แมงทับ (ภาคกลาง)
- เซียวเหมือนพระอินทร์ บินมาเหม็นนก นกก็ไปไล่ - แมงทับ (ภาคกลาง)
- เซียวคือพระอินทร์ บินมาคือนก เหล็กเสียบอก จีว่านก็มเ็น (เซียวเหมือนพระอินทร์
 บินมา เ็นนก เหล็กเสียบอกจะว่านก็ไม่ใช่) - แมงทับทอง, หรือ
 แมงทับ (ภาคอีสาน)
- เซียวคือพระอินทร์ บินไปคือนก ลูกสรเสียบอก จะว่านก็มเ็น (เซียวเหมือนพระอินทร์
 บินไปเหม็นนก ลูกสรเสียบอกจะว่านก็ไม่ใช่) - แมลงทับ (ภาคอีสาน)
- เซียวเหมือนพระอินทร์ บินมาเหม็นนก กรบักอก เอาเอ็นว่านก็หยัง (เซียวเหมือน
 พระอินทร์ บินมาเหม็นนก กรบักอก เอาเรียวว่านกะไ้) - แลงทับ (ภาคอีสาน)

- บินมาเหมือนนก สองมือกุมอก นกก็ไม่ไข่ - แมงคานา (ภาคกลาง)
 มันทาเหมือนกา บินมาเหมือนนก มีหนามที่อก เขาเรียกว่านกอะไร
 - แมงเหนียง (ภาคกลาง)
 กัวตาเหมือนกา บินมาเหมือนนก มีหนามที่อก บินตกลงน้ำ - กัวเหนียง (ภาคใต้)
 คำเหมือนกา บินมาเหมือนนก ปีกสีดินทก บินผลกลงหนอง - กัวเหนียง (ภาคใต้)
 คำเหมือนกา บินมาเหมือนนก ปีกสีดินทก บินผดกเข้ารู - แผลงหมาว่า (ภาคใต้)
 กัวคำเหมือนกา บินมาเหมือนนก ปีกสีดินทก บินผลกลงหนอง - แมงภู, แมงหมาว่า (ภาคใต้)
 กัวคำเหมือนกา บินมาเหมือนนก ปีกสีดินทก อยู่รูน้ำแห้ง - แมงภู, แมงหมาว่า (ภาคใต้)
 กัวเป็นปล้อง ท้องอยู่ทีหาง เอาอากาศเป็นหาง เอาปุริวเป็นตีนอน
 - แมงหมาว่า (ภาคใต้)
 น่อง ๆ มีท้องทีหาง เอาอากาศเป็นหาง เอาปุริวเป็นตีนอน - แผลงหมาว่า (ภาคใต้)
 กัวกัวเหมือนจะสาธ เอาอากาศเป็นตีน้อย เอาวาโยเป็นแถวหาง
 - แมงหมาว่า (ภาคใต้)
 ตกพระบาท ผาต สักจกลางเวหา กามเอาเสฐราไปทาแทนมัญจตรัง ลักนางขึ้นนอนมา
 ไ่วโน - แมงหมาว่านำหนอน
 - บินกลับรัง (ภาคใต้)
 สี่ก้นเหยียบขั้วพระกรที สองมือยี่หน้าผาก นามกรใบเหมือนแม่
 - แมลงวัน (ภาคใต้)
 สี่ตีนยันตรักรที สองมือยี่หน้าผาก ออกดูกามาไม่เหมือนแม่ - แมลงวัน (ภาคอีสาน)
 แมงอันหนึ่ง สองขาสี่ สี่ขาทั้ง (แมลงกัวคั้ง สองขาสี่ สี่ขาพุงไว้)
 - แมงวัน (ภาคอีสาน)
 กัวคำเหมือนหม้อ ขุดบ่ออยู่ปลายไม้ - แมงภู (ภาคใต้)

เรือนน้องมีเสาเคี้ยว มีฝารอบทิศ มีตำสัณห์ รุมน้องจนเรือนไหว

- แผลงภูเขยคอกบัว
(ภาคใต้)

แก้วคำม่อทอ ชุกบ่อปลายไม้ ไกรช่างทาให้ ตัวคาบ่อทอ
ทุกขา มารัง

- อุง (ภาคใต้)
- แผลงหมาร่า, อุง
(ภาคใต้)

ชื่อเพื่อนเชือก เปสือกไว้ขาย เข้า ๆ สาย ๆ บินไปบินมา
มีอยู่ในครัว ตัวอยู่ใต้ดิน

- แผลงปอ (ภาคใต้)
- แผลงกระซอน
(ภาคกลาง)

แมงไม่อยู่กลาง แมงสว่างไปรู้กำ แมงบุ่งงำไปรู้แล้ว

- แมงมุม, แผลงวัน,
แมงดา (ภาคใต้)

สาวอะไรใครไม่รู้จัก ทาของหวานเก่งนัก เป็นที่ประจักษ์ทั่วไป

- ผึ้ง (ภาคใต้)

กลม ๆ เหมือนวงพระจันทร์ ออกลูกตั้งหัน เหมือนกันทุกตัว

- ผึ้ง (ภาคกลาง)

กลบ ๆ เหมือนดวงจันทร์ ออกลูกตั้งหัน เหมือนกันทุกตัว

- ผึ้ง (ภาคใต้)

ที่ลุ่มเป็นหนอง ที่ดอนเป็นน้ำ

- รังผึ้ง (ภาคกลาง)

บ่อนสามัคคีเป็นหนอง บ่อนอนคักเป็นน้ำ (ที่รวมกลบเป็นหนอง ที่นอนกลบเป็นน้ำ)

- รวงผึ้ง (ภาคอีสาน)

ไก่แบ้ตา ผนตกฮาบเปี้ยก (แบ้ไก่ดำ ผนตกลูกไข่เปี้ยก)

- มิ้ง (ภาคอีสาน)

เหือนสามค้อย กวายน้อยออกลูกดา (เหือนสามค้อย

กวายน้อยออกลูกดา) - มิ้ง (ภาคอีสาน)

หมิ่นอนถ้ำ ตาเวนบ่สอง (หมิ่นอนถ้ำ ตะวันไม่สอง)

- มิ้ง (ภาคอีสาน)

ชื่อเหมือนคนตาย ปีปีกบินได้ หากินกับดอกไม้

- ผีเสื้อ (ภาคกลาง)

ชื่อเหมือนคนตาย มีปีกบินได้ มีดอกไม้เป็นที่พัก

- ผีเสื้อ (ภาคใต้)

- ชวนากลัว ตัวนารัก - คีเสื้อ (ภาคใต้)
- สองปีกฉีกอก จะว่านกก็บ่แม่น (สองปีกฉีกอก จะว่านกก็ไม่ใช่)
- ตัวกระจิกวิค อวดฤทธิ์กับพระจันทร์ - คีเสื้อ (ภาคอีสาน)
- กลางวันมันพักผ่อน ตื่นนอนในราตรี - หิ้งถ่วง (ภาคกลาง)
- บ่นน้อย ๆ นอนอยู่กลางสอง ใหญ่ขึ้นบานอนศาลาพื้นห้อง - หิ้งห้อย (ภาคกลาง)
- ม่อนหรือควไหม (ภาคอีสาน)
- ว้อคือท้าวไปมือ คิกใส่รูใส่ผ้ามแตก (กสม ๆ เท้านิ้วหัวแม่มือ ขว้างใส่รูใส่ผ้ามแตก)
- รังไหม (ภาคอีสาน)
- ขาแต่เมืองลุง คอนพร้าวหัวตุง กินคนทั้งเป็น (มาแต่เมืองพัทลุง หาบมะพร้าวหัวตุง กินคนทั้งเป็น)
- ยุง (ภาคใต้)
- เป่าปี่เข้าพุ่มไม้ - ยุง (ภาคอีสาน)
- ท้าวน้อย ๆ หิ้วธงเสียบธง - ยุง (ภาคอีสาน)
- เด็กน้อย ๆ ตีกลองเข้าเหล่า (เด็กน้อย ๆ ตีกลองเข้าป่า) - ยุง (ภาคอีสาน)
- จับไก่อเอาเอาตาย จับไม้ไก่อเอาไก่อเมืองสูง (จับไก่อเอาเอาตาย จับไม้ไก่อเอาไก่อเมืองสูง)
- ท้าวเหา (ภาคอีสาน)
- ท้าวขึ้นบนเขา กระเจ้าขึ้นไข สองมือขยับปีก นกกระจับชี้ไหล - เหา (ภาคกลาง)
- จิกจิกเจ้า ข้างอกขึ้นเขา จิกเข้าขึ้นไข คองป้อขึ้นปีก จิกจับชี้ไหล
- เหา (ภาคกลาง)
- หูกขาเดินมา หลังคามืดนารี - จิ้งหรีด (ภาคกลาง)
- กุดคูอยู่ในถ้ำ หอค้า ๆ ออกกรำร้อง - จิ้งหรีด (ภาคใต้)
- นอนเว้า ชันหัวเขา (นอนกลางวัน ชันหัวเขา) - จิ้งหรีด (ภาคอีสาน)
- นอนเหมบ ชันหัวเขา (นอนราบ ชันหัวเขา) - คักแตน (ภาคอีสาน)
- เข่าอันหนึ่ง ลงมาแต่ฟ้า ขาแข้งเป็นหนาม (เข่าคนหนึ่ง ลงมาจากฟ้า ขาแข้งเป็นหนาม)
- คักแตน (ภาคอีสาน)

- กินใน ขึ้นอก - มอด (ภาคอีสาน)
- สามตัวรวมกันชอบกินไข่ เอาตัวกลางออกจอบกินน้ำตาสด - มอด, มด (ภาคกลาง)
- คว้างหมี ขึ้นมาล้อมบ้าน (ควาเหืองหมี ขึ้นมารอบบ้าน) - ตัวมด (ภาคอีสาน)
- คาซิกหมึก ขึ้นเทียนไล่กระต่าย (คามิดหมี ขึ้นเวียนไล่กระต่าย) - หมัดขึ้นมา (ภาคอีสาน)
- โป้งกิ้งกลางขึ้นกกยุงกยางบ้าน (โป้งกิ้งกลาง ขึ้นต้นยุง ต้นยางไม้กล้วย) - มดแดง (ภาคอีสาน)
- โกโป้งกิ้งกลาง ขึ้นต้นยุงต้นยางก็ได้ (ตัวโป้งกิ้งกลาง ขึ้นต้นยุงต้นยางก็ได้) - บด (ภาคอีสาน)
- มกน้อย ๆ ก่อแฉะแดงตลอดฟุ้ง (เด็กน้อย ๆ ก่อแพรแดงตลอดฟุ้งไม้) - มดแดง (ภาคอีสาน)
- มกน้อย ๆ ชักธงขึ้นปลายยุง ปลายยาง (เด็กน้อย ๆ ชักธงขึ้นปลายยุงปลายยาง) - มดแดง (ภาคอีสาน)
- เหือนสามค้อย จัวอีแดงออกลูกค่อน เหือนสี่ค้อย จัวน้อยกะตาวแดง (เหือนสามค้อย วัวแดงออกลูกเผือก เหือนสี่ค้อย วัวน้อยออกลูกแดง) - มดแดง (ภาคอีสาน)
- หารังกับตาบ ในอาซาท ตายเพราะคนสอน - มดแดง (ภาคใต้)
- ตักพากับตาบ ใจอาซาท ตายเพราะคนสอน (ตักพารังกับกระดาน ใจอาซาท ตายเพราะคนแย่ง) - มดแดง (ภาคใต้)
- ฮ้อเตี่ยวมีหลายตัว (ฮ้อเตี่ยวมีหลายตัว) - รังมดแดง (ภาคอีสาน)
- กูนี้ไปใ้กูซุด กูซุดซุดขึ้นมาเอง - ปลวก (ภาคใต้)

4.4 ผลิตภัณฑ์และของเสียจากสัตว์ เช่น ไตไก่ ไช้

มูลของสัตว์ต่าง ๆ ดังนี้

กินทางนอก ปอกทางใน

- ไตไก่, ไตเป็ด
(ภาคเหนือ)

กินทั้งนอก ปอกทั้งใน (กินข้างนอก ปอกข้างใน)

- ไตของไก่ (ภาคเหนือ)

กินทางนอก ปอกเปลือกทางใน

- ไตไก่, ไตเป็ด
(ภาคอีสาน)

การบนเหมือนพระจันทร์ คนทั้งหันมองไปเห็น

- ไช้แดงในพองไช้
(ภาคกลาง, ภาคใต้)

หิมขั้วยี่สิบห้าเหลือง คนทั้งเมืองไม่ไช้ออก

- ไช้ (ภาคกลาง)

หมอน้อย ๆ มีโสมสีเหลือง คนทั้งเมืองจกได้ (หมอน้อย ๆ มีโสมสีเหลือง คนทั้งเมือง
ล้างไม่ได้อ)

- ไช้ (ภาคเหนือ)

นกกานัก ในกรัวเงิน ในเร็นทอง (นกกานัก ในกรัวเงิน ในเร็นทอง)

- ไช้ไก่ (ภาคใต้)

สองข้างข้าง มีล้านเจ็ดแสน (สองข้างมีล้านเจ็ดแสน)

- ไช้ปลา (ภาคเหนือ)

หัวบักือโต (หัวไม่เหมือนตัว)

- ไช้ขางหรือไช้แมลงวัน
(ภาคอีสาน)

ไช้เอ็นต่างแม่ (ไช้เรียกต่างแม่)

- ไช้ขางหรือไช้แมลงวัน
(ภาคอีสาน)

เรือกไช้ไม่ไช้เรือแม่

- ไช้ขาง (ภาคใต้)

จิกปีกเท่าหนาบทอง ย่ำบักือก็หน้า (เล็ก ๆ เหลม ๆ มียอดเท่าหนาบทองกลาง

เหยียบไปสักก็ชาเขยก)

- ชี้ไก่ (ภาคเหนือ)

อ้อล่อท่อนทอง ไผ่มาสองขาเค (กลม ๆ เท่าท่อนทอง ไครบาสองขาเขยก)

- ชี้ไก่ (ภาคอีสาน)

โก๋แม่ลาย ยายชอบร้ว (แม่โก๋ลาย เรียงรายชอบร้ว)

โก๋แม่คำ ง่าชอบร้ว (แม่โก๋คำ กว่าชอบร้ว)

หม้อคางจุ่มกิน (หม้อคำ กว่ากิน)

ชี้ข้างมั่ง (ชี้ที่ทำให้รวยได้)

ชี้ใหญ่ ๆ

ชี้ยังเท่า (ชี้ในกองชี้เท่า)

ชี้กายย่าย (ชี้เฉอะแฉะ)

ชี้คา ๆ

ชี้สะกั้ง (สะกั้งขณะถ่ายมูล)

ชี้ยังคอย (ชี้อยู่คอย)

ชี้ยังนา (ชี้อยู่นา)

ชี้เหลว ๆ (ชี้เหลว ๆ)

ชี้จะงอนละงอน (ชี้หงิก ๆ งอ ๆ)

- ชี้ควาย (ภาคเหนือ)

- ชี้ควาย (ภาคเหนือ)

- ชี้ควาย (ภาคอีสาน)

- ชี้ควาย (ภาคเหนือ)

- ชี้ร้าง (ภาคเหนือ)

- ชี้แขว (ภาคเหนือ)

- ชี้เสื่อ (ภาคเหนือ)

- ชี้กระถาย (ภาคเหนือ)

- ชี้กวาง, หาน

(ภาคเหนือ)

- ชี้เท่า (ภาคเหนือ)

- ชี้นอย (ภาคเหนือ)

- ชี้งหรือเหยี่ยว

(ภาคเหนือ)

- ชี้นกเป็ด (ภาคเหนือ)

- กลางเวรเย็น กลางคืนนอน (กลางวันเย็น กลางคืนนอน) – บันได (ภาคอีสาน)
- เหยียบลูก จับแม่ – บันได (ภาคเหนือ)
- แม่สองลูกหา นั่งไถ่ผ้า ถ้างัยแขก – บันได (ภาคใต้)
- แม้อยู่สองซอก ลูกออกหางกลาง – บันได (ภาคอีสาน)
- สองคืนจึ่ง เทวกาเหว่าหยอง ส่องแป๊ะนางนอนอยู่กลาง – บันได (ภาคใต้)
- ชาตักชาสูง ชาตอมากา (อิงถักยิ่งสูง ยิ่งตอยิ่งต่ำ) – ชายคา (ภาคเหนือ)
- บิปีกแล้วบิน บิกินแล้วบิยาง (บิปีกแล้วโนบิ บิกินแล้วไม่เดิน)
- เฟิงบิหลังกาบิเสา
(ภาคเหนือ)

หมวดที่ 6 เกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ แบ่งออกเป็นสิ่งของเครื่องใช้ในบ้าน
 สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวรวมไว้ประจำตัว เครื่องมือและอาวุธ เครื่องดนตรี
 ยานพาหนะและการเดินทาง เครื่องใช้ที่ช่วยในการสื่อสาร

- 6.1 สิ่งของเครื่องใช้ในบ้าน ได้แก่ เครื่องใช้ในครัว เครื่องใช้
 ในการหลับนอน รวมทั้งเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกอื่น ๆ ในบ้าน ดังนี้
- เขาสวมเข่า นั่งเข่าโก (เข่าสามคน นั่งเข่าเตาไฟ) - เตาถ่านเส้า (ภาคอีสาน)
 สามจีนสี่แจ้ คอกปลองบานใน (สามคันสี่บุ่ม คอกสี่แดงบานใน)
 - เตาไฟ (ภาคเหนือ)
- สี่แจ้สี่จอก ออกคอกกลางทาง (สี่บุ่มสี่คัน ออกคอกกลางทาง)
 - เตาไฟ (ภาคอีสาน)
- ไม้ส้ทอน เกือกวนแผ่นดิน - เตาไฟ (ภาคเหนือ)
- เป็นทอนคู่คู่ ปลายแฉก (เป็นทอนสั้นคู่คู่ ปลายแฉก) - คันพิน (ภาคอีสาน)
- ซุกใส่ ยี่งมีแสง นอนสะแกงนาออก (ซุกใส่ ยี่งมีแรง นอนตะแกงนาออก)
 - คันพินติดไฟ, หม้อข้าวกาฉัง
 รินนา (ภาคอีสาน)
- หมียองตอ บักแกงเลี้ยงกัน (หมีกั้งข้างบนตอ ไ้แกงเลี้ยงกัน) - หม้อตั้งบนเตาไฟ
 (ภาคอีสาน)
- นั่งบนตอหัวรอคัก ๆ นั่ง... เก็กหัวรอคัก ๆ - หม้อข้าวตั้งบนเตา
 กำลังเคือด, ตานาพริก
 บนคัก (ภาคใต้)
- มาสามขา เจ้าพระยาขันขี้ สวมหมวกกามะหยี่ สุ่มบุหรี่ปุ่ย ๆ - เตาต้มน้ำ (ภาคใต้)
- ข้างสามขา พญาขันขี้ เก็กน้อย ๆ เป่าปี่นาหลัง - ก้อนเส้าซึ่งมีหม้อตั้ง
 ข้างบน (ภาคอีสาน)

ข้างสามขา พระยาขึ้นขี่ เด็กน้อย ๆ เป่าปี่นำหลัง (ข้างสามขา พระยาขึ้นขี่ เด็กน้อย ๆ
เป่าปี่ตามหลัง)

- ก่อนเล่า, ห่อนั่ง,
เสียงนำเคียด

(ภาคอีสาน)

ข้างขึ้นภู จับหนูยักษ์ (ข้างขึ้นภู จับหนูเขย่า)

- หวดนั่งขาว (ภาคอีสาน)

ข้างสามขา พญาคาขึ้นขี่ ปัน้อยสอคนา (ข้างสามขา พญาคาขึ้นขี่ ปัน้อยสอคนา)

- ก่อนเล่า, ห่อนั่ง

(ภาคอีสาน)

มาสามขา พญาคาขึ้นขี่ จับหนูยักษ์ ๆ

- เคียงหยอกกำลังนั่ง

(ภาคอีสาน)

มาสามขา กุลาขึ้นขี่ ขาขึ้นขี่ กะลาปักกิ่งหน้า เอาผ้าเคียนเอว ตะแหวดักกัน

- เคาไ้ , ยกห้อยกิ่งกิ่ง,
ยกให้ขึ้นขี่, เอาเคียว
หมอนั่งใส่ ใส่ที่รองไ้
แล้วใส่ฝานิด (ภาคเหนือ)

หมูสามตัว ขึ้นคอย ขันคอย ขันคอยลงคูน (หมูสามตัว ขึ้นคอยสามม่อน ตัวขึ้นคองทิดหลัง)

- หมอนั่ง, ไ้ขาว,

ฝานิด (ภาคเหนือ)

กาสามตัว ขึ้นคอยสามม่อน ตัวขึ้นคองลงคูน (กาสามตัว ขึ้นคอยสามม่อน ตัวขึ้นคอง
ลงทิดหลัง)

- หมอนั่ง ไ้ขาว ฝานิด

(ภาคเหนือ)

สามพี่น้อง ขึ้นคอยสามม่อน ตัวขึ้นคองลงคูน (สามพี่น้อง ขึ้นคอยสามม่อน ตัวขึ้นคอง
ลงทิดหลัง)

- หมอนั่ง, ไ้ขาว,

ฝานิด (ภาคเหนือ)

โตะสามขา เจ้าพระยาขึ้นที่ สวมหมวกกามะหยี่ สวมบุหรี่ปุ๋ย ๆ

- กาน้ำเคี้ยว (ภาคกลาง)

เกาอี้สามขา เทวถรณ์นั่ง ใส่หมวกกามะหยี่ สวมบุหรี่ปุ๋ย ๆ

- กาทัน (ภาคใต้)

สามถันถันถก วิถีการว : ซอนไคครอบรวบ สิ่งนั้นก็อะไร

- กาทันนายนเตา

(ภาคกลาง)

สูงเอวยสูงสุก สูงเทียมมณูณ์ ชุคมือไว้ไค้

- หวด, สวด (ภาคใต้)

ภูเขาลับเมฆ นานาเกอญใน หัวใจอยู่ไค้ ถ้าใครแก้ไค้ จะให้นางเอก

- สวดนั่งขาวเหนียวหรือ

หวด (ภาคใต้)

ไค้ผู้ตา เมาไค้ไค้ (ไค้ล้าผู้ล้า เมาไฟไม่ไหม้)

- หม้อดิน (ภาคอีสาน)

มีปากไม่มีัน ถิ่นขาวๆไว้ ไค้ยากกว่าคน

- หม้อขาว (ภาคกลาง,

ภาคใต้)

มาแต่เมืองลาว โภกหัวขาว ชิม้าสามดิน

- หม้อหุงข้าว (ภาคใต้)

มาแต่เมืองลาว โภกหัวขาว เซบสามขา (มาแต่เมืองลาว โภกหัวขาว ชิม้า

สามขา)

- หม้อขาวเคี้ยว (ภาคใต้)

ไม่มีคอ ไม่มีแขน ปากแบนกินจุ มีหูหิดเดียว (ไม่มีคอ ไม่มีแขน ปากแบนกินจุ มีหูหิดเดียว)

- กะทะ (ภาคใต้)

บึงองหู่ คุ้งแจ้งเป็ก เป็กแห่งเหล็กคิกริมปาก

- กะทะ (ภาคกลาง)

มีกับบิธู แต่มีหูอยู่ปาก (กับบิธู แต่มีหูอยู่ที่ปาก)

- กะทะหรือห้อมมีหู

(ภาคอีสาน)

มีแต่หู มีแต่กัน เมาเบญจล้งบ้าน (มีแต่หู มีแต่กัน เมาคนอยู่ล้งบ้าน)

- กะทะ (ภาคกลาง)

ลิบหู สองขา หาวๆ เจ้าขาแยงหู

- ปิ่นโต (ภาคกลาง,

ภาคใต้)

สิบหู่ สองชา หาดูหมา เอาชาแหยหู่

- ปีนโต (ภาคเหนือ,
ภาคอีสาน)

สิบหู่สองชา เป็นวิบากหมา เอาชาเลียนหู่

- ปีนโต (ภาคเหนือ)

สิบหู่สองชา เป็นวิบากหมา เอาชากางหู่

- ปีนโต (ภาคเหนือ)

ตัวมีหู่ หู่สองชา ชากมีหู่ หู่ก็กลวงมือ

- ปีนโง (ภาคกลาง)

ชาสอคหู่ หู่สอคชา

- ปีนโต (ภาคอีสาน)

เถาไทร โถกชาหีบ (เถาอะไร ถูกชาหีบ)

- เถาป็นโต (ภาคใต้)

ถือหาง อ้าปาก

- ซอน (ภาคใต้)

กาหาง อ้าปาก

- ซอน (ภาคเหนือ)

จับหาง อ้าปาก

- ซอน (ภาคเหนือ)

อิน้อย ๆ แล่นขึ้นภูฏี เจ้าหัวจับกินปิ่นยาน (เค็กน้อย ๆ วึ่งขึ้นภูฏี พระสงฆ์จับกินไปไม่กลัว)

- กระตืบขาว (ภาคอีสาน)

เค็กน้อย ๆ แล่นขึ้นกระฏี กรูบาจับกินปิ่นปาก (เค็กน้อย ๆ วึ่งขึ้นภูฏี ครูอาจารย์จับกินไปไม่พูด)

- กระตืบขาว (ภาคอีสาน)

หักคอกงปัก จกกินไส้ (หักคอกงปัก ล้วงกินไส้)

- กลองขาว (ภาคเหนือ)

เจ้าลิกเข้าบัก เขานักเข้าบัก (ข้าวลิกข้าวไม่มาก ข้าวมากข้าวไม่ลิก)

- ก่องขาว (ภาคเหนือ)

เขาน้อยจา เขาดลายบจา (เขาน้อยมิด ข้าวมากไม่มิด)

- กลองขาวเหนียว

(ภาคเหนือ)

นั่งบนปาง ทางแยงกู

- กระจา, วัก (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

โคนไม้ กลางหาว ปายกร้าว

- จวก (ภาคใต้)

หนองนุ้ย ปลามาก พยายามกลอง (หนองเล็ก ปลามาก พยายามกลอง)

- กระจา (ภาคใต้)

โคนไม้ กลางหวาย ปลายพรว

แมนาง คอออน กินกอนทุกที

แมนางคอออน ก็ผกวนๆทุกวัน

นางสาวแซนดอน กีนกอแพะ

แม้นางคอดอน ก็นกอนพระ

แข่งกินแข่งจอบ (ชิงกินชิงฉอม)

ถ้าเคยเรียกิน ไบ่ได๋ไบ่ได๋กิน ไบ่ได๋กินถ้าไบ่ขึ้น

ตาเคี้ยวเรียกิน ไมไ่โกกินจำไมซุ่น

การหาผลต่างของ

สัตว์ปามานุษย์มาน กิเภาหารอยางเคียว เกี้ยวแลวก็กาย

สัตว์ปามายูบาน กินอาหารอย่างเดียว เกี้ยวแล้วไม่กิน

มีพันยूरอบตัว มีโกฏฐไ่น้ำ ะากินยูนนญอดไม้ (บิพันยूरอบตัว มีคัวอญไ่น้ำ ะากินยูนน
ญอดไม้) - ะะต่ายสกนะพรวา

ตัวเป็นไม้ พันเป็นเหล็ก พร้าใหญ่เล็ก กินไม้เหลือ

สี่ตีนไม่รู้จักเดิน เข้าไปเน่นอยู่ใตกรรุด พันฟางไม่รู้จักห่อ รู้จักกรด ไม่รู้จักกิน

- จวัค (ภากไต)

- ทัพพี (ภาวกกลาง)

- ทัพพี (ภาวนา)

- ทัพพี (ภาวนา)

- ทัพพี (ภาคใต้)

- เขียง (ภาควิชา)

- กระต่ายขูดมะพร้าว
(ภาคใต้)

- กระต่ายขูดมะพร้าว
(ภาคใต้)

- กระต่ายขูดมะพร้าว
(ภาคใต้)

- กระต่ายขูดมะพร้าว
(ภาคใต้)

- กระต่ายขูดมะพร้าว
(ภาคใต้)

มีตัวอยู่ในป่า หากินอยู่
- กระต่ายหูกระต่าย
(ภาคอีสาน)

- กระต่ายขูดมะพร้าว
(ภาคใต้)

กกรค ไบรจกคคค
- กระต่ายขูดมะพร้าว
(ภาคใต้)

ชื้อออยู่ใบครัว ทั่วออยู่ใบป่า

- กระต่ายชุมมะพร้าว
(ภาคกลาง)

ชื้อออยู่ใบป่า ทั่วออยู่ในครัว

- กระต่ายชุมมะพร้าว
(ภาคใต้)

ยิงกิน ยิงคาย

- กระต่ายชุมมะพร้าว
(ภาคกลาง)

ขึ้นกำทรุดแซ็ก จงกำทรุดแซ็ก

- เหล็กชุดหรือกระต่าย
ชุมมะพร้าว (ภาคใต้)

เชื้อชาติไม้ บามชื้อก้อสัตว์ เอากะโปะงุมหัว ชื้อไปก้อบ้า (เชื้อชาติไม้ นามชื้อเหมือนสัตว์
เอากะลามะพร้าวครอบหัว ชื้อไปเหื่อนเมา)

- กระต่ายชุมมะพร้าว
(ภาคอีสาน)

โก้อีลายตายอยู่ป่าอ้อย คน ฆางร้วยกินก็ม่เหิน (ม่โก้อีลายตายอยู่ป่าอ้อย คนสำร่อย
กินก็ม่เหิน)

- หินลับมีด (ภาคอีสาน)

ควายเกิกถู ภูมุ่มมีเมา บ่แต่เอาได้มเดียว กอดคอชมแก้ม (ควายกั้วผู้เซาหุ่ย ท่อนสั้น
ม่มีเซา มีแฉะสือกสนทะพายเส้นเดียว กอดคอชมแก้ม)

- ถังน้ำ (ภาคเหนือ)

รื้อมาม่ตา ม่หากินแก่น้ำ (ชื้อนาบ่มีตา ม่มีหากินแก่น้ำ)

- คนโท (ภาคใต้)

คนโหลม่ปากใบดิน (คนโหลม่ปากใบม่ดิน)

- คนโท (ภาคใต้)

คนโหลชอบกินน้ำ (คนโหลชอบกินน้ำ)

- คนโท (ภาคใต้)

มีปากม่มีหัว มีแต่คอ รอดกินแก่น้ำ

- คนโท (ภาคเหนือ)

กลมเหมือนดวงจันทร์ คันทุงสาว ๆ

- กระด้ง (ภาคกลาง)

กลมเกอ้อยเงบองดวงจันทร์ คันทุงสาว ๆ

- กระด้ง (ภาคใต้)

กลมเหมือนดวงจันทร์ คันทุงสาว ๆ คนแก่คนเฒ่า นาน ๆ คมที

- กระด้ง (ภาคใต้)

ร่างซันญู วิหฺวาบ ๆ (ร่างซันญู แก้วหฺวาบ ๆ)

- กระด้ง (ภาคอีสาน)

ข้างล่างกำหิน ข้างบนกำหิน แกล็กินป้อนไม้หัน (ข้างล่างก็หิน ข้างบนก็หิน แกล็กินป้อนไม้หัน)

- ครกบด, โม่แป้ง
(ภาคใต้)

วายนอนหงาย หิ้งนอนกว่า เหวตากางรับ น้ำไหลริน ๆ

- ครกบด, โม่แป้ง
(ภาคใต้)

ปิ้งมีม่าง ปิ้งนํ้าไฉล สองมือช่วยกลิ้ง โสเภหิ้งชอบใจ (มีม่างมีม่าง ปิ้งนํ้าไฉล สองมือช่วยกลิ้ง หิ้งชอบใจ)

- โม่แป้ง, ครกบด
(ภาคใต้)

ปากอูยูนหัว รอบตัวเป็นร่อง เปียก ๆ สอง ๆ นํ้าองกองเอ

- โม่แป้ง (ภาคใต้)

กัมปะเร สัมปะระวัน สัมปะระวันหารู สัมปะระดุดุกุ สัมปะระเห็นทั้งเพ็น

- โม่แป้ง (ภาคใต้)

อ้ายชาวอนาปลัก กนไม่ปลักไ ม่กซึบ

- กรกส้าว (ภาคใต้)

แบบว่าบ่ตี ตักกซึบเต็งผ้า (แม่เง้งว่าบ่ตี ตักกซึบเต็งผ้า)

- ครกส้าว (ภาคอีสาน)

ช่วยกลางลา (เรือนกลางลา)

- สากมือส้าว

(ภาคอีสาน)

เตี้ยมทาง ม่องเค็ก (เหยี้ยมทาง ร่องเค็ก)

- กรกกระเคื่อง

(ภาคอีสาน)

สองตีนจั่ง ธรณีไหวหวัน คนบ่ตาง เหม็ดมือบ่ตัง (สองตีนยัน ธรณีไหวหวัน คนไม่ถูกตองตลอดวันไม่เกลื้อนไหว)

- ม่อง, กรกกระเคื่อง

(ภาคอีสาน)

ตำเกี้ยเลียดิน ไผ่ขึ้น บ่ไคกิน (ตำเกี้ยเลียดิน ไครไม่ขึ้นไปได้กิน)

- บองหรือครกกระเคื่อง

(ภาคอีสาน)

คุกถูกข้างเล่า (ใหญ่ ๆ ล้น ๆ ข้างขึงข้าง)
หัวเพิ่นขึ้น (หัวที่เขาค้องกลัมข้าง)

สี่ตีนบนธรณี สองมือวีปากขี้ฟ้า

สี่ตีนบนธรณี สองมือวีปากกินข้าว

สี่ตีนบนบนสนธิ์ เกินสามที่สี่รอบตัว

กินทางปาก ขี้ทางพุง

ลิงกะไม้โซ่ลิง ถ้างกะไม้โซ่ถ้าง กิ่งห้อยหางที่ปางไม้

ถ้างกะไม้โซ่ถ้าง กิ่งห้อยหางที่ปางไม้

ก้มท่าเตี้ย หาไม้ไม้เขี่ยไม่ถึง

ท่าเตี้ยท่าต้อย ไม่ไต่ไม้สอย สอยไม้ไต่

กักยูปา งายูบ้าน มานให้รู้แจ้ง (ก้นอยู่ป่า งามไปอยู่บ้าน มานได้ทุกเย็น)

ก้นอยู่ป่า งายูบ้าน มานเอื้อกู่แจ้ง (ก้นอยู่ป่า งามไปอยู่บ้าน มานเมื่อเวลาเย็น)

ใบโอบขี้

นกกระปุกตาแดง น้ำแห้งก็ตาย

นกกระปุกตาแดง น้ำแห้งก็ตาย

นกกดตาแดง น้ำแห้งตาย

- กรกมอง (ภาคอีสาน)
- หัวบองหรือกรกกระเดื่อง
(ภาคเหนือ)

- กรกสีข้าว (ภาคใต้)
- ครกสีข้าว (ภาคใต้)
- กรกสีข้าว (ภาคใต้)
- กรกสีข้าว (ภาคใต้)
- ไค้และที่วาง (ภาคใต้)
- ไค้เสียบที่ไม้ไผ่ตามบ้าน
(ภาคใต้)

- ไม้เขี่ยไค้ (ภาคใต้)
- ไม้เขี่ยไค้ (ภาคใต้)

- กระบองหรือไค้
(ภาคอีสาน)

- กระบองหรือไค้
(ภาคอีสาน)

- ไค้ (ภาคอีสาน)

- ตะเกียงน้ำมัน
(ภาคกลาง)

- ตะเกียงน้ำมัน
(ภาคกลาง)

- ตะเกียง (ภาคใต้)

นกกดตาแดง น้ำแห้งกะตาย (นกกดตาแดง น้ำแห้งก็ตาย) - ตะเกียง (ภาคอีสาน)
แต่น้อย ๆ มีแต่ไส้ กับใจบ่มีนาเฟิ่น (แต่น้อย ๆ มีแต่ไส้ ต้มไตไม่มีนาใคร)

- ตะเกียง (ภาคอีสาน)

พระเจ้าน้อย นั่งกินไส้ตัวเกา

- ตะเกียง (ภาคเหนือ)

นางวังสั่งนางไว๋ นางควมำค้ายกินไส้เอง

- ตะเกียง (ภาคใต้)

ก่อนดีไป เอาไส้จุกไฟ (ก่อนจะไป เอาไส้จุกไฟ)

- โคม (ภาคอีสาน)

กินทางคอ ออกทางหัว

- ตะเกียง (ภาคใต้)

มาจากเมื่อมองแก้วมันออกแสง มือร้ายแรงเป็นคม

- ตะเกียงเจ้าพายุ
(ภาคใต้)

ไส้ยาวกว่าตัว หัวจุกคิดไป

- เทียน (ภาคกลาง)

เห็นตัวกลัวก็ไม่ได้ เห็นชี้เห็นไส้ ตั้งไว้ทั้งกราบ

- เทียนชี้ตั้ง (ภาคกลาง)

เห็นตัวกลัวก็ไม่ได้ เห็นชี้เห็นไส้ ตั้งไหว้ทั้งกราบ

- เทียนชี้ตั้ง (ภาคใต้)

ข้า นอกสุกไฟ ข้าในหมอย น้ำเมื่อกลัวยบ ปลายแตกแดง

- เทียนไข (ภาคใต้)

มาจากเืองจิม ถือสีลเมองไทย

- เทียนไข (ภาคใต้)

มาจากเมื่องโคกไทยเขียน

- เทียนไข (ภาคกลาง)

ชีโอบไส้

- เทียน (ภาคอีสาน)

พระหนอนอนกลาง พระนางนอนริม พระหน่อลูกขึ้นทิม พระนางยับแต่

- ไม้ขีดไฟ (ภาคกลาง)

พระหนอนอนกลาง พระนางนอนริม พระหน่อลูกขึ้นทิม พระนางยับแต่

- ไม้ขีดไฟ (ภาคใต้)

พระหนอนอนกลาง พระนางนอนริม พระหน่อลูกขึ้นจิบ พระนางยับแป้

- ไม้ขีดไฟ (ภาคอีสาน)

ชักออกมาตา คำเข้าไปแดง มีแสงไฟ

- ไม้ขีดไฟ (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

เร็ก ๆ แต่อยู่ไม่สุข ชอบทนทุกข์ตรงานให้เขาเอาหัวกระบาล โสถิบ้านของตน

- ไม่ซัดไฟ (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

กนหัวแดง แฉ่นขนกาบพง ไฟลุกวาว

- ไม่ซัดไฟ (ภาคใต้)

จกไส้ คีชีข้าง (จ้วงไส้ คีชีข้าง)

- ไม่ซัดไฟ (ภาคอีสาน)

ทองเฒ่ามาพบกัน รวนกันคนเส้าเรือนเซ ม่วงน้อยเหมือนเวเปเล สองข้างชำ ทรงกลาง
แดง

- ไม่สัดไฟ (ภาคใต้)

รักมลอกรูวือโก ไหว้ง รักโยจัวรูโหว้งแดง (รักมลอกรูวือโก ไหว้ รักโยจัวรูโหว้งแดง)

- ตะบันไฟ (ภาคใต้)

กลางวันไ้กันไปทุกมุมห้อง กลางคืนยี่เยยู่ทุกมุมห้อง

- ไม่กวาด (ภาคกลาง)

กลางวันไ้กันไปทุกมุมห้อง กลางคืนแเจ้ญ้องไปไ้มุม

- ไ้กวาด (ภาคใต้)

เป็นถึงพรหมเมศ ถูช้เคบ่หอน คีแจะนอน เฝ้าประตูเรือน ไกรไปไกรมาเช็ดหน้า
เคื่อนเปื้อน

- พรหมเช็ดเท้า

(ภาคกลาง)

ยกตีนข้ามหัว เอาตัวลอคไ้

- มั่ง (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

ยกตีนข้ามหัว เอาตัวลอค

- มั่ง (ภาคเหนือ)

สี่ตีนสี่เท้า อ้าปากกินคน

- มั่ง (ภาคกลาง)

สี่หูเกาะฝา อ้าปากกินคน

- มั่ง (ภาคใต้)

สี่ขาเตะฝา อ้าปากกินคน

- มั่ง (ภาคอีสาน)

สี่หูสี่ตีนสี่เท้า อ้าปากกินคน (สี่หูสี่ตีนสี่เท้า อ้าปากกินคน)

- มั่ง (ภาคอีสาน)

สี่หู หวังแอน

- มั่ง (ภาคอีสาน)

สี่หู ผักกะดุกเดียว (สี่หู ผักประตูเดียว)

- มั่ง (ภาคใต้)

จ้าวกำไปไ้สัตว์ มีเสหุคนอยู่ใน (สัตว์ก็ไ้ไ้สัตว์ มีเสหุคนอยู่ใน)

- มั่ง (ภาคอีสาน)

จ้างแม่เข้าเฝ้าอุทยาน กางกิมยวเจ้ามาก็เกิด (จ้างแม่เฝ้า โคนอุทยาน คำมาก็ขาน
เข้ามาเกิด) - มุ่ง (ภาคเหนือ)

ขุนก็ผ่า พี่ก็ผ่า หาทางอิงไม้ได้ (โน้นก็ผ่า นี่ก็ผ่า หาทางพึ่งไม้ไผ่)

- มุ่ง (ภาคอีสาน)

เมื่อพี่เขาน เบอวันเกิด (กลางคืนท้อง กลางวันเกิด)

- มุ่ง (ภาคเหนือ)

กลางวันก็ตัว ป้าหักกลางคืน

- หมอน (ภาคใต้)

กินที่เดียว เอมวนตาย (กินที่เดียว ถึงจะตาย)

- หมอน (ภาคใต้)

ตัวเดียว ผ่องหน้าหลูก

- หมอน (ภาคเหนือ)

สี่ตีนสี่เท้า จำปากกินคน

- เปล (ภาคใต้)

สี่ขาปากขึ้นห้า จำปากกินคน (สี่ขาสี่ตีนห้า จำปากกินคน)

- อุหรือเปล (ภาคเหนือ)

วิ่งอยู่กับเท้า คมคมเขี่ยเท้าเดิม (วิ่งอยู่กับเท้า คมคมเขี่ยเท้าเดิม)

- เปลวิ่งช้า (ภาคใต้)

อุ้มอุ้มเฝ้าสองหนี จะหนี ๆ จักไว้ (กลม ๆ เฝ้ารังหนี ระหนี ๆ หึงไว้)

- อุหรือเปล (ภาคเหนือ)

อุ้มอุ้มถือหมี่ ชุกหนึ่กินมาถือเกา (กลม ๆ เฝ้ารังหนี ชุกหนึ่กินมาเหมือนเกา)

- เปล (ภาคเหนือ)

อุ้มอุ้มผอฮังมี บัดชุกหนึ่ไปหน้า คีมาของเกา (กลม ๆ เฝ้ารังหนี เมื่อชุกหนึ่ไปหน้า
ก็มาของเกา)

- อุ (ภาคอีสาน)

นอนเฝ้าเห็นลาย นอนหงายเห็นตัว

- เสือ, คัมจาก

(ภาคกลาง, ภาคใต้)

นอนขวาเห็นลาย นอนหงายเห็นตัว (นอนขวาเห็นลาย นอนหงายเห็นตัว)

- สาด, คัมจาก

(ภาคอีสาน)

นอนขวาเห็นลาย นอนหงายเห็นตัว นอนตะแคงเห็นแดงตัว

- เสือ, คัมจาก, ตะเกียง

(ภาคกลาง)

นอนคว่ำเห็นคาง นอนหงายเห็นตับ นอนตะแคงเห็นอวัยวะ (นอนคว่ำเห็นลาย นอนหงายเห็นตับ นอนตะแคงเห็นงับ ๆ ลอ ๆ)

- สาก, ไพหญ้า, ตะเกียง
(ภาคอีสาน)

แก้วเหลื่อมท้ายบ้าน ถูไปถูมา

- เถารีด (ภาคใต้)

เด็กกำไม่ไธ้เด็ก เดินถืออกก็กอดอยู่ข้างฝา (เด็กก็ไม่ไธ้เด็ก เดินถืออกเด็กกอดอยู่ข้างฝา)

- นาฬิกาแขวน (ภาคใต้)

เก็บวันยังค่ำ แต่ประจำอยู่กับที่

- นาฬิกาแขวน (ภาคใต้)

6.2 สิ่งของเร่ร่อนใช้ส่วนตัวหรือมีไว้ประจำตัว เช่น

มีดโกน กรรไกร เข็ม ร่ม คุ่มหู ฯลฯ ดังนี้

ใบเขื่อน สะบัดปีก

- มีดโกน (ภาคกลาง)

ว้ายเบ็ดถิ่นหญ้าปากถั่ว

- มีดโกนหวด (ภาคใต้)

ไก่อักกักถิ่นหญ้าอ่อนไ้น (ไก่ว่อน ถิ่นหญ้าอ่อน)

- มีดโกน (ภาคอีสาน)

แค้นแป้นเท้าลิ้นขาน กลานถิ่นหญ้าจอมปลวก (แบบ ๆ เท้าลิ้นก็แค้น กลานถิ่นหญ้า

จอมปลวก)

- มีดโกน (ภาคเหนือ)

แค้นแป้นเท้าลิ้นขาน กลานถิ่นหญ้าจอมปลวก (แบบ ๆ เท้าลิ้นก็แค้น กลานถิ่นหญ้าจอมปลวก)

- มีดโกน (ภาคอีสาน)

จับขาเหยง เอาของแดงยัดใส่ (จับขาข้าง เอาของแดงยัดใส่)

- กิ๋มเห็บหมาก

(ภาคอีสาน)

กินเข้าแล้วยังฉันทึงแดง ๆ ขอลาขึ้นเอาแดงยัดใส่ (กินเข้าแล้วยังมีฉันทึงแดง ๆ

ขอลาขึ้นเอาแดงยัดใส่)

- มีดหนีบสีเสียด (ภาคอีสาน)

ขาไม่หื้อว่าไขป้า (ขาไขว้กัน ไปให้ว่าไขป้า)

- มีดพับ (ภาคเหนือ)

ทุกครั้งทีทางขา ต้องอ้าปากทุกที

- กรรไกร (ภาคใต้)

ถั่วอยู่ที่ร้านตัดเสื้อ แกะขาอยู่ที่ถนน

- กรรไกร (ภาคใต้)

สองปีกฉีกออก จะว่านกก็แก่แล้ว (สองปีกฉีกออก จะว่านกก็ไม่ไฉ่) - เสือ (ภาคอีสาน)

ไม่มีปีกอ ใบไม้ด้ว ไม้ไผ่ใบปั่ว - เสือ (ภาคกลาง)

ไม่มีปีกได้ ไกลกินคน ไม่มีขนสับปีก - เสือ (ภาคกลาง)

มาแก่เมืองจีน ตัดหัวตัดตีนยกหางทั้งเป็น - เสือ, กางเกง (ภาคใต้)

มาจากเมืองพม่า มีเท้าใบไม้ขน มาจากเมืองแมน มีเท้าขนไม่มีขา

- กางเกง, เสือ (ภาคกลาง)

มาจากเมืองพม่า มีเท้าใบไม้ขน มาจากเมืองแมน มีเท้าขนไม่มีขา

- กางเกง, เสือ (ภาคใต้)

ที่ว่าง อ่อมบ้าน (ที่ว่าง ว่างบ้าน)

- ผ้าเตี่ยวหรือผ้าโจงกระเบน (ภาคอีสาน)

ปูเนียบข้าง

- เสือที่กลัดกระดุมด้านข้าง (ภาคเหนือ)

อยู่ในอุกหนา แม่ลาไปถน

- ลูกกระดุม (ภาคใต้)

หางมุกหัว หัวมุกหาง หางมุกหู หูผวยงาม

- เข็มขัด (ภาคกลาง)

เรือสองลา ชี้น้ำใบไม้คนเดียว

- รองเท้า (ภาคใต้)

ล่ายเกอสองลา ว่าไว้พอดี ชี้น้ำใบไม้คนเดียวเที่ยวรอบโลก

- รองเท้า (ภาคกลาง)

สองปีกที่ หักปีก (สองมือถ่าง หักปีก)

- รองเท้า (ภาคอีสาน)

นอนหงายเข่าขึ้นสี่ สองมือที่คุมบีบ (นอนหงายเข่าขึ้นสี่ สองมือถ่าง คุมบีบ)

- รองเท้า (ภาคอีสาน)

มารีปี่รู ทองคำเข้าอยู่ในรูนารี

- กุญแจ (ภาคใต้)

มารีปี่รู ทองคำบงชู อุคหนูนารี

- กุญแจ (ภาคกลาง)

นาวิมีรุ เณรสีฐมฺหาการุนาริ

- ทุมพู (ภาคใต้)

กระเชานอย หอยช้างปา

- ทุมพู (ภาคกลาง)

มาเห็นมขบท (ตัวเห็บกิ้งกือ)

- ทุมพู (ภาคเหนือ)

สองขาเกี้ยวห มงคเห็นแจ้ง

- แวนตา (ภาคใต้)

สองขาเกาะห มงคเห็นแจ้ง (สองขาเกาะห มงคเห็นแจ้ง)

- แวนตา (ภาคอีสาน)

สองหูสีตา เป่อนักหนาเอาชาไว้ที่หู

- แวนตา (ภาคกลาง)

ตีบคัง ยองคัง (ตีไม้คัง วางจุก)

- แวนตา (ภาคเหนือ)

ตัวงอเหมือนกุ้ง ยักรูไสร เป็นรู เป่ารูน้าตาไหล

- กล้องยานัตถุ์ (ภาคกลาง)

ก็องจอกเท่าหัวนกเขา เมาทั้งวันบ่เลี้ยง (งว ๆ เท่าหัวนกเขา เมาทั้งวันไม่หมด)

- กล้องยาเส้น (ภาคเหนือ)

ปีนมากขาย แกกินอะไรไปก็ได้

- หวี (ภาคกลาง, ภาคใต้)

ขามยี่ข้มก้วยช่วยอิง ยาบโกรธโกรธด้วยช่วยโกรธ

- กระจกเงา (ภาคกลาง)

ขามหนาวอดจาก ยางร้อนนอนด้ายกัน

- พัด (ภาคกลาง)

ชาวเหมือนปีกนกยาง ไม่รำไรไม่มีไ

- งอบ (ภาคกลาง)

หุบเท่ากระบอก ถอกเท่ากระคัง

- ร่ม (ภาคกลาง)

หุบเท่าบอ กอกเท่าคัง (หุบเท่ากระบอก ถอกเท่ากระคัง)

- ร่ม (ภาคใต้)

ขามหุบหอกกระบอก ขามบานออกคอกคัง (ขามหุบเท่ากระบอก ขามบานออกเท่ากระคัง)

- ร่ม (ภาคอีสาน)

หุบเท่าแซน แบนเท่าคัง

- ร่ม (ภาคใต้)

หุบเท่าเบาะ เาะเท่าทัง

- ร่ม (ภาคใต้)

ยาวเท่ากระบอก ขอบเท่ากระคัง

- ร่ม (ภาคกลาง)

พอบานเท่ากระคัง หุบเข้าเท่าไม้ตีฟริก

- ร่ม (ภาคอีสาน)

อยู่ในร่มเท่าแข็ง ออกกลางแจ้งเท่าคัง

- ร่ม (ภาคใต้)

คอกไม้ยักบัวราด บานเท่ากระดัง เปื้อนตกแกล่อก หุเท่ากระบอกลือแตกไม้ออก
ฝนไม้ตก - ร่ม (ภาคกลาง)

เก้านั้นเท่าเล่มปี ปายมันตีโยง ๆ (โถมมันเท่าเล่มปี ปายมันขยายออกมาโปรง ๆ)
- ร่ม (ภาคเหนือ)

เสียงรุม ๆ ไบอยู่ใต้สนุนมีแอง (เสียงรุม ๆ ไกรอยู่ใต้สนุนมีแอง)
- ร่ม (ภาคอีสาน)

กตมืบ จ่ามืบ น้อยลางสบาย (กตมืบจืบมืบ น้อยลางสบาย) - ร่ม (ภาคอีสาน)

กอบอตุลตุลคุดมืบ คออยู่ไ้สำบาย (กอบอะตุลคุดมืบ คออยู่ไ้สบาย)
- ร่ม (ภาคอีสาน)

ก่อนไปตองหา กตมืบมาตองห่ม - ไม้ธาระ (ภาคกลาง)

ก่อนไปตองหา กตมืบมาตองห่ม - ไม้ธาระ (ภาคใต้)

ยามไปไ้ค้ำ ยามมาไ้หึ่ง (เมื่อไปไ้ค้ำ เมื่อมาไ้หึ่ง) - ไม้แก้ง (ภาคอีสาน)

ไปมาตามิม (ไปมาตามิม)
- ไม้แก้งหรือกระดากชำระ
(ภาคอีสาน)

จับหางนั้น ยิงฟันขาว - ขนไก่แยงหู (ภาคใต้)

ฉีกริมทิมรุ ถูกแก่อีหนูนอนตากุหลิบ ๆ (ฉีกริมทิมรุ ถูกแก่อีหนู นอนตากุกระบิรีย ๆ)

- ขนไก่ยอนหู (ภาคใต้)

ฉีกแกรก แทงหนอย หอยกาแม็ค (ฉีกแกรก แทงหนอย อรอยจนตาบิค)

- ฉีกขนไก่ยอนหู (ภาคใต้)

ฉีกแกระ เทาะแกระ แวะเข้ารูน้อย คอยหู หอยกา ปากเบี้ยว คอเบี้ยว

- ฉีกขนไก่ยอนหู (ภาคใต้)

เจียนเจียนตัง กลางเฮือนคอกจ ไลมาปากเว้า เอาเจ้านั่งนำ (ตั้งตรง กลางเรือนคอกจ
ไกรมาปากพุดจ เอาเจ้านั่งห้วย)

- ขันหมากหรือเขียนหมาก
(ภาคอีสาน)

ผ้งโน้นก็ตลิ่ง ผ้งนี้ก็ตลิ่ง ปีก็งอยู่กลาง

- เต้าปูนหรือไม้เขี้ยวปูน
(ภาคกลาง)

ฝ่ายโน้นก็หลัง ฝ่ายนี้ก็หลัง มีกิ่งทรงกลาง (ฝ่ายโน้นก็ตลิ่ง ฝ่ายนี้ก็ตลิ่ง มีกิ่งทรงกลาง)

- ไม้เขี้ยวปูน (ภาคใต้)

ฝ่ายหนูกะเล ฝ่ายนี้กะเล คนทั้งเพมาเกาะหัวหลัก (ฝ่ายโน้นก็ทะเล ฝ่ายนี้ก็ทะเล
คนทั้งหลยมาเกาะหัวหลัก)

- ไม้เขี้ยวปูน (ภาคใต้)

ไม้หลักปักเลน คนทั้งเพไปเกาะหัวหลัก (ไม้หลักปักเลน คนทั้งหลยไปเกาะหัวหลัก)

- ไม้เขี้ยวปูน (ภาคใต้)

ปักหลักไว้โน้นหนอง คนโน้นไปก่อ คนนี้มาก่อ

- ไม้เขี้ยวปูน (ภาคใต้)

แกะกรุมตั้งร้อย ไปลงหนองน้อย มีรอยตีนเกี้ยว

- ไม้เขี้ยวปูน (ภาคกลาง)

รวบรวบถือใบพลู อยู่ว่าง (แถมหมอนใบพลู อยู่ว่าง)

- ไม้จิ้มปูน (ภาคอีสาน)

หัวเต่าไขเบ็ด กินเรือกคนไม่หมด

- กระปุกปูน (ภาคใต้)

ว่าอุกปัก ฮากเล็ด (เกี้ยวจำว่า อาเจียนเป็นเล็ด)

- เจียงหรือกระโถน

(ภาคอีสาน)

หัวของหัว ตัวมีหัวเดียว (หัวสองหัว ตัวมีหัวเดียว)

- ไม้คาน (ภาคเหนือ)

มีแต่หัว ไม่มีทาสีข้าง (มีแต่หัว ไม่มีขาจะเดิน)

- ไม้คาน (ภาคอีสาน)

กงจวง กวางซาน (โค้งกลางซานบ้าน)

- ไม้คาน (ภาคอีสาน)

กดหัว ทองป่อง

- สาแหรก (ภาคกลาง)

สู้บ รุ้ยแยก

- สาแหรก (ภาคใต้)

ไปหอยบ้า มาหอยบ้า (ไปหอยบ้า มาหอยบ้า)

- ยาม (ภาคเหนือ)

ปากปิ้งหมา (ปากอยู่ใต้ขา)

- กุ้งใส่ซองหรือกุ้งสะพาย
(ภาคเหนือ)

ปากปากเดียว มีตาครอบตัว (ปากปากเดียว มีตาครอบตัว)

- ตะกร้า (ภาคเหนือ)

ลูกสับคน เล่นกันแซ่

- ลูกกุกแจ (ภาคกลาง)

- ลูกสืบคน ขอบใจ-ก้นแม่
 ลูกอัยยิ่ย ก็แก่งแย่งแบ่
 แขน้อยบวบ ลูกหลานไปเที่ยว
 แม่เฒ่าบ้านนี้ ลูกไปเที่ยว
- พวงอ้อลัว มีปีกกะนิล (พวงอ้อมาก ไม่ปีกก็มีลูก)
 หลูกหักเหมือนหางวัวหางควาย ชักไม้สายกำไม้หลด
 ตัวกันเป็นไม้ ไ้วันเป็นกะกั่ว หัวฉันเป็นยาง
 ตัวเป็นไม้ ไ้เป็นกะกั่ว หัวเป็นยาง (ตัวเป็นไม้ ไ้เป็นกะกั่ว หัวเป็นยาง)
 โกลเป็นไม้ ไ้เป็นกะกั่ว หัวเป็นยาง (ตัวเป็นไม้ ไ้เป็นกะกั่ว หัวเป็นยาง)
 หัวเหี้ยนท้ายเหี้ยนลอยมาในสมุทร มาจากปากท้าวว่าเรือ คนปัญญาเหลือหลายว่าไม่ใช่
- ก้นทางวาน ออกทางปาก
 ปากแมน ตัวกลม งามน้ำออก
 มาจากสวิตเซอร์แลนด์ ปากแมนตัวกลม งามน้ำออก
 มาจากสวิตเซอร์แลนด์ ปากแมนโตกลบ งามน้ำออก (มาจากสวิตเซอร์แลนด์
 ปากแมนตัวกลม งามน้ำออก)
- ทองม้วนโกก เป็นคุกรงกลาง มีรูเป็นช่องน้ำ ว่ายยิ่งช้ายิ่งแพง
- ยิบ ๆ เหยื่อนไข่นุ้ย ไ้ไรไม่มียาใจไข่นุ้ย
- กุญแจ (ภาคกลาง)
 - กุญแจ (ภาคใต้)
 - กุญแจ (ภาคอีสาน)
 - ลูกกุญแจ (ภาคอีสาน)
 - กุญแจ (ภาคอีสาน)
 - กุญแจ (ภาคใต้)
 - คินสอ (ภาคกลาง)
 - คินสอ (ภาคใต้)
 - คินสอ (ภาคอีสาน)
 - คินสอ (ภาคใต้)
 - ปากกา (ภาคใต้)
 - ปากกาหมึกซึม (ภาคใต้)
 - ปากกาหมึกซึม (ภาคใต้)
 - ปากกาหมึกซึม (ภาคอีสาน)
 - ปากกาหมึกซึม (ภาคกลาง)
 - หนังสือ (ภาคกลาง)

ลายเหมือนแก็งก์เกอร์ ไม่หักไม่แฉ่ง (ลายเตยวันแบ่โก่งหัก ไม่หักไม่แฉ่ง)

- หนังสือ (ภาคใต้)

กล้วยเหมือนแม่ไก่ชก ใบหักไม่ออก

- หนังสือ (ภาคใต้)

ฉายาเพื่อนโกที่ออก ผู้รู้ไม่บอก เราไม่รู้เรื่อง

- หนังสือ (ภาคใต้)

ไปได้น้อย ไม่ได้นานหนา ใครมีปัญหาดังเดามันได้ (ไม่ได้น้อย ไม่ได้นานหนา

ใครไม่มีปัญญา ภาระเขาไม่มีได้)

- หนังสือ (ภาคอีสาน)

กอไผ่ย่อย กอไผ่หนามหนา พูลโคทวยได้ ปัญหาที่กว่ามู (กอไผ่ย่อย กอไผ่หนามหนา ผู้ใด

ทนายได้ บัญชีว่าเพื่อน)

- หนังสือ (ภาคอีสาน)

6.3 เครื่องมือและอาวุธ ได้แก่ เครื่องมือในการสร้าง

บ้านเรือน รวมทั้งเครื่องมือและอาวุธในการล่าสัตว์ ดังนี้

ดาบิคมมี ยิงตียังกัด กาเหนือ ๑๖๓ ยิงกัตยิง

- ลีว, ค่อน (ภาคกลาง, ภาคใต้)

คำมีคหฬิ แสงถักแก่งกัถ คำเห่หมอนหฬิ แสงกัถแสงถัก (คำมีคหฬิ ยิงถักยิงกัถ คำเห่หมอนหฬิ ยิงกัถยิงถัก)

- ก่อนที่ตาบ (ภาคอีสาน)

- ก้อนที่ตาย (ภาคอีสาน)

หาจ้งหบ่ ถักจ้งกัก (ถักหม้อเตี้ย ถักจ้งกัก)

- ๒. คอน (ภาคอีสาน)

มีพันธุ์เดียว เกี้ยวไม้ทั้งแผ่น

- ឈាមដៃ (ឆាតត៍)

ถ้าเป็นไม้ ตัดเป็นหลัก ไข่ออกกลางตัว

- กบไสไม้ (ภาคใต้)

กินทางขวา ที่ทางคดโค้ง

- ក្របខ័ណ្ឌ (ភាគទី១)

มีต้นมาก ๆ เหลือให้เหลือสอย จับมันน้อย เป็นร้อยเป็นพัน - เลื้อย (ภาคใต้)

เหลือบาง ๆ ปีปาก พันมากเหลือใจ พอกินที่ไร ขี้พันทกมาย- เลื้อย (ภาคใต้)

กินทางขวา ออกทางปาก

- ปิ่น (ภาກไต้)

ແປກະທາກ ລູກແລນ

- ปิ่น (ภาควิทย์)

นกถูกปากเหล็ก วันเกริกเสียงใน

- ปิ่น (กากใต้)

ฉากว๊าว ๆ ก็นางท้าย ชายทรงปาก

- ปิ่น (ภาควิชา)

โกคคต ปลายเซ่อ เด็กเมื่อดอเอาไม่ออก (โกคคต ปลายตรง เด็กเซ่อเอาไม่ออก)

- ปีน (ภาคใต้)

บาทเมืองหวัง เสียงกังโป้งเป้ง ใครเห็นใครเกรง อวดเก่งนอนโลง

- ปีน (ภาคใต้)

สองเกียรศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรงค์ คลอปหลุกจากองค์ ลูกลั่นไปสู่เวหา พบสัตว์สัตว์ม้วยมรณา

วาทมาก็ม้วยลงด้วยกัน

- ปีน (ภาคใต้)

อันเท่าสายปึง ลูกร่วงเข้าป่า

- ชนุ (ภาคใต้)

คนเท่าสายปึง ลูกร่วงเข้าป่า

- ชนุกิน (ภาคใต้)

สับป่า หับป่า ยักซา ผาเว

- แร้วคักนก (ภาคใต้)

อยู่ในถง ก่งหังป่า

- แร้ว (ภาคอีสาน)

เจือกพานกัน โทวี่งขึ้นบน (เจือกพันกัน ทวี่งขึ้นบน)

- ลูกห้ำไม้ (ภาคอีสาน)

เกนบลาย ายอญกลางฮอง เจือกฟาดกัน ลอยลงไปไกล (แมกโกลาย ตายอญกลางร่อง

เจือกฟาดกัน ลอยลงไปไกล)

- ลูกหน้าไม้ (ภาคอีสาน)

แว้งเข้าได้ ขาเข้าไม้ได้ (แต่งเข้าได้ ขาเข้าไม้ได้)

- หน้าไม้ (ภาคเหนือ)

สี่มเดียวเหนียวปากถ้ำ สีสันปล้ำแพกเก็บเกี่ยว

- กัมคักหนู (ภาคใต้)

6.4 เกื่องดนตรี ไค้แก แคน ปี่ กลอง หีบเสียง

คังนี้

อุ้มแ้วไ้ วางไวลั่วเขา (อุ้มแ้วร้องไ้ วางไว้แ้วหยุด)

- แคน (ภาคอีสาน)

อุ้มแ้วไ้ วางไว้เหว้าเขา (อุ้มแ้วร้องไ้ วางไว้กลับหยุด)

- แคน (ภาคอีสาน)

กคหัว อ่องปู้คแป็ค (กคหัวร้องปู้คแป็ค)

- ปี่ (ภาคอีสาน)

ปากกักกัน นีวโป้กคทอง มันมักของจะแลน ๆ ๆ (ปากกักกัน นีวหัวแม่ปี่อกคทอง มันมัก
ร้องจะแคน ๆ ๆ)

- การเป่าปี่ (ภาคอีสาน)

ท้ายมน หางเม่น หึงไม่ได้เล่น ให้แต่กลารู
ปากมน หางเม่น หึงไม่ได้เล่นให้กลาเกว
ลูกสามคน หน้านนเหมือนแม่
ใบปีก ใบปีห้ว ปีเกหน้าถึงเวลาให้ตีเอา
ใบมีก ใบมีห้ว มีแต่หน้า หอถึงเวลาตีเอา ๆ

- ปี (ภาคใต้)
- ปี (ภาคใต้)
- กลอง (ภาคเหนือ)
- กลอง (ภาคกลาง)
- ตะโพน, กลอง
(ภาคใต้)

ท้ายปลิ้น ปากกว้าง ตรงกลางป่อง

- ทับ, กลองยาว
(ภาคใต้)

มีร่องมรุ อยู่สองหน้า ใต้เรือเวลาชัก่อนเห็นใจ

- ฉับไยง (ภาคใต้)

6.5 ยานพาหนะและการเดินทาง ใต้แก่ เรือ รถมอเตอร์ไซด์

รถมอเตอร์ไซด์ รถไฟ เกรียบ เกรื่องบิน สะพาน ถนน ดังนี้

มลูบมาเดินวันยังค่ำไม่เห็นรอย

- เรือ (ภาคกลาง)

โจจะไล่เหว่นกบ้ำ ไปกำบ่เห็นรอย (โผล่มาเหมือนกบ้ำ ไปกำบ่เห็นรอย)

- เรือ (ภาคเหนือ)

กงกยังกบมา ไปกำบ่เห็นรอย (ยกสูงขึ้นอย่างกบมา ไปกำบ่เห็นรอย)

- เรือ (ภาคอีสาน)

กงกคอกบมา ไปกำบ่เห็นรอย (ยกสูงขึ้นเหมือนกบมา ไปกำบ่เห็นรอย)

- เรือ (ภาคอีสาน)

เด็กเล็กเรือกบมา ไปกำบ่เห็นรอย (จะง้อขึ้นเหมือนคอบ้ำ ไปกำบ่เห็นรอย)

- เรือ (ภาคอีสาน)

ตกถึงแผ่นน้ำ แ่นผ่านทะเล

- เรือ (ภาคอีสาน)

ขาวเตเลใน ใบขาวไสว ไม่มีดอก (มาแก่ทะเลใน ใบขาวไสว ไม่มีดอก)

- เรือใบ (ภาคใต้)

สันโกลนสียปลาย เวนาไปลก เป็นโลกเสียกตอเป็นใบ (คัตโกลน คัตปลาย เวนาไปลก เป็นโลกเสียกตอเป็นใบ)

- เสาใบเรือ (ภาคใต้)

- ตัดโคนลิ้นปลาย ทายแล้วมาปลุก มีลูกก้นใบ - ลูกรอกเสากะโคงเรือ
(ภาคกลาง)
- จีนไม่ใช่จีน หัวสันท้ายสิน ปิ่นขึ้นใส่ลูก (จีนไม่ใช่จีน หัวตัดท้ายตัด ปิ่นขึ้นใส่ลูก) - เสาใบเรือขึ้นใส่ลูกรอก
(ภาคใต้)
- เวลาใช้เอาไปทอด เมื่อจะจอกเอาไปทิ้ง - สมอเรือ (ภาคกลาง)
- เวลาใช้เอาไปทิ้ง เวลาวิ่งเขาเก็บไว้บนหัว - สมอเรือ (ภาคใต้)
- ปลาก็ไปไร่ปลา กายาแข็งเป็ก มีตายาวเล็ก โผล่พ้นผิวน้ำ - เรือคาน้ำ (ภาคกลาง)
- ตาเป็นไฟ ใจเป็นเหล็ก - รดยนต์ (ภาคใต้)
- สี่ต้นเคินมา ถึงศาลาแล้วจอก กินน้ำจืด ๆ เลิกจอกแล้วรีบไป - รดยนต์ (ภาคใต้)
- ถูกเผาจนหัวแดง จิ้งแข็งแรงมีชีวิต - เครื่องยนต์เผาหัว
(ภาคใต้)
- อยู่ใต้หว่างขา รากาเป็นหมื่น - รดมอเตอร์ไซค์
(ภาคกลาง)
- ม้าเหล็กตัวยาว วิ่งเอาเสียงดัง - รถไฟ (ภาคใต้)
- ว้ายให้รถยาวรี แต่วี่ไม่หยุด (อะไรตัวยาวรี แต่วี่ไม่หยุด) - รถไฟ (ภาคใต้)
- ตัวเท่าช้าง หางเท่าสามนิ้ว คิ้วข้างละวา ตาเท่าบาตร - รถไฟ (ภาคใต้)
- นกไพรใหญ่ที่สุด มนุษย์สร้าง (นกอะไรใหญ่ที่สุด มนุษย์สร้าง) - เครื่องบิน (ภาคใต้)
- รอยยาว แก่เท่ากลม - เหวียน (ภาคกลาง)
- ไปเบา เขาหนัก (ไปเบาหยุดหนัก) - ไม้ค้ำเหวียน
(ภาคอีสาน)
- ไปชี้เขา เขาได้หาบ (ไปชี้เขา หยุดได้หาบ) - ไม้ค้ำเหวียน
(ภาคอีสาน)
- ทางโน้นก็หัว ทางนี้ก็หัว เด็กกลัวร้องไห้ฉ่ำ - สะพาน (ภาคกลาง)

- ทางนี้ก็หัว ทางโน้นก็หัว เด็กกัวขอให้อุ้ม - สะพาน (ภาคใต้)
- ทรงนุกะหัว ทรงนี้กะหัว เด็กกัวขอให้อุ้ม (ทรงโน้นก็หัว ทรงนี้ก็หัว เด็กกัวขอให้อุ้ม)
- สะพานไม้ (ภาคใต้)
- กอมักัด ซ็อคแซ็ค เข้าบ้านคน - หนทาง (ภาคใต้)
- เชือกเส้นเดียว จูงควายเหมิคหมู (เชือกเส้นเดียว จูงควายหมคพวก)
- หนทาง (ภาคอีสาน)
- ใช้แฉ่วใหม่ แพงไว้แล้วเก่า (ใช้แฉ่วใหม่ เก็บไว้แล้วเก่า) - ทางเดิน (ภาคอีสาน)
- ยิ่งเก็บยิ่งเก่า ยิ่งใช้ยิ่งใหม่ - ถนน (ภาคกลาง, ภาคใต้)
- ยิ่งตัด ยิ่งยาว - ถนน (ภาคกลาง)
- ไปไหนป่า ไปไหนนั่งหลว (ไปไหนป่า ไปไหนนั่งหลว) - ถนนหนทาง (ภาคอีสาน)
- เห็นแม่บ่เท่าแม่ผาสาค คนลากทั้งเบองกิมไหว (แบบ ๆ เท่าแม่ผาสาค คนลากทั้งเบองกิมไหว)
- ถนน (ภาคเหนือ)
- เห็นแม่บ่เท่าแม่ผาสาก คนลากทั้งเมืองบ่แพ้ (แบบ ๆ เท่าแม่ผาสาก คนลากทั้งเมืองบ่แพ้)
- ถนน (ภาคเหนือ)

6.6 เครื่องมือช่วยในการสื่อสาร ในสมัยก่อนทางภาคใต้

นิยมใช้ลูกกลมสำหรับเป็นสัญญาณให้คนเดินทางรู้ว่าแถบนี้มีบ้านคนอาศัยอยู่ ต่อมาในปัจจุบันวิทยาการต่าง ๆ เจริญขึ้น การสื่อสารก็สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้นโดยมีการใช้จดหมาย วิทยุ โทรศัพท์ ดังนี้

- ชอบมากับฝน เวลาอยู่ข้างบนร้องเสียงดัง - ลูกกลม (ภาคใต้)
- ลูกมุนมัย บุตรพระพาย อยุ่ปลายไม้ ปลายดึกซี่ - ลูกกลม (ภาคใต้)
- ลูกพระพายไม้ไร่นุขาน เสียงเสนาะเพราะหวานอยู่พิมานรุกโข
- ลูกกลม (ภาคใต้)

อยู่กับเหินลม ร้องขรเสียงคราง ไบ่คั้นขุนคว้าง ร้องครางหึ่ง ๆ (อยู่กับเหินลม
ร้องขรมเสียงคราง ไบ่คั้นขุนคว้าง ร้องครางหึ่ง ๆ)

- ลูลม, กังหันลม
(ภาคใต้)

กี๋เยวเหี่ยววรฉี่ สองปีกวี ร้องก้องเวหา

- ลูลม, กังหันลม
(ภาคใต้)

กี๋เยวเหี่ยววรฉี่ สองปีกราวี เราร้องก้องเวหา

- กังหันลม (ภาคกลาง)

ไม้เก็กเก็ก เหล็กก็อกก็อก ก็อกลวบเหล็ก เหล็กขัดก็อก (ไม้โคเค่ เหล็กงอ ๆ
ถ้ายกรอมเหล็ก เหล็กมัดถั่ว)

- เสวโทรเลข, เสวไฟฟ้า
(ภาคเหนือ)

สีแครงยื่นนางต ก็นกระถางเป็นอาหาร

- ตูไปรษณีย์ (ภาคกลาง)

ของอะไรไม่ไ้ระงับ บุกนหม่มป้ากั้เพ็งเปื่อง

- ของจดหมาย (ภาคกลาง)

เส็กเดินเท้า กระป๋องตามหลัง เส็กจูงตามหลังกระป๋อง

- ส.ค.ส. (ภาคกลาง)

กำสะอา, ขาวสกปรก

- กระดานดำ (ภาคกลาง)

ลูกค้แม่

- กระตัง (ภาคเหนือ)

สีเหลี่ยมสี่มุม กะเข้าไปมุนมอยุ่ในนั้น

- โทรทัศน์ (ภาคกลาง)

สีเหลี่ยมกลายตุ้ บึงคู้ย้งมันส์

- โทรทัศน์ (ภาคกลาง)

พุกจอกุ้ยจุกุ้ยคนเดียว

- วิทย์ (ภาคกลาง)

ไม้เล็กไม้ใหญ่ ตาให้หลายเสียง

- วิทย์ (ภาคกลาง)

หน้าตาตัวคนไม่เฒ่าคนคนสันนิษ พุกใต้ทั้งอังกฤษทั้งไทย

- วิทย์ (ภาคกลาง)

มาวากเปื่องอังกฤษ ไม่ปี่ชีวิตแต่พุกใต้

- วิทย์ (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

มาจากอังกฤษ ไม่มีชีวิตแต่เว้าใต้ (มาจากอังกฤษ ไม่มีชีวิตแต่พุกใต้)

- วิทย์ (ภาคอีสาน)

มีปากอยู่ตอนหัว ปักตัวอยู่ตอนกลาง ทางตอนหางเป็นหู ลาไส้ชดอยู่นอกพุง

- ไทรศัพท (ภาคใต้)

ปากหนึ่งกินหญ้า ปากหนึ่งกินดิน ปากหนึ่งพูดว่าไป

- ควาย, ไถ, คนไถนา
(ภาคกลาง)

ปากหนึ่งกินหญ้า ปากหนึ่งกินดิน ปากหนึ่งพูดไปสิ้น พูดไปราไป- คนไถนา (ภาคใต้)

ปากหนึ่งกินหญ้า ปากหนึ่งกินดิน ทาจนเคยชิน ไค้ยืนเสียงดัง - คนไถนา (ภาคใต้)

เสหัวสามหน้า หกตาสามหาง สิบบาทาเดินย่างตามทางของมัน (สี่หัวสามหน้า หกตา
สามหาง สิบบาทาเดินย่าง ตามทางของมัน)

- คนไถนาใช้วัวคู่
(ภาคใต้)

สี่เศียรสิบขาโต มีบรรพโตอยู่สี่คค สองบุตรเดินไม่รอด ร้องอึกอกกอกกอกมา

- คนไถนาวัวคู่ (ภาคใต้)

ลูกทั้งสิบหีบกอ หันพอเที่ยง ยานาคเหวี่ยงเข้ากลางมีทางสาม บาทาสิบริบเดินถ่าเป็นงาม
สุกรตามคันสุดคุดแ่นเดิน (ลูกทั้งสิบหีบกอ หันพอเที่ยง พยานาคเหวี่ยงเข้ากลางมี
ทางสาม บาทาสิบริบเดินถ่าเป็นงาม สุกรตามคันสุดคุดแ่นเดิน)

- คนไถนา (ภาคใต้)

หกขา กินสามปาก (หกขา กินสามปาก)

- คนถ่าล้งไถนา
(ภาคเหนือ)

แปดตีนเดินหน้า สิบห้าลบรอย

- คนคราคนาใช้วัวคู่
(ภาคใต้)

ยี่งกา ยี่งไค้บาก

- หานา (ภาคกลาง)

ถอยหลังเหมือนกุ้ง มือถูงตาแล (ถอยหลังเหมือนกุ้ง มือกระทูงตาแล)

- คนถ่านา (ภาคใต้)

สิงหลังโกง ลงมากลางนา อีไปข้างหน้า แต่เดินถอยหลัง
ปักหน

- คนหานา (ภาคใต้)

- คนถ่านา (ภาคอีสาน)

ทิ้งแล้วถอน ถอนแล้วปัก ตอนนั้นไปไม่นานนัก ศักเอาไปเหยียบย่ำ

- การทำนาข้าว
(ภาคใต้)

หญิงหงายชายเงย ชายเงยหญิงปิด

- คนน้ำขาว (ภาคใต้)

คนสูงเดินก่อน พองอ้อนเดินหลัง สาวน้อยร้อยช้าง เดินหลังลงรอย

- คนแหงนหลุมกับคนน้ำขาว
(ภาคใต้)

จับหางไปด ชีราคุ้ง

- คั่นไถ (ภาคใต้)

จับหาง ชีจก

- คั่นไถ (ภาคอีสาน)

กาหาง ชีมั้งจัก (กาหาง ชีฟุงจัก)

- ไถ (ภาคเหนือ)

เอาขอเกาะ ก้นหย่อน ๆ ยาน ๆ พอถึงคัน ยกขึ้นน้ำย่อย (เอาขอเกาะ ก้นหย่อน ๆ ยาน ๆ พอถึงคัน ยกขึ้นน้ำย่อย)

- คั่นไถ (ภาคอีสาน)

หางแป ๆ คีบ่าง ยามฝนเจ็นแต่น้ำ ยามแล้งตั้งค่อนอน (หางแป ๆ เหมือนบ้าง หน้าฝนเจ็นแต่น้ำ ยามแล้งตั้งค่อนอน)

- ผาลไถ (ภาคอีสาน)

มีแก่วัว กางกุ่ม (มีแก่วัว กางกุ่ม)

- คราค (ภาคอีสาน)

แม่น้อยสูงมาก วาถูกยาก ดูนน้ำลุยโคลน

- คราค (ภาคกลาง)

แม่นิ่งสูงมาก กราวากยาก ดูนน้ำลุยโคลน

- คราค (ภาคใต้)

หลังอ ๆ กินหญ้าหงคตุง

- เคียวเกี่ยวหญ้า

(ภาคกลาง)

ช้างหลังขด กินหญ้าหงคตุง

- เกียวหรือเกี่ยวสำหรับ
เกี่ยวข้าว (ภาคอีสาน)

โจะโล๊ะเท่ากอไก่อ ไก่กินข้าวทุ่งข้าวนา (ชะเง้อเท่ากอไก่อ ไก่กินข้าวทุ่งข้าวนา)

- เคียว (ภาคเหนือ)

บักหลังขด กินหญ้าเหม็ดทุ่ง บักหลังโก่งกินไม้เหม็ดกอ (คนหลังขด กินหญ้าหงคตุง คนหลังโก่ง กินไม้เหม็ดกอ)

- เกียว, ขอบ

(ภาคอีสาน)

ยิงถาก ยิงกว้าง

- ลานนวกข้าว (ภาคกลาง)

วิ่งจี๋ ๆ ชี้ไล่กระจาก

- เครื่องสีข้าว (ภาคกลาง)

ข้างแม่เต่า เข้าบ้านมั้นรอย (ข้างแม่เต่าเข้าบ้านไม่เห็นรอย)

- กุเป็นภาชนะสานปากผาย
ขนาดใหญ่เป็นลาคนวก
ข้าวเคลื่อนที่ (ภาคเหนือ)

กินทางกัน ออกทางปาก กินมาก ๆ ออกข้าง ๆ

- ระหัด (ภาคกลาง)

ปักโองโล่ง กินน้ำเหนียว (โองป่องออก กินน้ำหนวด)

- กระโห้หรือเครื่องมือ
วิดน้ำเข้านา

(ภาคอีสาน)

จับทาง ชีจาก (จับทาง ชีจาก)

- กระโห้ (ภาคอีสาน)

เขารองรอง กินน้ำเม็ดอ่อง (เขาเสียบเป็นกู่ กินน้ำตบทรง)

- คันโซวิดน้ำ (ภาคอีสาน)

7.2 การทาสวน หาไร่ ไค้แก่ การทาสวนยาง ปลูกตาล

ปลูกถั่ว รวมทั้งเครื่องไร่ในการทาสวน หาไร่ ค้างไร่

โก้งโก้งโมงคัง มือหนึ่งคัง มือหนึ่งลอก พอน้ำออกหอยจ้งคังหลังให้ (โก้งโก้งโมงคัง
มือหนึ่งคังมือหนึ่งลอก พอน้ำออกอ้อยจ้ง คังหลังให้)

- คนตัดยาง (ภาคใต้)

ขึ้นโกร่ง ลงแกร็ก ทายเค็ก ๆ คนเฝ้าอย่ามอก (ขึ้นโกร่ง ลงแกร็ก ทายเค็ก ๆ

คนเฝ้าอย่ามอก)

- คนขึ้นตาล (ภาคใต้)

เห็นรูขึ้นเปือก หลึงรายไม่เลือก ว่าหอยทั้งเน (เห็นรูขึ้นเปือก หลึงรายไม่เลือก
ว่าหอยทั้งหมด)

- คนขึ้นตาล (ภาคใต้)

ชาวนาไก่ไนไร่ ชาวไร่ก็ไม่เจิง หวานพืชไม้คี่ โดกหน่เปิดเปิง-

- คนหวานถั่วพิศารวจ
เพราะกางป่าหาไร่
(ภาคใต้)

พูนักป่า พักป่า บ่แม่นป่าไผ่ (โน้นก็ป่า นี่ก็ป่า ไม่ใช่ป่าใคร) - พะองหรือชาวอีสาน
เรียกว่าป่าอง (ภาค
อีสาน)

หน้าสัน พันขาวหางยาวที่สุด ไกรทลายไม่ถูก ไม่ใช่ลูกมุนนุ้ย - จอบ (ภาคกลาง)

หน้าสัน พันขาว หางยาวที่สุด ไกรทลายไปไกล ไม่ใช่ลูกมุนนุ้ย (หน้าสัน พันขาว
หางยาวที่สุด ไกรทลายไม่ถูก ไม่ใช่ลูกมุนนุ้ย) - จอบ (ภาคใต้)

อายกลม ขมอายแบบง จงจงแนแน อายแบบนหลุหละ - จอบ (ภาคใต้)

หัววายไหร หางยาวเกือบวา กิณพสุชาเป็นอาจีน (หัวอะไร หางยาวเกือบวา กิณพสุชา
เป็นอาจีน) - จอบ (ภาคใต้)

แท่นปั้มเตาเรนฟาก ยิงถากก็ยิงกว้าง (แบบ ๆ เชาเงาฟาก ยิงถากยิงกว้าง)
- จอบ (ภาคเหนือ)

เชินไกล ก้นไกล (อยู่ไกล กินไกล) - จอบ (ภาคอีสาน)

หน้าสันหางยาวเป้งังกร อดมกินหล้าโนงคองน อามบ่าในลาธาร
- ขวาน (ภาคกลาง)

หัวควาผันขาว หางยาวที่สุด แก้วป่าผ่าทริด - ขวาน (ภาคใต้)

คามคาตอก คัดหัวถักท้ายอดก เหล่คาวา (คานแกกอก คัดหัวตัดท้ายออก เหลื่อคาวา)
- ขวาน (ภาคใต้)

แ่มมันสับปึก ๆ รุกกัแตกลุบ ๆ - ขวาน (ภาคเหนือ)

แ่มมันฮ้องปึก ๆ ซึ่มมันกลหยอย ๆ (แ่มมันร้องปึก ๆ ซึ่มมันตกเป็นสาย)
- ขวานพันไม้
(ภาคอีสาน)

7.3 การจับสัตว์น้ำ เพื่อหาคำตอบส่วนใหญ่กล่าวถึงเครื่องมือ
เครื่องใช้ในการจับสัตว์น้ำ โดยเฉพาะสัตว์น้ำจืด เช่น เบ็ด แห ยอ สุ่ม ไซ ฯลฯ ดังนี้
ข้างบนสุด ข้างล่างสบาย ข้างบนกระดูก ข้างล่างแบบตาย - กนตปลา (ภาคกลาง)
บ้านโคกมาบ มีลาภก็ตาย - กนตปลา (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

น้ำทองอยู่ไปอยู่กับป่าของชาย พอลูกเวาชาย กนไต้กนก - กนตเบ็ด (ภาคใต้)
โกนอยู่ฝั่งนี้ ปลาอยู่ฝั่งโน้น - กนตเบ็ด (ภาคใต้)
นั่งนี้ นั่ง (นั่งนี้ ที่โน้น) - กนตเบ็ด (ภาคใต้)
ตาแปะหลังโกง ลงน้ำไม่ซุน - เบ็ด (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

คนแก่วังโกง ลงน้ำไม่ซุน - เบ็ด (ภาคกลาง)
ตาหวังหลังโกง ลงน้ำไม่ซุน - เบ็ด (ภาคกลาง)
กนหลังคู้ หลั่งน้ำ น้ำไม่ซุน (กนหลังคู้ หลั่งน้ำ น้ำไม่ซุน) - เบ็ด (ภาคใต้)
โก่งโย่ง อยู่กลางหนอง (โก่งโย่งอยู่กลางหนอง) - คันเบ็ด (ภาคอีสาน)
จุดเข้ามาเขาแม่ไก่ โยนออกไปเท่าบึงนา - กนทอดแห (ภาคใต้)
ทองหยบทอด บั้ววอยทอดทอง (ทองของทอด ไม่ให้วอยทอดทอง)

- การทอดแห (ภาคเหนือ)
ผู้หญิงกั๊กท้าย ผู้ชายโยนบาน ผู้หญิงแซ่ดเวย ผู้ชายแซ่ควาน (ผู้หญิงกั๊กท้าย ผู้ชายโยนบาน
ผู้หญิงแซ่ดเวย ผู้ชายเบ็ดก.) - ผู้หญิงพายเรือ ผู้ชาย
ทอดแห (ภาคใต้)

มีหาง ปีกปาก ปีกา กนปลาเป็นอาหาร - แห (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

มีลูกที่ขา ปลารอบตัว - แห (ภาคเหนือ)

มีลูกอยู่ที่ตา บ่ตารอบตัว มีหูอยู่บนหัว

- แห (ภาคใต้)

ลูกเต็มขา ตาเต็มโต หูอยู่เชิงหัว (ลูกเต็มขา ตาเต็มตัว หูอยู่บนหัว)

- แห (ภาคอีสาน)

ตาเต็มโต มีหัวอยู่หาง มีลูกอยู่ที่ตีน (ตาเต็มตัว มีหัวอยู่หาง มีลูกอยู่ที่ตีน)

- แห (ภาคอีสาน)

อุมลุ่มทอปุมปาน หวานใส่น้ำซี้กัวพาจม (กลม ๆ เทากลุ่มปาน หวานใส่น้ำตะกั่วพาจม)

- แห (ภาคอีสาน)

ต้นเท่าลำหวาย ใบกระจายเต็มแม่น้ำ

- แห (ภาคกลาง)

บ่มีกก บ่มีธาก มีแต่หมากรากชะ (ไม่มีต้น ไม่มีราก บ่แถมมากมาย)

- แห (ภาคอีสาน)

จงในน้ำหาปลา ขึ้นบาเลี้ยงลูก

- แห (ภาคใต้)

ออกจากบ้านหัวเราะกริ่ง ๆ กลับมาน้ำตาหยดถึง (ออกจากบ้านหัวเราะอิ ๆ กลับมา น้ำตาคายขยี้)

- แห (ภาคเหนือ)

ไปเท่าบึงนา กลับมาเท่าแม่ไก่ (ไปเท่าไรนา กลับมาเท่าแม่ไก่)

- แห (ภาคใต้)

มัดไปท่อไธนา มัดบาทอก่อนเส้า (เมื่อไปเท่าไรนา เมื่อมาเท่าก่อนเส้า)

- แห (ภาคอีสาน)

บาทเมื่อไปท่อไธนา มาเมื่อบาทท่อน้ำกัง ป้ายกันนั่งคังสวะ (เมื่อไปเท่าไรนา เมื่อมาเท่าหน้ากัง พายกันนั่งคังสวะ)

- แห (ภาคอีสาน)

สัวสัว ลากินกลางน้ำ

- สักขุหรือยอ (ภาคอีสาน)

สัวตาเต็มโต หากินกลางทุ่ง (สัวตาเต็มตัว หากินกลางทุ่ง)

- สักขุหรือยอ (ภาคอีสาน)

เสตียนยันยันคันธรณี ส่วนหางยาวรี คันรูชี้แม่เค็ก (สื่ตี่มยันยันคันธรณี ส่วนหางยาวรี คันรูชี้แม่เค็ก)

- หึงยงกยอ (ภาคใต้)

สี่ตีนหางนก คกหน้า คกหลัง คักปลาคักกั้ง (สี่ตีนหางนก กระคกหน้า กระคกหลัง
คักปลาคักกั้ง)

- ขอ (ภาคใต้)

สัตว์สี่ตีน เทียวดินบ่ย่าง (สัตว์สี่ตีน เกินดินแถมไม่เกินเอง)

- ขอจับปลา (ภาคเหนือ)

สี่หูพันตา กี่ปลาในน้ำ

- ขอ (ภาคเหนือ)

มีขี้แฉ่ว ขี้ขี้มา หากินนาทุ่ง (ใบมีขี้แฉ่ว มีขี้ขี้ หากินนาทุ่ง)

- สั้งหรือขอคักปลา
(ภาคอีสาน)

ดอยไปลอยมา อยู่หว่างชาแม่เด็ก

- ขอ (ภาคใต้)

ข้างสารอยู่ในแะ งอกงาในสูง

- ไช (ภาคใต้)

ข้างดอยลอยมา มั่งาไม่มั่งง

- ไช (ภาคใต้)

ข้างตายในแะ งอกงาในสูง

- ไช (ภาคใต้)

ข้างสารลอยมา งอกงาในสูง ไครแก่ไ้ ต้อง ไ้ด้ตอสองเนียง

- ไชคักปลา (ภาคใต้)

ไ้กลบ่ลาย ้วยบ่น้ำ (แม่ไ้กลาย ้วยบ่น้ำ)

- ไช (ภาคเหนือ)

ไ้กลบ่ลาย ไปตายริมอ่อง ก้อยบ่อง ๆ เอาฟกไปปก (แม่ไ้กลายไปตายริมร่อง

ก้อยบ่อง ๆ เอาถึงไม้สคไปปัก)

- ไชคักปลา (ภาคอีสาน)

นอนน้ำ ห่มหมาม

- ไชใส่ปลา (ภาคอีสาน)

นอนน้ำ ห่มใบกับขาม

- ไชคักปลา (ภาคอีสาน)

กา | แอนกนต้ง ขอรุ่งแจ้ง หางแยงเข้ากัน

- ส้อนคักปลา (ภาคใต้)

หัวคาสอแคง ผอรุ่งแจ้ง หางแยงเข้าคากัน

- ส้อนคักปลา (ภาคใต้)

ร้อน ๆ นอนกอดกัน ผอเย็นกางสัน นอนแ่นแห่ง

- ส้อน, ไช (ภาคใต้)

กคหัว แ่งเอ่อง

- สุ่ม (ภาคกลาง)

มีเขี้ยวากากากากากากากาก (มีฟันเขี้ยวอกมา รุทวารหลวมแ่น)

- สุ่ม (ภาคอีสาน)

ข้างไ้ถ้วน ข้างบ่เหยา เข้าหรือไม่ เอาป้อคลาแล (ข้างไ้ถ้วน ข้างบนเขย่า เข้าหรือไม่
เอาป้อคลาแล)

- กนสุมปลา (ภาคใต้)

ข้างบนกดหยุก ๆ ม้างล่างเป็นทูลซ์ ข้างบนแก้ใจ

ไปกะช่อง นากะช่อง

สี่ตีนหึ่งธรณียืนอยู่ อ้าปากขึ้นเมืองฟ้าคาบงา

สี่ตีนหึ่งธรณีย่องแยง อ้าปากขึ้นเพิงฟ้าคาบงา (สี่ตีนหึ่งธรณีสะโศกสะอง อ้าปากขึ้นบนฟ้าคาบงา)

คาค่อหมู ญล็กินน้ำ (คาเหยื่อหมู วึ่งลงกินน้ำ)

แม่วัวแกง แหวงอยู่ริมมา เห็นคนบาขวิดเอา ๆ

สองตีนทรันธรณี ดางยารวี ปากพ่นน้ำ

สองตีนขันธ์ธรณี ดางยารวี ปากพ่นน้ำ

สองตีนยกขึ้นพาด สองเปือกวาด นึ่งเค้าโรบในอุโณม ถึงเข้าแล้วหรือไม่ถึง

เข้าท่าออกอืบท่า

เข้าท่าออกอืบ ท่าออกอืบเข้า

จกเข้าไปท่า ออกมาสิบท่า (ล้วงเข้าไปท่า ออกมาสิบท่า)

- คนสุมปลา (ภาคใต้)

- ข้องใส่ปลา (ภาคอีสาน)

- ข้องใส่ปลา (ภาคอีสาน)

- ข้อง (ภาคอีสาน)

- โพงพาง (ภาคอีสาน)

- คนวิดปลากับโพง (ภาคใต้)

- กันโพงวิดน้ำ (ภาคใต้)

- โพงวิดน้ำ (ภาคใต้)

- คนผูกอวน (ภาคใต้)

- คนล้วงปู (ภาคใต้)

- คนล้วงปู (ภาคใต้)

- คนล้วงรูปู (ภาคอีสาน)

7.4 การทอดผ้า เมื่อกล่าวตอบกล่าวถึงกิริยาอาการของคนกำลัง

ทอดผ้าและเกร่งมือเกร่งไรต่าง ๆ ในการทอดผ้า ดังนี้

สองขาหับ ขยับขาเข้า มือหนึ่งเกาะ ปกหนึ่งแหวก

- คนทอดผ้า (ภาคกลาง, ภาคใต้)

สองขาหับ ขยับขาเข้า มือหนึ่งเกาะ มือหนึ่งแหวก

- คนทอดผ้า (ภาคเหนือ)

สองขาหับ ขยับขาเข้า ปกหนึ่งเกาะ มือหนึ่งแหวก (สองขาหับ ขยับขาเข้า มือหนึ่งเกาะ มือหนึ่งแหวก)

- คนทอดผ้า (ภาคอีสาน)

ทางโน้นก็ฟ้า ทางนี้ก็ฟ้า เรวจะลาแลนกลาง

- ทอดผ้า (ภาคกลาง)

บนก็เป็นผ้า ลุ่มก็เป็นผ้า เจริไ้ให้ล้าลอกไฟลอคมา (บนก็เป็นผ้า ลุ่มก็เป็นผ้า เจริไ้ให้ล้า
ลอกไปลอคมา)

- การทอดผ้า (ภาคเหนือ)

ทางพุ่นกะผ้า ทางพี้กะผ้า เจริชะล้าแล่นกลาง (ทางโน้นก็ผ้า ทางนี้ก็ผ้า เจริชะล้าแล่น
กลาง)

- คนทอดผ้า (ภาคอีสาน)

ข้างบนเป็นลุ่ม ทางลุ่มเป็นเกรื่อ จีเริลลอคขึ้น (ข้างบนเป็นพุ่ม ข้างล่างเป็นเกรื่อ จีเริล
ลอคขึ้น)

- คนกำลังทอดผ้า

(ภาคเหนือ)

ทางลุ่มก็เกรื่อ ทางบนก็เกรื่อ จีเริลลอคกลาง (ทางล่างก็เกรื่อ ทางบนก็เกรื่อ จีเริล
ลอคกลาง)

- คนทอดผ้า (ภาคเหนือ)

นูก้าเขา นี๊ก้าเขา เจริเกาแล่นกลาง นางตั้งห้านั่ง ถ้าเริลเกา (โน้นก็เขา นีก็เขา
เริลสาเกาแล่นกลาง นางตั้งห้านั่งถ้าเริลสาเกา)

- คนทอดผ้า (ภาคใต้)

ข้างนูก้าเขา ข้างนีก็เขา เจริเกาแล่นกลาง นางตั้งห้านั่งถ้าเริลเกา (ข้างโน้นก็เขา
ข้างนี้ก็เขา เริลสาเกาแล่นกลาง นางตั้งห้านั่ง ถ้าเริลเกา)

- กระบวนการทอดผ้า

ถอนฟุ้งกระสวย (ภาคใต้)

เขาสองเขา เจริเกาแล่นกลาง ขานางหยับ

- คนทอดผ้า (ภาคใต้)

คิ่นกิ่น จะเริลเอาหน้าทา ขยับแข็งขยับชาควมก้วย (เกือม ๆ จะแห้งเอาหน้าทา ขยับแข็ง
ขยับชาควมก้วย)

- คนทอดผ้า (ภาคใต้)

สองข้างรุ่มเริล เจริบนนวดแหะ ตรงกลางแยะเจริบนขวานผ่า หยับแข็งหยับชา หังกรีก ๆ
(สองข้างรุ่มเริล เจริบนนวดแหะ ตรงกลางแยะเจริบนขวานผ่า หยับแข็งหยับชา หังกรีก ๆ)

- คนทอดผ้า (ภาคใต้)

ข้างขุ่นญู ถมหญัวะ ๆ (ข้างขุ่นญู ถมหญัวะ ๆ)

- ทอดผ้า (ภาคอีสาน)

ข้างขุ่นญู ถมหญัวะ ๆ (ข้างขุ่นญู ถมหญัวะ ๆ)

- ทอดผ้า (ภาคอีสาน)

ข้างขุ่นญู วิห้วยบ ๆ

- คนทอดผ้า (ภาคอีสาน)

อันน้อย ๆ พายเริลลอคพุ่ม (เด็กน้อย ๆ พายเริลลอคพุ่มไม้)

- กระสวยทอดผ้า (ภาคอีสาน)

- อื่นน้อย ๆ พายเรือข้ามฝั่ง (เด็กน้อย ๆ พายเรือข้ามฝั่ง) - กระสวยทอผ้า
 (ภาคอีสาน)
- เด็กน้อย ๆ พายเรือลอดคุบ เก็บผักกุ่มบ่ไถ้จักกา (เด็กน้อย ๆ พายเรือลอดคุบ เก็บผัก
 กุ่มไม่ได้จักกา) - กระสวยทอผ้า
 (ภาคอีสาน)
- ทองแสงไต้หว่างขา (ทองแต่งไต้หว่างขา) - ไม่เหยียบหูกทอผ้า
 (ภาคอีสาน)
- โตกตีไต้ อยู่ไต้หว่างขา (ห้อยโตกเตง อยู่ไต้หว่างขา) - ไม่หูกประกอบหูกทอผ้า
 (ภาคอีสาน)
- กาดลาคกายโถม (ขาวเพื้อย หาดทองน้อย) - ไม่สะพันประกอบหูกทอผ้า
 (ภาคอีสาน)
- ยุมหญ่ ไปไต้ย้างหยะ (เนินฝอย ๆ ไปไต้เส้นยู่่ง ๆ) - หวีสำหรับตีหูกทอผ้า
 (ภาคอีสาน)
- ไผ่บ่ตี บ่ดำ เอาผ้าป่าดมาลงเรือน (ไผ่บ่ตี ไผ่ดำ เอาผ้าพาดมาลงเรือน) - อีตี่ไต้แยกฝ้ายจากเมล็ด
 (ภาคเหนือ)
- กีนบ๋อมบ๋อม ผอมจ๋องก๋อง (กินเอา ๆ ผอมกระหร่อง) - เครื่องวัดฝ้าย (ภาคเหนือ)
- มนก็ซอน คุ้มก็ซอน ไก่แบ่พอน ลอดไฟลอดมา (มนก็ซอนไ้ คุ้มก็ซอนไม้ แม่ไก่สีขาว
 ลอดไฟลอดมา) - เครื่องหนีฝ้ายกลาง
 ทางาน (ภาคเหนือ)
- คังอยู่ไต้กาง หางอยู่ไต้กัน (รวมกอยู่ไต้กาง หางอยู่ไต้กัน) - อี้ว (ภาคอีสาน)
- อื่นน้อย ๆ เอาแพแดงขึ้นพาดบ่า ขึ้นไปดำเรือนนั้นเรือนนี้ (เด็กน้อย ๆ เอาแพแดงขึ้น
 พาดบ่า ขึ้นไปดำเรือนนั้นเรือนนี้) - อี้วเครื่องหนีฝ้าย
 (ภาคอีสาน)

อีอันหนึ่ง เอาแพพาคบ่า แล่นไปคำเฮื่อนนั้นเฮื่อนนี้ (เด็กคนหนึ่ง เอาแพพาคบ่า วิ่งไป
คำเรือนไหนเรือนนี้) - อ้าว (ภาคอีสาน)

เด็กน้อย ๆ ย่ำสะไบพาคบ่า ไปนั่งเฝ้าบ้านหมวกหู (เด็กน้อย ๆ ย่ำสะไบพาคบ่า ไปนั่ง
บนผ้าแหวนหูก) - อ้าว (ภาคอีสาน)

กินกำนี้ ี่กำนั้น (กินผั่งนี้ ี่ผั่งนั้น) - อ้าว (ภาคอีสาน)

หางยูีโคอุยู่เียง (หางยูีโคอุยู่บน) - ที่ปั่นฝ้ายหรืออ้าวฝ้าย
(ภาคอีสาน)

ลูกบักกงหัว ๆ แม่บักคู้คู้ (ลูกบักคู้หัว ๆ แม่บักวุ้นขึ้น ๆ)

- ไนปั่นฝ้าย (ภาคใต้)

ลูกร้องหัว ๆ แม่วีเค่าย (ลูกร้องหัว ๆ แม่พิศแตกกาย)

- ไนปั่นฝ้าย (ภาคใต้)

แม่กรางอ่อกี้ ลูกอ่องม้าง (แม่กรางอี่อี่ ลูกโง่ขึ้นเรื่อย ๆ)

- การปั่นด้าย (ภาคเหนือ)

ลูกปั่นไฉฉาว แม่มันกลิ้งมาอะลอมอะลอม (ลูกปั่นร้องแฉ่ ๆ แม่มันกลิ้งมาอยู่ศึก ๆ)

- เครื่องปั่นด้าย

(ภาคเหนือ)

กินบอง ๆ แดงจ้อก่อ กินหับบ ๆ กลั๊บของกรวด (กินเอา ๆ ผอมกระหร่อง กินหับบ ๆ

กลั๊บของกรวด)

- เครื่องปั่นด้าย (ภาคเหนือ)

แม่บักอ่องอี่ ๆ ลูกบักพิ้งพิ้ง (แม่บักร้องอี่ ๆ ลูกมันโตะขึ้น ๆ)

- หลาเส้นฝ้าย (ภาคอีสาน)

โก่ทองจ๋า หัวทองแก็ง (หัวเท่าหัว หัวเท่าจิ้งจก)

- หลาเส้นฝ้าย (ภาคอีสาน)

หัวเท่าปูบงหัว หัวเท่าหัวจิกกิม (หัวเท่าปูบงหัว หัวเท่าหัวจิกกิม)

- โกงกว้าง¹(ภาคเหนือ)

¹ ภาชนะจานที่ใช้เป็นด้ายปั่นให้เป็นปุย

- โตห้องวัว หัว่อซี่ไฉ้ม (หัวเข้าวัว หัวเข้าจิ้งจก) - กงกวักไหม (ภาคอีสาน)
- อุ้มอุ้มทอผูกควาย มาคั้นขายให้กระดูกก่องหนึ่ง (กลม ๆ เข้าห้องควาย เมื่อมันตาย
ได้กระดูกก่องหนึ่ง) - กงสำหรับปั่นฝ้ายใส่กรัก
(ภาคอีสาน)
- เกร่อ! มาขบไปผาคหลังอัน อันพาแล่น นางแอ่นหาบิน (เถาวัลย์ที่เป็นขน ไปผาคหลังอัน
อันพาวิ่ง นกนางแอ่นหาบิน) - เครื่องกรักฝ้าย
(ภาคอีสาน)
- เกรื่อเขาวัว ผาคหลังอัน ก้นผายจัน ผาคหลังอัน ม่อนหาไฟ (เถาวัลย์ที่เป็นขน
ผาคหลังอัน อันพาวิ่ง ผาคหลัง นกนางแอ่นหาไฟ) - การทาค่าย (ภาคเหนือ)
- เขียวกัดไม้ไผ่เข้าจูงวัวเหน็ดหนุ่ (เรือกัดไม้ไผ่เข้า จูงวัวเหน็ดหนุ่)
- การสาวหลอด,
การสาวไหม
(ภาคอีสาน)

หมวดที่ 8 เกี่ยวกับอาหารการกิน เนื้อหาครอบคลุมเกี่ยวกับอาหารการกินนั้นมีทั้ง
อาหารคาว อาหารหวาน ของกินเล่น เครื่องดื่ม รวมทั้งสิ่งเสพติด ดังนี้
ไก่แม่หมื่น โขนอวจากอ้ง (แบ่ไก่สีหมื่น กระโขนอวกวากรัง)

บูยี่หย็องแหยัง ตักน้ำแกงมาใส่บูยี่
รุ่งริ่งโหรงแหรง ตักน้ำแกงมาใส่รุ่งริ่ง
กนมากก้าต้อย กนน้อยก้าเกี
ตัวอยู่ในเวหา กายาอยู่ในครัว
ใส่ยัดซี่ ใส่ยัดไส้ (ใส่หัดซี่ ใส่ยัดไส้)
สองกฉิมบีบกันแน่น โฉมแฉล้วยกล้วยไว้
สองแขนงสาบแขนง รวมเข้าแขนงเดียว
สองหน้าสามหน้า รวมเข้าหน้าเดียว
บีบแข็ง แขนงเดียว

มะพร้าวบวกข้าวสารกลุก ไปสุกในไม้ไผ่
สุกเค็มไม้ แกะได้แกะกิน
กลมเหมือนดวงจันทร์ มีงาทั้งชั้น แหงคนไม้เข้า

กลมเหมือนพระจันทร์ มีงาทั้งชั้น แหงคนไม้เข้า
สองหน้า ปิ้งาเก็บตัว

ตากแดดสด รคน้ำเดียว

- ข้าวเหนียวขณะที่คนสดจาก
หวนหนึ่งข้าว (ภาคอีสาน)
- ขนมจีน (ภาคใต้)
- ขนมจีน (ภาคใต้)
- โรตีสี (ภาคใต้)
- ไข่ดาว (ภาคกลาง)
- ไข่กรอก (ภาคอีสาน)
- ข้าวต้มมัด (ภาคกลาง)
- ข้าวเหนียวแดง (ภาคใต้)
- ข้าวเหนียวดำ (ภาคใต้)
- แป้งจี ข้าวเหนียวแดง
(ภาคกลาง)
- ข้าวหลาม (ภาคกลาง)
- ข้าวหลาม (ภาคกลาง)
- ข้าวเกรียบงา
(ภาคกลาง)
- ข้าวเกรียบงา (ภาคใต้)
- ข้าวเกรียบงา (ภาคใต้,
ภาคกลาง)
- ข้าวตอก (ภาคกลาง,
ภาคใต้)

หัวอยู่ในนา ห่ออยู่ในผ้า

- ข้าวเหนียวหน้ากุ้ง
(ภาคกลาง)

หัวเห็ดขี้เหล็กเห็ดขี้มอยู่ในคอกหมู คนโง่ว่าปลา คนมีปัญญาว่าไม่ใช่

- ชนงลอคทอง (ภาคใต้)

พ่อไม่ซึ้ง แม่ไม่ซึ้ง อบน้ำผึ้งแล่นลงเล

- ชนมโค (ภาคใต้)

พิสดง พิศดาร น้ำตาลอยู่ในอกขนบนไข่

- ชนมโค (ภาคใต้)

ง่าขาแยงไร นาน ๆ ไป เป็นรูปพาสี (อ้าขาแยงไร นาน ๆ ไปเป็นรูปพาสี)

- ชนมพื้งพม่า (ภาคใต้)

จึกขา เอาไข่เซ็ด เอาไข่ยี้ เป็นรูปพาสีทั้งไว้

- ทำขนมพื้งพม่า
(ภาคใต้)

สองขาแยะแยะ เอาพดมาแยะ ยกขึ้นตั้งไฟ

- ทำขนมพื้ง (ภาคใต้)

นึ่งน้ำเียว หางเรียวปากมึง

- ขนมกรวย (ภาคใต้)

มัวมีน้ำ มีหนางล้อมอยู่

- ขนมใบบัว (ภาคอีสาน)

มัวมีน้ำ มีหนางล้อมอยู่

- ขนมดอกบัว (ภาคอีสาน)

สุกแคะ สุกขวาง สุกคว้าง สุกคารู (สุกแคะ สุกผิง สุกคว้าง สุกคารู)

- ขนมครก, ข้าวเกรียบว่าว,
ขนมรังผึ้ง, ข้าวหลาม
(ภาคอีสาน)

หลายหลากมากขึ้น ทวามันเกินดี

- ขนมชั้น (ภาคกลาง)

มีสายมากมายเป็นสอง ไกร ๆ ของเงาะอยากกิน

- ฝอยทอง (ภาคกลาง)

แก้มกระโดดลงโตน พอขึ้นจากโตนกระโจยลงน้ำ

- ก๋วยแฉก (ภาคกลาง)

ชื่อหลังเป็นอินเคย เพกยูเป็นเมียบอบขาย ไม้ก็มีราคา

- ก๋วยแฉก (ภาคกลาง)

ปลาอะไรไม่มีก้าง

- ปลาทองโก๋ (ภาคกลาง)

ไม่ป่วนที่เราจะพรากจากกัน

- ปลาทองโก๋ (ภาคกลาง)

ชวนอะไรนากับความมืด

- เฉาก้วย (ภาคกลาง)

อะไรดีที่สุดใน

มาวากอังกฤษ หัวบิตท้ายบิต

อขวานขึ้นขึ้น

อะไรเอ๋ยยิ่งแก่ยิ่งมัน

อะไรเอ๋ย กินไปย่ะไป

ไก่หุ้มไฉน ปายแดงนั้น เข้าเหงื่อ รุก ออกจวง รุก

จุด หัวคักกัน

หัวแดงกับจับ

หัวแดงกับชี้ชุม

จุดหัว กินหาง

ยิ่งคอ ยิ่งสั้น

- เป๊ปซี่ (ภาคกลาง)
- ท็อฟฟี่ (ภาคใต้)
- แฉ็ก (ภาคกลาง)
- โก่แก่ (ภาคกลาง)
- โอยวะ (ภาคกลาง)
- ยาสุม (ภาคกลาง)
- บุหรี่ (ภาคอีสาน)
- บุหรี่ (ภาคอีสาน)
- บุหรี่ (ภาคอีสาน)
- บุหรี่ (ภาคอีสาน)
- บุหรี่ (ภาคกลาง, ภาคใต้)

อ๋อ ยังอยู่โก๋ๆ ราคาสิบสี่ (อะไรอยู่โก๋ๆ ราคาสิบสี่)

- บุหรี่ตราพระจันทร์ (ภาคอีสาน)

แก้วอยู่ที่ไหน กันอยู่ที่ไหน

ดีใจก็กิน เสียใจก็กิน พอมีความสุขฉันดูกลูกหลาน

เอาเงินห้าได้ เอาใบหาตัว

- บุหรี่ (ภาคกลาง)
- สุรา (ภาคใต้)
- ปูนกกับหมากพลู (ภาคกลาง)

อยากให้ออน เาน้ำไร อยากใหญ่ตากออก (อยากได้ออน เาน้ำไร อยากใหญ่ตากออก)

- ปูนกกับหมาก (ภาคอีสาน)

ซื้ออ่างสูง จูงอ่างพัน พบกันในห้วย ชีเมมาเข้าควย เลือดไหลออกมา

- หมากพลูใส่ปาก, ยาเส้น, น้ำหมาก (ภาคกลาง)

- หมวดที่ ๕ การละเล่น การแสดง ส่วนใหญ่เนื้อหาทำตอบกล่าวถึงสิ่งของ
เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในการละเล่นและการแสดง ดังนี้
- โอง ๆ โองหนึ่งมุกรา เอกบาทา จะเร ๆ - ลูกช้าง (ภาคกลาง)
- หวิว ๆ โองหนึ่งมุกรา เอกบาทา จะเร ๆ - ลูกช้าง (ภาคใต้)
- ตึง ๆ โองหนึ่งมุกรา เอกบาทาจะเรของตัวเอง - ลูกช้าง (ภาคกลาง)
- เรธา มีการยั่วตัว - ตะกร้อ (ภาคกลาง)
- มีการยั่วตัว แต่ไม่ยั่วลูกเขา - ตะกร้อ (ภาคกลาง)
- ทั้งตัวปีเตอร์า ถนตังมารา ครอบและครอบทอง - ตะกร้อ (ภาคใต้)
- ทั้งตัวปีเตอร์า แดงไรพามาโลกก็ ปีกหางดำไม่มี เขาไม่เข่าว่าไว้นั้น (ทั้งตัวปีเตอร์า) - ตะกร้อ (ภาคใต้)
- แดงไรพามาโลกก็ ปีกหางดำไม่มี ถ้าใจเขาเจ้ารู้มัน) - ว้าว (ภาคกลาง,
- ขึ้นปีเตอร์า เข่นเข่าเขา " ภาคอีสาน)
- ของต้นเข่นเข่า เข่นเข่า เข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่า - ว้าว (ภาคใต้)
- ถนเข่าเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่า - ว้าว (ภาคกลาง,
- ภาคใต้)
- ถนเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่า - ว้าว (ภาคกลาง)
- ถนเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่า - ว้าว (ภาคอีสาน)
- ถนเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่า - ว้าว (ภาคอีสาน)
- ถนเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่าเข่นเข่า - ประทัด (ภาคกลาง,
- ภาคใต้)
- โง้งกัย ๆ ขาจากเมืองเก็ก โทเล็กเสียงดัง (โง้งกัย ๆ มาจากเมืองเก็ก ตัวเล็ก
- เสียงดัง) - ประทัด (ภาคอีสาน)

ฉีหัวผงอก ขนออกโปก (ลมหัวผงอก รุ่งออกกัน)

- ลูกหูล, ลูกดอก (ภาค
อีสาน)

สวณอกทว กนกจางนั้เนา กระโถกโคงเนอง

- เจ้กระโถกเือก (ภาค
ใต้)

สี่นุ่ สี่แกร่ สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคาย

- ฅมากฮอด (ภาคกลาง)

สี่นุ่ สี่แ่ง สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคายเือกน่ายของน

- ฅมากรุก (ภาคใต้)

สี่นุ่สี่แกร่ สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคายเือกน่ายของน

- ฅมากรุก (ภาคใต้)

สี่นุ่สี่แกร่ สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคายเือกน่ายของน

- ฅมากรุก (ภาคใต้)

สี่นุ่สี่แกร่ สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคายเือกน่ายของน

- กระคานฅมากรุก (ภาค
ใต้)

สี่นุ่สี่แกร่ สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคายเือกน่ายของน

- บิดเือก (ภาคกลาง)

สี่นุ่สี่แกร่ สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคายเือกน่ายของน

- ไซโง (ภาคกลาง)

สี่นุ่สี่แกร่ สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคายเือกน่ายของน

- จิว (ภาคกลาง)

สี่นุ่สี่แกร่ สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคายเือกน่ายของน

- จิว (ภาคใต้)

สี่นุ่สี่แกร่ สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคายเือกน่ายของน

- ฅนังคาง (ภาคใต้)

สี่นุ่สี่แกร่ สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคายเือกน่ายของน

- วัชน (ภาคใต้)

สี่นุ่สี่แกร่ สี่แม่จตุรัส ผู้เมออีก ว่าจันคายเือกน่ายของน

- วัชน (ภาคใต้)

หมวดที่ 10 เกี่ยวกับศาสนา เนื้อหาแทบจะกล่าวถึงเกี่ยวกับหลักธรรม การ
เจริญภาวนา เบื้องต้น เรื่องมาจากศาสนา รวมทั้งเกร็ดเรื่องใจและสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
ดังนี้

ระภาคีรุ่งพระตามอด พระศาสดาไปไม่รอด ระตามอดเคยจุพระศาสดา

- พระพุทธ, พระธรรม,
พระสงฆ์ (ภาคกลาง)

สี่กษณม สามกษณเฒ่ กษณเฒ่หนึ่งแก่ กษณเฒ่หนึ่งไกล

- ฉาตุ 4, พระรัตนตรัย,
บุญบาป, พุทธ (ภาคใต้)

สี่กษณม สามกษณเฒ่ สี่กษณเฒ่แก่ กษณเฒ่หนึ่งอยู่ไกล

- อุมวณก อุมวณิกา ภิกษุ,
ภิกษุณี, พระพุทธ พระ
ธรรม พระสงฆ์, บุญบาป,
นิพพาน (ภาคกลาง)

เปิดนัย ใต้ชัย ปิดนัย เกินนัย

- พระนิพพาน (ภาคกลาง)

เปิดนัย ปิดนัย เกินนัย

- พระนิพพาน (ภาคใต้)

มาป็น เปิดนัย ใต้ชัย ปิดนัย

- พระนิพพาน (ภาคกลาง)

เจ้า ๆ สี่ข้างโป่ง หวันโค้งก้านายไป (เข้าสี่ข้างโป่ง ตะวันโค้งก็หายไป)

- พระนิพพาน (ภาคใต้)

ทวนเจ้าสี่ข้างโป่ง ตะวันโค้งสี่ข้างยุบ

- พระนิพพาน (ภาคกลาง)

จัวเหลียงสี่ข้างโป่ง ออกนากันเข้าเจ้า (จัวเหลียงสี่ข้างโป่ง ออกนากันเข้าเจ้า)

- พระนิพพาน (ภาคใต้)

โถงเงงคัยโดยข้างเขา พอกาเกินมาเผยผ้าให้แล (โถงเงงคัยอยู่ข้างเขา หอนเกิน
มาเผยผ้าให้อง)

- พระนิพพาน (ภาคใต้)

โถงเงงคัยอยู่ข้างเขา ไม่เปิดผ้าไม่เห็นโถงเงง

- พระนิพพาน (ภาคใต้)

เดื่องนอกเดื่องใน โกรเ็นโกรเ็น

- พระ (ภาคกลาง)

หังเบงเหมือนเก้ง รังเบงกัณหนบ

- พระ (ภาคใต้)

สี่เสาสูงสุด มนุษย์นั่งไหว ข้างนอกกินได้ ข้างในเป็นองค์ - พระเทศน์มหาชาติ
(ภาคกลาง)

สองหน่วยยาน ๓ หัวลำงอกชน กินกนบนหงาย - พระสวดศพ (ภาคใต้)
คนเฒ่าบ้านกึ่งน้ำบ่อเกี้ยว เฝียวทางเกี้ยว บ่เหยียบบ่ยอกัน (คนทั้งหมู่บ้านกินน้ำบ่อเดียว
เดินทางเดียวไม่เหยียบบ่ยอกัน) - กรมรับเสด็จพระ (ภาคอีสาน)
ดอกอิ้ววัง อยู่ในกำนดก่าปีละเพี้ย (ดอกอะไร อยู่ในถ้ำ ผดกถกต้องปีละครั้ง)
- พระพุทธรูปทรงน้ำปีละ
ครั้ง (ภาคอีสาน)

ไม่ถึงถ้ำไม่เข้า ไม่ถึงกราวไม่ออก (ไม่ถึงถ้ำไม่เข้า ไม่ถึงกราวไม่ออก)
- เจ้าพระยา, ออกพรรษา
(ภาคใต้)

แม่ก็ไปตัดแม่เรา แม่ของเราเราคอยเรียกแม่ - แม่ชี (ภาคใต้)
แม่แม่แม่เรา แม่ของเจ้าแม่เราแม่ (แม่ไปไว้แม่เรา แม่ของเจ้าแม่เราเรียก
แม่) - แม่ชี (ภาคอีสาน)

หัวเป็นหมาน กามก็บ่รู้ (หัวเป็นหมาน กามก็บ่รู้) - พระพุทธรูป (ภาคเหนือ)

หัวเป็นหมาน กามก็บ่รู้ (หัวเป็นหมาน กามก็บ่รู้) - พระพุทธรูป (ภาคเหนือ)

หัวเป็นหมาน กามก็บ่รู้ ปากก็มาดงจิ้งจิก ก็อู้ก็กจิกถึงบ่รู้ใจ (หัวเป็นหมาน กาม
ก็บ่รู้ ปากก็มาดงจิ้งจิก อยู่มาดงจิ้งจิกก็บ่รู้ใจ) - พระพุทธรูป (ภาคเหนือ)

บ่เกี้ยวหมาก ปากแดง (บ่เกี้ยวหมาก ปากแดง) - พระพุทธรูป (ภาคเหนือ)

ขาวปลอด ยังแผ่ยอด เขาไม่ไข - เจดีย์ (ภาคใต้)

ก็เกี้ยวแล้วมัน ปากก็เกี้ยวแล้วมัน (ตรงไหนก็เกี้ยวแล้วมัน ปากก็เกี้ยวแล้วมัน)
- พระเจดีย์, พระธาตุ
(ภาคเหนือ)

ข้ออ้ายไทร สูงที่สุด (ข้ออะไร สูงที่สุด) - ข้อเท้า (ภาคใต้)

สี่เส้ากว้าง แต่เฝือกคาม เห็นเขาด้วยกลางกับไป

- สามส้างที่เฝือกท
(ภาคใต้)

มีเสียงหวาน ดังกังวานอยู่ในวัด

- ระฆัง (ภาคใต้)

กะหลาณกลางวัด (เป็นร่างกลางวัด)

- กะลองเพล (ภาคอีสาน)

ชุมชุมทอผ้าทอขาย ขายเข้ามาแถวช่อง (กรม ฯ เฝ้าห้องทอขาย สายขึ้นบาแล้วร้อง)

- กะลองเพล (ภาคอีสาน)

กรางฮ้อย ๆ มาช้ามาเร็วมา (กรางกรีน ๆ มาช้ามาเร็วมา)

- กะลองเพล (ภาคอีสาน)

สี่เส้าหาง ความถี่แน่น คืบแน่นแล้วหัก

- ฐานมูฐาพระขนาดใหญ่
(ภาคเหนือ)

เจ้าหงาย ขวายแก้ว (เจ้าหงาย สายแก้ว)

- บาตร (ภาคเหนือ)

กานดาอืดดี ขวายแก้วชอก หากินแก้ว (อ้วนคาเหมือนน้ำอืด หากินแก้ว)

- บาตรพระ (ภาคอีสาน)

อ้วนคาอืดดี อ้วนคาอืดดี ใจก็แตกออกแล้วอ้วนคา (อ้วนคาเหมือนน้ำอืด อ้วนคาอืดดี)

- บาตร (ภาคอีสาน)

คำอืดดี ย่อมก่อนนาเงิน มีถิ่นจอยยัง ทั้งน้ำอย่างไม่เป็น (คำเหมือนหม้อ ไม่มีกอกตามท่าน มีแต่ต้นจอยอยู่ ทั้งน้ำก็ไม่เป็น)

- บาตร (ภาคอีสาน)

หมวดที่ 11 เกี่ยวกับวรรณคดี เนื้อหาตอนเกี่ยวกับวรรณคดี มีอยู่ไม่มากนัก โดยกล่าวถึงตัวละครในเรื่องหรือเหตุการณ์บางตอนในเรื่อง ไกล่แก่ เรื่องรามเกียรติ์ สังข์ทอง จันทกรรพ พระรถเมรี และท้าวแสนปม ดังนี้

พระอะไรที่ไ้ไ้เกล่ปล่ก	- พระอภัยมณี (ภาคกลาง)
พระอะไรไม่เกบเกบ	- พระราชนิพนธ์ (ภาคกลาง)
สีอะไรเลย มนุษย์รักยักยัก	- สีดา (ภาคกลาง)
สีไหนหาให้เกบเกบกัน (สีอะไรหาให้เกบเกบกัน)	- สีดา (ภาคใต้)
พระรามชอบสีอะไร	- สีดา (ภาคกลาง)
ท้าวอะไร เอ่มีป่บงบักที่สุก	- ท้าวแสนปม (ภาคกลาง)
โหรในป่า สีอะไรบรรดาศักดิ์ (อยู่โน้นป่า สีอะไรบรรดาศักดิ์)	- เสมอพิเภก (ภาคใต้)
เข้าไปในป่า เก็บอะไร (เข้าไปในป่าเก็บอะไร)	- ลูกเขยใบเรื่องสังข์ทอง (ภาคใต้)
เด็กคนหนึ่ง นังโหรไ้เกบเกบกัน เด็กคนหนึ่งชื่ออะไร (เด็กคนหนึ่งนังอยู่ไ้เกบเกบกัน)	- จันทกรรพ (ภาคใต้)
เทพธิดาพาดเสด็จจากเวหา ยี่สิบเจ็ดคนมา สี่สองหน้า งามทวารา นางเดียว	- พระธิดาอุกตนาางสิบสอง (ภาคใต้)

หมวดที่ 12 เกี่ยวกับภาษา เนื้อหาคำตอบเกี่ยวกับภาษานั้น ได้แก่ คำตอบเกี่ยวกับตัวเขียนสระ สระ และวรรณยุกต์ในภาษาไทย ซึ่งเป็นปริศนาประเภทปัญหาเขาวงมตเกี่ยวกับการเดาภาษา ตัวอย่างเช่น

ห้วงโรงเรียนอะไรเอ๋ย	- น
อะไรอยู่กลางอากาศ	- ก
อะไรทำให้ไฟกลายเป็นไฟ	- ก
อะไรอยู่กลางซาก	- ว
อะไรอยู่หน้าวัด	- ว
อะไรเอ่ยอยู่หน้าบ้าน	- บ
อะไรเอ่ยว่า ก้มก้มกลายเป็นแพะ	- ค
จวนจะกลายเป็นโองงเองไ้	- คัด น ออก เหลือ
	jar = โองง
อะไรเอ่ยอยู่เหนือตัว	- ไข่ต้นอากาศ
อะไรอยู่หน้าวัด	- ไม้ต้นอากาศ
ไม้อะไรตกใส่จานแก้วกัน	- ไม้ต้นอากาศ
อะไรอยู่ใต้สะพานเพชร	- สระอุ
อะไรเอ่ยอยู่ในแก้ว	- สระอุ
แกงส้มกวรวใส่อะไรก่อน	- สระแอ
ไข่ตกควาใบจวนไม่ตก	- ไข่ใส่สระแอ
จึงมักอยู่บนต้นไม้ เอาจ่างไรจึงองไก่โดยเร็ว	- คัดสระอิ ออก
เงินหาหรือหมั่นฉั่งจวน (เงินหาอย่างโรมันจึงจวน)	- คัดสระอิ ออก
เงินหาไม่ไม่จวน	- เขวามีสระอิ
ประเทศไทยอะไรสูงที่สุด	- สระไอ
ไปไหนมาไหนไออะไร	- สระไอ

อะไรอยู่หน้าโรงเรียน

เวลาเราไปโบสถ์เห็นอะไรก่อน

อะไรในตู้ศุภินิโลก

บ้านไร่ประยูร ประยูรไธสง หน้าทางไม้กะไร

ก่อนจะนอนเจอเสื้อ ะเวาอย่างไร

อะไรอยู่บนฟ้า

บนหลังคาม้าเงาะไร

อะไรแขวนอยู่บนฝาย

อะไรอยู่ที่ข้างทาง

อะไรอยู่บนนาเด็ก

- สระโอ

- สระโอ

- สระโอ

- ไข่เอก

- เก็บไข่เอกเป็นเสื้อ

- ไม้โท

- ไม้โท

- ไม้โท

- ไม้โท

- ไม้ไผ่

หมวดที่ 13 เกี่ยวกับตัวเลข จานวน เกี่ยวกับกาตอบเกี่ยวกับตัวเลขจานวนนี้
 ส่วนใหญ่เป็นปริกษณประเก ญญาเขาวนั ทาอย่างเขน

ไถ่กัวชา มี่กั้ว	- 1 กั้ว
นกกนกั้วมีกั้ว	- 1 กั้ว
ม้า 1 กั้ว 4 ขา กั้วกั้วชามี่กั้ว	- 1 กั้ว
วัวสี่กั้วมีกั้ว	- 4 ขา
ไถ่เบ็ถกั้วกั้ว ทัมสุกั้วกั้ว	- 4 กั้ว
ทราย 2 กองมารวกันเป็นกั้ว	- กองเก็ว
งูขึ้นตัวมีกั้ว	- กั้วเดี่ยว
ถาจานวอวอวจะเข็ยอย่างไร	- 2 จาน
นก 4 จานมีกั้ว	- 2 กั้ว
วัว 3 กั้ว แบ่งให้กั้วกับชาย 2 กั้วไถ่กั้ว	- 1 กั้ว
มีนก 10 กั้ว ถกชิงชาย 1 กั้ว เหลวนกมีกั้ว	- 1 กั้ว
ที่ไถ่กั้วกั้วกั้วกั้ว 10 นก แบ่งกันจะไถ่กั้ว	- 1 นก
แม่เป็เพ็ญกั้ว 3 เพ็ญไม่ร้อของ 6 กั้วจะกั้ว	- 2 สกั้ว
รถวิ่งจากกรุงไประบอง อยากรวามว่านไถ่กั้วกั้วกั้ว	- 2 ไถ่กั้ว ทัยกับชา
นพูนั้วกั้วกั้วกั้ว	- 2 ประเกท วาบกั้ว
สิบจะไรเลยนั้วกั้วกั้ว	- สิบสกั้ว

หมวดที่ 14 เกี่ยวกับจังหวัด สถานที่ เนื้อหาอาทอมเกี่ยวกับจังหวัด

สถานที่นั้น ส่วนใหญ่เป็นปริศนาประเภทปัญหาเขาวน โดยกล่าวถึงชื่อจังหวัดหรือสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ตัวอย่างเช่น

จังหวัดอะไรเป็นจังหวัดแรกของไทย	- นครปฐม
จังหวัดอะไรมีบ้านมากที่สุด	- ปทุมธานี
จังหวัดอะไรมีสัตว์มากและดุร้าย	- สิงห์บุรี
จังหวัดอะไรเป็นผู้นำ	- นครนายก
จังหวัดอะไรรวยที่สุด	- กาแพงเพชร
จังหวัดอะไรที่รวยที่สุดในประเทศไทย	- เพชรบุรี
จังหวัดอะไรชื่อใหม่แต่เก่า	- เชียงใหม่
จังหวัดอะไรอยู่สูงที่สุด	- นครสวรรค์
จังหวัดอะไรที่ใบเคยเปียกเลย	- จังหวัดตาก
จังหวัดอะไรที่ไม่ไปถึง	- เลย
จังหวัดอะไรมีสองหัว	- กิระเกษม
จังหวัดอะไรเกินร้อย	- ร้อยเอ็ด
จังหวัดอะไรช่างกลัวที่สุด	- พังงา
จังหวัดอะไรมีสิ่งมาก	- กระบี่
จังหวัดอะไรมี ร. 5 ตัว	- นครศรีธรรมราช
อะไรใหญ่กว่าวัด	- พระนคร
เมืองอะไรบองใบเห็น	- เมืองลับแล
อำเภออะไรมีคนอยู่น้อยที่สุด	- อำเภอสองพี่น้อง
คลองอะไรเล็กที่สุด	- คลองหลอด
สะพานอะไรสูงที่สุด	- สะพานผ่านฟ้า
ประเทศไทยมีอะไรครอบคลอง	- สะพาน
สะพานอะไรไม่มีเสา	- สะพานลอย

เกาะอะไรใหญ่ที่สุด
 ภูเขาอะไรมีความมากที่สุด
 ภูเขาอะไรทรงที่สุด
 วัดอะไรไม่มีวันดับ
 ถนนอะไรเอื้อมถึงทุกคนเคยสัง
 โคะอะไรเอื้อมถึงแก่งไม่มีเนื้อ
 โคะอะไรเอ๋ย ที่ไม่มีกระดูกกระเดี้ยว
 ปาอะไรที่ใหญ่ที่สุด
 อะไรอยู่หน้าเจดีย์ไทย

- เกาะใหญ่
- ภูเขาทอง
- เขาบรรทัด
- วัดแจ้ง
- ถนนวิบูลย์
- โคสีเขี้ยว
- โคสีเขี้ยว
- ปากีสถาน
- ศาลา

หมวดที่ 15 เกี่ยวกับสื่อมวลชน เนื้อหาเกี่ยวกับสื่อมวลชน ได้แก่
รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และเพลง พบว่าเป็นปกรณัมประเภทปัญหาเขาวน
กวีอย่างเช่น

นาทีอะไรีรภาควาแ่งที่สุด

- นาทีทอง

นาอะไรที่คนชอบดูที่สุด

- นาทีทอง

นาทีสำคัญกว่าชั่วโม่ง เพราะอะไร

- เป็นนาทีทอง

หาอะไรที่คนชอบดู

- คาวพระสุกัร

หาอะไรที่กินได้

- โดเรมอน

อะไรเอ๋ย แยกที่สุด

- โนบิตะ

ถ้าควายเขาหัก มันจะร้องเพลงอะไร

- ถ้าวันนี้ยังมีเขาอยู่

ว่าตัวหนึ่งวิ่งไปบนเสาหัก มันจะร้องว่าอย่างไร

- ถ้าวันนี้ยังมีเขาอยู่

หากมันมางัดเขี้ยวมาอยู่ ค่ายเกิดเข้าตายาย ยายจะบอกว่าเป็นอะไร

- คูได้ (ค่าย) ในตำนาน

ผู้หนึ่งมุ่งกระโปรงไปอยู่บนระฆังทอง ผู้ขายผีมองผู้หนึ่งคนนั้นอยู่ใต้สะพานลอย

ผู้หนึ่ง ระรานผู้หนึ่งว่าอย่างไร

- เมื่อหน้า ๆ หรือยัง
จะพี่

ดูเขาถูกเงื้อมมือของแสงบนเวที แต่ไม่มีใครได้ยินเสียงเพลงเขา อนาคตว่าสู่เทพ

ร้องเพลงอะไร

- เสียงกระซิบจาก

โตเกียว

หมวดที่ 16 เบ็ดเตล็ด ใช้เวลาของปริศนาทายในหมวดนี้ เป็น
ปริศนาประเภทปัญหาเขาวงกต คำตอบไปจะบรรจุอยู่ในหมวดใดหมวดหนึ่งได้
โดยเด็ดขาด ตัวอย่างเช่น

แกงไก่คืออะไรจึงอร่อย	- ใส่น้ำ
ขนมเปี๊ยะป็นอะไรจึงอร่อย	- ใส่น้ำ
ก่อนลงรถจะควรทำอะไรก่อน	- ขึ้นรถ
รถไม่กับเครื่องบินชนกันจะเหลืออะไร	- เหลือเชื้อ
คนขึ้นรถกลัวอะไร	- กลัวกระเป๋ารถ
คนขึ้นรถกลัวไฟอะไร	- ไฟเขียว
ก่อนนอนเรา จะทำอะไรก่อน	- นอน
ของอะไรที่เพื่อนชอบกิน	- ข้าวฟรี
แหลมที่สุดในโลกคืออะไร	- แหลมเขี้ยว
งูสองตัวมาเจอกันจะเกิดอะไรขึ้น	- งู
จักรยานสี่แถว อะไร	- จีกัน
คนขึ้นรถมาแจ่มเป็นก ฝรั่ง สักหน้า ถามว่าคนขึ้นจะเลือกเหยียบอะไรก่อน	- เหยียบเบรค
คุณรักผมไหม	- รักเพราะต้องการให้ ผมสะอาด
กางเกงเวลาชอบ หัวมันอยู่ที่ไหน	- ใต้ดิน
บนถนนหนึ่งมีหมา ภูมิงงัวหูด ตัวมาอยู่ที่ไหน อยากทราบว่าหัวมันอยู่ที่ไหน	- ใต้ดิน
มีรถ 3 คันวิ่งไล่ตามกันมา กับหลังจะอย่างไร	- เกา
ก ท.ม. ย่อมมาจากอะไร	- กุจะพูดต่อมึงจะทำไม
ทำอะไรมีกาเดียว	- น้ำกา

หมวดที่ 17 ระคน เนื้อหาภาคทอใบหนวดนี้จะมีภาคทอมากกว่าหนึ่งคำทอขึ้นไป และเป็นคำทอที่อยู่คนละประเภท เช่น พื้นกับสิ่งของ หรือสัตว์กับบุคคล เป็นต้น โดยแบ่งออกเป็นปริณาคาทอที่มีสองภาคทอ ปริณาคาทอที่มีสามภาคทอ และปริณาคาทอที่มีสี่ภาคทอ ดังนี้

17.1 ปริณาคาทอที่มีสองภาคทอ

ตุกเป็นชน กัเป็นเหลียม

- กระเทียม, กระบุง
(ภาคกลาง)

สุกในคิงกินได้ สุกในใบกินอรอ

- ขนิน, ข้าวหลาม
(ภาคกลาง, ภาคใต้)

ขาแต่เป่องคุง ปี่แต่ตุงหาไม้ไผ่ (ขาแต่เปื่องพักคุง ปี่แต่ตุงไปไผ่)

- ปลิง, หมอน
(ภาคใต้)

อยู่ไฉนมะงอบะหงิกหงัก อยู่ไฉนฝักมะหงักมะหงิกงอ

- ลูกกระต๊อ, มะขาม
(ภาคกลาง)

ขี้นรุปีทุที่ปาก ขี้นลากเป็นปากที่ห้อง (สิ่งนี้มีทุที่ปาก สิ่งนั้นเป็นปากที่ห้อง)

- กะทะ, ปลากระเบน
(ภาคใต้)

น้ำไม่รูกก นกไม่รูกอน

- น้ำค้าง, นกกลิ้งโครง
(ภาคใต้)

ตั้งใบศก ยกไม้ตั้ง

- บ่อ, พระอาทิตย์
(ภาคเหนือ)

หญิงกัคึงยาว หญิงสาวกึงใหญ่ (หญิงคัคึงยาว หญิงสาวคึงใหญ่)

- ถนน, คนกรอท้าย
(ภาคอีสาน)

กินกะเมา เป่ากะคัง (กินกัเมา เป่ากัคัง)

- สุรา, ปี่ (ภาคอีสาน)

สัตว์ไม่มีไส้กินคน สัตว์มีขนบินได้ (สัตว์ไม่มีไส้กินคน สัตว์ไม่มีขนบินได้)

- ปลิง, เครื่องบิน
(ภาคเหนือ)

คังบ่แตก (คังไบ่แตก)

- กลอง, ฟ้าว่อง
(ภาคเหนือ)

มีอาบอักษรา แปลว่าสูงสุด ตัวหลังขาดหลุดเป็นข้อพุกษา

- ยอด, ยอด (ภาคใต้)

สามตัวรวมกันรอบกินใบ เอาตัวกลางออกรอบกินน้ำตาล

- มอด, มด (ภาคกลาง)

คนสามแสน ตามแก้มไม้คู้ คนสี่ล้านห้าล้านหมื่นมองหน่วยเดียว (คนสามแสน หามแก้มไม้
ประคู้ คนสี่ล้านห้าล้านหมื่นมองหน่วยเดียว)

- กิ่งกือ, ตะวัน
(ภาคอีสาน)

17.2 ปริศนาทายด้วยคำตอบ

อยู่ดึบกินข้าว อยู่ป่ากินลม อยู่ตะเจกินกบ นานกรเดียวกัน

- ม้า, คาวม้า, ปูม้า
(ภาคกลาง)

อยู่ใต้ดิน มีนาากาห ขาดขายป่า สามภาษาชื่อเดียวกัน

- ชมันแกง, ชมันนก,
ชมันย่าน (ภาคใต้)

ตัวอยู่บ้าน ห้อยถันไม้ ชักินได้

- หนู, เห็ดหนู, ขนมีชี้หนู
(ภาคกลาง)

ตัวอยู่บ้าน ห้อยถันไม้ ชักินได้

- หนู, เห็ดหนู, มะกล่ำ
ตาหนู (ภาคใต้)

ชื่ออยู่ในรู ห้อยไผ่ป่า ตัวอยู่บนยอดไม้

- หนู, เห็ดหนู, มะกล่ำ
ตาหนู (ภาคกลาง)

โตยรร หุ่ยป่า กายูเหิงตันไม้ (ตัวอยู่บ้าน ห้อยไผ่ป่า ตัวอยู่บนต้นไม้)

- หนู, เห็ดหนู, มะกล่ำ
ตาหนู (ภาคอีสาน)

หอแสนควั หัวแสนา หน้าแสนรอย

- รังมด, รังปลวก,
เซียง (ภาคเหนือ)

ไก่อเก็บกอกบ่ขัน กนสามพันบ่ปาก ชักากบ่อาบน้ำสักเดีย (ไก่อเก็บกอกไม้ขัน กนสามพัน
ไม่บ่ค ชักากบ่อาบน้ำสักเดีย)

- ชักไก่อ, พระพุทธรูปในโบสถ์,
ตุ๊กแก (ภาคอีสาน)

มีชื่อสัตว์พันธุ์ นามชื่อเดียวกัน สามตัวแปดกัน

- นกกา, กิ้งก่า, สาลิกา
(ภาคใต้)

ธรรพ์หทัย ธรรพ์เงาะ ธรรพ์หัน

- รังแมงหมาร่า, กระสุนดิน,
กรรสี (ภาคใต้)

เป็นหูแกปาก เป็นปากแกช่อง เป็นต้างแกหัว

- กะทะ, แมงดา, กุ้ง
(ภาคใต้)

อันนี้หูที่ปาก อันนี้อากบ่ปากที่หัว อันนี้มีท้องที่หัว (อันนี้มีหูที่ปาก อันนี้มีปากที่หัว อันนี้มี
บ่ท้องที่หัว)

- กะทะ, ปู, กุ้ง
(ภาคใต้)

เห็นคนหูที่ปาก เห็นคนปากบ่ปากที่หัว เห็นคนลงบ่ท้องข้างหลัง

- กะทะ, อังไล้, ท้องน้อง
(ภาคใต้)

เพชรจุ่มหูที่ปาก เพชรจจากบ่ปากบ่ท้อง เพชรจล่องมีท้องข้างหลัง

- กะทะ, กบไสไม้,
มองกน (ภาคกลาง)

นอนกว่าเงินฉาย นอนหงายเงินทับ นอนตะแคงเงินแดงวัย ฯ

- เสื่อ, ตับหย้ากา, ตะเกียง
(ภาคกลาง)

บานกลางไฮ้สูงสาวหา บานกลางนาผู้สาวย่าน บานกลางบ้านผู้สาวเด่นเตย (บานกลาง
ไร่สูงสาวหา บานกลางนาหญิงสาวกลัว บานกลางบ้านหญิงสาวเด่นไปมา)

- ปุ่ดฝ้าย, ญาซวกหรือ
ญาเจ้าชู, ชู้ไก่
(ภาคอีสาน)

17.3 ปริศนากำทายที่มีคำขอบ

ชุกหนึ่ง ผั่งหลัง วึ่งพลวบ โว้งพลวบ

- หมู, หอย, เขียด,
ตะกวย (ภาคใต้)

ซังโงอยู่ ภูไม่เจ้า เฒ่าไม่หมิน ก็ไปไม่เปื้อ

- นกออก, นกฮาง, ลูกไข่เน่า
ข้าว (ภาคใต้)

ใบเสี้ยงก็แหมม ใบแซงก็ถี่ ใบกลีก็กลาย ไปก็ไป

- หนาม, ป่า, ใบทอง,
ไปถ่าย (ภาคใต้)

ตกขุ่น ตูมบ่มา สุกบ่หาบ บานบ่เหี่ยว (ตกไม่ขุ่น ตูมไม่มา สุกไม่หาบ บานไม่เหี่ยว)

- ะวัน, จอมปลวก, พริก,
ฝ้าย (ภาคเหนือ)

พากต้มไข่ หนากโสบ่เต็ม พากเก็บไข่ หนากงัฮอยควาย (พากต้มไข่บวขึ้น

พากใส่ไข่เต็ม พากเก็บไข่ไข่ หนากป้วนรอยควาย)

- เงาม, กด้องเป่า,
ตบากเกสือ, ตบากสวได
(ภาคอีสาน)

กลิ้งกลางคอง โกงกลางคอง เจาะชายกอง ขวนชายกา

- ลูกกระสุนปืน, กันกระสุน,
บอด, นกกระจอก
(ภาคใต้)

ตัวอยู่โลกมนุษย์ บุตรอยู่สวรรค์ ออกมันอยู่บหลังคา ปากมันว่าดาวพัน

- ไก่, คาวลูกไก่, ออกไก่ ,
ปากกา (ภาคใต้)

วิธีการตั้งคำถาม - การตอบ

วิธีการตั้งคำถาม - การตอบของปริศนาคาถาของไทโย แบ่งออกได้ 2 วิธีการใหญ่ ๆ และในแต่ละวิธีการนี้สามารถแบ่งได้เป็นวิธีการย่อย ๆ คือ

1. การถามและคำตอบตามความเป็นจริง โดยการบอกรายละเอียดของสิ่งที่นำมาทาย

2. การถามที่ตอบโดยใช้เชาวน์ปัญญาหรือที่เรียกว่าปัญหาเชาวน์

1. การถามและคำตอบตามความเป็นจริง โดยการบอกรายละเอียดของสิ่งที่นำมาทาย

การผูกปริศนาคาถาวิธีนี้ คำถามและคำตอบมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือคำถามช่วยบอกรายละเอียดต่าง ๆ ของคำตอบหรือสิ่งที่นำมาทาย ซึ่งอาจเป็นรายละเอียดในคำรูปลักษณะ การกระทำหรือรายละเอียดอื่น ๆ ที่เป็นลักษณะเด่นของสิ่งที่นำมาทาย ซึ่งเป็นที่รู้ และเข้าใจกันโดยทั่วไป มีวิธีการในการบอกรายละเอียดของสิ่งที่นำมาทายหลายวิธี เช่น การบอกรายละเอียดในคำรูปลักษณะ การกระทำ รายละเอียดเกี่ยวกับสี เป็นต้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวช่วยให้ผู้ตอบสามารถใช้ความคิดเชื่อมโยงไปสู่คำตอบได้ แบ่งออกเป็นวิธีการย่อย ๆ ดังนี้

- 1.1 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะ
- 1.2 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำ
- 1.3 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะและการกระทำ
- 1.4 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับสี
- 1.5 บอกรายละเอียดในเชิงการเปรียบเทียบ
- 1.6 บอกรายละเอียดโดยพดลกลเชิงภาษา

1.1 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูป ลักษณะ

คำถามจะบอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะของสิ่งที่นำมาทาบ
เพียงรูปลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือหลาย ๆ ลักษณะ ซึ่งมักเป็นลักษณะเด่นของสิ่งนั้น
แบ่งออกได้เป็นวิธีการย่อย ๆ คือ

1.1.1 อธิบายรูปลักษณะตามที่ปรากฏจริง กล่าวคือ ถ้าสิ่งที่

นำมาทาบเป็นพืช มักบอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะของคน ใบ ดอก หรือผล
ถ้าสิ่งที่นำมาทาบเป็นสัตว์ มักบอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะของอวัยวะ เป็นต้น
นอกจากนี้ ถ้าสิ่งที่นำมาทาบเป็นสิ่งของ หรือสิ่งที่ไม่มีชีวิตอื่น ๆ คำถามมักบอกรายละเอียด
เกี่ยวกับรูปลักษณะที่เป็นลักษณะที่เด่นของของสิ่งนั้น ตัวอย่างเช่น

คนแคระดอก ดอกแฉ่ว	- ดอกพวง
คนสามเหลี่ยม ใบเวียนดอก ใกรหายออกใต้เมี่ยงาม	- ต้นกก
คนสามเหลี่ยม ใบเวียนดอก ใกรหายออกใต้เมี่ยง	- ต้นกก
คนตุ๊กตุ๊ก ใบปกดิน	- ต้นตะไคร้
คนจอกพอก บ่มีดอก บ่แฉ่วใบ	- กระบองเพชร
ใบเป็นจักร ลูกท้อ รอบคอ	- มะละกอ
ใบเป็นหยัก มีลูกธำมรงค์แฉ่ขอบคอ	- มะละกอ
ใบเป็นหยัก ลูกท้อ รอบคอ ใกรหายว่า สอออกเย็บแม่แม่ม ๆ	- ต้นตาล
มาแต่เมืองนอก ใบมีดอก ม่แต่ใบ	- ตะไคร้
มาแต่เมืองไกล ม่แต่ใบ หาไม้ดอก	- ตะไคร้
ข้างนอกสุกใส ข้างในเป็นโพรง	- มะเกลือ
ข้างนอกขรุขระ ข้างในกะตังโหน่ง	- นอยหนา, ทุเรียน
หนึ่งหัว สองตา เจ็กรู หางเกี้ยว	- งู
หนึ่งหัว สองตา เกจ็กรู หางเกี้ยว	- งู

ว่าแม่นนกฉกมีหู ว่าแม่นหนูฉกมีปีก	- คางคาว
แบน ๆ บาง ๆ ตรงกลางเป็นรู งอกขนเป็นพู่ เป็นรูทุกแผ่น	- ใบหูวัว
สองปีกฉีกออก จะว่านกกับแม่น	- ผีเสื้อ
เกิดมามีหางใบมีชา สอโคจีนมามีชาไม่มีหาง	- กบ
ลิบชา ตาคิดคั่ว ใบมีหัว ไม่มีหาง	- ปู
สัตว์ไทร ไม่ใช่วัว กางตัวมีบั้ง	- มลายู
โคนไม้ กลางหวาย ปลายพรว	- จวัก
โคนเป็นไม้ ตรงกลางหวาย ปลายเป็นพรว	- กระจำ
โคนไม้ กลางหวาย ปลายเหล็ก	- ไม้สอยมะพร้าว
โคนไม้ กลางหวาย ปลายสัตว์	- ที่ล่าวัว, กวาย
ส่วยกลางลา	- สากตาขาว

1.1.2 อธิบายรูปลักษณะในเชิงเปรียบเทียบ กล่าวคือ

คำถามจะบอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะของสิ่งที่นำมาทาย โดยการนำสิ่งต่าง ๆ มาเปรียบแทนสิ่งนั้น แบ่งออกเป็นวิธีการย่อย ๆ ดังนี้

1.1.2.1 อธิบายรูปลักษณะเปรียบกับส่วนของอวัยวะ

1.1.2.2 อธิบายรูปลักษณะเปรียบกับบุคคลหรืออาการ

ของบุคคล

1.1.2.3 อธิบายรูปลักษณะเปรียบกับพืช

1.1.2.4 อธิบายรูปลักษณะเปรียบกับวัตถุสิ่งของหรือ

สิ่งในธรรมชาติ

1.1.2.1 อธิบายรูปลักษณะเปรียบกับส่วนของอวัยวะ

โดยไม่ไ้ระบุว่าเป็นส่วนของอวัยวะของบุคคลหรือสัตว์ ส่วนใหญ่อวัยวะที่นำมาเปรียบ เช่น ตา หู ปาก หัน คอ หอง ขา เป็นต้น นอกจากนี้ส่วนของอวัยวะที่นำมาเปรียบนั้น

ส่วนใหญ่แล้วจะมีชื่อเรียกตรงกับสิ่งนั้นมาหายอยู่แล้ว เช่น ถาสับปะรด ทุกระตะ
ปากบ่อ ฯลฯ เป็นต้น แต่การตั้งคำถามมีเจตนาที่จะให้ผู้ตอบเข้าใจใจเขามากไปถึง
ถ้วนของอวัยวะของสิ่งที่มีชีวิตที่เป็นบุคคลหรือสัตว์ ตัวอย่างเช่น

มีการอมตัว หัวไวจุก	- สับปะรด
เกิดมานาเวทนา มีตาตัวตัว	- สับปะรด
มาแถมเมืองเทศ มีจุกมีเกศ มีการอมข้าง	- สับปะรด
เกิดมาทั้งที มีตาตา	- ถาสาย
มีลูกมีเขา มีการอมตัว	- เท
มีลูกอยู่หน้า ปากอมตัว มีหูอยู่หัว	- เท
มีหางอยู่หัว มีตาเก็บโต มีลูกอยู่กิน	- เท
มีคอ ไม่ได้น้ำ มีเท้า ไม่มีขา	- เลื้อย
มีก้นมีหู แทะหูอยู่ปาก	- กระทั่งหรือบ่อมีหู
ปากปากเดียว มีการอมตัว	- กระถาง
ปากมีอุ้มขา	- อุ้งใจของ รืออุ้งกระหาย
ปากถอยนบน ยาวอยู่กลาง	- บ่อ
มีฟันมาก ๆ เพือไว้เพือสอย มันมันน้อย เป็นร้อยเป็นพัน	- เลื้อย
สองหน้า มั่งาเต็มัว	- ข้างเกรียนงา
หน้าสั้น โนขาว หางยาวที่สุด โกรทหายไ้ถูกไม้ไ้ลุมมนุษย์	- วอม
หัววงน้า ต้ามีแก้วเคียว	- ไ้กาน
สาบซา ตาเดียว	- ก้องถ่ายรูป
ฟันสั้น รอด ยาว	- รอยเกรียน
รอยยาว เพ้ากอบ	- เกรียน
ทุคเป็นขบ กับเป็นแฉับ	- กระเทียม, กระบุง
หางยูโต ฮู้อยู่เคิง	- ที่ป็นฝ่ายเร้วอ้วฝ่าย

มาจากเบื้องละว้ สูงโขงโก มีนึ่งเดี่ยว
หนึ่งนึ่งนึ่ง นนึ่งนึ่ง โดกนึ่ง เนื่อ เนื่อหนึ่ง

- นึ่งหรือจอบ
- มะพร้าว

1.1.2.2 อธิบายรูปลักษณะเปรียบกับบุคคลหรือ

อาการของบุคคล กล่าวคือสิ่งที่สามารถเป็นถึงอื่นๆ ที่ไปใจบุคคล แต่คำถามนำมา
เปรียบกับบุคคลหรืออาการของบุคคล ตัวอย่างเช่น

เมื่อเล็กนึ่งนึ่ง เมื่อชราเมื่อชรา

- ต้นไม้

เมื่อเล็กนึ่งนึ่ง ผลไม้เมื่อชราเมื่อชรา

- หน่อไม้ไผ่, มะเขือ

แรก ๆ นึ่งนึ่ง พืชในสวนเมื่อชราเมื่อชรา

- มะเขือ, หน่อไม้

เมื่อเล็กนึ่งนึ่ง เมื่อชราเมื่อชรา

- หน่อไม้

เด็ก ๆ นึ่งนึ่ง เมื่อชราเมื่อชรา

- มะเขือ

นึ่ง ๆ นึ่งนึ่ง เมื่อชราเมื่อชรา

- มะเขือ

เมื่อเล็กนึ่งนึ่ง เมื่อชราเมื่อชรา

- มะเขือ

เมื่อเล็กนึ่งนึ่ง เมื่อชราเมื่อชรา เมื่อชราเมื่อชรา

- หน่อไม้

เมื่อเล็ก ๆ นึ่งนึ่ง เมื่อชราเมื่อชรา เมื่อชราเมื่อชรา

- มะเขือ

เมื่อเล็กนึ่งนึ่ง เมื่อชราเมื่อชรา เมื่อชราเมื่อชรา

- มะเขือ

เมื่อเล็กนึ่งนึ่ง เมื่อชราเมื่อชรา เมื่อชราเมื่อชรา

- มะเขือ

แรกเกิดนึ่งนึ่ง เมื่อชราเมื่อชรา เมื่อชราเมื่อชรา

- มะเขือ

มาจากเมื่อชรา เมื่อชราเมื่อชรา

- มะเขือ

ท่ามกลาง เมื่อชราเมื่อชรา

- มะเขือ หรือส้มปด

เมื่อชราเมื่อชรา เมื่อชราเมื่อชรา เมื่อชราเมื่อชรา

- มะพร้าว

คนสามแสน หายแถมไม่ประคอง

- กิ่งกือ

เจ้าชราเมื่อชรา เมื่อชราเมื่อชรา เมื่อชราเมื่อชรา

- กบ

เจ้าชราเมื่อชรา

- บันได

- ผ้าผืนน้อยวางอยู่ในห้องประตูเหล็ก ผมน้ำอุ่นเสียง มีแห่ง - ลั่น
- กังบนก็เป็นมะดา กังลุ่มก็เป็นมะดา งูสิงศาลอกปิ่น - ปาก
- ใบพุทธรูถึงมก่น กิ่งแฉะเคี้ยวคอ กิ่งม่อนน้ำใส กิ่งหัวใจหนูมาน - มะพร้าว
- เฉียงไม้พุก ถูกใบแก่น ถูกแท่นดินสอ ถูกบ่อน้ำใส - มะพร้าว
- เส้นซอนนุ ทะลุซอนแก่น แก่นส่ววังน้ำใส ไหลลงขัน - มะพร้าว
- สับซอนนุ ไปกองซอนแก่น สับซอนแก่นเป็นน้ำจางดวง - มะพร้าว
- สับซอนนุ ไปถือซอนแก่น สับซอนแก่น เป็นน้ำแกงแดง - มะพร้าว
- กาบสงสามชั้น กีบม่อนน้ำใส รงชัยอยู่บน - มะพร้าววงก
- กาบสงสามชั้น ป้างกัวารี กวงมณีอยู่ใน รงชัยอยู่บน - มะพร้าววงอก
- กักสามชั้น ป้างกัวารี กวงมณีอยู่ใน รงชัยอยู่บน - มะพร้าววงอก
- ฝั่งโน้นก็ถึง ฝั่งนี้ก็ ถึง ฝั่งที่อยู่กลาง - ไม่กวักบุญ
- ภูเขาแก้วนางเอก อยู่ใ้ หัวใจอยู่ใต้ ถ้าไป นอกใจจะไ้ นางเอก
- วดนึ่งข้าาเคี้ยว
- หรือเวด
- ข้างนอกแก้ว ในแก้วเงิน ในเรือนทอง - ไข่ไก่
- นอกภาแก้ว ในแก้วเงิน ในเรือนทอง - ไข่ไก่
- หกกกหงหลัก มุงหน้าทองไข - ไก่

1.2 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำ

การตั้งคำถามโดยการบอกรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำ

หมายถึงเป็นการกระทำของสิ่งที่มีค่า าทาย จึงอาจเป็นผลหรือสัตว์ที่สามารถแสดงกิริยา
อาการต่าง ๆ ได้ หรืออาจเป็นการกระทำที่บุคคลกระทำต่อสิ่งนั้น แบ่งออกเป็นวิธีการ
ย่อย ๆ คือ

1.2.1 อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำตามที่ยปรากฏจริง

กล่าวคือ การถามระบอกรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำตามความเป็นจริง ๆ โดยแบ่ง

ออกเป็นวิธีการย่อย ๆ ดังนี้

- 1.2.1.1 เกี่ยวกับวาทะกิริยาทางหรืออาการของการเคลื่อนไหว
- 1.2.1.2 เกี่ยวกับการเห็นและการได้ยิน
- 1.2.1.3 เกี่ยวกับการกินและการพูด
- 1.2.1.4 เกี่ยวกับการทำงานและการเป็นอยู่
- 1.2.1.5 เกี่ยวกับการใจและประโยชน์
- 1.2.1.6 เกี่ยวกับการกระทำที่เป็นไปตามจำกับขั้นตอน
- 1.2.1.7 เกี่ยวกับการกระทำที่ขัดแย้งกันหรือเป็นไป

ไม่ได้

1.2.1.1 เกี่ยวกับวาทะกิริยาทางหรืออาการของการเคลื่อนไหว เช่น นิ่ง นอน ร้อง ชื่น คง หรือการเคลื่อนไหวอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น

นั่งยอง ๆ บนกระดาน ถ้าไม่เข้าเฝ้าออกศาล	- คนล้มมีด
นั่งยอง ๆ สองมือเข้า เข้าไม่เข้าเฝ้าออกศาล	- คนล้มมีด
นั่งยอง ๆ สองมือเขย่า เขย่าเขย่าแล้วเขย่าแยง	- ล้มมีด
นั่งยองยองของเบื่องแล้วกระเถิบ เข่าเข่า เถื่อนมือนายเบื่อง	- ล้มมีด
นั่งบนนอนหยดมาก ๆ นั่งฉายทอดสาดเอา ๆ	- คนนั่งถ่าย, ล้าง
นอนหงายแบมือ ขม ๆ ยู่ ๆ ทำวอดก	- เก็กก้นนมแม่
หันหน้าเข้าหากัน หันอีกหันกันจนเหงื่อไหล	- คนเลื่อยไม้
วิ่งหน้าวิ่ง ไปวิ่ง สักถึง	- คนไปถ่าย
เวลาไปเหยียดมือเกาะ เวลาเกาะหน้าเหยียด	- คนไปถ่ายอุจจาระ
วิ่งโหลง ๆ มีธงข้างหลัง	- สุนัข
แล่นเหยง ๆ วิ่งทางหลัง	- สุนัข

ขึ้นโครง ๙๖กรีก ท้ายขี้ด ๆ คนเฒ่าฆ่า วก - กนขึ้นตาอ

ขึ้นโครง ลงโครง โกงโกงบนเวหา ทายแฉขาว ๆ กวออย่าแก - กนขึ้นตาอ

1.2.1.2 เกี่ยวกับการเห็นและการได้ยิน คำถามจะ

บอกรายละเอียดเกี่ยวกับการเห็นและการได้ยินว่า เห็นอะไร เห็นอย่างไร หรือ ได้ยิน
อะไร อย่างไร ตัวอย่างเช่น

ใกล้ก็ไม่ใกล้ ไกลก็ไม่ไกล เห็นเราไรวัน ๆ แวบ ๆ - จมูก

ใกล้ก็ไม่ใกล้ ไกลก็ไม่ไกล มองเห็นอยู่ไร ๆ - จมูก

ใกล้ไม่ใกล้ เห็นเห็นมูมู - จมูก

บอกเขาแก ยังแกล้งไปเดิน - จมูก

บอกเขาแก ยังแกล้งไปเดิน - หู

จักษุณมอญ ว่า ภาษามอญ - จมูก

เปิดตาเห็นมอญ เปิดตาเห็นมอญ เปิดเข้ตเห็นมอญ - ขาวโหน

เปิดตาเห็นมอญ เปิดตาเห็นมอญ เปิดเข้ตเห็นมอญ - ขาวโหน

แกะเปลือกตาเห็นมอญ แกะเปลือกตาเห็นมอญ แกะเปลือกตาเห็นมอญ - ขาวโหน

แหวกม่านมอญ แหวกม่านมอญ แหวกม่านมอญ - ขาวโหน

บอกเขาในตาอ มองมองเห็นมอญ มองมองเห็นมอญเห็นมอญ ๆ - เข้ก, กับจาก, ทะเกียง

จักษุณมอญ จักษุณมอญ จักษุณมอญ จักษุณมอญ - ภาพยนตร์

จักษุณมอญ จักษุณมอญ จักษุณมอญ จักษุณมอญ - ภาพยนตร์

จักษุณมอญ จักษุณมอญ จักษุณมอญ จักษุณมอญ - ระฆัง

1.2.1.3 เกี่ยวกับการกิน การพูด คำถามบอก

รายละเอียดเกี่ยวกับการกิน การพูด ว่าสามารถกินหรือพูดเช่นนี้ได้ กี่
อะไร ตัวอย่างเช่น

- ดีใจก็กิน เสียใจก็กิน เอ็งมีความสุขสุดจุกจุกความ
 ก็นะเมา เป่ากะดัง
 รอกินป. ฉาบ
 รุกในถิ่นกินได้ สุขในไม่กินอร่อย
 ปากหนึ่งกินเฒ่า ปากหนึ่งกินถิ่น ปากหนึ่งรูปร่างไป
 ปากหนึ่งกินถิ่น ปากหนึ่งกินถิ่น ปากหนึ่งรูปร่างไป รุกไปร่ำไป
 ปากหนึ่งกินถิ่น ปากหนึ่งกินถิ่น ปากหนึ่งรูปร่างไป รุกไปร่ำไป
 ปากหนึ่งกินถิ่น ปากหนึ่งกินถิ่น ปากหนึ่งรูปร่างไป รุกไปร่ำไป
 ปากหนึ่งกินถิ่น ปากหนึ่งกินถิ่น ปากหนึ่งรูปร่างไป รุกไปร่ำไป
 มาแก่เมืองยัก กนใบตัก มหรงไม่ออก
 มาจากเมืองอังกฤษ ไปปศุสัตว์ทั่วโลก
 ขาวจากเมืองอังกฤษ ไปปศุสัตว์ทั่วโลก
 พุทธอุเบกขา คัดพระอุเบกขา
- ชุรา
 - ชุรา, ป
 - น้ำตาล
 - ชิม, ข้าวหลาม
 - คนโตนา
 - คนโตนา
 - คนโตนา
 - ชิงสื่อ
 - วทยุ
 - วิทยุ
 - วิทยุ

1.2.1.4 เกี่ยวกับการหางานและการเป็นบุญ พบว่า

กำหนดที่บอกรายละเอียดเกี่ยวกับการหางานหรือการเป็นบุญของสิ่งที่มีน้ำหนักที่ ส่วนใหญ่
 จะบอกการกระทำหรือน้ำหนักกันไปตามลำดับเวลา ตัวอย่างเช่น

- เมื่อกินกวาดเข้า เมื่อเข้ากวาดออก
 หน้าแดงอยุ่ หน้าขาวอยุ่
 ยามแดงอยุ่ ยามขาวอยุ่
 กุดอยู่ในตา คอคา ๓ ออกกรารอง
 กลางวันกับเย็นวัน กับนอนในราตรี
- คนกวาดบ้าน
 - ขาวเป็ดอก
 - หอย
 - จิ้งหรีด
 - หิ่งห้อย

1.2.1.5 เกี่ยวกับการใช้และประโยชน์ กำหนดจะ

บอกรายละเอียดของสิ่งที่มีน้ำหนักว่ามีวิธีการใช้หรือมีประโยชน์อย่างไรบ้าง ตัวอย่าง

- เวลาใช้เวลาไปทั้ง เวลาว่างกับเวลาไปมา
- สบรเร็ว

- จะโยนทิ้งไป ไม่ให้เอาไปตีหัว - สมอเรือ
 เพื่อจะโยนเอาไปทอ กิ่งจะออกเอาไปกิ่ง - สมอเรือ
 ก้านไปวางท่า กลับบากท้องหุ่น - ไม้จ้ำระ
 กลางวันใจกับไปผูกมุนน้อง กลางคืนใจกับไปไ้มุน - ไม้กวาด
 ลูกกินได้ ใบกันแตก - จาก
 ลูกกินได้ ใบขมขยา - วาก
 ลูกกินได้ ใบแกรวน ใบตมในไซ - วาก
 แก่ ๆ เป็นเฟืองนอน อ่อน ๆ เป็นเฟืองเกวียน - ฟากเรือ , ไม้ไผ่
 แก่เป็นต้นฉนวน ก่อเป็นวงดงกัน - หน่อไม้
 เมื่อแกรวงนคน เมื่อออกเตนจุ่ม - ไม้ไผ่
 เมื่อเรือกเป็นเรือลงกับข้าว แก่เข้าเป็นเรือลงนคน - หน่อไม้

1.2.1.6 เกวียนมีการกระทำที่เป็นไปอย่างลำดับขั้นตอน

ภาพจะอธิบายรายละเอียดของสิ่งที้นำมาทำเกวียน เราจะได้รู้ขั้นตอนทั่วทั้ง
 ทั่วอย่างเช่น

- ปั้นแฉ่วจุก จุกค้ำแขวง เข้าถางแฉ่วค้ำแขวง - ทำนมจีน
 แก้ว ๆ แฉ่วจุก นวดจุกค้ำแขวง ถังแฉ่วค้ำแขวง เร็วแฉ่วค้ำแขวง
 - ขบวนการหาชนพิน
 ปลูกแฉ่วเค็ด ถอดแฉ่วเค็ด เร็วแฉ่วค้ำแขวง - กระบอกจากชนพิน
 พยิบที่เปียกไม้ ไม้ที่แบน จุกไม้ค้ำแขวง - ปูนป่ายและยึดลงตะบันหมาก
 ยัน ๆ ปลูก ๆ ยัน ๆ ปลูก ๆ จะกะถั่งจุก รุกกลางแฉ่ว - ตะบันหมากแฉ่วค้ำแขวงออกปากิน
 แฉ่วค้ำแขวง เร็วแฉ่วค้ำแขวง ๆ แฉ่วค้ำแขวงเร็ว ๆ จะกะถั่งจุก รุกกลางแฉ่ว
 - เหว ปลูกจากตะบันแฉ่วค้ำแขวง
 ฉิมระนอนแฉ่ว ฉิม ระนองจุก ฉิมระน้ำถาก ฉิมระพรอย ๆ - เด็กกินนมแม่
 ปลูกจุก แฉ่วค้ำแขวง เร็วแฉ่วค้ำแขวง - ปลูกชนไก่ค้ำแขวง

ฉีกยับ ใ้มรุ ฎกแพ่หนู นอนตากุหลิบ ๆ

- ยอนหนู

ฉีกกระ เาะกระ มะเขารูบอย หอยทุ หอยตา ปากเปี้ยวคอเปี้ยว

- ฉีกชนไกยอนหนู

ฉีกมา เาะน้ำเข้า เขียว ๆ เาะน้ำดอก เจริ้ง้างในเภาเาะข้างข้างนกก

- บ้วนปาก, จ้างหน้า

หิ้งแล้วถอน ถอนแล้วปัก กวนขึ้นไปไ้ผานนัถ ถัดเอาไปเหยียบเข้า

- การทำนาข้าว

โก้งโก้งโ โกงัง มอเ่งค่อง มือหนึ่งตลก ๆ เาะออกหอยวังฉันทังให้

- คนกรั้คยาง

เาะซาหับ ซับซาเภา นือ ปึงเภา ก่องเ่งนกก

- คนเาะเภา

สับปะเระ สับปะระเระ สับปะระอาหาร สับปะระอุกุกุ สับปะระเฒ่าตั้งเฒ่า

- โป่เฒ่า

งูงิม ภูงิม ภูงา เภา โปะ เป็ดเภา สับปะระเฒ่า

- คนเาะเภา, เภาโป

หรือการ เฒ่า

เป็ดฉับ โปะฉับ ปักเภา เฒ่า

- พระเฒ่า

คนเฒ่า แก้วเฒ่า กั๊กเฒ่า ฉักเฒ่า รุโหว่งเฒ่า

- เฒ่าเฒ่า

รังเฒ่า รังเฒ่า รังเฒ่า เฒ่าเฒ่า เฒ่าเฒ่า

- ออ

1.2.1.7 เกี่ยวกับการกระทำที่ขัดแย้งกันหรือเป็นไป

ไม่ได้ คำถามจะเอกรายจะเอยกเกี่ยวกับการกระทำที่ขัดแย้งกันหรือเป็นไป

โดยพิจารณาจากภาษาของเภาที่ใช้ ตัวเภาเช่น

ยังเภา ยังเภา

- เภา

ยังเภา ยังเภา ยังเภา ยังเภา

- เฒ่า

ยังเภา ยังเภา

- เฒ่าเฒ่า

ยังเภา ยังเภา ยังเภา ยังเภา

- เฒ่าเฒ่า

ตัวนางโลมา ลากาตเข้าบรรดา แรกมาเป็นไฉน - ก้างคาว

สองปีกนาค มีสองขาตา ยามวิมล ทัศนา ยามราตรีออกผากิน - ก้างคาว

ตัวแก้วเหมือนจะขาด เอาอากาศเป็นทีโอบ เอาวาโยเป็นแนวทาง

- แมงหมาร่า

โม่กิ่งก้างคาว ขึ้นเหยง ยามางบ้าน

- มก

ตัวไหน ตัวไหน ตัวไหน เวลาไปไหนไปไหนเสียง

- ช้าง

ที่ขึ้นเดินมา นอนตากแดดนอนด้วยกลัด

- ชิง

ตัวสี่ตีน กับน้ำสูง

- กระรอก

สองหางนี้ ขึ้นขึ้น แผลก้นขึ้นข้างขึ้น

- นกเขิงหมา

สองตีนมีครี มีงา มีตาแวต

- กางเขน

สี่ตีนมีงา มีตาแวต มีตาแวต

- กบตาบด

สี่ตีนเหยียบกับ มีงา มีตาแวต มีตาแวต

- กบตาบด

สี่ตัวสามหน้า ผกาศามทาง วิมาดาเจียง ทางทางของขึ้น

- กบโตหัวงู

สี่หูสองหาง ข้างข้างมากัน

- กบโต

โลกวิไลสองขา มงคุดเกิดหมา หกขาหกลี

- คนกระโดดขึ้น

ห่อแถมแปะ โง่งเข้าออก ขยับอก ๆ เป็นน้ำจะกระ

- กบโต

แปดขงรูปไข่ น้ำไหลเรื่อย เหมอกเหมียว

- เด็กกินนมแม่

ใบมีดใบมีด กบถั่วทั้งเปลือก

- ผี

กอม ๆ เป้นั้น จมใต้ทุกวัน จิตของขึ้นน้ำ

- ขัน

เป็นแผ่น ๆ ขวบไว้ จิตของเข้าข้างไป แผ่นใหม่ก็มา

- ปฏิติน

หน้าตาตัวนั้นไม่เหมือนนกสักใด หูคุดเหมือนคนไม่ผิด รังองค์ทุกทั้งไทย

- วิญญู

- ปัดป้องไว้ อยู่สองเท้า ไว้เท้าเวลาหกล้มเจ็บใจ - ห้ามเสียด
 โศกถก บลายเซด เด็กเข้คอเขาไม่ออก - ปีน
 รุ่งรังหรือหรือ หกน้ำแดงมาที่รุ่งรัง - รนบ่น
 ยู่ยู่ยู่ยู่ยู่ยู่ หกน้ำแดงมาที่ยู่ยู่ - ขนเข้

1.3.2 อธิบายรูปลักษณะและการกระทำในเชิงเปรียบเทียบ

กล่าวถึงอาการของภรรยาที่เวียงคองซึ่งเ็นมาภายหลังในคำอธิบายรูปลักษณะและการกระทำ โดยวิไล ออกเสียง ๑ มาจากความเข้าใจจริง แต่ได้กล่าวถึงต่าง ๆ ขาเปรียบเทียบกับ แบ่งออกเป็น วิธีการสอน ๆ ดังนี้

1.3.2.1 อธิบายรูปลักษณะเปรียบเทียบกับส่วนของอวัยวะ

"และการกระทำ" ดังสิ่งมีชีวิต

1.3.2.2 อธิบายรูปลักษณะเปรียบเทียบกับบุคคลและการ

กระทำของบุคคล

1.3.2.3 อธิบายรูปลักษณะเปรียบเทียบกับตัวของการกระทำ

ของสิ่งมีชีวิต

1.3.2.4 อธิบายรูปลักษณะเปรียบเทียบกับตัวของการ

กระทำของสิ่งมีชีวิต

1.3.2.5 อธิบายรูปลักษณะเปรียบเทียบกับสิ่งของสิ่งใน

ธรรมชาติและการกระทำของสิ่งมีชีวิต

1.3.2.1 อธิบายรูปลักษณะเปรียบเทียบกับส่วนของอวัยวะ

และการกระทำของสิ่งมีชีวิต กล่าวคือ อาการของภรรยาที่เวียงคองเกี่ยวกับรูปลักษณะของ สิ่งที่มาภายหลังที่ไปให้สิ่งมีชีวิตเปรียบเทียบกับส่วนของอวัยวะของสิ่งมีชีวิต เช่น ปาก คอ มือ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการกระทำโดยเปรียบเทียบกับการกระทำของสิ่งมีชีวิต กล่าวอย่างง่าย

สิ่งมีชีวิตที่มาภายหลัง

- ยว

แม่หนึ่งลูกมาก กราวถกยาก ดุษฎีอุยต

- กราว

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- กราว

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- ใบหู

สองพี่น้อง อยู่ด้วยกัน

- ตา

สามพี่น้อง ขึ้นคอยสามพี่น้อง ขึ้นคอยสามพี่น้อง

- ห้อยหนึ่ง, ไข่ขาว,
ฝาปิด

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- คมกนเ็ก

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- กรกนค, โมแป้ง

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- วอ

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- กะโถนา

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- กะโถนา

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- คอโถนา

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- กนกันตมาก

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- หนาก, หนาก, ไข่ปาก
ขาแดง, นานมาก

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- ไข่ปาก

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- ไข่ขาว, ขอกน

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- แม่หนาก, ขอกน

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- กระต๊อบขาว

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- ขาง

แม่หนึ่งลูกมาก ขาคูยกยาก ดุษฎีอุยต

- พระพุท, พระธรรม,
พระสงฆ์

- พระไถ่ตนคนชั่ว ขำขมุ ก้าวถอยงามิสนเพี้ยว - คนเกี้ยวมาก
 พระโศกสัตว์ดำรงนันทน์ใบ้ พระกษัตริย์ไฟ้ เจ้านายก็กลัว - ยิ่งมาหาเหียนซึ้ง
 พระหน่อขุนกลาง พระนางนอริม พระหน่อลูกชั้นดิ้นยั้งแก้ - ไม่ซีกไฟ
 พระยาเพชรเจ็ดทุ่ง ถ้างกัษพระยาเมฆ ไล่ตายไถ่จะได้แดน - รุ่งกินน้ำ
 ขุนขาวนั่งเฝ้าอยู่ในวัง พระอินทร์ส่งกระบี่นอกนา - ที่มูก
 ไม้ไผ่ขก ไม้ไผ่จิง ไม้ไผ่จวน ทากวนมเยอกไม้ - แขนงมูก
 จันทน์ไผ่ไผ่จิง แดกไผ่ไผ่ขก ไม้ไผ่จก ไม้ไผ่จิง - เงา
 พระกัโฆโฆพระ เพรกัโฆโฆพระ แด่จิงพระนางปัด - กนชุกบะพร้าว

1.5.2.3 วิชาขมรูปลักษณะเปรียบกับสัตว์และการ

กระดามองสิ่งมีชีวิต กล่าวคือ การตามรอยรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะบางสิ่งที่น่าสนใจ
 หายไปไม่ชัดแล้ว แต่สามารถเปรียบเทียบรูปลักษณะบางสัตว์ในกลต่าง ๆ นอกจากนั้นยังได้ออก
 รายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำเปรียบกับการกระทำของสิ่งมีชีวิต แบ่งออกเป็น สัตว์
 ที่ระมัดระวัง กับสัตว์ที่ไม่ระมัดระวัง ดังนี้

สัตว์ที่ระมัดระวัง

- ไก่แม่คาย ยายขอมฮ้า - สับประรด
 ไก่แม่คาย ขอมคายฮ้องฮ้า - สับประรด
 ไก่แม่คาย คายฮ้องฮ้า - ลอยดอกปลา
 ไก่แม่คาย ไผ่คายฮ้องฮ้อง คายฮ้อง ๆ เอาฮ้องไปฮ้อง - ใจรักปลา
 ไก่แม่คาย ไผ่คายฮ้องฮ้องฮ้อง คายฮ้องฮ้องฮ้องฮ้อง - หินฝนเม็ด
 ไก่ฮ้องคายไปฮ้องฮ้องคาย คายฮ้องฮ้องไปฮ้องฮ้อง - หินจับเม็ด
 ไก่ฮ้องคายฮ้องฮ้องฮ้อง คายฮ้องฮ้องฮ้องฮ้องฮ้อง - กระสวยทอดผ้า
 ไก่แม่คายคายฮ้องฮ้องฮ้อง คายฮ้องฮ้องฮ้องฮ้องฮ้อง - ลูกหน้าใจ
 ไก่ฮ้องคาย คายฮ้องฮ้อง - มีดโกน
 ไก่แม่ คาย ฮ้องฮ้องฮ้อง - ขนาก

- นกกระปูดตาแดง น้าแห้งกตายน
 นกกระปูดคุดแดง น้าแห้งกตายน
 นกกดตาแดง น้าแห้งกตายน
 นกยางบินมาหารอย ลงหนองน้อยยืนรอยเดียว
 นกกระยางเป็นรอย ลงหนองน้อย ๆ มีรอยดินเดียว
 นกคุดเปะหรีน ผล็กปีกทุกวัน บินขึ้นห้านไม้รอก
 นกคุดปากเหล็ก จันเกร็กเสียงใหญ่
 กาไม่ไขกาแพ การอแรเกาะกิ่งไม้ตาย
 นกกระจานปากเหล็ก จันเกร็กเสียงใหญ่
 ขางแมเข่า เคาหย่า แกมาเกียวน เขามากเกิด
 ขางแมเข่า ฉาบ รากกลางวันเปื้อะแกหลังกับขาง
 ขางसानอยู่ในวังเปกแกขางหลัง ขางทองไมเปียก
 จางแมเข่าหับหูเป้องเคียว หลังมันเปื้อะทองมันแห้ง
 จางแมเข่าหับหูเปื้อะเคียว
 ขางแมเข่า ถายันเก้ามัษ ปากทั้งวันบ่เสียง
 ขางน้อยลอยนามา บิงาในทอง
 ขางसानลอยนามา บแต่งาไมมิงวง
 ขางสารอยู่ในนา งอกลงาในพุง
 ขางสารลอยมา งอกลงาในทอง ไกรแกไคทอง ใหทองสองเหนียง
 ขางขึ้นภู วิหฺวบบ ๆ
 ขางขึ้นภู คบหฺวีระ ๆ
 ควายคายไคตนเชื่อ ไกรไปก็เดื่อ ไครมาก็เดื่อ
- ตะเกียง
 - ตะเกียง
 - ตะเกียง
 - คนขี่ปูน
 - เคาปูน
 - ปลีกลุย, หัวปลี
 - ปืน
 - กาฝาก
 - ปืน
 - มุง
 - เรือน
 - บาน
 - บาน
 - ประตุ
 - หินลับมีด
 - ลอบคักปลา
 - ไซคักปลา
 - ไซ
 - ไซคักปลา
 - ทอหูก
 - หูกทอผา
 - คนลับมีด

1.3.2.4 อธิบายรูปลักษณะเปรียบกับพืชและการ

กระทำของสิ่งมีชีวิต กล่าวคือ ตามการบรรยายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะของสิ่งที่มีนามาทายเปรียบกับพืช และบอกการกระทำของสิ่งมีชีวิต ซึ่งอาจเป็นการกระทำของพืชหรือการกระทำที่บุคคลหรือสัตว์กระทำต่อสิ่งนั้น ตัวอย่างเช่น

เห็กกระคาง งอกยู่ข้างหัวปลวก	- หุคน
เห็กกระคางขึ้นข้างหัวปลวก ขึ้นไม่สะดวกขึ้นได้สองกอ	- ใบหู
เห็กคอกนอยอยู่ข้างควย กอยบั่น	- หู
เห็กคอกอยู่ข้างเขา ไกรไปเอากายหอยตาย	- ใบหูควาย
เห็กคอกนอยของพุ่มเขียว กินคนเคียว เมาทัวโลกหล้า	- จันทรูปราภา, สุริยูปราภา
เห็กคอกนอยของพุ่มเขียว กินคนเคียวบานโคตึงบ้าน	- กบกินเคียน
บะพร้าวชีกเคียว ขามทะเลไค	- พระจันทร์
พรวาเชกเคียว อยู่บนหัว คนทั้งพรวาแลเห็นจบ	- พระจันทร์เสี้ยว
พรวาเชกเคียว เห็นหลังคา คนส่งขลาแลมาเห็น	- พระจันทร์เสี้ยว
หมากพรวาหวา หละอยู่กลางหนอง คนสืบสองปองเอาบไค	- ตะวันหรือเกียน
กล้วยหัวเคียววัดขามเขา โลกยานเกาเหือนทั้งป่า	- คนหัวม
นาเตานอย หอยอยู่กกลัก ถักเค็มบักเค็ม	- หมากพรวา
หมากอันหนึ่ง สุกใบเค็ม กินบไค	- ชมัน
หมากอันนึ่ง สุกยู่เทิงต้นไค กินไคกะบหวาน	- พริก
ไผ่ทั้งกอ หาชอไมพบ	- ผม
ไม้ไผ่ไค ขามทุยลานแสน	- รุ่งกินน้ำ
บัวทองโง่งโหยง ลักโง่งสาบแสน	- รุ่งกินน้ำ
คอกอิหยัง อยู่ในถ้ำ ฝนตกอาปีละเทีย	- พระพุทธรูปสร้งน้ำ ปีละกรั้ง

คอกอันหนึ่งบานแต่เช้า เข้ากาจนเค็ก เติงยามแสงคอกจิบ้านซอน

– ตะวัน, กาว

คอกไม้ยักษ์โบราณ บานเท่ากระตังเมื่อฝนตกแตกออก หุบเท่ากระบอกล เมื่อแตกไม้ออก
หรือฝนไม่ตก

– ร่ม

คนไม้สิบสองกิ่ง กิ่งหนึ่งสามใบ สิบห้าใบคว่ำ สิบห้าใบหงาย

– ข้างขึ้น, ข้างแรม

หญ้าขึ้นบนเขา กระเจ้าขึ้นไซ สองมือนั่งบีบ นกกระจิ๊ดซีไหล

– เหา

คนเป็นเดายาวหูชูเป็นเส้น จอกแลเห็นนายลบนเวหา หางยาวเพื่อยงูงาม อร่ามตา

อนิจจากินแต่มขมแต่หัว

– วาว

สุกไม่หอม งอมไม่หล่น คนกินไม่ไ้

– พระจันทร์

สุกกับหอม งอมกับหล่น คนกินไม่ไ้

– พระจันทร์

สุกเต็มคิ่น เก็บกินไม่ไ้

– แสงแดด

ใบไทร ห่าไม้คน คนรอบกลา

– ใบหู

1.3.2.5 อธิบายรูปลักษณะเปรียบกับสิ่งของสิ่งใน

ธรรมชาติ และการกระทำของสิ่งมีชีวิต กล่าวคือ คำถามบอกรายละเอียดเกี่ยวกับ
รูปลักษณะของสิ่งหนึ่งมาหาเปรียบกับสิ่งของหรือสิ่งในธรรมชาติ นอกจากนั้นยังบอก
รายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำ ซึ่งเป็นการกระทำของสิ่งมีชีวิต ตัวอย่างเช่น

หิ้งห้อยฝา เหลียวหาบเห็น

– หู

กลองชวานอยหอยวูญแจฝา หาบเห็น

– หู

นาคนนอย หอยหนาอร สายทกวันบหล่น

– นม

๕ ผาผืนนอยวางอยู่ในห้องประตูเหล็ก ผ่นบฮาซุมเลิงบมีแห่ง

– ลิ่น

ปักหลักไว้ในเล ลาวนอยไซเซ ดอกหลักไม้ออก

– ลิ่น

พราอ์โตสิสันสองคม ไปดางไฮปากถาลิงลม

– แหนบดอนหนวด

หอกนอยพุ่งเข้าป่าหวาย คนทั้งหลายหาไม่เห็น

– เข็ม

ไม้คันหวารัชต์เข้าป่าอ้อย คนสามร้อยสี่ร้อยหาคะบ่เห็น	- เข้ม
เชือกเส้นเดียว รุ่งควายเหิมคหู่	- หนทาง
เกาอี้สามขา เทวกาชั้นนั่ง ใส่หีบวักกามะหยี่ สุ่มบุหรี่ปู ๆ	- กาคมน้า
ตึกทากับคาน้ำ ใจอาวาคต ภายเพราะคนยอน	- มคแดง
รถยนต์ก็ไม่ใช่ รถไถก็ไม่เชิง วิ่งเคล็ดเปิดเบิ่งอยู่กลางทุ่ง	- กิ่งกือ
เสาสองเสา กาสองแทบ แหบแยบไฟ แหบแยบมา	- ไก่
เสาสองเสา วากสองกับ นอนไม่หลับ ลูกขึ้นร้องเรื่อ	- ใจขัน
เฮือสองเสา เขาสองคัม นอนหลับ ลูกขึ้นร้องเพลง	- พ่อไก่
หนูกาเสา หนีกาเสา เรือเกาแล่นกลาง นางทั้งห้านั่งถ้ำเรือเกา	- คนทอดก
เรือสองลา ชี้อามไถคนเกีย	- ร่องเทา
ฝ่ายนุ้กะเล ฝ่ายนุ้กะเล ทนทั้งเพมาเกาะหัวหลัก	- ไม้เขี่ยปูน
หลักปักไว้ในหนอง คนนุ้ไปตอง คนนุ้ไปตอง	- ไม้เขี่ยปูน
หนามนี้ม ๆ ถ่มชาหัก	- คนเหยียบขี้
ทองไม่ใช่ทองแท้ สีเหลืองแจ้อยู่ในกิน	- ขมิ้น
หนองน้อย ๆ กระจุกเต็มอัด	- ปาก
หนองนุ้ หนองแหน กับลงแลปากเบี้ยวถึงหู	- สะตือ
นาบอนน้อย คนทั้งร้อยวัดไม้แหง	- นาลาย
พุนกะฟ้า พิกะฟ้า ตากผาบแหง	- ปากและสัน
กาเวนขึ้นสายมาบาวเบ้ง ตาเวนตกตาคอยบานแล้วเหลาจูม	- ร่ม

1.4 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับสี

คำถามที่บอกรายละเอียดเกี่ยวกับสีของสิ่งที้นำมาทายนั้น แบ่งออกได้เป็นวิธีการบอก ๆ คือ

1.4.1 ระบุว่าการกระทำหรือคุณลักษณะที่ปรากฏ กล่าวคือ

คำถามบอกรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่นำมาขายที่เปลี่ยนแปลงไปจากการกระทำ
หรือบอกรายละเอียดของคุณลักษณะที่เป็นจริงของสิ่งนั้น ตัวอย่างเช่น

ซักออกมาด้า คาเข้าไปแดง มีแสงไฟ - ไมค์ไฟ
ซื้อมาลีค่า ไซ้ไปสีแดง - ถ่าน
ซื้อมาลีค่า นามาไซ้กลายเป็นสีแดง พอลิ้นรื้อวแรงกลายเป็นสีเทา เอาไปทิ้ง
- ถ่าน

รวงคังแก็ก แกะเข้าไปแดง แหงเข้าไปคา คาเข้าไปขาว - ผักมะขาม

โยนขึ้นไปสีเขียว คกคงบาสีแดง - แดงโม

คันเขียว ๆ ใบเขียวขี้ฟ้า - คันไผ่

เขียวชะอุ่มชุ่มฉ่ำ ถูกกับผอราคาเท่ากัน - คาลัง

บานแดงแล้ว บานเขียวสลับเปลี่ยน บานเขียวแล้วคาชาคิมมา บาคหาขึ้นขาว ฟุ้งคัง
นกยาง - หนักจิ้งหรือหนู

คำสะอาค ชาวสกปรก - กระดานดำ

มาคาไปขาว มายาวไปสั้น มามันไปคดอน มาหย่อนไปคัง - ผม, คา, พัน, หู

ช่างนอกชาวพราว ช่างในสีเหลืองอร่าม - ไซ้

1.4.2 ระบุโดยการเปรียบกับสีของสิ่งต่าง ๆ กล่าวคือ

คำถามจะบอกรายละเอียดเกี่ยวกับสีของสิ่งที่นำมาขาย โดยนำมาเปรียบกับสีของสิ่ง
ต่าง ๆ นอกจากนั้นตอนท้ายคำถาม มักจะบอกรายละเอียดที่เกี่ยวกับการกระทำรวม
อยู่ด้วย แบ่งออกเป็นวิธีย่อย ๆ ดังนี้

1.4.2.1 ระบุสีโดยเปรียบกับสีของบุคคล

1.4.2.2 ระบุสีโดยเปรียบกับสีของสัตว์

1.4.2.3 ระบุสีโดยเปรียบกับสีของสิ่งของเครื่องใช้

1.4.2.1 ระบุสีโดยเปรียบกับสีของบุคคล กล่าวคือ

คำถามเปรียบสิ่งไหนมาหายกับบุคคลว่าบุคคลนั้นมีร่างกายสีอะไร หรือบุคคลมีชื่อเรียกเป็นชื่อของสี นอกจากนี้ยังบอกรายละเอียดของสีเปรียบกับสีเครื่องแต่งกายของบุคคลด้วย ตัวอย่างเช่น

เด็ก ๆ ตัวเขียว แก่เลี้ยวตัวเหลือง	- ผรั่งซึนค
อายແກ່ໄປເຕີ້ວ ວາຍເຂົ້າວຢູ່ບ້ານ	- ຟຣິກຊີ່ໝູ່
เด็กกานอมนุงขาว เรือนปั้งหย้าทาสีเขียว	- นอยหนา
อายແກ່ແຍງວານວາຍຄາ ອາຍກ້າຣ່ອງໂທ່ນາລາຍຟຸມ	- ໝອຂາວເຄືອດ
ไอ้ขาวอยู่ในวัง ไม่สั่งไม่ออก	- นำนูก
ไอ้ขาวนอนไม่ปลุก ถนไม่ฉลักไม่ยกขึ้น	- ຄຣກຕາຂາວ
เด็ก ๆ นุงขาว ด้ว ๆ นุงเขียว แก่ ๆ นุงແກ່	- ຟຣິກ
เมื่อเล็กนุงขาว เมื่อสาวนุงเขียว เมื่อแก่ทิดเขียวนุงແກ່	- ຟຣິກຊີ່ໝູ່
บักน้อยนุงขาว เป้นจาวนุงเขียว แก่ทิดเขียวນุงหม່ແກ່	- ຟຣິກ
แก่น้อยมันนุงขึ้นเขียว ใหญ่ขึ้นมานุงขึ้นແກ່	- ຟຣິກ
มาจากเมืองลาว นາขาวภาคพุง	- ຝັກກະເຈດ
นุຍ ๆ ນຸ່ງຜາສີໝູ່ ພວີ່ໂຮງເຂາຄູ່ນຸ່ງຜາເຄືດເຕ່	- ສັບປະຣດ

1.4.2.2 ระบุสีโดยเปรียบกับสีของสัตว์ กล่าวคือ

คำถามเปรียบสิ่งไหนมาหายกับสีของสัตว์ชนิดต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

ไก่แม่ແກ່ ແຫງຕາຝັ່ງ	- ປລາໄທລ
ไก่แม่ແກ່ ແຫງສູ່ຈອງ	- ນາໝາກ
ไก่สีขาว ถลางขึ้นผ่า เสียงมันฮ้องปลาใจ	- ວາວ
ไก่แม่คາ งาขอบร้าว	- ຂີ້ควາຍ
ไก่อูແກ່ ນອນເທິງປາຍໄມ້	- ປລິກຈາຍ

จ้วเหลียงสี่ข้างโป่ง ออกหากินแต่เช้า

- พระ

จ้วสี่เขี้ยว ผูกหลักเดียวหัวจุ่มเป็นมู

- มะละกอ

1.4.2.3 ระบุวิธีโดยเปรียบกับสีของสิ่งของเครื่องใช้

กล่าวคือ คำถามเปรียบสิ่งที้นำมาทายกับสีของสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

เหล็กแดง แงงไค้กิน บางคนกิน บางคนไม่กิน

- ปลาไหล

เหล็กแดง แงงไค้กิน เป็นของกินของชาวไร่ชาวนา

- ขมิ้น

บ้านน้อยสีแดง แข็งแรงรื้อชาว

- ลิ่น, พัน

หมอค่างจุ่มกิน

- ชีควาย

หีบน้อยใส่ผ้าเหลือง กนทั้งเมืองไซไม่ออก

- ไซ

หีบขาวใส่ผ้าเหลือง กนทั้งเมืองไซไม่ออก

- ไซ

หีบสีเหลือง ข้างไล่ทอง

- หุเรียน

1.5 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับการเปรียบเทียบ

การตั้งคำถามวิธีนี้ คำถามจะบอกรายละเอียดของสิ่งที้นำมา ทาย โดยนำลักษณะที่เกี่ยวข้องกับรูปอาการหรือสี มาขึ้นต้นคำถาม แล้วนำสิ่งต่าง ๆ มา เปรียบเทียบเพื่อให้ผู้ตอบได้เกิดจินตนาการชัดเจนยิ่งขึ้น โดยใช้คำเชื่อว่า เหมือน เท่า กว่า แบ่งออกได้เป็นวิธีการย่อย ๆ คือ

1.5.1 รูปเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ โดยใช้ลักษณะของรูป เช่น ต้น ใบ แบบ กอบ สูง วิ ขึ้นต้นคำถาม เปรียบเทียบกับส่วนของอวัยวะ สัตว์ พืช สิ่งของ เครื่องใช้ และสิ่งในธรรมชาติ

1.5.2 อาการเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ โดยใช้ลักษณะของ อาการ เช่น หุบ ชะเง้อ หลกหลิก บิน ขึ้นต้นคำถามเปรียบเทียบกับส่วนของอวัยวะ สัตว์ สิ่งของ เครื่องใช้ และสิ่งในธรรมชาติ

1.5.3 สี่เปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ โดยใช้ลักษณะของสี่ เช่น
สี่เขียว สี่คา สี่ขาว ขึ้นต้นคำถามเปรียบเทียบกับเหวคา สัตว์ สิ่งของ เครื่องใช้
และสิ่งในธรรมชาติ

1.5.1 รูปเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ แบ่งออกได้ ดังนี้คือ

- 1.5.1.1 รูปเปรียบเทียบกับส่วนของอวัยวะ
- 1.5.1.2 รูปเปรียบเทียบกับสัตว์
- 1.5.1.3 รูปเปรียบเทียบกับพืช
- 1.5.1.4 รูปเปรียบเทียบกับสิ่งของ เครื่องใช้
- 1.5.1.5 รูปเปรียบเทียบกับสิ่งในธรรมชาติ
- 1.5.1.1 รูปเปรียบเทียบกับส่วนของอวัยวะ

ตัวอย่างเช่น

คนเท่านี้วกอย ไบห้อยถึงดิน	- ทะไคร
คนเท่านี้วกอย ไบห้อยถึงดิน เก้มลูกมากิน ไม่หมิ่นไม่เบื้อ	- ชาว
คนเท่านี้วกอย ไบย้อยถึงดิน เด็กเก้มมากินร้องไห้ราไร	- พริกขี้หนู
คนเท่าแซน ไบแล่นเสี้ยว	- ออย
คนเท่าแซน ปลายสี่แสนหาหนึ่น	- งาขาว
คนเท่าล่าแซน ไบแวนเสี้ยว	- ออย
คนเท่าแซน ไบแล่นเสี้ยวโลกหนวยเกียว โหยนโหม่ง	- สับปะรค
คนเท่าชา ไบวาเคียว	- กลวย
กลม ๆ เท่าขอมือ ลาแข็งทื่อ ที่โคนงอกขน	- เขาหัว
กลมเท่าขอมือ ลาแข็งทื่อ โคนมิขน	- เขาสัตว์
ออลอทอไปมือ เพื้อไปท้วง	- ลูกตา

ออดอทอดไปมือ คักใส่รูใส่ผา บ่แตก
 ออดอทอดไปมือ คักใส่รู ปากใส่บ่แตก
 ตัวเท่ากำหมัก หายกักแข็ง หายแคง ๆ หาไม่วาน
 แคมแปบเท่าหัว ผากคนคิงชาวลากบแป

- รังไหม
- ผักหลอกลิบ
- หอยโข่ง
- แวนคิน

1.5.1.2 รูปเปรียบเทียบกับสัตว์ ตัวอย่างเช่น

โตทองจัว หัวทอช่เกี่ยม
 ตัวเท่าปุมจัว หัวเท่าหัวจิกกีน
 ตัวเท่าซาง ทางสงานัว กิวซางละวา ตาเท่าบาตร
 อุมลุมเตาสังคต เจามันผอบหัน
 อุมลุมเตาสังคต จางหลอบเค็ง
 อุมลุมเตาสังหมี จะหนี ๆ จักไว
 อุมลุมเตาสังคต เจามันผอบหัน
 เคียบแปบเตาสังคต เจามันผอบหัน
 จักปึกเท่าชี่โก ไส่เค็มกลางบ้านกลางเฮือน
 แคมแปบเตาลิ้นฟาน กลานกินหญาวอมปลวก

- หลาเข็นฝ้าย
- โกงกว้าง
- รถไฟ
- หัว
- พระอาทิตย์
- อุหรือเปเล่เก็ก
- มวยผม
- มวยผม
- คาปู
- มิกโกน หรือกรรไกร
- ตัดผม

สูงเตาจาง เกิดลูกทางหัว สูงเตาจัวเกิดลูกทางข้าง
 สูงเทียมกองชี่โก ทองกาง
 ลายเหมือนแม่ไก่ปัก ไม่หักใบแหลง
 ลายเหมือนแม่ไก่คอก ญูไม่บอก เราไม่รู้เรื่อง
 ตัวลายเหมือนแม่ไก่ปัก ไม่หักไม่ออก
 ตัวลายเหมือนไข่เบงคา คนไม่มีปัญญาไซ่ไม่ออก
 ยิบ ๆ เหมือนไข่ปูนา ไกรไม่มีปัญญาไซ่ไม่ออก

- กล้วย, ข้าวโพด
- คางคก
- หนังสือ
- หนังสือ
- หนังสือ
- หนังสือ
- หนังสือ

ตาเคี้ยเท่ากองขี้ไก่ ทองใส่กาง

— คางคก

ตัวอเหมือนกุ้ง ฝุ่นฝุ่นน้ำตาลไหล

— ยานักดู

1.5.1.3 รูปเปรียบเทียบกับพืช ตัวอย่างเช่น

คนเท่าคนแดง ออกแดงลาป่อง

— ตะเคียง

คนเท่าลาหวาย ใบกระจายเต็มแม่น้ำ

— แห

คนเท่าลาหวาย เก็บผักไปขาย

— บัว

คนเท่าลาหวาย ปลายเท่าดินช้าง

— บัวหลวง

คนเท่าลาหวาย ลูกลายเหมือนเสือ

— พักทอง

คนเท่าลาหวาย ใบกระจายเต็มคลอง

— บัว

คนเท่าลาหวาย ปลายเท่าดินช้าง อยู่ป่าก็ ๆ เอาขึ้นมาเร็น

— กระชอน

ใบทอใบหอก สุกมาแล้วปอกกิน

— สันปะระก

จิกปีกเท่าหนามทอง ยับดองก็หวาน

— ขี้ไก่

จิกปีกเท่าบ้าแคว้ง ก็น้ะเจ็ดแสงบ่หมด

— หัวนม

แค้นแป้นเท่าใบคัน ก็น้ะเจ็ดวันบ่เลี้ยง

— ลิ่น

แค้นแป้นเท่าแผ่นสาค คนลากหึ่งเมืองกับไหว

— จอบตากกิน

กลม ๆ เหมือนใบบัว มีตัวอยู่กลาง

— เถา

รี ๆ คือใบพลู ขางนอกมีหู ขางในมีขน

— หูสัตว์

รี ๆ เท่าใบพลู มีรูตรงกลาง ขาง ๆ มีขน

— หูวัวหรือหูควาย

รี ๆ เหมือนใบพลู ตรงกลางมีรู ขาง ๆ งอกขน

— หูวัว

รี ๆ เหมือนใบพลู ตรงกลางมีรู ขาง ๆ งอกขน แลดูชอบกล

— หูวัวหรือเขาควาย

เรียว ๆ เหมือนใบพลู ตรงกลางมีรู ขาง ๆ งอกขน

— หูวัว

ยุงเหมือนใบบัว มีตัวอยู่ตรงกลาง

— แมงมุม

ยุงเหมือนใบบัว มีตัวอยู่กลาง

— แมงมุม

สูงเว่ย สูงสุด สูงเทียมปลายมุก สูงสุดลูกตา

— กิ่ง

1.5.1.4 รูปเปรียบเทียบกับสิ่งของเครื่องใช้

ตัวอย่างเช่น

ต้นเตาครก ใบปรกดิน	- ตะไคร้
กกทอครก ใบมันปอกดิบ	- ตะไคร้
ใหญ่ทอครก ปกดิน	- ตะไคร้
กกทอครก ใบมันหกวา	- ใบตาล
ต้นเตาครก ใบกกกลูกตา	- ตาล
ต้นเตาครก โลกกกเหินแสน	- คนลาน
ต้นเตาครก ใบหกวา ต้นเตาชา ใบวาเดียว	- คนสาธุ, หมา
ต้นเตาครกใบปรกดิน ต้นเตาชาใบวาเดียว ต้นเตาแขน ใบแลนเสี้ยว	- ตะไคร้, กลวย
ต้นเตาครกใบหกวา ต้นเตาชาใบวาเดียว	- มะพร้าว, กลวย
ต้นเตาหม้อ เป็นโลกขอเดียว	- กลวย
แบนเตาครก โลกกกหนวยเดียว	- สับปะรด
ต้นเตาพลก ลูกกกกรอบคอ	- มะละกอ
ต้นเตาเข็ม ใบเข็มแม่น้ำ	- ยักแวน
ต้นเตาเข็ม ใบเข็มทุ่งนา	- ยักแวน
ต้นเตาเข็ม หักเก็บหังเล็ม ไม่เค็มกามือ	- หล้าเจ้าชู
ต้นเตาปลายเข็ม กอหนุม่าเล็ม คนหนุม่าเล็ม	- หล้าเจ้าชู
ต้นเตาเข็ม โลกเข็มใบตริก	- หล้าเจ้าชู
ต้นเตาปลายเข็ม ยิงเล็มยิงขึ้น	- ผม
ต้นเตาสายพาน กอกบานเวหา	- วาว
ต้นเตาสายพาน ลูกยานโคงเตง	- มะระ

คนเท่าสายพาน ไชยานโคงเตง

- ตะขบช้าง,
กระทกรก

คนเท่าสายพาน โลกยานโคงเตง

- มะระ

คนเท่าลำเรือ ใบหอเกลือไม่มีค

- ส่น

คนเท่าปิ้ง โลกวิ่งคังฉา

- แห

คนเท่าปิ้ง โลกวิ่งเขาเป่า

- ธนู

คนเท่าปิ้ง ลูกวิ่งขึ้นวิ่งลง

- ชง

คนเท่าปิ้ง แดกกิ่งหารอย

- ส่าหฺร่าย

คนเท่าปิ้ง แดกกิ่งราหฺร่า

- ส่าหฺร่าย

คนเท่าเทียน ใบเท่าถาด

- บัว

คนขอลำเรือ ใบหอเกียกะบ่ได้

- ใบมะขาม

คนเท่าลำเรือ ใบหอเกลือไม่มีค

- มะขาม

คนเท่าโพน ลูกโหยนไปไกล

- ยาง

คนเท่าโพน ลูกโหยนไกล คนเท่าชาไกร เอนไปเอนมา

- ลูกยาง, ต้นข้าว

คนเท่าโพน ลูกโหยนไปไกล คนเท่าชาไกร ลูกโหยนไปโหยนมา

- ลูกยาง, ลูกจี่กา

แก้มันเท่าเล่มปี ปลายปีเป็นหางนกยูง

- ร่ม

แก้มันเท่าเล่มปี ปลายมันคี่โย่งโย่ง

- ร่ม

ทางเคาเคาเสวียน ปลายเคาเล่มเทียน

- เจดีย์หรือพระธาตุ

เกาเท่าเทียน ใบเท่าถาด

- บัว

คามเท่าลำปี ยี่งคี่ยี่งกัก

- ลีว

ใบเท่าคานโลกหวานเลียน

- กลวย

กอเท่ากระบุง ใบกระทงฟ้า

- ควันไฟ

เค้าเต๋อbung ปลายกุงฟ้า	- ควันไฟ
กลมเต๋อคามพรา ไม้อาชาแยงไม้เข้า	- คนนุ่งโจงกระเบน
กลม ๆ เต๋อคามพรา ไม้อาชาแยงไม้เข้า	- นุ่งผ้าโจงกระเบน
อุมลุมเต๋อคนปุน พลนลงจาน	- ชีเก็ก
กลมเหมือนกระบอกล คันออกหัวแกง คันเข้าเต็มแรง หัวแกงชีกะเขี้ยว	- ตะบันหมาก
ล่างเต๋อลอเกวียน ปลายเต๋อเลมเทียน	- เจคัย
ยาวเต๋อกระบอกล ขอบเต๋อกระดิง	- ร่ม

1.5.1.5 รูปเปรียบเทียบกับสิ่งในธรรมชาติ

ตัวอย่างเช่น

กลม ๆ เหมือนพระจันทร์ กนทั้งพันมองไม่เห็น	- ไข่แดง
กลมเกลี้ยงคล้ายพระจันทร์ กันฟงสาว ๆ	- กระดิง
กลมเกลี้ยงเหมือนดวงจันทร์ กันฟงสาว ๆ	- กระดิง
กลม ๆ เหมือนวงพระจันทร์ ออกลูกตั้งพันเหมือนกันทุกตัว	- ผึ้ง
กลม ๆ เหมือนดวงจันทร์ กันฟงสาว ๆ	- กระดิง
กลม ๆ เหมือนดวงจันทร์ กันฟงสาว ๆ คนแก่คนเขานาน ๆ กันที	- กระดิง
กลม ๆ เหมือนพระจันทร์ มีงาค้างพันแทงคนไม้อเข้า	- ชาวเกรียบงา
กลมเหมือนดวงจันทร์ มีงาค้างพัน แทงคนไม้อเข้า	- ชาวเกรียบงา
สูงเทียมเขาเขี้ยว กินกนเคี้ยว เมาแม้มักทั้งเมือง	- ราหูอมจันทร์
สูงเยียมเทียมฟ้า ค่ำทวาทญูหิดเคี้ยว	- เขา, ภูเขา
สูงเพียงฟ้า ค่ำทวาทญูานอยเคี้ยว	- ภูเขา
โทะเท่าภูเขา แต่เบนนิคเคี้ยว	- เมฆ

สูงหวนา คำหาเรือ
สูงกวานา คำกาเรือ

- ฟองน้ำ
- ฟองน้ำ

1.5.2 อาการเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ แบ่งออกได้ ดังนี้

- 1.5.2.1 อาการเปรียบเทียบกับส่วนของอวัยวะ
- 1.5.2.2 อาการเปรียบเทียบกับสัตว์
- 1.5.2.3 อาการเปรียบเทียบกับสิ่งของเครื่องใช้
- 1.5.2.4 อาการเปรียบเทียบกับสิ่งในธรรมชาติ
- 1.5.2.1 อาการเปรียบเทียบกับส่วนของอวัยวะ

ตัวอย่างเช่น

หุบเทาแซน แบนเทากระคง
อยู่ในรมเทาแซง ออกกกลางแจงเทาคง
หุบเทาแซน แบนเทาคง

- รม
- รม
- รม

1.5.2.2 อาการเปรียบเทียบกับสัตว์ ตัวอย่าง

เช่น

ลูกเข้ามาเท่าแม่ไก่ โยนออกไปเท่าบั้งนา

- คนทอดแห

ถอยหลังเหมือนงู มือตุงตาแล

- คนค่านา

โจ๊ะโล๊ะเหมือนคอบ้า เพาะบั้นรอย

- เรือ

เท็กเล็กคือค่อม้า ไปกำบเห็นฮอย

- เรือ

ซกนกคือหัวม้า ไปค้ำสามปับเห็นฮอย

- เรือ

หลุกหลิกเหมือนหางวัวหางควาย ชักให้ตายกำไม่หลุก

- กุญแจ

ยักคอหยก ๆ เหมือนนกกา ไม่หุไม่ตาเขารูไค้ ไม่เจ็บไม่ไข้ แต่ออกหนอง

- งวงตาล

- บินมาเหมือนนก สองมือกุมอก นกก็ไม่ไ้
 หึ่ง ๆ เหมือนผึ้งภุมรา เอกบาทา จะเร ๆ - แมงคานา
 หึ่ง ๆ เหมือนผึ้งภุมรา เอกบาทาวนรอบตัวเอง - ลูกข้าง

1.5.2.3 อาการเปรียบเทียบกับสิ่งของเครื่องใช้

- ตัวอย่างเช่น
 หุบเทากระบอก ดอกเตากระดง - ร่ม
 ไปทอกระดง มาทอแขน - ร่ม
 หุบเทาเบาะ เตาะเทาตง - ร่ม
 พุงเหมือนจรวก หนวกรู้งรัง - ปลาหมึก

1.5.2.4 อาการเปรียบเทียบกับสิ่งในธรรมชาติ

- ตัวอย่างเช่น
 ขาคไปทอไธนา นาคบาทอหัดัง ป้ายกนนิ่งดังสัวะ - แห
 บัดไปทอผืนนา บัดมาทอถอนเสา - แห
 ไปเท่าบั้งนา กลับมาเท่าแม่ไก่ - แห
 สุกเหมือนคาว ขาเหมือนส่า คาเหมือนกา ว่าไม่พัง ดังเหมือนปืน
 - มะปราง, มะไฟ,
 มะเกลือ, มะคัน,
 มะตูม

1.5.3 สีเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ แบ่งออกได้ดังนี้คือ

- 1.5.3.1 สีเปรียบเทียบกับเทวคา
 1.5.3.2 สีเปรียบเทียบกับสัตว์
 1.5.3.3 สีเปรียบเทียบกับสิ่งของเครื่องใช้และ

สิ่งในธรรมชาติ

1.5.3.1 สี่เปรียบเทียบกับเทวคา ตัวอย่างเช่น

เขี้ยวเหมือนพระอินทร์ บินบาเหมือนนก มีศรปักอก จะว่านกก็ไม่ใช่

- แผลงทับ

เขี้ยวเหมือนพระอินทร์ บินเหมือนนก ศรปักอก นกก็ไม่ใช่ - แผลงทับ

เขี้ยวคือพระอินทร์ บินไปคือนก ลูกศรเสียบอก สิวานกก็แม่น - แผลงทับ

เขี้ยวเหมือนพระอินทร์ มาวาร์นอยู่กลาง จะว่าจิ้งก็ไม่ใช่ จะว่าไต่ก็ไม่ใช่ มีหาง
นิก ๆ อยู่บน - มะพร้าว

เขี้ยวเหมือนพระอินทร์ มีวาร์นอยู่กลาง จะว่าเจ๊กก็ไม่ใช่ จะว่าไต่ก็ไม่ใช่ มีหาง
อยู่นิก ๆ - มะพร้าว

1.5.3.2 สี่เปรียบเทียบกับสัตว์ ตัวอย่างเช่น

ตัวคำเหมือนกา มีตารอบ ๆ

- เสวียนหม้อ,
กันหม้อ

มันดาเหมือนกา บินมาเหมือนนก มีหนามที่อก เขาเรียกว่านกอะไร

- แมงเนียง

คำเหมือนกา บินมาเหมือนนก ปีกเสียดินทก บินผลกเขารู - แผลงภู

คำคือหมู ถลกกินน้ำ - โพงพาง

คำจิ้งหมี ตักจิ้งกั - ลีว

คำเหมือนหมี ยิงตียังกัด คำเหมือนหมักยังกัดยั้งติ - ลีวกับคอน

คามิคหมี ยิงตียังกัด คำเหมือนหมักยังกัดยั้งติ - ลีวกับคอน

คำเหมือนหมี ตีไม้ตาย - งา

ชาวเหมือนปีกนกยาง มีแต่รังไม่มีไข่ - งอบ

ตัวคำเหมือนกา บินมาเหมือนนก มีหนามที่อก บินตกลงน้ำ - ตัวเหนียง

ตัวคำเหมือนกา บินมาเหมือนนก ปีกเสียดินทก อยู่รูน้ำแห้ง - แผลงภู, แมงหมาว่า

อวนคาคือหมี่ อวนพิทือแอค หากินแค้เซา

– บาตรพระ

1.5.3.3 ลีเปรียบเทียบกับสิ่งของ เครื่องใช้ และ

สิ่งในธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น

ตัวกำเหมือนหม้อ ชุคบออยู่ปลายไม้

– แผลงภู

กำคือเบ้ค กะเค็คคือมา ตาก้าหญา เอาไม้สอยกิน

– นาบอ

เหลื่องเหมือนทอง บองเหมือนกลวย

– กลวยสุก

ชาวอาทหลายคือกาบปลายส่วยมีหมอย

– ข้าวโพด

ชาวเหมือนฟ้า ว่าไม้พัง กังเหมือนป็น

– มะไฟ, มะคัน,

มะตูม

1.6 บอกรายละเอียดโดยพดิกเพลงเชิงภาษา

การตั้งคำถามวิธีนี้ คำถามจะบอกรายละเอียดของสิ่งที่นำมาทาย โดยใช้วิธีการพดิกเพลงทางภาษาในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1.6.1 การสะกคคา และประสมคคา

1.6.2 กาพองข้อ

1.6.1 การสะกคคาและประสมคคา กล่าวคือ คำถามจะบอก รายละเอียดเกี่ยวกับตัวสะกดหรือการประสมคำ ที่รวมกันเข้าเป็นคำตอบ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบที่ทาให้ผู้ตอบคาดไม่ถึง ตัวอย่างเช่น

หมาเดินหน้า พอไก่อตามมา คนชราชอบนั้ก

– หมาก

มีสามอักขรา แปลว่าสูงสุด ตัวหลังขาดหลุค เป็นขอพดึกษา

– ยอด, ยอด

มีสามอักขรา แปลว่าสูงสุด ตัวหลังขาดหลุค เป็นที่จับสัตว์

– ยอด, ยอด

หนาขาว ๆ บาวแกศอก พอดักชนออกยาวแควา

– ขวาน

กัคหัวคัคหางเหลือกกลางวาเกียว

– ควาย, กวาง

คักหัวคักหาง คอควายพอกี ถ้าคักหัวหาง เหลือกกลางพอกี สี่คอกคงที่ สัตว์นั้นนามไก

– ควาย

ปลาฉลามคักหัวคักหางเป็นอะไร

– ลา

แหวนกับแหวนชนกันที่พื้นอากาศ เกิดเป็นสัตว์ประหลาดชอบกินหญ้า

– วัว

สี่คอกบรรทม

– วานร

สี่คอกบรรทมเป็นอาคมขอกย้อน คิกก่อนจึงทาย

– วานรหรือลิง

คมหนาคมหลัง ตรงกลางมีนา

– คมนาคม

เสือเกินหน้า กระบือตามหลัง เสือคุ้งตามหลังกระบือ

– ส.ค.ส.

สามตัวรวมกัน ชอบกินไม้ เอาตัวกลางออกชอบกินน้ำตาล

– มอค, มค

เก็กคนหนึ่งนั่งโหยไค่ถนจัน เห็นโครบกัน เก็กนั้นชื่อไหร

– จันทโครพ

1.6.2 คาพ่องชื่อ กล่าวคือ สิ่งที้นำมาทายนันมีชื่อตรงกัน

หรือมีชื่อลงท้ายพยางค์เหมือนกัน คาถามจะบอกรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อ การเป็นอยู่ หรือรายละเอียดอื่น ๆ ไว้ ตัวอย่างเช่น

ชื่ออยู่ไค่กิน ตัวบินเวหา

– นกขมิ้น

ชื่ออยู่ในดิน ตัวบินอยู่ในอากาศ

– นกขมิ้น

ชื่อสูงใหญ่ ตัวไปนา

– นกเขา

ชื่ออยู่ในป่า ตาอยู่ในครัว

– กระจ่างชุมมะพร้าว

ชื่ออยู่ในครัว ตัวอยู่ในป่า

– กระจ่างชุมมะพร้าว

ชื่ออยู่ครัว ตัวอยู่ป่า

– กระจ่างชุมมะพร้าว

ชื่ออยู่ป่า ไค่อยู่บ้าน หากินอยู่ครัว

– กระจ่างชุมมะพร้าว

ชื่อนากลัว ตัวน่ารัก

– นีเสื่อ

ชื่ออยู่ในครัว ตัวอยู่ในราชการ

– กระจ่าง

ชื่ออยู่บนฟ้า กายาอยู่บนน้ำ

ชื่ออยู่ฟ้า คนอยู่บนดิน

ชื่อเหมือนคนตาย มีปีกบินได้ มีดอกไม้เป็นที่กิน

ชื่อเหมือนเชื้อก เป่ลือกไว้ขาย เช้า ๆ สาย ๆ บินไปบินมา

ชื่อเป็นหน้าสัตว์ คนมาจัดแจกัน

ชื่ออยู่ในครัว ตัวอยู่ในไถ่กิน

ชื่อคุร่าย คลายกิริยาของสัตว์ มีทั้งในวัดและตามสวน

ชื่อเป็นกิริยา ไป ๆ มา ๆ ไม่อยู่กับที่

ชื่ออยู่ในรู หูอยู่ในป่า ตาอยู่บนยอดไม้

มีชื่อสัตว์พันธุ์ นามชื่อเดียวกัน สามตัวแปดกิน

ชื่อเป็นม้าสีขา แต่มีลายผู้ขายชอบขี่

ชื่ออยู่ในครัว ตัวอยู่ในป่า มีสีขา หูกี้ยว

ตัวอยู่ในนา หน่าอยู่ในนา

ตัวอยู่ในนา ชื่ออยู่บนฟ้า

ตัวอยู่ในนา ตาเกาะฝายบาน

โตอยู่บนนา ตาอยู่บนาน

ตัวอยู่ในป่า หางอยู่ในถ้ำ

ตัวอยู่ในคางคก หางมาอยู่ที่คน

ตัวอยู่ในนา ตาอยู่บนาน

ตัวอยู่ในป่า ตาอยู่บนาน

ตัวอยู่รานตัดเสื้อ แต่หาอยู่ที่คน

- ปลาขาว

- หมากลิ้งฟ้า

- ผีเสื้อ

- แมลงปอ

- หน้าวัว

- แมงกระซอน

- มะขวิด

- ปลาไหล

- หู, เห็บหู, มะกลาตาหู

- นกกา, กิ้งกา,

นกสาธิกา

- ผาขาวมา

- กระต่าย

- หนากุ้ง, หน้าปลาแห้ง

- ปลาขาว

- คาปู

- คาปู

- หางเสือ

- หางกระเบน

- คาปู

- กระต่าย

- กรรไกร

ตัวอยู่ ร หูอยู่ นา คาอยู่ ต้นไม้

- หนู, ให้หนูหนู,
มะกล่ำตาหนู

ตัวอยู่ใน ร หูอยู่ ต้นไม้ ชักินได้

- หนู, ให้หนูหนู,
ขนมขี้หนู

ตัวอยู่ โลกมนุษย์ บุตรมันอยู่บนสวรรค์ ออกมันอยู่บนหลังคา ปากมันว่าสารพัน

- ไก่, คาวลูกไก่,
อกไก่, ปากกา

ตัวมันพลิกแผ่นดิน ชื่อมันบินไปลอยอยู่บนฟ้า

- คาวไถ

ตัวมันอยู่ในน้ำ นามมันอยู่บนฟ้า มีคืนหัวทาง กายาชอบตี่ลังกา เอาหัวลง

- คาวจระเข้

2. คำถามที่ตอบโดยใช่เขาวนปัญญาหรือปัญหาเขาวน

การผูกปริศนาคาทายวิธีนี้ แตกต่างจากวิธีการแรกอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ การผูกปริศนาคาทายในวิธีการแรก คำถามกับคำตอบมีความสัมพันธ์กันคือ คำถามให้รายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคำตอบ ทั้งการบอกรายละเอียดตามที่ปรากฏจริง หรือใช้การเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้ตอบสามารถคิดหาคำตอบตามรายละเอียดดังกล่าวได้ แต่การผูกปริศนาคาทายวิธีที่สองนี้ คำถามกับคำตอบจะไม่มีความสัมพันธ์กัน คือ คำถามถามถึงสิ่งหนึ่งโดยระบุถึงสิ่งที่ถาม เช่น อะไ ที่ไหน เท่าไร อย่างไร เป็นต้น เนื้อหาของคำถามมักทำให้ผู้ตอบคิดหรือนึกไปถึงอีกสิ่งหนึ่งที่คนทั่วไปเข้าใจกัน แต่คำตอบกลับเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้ตอบคาดไม่ถึง ดังนั้นการศึกษากาการผูกปริศนาคาทายประเภทนี้ จึงต้องอาศัยหลักของการตอบ คำถามประเภทนี้เวลาถาม ผู้ถามมักจะบอกก่อนว่า คำถามหรือปัญหานี้เป็นปัญหาเขาวน แบ่งออกได้ ดังนี้

2.1 เกี่ยวกับสื่อมวลชน

2.2 เกี่ยวกับความเป็นจริงที่คาดไม่ถึง

2.3 เกี่ยวกับการเล่นภาษา

- 2.1 เกี่ยวกับสื่อมวลชน ไก่แก่ คาโชนา รายการโทรทัศน์ เพลง
ภาพยนตร์โดยถามจะใช้หลักการตอบที่เผยแพร่ทางสื่อมวลชน ดังนั้นผู้ตอบจะต้อง
เคยชม หรือเคยได้ยินสิ่งเหล่านี้มาก่อนจึงจะสามารถตอบได้ ตัวอย่างเช่น
- อะไรเอ่ยที่สนุก - เป๊ปซี่
- อะไรเอ่ยที่ไวใจใจ - นมตราหมี
- โกอะไรยิ่งแกยิ่งมัน - โกแก่
- ผลไม้อะไรห่อไข่ได้ - กางเกงในแอบเปิด
- แม่อุ้มลูกเดินข้ามสะพาน เกิดสะพานหัก ตกลงไปในน้ำทั้งแม่และลูก แม่เนื้อตัวเปียกปอน
หมด ถามว่าทำไมลูกถึงไม่เปียกเลย - ลูกใช้แป้งเด็กแคว
กันความเปียกชื้น
- นาทีอะไรมีราคาแพงที่สุด - นาทีทอง
- นาอะไรที่คนชอบดูที่สุด - นาทีทอง
- ดาวอะไรที่คนชอบดู - ดาวพระศุกร์
- แมวอะไรที่บินได้ - โคเรมอน
- ถ้าควายเขาหัก มันจะร้องเพลงอะไร - ถ้าวันนี้ยังมีเขาอยู่
- วัวตัวหนึ่งวิ่งไปชนเสาหัก มันจะร้องว่าอย่างไร - ถ้าวันนี้ยังมีเขาอยู่
- คาถาขยำนั่งเข้านวดอยู่ ค่ายเกิดเข้าคายาย ขยายจะบอกควาว่าอย่างไร
- จูได้ (ค่าย) ใน
ศาลัน
- ผู้หญิงนุ่งกระโปรงยี่เย็บบนสะพานลอย ผู้ชายยืนมองผู้หญิงคนนั้น อยู่ใต้สะพาน ผู้หญิง
จะถามผู้ชายว่าอย่างไร - เมื่อไหร่ ๆ หรือยังจะพี่

2.2 เกี่ยวกับความเป็นจริงที่คาดไม่ถึง คำถามประเภทนี้ตอบโดย
ใช้หลักความจริงในชีวิตประจำวันทั่ว ๆ ไป ที่ผู้ตอบคาดไม่ถึง เพราะคำถามทำให้
ผู้ตอบหลงเข้าใจผิดคิดว่า เป็นเรื่องของความจริงที่คนส่วนใหญ่เข้าใจกัน แบ่งออกได้
ดังนี้คือ

2.2.1 เกี่ยวกับบุคคลหรือกิริยาอาการของบุคคล ตัวอย่าง

เช่น

ก่อนนอนเราจะทำอะไรก่อน	- นั่ง
ก่อนลงรถจะต้องทำอะไรก่อน	- ขึ้นรถ
อะไรที่ทุกคนต้องลืม	- ลืมตา
คาซอบอะไร	- ซอบยาย

2.2.2 เกี่ยวกับพืชและสัตว์ ตัวอย่างเช่น

อะไรเอย่ยู่สูงกว่าภูเขา	- ต้นไม้บนภูเขา
อะไรใหญ่กว่าลูกแมว	- แมแมว
ถ้าปูเป็นสัตว์ที่ใหญ่ที่สุด อะไรใหญ่กว่าปู	- รูป
อะไรเอย่ใหญ่กว่าหนู	- หนู
ปลาอะไรเล็กที่สุด	- ปลาปน
อะไรใหญ่กว่าปลาวาฬ	- ปลาวาฬซุบแบ่งทอด

2.2.3 เกี่ยวกับอาหาร สิ่งของ สิ่งในธรรมชาติ ตัวอย่าง

เช่น

กล้วยอะไรกินอร่อย	- กล้วยสุก
เนื้อฟ้ายังมีขา เหยื่อกระต่ายมีอะไร	- ซาลาเปา
ใตกระต่ายมีอะไร	- ซาลาเปา
ข้างล่างตรงข้ามกับข้างบน สูงตรงข้ามกับต่ำ ถามว่าถายอุจจาระตรงข้ามกับอะไร	- โถส้วม

นครลำปางตั้งอยู่ที่ไหน

- ที่สถานีรถไฟลำปาง
(ฝ่ายสถานี)

เกาะฟอล์กแลนด์และดวงจันทร์อย่างไหนจะไกลกว่ากัน

- เกาะฟอล์กแลนด์
ไกลกว่าเพราะเรามองไม่เห็นเกาะ
แต่เห็นดวงจันทร์
ทุกคืน

2.2.4 เกี่ยวกับจำนวนตัวเลข ตัวอย่างเช่น

นก 8 ขา มีกี่ตัว

- ไม่มี

หาไม้ 2 บวก 2 เท่ากับ 5

- บวกเลขผิด

หาไม้ 2 บวก 2 เท่ากับ 4

- บวกเลขถูก

หนึ่งบวกหนึ่งหาไม้ได้สาม

- บวกเลขผิด

ทราย 2 กองมารวมกันเป็นกี่กอง

- กองเดียว

งูพันกันมีกี่ตัว

- ตัวเดียว

ถาดจานเจอลานวะเป็นอย่างไ

- 2 ลาน

หาอย่างไร 5 บวก 12 จึงเรียกว่า 5

- 12 นาฬิกา บวก
5 ชั่วโมง เรียก
5 โมง

จาก 1 - 1000 มีเลขหนึ่งกี่ตัว

- ตัวเดียว นอกนั้น
ไม่มีหนึ่ง

เลขอะไรมีค่าเกือบร้อย แต่ถ้าแบ่งครึ่งแล้วไม่มีค่าเลย

- เลข 88 ผ่าครึ่ง
เหลือ 0

นก 4 ขามีกี่ตัว

- 2 ตัว

มีนกบนต้นไม้ 10 ตัว ยิงตาย 2 ตัว จะเหลือนกกี่ตัวบนต้นไม้ - ไม่เหลือเลย

มีนก 10 ตัว ถูกยิงตาย 1 ตัว เหลือนกกี่ตัว - 1 ตัว

นายแคงมีฝรั่งเวียตนาม 3 ลูก เขากินเสีย 1 ลูก ถามว่าเขามีฝรั่งกี่ลูก
- 3 ลูก (ในท้อง

1 ลูก)

ถ้ามีเงิน 25 บาท ซื้อขนมเจ๊กยี่สิบบาท จะเหลืออีกกี่บาท - 15 บาท (เจ๊กขาย
ขนมช้อย)

แม่มีเหรียญบาท 3 เหรียญไปซื้อของ 1 สิ่ง จะทอนเท่าไร - 3 สิ่ง

วัว 3 ตัว แบ่งให้คากับยาย 2 คน ใครคนละกี่ตัว - 1 ตัว

พี่เก้าคน น้องเก้าคน มีส้ม 10 ผล แบ่งกันจะใครคนละกี่ผล - 1 ผล

ถ้าจักรยานมี 2 ล้อ รถสามล้อมี 8 ล้อ ถามว่ารถเก๋งมีกี่ล้อ - 5 ล้อ (ทั้งยางอะไหล่)

2.3 เกี่ยวกับการเล่นภาษา คำถามประเภทนี้ไม่ได้ต้องการคำตอบ
ที่เกี่ยวกับความเป็นจริงในชีวิตทั่ว ๆ ไป แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเล่นภาษาทั้งในส่วนของ
คำถามและคำตอบ แบ่งออกได้ ดังนี้คือ

2.3.1 คำพ้องเสียง แบ่งออกเป็นพ้องเสียงในคำถามและ
พ้องเสียงกับคำตอบโดยการตัดพยางค์

2.3.1.1 พ้องเสียงในคำถาม กล่าวคือ ถ้าถาม
ใช้คำที่มีเสียงเดียวกัน แต่มีความหมายโคหลายอย่าง โดยใช้บริบทข้างหน้าหรือหลัง
คำถามให้ผู้ตอบเข้าใจจากนั้นเป็นอีกความหมายหนึ่ง ตัวอย่างเช่น

ไก่กาวขามีกี่ตัว - 1 ตัว

มา 1 ตัว มี 4 ขา ถ้ามากาวขามีกี่ตัว - 1 ตัว

นกหกหัวมีกี่ตัว - 1 ตัว

ปลาอะไรเฝ้าเกาะ - ปลาบั้ง

คนอะไรพันไม้เข้า	- พันยี่น
พันพระคกน้ำ ทาไม้ไม้บาบ	- พันปลอมคกน้ำ
คนอะไรมีสองกอ	- คนกก
คนใส่แว่นตาเกี่ยวกับอะไร	- หู
ประเทศไทยมีอะไรครอบครอง	- สะพาน
กรุงเทพมหานครมีคน	- 2 คน คือกรุงกับเทพ
คนไทยมีคิตีตรงไหน	- คับ
ค้างคาวเวลานอน หัวมันอยู่ที่ไหน	- ใต้กิน
นกอยู่บนต้นไม้ หัวมันอยู่ที่ไหน	- ใต้กิน
รถติดกันมาก คันหลังหาอย่างไร	- เกา
ตุ๊กแกร้องกลางวันไหม	- ไม่
จักรยานสีแสด อานสีอะไร	- สีกัน

2.3.1.2 พ้องเสียงกับคำตอบ โดยการตัดพยางค์

กล่าวคือ คำถามจะตัดพยางค์แรกของคำตอบมาตั้งเป็นคำถาม ตัวอย่างเช่น

นาอะไรที่ผู้ชายชอบ	- นารี
พระชอบสีอะไร	- สีกา
พระอะไรจับผู้หญิงได้	- พระเอก
พระอะไรมีเมียโคหลายคน	- พระเอก
พระอะไรกลัวน้ำ	- พระเพลิง
พระอะไรตาที่สุด	- พระบาท
พระอะไรที่คนกลัวที่สุด	- พยาธิ
พระอะไรที่กินได้	- พระโล
พระอะไรฆ่าคนได้	- พระขรรค์

พระอะไรพันไม้ขาด	- พระคงคา
พระอะไรที่ไม่เกลียด	- พระลักษมณ์
พระอะไรที่ไม่ถอย	- พระราม
มะอะไรที่กินไม่ได้	- มะเหงก
มะอะไรอยู่ในวัง	- มหาคเล็ก
มะอะไรที่ผู้ชายชอบ	- มะเมีย
ยาอะไรกินไปได้	- ยามาฮา
ยาอะไรที่คนไม่ชอบ	- ยาจก
ลักอะไรไม่ถูกจับ	- ลักยิ้ม
เจ้าอะไรที่คนไม่ชอบ	- เจ้าหนี
อาอะไรนิมากที่สุด	- อาภาศ
ปลาอะไรที่พูดได้	- ปราศรัย
กาอะไรมีสีแดง	- กาชาค
กาอะไรอยู่ในวัด	- ผากาสาวพัสดุ

2.3.2 การถอดแปลความหมายจากคำถาม คำถามประเภทนี้

ไม่ได้คำนึงถึงความเป็นจริงทั่วไป แต่คำนึงถึงความหมายในตัวคำถาม โดยคำตอบใช้หลักการแปลความหมายในตัวคำถาม ตัวอย่างเช่น

จังหวัดอะไรที่ไม่เคยเปียกเลย	- จังหวัดตาก
จังหวัดอะไรที่ไปไม่ถึง	- จังหวัดเลย
จังหวัดอะไรเป็นผู้นำ	- จังหวัดนครนายก
จังหวัดอะไรอยู่สูงที่สุด	- นครสวรรค์
จังหวัดอะไรกินรอย	- รอยเอ็ด
จังหวัดอะไรมีสัตว์บากและคุร้าย	- สิงห์บุรี

จังหวัดอะไรรวยที่สุด	— กาแพงเพชร
จังหวัดอะไรมีบัวมากที่สุด	— ปทุมธานี
จังหวัดอะไรที่ช้างกลัวที่สุด	— พังงา
จังหวัดอะไรที่รวยที่สุดในประเทศไทย	— เพชรบุรี
จังหวัดอะไรมีสองหัว	— ศิระเกษ
จังหวัดอะไรเป็นจังหวัดแรกของไทย	— นครปฐม
จังหวัดอะไรชื่อใหม่แก่เก่า	— เชียงใหม่
อำเภออะไรมีคนอยู่น้อยที่สุด	— อำเภอสองพี่น้อง
เมืองอะไรมองไม่เห็น	— เมืองลับแล
นกอะไรไม่ใช่ของเรา	— นกเขา
นกอะไรเราไม่มีสิทธิ์	— นกเขา
นกอะไรไม่มีตัวผู้	— อีกา
นกอะไรอยู่ในทะเล	— นกอินทรี
ปลาอะไรที่เค็มได้	— ปลาคิน
ปลาอะไรที่แข็งที่สุด	— ปลากระป๋อง
ปลาอะไรที่เล็กที่สุด	— ปลาป่น
ปลาอะไรที่จับไม่ติด	— ปลาไหล
ผักอะไรอยู่ในโกศ	— ผักแว่น
ผักอะไรอยู่ในวัค	— ผักชี
ผักอะไรทุกคนกลัว	— ผักตบ
ดอกอะไรอยู่สูง	— คาวเรือง
อ่างอะไรมีทองคำ	— อ่างทอง
ขนมอะไรแข็งที่สุด	— ขนมแข็ง

ขนมอะไรแข็งที่สุด	- ขนมครก
ขนมอะไรจุคไฟติด	- ขนมเทียน
เครื่องกั่มอะไรที่ปากินและน่าโมโห	- โอ้ยะ
แกงอะไรไม่รู้เย็น	- แกงรอน
น้ำอะไรไม่ตกคิน	- น้ำคาง
น้ำอะไรมีคาเคียว	- นาคำ
คนอะไรหลบไม่พ้น	- คนโคน
คนอะไรไม่ถอย	- คนบุก
ส่วนใดของร่างกายที่ไ้บ่แก่	- ขาออน
หัวอะไรแพงที่สุด	- หัวล้าน
คลองอะไรเล็กที่สุด	- คลองหลอก
สะพานอะไรสูงที่สุด	- สะพานผ่านฟ้า
สะพานอะไรไม่มีเสา	- สะพานลอย
วัดอะไรไม่มีวันดับ	- วัดแจ้ง
รถอะไรที่ร้อนที่สุดกร้อนกลอดเวจา	- รถไฟ

2.3.3 กาฉวน คือคาสองคำขึ้นไปอ่านย้อนกลับสระและ
ตัวสะกดกัน โดยไขพยัญชนะต้นคงเดิม แบ่งออกได้ดังนี้

2.3.3.1 ฉวนจากคำถามมาเป็นคำตอบ ตัวอย่าง

เช่น

มาจากเมืองไกลไทย <u>เขียน</u>	- เขียนไข
จินทา ไทย <u>เขียน</u>	- เขียนไข
โบสถ์ไหนไม่มีพระ	- โบโหนด
บุญไหนพระไม่รับ	- โบุญนหรือโบุญน

ไถ่ย่งท่าเนา

ไถ่ย่งชน กาบ่งอะไร

นกบินหัวตก นกบินก็ตัว

ปีแจ่งแขนงเกี้ยว

สองหนาสามหนา เข้าหนาเกี้ยว

สองแหนดสามแหนด เข้าแหนดเกี้ยว

แปดต้นปีนุ

พมารบกับไทย อะไรวังไทย

ผูกกัก ผูกกัก ผูก จอบหัน

ยายหวอด แยงหวอด ววมหัน

ไขหลุ ไขหลัว ส่าหัวไข

ข้างซี ปีแจ่ง เข้าแหนดเกี้ยว

สูงเอยสูงสุก สูงเอยบนมนุษย์ ผูกปอก ผูกปอก

กาบินไปกาธอง กาบินมากาหลง

เข้าอันหนึ่งไปนา กลับมาเข้าป่วย

2.3.3.2 ผวนจากคาคอบ

ไขอะไรที่ทาปุ๋ยไถ

นาอายไทรมินไถ

สีอะไรที่ผูกหึงขอบ

- กึ่งใหญ่เตานา

- กึ่งนา

- หกตัว

- แบ่งจีข้าวเหนียวแดง

- ข้าวเหนียวคา

- ข้าวเหนียวแดง

- ปูหิน

- ใบตัง

- ผักกูด, ผักกาด,

ผักชี, จันทอม

- ยอดหวอด, ยอดแดง,

จันทอม

- ชุกไหล, คั่วไหล,

ใส่หัวข้าว

- ซีข้าง, แบ่งจี,

ข้าวเหนียวแดง

- ยอดปอก

- กงหลา

- ถวญเปล่า

ตัวอย่างเช่น

- ไขกั - ซีไถ

- นาบินหลก - นกบินหลา

- สีมา - สามี่

เรืออะไรที่ใคร ๆ รัก	- <u>เรือหัก</u> - <u>รักเธอ</u>
เหตุอะไรเกิดไต่กัน	- <u>เหตุมันถั่ว</u> - <u>หัวมันเทศ</u>
ปลาอะไรเอ๋ยพลิกแผ่นดินได้	- <u>ปลานาโต</u> - <u>ไปไดนา</u>
นายกกลับจากทำงาน เขาวิ่งเข้าบ้าน จากลักษณะของนายกเกิดปีอะไร - ปีใด - ไปสี	
คันอะไรที่คันไม่เคยถึง	- <u>คันจริง</u> - <u>กวงจันทร์</u>
คนไทย จีน แชก ฝรั่งเศส ไปคูหนึ่ง พอออกจากโรงหนังทุกคนรู้เรื่องหมด ยกเว้นแซก	
ถามว่าหนังเรื่องนั้นชื่ออะไร	- <u>ขับเหล็ก</u> - <u>แซกกลับ</u>

2.3.4 คำตอบตัดพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ หรือสะกดคำจาก

คำถาม คำถามประเภทนี้คำตอบไม่ได้คำนึงถึงความเป็นจริงทั่วไป แต่ใช้หลักการตัด

พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ หรือสะกดคำจากคำถามมาเป็นคำตอบ ตัวอย่างเช่น

หลังโรงเรียนมีอะไรเอ๋ย	- น
อะไรอยู่กลางอากาศ	- ก
อะไรอยู่กลางขวก	- ว
อะไรอยู่หน้าวัด	- ว
อะไรเอ๋ย ทำให้ไขกลายเป็นไก่	- ก
อะไรเอ๋ยอยู่หน้าบ้าน	- บ
อะไรเอ๋ยทำให้แกะกลายเป็นแพะ	- พ
ช่างกลัวอะไร	- ฉ
จานจะกระจายเป็นโองเมื่อไหร่	- ถัด น. ออก
	เหลือ jar
	= โอง
อะไรอยู่บนฟ้า	- ไมโท
บนหลังคาบ้านมีอะไร	- ไมโท

อะไรอยู่ที่ทางช้าง
 อะไรอยู่บนหัวเด็ก
 บานไม้ประคูด ประคูดไม่ยาง หน้าตางไม้อะไร
 ก่อนจะนอน เจอเสื้อจะหาอย่างไร
 อะไรเอ่ยอยู่บนเนื้อหัว
 อะไรอยู่ที่ตัว
 อะไรอยู่บนหน้าโรงเรียน
 เวลาเราไปโบสถ์เห็นอะไรก่อน
 ไปไหนมาไหนไรอะไร
 ประเทศไทยอะไรสูงที่สุด
 อะไรอยู่ที่สะพานพุทธ
 อะไรเอ่ยอยู่ที่ตุ
 แกงส้มควรรีอะไรก่อน
 ลิงมักอยู่บนต้นไม้ ภาคว่างไรจึงลงได้โดยเร็ว
 จันทาอย่างไรจึงจะจน
 จังหวัดอะไรมี ร. 5 ตัว
 บานสองคอ วอยูกกลาง

- ไม้โท
 - ไม้ไค้
 - ไม้เอก
 - เต็มไม้เอกเป็นเสื้อ
 - ไม้หันอากาศ
 - ไม้หันอากาศ
 - สระโอ
 - สระโอ
 - สระโอ
 - สระโอ
 - สระอุ
 - สระอุ
 - สระแอ
 - คัดสระอีออก
 - คัดสระอีออก
 - นครศรีธรรมราช
 - บานควด

โครงสร้างทางภาษา

โครงสร้างทางภาษาในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง การพิจารณาองค์ประกอบทางภาษาในการสร้างคำถาม-คำตอบของปริศนาคำทายในคำถามต่าง ๆ ดังนี้

1. การใช้คำ
2. การใช้ไวยากรณ์
3. การเล่นเกมภาษา
4. ช่วงจังหวะของพยางค์และสัมผัส

1. การใช้คำ

การใช้คำในปริศนาคำทายของไทย มีการใช้คำในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ภาษาปาก หมายถึงภาษาที่ใช้พูดเพื่อความเข้าใจในหมู่คนที่ใกล้ชิดสนิทสนมเป็นกันเอง ส่วนมากจะใช้ตามสบาย ไม่ต้องระมัดระวังและพิถีพิถันมากนัก ภาษาปากอาจเป็นคำ คำพยางค์ คำแสดง รวมอยู่ด้วย¹ ดังนั้นปริศนาคำทายซึ่งเป็นข้อมูลในท้องถิ่นที่ถ่ายทอดกันด้วยปากเปล่า จึงย่อมมีภาษาปากปะปนอยู่ด้วย จึงจะกล่าวแยกเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1.1.1 ภาษาชาวบ้าน เป็นคำที่ชาวบ้านใช้พูดกันอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน เป็นภาษาที่ไม่เป็นทางการ โดยคำเหล่านี้ในหมู่ผู้มีการศึกษาสูงในสังคมปัจจุบันเห็นว่าเป็นภาษาไม่สุภาพ ไม่สมควรพูด เช่น ตีน ตุค ชี เขี้ยว ไอ เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น

เสตื้นยืนยัน สันทรณิ หันสามที่ ขั้รอบตัว

- ครก

สัตว์สี่ตีนเดียวกินยาบ ๆ มันมีสามก้นสามปาก

- วัวตาง

¹ สิทธิหา นิธิจกกุล และคนอื่น ๆ การเขียน หน้า 23

แปดคืนเจ้าเป็นชั้นทาง ร่อง ส่งเสียงร่ำร้องอยู่ปากไห ต้องชอกช้ำระกาใจ ตัวกูจะบรรลัย
ควยนาเกลื่อ

– การทาปูเปี้ยวคองเค็ม

สิบคืน สองล่อ มีจ้อยข้างบน

– วัวสองตัวเทียมมเกวียน,
คนขับ

คาหัวม้าหิน เอาดินออกกลางท้อง

– การล้มมีด,
การลงบาตร

มาจากเมืองจีน ยกดินไ้คนดู

– จั่ว

นกกระปุกคูกแดง นาแห้งก็คาย

– ตะเกียง

อิมคคูกตัน ผลัดปีกทุกวัน บินไม่ได้

– หัวปลีกล้วย

พระอินทร์หน้าเขียว ผลัดลงมาเยี้ยวแตก

– มะพร้าว

กินข้างบน ขี้ข้างล่าง กินข้างล่างขี้ข้างบน

– โม่, กบไสไม้

กาหาง ขี้พุ่งจาก

– โถ

หางยูไต ฮูขี้ยูเทิง

– ที่ป็นฝ้าย

ผิวกายผุดผอง ใบ เองใส่ขาว ขี้มูกเป็นระนาว ปลายแก้งแกง-

– เทียนไข

มาจากเมืองเจ็ก ตัวเล็กเสียงดัง

– ประทัด

ไ้กลมจิมไ้แบน คงวมแนน ไ้แบนหลหละ

– จอบ

1.1.2 คาหยาบ-กาค่า เป็นคำที่ถือว่าผู้มีวัฒนธรรมจะไม่ใช่
อย่างเก๋ซาด ถ้าใช่จะถูกตาเห็นว่าเป็นคนชั้นต่ำหรือไร้ความคิด¹ ปริศนาคำคาบที่
ถูกขึ้นโดยใช้คาประเพณี คูเหมือนผู้ถามจะจงใจใช้คาเหล่านี้ เพื่อสื่อความหมายของ
สิ่งนั้นตามความเป็นจริง เพื่อให้เห็นภาพไ้ชัดเจขึ้น แต่บางคาถามก็ใช้เพื่อต้องการ
ให้เป็นเรื่องหยาบโคน เช่น ออก กระเก่า ที่ เบ็ดแม่ อปรี๊ย เป็นต้น ตัวอย่างเช่น
นึ่งยง ๆ มองกระเก่า ถ้าไม่เข้าเอามือคลาถู

– ลับมีด

¹ประณีป วาทิกตินกร การใช้ภาษา หน้า 8

- นั้งยองย้อมองเบิ่งแล้วกระเเคา เข้าบ่เข้าเอามือบายเบิ่ง - ลับมิด
 หุบเทาบอก ถอกเเทคอง - ร่ม
 คางกะไม้ไชคาง ชะนิกะไม้ไชชะนิ กลิ้งอยู่บนหิวันยังคำ - หางวัวควมैया
 พอบคา แมบคิ คิหิอยู่ปลายไม้ - ข่าแตก
 อากหลากพากหิ - หางวัว, ควาย
 หลนตุบใส่หมวกแก๊ว วิ่งตอแหลไปตลาด - ลูกตาล
 ลูกอ๊ปรีย คิแคแทงแม่ - กูญแจ
 แสรกก็ไม้ไชแสรก สุ่มมยอกแยก ไครทหายว่าแสรกเย็คแม่ ๗ - สอบนั้ง
 สุ่มมยอกแยก ไครทหายว่าแสรกเย็คตายาย ไครทหายว่าทหายเย็คแม่นัน - สอบ

- 1.2 คาสองแง-สองง่าม การใช้คำประเภทนี้มีเจตนาที่จะจูงใจ
 ให้ผู้ตอบคิดสองแง่สองมุม ฝึความไปในเรื่องหยาบโลนทางเพศโดยกล่าวถึงอวัยวะเพศ
 และพฤติกรรมทางเพศอย่างเลื่อง ไม่พูดตรงไปตรงมา เป็นการสร้างความเข้าใจผิด
 ให้กับผู้ทหายเพราะการตอบของปริศนาคาทายจะไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศเลย ดัง
 ตัวอย่างเช่น
- ริ ๗ เหมือนใบพลู มีรูตรงกลาง ข้าง ๗ มีขน - หูวัว, หูควาย
 ล้วยคือใบพลู มีรูเค็งกลาง บิชนอยู่นอก - ใบหู
 เป็ดผาเห็นเส้น เป็ดเส้นเห็นเม็ค เป็ดเม็คเห็นรู - ขาวโปก
 เป็ดเป็ดลือกเห็นหมอย เป็ดหมอยเห็นเม็ค เป็ดเม็คเห็นรู ทั้งสูทั้งกูกาชอบ - ขาวโปก
 ฉิกริมหิมรุ ถูกแม่หนู นอนคาหูลิบ ๗ - คนยอนหนู
 ฉิกแกรกแทงหนอย หรอยกาแม่ค - ฉิกชนไกยอนหนู
 กอนเนื้อแยงรุเนื้อ น้าออกเพรือ ชื่นใจคนนอน - เด็กกินนมแม่

- จับขาห่าง เอาไม้แกงยักไซ – มีคสนากหนีหมาก
 กินเข้าแล้วยังอันนี้แกง ๆ ยกขาขึ้นเอาแกงยักใส่ – มีคหนีบสืเสียด
 นั่งยองขอมองเบิ่งแล้วกระเค้า เข้าบ่เข้าเอามือบายเบิ่ง – ลับมิก
 โตะโมะกลางหว่างขา สองมือวา ถนเค้า – การลับมิก
 ข้างโตชน ข้างบนเหยา เข้าหรือไมเอามือคลำกู – คนลุ่มปลา
 หันหน้าเข้าหากัน หึงชักหึงกันจนเหงื่อไหล – คนเลื่อยไม้
 โกงโค้ง โมงคึง มือเก็งคึง มือหนึ่งลอก พอน้ำออกหรอยจ้งฉันหลังให้ – คนคักยาง
 ปั้นให้แข็ง แยกเข้าหว่างขา – โจงกระเบน
 หนุก ๆ เอานาเข้า เขยา ๆ เอานาออก – ขวนปาก
 สองขาหีบ ขยับเข้าเข้า มือหนึ่งเกา มือหนึ่งแหวก – คนทอดา
 เป็นแคมสองข้าง กรงกลางมีรอย น้ำมันไหลย้อยคอยทิมคอยคา
 – ปากกาหีบชิม
 ไอหุ้มไอหัน ปลายแกงนั้น เข้าหนึ่งรู ออกสองรู – ยาสูบ
 เสียงอุบ ๆ ไผอยู่โกศนุกมิเอง – รม
 เป็นชนแหยมแหยะ เปะกันมิเอง – ชนตาเวลากลับ
 เมื่อสาวคับแจ เมื่อแกนลวมโพรก – มะขาม

1.3 กาศัพท์-แผลงศัพท์ คำศัพท์ส่วนใหญ่ที่นำมาผูกปริศนาคาทาย

จะเป็นคำศัพท์ที่มาจากภาษาบาลี-สันสกฤต จะมีอยู่บ้างที่เป็นคำมาจากภาษาเขมร คำศัพท์ที่นำมาใช้บางคำใช้กาศัพท์นั้นโดยตรง แต่บางคำนำมาแผลงสระ ทั้งนี้เพื่อต้องการให้มีสัมผัสคล้องจองกับกาอื่น โดยที่ความหมายคงเดิม

การใช้กาศัพท์-แผลงศัพท์นี้ จะพบมากในปริศนาคาทายของ ภาคติและภาคกลาง ดังตัวอย่างเช่น

ตรีเนตร ใช้ท้าวสุทโณ สดิค ปลายรุโก ใช้ไฟโพร อาโป อยู่ภายใน ไกรทวย ไค้ ไ้เมียงาม
 – มะพร้าว

คเชนทแต่ไม่ไ้ช้าง อยู่กลางปลายพฤษ เมื่อพายุพัดกล้าก็คลั่งเกล้าโกลงเคียร

- ชงช้าง

ศรีเนตรไม่ไ้ท้าวสัณโก โหวิมานรุกโ อมอาโปไ้ข้างใน - มะพราว

ศรีเนตรไม่ไ้ท้าวเมโว อยู่วิมานรุกโ อมอาโปมิชิค - มะพราว

สองหัตถยกปองพักตรามิแปคบาทา พาชางจรคล - ปู่

สิบนิ้วเพียรเคียรเน เอาคงควเป็นที่เลน อาคยถาปรุวิ - ปู่

อริคางคะโจ จักบุโกเคียรเน ปรุวิเป็นที่เลน แนพสุธาเป็นที่นอน

- ปู่

ถานอคคุสิชา กราวโมโ ถูอาโป เป็นควันไม่มีแสง - ปู่นชาวที่เอาจากหินปูน

หกพระบาทผาคเสคำจางเวหา ยีสิมเจคนยนา สี่หู สองหนา สามทวารทางเกียว

- พระรณาลูคา

นางสิบลองขีมา

เาะกลิบเื่อง

นางหีงเโสถาเจกราถิ ในนามปิมลุก 12 คน เพระฉะนันยักษากินคนทังพารากา
ไม่ตาย

- สัปคาห, เกื่อน,

กลางคิน

มรรคากลางทา มินกขังเ้า ปากนาพระยาวานร - มะพราว

สองเคียรศักคิ สิหริหริงค คลอกลูกลางองค ลูกนันไปสู่เวหา พบสัทวสัทวมย

มรณา อาคบากมวยลงควกัน - ปิน

แม่ชีชาวัง ไม่รับสังไม่ออก - ขิมุก

สองปีกหัวหก มิสองบาทา ยามทิวาพักผอน ยามราทริออกหากิน - คางกว

เชียวสะอัน ขันเสคิจ มิแกเมคิไม่บไ - ผน

เป็นถึงพระหมเมศ ถุษเกษบหอน ก็แดจะนอนเ้าประตุเรื่อน ใครไปใครมาเช็ดหนา

เลื่อนเื่อน

- พระเชกเ้า

1.4 กาที่ไม่มีความหมาย ไม่มีคาแปลตามพจนานุกรม กาเหล่านี้สามารถสื่อความหมายโดยสำนักของผู้ส่งสาร และผู้รับสารได้ และเมื่อนาคาเหล่านี้มาใช้ในการผูกปริศนากาทาย กาเหล่านี้จะให้ผลทางคานเสียดและความหมายอยู่บางคือ นอกจากจะช่วยส่งสัมผัสหรือรับสัมผัสกับกาอื่นแล้ว ก็ยังสามารถช่วยให้เข้าใจรูปลักษณะและอาการของสิ่งที่กล่าวถึงได้บ้าง การใช้คาเหล่านี้ยังเป็นวิธีการในการลวงผู้ตอบให้สับสนวิธีการหนึ่งด้วย ดังตัวอย่างเช่น

ข้างนอกขรุขระ ข้างในตะคิงโหน่ง - น้อยหน้าหรือหูเหียน

อยู่ในขอมะงอมะหงิกงัก อยู่ในผักมะหงักมะหงิงอ - ลูกกระเคือก,
มะขาม

มุลุมมลา เดินวันยังค่ำ ไม่เห็นรอย - เรือ

อีลุมอีลา เดินวันยังค่ำ ไปเห็นรอย - นาฬิกา

เพชรณู มีหูมีปาก เพชรณากมีปากที่ทอง เพชรชะลองมีทองข้างหลัง - กะทะ, กบไสไม้,
ทองคน

แบนตะแระแตะ แทะหน้าบนเขา - มิคคักหญ้า

เเค่คนดูมีหูที่ปาก เเค่คนลากมีปากที่ทอง เเค่คนสองมีทองข้างหลัง - กะทะ, อังโล่,
ทองทอง

สับปะดิก สับปะก่อ สับปะล่อ สับปะชน สับปะดิกอยู่ข้างล่าง สับปะตั้งอยู่ข้างบน - คิกไฟตั้งหม้อข้าว

สับปะเว สับปะร่อ สับปะชอนหารู สับปะชุกตุคตุ สับปะเหียนทั้งเพน - โม่แป้ง

ฉับพะนอนแคง ฉับพะแยงรุ ฉับพะน่าออก ฉับพะหรอย ๆ - เด็กกินนมแม่

จิกจิกเจ้า หน้างอกำเเขา จิกเจ้าขึ้นไซ่ สองมือเขาริคจิกจิกชี้ไหล - เหา

1.5 การซ้ำคำและซ้ำความ คือการใช้คำคำเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง
ในคาตามเกียวกั้น ทั้งนี้เพื่อเน้นความหรือเน้นรูปหรืออาการของสิ่งที่กล่าวถึง ดัง
ตัวอย่างเช่น

ยั้งเก็บยั้งเก่า ยั้งไชยั้งใหม่

กลมกลิ้งกลมอยู่บนพื้นธรณี สัมผัสหรืออยู่ในกลมกลิ้งกลม
อยู่ดินกินหญ้า อยู่ฟ้ากินลม อยู่ทะเลกินลม นามกรเดียวกัน

แหวกมานเจอmung แหวกmungเจอใหม่ แหวกใหม่เจอเม็ค

ไปไม่กลับ หลับไม่ตื่น เงินไม่มี หนีไม่พ้น

โหยนินะโลก แม่ไปหากิน แม่ไม่เหยียบดิน แม่ไม่กินน้ำ

ธรณีห้อย ธรณีเหาะ ธรณีหัน ไอ้ไหน

- ถนน

- แต่งโม

- ม้า, ความม้า, ปูม้า

- ชาวโพค

- ความตาย

- ค้างคาว

- รังหมาว่า,

ลูกชุนกิน, ครกสี

มัจฉาหนึ่ง หน้ายาวราวสักฟุต มัจฉาหนึ่งชื่อบอกเป็นฝรั่ง มัจฉาหนึ่งคู่ร้าย ใคร ๆ ชัง
มัจฉาหนึ่งถูกขังไม่กินบน

- ปลาเมา, ปลาหู

ปลาเสือ,

ปลากระป๋อง

- ไม้ม้วน

- แม่ชี

- รังมคเคง,

รังปลวก, เขียง

- ตะวัน, จอมปลวก,

พริก

- ผาสไถ, ปากวัว,

ปากคน

หลักปักไว้ในหนอง คนหนีไปต้อง คนหนีไปต้อง

แม่ที่ไม่ใช่แม่เรา แ่นของเขาราวพลอยเรียกแม่

หอแสนตัว หัวแสนตา หนาแสนรอย

คกบขุม ขุมบ่ขาน ธุกบ่หวาน ขานบ่เหี่ยว

ปากหนึ่งกินดิน ปากหนึ่งกินหญ้า ปากหนึ่งอาเอาลม

มีลูกค้ำขา มีตำรอบตัว มีหูอยู่บนหัว

ไม่หลักคนหนอย อยู่มากกลางหนอง คนใดมากก็ถอกก็ถอก

สุกและ สุกขวาง สุกการวัง สุกคารู

- แห
- ไม่ปักเต้าปูน
- ชนมกรก,
- ชาวเกรียบงา,
- ชนมรังผึ้ง,
- ชาวหลาม

หญิงคักหญิงยาว หญิงสาวหญิงใหญ่

มีแคหุ มีแคกน เป่ากนยูหลังบ้าน

โกเฒ่ากอกบั่น คนสามพันบ่ปาก ชักากบ่ออมน้ำสั๊กเหี้ย

- ถนน, คนกรอกาย
- กะทะ
- ชักโก, พระพุทธรูป,
- ตุ๊กแก

1.6 กาเสริมบทหรือกาขยายที่ช่วยให้เห็นภาพชัดเจน กาเหล่านี้จะช่วยให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพของสิ่งที่กล่าวถึงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นคาที่นำมาขยายคาที่อยู่ข้างหน้า ดังตัวอย่างเช่น

คามิคหมี ยิ่งคียิ่งกัก กาเหมือนหมัก ยิ่งกักยิ่งคิ

คามิคหมี แสงคิแสงกัก

กาชิกหมิกชี่เกียนไล่กระต่าย

คาคุปี่ แปะศอก

คาตอมอ มีขอขุดา

พวงอัวลัว บมีผิวกะมิลูก

อวนตะลุมปุก มีกระตูกชี่เคียว

มาจากเมืองละโว้ ผอมโย่งโก้ มีพันชี่เคียว

มาจากเมืองละโว้ สูงโย่งโก้มีพันชี่เคียว

ดินเท่าปิ้ง แดกกิ่งราหว่า

- ลีว, กอน
- ลีว
- หมักชี่หมา
- คนล้างปลาร้าจากไห
- สับปะรค
- กุญแจ
- กองฟาง
- จอบ
- จอบ
- สาทราย

ที่ไคมีชน ช่างปลายเกลี้ยงแว
 พ่อแม่ไม่แข่งไม่ค่า ไปนั่งชายป่าหาหน้าบูยี่
 ชักผลอก แดงแห้ว กอญลู่โหวง
 เมื่อสาวคับแฉะ เมื่อแก่หลวมโพรง
 กินบอมบอม ผอมจอกก่อง
 แม่ครางอื้อ ลุกพื๋อวงป่อง
 เก้ามันเท่าเล่มปี ปลายมันคั้โกงโย่ง

- หูว๊ว, เขาว๊ว
- คนตายอุจจาระ
- สมมะขาม
- มะขาม
- เครื่องหีบฝ้าย
- การปั้นค้าย
- รวม

1.7 กาแสดงอาการ คือคำที่ช่วยให้ความหมายและความเข้าใจ

ในคำกริยาอาการ ตัวอย่างเช่น

วังฉับ ๆ คลับคึกคึก
 วังโหลง ๆ มีงอยู่ข้างหลัง
 เกินหยก ๆ ยกอยู่ข้างหลัง สาวน้อยร้อยซึ้ง นิ่งสูงกว่ายืน
 วังจี้ ๆ ชี้ใส่กระจาด
 นิ่งบนคอหัวร่อกัก ๆ นิ่งบนกักหัวร่อคิก ๆ

- หมาตัวเมีย
- สุนัข
- หมา
- ลีซ่า
- หมอข่าวกำลังเค็อก,
ตานาพริกบนคัก

กินทางตุต พุงปุกอวกทางปาก

แมกะตาก ลูกแลน

เด็กก็ไม่ใช่เด็ก เกือบอกเด็กอยู่ข้างฝา

สูงเทียมเมฆโคกเคกคึกคิก หนวกเครารุกริก คึกคิกโคกเคก

หัวคำหางแดง นอสะแวงลองงอง

อกกางหางแดง ตกมานอนสะแวงหลางหง่าง

ลูกมันให้แวแว แม่มันกลิ้งมาอะลอมอะลอม

ตองแสงโตหว่างซา

- ปีน
- ปีน
- นาฬิกา
- คนสน
- คอกทองกวาว
- กาบหมาก
- เครื่องปั้นค้าย
- ไม่เหยียบหูก

ไผ่มากะยอก ๆ เข้าเข้าให้คลาเบิง

- หินลับมีด

1.8 คำเลียนเสียงธรรมชาติ ไค่แก่ เสียงสิ่งของตกจากที่สูง

เสียงร้องเสียงสิ่งของกระทบกัน เช่น คาว่า ตุ่ม ผาง คว๊ว อ้าก จ้าก ป๊วะ
ตัวอย่างเช่น

ตกทั้งตุ้ม หมาไล่ตะครุบ แมลงวันตอมหึ่ง

- อูจจาระ

หล่นตุ้มใส่หมวกแต่ ริ่งตอแหลไปตลาด

- ลูกตาค

หล่นลงมาถึงเกาะ เจาะเข้าไปแคง แทงเข้าไปคา คาเข้าไปชา

- มะขาม

ตกทั้งผาง ทองกางหางแดง

- กาบหมาก

ตกโป๊ะข้างจี บ๊อว่าจ๊าง

- ปู

เสียงดังปึกปึก หกเข้าบ้าน

- แบกไม้เข้าบ้าน

แม่มันสับปกลูก ลูม้แตกลูม้ลูบ

- ขวานกำลังฟันไม้

แม่มันฮองโป๊ก ๆ ส้มันคกหยวย ๆ

- ขวานฟันไม้

จับหางขี้จอก

- ทิวคณาเข้านา

บีคหางฮองโอ๊ก

- หน่อไม้

จับหางฮองอ้าก

- หน่อไม้

ซางขึ้นภู คบหู้ว ๆ

- หูกทอผ้า

จับหูฉีกควก จับหางขี้ฟุ้งจาก

- ฉีกใบตองกล้วย,

กระโช่

ฉีกแกรก แทงหนอย ทรอยตาแม็ค

- ฉีกขนไก่ยอนหนู

คิ่นคิ่นจะแหงเอนน้ำคา หยับแข็งหยับชา เสียงดังคว๊วคว๊ว

- คนทอหูก

นกกไม้ไชนก แร้งไม้ไชแรงแรง บินแคว้ง ๆ อยู่ข้างเขา

- ใบหูควาย

หึ่ง ๆ เหมือนฝั่งภูมรา เอกบาทาจะเว ๆ

- ลูกช้าง

กดหัว อ่องปู่แป๊ก

- ปู่

เสียงฮุบ ๆ ไผอยู่ไคสนุกมิแสง

- รม

2. การใช้โวหาร

การใช้โวหาร (Figures of Speech) หรือที่บางคนใช้คำว่าภาพพจน์ ในความหมายเดียวกันก็คือ การใช้ภาษาที่ช่วยให้เกิดมโนทัศน์หรือจินตนาการได้ชัดเจนกว่าการใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมา โดยอาศัยถ้อยคำสนวนในลักษณะของการเปรียบเทียบ ซึ่งจะทำให้เกิดผลทางความรู้สึกและความเข้าใจมากกว่าการใช้ถ้อยคำธรรมดา

ปริศนาคำทาย แม้จะไม่ใช้เป็นวรรณกรรมในรูปของร้อยกรองหรือร้อยแก้วก็ตาม แต่ในการผูกปริศนาคำทายบางบทก็ใช้โวหารเพื่อจะให้ผู้ตอบได้เกิดจินตนาการหรือเห็นภาพของสิ่งที่กล่าวถึงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยใช้โวหารในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

2.1 โวหารอุปมา (Simile) เป็นการเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมย โดยนำของสองสิ่งมาเปรียบกันว่าเหมือนกัน เพื่อต้องการไขความคาตอบปริศนาคำทายใช้คำเชื่อมว่า "เหมือน" หรือคำว่า "คือ" ในภาษาอีสานซึ่งหมายความว่าเหมือนเช่นกัน ดังตัวอย่างเช่น

เขี้ยวเหมือนพระอินทร์ บินเหมือนนก สรปักอก นกก็ไม่ไซ้ - แม่ลงทับ

เขี้ยวคือพระอินทร์ บินไปคือนก ลูกศรเสียบอก สีว่านกับแม่ - แม่ลงทับ

เขี้ยวจะอุมเหมือนฟุบไข่ ไผหาไม มีแต่คอก - ผน

คาคือหม ภูลกินนา - โพงพาง

คางจิ้งหมี ตกนจิ้งกั - ลีว

กลมเหมือนพระวัชร ก้นฟุงสาว ๆ คนแก่คนเฒ่า นาน ๆ กันที - กระดัง

กลม ๆ เหมือนพระจักร คนทั้งพันมองไม่เห็น - ไข่แดง

กลม ๆ เหมือนวงพระจันทร์ ออกลูกตั้งพันเหมือนกันทุกตัว	- ผึ้ง
ยุ่งเหมือนใยบัว มีตัวอยู่กลาง	- แมงมุม
ยิบ ๆ เหมือนไข่มุกนา ใครไม่มีปัญญา ไข่มุกไม่ออก	- ตัวหนังสือ
ลายเหมือนแม่ไก่ปัก ไม่หักไม่แหลง	- หนังสือ
หลุกหลิกเหมือนหางวัวทางควาย ชักให้คายกำไม้หลุด	- ญวน
โจ๊ะโจ๊ะเหมือนค่อม้า ไฟคามหันรอย	- เรือ
เท็กเล็กคือค่อม้า ไปกำเห็นฮอย	- เรือ
ชกกคือหัวม้า ไปกำสามปีเห็นฮอย	- เรือ
ถอยหลังเหมือนกุ้ง มืออุ้งตาแล	- คนค่านา
หึ่ง ๆ เหมือนผึ้งภุมรา เขกบาทา จะเร ๆ	- ลูกช้าง
พุงเหมือนจรวก มีหนวกรูปร่าง	- ปลาหมึก
สุกเหมือนควา ชาวเหมือนห่า ว่าไม่พัง คังเหมือนปืน	- มะพร้าว, มะไฟ, มะเกลือ, มะคัน, มะตูม
ส่วยคือใบพลู มีอยู่เคียงกลาง มีขนอยู่นอก	- ใบหู

2.2 โวหารอุปมา (Metaphor) เป็นโวหารที่ใช้เปรียบเทียบ

โดยนัยปริศนาคายาใช้โวหารประเภทนี้มาก กล่าวคือ คาดามจะนาสิ่งต่าง ๆ ใกล้เคียง
ส่วนของบุคคล พืช สัตว์ สิ่งของ สิ่งในธรรมชาติมาเปรียบเทียบแทนสิ่งที่นามาหาให้
ผู้ตอบต้องใช้ความนึกคิดเชื่อมโยงเพื่อหาคำตอบที่ถูกต้อง ดังตัวอย่างเช่น

สีดินซีฟ้า อ้าปากกินถนน	- มุ้ง
ปากแบน คั่วกลม ชมนาออก	- ปากกาหมึกซึม
ตัวสั้นพันซี่เกี้ยว เกี้ยวไม้ทั้งแผ่น	- ขวาน
มีตาครอบหัว เอาตัวไม่รอด	- สับปะรด

เค็กน้อย ๆ ถือกอกเลาะฝั่งคลอง

เค็กน้อย ๆ พายเรือลอคคุม

นางทาวแซนออน ก็นกอนพระ

แม่ชีสาวชาววัง ไม่รับสั่งไม่ออก

แม่เฒ่าบานทิ ลูกหนีไปเที่ยว

เห็ดคอกกอนอยอยู่ข้างคอย คอยบ่หัน

มะพร้าวชีกเกี้ยว ชามทะเลไค

ไผ่ทั้งกอ หาขอไม่พบ

ไก่อูลายนอนตายฮิบฮัว

ไก่อีกา ก็นหาออมนโพน

นกยางบินมาहारอย ลงหนองน้อยยืนรอยเกี้ยว

ช่างसानลายนามา มีแต่งาไม่มิงวง

มาเหล็กตัวยาว วึ่งเอาเสียงดัง

เรือสองลา ชีข้ามโคกแเคี้ยว

กระเชานอย หอยข้างฝา

หนองน้อย ๆ กระกุกเค็มอ๊ก

ทองไม่โชทองแท สี่เหลืองแจ้อยู่ในดิน

- กุ้ง

- กระสวยทอดผา

- หัฟฟี่

- ชิมูก

- ลูกกุญแจ

- หู

- พระจันทร์

- ผม

- สับปะรด

- มือกโจน

- คนเขี้ยวปูน

- ไซคักปลา

- รถไฟ

- รองเท้า

- คุมหู

- ปาก

- ชมื่น

2.3 โวหารปฏิกาคพจน์ (Paradox) คือ ข้อความที่มีความหมาย

ขัดกัน แต่ก็เป็นไปได้ การใช้โวหารประเภทนี้ จงใจให้ผู้ตอบเกิดความรู้สึกแปลกใจ

โดยการกล่าวถึงการกระทำที่ขัดแย้งกันหรือเป็นไปได้แต่ก็ไม่ได้เป็นไปแล้ว ดังตัวอย่าง

เช่น

หาบุญไคบาป มิลาภก็ตาย

ตัดโคนก็ไมตาย ตัดปลายก็ไม่เนา

- คนตกปลา

- ผม

ยิ่งเก็บยิ่งเก่า ยิ่งใช้ยิ่งใหม่

ยิ่งต่อยิ่งสั้น

ตากแดดสด รคนาเหี่ยว

ไม่สานก็ดี ไม่คลี่ก็คลาย ไม่ใช้ก็ทิ้ง

ไม่ตกก็เต็ม ขึ้นไปเต็มอยู่บนต้นไม้

ถึงไม่ดับก็เหลียม ถึงไม่เลียมก็แหลม ถึงไม่แถมก็เต็ม

ไม่เหลียมก็แหลม ไม่แหลมก็ดี ไม่คลี่ก็คลาย ไม่ใช้ก็ไป

โตเท่าภูเขา เบาทึกเหียว

ตกบั้ง

ตีบั้ง ยองกั้ง

ฮักก็จูบ บฮักก็จูบ

ตักกะเต็ม บตักกะเต็ม

หญิงตักหญิงยาว หญิงสาวหญิงโง่

กินตังนอก ปอกตังใน

- ถนน

- บุหรี่

- ชาวตอก

- ผม

- มะพร้าว, มะเกลือ

- หนาม, ต้นกก,
มะพร้าว

- หนาม, ป่า,
ใบทอง, ไปถ่าย

- เมฆ

- ตะวันตกดิน

- แวนดา

- หอย

- มะพร้าว

- ถนน, คนกรอคำย

- ไก่

2.4 โวหารบุคลาธิษฐาน (Personification) คือ การ

เปรียบเทียบ โดยนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือมีชีวิตแต่ไม่ใช่คน มากล่าวถึงโดยการแสดง
อาการปฏิกิริยาต่าง ๆ ราวกับเป็นคน การผูกปริศนาคาทายโดยใช้โวหารประเภทนี้ ไม่ได้
พิจารณาจากตัวคำถามโดยตรง แต่พิจารณาจากคำตอบที่เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือมีชีวิตแต่
ไม่ใช่คน และได้นำมาผูกปริศนา โดยเปรียบให้สิ่งนั้นแสดงกิริยาอาการประหนึ่งว่าเป็น
คน ตัวอย่างเช่น

เมื่อนอยนุ่งเสื้อยาว เป็นสาวนุ่งเสื้อกอม

๕
- มะเขือ

เมื่อเด็กนุ่งผ้า เบื่อชราเปลือยกาย
 แดงนอยหม่นผ้าสีขาว ใหญ่เป็นสาวหม่นผ้าสีเขี้ยวจ้อย
 เด็ก ๆ นุ่งขาว สาว ๆ นุ่งเขียว แก่ ๆ นุ่งแดง
 ยามนอยนุ่งเขียวเขี้ยว เจอมานุ่งเขียวแดง

มาจากเมืองลาว น้าชวากาตุง

ลูกกอดแม่ ลูกแก่งคาย

นางคอออน กินกอนทุกวัน

นั่งเฝ้าแซนออน กินกอนพระ

ลูกสัปคนเล่นกนแม่

แม่มั่นคืบ ลูกเที่ยวหากิน

ไผ่คืบคา เอาผ้าป่าคบบางเรือน

เล็กแต่อยู่ไม่สุข ขอมชนทุกชั่วครมาณ ให้เขาเอาหัวกระบาลใส่ถีบบ้านของตน

คนแก่หลังโกง ลงน้ำไม่ขึ้น

เถาหัวล้าน โคนน้ำแก่เด็ก

เถาสองเถา แลนออกนอกชาน

บักน้อย ๆ ถือแพแคงลอคพุม

บักน้อยน้อย แก่ไล่ลอคซอน

เมื่อคีนมาน เมื่อวั้เกิด

โอ้ชาวอยู่ในวัง ไม่สั่งไม่ออก

อายแคงแยงวาววากา อายคำร้องไห้น้ำลายปุกปุก

นางอยู่ในห้อง ใครเข้าไปตองชนพองวาว

หนาแลงอยู่ถ้ำ หนานาอยู่คอน เกลาณมเป็นมอญใหม่

— คันไผ่

— หน่อไม้ไผ่

— พริก

— พริก, พริกสุก

— ผักกระเฉด

— คันไทร, กาฝาก

— ทัพพี

— ทัพพี

— กุญแจ

— ลูกกุญแจ

— กวักฝาย

— ไม้อัดไฟ

— เบ็ด

— ชันคักน้ำ

— ชิมูก

— มคแคง

— เข็ม

— มุ้ง

— ชิมูก

— หมอขาวเคือก

— แม่ไก่ฟัก

— หอยโข่ง

3. การเล่นภาษา

การผูกปริศนาคาทาย โดยการเล่นภาษานั้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็น
ปริศนาที่เป็นปัญหาเขาวงกตทางภาษา มีวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

3.1 คำผวน คือคำตั้งแต่ 2 คำ โดยที่คำแรกกับคำท้ายจะอ่านย้อนกลับ
สระและตัวสะกดกัน โดยใช้พยัญชนะต้นคงเดิม ทำให้ได้ความหมายใหม่ ซึ่งมีลักษณะ
ต่าง ๆ ดังนี้

3.1.1 คำผวนในตัวคำถาม คือใช้การผวนคำในคำถามเดียวกัน
ตัวอย่างเช่น

คกคูปเอ <u>อ</u> ขาง <u>ช</u> ไปให้หายว <u>า</u> ช <u>ซ</u> ขาง	- มะเฟื่อง
คกโป <u>ะ</u> ขาง <u>จ</u> บอ <u>อ</u> ว <u>า</u> ช <u>ซ</u> ขาง	- ปู
คกบัก <u>ข</u> าง <u>ช</u> บิ <u>อ</u> ว <u>า</u> ช <u>ซ</u> ขาง	- มะเฟื่อง
คอง <u>ห</u> ย <u>อ</u> ง <u>ห</u> อ <u>ค</u> บอ <u>อ</u> ว <u>า</u> ย <u>อ</u> ค <u>ค</u> อง	- การทอดแห
เก <u>ก</u> จู <u>บ</u> บอ <u>อ</u> ว <u>า</u> ก <u>บ</u> เจ <u>ก</u>	- เสี่ยงลูกหน้าไม้
คว <u>ย</u> ก <u>น</u> บิ <u>อ</u> ว <u>า</u> ค <u>น</u> ก <u>ว</u> ย	- นามูก
ท <u>า</u> เพ <u>ร</u> ือ <u>ไ</u> ห <u>ม</u> อ <u>ก</u> อ <u>อ</u> ก <u>จ</u> าก <u>ก</u> (หมู่ออกจากคอก)	- เป็ดออกไล่หมู
ช <u>า</u> ไป <u>บ</u> บอ <u>อ</u> ว <u>า</u> ช <u>า</u> ไป <u>บ</u>	- กรรไกร

3.1.2 คำผวนจากตัวคำถาม ซึ่งอาจจะผวนทั้งหมดของ
ตัวคำถามหรือเพียงบางส่วน โดยนำไปเป็นคำตอบ ดังตัวอย่างเช่น

ป <u>ี่</u> แจ <u>ง</u> แ <u>ข</u> น <u>ง</u> เก <u>ิ</u> ย <u>ว</u>	- แป้งจี๊ขาวเหนียวแดง
จ <u>ิน</u> ท <u>า</u> ท <u>ห</u> ย <u>เ</u> ช <u>ิ</u> ย <u>น</u>	- เขียนไซ
ก <u>ไ</u> ย <u>ง</u> ค <u>า</u> น <u>า</u>	- กุ้งใหญ่, เต้านา
พ <u>ม</u> าร <u>บ</u> ก <u>บ</u> ท <u>ห</u> ย อ <u>ะ</u> ไ <u>ห</u> ร <u>ม</u> ัง <u>ท</u> ห	- ใบทั้ง

โบสถ์ไหนไม่มีพระ

ไข่หลก ไข่หลว สาหัวไซ

มุกัก มวกัก มิชัก จอมหัน

ลูกกินใบ อ้ายไหรนา

เตบแปบ เกาสองนิ้ว หิ้วลูกโต้งมาแดง

เเนาคนจับหางท่น หันกามนั้ไบพิน

กาบินไปกาช่อง กาบินมากาหลง

ซางซันญ หักไว หักไว

เค็กนอย ๆ ยงกอดคเบ็ค

เค็กนอย ๆ พันไฮโกคผอ

เเนาอันหนึ่ง ไปนา กลับมาเเนาป่วย

- ไบโหนด

- ซุกไหล, คั่วไหล,
ใส่หัวซา

- ฉักกุก, ฉักกาค,
ฉักซี, จันหอม

- ลูกไกบิน

- แมงคา

- นกเขาจับหางท่น
หัน (เห็น)
คนมากบินไป

- กงทลา

- ไหวากหรือไหว่าง

- เห็กบค

- กอไผ่

- ถวยเป่คว

3.1.3 ผวนจากคำตอบ คำตอบครั้งแรกยังไม่ได้ความหมาย

ตามที่ต้องการจะต้องผวนถามอีกครั้งเสียก่อน ตัวอย่างเช่น

ผู้หญิงชอบสีอะไร

- สีมา - สามิ

เรออะไรที่ใคร ๆ ไม่รังเกียจ

- เรอหัก - รักเชอ

ไขอะไรที่ไขหาปุ้ยได้

- ไขกั - ไขไก

3.2 กาผองเสียง คือการนำคำที่มีเสียงเดียวกัน อาจจะมีรูปเดียวกัน

หรือต่างกันมาตั้งคำถามเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจผิดให้กับผู้ตอบ ตัวอย่างเช่น

ไก กา ชา มี กั ตัว

- 1 ตัว

คนใส่แว่นตา คำ เกี่ยวกับอะไร
 รดตึกกันมาก คันหลัง หาอย่างไร
 จักรยานสีแสด อ่าน อะไร
 คนอะไรมีสองก
 คนอะไรพัน ไม่ เข้า
 ปลาอะไร เภา เกาะ
จิวิค คืออะไร

- หู
- เภา
- สิก
- คนก
- พัน
- ปลา
- เขียว (เมื่อถูกแตะ
จะกระโดด "วิค")
- กลองยาว,
กระดิมยาว (เวลา
จะกินต้องคคยาว)

อนาคต คืออะไร

3.5 พ้องเสียงโดยการตัดพยางค์ คือ ตัดพยางค์แรกของคำตอบ

มาตั้งเป็นคำถาม ให้อ่านตอบเข้าใจผิด โดยเข้าใจว่าสิ่งที่ถามนั้นเป็นความหมาย
 ของคำที่เข้าใจกันโดยทั่วไป ตัวอย่างเช่น

นาอะไรที่ผู้ชายชอบ
 ลักอะไรไม่ถูกจับ
 พระชอบอะไร
 พระอะไรกินได้
 ยักอะไรกินคนไม่ได้
 ยากอะไรกินไม่ได้
 ยากอะไรที่คนไม่ชอบ
 อาอะไรมีมากที่สุด
 กากอะไรมีสีแสด

- นารี
- ลัก
- สี
- พระ
- ยัก
- ยามา
- ยาก
- อา
- กาก

3.4 แปลความหมายจากคำถาม คือ คำถามจะถามถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่คำตอบไม่ได้เป็นไปตามความเป็นจริงของสิ่งที่ถาม คำตอบจะใช้การแปลความหมายจากคำถาม ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของปัญหาเขาวนทางภาษา ดังตัวอย่างเช่น

อาชีพอะไรมีอิสระน้อยที่สุด	- ลาม
ขนมอะไรที่จกไฟคิ	- ขนมเทียน
ชื่ออะไรที่ยาวที่สุด	- พันคา
ผักอะไรอยู่ใกล้ตา	- ผักแว่น
นกอะไรที่ไม่ใช่ของเรา	- นกเขา
จังหวัดอะไรอยู่สูงที่สุด	- นครสวรรค์
ส่วนใดของร่างกายที่ไม่แก่	- เซาอ่อน
แกงอะไรไม่รู้เย็น	- แกงร้อน
เกาะอะไรใหญ่ที่สุด	- เกาะใหญ่
ศิลปินประเภทใดอยู่นอกโลก	- คาวตลก

3.5 ตัดสระ พยัญชนะในคำถามมาเป็นคำตอบ กล่าวคือ คำตอบไม่ได้เป็นไปตามความเป็นจริงของสิ่งที่ถาม แต่ตอบโดยใช้การเล่นเขาวนทางภาษา คือ ตัดสระหรือพยัญชนะในคำถามมาเป็นคำตอบ ดังตัวอย่างเช่น

อะไรเอ๋ยอยู่ที่สะพานพุทธ	- สระอุ
อะไรเอ๋ยอยู่ที่คู	- สระอุ
อะไรใหญ่ที่สุดในโลก	- สระโอ
อะไรอยู่กลางอากาศ	- ก.
อะไรทำให้ไขกลายเป็นไก่	- ก.
อะไรเอ๋ยอยู่นาน	- บ.
อะไรเอ๋ยอยู่นาวัก	- ว.
อะไรเอ๋ยอยู่นือหัว	- ไม่นั้นอากาศ

4. ช่วงจังหวะของพยางค์และสัมผัส

การผูกปริศนาคาทายของไทยในค่านช่วงจังหวะของพยางค์และสัมผัส หมายถึงจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะและการส่งสัมผัสสระในแต่ละช่วงจังหวะของคาถา ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ปริศนาคาทายของไทยโดยเฉพาะที่เป็นปริศนาเก่า (ปริศนาใหม่ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเขาวน มักผูกเป็นความเรียงธรรมดาไม่มีการเว้นช่วงจังหวะ) ในแต่ละคาถาจะแบ่งออกเป็นช่วงจังหวะและจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงนั้น จะประกอบด้วยกันกลุ่มคำที่เท่ากันและไม่เท่ากัน ซึ่งส่วนใหญ่จะต่างกันหนึ่งหรือสองพยางค์ นอกจากนี้คำสุดท้ายในแต่ละช่วงจังหวะมักจะส่งสัมผัสสระไปยังคำใดคำหนึ่งของช่วงต่อไป ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับร้อยกรอง¹ อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของคนไทยที่เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน การแบ่งช่วงจังหวะของพยางค์และสัมผัสของปริศนาคาทายจะช่วยให้การออกเสียงให้เป็นจังหวะที่น่าฟัง และช่วยให้ผู้เล่นปริศนาคาทายสามารถจดจำคาถาได้แม่นยำยิ่งขึ้นอีกด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าปริศนาคาทายของไทยแบ่งช่วงจังหวะออกเป็นสองช่วงจังหวะ สามช่วงจังหวะ และสี่ช่วงจังหวะ ซึ่งมีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงดังนี้

4.1 ปริศนาคาทายที่มีสองช่วงจังหวะ มีจำนวนพยางค์และการส่งสัมผัสในแต่ละช่วง ดังนี้

4.1.1 ปริศนาคาทายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะสองพยางค์เท่ากัน โดยคำสุดท้ายของช่วงแรกส่งสัมผัสไปยังคำแรกของช่วงที่สอง นอกจากนี้บางปริศนาไม่มีการส่งสัมผัสระหว่างช่วงจังหวะ ตัวอย่างเช่น

นั่งนี้ จีหนุ	— คนตกเบิก
ทุกขา มารัง	— แมงหมาร่า, อุง
สีบาท พากรัว	— คาลิ่ง

¹ วรรณ ฤทธิภา คติชาวบ้าน หน้า 34

เขา^๑ท^๑งาย ขว^๑ยคว^๑า

เหล็^๑ก^๑แ^๑ง แ^๑ท^๑งค^๑ิน

ก^๑ิน^๑น^๑อ^๑ก ป^๑อ^๑ก^๑ไ^๑ย

แ^๑ห^๑ย^๑ม^๑แ^๑ห^๑ย^๑ะ แ^๑ปะ^๑ก^๑ัน

ไป^๑เ^๑ว เ^๑ว^๑น^๑ก

ส^๑า^๑ม^๑ข^๑า ต^๑า^๑เค^๑ีย^๑ว

ไป^๑ห^๑า ม^๑า^๑ถ^๑ัม

ก^๑ค^๑ห^๑ัว ท^๑อ^๑งป^๑อ^๑ง

ย^๑ิง^๑ถ^๑าก ย^๑ิง^๑ก^๑ว^๑าง

ย^๑ิง^๑ค^๑ัก ย^๑ิง^๑ย^๑าว

ย^๑ิง^๑ค^๑อ ย^๑ิง^๑ส^๑ัน

กา^๑ห^๑าง อ^๑า^๑ป^๑าก

กา^๑ห^๑าง ช^๑ิ^๑พ^๑ุง

ห^๑ก^๑ห^๑ู ส^๑า^๑ม^๑ป^๑าก

นาง^๑ย^๑ก มา^๑แ^๑ง

- บ^๑ว^๑ค^๑ร

- ม^๑ัน^๑เท^๑ศ

- ไ^๑ต^๑ไ^๑ก^๑

- ช^๑น^๑ค^๑า

- ไ^๑ม^๑ค^๑า^๑เก^๑ว^๑ีย^๑น

- ก^๑ล^๑อ^๑งถ^๑า^๑ย^๑ร^๑ู^๑ป

- ไ^๑ม^๑แ^๑ง^๑ซ^๑ี

- ส^๑า^๑แ^๑ห^๑ร^๑ก

- ล^๑า^๑น^๑น^๑ว^๑ค^๑ข^๑า

- ถ^๑น^๑น

- บ^๑ุ^๑ห^๑ร^๑

- ช^๑อ^๑น

- ไ^๑ถ

- ย^๑อ

- น^๑ก^๑ย^๑าง, แ^๑ม^๑งค^๑า

4.1.2 ปริศนาคาถายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

สามพยางค์เท่ากัน พบว่าบิอยู่ในทุกภาค และมีจำนวนมาก โดยคำที่สามของช่วงแรก

ส่งสัมผัสไปยังคำแรกหรือคำที่สองของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น

สูง^๑ก^๑ว^๑า^๑น^๑า ต^๑า^๑ก^๑ว^๑า^๑เร^๑ื่อ

- ฟ^๑อ^๑ง^๑น^๑า

ไ^๑ม^๑ี^๑ไ^๑ส^๑ ไ^๑ส^๑ไ^๑ก^๑ิน^๑ค^๑น

- ส^๑ื่อ

ล^๑ูก^๑ก^๑ิน^๑ไ^๑ ไ^๑บ^๑แ^๑ก^๑ร^๑อน

- จ^๑าก

วิ^๑ง^๑ห^๑ย^๑ิบ ๆ ค^๑ล^๑ิ^๑บ^๑ก^๑ิ^๑ถ^๑ก^๑

- ท^๑มา^๑ค^๑ว^๑เ^๑ม^๑ีย

ถ^๑าก^๑แ^๑ค^๑ศ^๑ก^๑ ร^๑ค^๑น^๑า^๑เ^๑ห^๑ีย^๑ว

- ข^๑า^๑ว^๑ค^๑อ^๑ก

๓
 ๔
 ๕
 ๖
 ๗
 ๘
 ๙
 ๑๐
 ๑๑
 ๑๒
 ๑๓
 ๑๔
 ๑๕
 ๑๖
 ๑๗
 ๑๘
 ๑๙
 ๒๐
 ๒๑
 ๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

- กระเทียม, กระบุง
- เงาม
- ฉี่เสื้อ
- มะพร้าว
- สับปะรด
- รดยนต์
- เครื่องอิกฝ้าย
- ไคของไก่
- พระพุทธรูป
- ปู
- พริก, คอกฝ้าย
- แสงแดด
- ชั่ว
- ออย
- กลวย
- กลวย
- ตะไกร
- ผักแว่น
- ใบเมงมูน
- กวันไฟ
- บันไค
- คนไถนา

ชื่อสูงใหญ่ ทั่วไปนา

- นกเขา

จับหางมัน ยิงโน้ขาว

- ชนไก่แยงหู

4.1.3 ปริศนาคทาหยที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงสี่พยางค์

เท่ากัน พบว่ามีอยู่เป็นจำนวนมากในทุกภาค โดยคทาสุดท้ายของช่วงแรกจะส่งสัมผัสไปยังคำแรกหรือคำที่สองของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น

เขา ๆ เขาดา กา ๆ ออกเที่ยว

- คาว

เขา ๆ เขาดา คำ ๆ เรียงราย

- คาว

นาไม่รุด น น น น รอน

- น้ำค้าง, นกจิ้งจอก

นาบรุด น น น น บิน

- น้ำค้าง, นกจิ้งจอก

น้ำอยู่ในเื่อ น น น น อยู่ในเื่อ

- มะพร้าว

มีพันชเคียว เคียวไม่หึงแน

- กบใสไม้

กลมเหมือนพระจันทร กันพงสาว ๆ

- กระดัง

คนเท่าลำหอก เกมอกาไปชาย

- ชาวโศค

อายแงไปเทียว อายเชียวอยู่บาน

- พริก

อุมลมเตาชา มิคาลอบทัว

- ขนุน

มาจากเมืองลาว ผาวาคาคพง

- ผักกระเฉด

มีตารอบทัว เอาทัวไปรอค

- สับปะรด

สองขาหยางมา หลังกามงจาก

- ไก่

หนึ่งหัวสองคา เจ็กขาหางเกียว

- งู

คูบกุบซึนคอย กาบผอยคองหวย

- เต่าและงู

คักกกบคาบ คักปกายบเทียว

- ผม

บัวบมีนา มีหนามลอบอย

- ขนมใบบัว

นอนควาเ็นลาย นอนหงายเ็นคับ

- สาค, คับจาก

นอนซบเห็นลาย นอนหงายเห็นตัว

- สาก, คัมพาศา

มีลูกที่ขา มีตาครอบตัว

- แห

มาเหลกตัวยาว วังเอาจเสียงดัง

- รถไฟ

แม่นางคออ่อน กินถอนทุกที

- ทัพพี

4.1.4 ปริศนาคำทายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

ห้าพยางค์เท่ากัน พบว่ามีอยู่จำนวนมากในทุกภาค โดยคำสุกคายของช่วงแรกส่ง
สัมผัสไปยังกาแรกถึงกาที่สามของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น

แก่ ๆ เป็นเพื่อนนอน อ่อน ๆ เป็นเพื่อนกิน

- ไม้ไผ่

กลางวันอุ้มลูกขึ้น กลางคืนอุ้มลูกนอน

- บันได

คัดโคนก้นไม่คาย ถัดปลายก้นไม่เนา

- ผม

หล่นตุ๋บใส่หมวกแต่ วังแลใบตลาด

- ลูกตาล

ชักฉลกรู้ออกโหว่ง ชักโหลงรูโหว่งแคง

- ตะบันไฟ

ทุกระวังที่กางขา ต้องอย่าปากทุกที

- กรรไกร

สี่คืนกินดินเดียว หัวเขียวกินหนากว่า

- เต่ากินเห็ด,
เป็ดกินหอย

บัคไปทอดดินนา บัคบาทอดก่อนเล่า

- แห

เท็กเล็กคือค่อม้า ไปก๊าบเห็นฮอย

- เรือ

เคยกระโคดโคตม ถูกระกมกมไถ

- กบไสไม้

ถ้าไม่เข้าไม่ถู ถ้าไม่ขุดไม่เข้า

- ป้ายธงสัญญาณรถไฟ

ทุกคนรู้จักดี แตนาริชอบใช้

- มะเหลง

แม่ชีสาวชาววัง ไม่รับสิ่งไม่ออก

- ช้อน

จิกปีกเท่าบาแควง กินเจ็ดแลงหมก

- หัวนม

เห็นแปบเท่าไม้ค้ำ กินเว็ดวันบ่เลี้ยง

- ลิ่น

แกล่สองจำเริญมาสองกน มีค้ำฟ้ามัวเฝื่อนเฝื่อนมาคนเฝื่อน
สัตว์สี่ตีนกินสัตว์ตีนเฝื่อน สัตว์ห้าเขี้ยวกินสัตว์หน้าควา

- เงา
- เต่ากินเห็ด,
เป็ดกินหอย
- จันทรูปราคาหรือ
กบกินเขื่อน

เห็ดคอกน้อยของปูชอบเขี้ยว กินคนเฝื่อนบานโตถึงบ้าน

- จมูก
- สะตอ
- คนวิกปลากับโพง
- อีว
- หมอขาวกาจั่งเห็ด,
ตานาพริก

ถึงเป็นนักปราชญ์ฉลาดล้ำ ก็มองข้ามไปเสียทุกวัน
เพื่อนอื่น ๆ พักอยู่กับอก สัตว์นรกเอาลูกโยนเล่น
แม้ว้าวแวงแขวงอยู่ริมนา เห็นกนมาขวิดเอาขวิดเอา
อีอันหนึ่งเอาแพพาควา แล่นไปควาเือนนังเือนนี้
นั้งบนคอหัวรอกคัก ๆ นั้งบนคักหัวรอกคิก ๆ

- กนลับมีค
- กุ้ง
- คนสูบนุ่
- กรู, โอง
- แย
- กระสวยทอดผ้า
- ตะเวน (ตะวัน),
อีเก็ง (เคื่อง)

ขึ้นคนพลับลั้ลั้ลั้แลแล ขึ้นคนแลแลลั้ลั้
เถาอันหนึ่งซีเอื่อลอคมุ่ม เก็บคักกุ่มบ่ไคจักกา
ไฟไหมป๋ายไหมเขี้ยวหนึ่ง ไฟไหมคังบ่ไหมขี้มูก
อีคุ่มลุ่มคกมุ่มบ้าน อีวิกานนอนเฝ้าอยู่เฝื่อน
อีอันหนึ่งถือแพแขบแคง ยามมือแลงมันแลนเขาหมอง
ไคอีลายคายอยู่ป้าอยู่ คนเป็นร่อยเก็บกินบ่เหมค
หมากพราวหาวหลนอยู่กลางหนอง คนสืบสองปองเอาบ่ไค

- เรือน
- เส้าใบเรือ
- แห
- แหนบถอนหนวด

ช้างอีตุเล่นนากกลางวัง ทองมันยังทางหลังมันเปี้ยก
สินโคนสินปลายเอมาไปล็ก เก็บโลกเสียก่อนต่อเป็นใบ
ออกจากบ้านหัวเราะกริ่ง ๆ กลับมานาตาหยคคิ่ง ๆ
พร้าอีไคสืบสองกม ไปทางไสปากกาลิ่งลม

4.1.7 ปริศนาคำทายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

สองพยางค์กับสามพยางค์ พบว่ามีอยู่ไม่มากนัก ซึ่งส่วนใหญ่ในแต่ละช่วงจังหวะจะไม่ส่งสัมผัสกัน นอกจากบางบทที่สัมผัสจะส่งไปยังคาแรกหรือคำที่สองของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น

รอยยาว แตะเทากลม

- รอยเกี่ยว

มีตัว หัวไม้หาง

- หัวกา, หัวรุ่ง

เขี้ยวอุ้ม ปุ่มใจแคง

- แคงโม

จางา นูาแตกคอ

- พายเรือ

หล่นคู่บ ใสหมวกแ

- คาล

บึกหัว แลวร่องไห

- กอกน้ำ

ยิงคา ยิงไคมาก

- คำนาน

กาหาง ชีพุงจาก

- ไถ

พอกิน บพออาบ

- น้ำลาย

หัวแคง กนชีชุม

- บุหรี่

ยังลูก หาไม้หลาน

- ไช

แมกะตาค ลูกเล่น

- ปีน

คิบดั่ง ยองคัง

- แวนคา

บเคี้ยวหมาก ปากแคง

- พระพุทธรูป

ใหญ่หอกรก ปกคิน

- กระโถน

4.1.8 ปริศนาคำทายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

สามพยางค์กับสี่พยางค์ โดยคำสุดท้ายของช่วงแรกจะส่งสัมผัสไปยังคาแรกหรือคำที่สอง หรือคำที่สามของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น

วิ่งจี ๆ ชีไล่กระจาก

- ลีขาว

วิ่งหยับ ๆ กล้วยคิกตุก

- หมา

กนจีฟ้า หนาละแลกกิน

- หอย

หัวสองหัว ตัวมีตัวเกี้ยว

- ไมคาน

โตห่อจั่ว หัวห่อขี้เกี่ยม

- หลาเซ็นฝ้าย

ใบปุมปู ทางหนูนิคเคี้ยว

- ทางมะพร้าว

ไม้ทั้งกอ หาขอไม้พบ

- ผม

ตกคังผาง ทองกางทางแดง

- กาบหมาก

คินเท่าเข็ม ใบเข็มแน่น

- ผักแว่น

ใบเป็นจักร ลูกกรรอบคอ

- มะละกอ

แม้อยู่บน ลูกลานไปเหี้ยว

- กุญแจ

คนหาพรก ลูกกรรอบคอ

- มะละกอ

ไก่แม่ขาว จับราวลายขาว

- พัน

ไก่แม่ขาว ทางยาวค้วยกัน

- คนกล้วย

งูกส้าง เอาหางขึ้นก่อน

- ไม้คักน้ำ

ตากว่าคิน เอาไม้หมักคิน

- นาบอ

ปากแบนตัวกลม ขม่นาออก

- ปากกาหมึกซึม

มีตาบอบตัว หัวไวรุก

- สับปะรด

โตเท่าภูเขา เบานิคเคี้ยว

- เมฆ

4.1.9 ปริศนาภาพที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

สี่พยางค์กับห้าพยางค์ โดยคำสุดท้ายของช่วงแรกจะส่งสัมผัสไปยังคำแรกทาสอง

หรือคำที่สามของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น

ชื่ออยู่บนฟ้า กายาอยู่ในดิน

- ไข่ขาว

ชื่อมาไม่ตา ไม่ขาгинแก้ว

- คนโท

โคนอยู่ทางนี้ ปลายขัไปผังโนน
ยู่เมื่อนไยบัว มีกั่วอยู่ทรงกลาง
 มาจากเมื่องลาว ผาวคาคพง
 ยิงกลัวยิงไกล ยิงไกรไคยิงไกล
 คาหวบาทิน เากินออกลางทอง

- คันเบ็ด
- แมงมุม
- ผักกระเฉด
- อาญ
- การล้มมีด,
- ลางบาตร

คนในอยากออก นนอกลิจะเา
 ขางนอกขรขระ ขางในคะกิงไนง

- ประค
- ทูเรียน, น้อยหน่า,
- เงาะ

คนเาลารเือ ไบหอเกลือมอบิค
เาลิขางไปง ค-วันไกงสัขางบุบ
ชือมาแดคั่ว มอบหวมอกิน
ออลอทอไมื่อ พื่อไปคั่วทง
สีขาปกขึนฟา อาปากกินคน
อมลมเารังคอ ขางหลอบเิง
กกไพรืออยู่ไคทา มิหงาละไบ
เายกไเนซี แาไบมิสีจ

- สน
- พระ
- ลีว
- ลูกตา
- เปด
- ตะวัน
- ต้นบอน
- กลวยบวชชี

4.1.10 ปริศนาคำทายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

ห้าพยางค์กับหกพยางค์ โดยคำสุดท้ายของช่วงแรกมักจะส่งสัมผัสคำที่สองหรือคำที่
 สามของช่วงที่สอง นอกจากนั้นบางบทก็อาจส่งสัมผัสไปยังคำอื่น ๆ บ้าง ตัวอย่างเช่น
 ไม่มีไสกินคน ไบบิณสับกิก
 หลกปักไวในทนวง กมไนคองคนนี้คอง
 หิบนอยไสเาเลือง กนทังเมื่องไซไมออก

- เลื้อ
- ไม่วักปูน
- ไช

แด้ก้าไม้ไช่แด้ก เดิมด้กแด้กอยู่ข้างฝา
 แร่งกะไม้ไช่แด้ก บินแด้ก ๆ อยู่ข้างเขา
 ทองไม้ไช่ทองแด้ก ทวงเหลื่องแด้กอยู่ในคิน
 ถูกเฒ่าจนหัวแด้ก จิงแด้กแด้กมีชีวิต
 กลม ๆ เทาคามพรา ไม้อาชาแด้กไม้เจ้า
 นางนึ่งในกอหวาย ชักให้คายก็ไม้อะเหล่ง
 ไผ่ต้มคั่ว เอาเฒ่าพาดบาดลงเรือน

- นาฬิกาแขวน
- หูแว
- ชม้น
- เครื่องยนต์เฒ่าหัว
- นุ่งผ้าโจงกระเบน
- คนกับกระจกเงา
- เครื่องหีบฝ้ายกาลัง

ทำงาน

อุมลุ่มเฒ่ารังหมิ จะคินจะหนีชักไว้
 เกามันเฒ่าเล่มปี ปลายปีเป็นหางนกยูง
 นาพอใส่ชีวิวิ ตัดหนามพาลิวเข้าแด้ก
 แต้บแปบเฒ่าแด้ก กนตึงเมืองลากบแป
 มีหางมีปากมิดา กิปล่าเป็นอาหาร
 บมิกกบมิดาว กาวางวอยูกางนา
 ฌอยูริมหวายสานมอง ฌอยูหนองกอกกน
 มนอุมลุ่มเฒ่าควงวันพร เคินตึงวันบ่หยุด
 คือกักออกเฒ่าหัวนกเขา เฒ่าตึงวันบ่เลี้ยง

- เปด
- ร่ม
- ชนกา, คา
- ถนน
- แห
- ชีไถ
- แมงมุม, หอย
- นาฬิกา
- กลองยาเส้น

4.1.11 ปริศนาคาทายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

หกพยางค์กับเจ็ดพยางค์ โดยคาสุดท้ายของช่วงแรกมักส่งสัมผัสไปยังกาที่สามหรือคา
 ที่สี่ของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น
 นึ่งยอง ๆ มองกระเฒ่า เข้าไม้อาชามือคลาตุ
 กระโลกขึ้นไปสองขา หลนลงมาหกขาทางเดียว

- ลับมิด
- ชนชี่มา, ชี่ว, ชี่ควาย

เขี้ยวข่มขุ่มล่อ ลุกกับพราราคาเท่ากัน
 พราราชกเคี้ยวอยู่บนฟ้า คนทั้งพราราดเห็นจบ
 คงคาไม่โซคงคา บุคขึ้นมาอรุรรอบตัว
 งูพญาคูงูเพน หายคิเณรไกร ๆ ออย่าแก่
 โกรงเกรงพี่น้องเรามา ฉีกสองขาใส่หน่วยเข้าไป

- คาลิง
 - พระจันทร์เสี้ยว
 - หวายนา
 - มวยผม, ผ้ามวนทูน
 - เอาหมากใส่กรรไกร
- หนีบหมาก

โคงเทงโยงอยู่ข้างขา ไม่เปิดผ้าไม่เห็นโคงเทง
 ไม่มีแข่งไม่มีขา เวลาไปมาใช้ปากเงิน
 ใบหยัก ๆ ลูกรักเค็มกอ มะละกอก็กี่ไม่ใช่
 คื่นคื่นจะแหงเอนาหา หยับแข่งหยับขาควับควับ
 สัตว์ไม่มีคินบิณฑไม สัตว์ไม่มีสัณนิคน
 หมอน้อย ๆ มีไหมสีเหลือง คนทั้งเมืองจกบ่ได้

- พระบิณฑบาต
- หอย
- คาล
- คนทอดลูก
- งู, ปิ้ง
- ไข่

4.1.12 ปริศนาคำทายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

เจ็ดพยางค์กับแปดพยางค์ โดยคำสุดท้ายของช่วงแรก ส่งสัมผัสไปยังคำที่สามหรือ
 คำที่สี่ของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น

หาเหมือนเจ้าช้อยไกลลิบ หยิบหยิบตาเวลากลางคืน
 ตั้งขอตอขอลิขิต เกาเกินปิกเกิมตอตั้งขอใหม่
 แคย้งน้อยหม่นผ้าสีขาว ใหญ่เป็นสาวหม่นผ้าสีเขียวจอย
 มีร่องมีรูอยู่สองหน้า ไซ้เมื่อเวลาพักผ่อนหย่อนใจ
 นุ้ย ๆ นุ่งผ้าสีชมพู เหวใหญ่เขาคู่นุ่งผ้าเกล็ดเคา
 สัตว์หัวหยอกินสัตว์หัวแขวน สัตว์หัวลิบแสนกินสัตว์ไม่หัว

- คาว
 - ออย
 - หน่อไม้ไผ่
 - หีบเสียง
 - สับปะรด
 - คางคากินมะม่วง
- หิมพานต์,
 นกตะกรุมกินหอย

กาเนกเกิดเจ้าในกองกา กรันนุคขึ้นมามรณังชังกรง

สัคคิมือเทิงกัถิ อักสัคคิขัณพันยักกัน

สัคว์สองขาหาถิ่นทางแถน หัวบันนัสน์สัคว์นั้นนามโค

กลางวันใช้กันไปทุกมุมห้อง กลางคืนยืนอยู่ทุกมุมห้อง

กลางวันใช้กันไปทุกมุมห้อง กลางคืนเขยื้อนองไปไว้มุม

นั่งยองยอมอง เบิ่งแล้วกระเภา เข้าบ่เข้าเอามือบายเบิ่ง

- หอยโข่ง

- คนทามหมู

- นกกระกรุม

- ไม้กาวาค

- ไม้กาวาค

- ลับมีค

4.1.13 ปริศนาคายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

สามพยางค์กับห้าพยางค์ โดยกาสุกคายของช่วงแรกมักจะส่งสัมผัสไปยังคาที่สี่หรือ

คาที่สามของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น

สูงกว่าฟ้า คำกว่าหานานิคเคียว

- ภูเขา

สูงเทียมฟ้า ตากว่าหานานอเคียว

- ภูเขา

คนเท่าครก ลูกตกเก็บลาเรือ

- คนคุระ

กินทางตุ๋น พุงปู้ออกนางปาก

- ปืน

วิ่งโหยง ๆ มีขงอยู่ข้างหลัง

- หมา

หน้าเหมือนหมา แตบิชาข้างเกียว

- หมาตาบอค

คนเปื้อ ๆ คะเยอกินใบไม้

- ช่าง

คนเท่าแขน ปลายสีแสนาหมื่น

- งาช้าง

ไกแม่คำ ผนตกฮาบเปือก

- บั้ง

ทาวนอย ๆ กาบขีฝอยลอยนา

- กุ้ง

เถาสองเถา บังเลาบเนกัน

- หู

อยู่ใกล้ตา ตัวดูขาบเห็น

- ขนตา

จับขาแหยง เาของแคงยักใส่

- คีมหนีบหมาก

เถาเท่าเรือ ใบเอเกลือบมีค

- มะขาม

กลม ๆ เหมือนไผ่บัว ตัวอยู่กลาง

– เค้า

4.1.14 ปริศนาภายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

สี่พยางค์กับหกพยางค์ โดยคำสุดท้ายของช่วงแรกมักส่งสัมผัสไปยังคำที่สองหรือคำที่สามหรือคำที่สี่ของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น

สี่คืนเงินมา หลังการมุงสังกะสี

– เค้า

อุ้มลุมคือหมี่ ชุกหนิกี่เขาคือเภา

– เปล

ตัวอยู่ในสระ อุจวาระอยู่กับคน

– เค้า

คนเทาลาหวาย ไบกระจายเต็มแม่น้ำ

– แห

ผ้าเหลืองเย็นนอย กนหังรอยตากไม่แห้ง

– ลีน

คนสูงไปใหญ่ กนขึ้นไปรองเอาน้ำ

– ตาล

ไมเทาพระยา ชักเขาไปหาไม่พบ

– เข้ม

เดินวันยังค่ำ แต่ประจายอยู่กับดี

– นาฬิกาแขวน

สองปีกฉีกอก จะวานกัไปไซ

– เสือ

สองปีกฉีกอก จะวานกักับแม่น

– ผีเสื้อ

กนเทาลาเรือ ไบคว่เกือกะบิคิ

– ไบคนมะขาม

นางอยู่ในห้อง ไบไปถองฝนพองวาว

– ไก่ฟ้าไข

ชื่อเป็นหน้าสัตว์ กนนามาจักแจกัน

– หน้าวัว

จึงหริคจึงหริ ชนงอกรูชีของเส้น

– เข็มร้อยค้าย

คนเทานักอยู่ พระนั่งหำรอยไม่หัก

– พริกขี้หนู

ลายเหมือนแม่ไก่หัก ไบหักไม่ออก

– หนังสื

บ่มีหัวมีหาง ทางกลางกามเหื่อ

– ไผ่ปิ้ง

4.1.15 ปริศนาคำทายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

หาพยางค์กับเวทพยางค์ โดยคำสุดท้ายของช่วงแรกมักส่งสัมผัสที่สองหรือคำที่สามหรือคำที่สี่ของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น

นกกาไม้ไชนก นังก ๗ อยู่บนทางพร้าว

– นกพร้าวจัน

ลูกอมตั้งอยู่บนจอมจุก ใบพุททักเต็มเอง

– มะพร้าวออน

สกกคือหัวมา ไปคาสามปีไม่เห็นฮอย

– เรือ

กาไม้ไชกาแท้ การอแร่เกาะกิ่งไม้ตาย

– กาฝาก

กำ ๗ นอนคนแหง พอรุ่งแจ้งหางแยงเข้ากัน

– สอนักปลาด

พระพายไม้ไชลม ลูกกอม ๗ ข้างในกินไค

– บาตร

มาจากเมืองละโว้ สูงโย่งโกมิพันชีเคียว

– จอบ

มาจากเมืองอังกฤษ ไม่ชีชีวิตแค่พูดไค

– วิหุ

หันหน้าเข้าหากัน หักหักหักคั้นเหงื่อไหล

– คนเลื้อยไม้

อุมลุมทอปุมปาน ลอยไปตกเมืองน่านเมืองฉวน

– ตาเวน (ตะวัน)

หมูสามตัวขึ้นคอยสามมอน ตัวขึ้นกอนลงลุน

– หมอนึ่ง, ไหน่งข้าว,

ฝาปักไ

สามพี่น้องขึ้นคอยสามมอน ตัวขึ้นกอนลงลุน

– หมอนึ่ง, ไหน่งข้าว,

ฝาปักไ

4.1.16 ปริศนาคำทายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

หกลพยางค์กับแปดพยางค์ โดยคำสุดท้ายของช่วงแรกมักส่งสัมผัสไปยังคำที่สามหรือคำที่สี่ของช่วงที่สอง ตัวอย่างเช่น

อี่เขียวหางเรียวจีฟ้า กนทั้งพารามาหาอี่เขียว

– ไม้ไผ่

เก็กน้อย ๗ นุ่งเสื้อลาย เห็นคนกลายไปอะแหมขึ้นใส่

– กั๊กแก (ตุ๊กแก)

แกวกระโจนลงโกลน พอขึ้นจากโคลนกระโจนลงน้า

– กววยแวก

เห็นตัวกล้วยไม้ไหว เห็นชี้เห็นไม้ทั้งไหวทั้งกราบ
 โดงแดงโงงอยู่ข้างชา พอเห็นคนมาเปิดผ้าให้แล
 พอแม่ไมแข่งไมคว ไปนั่งชายป้าหาหน้ายู่
 ไม้หลักปักอยู่กลางหนอง ไผ่ไปก็ตองไผ่มากตอง
 สีส่เสาสรางแต่เรียกขาม เวลาไปตองหามตามกันไป
 อายแคงอายแวงอายคว อายคารองไหน้ำลายปุคปุค
 ยิบ ๆ เหมือนไขปูนา ไกรไม่มีปัญาไขไม้ออก

- เทียนชี้ขึ้น
- พระบิณฑบาท
- คนนั่งถาย
- เตาปูน
- สามส่างที่เฝ้าศ
- หมอขาวเกือก
- หนังสือ

4.2 ปริศนาถาตายที่มีสามช่วงจังหวะ ปริจนวนพยางค์และการส่ง
 สัมผัสในแต่ละช่วง ดังนี้

4.2.1 ปริศนาถาตายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ
สองพยางค์เท่ากัน พบว่ามีอยู่จำนวนน้อยโดยคำสุดท้ายของแต่ละช่วงส่งไปยังคำแรก
 ของช่วงต่อไป นอกจากนั้นบางปริศนาก็ไม่มีการส่งสัมผัส ตัวอย่างเช่น

ชุกหนึ่ง ยิงหลัง วิ่งหลวม

- ชุกหนุ, ปลาไหล,
กบ

โคนไม้ กลางหวาย ปลายพร้าว

- จัก

โคนไม้ กลางหวาย ปลายเหล็ก

- ไม้สอยมะพร้าว

โคนไม้ กลางหวาย ปลายสัตว์

- ที่ล้ามว้าวควาย

เปิดฉับ ปีกชุม เค้นเฉบ

- พระบิณฑบาท

ตัวเคี้ยว ลองหน้า หกลลูก

- หมอนสมัยโบราณ

4.2.2 ปริศนาถาตายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ
สามพยางค์เท่ากัน โดยคำสุดท้ายของแต่ละช่วงจะส่งสัมผัสไปยังคำแรกหรือคำที่สอง
 ของช่วงจังหวะต่อไป ตัวอย่างเช่น

คิไม้แตก แหกไม้ออก ออกไม้เข้า

- ต้นเหินยว, หนุากา
กระทอน

คาแล้วขาว ยาวแล้วสั้น มันแล้วคลอน
 คั้นไม่เกา เป่าไม่ลูก ปลูกไม่ดิน

คนหลังคู้ หูลงน้ำ น้าไม่ชน

กกพอกกา ลาพอกกอด ยยกสีดา

โตเป็นไม้ ไล่เป็นกัว หัวเป็นยาง

นอกชานกัว ในครัวเงิน ในเรือนทอง

เขาสี่ยอก ฟานทอกบน กนเดินตาม

- ผม, ตา, พัน
- คันธนู, เป่าปี่,
เรือน
- เบ็ก
- คน
- กินสอ
- ไข่ไก่
- คนไถนา

4.2.3 ปริศนาคาทายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

สี่พยางค์เท่ากัน โดยกาสุดท้ายของแต่ละช่วงสัมผัสไปยังคาใดคาหนึ่งของช่วงต่อไป
 ตัวอย่างเช่น

สูกไม่รูหอม งอบไม่รูหอม สุกรากากน
 เกก ๆ นุงขาว สาว ๆ นุงเขียว แกก ๆ นุงแง
 กัวฉันเป็นไม้ ไล่ฉับเป็นกาน หัวฉันเป็นยาง
 อายไบเินหนา อายบาอยหลัง จับหางชิฟูง

- คาว
- พริก
- กินสอ
- ควาย, กน,
หางไถ, ไข่ไก่
- มุง
- ผม
- คนกำลังทอผ้า
- มกคำ, แมงมุม,
หอย
- บาทรพระ
- ใบหู

สี่หสี่หาง ปากวางเื่อฉน กินคุนทุกคิน
 ไม้สานกัถ ไม้กลิกกลาย ไม้ไชกไบ
 กังบนเป็นกุม กังคุมเป็นครือ ชิเื่อลอคป็น
 อยไคป็นกวย อยหวยชานมอง อยหนองกองกน

อวนคำคือหมี อวนพีคือแศด หากินดเ้ชา
 สวยคือไบพล มีสูเ็กกลาง มีชนอยนอก

นาริมิรุ ทองคำชมพู อุกฤษฏาริ

- ตุ่มหู

นาริมิรุ ทองคาเขาอยู่ ในรูนาริ

- ทองหู, ตุ่มหู

สามคนหกขา คนกลางนั้นหนา กระโศกโทยงเหยง

- กระโศกเชือก

มาแต่เมืองสูง งอกบนเนินสูง โห่พอลงบับ

- มะนาว

มาแต่เมืองสูง ร่องว่าเจ็บพุง บอกให้แม่บับ

- มังคุด

กลมเหมือนดวงจันทร์ มิงาตั้งพัน แหงคนไม่เข้า

- ขาวเกรียบงา

ขาไปสองคน มีเท้าม้วนพัน กลับมากคนเดียว

- งา

ปากมนหางเม่น หึ่งไปให้เด่น ไทกลาแตร

- ปี่

สูงเอยสูงสุก สูงเทียมปลายมุก สูงสุดลูกตา

- กิ่ง

นุ้ย ๆ นุงฉา พอโหกขามา ผลัดฉาทุ้มเสีย

- ไม้ไผ่

มีชื่อสัตว์พันธุ์ นามชื่อเคียวกัน สามตัวแปดดิน

- นกกา, กิ้งก่า,

นกสาธิตา

เสกดินขี้ฟ้า หกหูสามหน้า เวชาลงดิน

- คนหาบหมู

สูงเอยสูงสุก สูงเทียมบนนุ้ย ชุกบ่อไว้โต

- หวด, สวด

4.2.4 ปริศนาทายที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะ

เท่ากัน พบว่าขึ้นอยู่กับมาก โดยคำสุดท้ายของแต่ละช่วงส่งสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่ง
ของช่วงต่อไป ตัวอย่างเช่น

แบกกรกขึ้นภูเขา แบกทะเภาลงต่ำ แบกประทุนขึ้นป่า

- เม่น, กุ้ง, เถา

ถึงไม้ลับก็เหลียม ถึงใบเสียมก็เหลบ ถึงไม้แถมก็เต็ม

- หนาม, คนกก,

มะพร้าว

เด็ก ๆ เด็กเสชา ไหว้เจ้ามาเด็ก ลอง พอหลังก็ อง เกินสาม

- คน

ชักกะบักชัก ชวนกะบักชวน แกลยอนวลมาเอง

- พระจันทร์

เจ้าก็ไม่ไ้เจ้า ชวนก็ไม่ไ้ชวน จาก อวน บนยอดไม้

- แมงมุม

ทางขึ้นกับาณา ทางลุ่มกับาณา งูสิงสาละลอบขึ้น - ลิ่นระหว่างพัน
 ทางแป ๆ กือบ่าง ยามฝนเลนแต่นา ยามแล้งคั่งคือนอน - หมากสบใด
 (ผาลใด)

4.2.5 ปริศนาคำทายที่มีจำนวนพยางค์สามพยางค์สองช่วงจังหวะ

และสี่พยางค์หนึ่งช่วงจังหวะ โดยคำสุดท้ายในแต่ละช่วงจังหวะ มักจะส่งสัมผัสไปยัง

คำใดคำหนึ่งของช่วงจังหวะต่อไป ตัวอย่างเช่น

ลูกกินไค้ ไบแกร้อน ไบออนไช้สุบ - ไบจาก
 ลูกไมหอม งอมไมหลน คนกินไมไค้ - พระจันทร์
 ตัวอยู่รู หอยู่นา คาอยู่คนไม - หนู, เห็ดหูหนู,
 มะกล่ำตาหนู

โตอยู่อู หอยู่นา ทางขึ้นอยู่เพื่อย - หนู
 บานเหมือนตุม กุมเหมือนบาน ไมวันรู้โรย - ดอกบานไม่รู้โรย
 พุนักป้า พักป้า บแม่นป้าไผ - ป่าองหรือพะอง
 พุนักฟัว พักฟัว คากฉาบแหง - ปากและฟัน
 ตัวเป็นไม ไส้เป็นเกาะกัว หัวเป็นยาง - กินสอ
 เขาสองเขา เรือเกาแลนกลาง ชานางหยับ - คนทอดหูก
 มาแต่เมืองนอก ไมมีคอก มีแต่ใบ - ตะไคร้
 มาแต่เมืองไกล ยังแต่ใบ หาไมคอก - ตะไคร้
 มาแต่เลใน ใบขาวไสว ไมมีคอก - เรือใบ
 มาจากเมืองแขก ติไมแตก พันไมเข้า - เงาม

4.2.6 ปริศนาคำทายที่มีจำนวนพยางค์สี่พยางค์สองช่วงจังหวะ

และสามพยางค์หนึ่งช่วงจังหวะ โดยคำสุดท้ายในแต่ละช่วงส่งสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่งของช่วงจังหวะต่อไป ตัวอย่างเช่น

นางอยู่ในห้อง ใครเข้าไปต้อง ขนพองฉา
นอนแคงแยงรุ ทุบ ๆ ทุบ ๆ น้ำขาวออก
ลืมหูลอกปาก เขาออกไมยอก เพราะปากเปิด
มาแต่เมืองเทศ ตัวสูงเหมือนเปรต พันหลายซี่
ชักออกมาคา ตาเขาไปแคง มีแสงไฟ
มดุมมลา เค้นวันยังค่ำ ไม่เห็นรอย
รุ่งริ่งร้องแฉ่ง ตักน้ำแคง มาใส่รุ่งริ่ง
ยู่ยู่ย่องแยง ตักน้ำแคง มาใส่ยู่ยู่
ลืมหูลอกขา มิถุหา เอาขาเหยหย
หัวเกลี้ยงตัวแคง ซี่เป็นแปด ร้องเพลงกินนม
อยู่ในวัง นายยังบั้ง ละครออกมา
ข้างสามขา พญาจารย์ขึ้น ใ้ในยศคนนำ
ลัษนอญ ไปขงขอแคง เป็นน้ำจวงดวง

- แม่ไก่พัก
- เค็กกินนมแบ
- เรือน
- คราค
- ไม้ช็คไฟ
- เรือ
- ขนมจิน
- ขนมจิน
- ปินโค
- พระ
- นามก
- ึ่งขาว
- มะพร้าว

4.2.7 ปริศนาคาทายที่มีจำนวนพยางค์สี่พยางค์สองช่วง

จิงหะและห้าพยางค์หนึ่งช่วงจิงหะ โดยคาสุดท้ายของแต่ละช่วงจิงหะส่งสัมผัส

ไปยังคาโกคำหนึ่งของช่วงจิงหะต่อไป ตัวอย่างเช่น

ไกล่ไม่ไกล่ ไกล่ไม่ไกล่ มองเห็นอยู่ไร ๆ
ข้างโนนก็หัว ข้างม็กหัว เก็กกั้วร้องไห้
ข้างโนนก็ฟ้า ข้างนั้เ้า เร้วชะลาแล่นกลาง
ทางพุนกะฟ้า ทางพิกะเ้า เร้วชะลาแล่นกลาง
ตัวอยู่ในรู ห้อยในป่า ถายูบนยอดไม้

- จมูก
- สะพาน
- ทอผ้า
- กระสวยทอผ้า
- หนู, เต็กหนู, มะกลาตาหนู
- หอยโข่ง

หน้าแลงอยู่ถา หน้าม้วยอยู่คอน เกล้ามเป็นมอญใหม่

พระไม้ไผ่พระ เเต่ไม้ไผ่เเอร์ แต่ต้องเคนสองมือ
 มีลูกคี่ขา มีตารอบตัว มีหูอยู่บนหัว
 สี่ศอกบรรหม เป็นอากบยอกยอน คิกกอนจิงทาย
 โคกขึนไปสองขา บองคูเกิทหนา หกขาพอคิ
 บักหลักไวเนเล สาวนอยโชเช ถอคหลักไมออก
 บักหลักไวเนหนอง กนไนมาทอง กนไนมาคอง
 อายคงหงอายกำ อายคำรองไห นำลายเปนพอง
 นกคะกรมคังรอย ไปางหนองนอย มีรอยคินเกิยว
 ริ ๗ เหมิอนใบพุดู ดรงกลางเปนรู ขาง ๗ งอกขน
 ริ ๗ คิอใบพุดู ขางนอกมีรู ขางในมิขน
 มีปากไมีหัน กินขำวทุกัน ไกไมากกว่าคน
 สีสายยานไงเดง ขางเอกรวงพเลง ขางในรองไห
 ไอคงหงอยคำ ไอคำเย นำลายยอยปาก

- คนชุกมะพร้าว
- แห
- ลิง
- คนกระโถกขึ้นขี้มา
- ลิ่น
- ไม้เขี่ยปูน
- การหุงข้าว
- ไม้ควักปูน
- ใบหูวัว
- หูลั่ว
- หมอชาว
- คนไกวเปก
- หมอคมชาวหมู

4.2.6 ปริศนาคาถาที่มีจำนวนพยางค์หาพยางค์สองช่วง

จิงหะและสี่พยางค์หนึ่งช่วงจิงหะ บ้อยู่วานวนนอย โดยคำสุดท้ายของแต่ละช่วง
 จิงหะมักจะส่งสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่งของช่วงจิงหะต่อไป และในบางช่วงจิงหะก็
 ไม่มีการส่งสัมผัสกัน ตัวอย่างเช่น

ขาไปไปสองคน พอมิคำเาบำเน กลับมาคนเกิยว
 บักไปไปสองคน เวลาบิคำมิคเน กลับมาคนเกิยว
 สัตวำมาอยบำน กินอาหำรอยำงเกิยว เกิยวลำวเมกิน
 สัตวำบาอยบำน กินอาหำรอยำงเกิยว เกิยวลำวเกิคำย
 ไอใบอยขำงหนา ไวบำอยขำงหดิง จิบหำงขิไล
 นกกิไมไซนก กำกิไมไซกำ บินมำไคเา

- เจา, กน
- เจากับคน
- กระต่ายชุกมะพร้าว
- กระต่ายชุกมะพร้าว
- คนไถนา
- หูวัว, หูกวาง

แบกหอกขึ้นเขา แบกสา ภาลงท่า แบกประ ทุมุ่น ป่า - เม่น, กุ้ง, เต่า
 ถั่วต่าง โลมา อากาศเป็นมรรคา พกษาเป็นที่นอน - คางคก

4.2.9 ปริศนาคาถายที่มีจำนวนพยางค์หาพยางค์สองช่วง

จังหวะและ หกพยาง กัหงขางจังหวะ มีอยู่ จานวนนอย โดย คาสุคายของ แคละ ชวง
จังหวะจะ ส่งสัมผัส ไป ยัง คาไคา หงหนึ่ง ของ ชวง จังหวะต่อไป และ ใน บาง ชวง จังหวะก็
ไม่ มี การ ส่งสัมผัส กัน ตัวอย่าง เช่น

ขางนอกประคู ไม้ ขางใน ประคู เหล็ก ผ้า ผืนเล็ก คากไม้ แง - ลิ่น
เบา ไม่ รู้ จัก หนัก จัก ไม่ รู้ จัก เต็ม ขึ้น ไป เก็บ บน ยอค ไม้ - ลูกกระเบาะ,
 กระกร่า, มะเกลือ

กากาไม้ ไชกา ร้างกาไม้ ไชร้าง บินแกว้าง ๆ อยู่ ขางเขา - ใบหูวัว, หูกวาย
จินกาไม้ ไชจิม ทวนกาไม้ ไชตวน เหียวคือวนบน เวหา - แมงมุม
จินกาไม้ ไชจิน แกกาไม้ ไชแก คิไม่ แกก ฟันไม้ เา - งา
ขางกาไม้ ไชขาง กวาย กาไม้ ไชกวาย เวลา คาย โกก องค ย - เรือ
ลิงกะ ไม้ ไชลิง กางกะ ไม้ ไชคาง นั่งหอยนาง ที่ ปางไม้ - ไค้และท้าวาง
ปลอง ทองอยู่ ที่ กาง เวาอากาศ เป็น ทาง เาปรู้วิ เป็น ที่ นอน - แมลงหมากร่า
เป็น ปลิกินไม้ ไก้ เป็น ไกเมไม้ คิค เป็น ทิค ไม่ รู้ นั่งสื่อ - ปลีน่อง, ไค้ดุษ,
 ทิศหมอน

แกนอย ๆ เขา แหลม ไหญ ขึ้น มา เขา ทวน ถานแท ๆ บมีเขา - พระจันทร์

4.2.10 ปริศนาคาถายที่มีจำนวนพยางค์หกพยางค์สองช่วง

จังหวะและ หาพยาง คัหงขางจังหวะ มีอยู่ ไม่ มากนัก พบ ใน ปริศนา คาถาย ภาก กลาง
และ ภาค ไค โดย ว่า คาสุคายของ แคละ ชวง มัก ส่งสัมผัส ไป ยัง คาไคา หงหนึ่ง ของ ชวง ต่อไป
ตัวอย่าง เช่น

สัตว์ ไม่ มี ตินเคนไค สัตว์ ไม่ มี สื่อกิน คน สัตว์ ไม่ ชนบิน ไค - งู, ปลิง, เครื่องบิน

ตัวก๊วเหมือนจะขาด เอาอากาศเป็นที่โอบ เอาวาโยเป็นแถวทาง

– แผลงหมาว่า

มูทุโคณมีชน ไกรทหายก่อนอยู่ข้างจาง ไกรทหายหลังอยู่ข้างบน

– เขาวั, หูวั

ไม่มีดินเป็นต้น ไม่มีไส้ใจกินกิน ไม่มีชนสะบักปิก

– งู, ปลิง, มัดโกน

จักหุชที่ระเวน กงคาเป็นที่เอน ธรณิเป็นที่นอน

– ปู

สิบนิ้วเพ็รเค็ยรเวน เอากงคาเป็นที่เอน อาสัยดำปรุพิ

– ปู

4.2.11 ปริศนาคาทหายที่มีจนวนพยางคสามพยางกสองชวง

จังหะและทาพยางกหนึ่งชวงจังหะ พบวามีอยู่จานวนนอย โดยคาสุคทายของแตละ

ชวงจังหะส่งสัมผสไปยังคาคาทาหนึ่งของชวงจังหะคอไป ตัวอยางเชน

สีคินหาม สามคินแทะ กินหนึ่งแศหากิน

– พานบุชาพระชนาคาหู

สีคัวหาม สางคัวแทะ กัวหนึ่งแวหากิน

– ชาง

สีกินหาม สามคนวี สามคุฎีไปกอน

– ชาง

นาคนหนอย หอยหาอก สายหกวันบหลน

– นม

บันแลวจุกด ลุกแลวแยง สวดิงแนงแลวดาง

– ทาชนมจิน

คาเป็นชาวยาวเป็สั้น บักบาลนไปกอน

– ผม, สายคา, โน

เาสองเา นิงมังเา บเ็ยกันจักเื่อ

– หู

คนอยู่ปา งาอยู่บาน บานเื่อกุสเาง

– กระบองหรีอไค์

พุนกเา พักเา แบงคาอยู่ในคา

– ลันในปาก

4.2.12 ปริศนาคาทายที่มีจนวนพยางคสี่พยางกสองชวงจังหะ

และหกพยางกหนึ่งชวงจังหะ พบในปริศนาคาทายภาคไมากกวาภาคอื่น ๆ โดย

คาสุคทายของแตละชวงจังหะส่งสัมผสไปยังคาคาทาหนึ่งของชวงคอไป ตัวอยางเชน

เมื่อเล็กนุงชาว เมื่อสาวนุงเชียว เมื่อแกทิเ็กยวนุงแกง

– พริกขันุ

บักนอยนุงชาว เมื่อสาวนุงเชียว แกทิเ็กยวนุงหมแกง

– พริก

- นอนคว่าเห็นลาย นอนหงายเห็นคืบ นอนตะแคงเห็นแคงวับ - เลื้อ, ถับวาก,
ตะเกียง
- ซื้อเห็นคนกาย มีปกมีไค้ มีคอกไม้เป็นที่กิน - ผิเลื้อ
- มรรคากกลางทาว มีกมีงเฝ้า ปากน้ำพระยาวาน - มะพร้าว
- พระไม้ไช้พระ เรไม้ไช้เร ไม้เกนสองมีอไม่ฉน - คนชูตะมะพร้าว
- ทางเทงยาะ ทางไคยาแยะ กลางคินแะกันมิแง - ตา
- อยู่ไรคนหา อยู่นาคนย่าน อยู่บ้านไช้ไฟ - พริก, มะเขือ,
หญ้าเจ้าชู, หญ้าชัก
- แรกเกิกินยนองไหญา พอนาน ๆ ไป ฟีไหญานองนุย - มะม่วงหิมพานต์
- กิลสีนาริชอบคอง เสะเินเสียหอง ชอบคองกิลสี - ไฟโคก
- 4 2.13 ปริศนาคาหายุที่มีจำนวนค่างกาพยางค์สองช่วง
- จึงหะแะเ้ายางกิกิงชวงจึงหะ พบในปริศนาคาหายภาคิไมากกวาภาคอน ๆ
- โดยกาสุคหายของบ เะชวงจะลงสัมผัสไปยังคาิคาหนึงของชวงจึงหะกอไป แะ
- ในบางชวงจึงหะไม่เกนการลงสัมผัส คัวอยางเชน
- พระยาเพชรเจ็ดง ชากงพระยามเน ไครหายไคะให้หัวแวน
- รุกินนา
- อายแงแงอายกา วายกาแงอายชาว อายชาวรองให้ชูมกไปง
- หมอชาวกาลังเกื่อค
- อยู่ไหญาสาวหา อยนายสาวยาน อยบานยสาวหดับคาชง - เห็ก, ปลิง, ชั้หมา
- นกกาไมไชนก รางกาไมไชราง รอนแวง ๆ ชางเคยแม่เ็ก
- หึงนักชาว
- นกกาไมไชนก ชางกาไมไชชาง มิชนหางแมงวงที่ปาก - ไกงวง
- ชแกกาไมไชแก ชวากาไมไชยวน นั่งคากอวนอยบนยอคไม - แมงมู

ตรีเนตรไม่ใช้ท้าวเทโว อยู่วิมานรุกข อมอาโปมิกขิต - มะพร้าว

ลูกพระพายไม่ใช้หนูวาน เสียงเสนาะเพราะหวาน อยู่พิมานรุกข

- ลูกกลม

1.3 ปริศนาकाथाที่มีสี่ช่วงจังหวะ มีจำนวนพยางค์และการส่งสัมผัสในแต่ละช่วง ดังนี้

4.3.1 ปริศนาकाथाที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะสองพยางค์เท่ากัน พบว่ามีอยู่ไม่มากนัก ในปริศนาคาथाภาคกลางและภาคใต้ ตัวอย่างเช่น

เปิดฉับ ใสฉับ ปักปุบ เค้นปั๊บ

ซุกหนึ่ง ผึงหลิ่ง วึ่งโพ้ง โจ้งพลวม

- พระปิตมบาท

- หมู, หอย, เขียว,
ตะบวย

โกนเรียว ปลายเรียว นอกเขี้ยว ในขาว

ผูกกัก ผาคัก ผิฉัก จอมหัน

- ลูกนุ่น

- ผักกูด, ผักกาด,
ผักชี, จันทอม

4.3.2 ปริศนาकाथाที่มีจำนวนพยางค์ในแต่ละช่วงจังหวะสามพยางค์เท่ากัน โดยกาสุกท้ายของแต่ละช่วงจังหวะมักจะส่งสัมผัสไปยังกาใดกาหนึ่งของช่วงจังหวะต่อไป ตัวอย่างเช่น

ไปไม่กลับ หลับไม่ตื่น ฟ้าไม่มิ หนีไม่พ้น

กลิ้งกลางคอง โกงกลางคอง เจาะชายคอง นอนชายคา

- คนกาย

- ลูกปิ่น, คันกระสุน,
มอก, นกกระจอก

ซังไม่อยู่ คุไม่เข้า เฒ่าไม่หมิ่น กินไม่เบื่อ

- นกออก, นกธำ,
ลูกโซ่เนา, ข้าว

ตัวเท่าช้าง หางสามนิ้ว ก้าวข้างวา คาเท่าบาศ

- รถไฟ

ลูกมุนัย บุตรพระยาย อยู่ปอขายไป ปลายติดขี้

ไม้เก็กเก็ก เหล็กกอกกอก กอกควมเหล็ก เหล็กมก๊กอก

คนเทากรก ใบปรกคิน ลูกกินไค ใบเกรอน

คนเทากรก ใบกรวาก ตมเกาชา ใบวากैया

คนสามเหลี่ยม ใบเตียมคอก ไครหายออก ไคเมียงาม

ตัวเป็นไม้ พันเป็นเหล็ก ราวใหญ่เล็ก กินไม้เหลือ

พันไม้พุก ลูกไม้แกน แขนคินสอ ขอนาใส่

ตกบขุม ขุมขาน ขุมหวาน ขานบเหี้ยว

กินข้างบน ข้างข้าง กิข้างล่าง ข้างบน

4 3 3 ปริศนากาตายที่มีจำนวนพยางค์สี่พยางค์เท่ากัน หมายความว่า

มีอยู่มากในปริศนาของกาไก่ละภาคกลาง โดยคสุกหายในแต่ละช่วงจังหวะมักส่ง

สัมผัสไปยังคาโกกาหนึ่งของช่วงวังวะต่อไป ตัวอย่างเช่น

เขียวเหมือนพระอินทร์ บินมาเหมือนนก มีศรีปักอก นกก็ไม่ไ้

ตัวดำเหมือนกา บินมาเหมือนนก ปีกสีตีนหูก บินผดกเขารู

ตัวคามอห่อ ขุดขมปลายใบ ไกรข้างทาไท ตัวคามอห่อ

หน้าสันพันขาว วังยาวคิวก ไกรหายไม่ถูก ไม่ใช่ลูกมุนัย

สีตีนลงคิน สีตีนขี้ หกหวานหนา หกตาสามหาง

มาคาไปขาว มาขาวไปส้ม มามันไปกลอน มาหย่อนไปตึง

หุ้ชาขึ้นบนเขา กระเ้าขึ้นไซ สองมือขึ้นบิ กระจับขี้ไหล

ผู้หญิงคักท้าย ผู้ชายโง่บน ผู้หญิงแซ่ควาน ผู้ชายแซ่เกว

- ลูกลม

- เส้าไฟฟ้า, เส้าโทรเลข

- จาก

- มะพร้าว, กว๊าย

- กก

- กระต่ายขูดมะพร้าว

- มะพร้าว

- ตะวัน, จอมลาวก,

พริก, ฝ่าย

- ไม้, กบไสไม้

- แมลงทับ

- แมลงกู่

- ดุง

- จอบ

- เจ็กมเปีย 2 ขน

หามหมู 1 คิว

- ผม, ตา, พัน, หู

- เทา

- หญิงผายเรือ,

ชายหอบแห

นกคู้คู้คู้คู้คู้ หันหัวขึ้นหัวน ผลัดชนทุกวัน ขึ้นหัวนไม่รอก - ปลิกกล้วย, หัวปลี
 กล้วยก็กิน เสียใจก็กิน พอมีกความสุช ลมลูกคลุกคลาน - สุรา
 ปากหนึ่งกินหญ้า ปากหนึ่งกินกิน หาจนเคยชิน ไคยนเสียงดัง - คนโดนา
 คนเทานักกอย ไคยนถึงกิน เก็บลูกมากิน ไม่หมิ่นไม่เบื้อ - ชาว
 กาแพงสามชั้น ปองกันวารี ควมณียูใน ธงชัยอยู่บน - มะพร้าวอก
 ฉับพะนอนแคง ฉับพะแยงรุ ฉับพะมาออก ฉับพะหอย ๆ - เก็กกินนมแม่
 ตะลุมพุมพู บิรนาไหลบ่อนอยกอยใส่ น้ำไหลเขารู - เก็กกินนมแม่
 ขางนอกเป็นไม้ ขางในเป็นขน หายใจเหมือนคน ปากแดงปี้หลี้
 - สู้บเป่าลมของข้างเหล็ก
 หมดกิมไข หมดกิสบเค็ม หมดกิมไคไม้ หมดกิมไคออยควาย

- เจา, ก้างเป่า,
มะเกลือ, หนากสบไก

4.3.4 ปริศนาคาทายที่มีจำนวนพยางค์สามพยางค์ของช่วง

จังหวัดและสี่พยางค์ของช่วงจังหวัด พบว่ามีอยู่ไม่มากนัก โดยคำสุกทายของแต่ละช่วง
 จังหวัดส่งสัมผัสไปยังกาโคคำหนึ่งของช่วงจังหวัดต่อไป ตัวอย่างเช่น
สี่คนหาม สามคนแท คนหนึ่งอยู่แก่ คนหนึ่งอยู่ไกล - คนหามถ้ำ
 ตัวมีหู หูกลองชา ชากมีหู หูกลองมือ - คนหิ้วปิ่นโต
 เฉียงไม้ผูก ถูกไม้แกน ถูกแทนดินสอ ถูกบ่อน้ำใส - มะพร้าว
 หอแทบแปบ ใจเขาจอก ชะยอก ๆ เป็นน้ำแจะแพะ - คนเกี่ยวหมาก
 คามิคม มยิ่งคียิ่งกัก กาเหมือนหมัด มยิ่งกียิ่งดี - สิว, ค้อน
 เครือเขา ขนไปพาลหลังอัน อันพาแลน นกแอนพาบิน - เครื่องกวักฝ้าย
 หนึ่งหอ ขน ขนหอกระถูก กระถูกหอขึ้น ขึ้นหอหน้า - มะพร้าว
 สับซอน กงไป กงซอนแกน สับซอนแกน เป็นน้ำจวงสง - มะพร้าว

สุกเต็มดิน เก็บกินหมก สุกเต็มฟ้า ถ้ายื้อถึง - แคล, กาว

เขียวเหมือนพระอินทร์ มินเหมือนนก ศรีปากอก นกก็ไม่ไซ้ - แมลงทับ

4.5.5 ปริศนาคาถาที่มีจำนวนพยางค์สี่พยางค์สามช่วงจังหวะ

และสามพยางค์หนึ่งช่วงจังหวะ พบในปริศนาคาถาทยภาคไต่มากกว่าภาคอื่น ๆ โดย

คาสุดท้ายของแต่ละช่วงจังหวะส่งสัมผัสไปยังคาใดคาหนึ่งของช่วงจังหวะต่อไป

ตัวอย่างเช่น

เน่น ๆ แล้วจุก พอจุกแล้วแยง ถึงแยงแล้วเค็ด เสร็จแล้วล้าง

- กระบวนการทำขนมจีน

สี่ตีนล่องหน้า สกเงาล่องหน หลังเห็นกริช ห้ายิบเรียวยนต์ - กุ้ง

สี่ตีนเดินมา หลังถากุ้งเปื้อน ใส่เสื้อเครื่อง กินน้ำบอหิน - เต่า

บนก็เป็นผ้า ลุ่มก็เป็นผ้า เรือไถหล้า ลอดไหลลอมมา - การทอดผ้า

รวงคังแกก แกะเขาไปแดง แหงเขาไปคา คาเขาไปขาว - ผักมะขาม

คาเหมือนกา มินมาเหมื่อนนก ปีกสี่จันทก บินผดกลงหนอง - ตัวเหินึ่ง

สูงเทียมเมฆ โลกเกกคุกคิก หนวดเกรารุกริก คุกคิกโลกเกก - สุน

คนเท่าโพน ลูกโหยนไปไกล คนเท่าซาไก เอนไปเอนมา - ลูกยาง, ข้าว

ผ้าไมญู ทะลุไมแกน ถึงแทนดินสอ ถึงบ่อน้ำใส - มะพร้าว

สัตว์สองขา หากินต่างแค้น ห้ามันนับแสน สัตว์นั้นนามโค - นกตะกรุม

กานกายกาน กานกายเอียงกัน หมากมันยียัก กายกันเอียงกาน-มะละกอ

4.5.6 ปริศนาคาถาที่มีจำนวนพยางค์สามพยางค์สามช่วง

จังหวะและสี่พยางค์หนึ่งช่วงจังหวะ โดยคาสุดท้ายของแต่ละช่วงจังหวะมักจะส่ง

สัมผัสไปยังคาใดคาหนึ่งของช่วงจังหวะต่อไป และในบางช่วงจังหวะไม่มีการส่งสัมผัส

ตัวอย่างเช่น

สี่ตีนหาม สามคืบแค สองกนัค คนหนึ่งปักแด้ - ช้าง

กินเป็นที่ ขี้เป็นแหง ฟ้าบง ๆ หากินหัวเขา - พระ

ข้างไคชน ข้างบนเหยา เข้าหรือไม้อะมีอคดาแล	- คนลุ่มปลา
เรือสองเสา กาสองคืบ นอนบนหลัง ลูกขึ้นของเพลง	- โก่อ
เรือสองเสา เขาสองคืบ นอนบนหลัง ลูกขึ้นร้องเพลง	- พ่อโก่อ
สองขาหัด ขยับขาเข้า มือหนึ่งเกาะ มือหนึ่งแวก	- คนทอดผ้า
สองทางชี้ ชูขึ้น แปรกันขึ้น หนึ่งหนีบ ๆ	- หมายันกัน
ลูกเต็มกิน กินหมดทุก ลูกเต็มฟ้า กายห้อยบึง	- แดก, กาว
เปิดคูบาน ผ่านคูเหล็ก ผาอมมื่นเล็ก ตากใบแห้ง	- ปาก, พัน, ลิ่น
เปิดคูบาน ผ่านคูเหล็ก ผาอมมื่นเล็ก ตากไม้แห้ง	- ปาก, พัน, ลิ่น
ข้างนอกสุกใส ข้างในหนอย นานเมื่อกยอย ปลายแตกแฉก	- เทียนไข

4.5.7 ปริศนาคาถาหยาที่มีจำนวนพยางค์สี่พยางค์สามช่วงจังหวะ

และหาพยางค์แบ่งช่วงจังหวะ พบมากในปริศนาคาถาหยาภาคใต้ โดยคาถาสุดท้ายของแต่ละช่วงจังหวะส่งคืบมีสไปยังกาโกถาหนึ่งของช่วงจังหวะต่อไป และบางช่วงจังหวะก็ไม่มี การส่งสัมผัส ตัวอย่างเช่น

หญ้าขึ้นบนเขา กระแจะขึ้นไซ สองมือขึ้นบิ นกกระเจิบชีไหล	- เหา
สว่างคูมัว สลัววงเห็น ยี่มคยี่งเคน มีคหมกไม่เห็นเลย	- ภาพยนตร์
สี่ตีนยืนยัน คั่นธรณี จาหนางยาววิ คั่นรูขี้แม้เก็ก	- หลิงยกยอ
สามถันกันตก วิหกเขารวม ขอน้ตอบรวม สิ่งนั้นคืออะไร	- กาคมน้ำตังบนเตา
หน้าสันพันขาว หางขาวที่สุด ไกรทลายไม้ถูก ไม่ใช่ลูกมนุษย์	- จอบ
อยู่คินกินหญ้า อยู่ฟ้ากินลม อยู่ทะเลกินลม บิซื้อเกี่ยวกัน	- ม้า, คาวม้า, ปูม้า
ปากหนึ่งกินหญ้า ปากหนึ่งกินกิน ปากหนึ่งพูดไม่สิ้น พูดไปราไป	- คนโดนา
อยู่กับเทกินลม ร้องขรปเสียงคราง ใบพัดหมุนคว้าง ร้องครางทั้ง ๆ	- ลูกลม, กังหัน

4.3.8 ปริศนาคาถาที่มีจำนวนพยางค์หาพยางค์สองช่วง

จังหวัดและสี่พยางค์สองช่วงจังหวัด พบในปริศนาคาถาของภาคกลางและภาคใต้
ตัวอย่างเช่น

มาแต่เมืองนอก ตัวมันออกแสง รากาไม้สั่วแพง ชื่อร้ายแรงเป็นลม

- ตะเกียงเจ้าพายุ

ผักหนึ่งอยู่หนอง ผักสองอยู่นา ผักสามอยู่ป่าช้า ผักสี่อยู่วัดวา - ผักเป็ด, ผักคราด,
ผักเสียนฉิ, ผักฉิ

น่าน้อยปลามาก พญานาคลงกวน สาวน้อยหนานวล นิ่งกวนอยู่ปากถ้ำ

- คนแกงปลา

มักกินเจ็บปาก มักอยากเจ็บมูก เอาตีนป้อนลูก เอาจมูกป้อนปาก

- แรกกินหนาม, หนู,
ไก่, ช้าง

สี่ตีนเดินมา ถึงกลางแล้วจอด กินน้ำจืด ๆ เลิกจอดแล้วรีบไป- รดยนต์

มาจากเมืองพม่า มีแก้วไม่แซน มาแต่เมืองแมน มีแก้วแซนไม่ชา

- กางเกง, เสื้อ

ตัวอยู่ป่า ตัวอยู่บนต้นไม้ มือขวากินไก่ มือซ้ายอยู่ในเล

- ไม้ตาเสื้อ, มั่นมือเสื้อ,
หอยมือเสื้อ

ปรีศนาคาทายที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนในสังคมไทย

ปรีศนาคาทายเป็นการเล่นอย่างหนึ่ง ที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการเล่นเพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ ผีกสมองไหวพริบ เขาวนปัญญาของผู้เล่น นอกจากนั้นปรีศนาคาทายยังได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของคนในสังคมได้เป็นอย่างดีอีกด้วย เพราะสิ่งที่นำมาผูกปรีศนา ทั้งส่วนที่เป็นคำถามและคำตอบเป็นสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่น เป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันอยู่ในชีวิตประจำวัน การศึกษาปรีศนาคาทายจะทำให้เห็นวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคม ดังที่ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวว่า "ปรีศนาคาทายจึงเป็นเสมือนสิ่งที่ยารึกประวัติศาสตร์ ความเป็นอยู่ของสังคมไว้อย่างดีที่สุดและถูกต้องที่สุด"¹ โดยที่สิ่งเหล่านี้กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา คนรุ่นหลังอาจจะไม่มีโอกาสได้เห็น ใ้รู้จักส่วนปรีศนาคาทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็เป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอีกด้วย

วิถีชีวิต

วิถีชีวิตของคนในสังคมที่สะท้อนจากปรีศนาคาทาย หมายถึง การดำเนินชีวิตของคนในสังคม และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ที่อยู่อาศัย สิ่งของเครื่องใช้ การประกอบอาชีพ และเครื่องมือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การแต่งกาย อาหารการกิน การละเล่น การแสดง ตลอดจนความเชื่อและศาสนา

1. ที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัยหรือบ้าน นับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนทั่วไป เพราะคนส่วนใหญ่ใช้เวลาอดุกลกคลีอยู่กับบ้าน บ้านจึงจำเป็น

¹ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ คติชาวบ้านปากน้ำ หน้า 140

ต้องสร้างให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการดำรงชีวิต สังคหไทยในสมัยก่อนเป็นสังคมที่มีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย อาศัยปัจจัยและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จากสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่รอบ ๆ ตัว ดังนั้นการปลูกสร้างบ้านเรือนของคนไทยสมัยก่อน นอกจากจะใช้วัสดุต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่นแล้ว ลักษณะรูปแบบของบ้านก็ปลูกได้เหมาะสมกับสภาพและชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยอีกด้วย กล่าวคือ วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่หาง่าย มีอยู่ในท้องถิ่น คือหลังคามุงด้วยจากหรือหญ้าคา นามาเรียงกันเป็นตับแล้วมัดด้วยตอก ดังในปริศนาคาถายภาคกลางและภาคใต้ว่า "นอนคว่าเห็นลาย นอนหงายเห็นตับ" กล่าวคือ นอนคว่าเห็นลายคือลายเชือกนอนหงายเห็นตับคือตับจากหรือตับหญ้าคา ที่มุงอยู่บนหลังคาบ้าน ในภาคอีสานก็มีปริศนาคาถายที่บ่งบอกไว้คล้ายคลึงกันคือ "นอนข่มเห็นลาย นอนหงายเห็นตับ" นอกจากนี้พื้นบ้านปลูกด้วยฟากที่หาจากไม้ไผ่ เรียกว่าฟากพื้นเรือน ดังในปริศนาคาถายภาคกลางและภาคใต้ว่า "เวลาแก่เป็นเพื่อนนอน เวลาอ่อนเป็นเพื่อนกิน" และ "เมื่อแก่รองนอน เมื่ออ่อนตบจุ่ม" คำตอบคือฟากพื้นเรือนและหน่อไม้ กล่าวคือ ลำต้นของไผ่ที่แก่จัดนั้นจะนำมาทำเป็นพื้นบ้าน ส่วนหน่ออ่อนของไผ่นามาเป็นอาหารได้ การปลูกสร้างบ้านเรือนชนิดนี้ เรียกว่าเรือนเครื่องผูก คือใช้ผูกด้วยตอกหรือหวายทั้งหลังโดยไม่ใช้ตะปูเลย

การสร้างบ้านเรือนเครื่องผูกนี้เข้าใจว่า มีมานานเพราะเป็นการสร้างที่สะดวกและง่าย ดังในจดหมายเหตุของลาลูแบร์ กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "ที่อยู่อาศัยของชาวสยามนั้นเป็นเรือนหลังป้อม ๆ แต่มีอาณาบริเวณกว้างขวางพอใช้ พื้นเรือนนั้นก็ใช้ไม้ไผ่ผ่าผ่าสับเป็นฟากและเรียงไว้ไม่ทอถี่นัก แล้วยังจักตอกซัดตะเป็นฝา และใช้เป็นเครื่องบนหลังคาเสร็จไปด้วยในคราว" ¹ นอกจากนี้ในจดหมายเหตุของแกมปีเฟอร์ ชาวเยอรมันที่เข้ามาสมัยพระเพทราชา ได้กล่าวถึงลักษณะบ้านเรือนของคนไทยไว้ตอนหนึ่งว่า "บ้านคนธรรมดาเป็นตึกกระท่อมสี่เหลี่ยมพื้นปลูกด้วยไม้ไผ่เป็นไม้กลวงหนาราว 2 - 3 ฝ่ามือ พื้นปูกระดานลังคามุงจากหยาบ ๆ " ²

¹ ลาลูแบร์ จดหมายเหตุลาลูแบร์ เล่ม 1 พระนิพนธ์โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ หน้า 124

² แกมปีเฟอร์ ไทยในจดหมายเหตุแกมปีเฟอร์ แปลโดย อ. สาธุสุวรรณ หน้า 43

ส่วนบ้านที่สร้างด้วยไม้จริงทั้งหลัง เรียกว่า เรือนฝากระดานหรือเรือนเครื่องสับ ถือว่าเป็นเรือนไทยที่ดีที่สุดในเรือนไทยแบบโบราณ ทั่วด้วยไม้สักหรือไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้แดง ฯลฯ เป็นไม้ที่แข็งแรงและมีขนาดใหญ่กว่าเรือนเครื่องฉลุ หลังคาเป็นรูปทรงต่าง ๆ เช่น ทรงไทย ทรงปั้นหยา โดยเฉพาะหลังคาทรงไทยนั้น จะต้องมีส่วนระกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ "อกไก่" ซึ่งเป็นตัวไม้ส่วนยอดหลังคา รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ความยาวตลอดตัวเรือน ยื่นออกไปรับน้ำหนักของปั้นลม ทั้งในปริศนาคำทายของภาคกลางว่า "ตัวมันอยู่โลกมนุษย์ บุตรมันอยู่บนสวรรค์ อกมันอยู่บนหลังคา ปากมันว่าสารพัน" าคอบคือ ไก่ คาวลูกไก่ อกไก่ ปากกา

หลังคาทรงปั้นหยานั้น กล่าวไว้ในตัวปริศนาของภาคกลางและภาคใต้ ว่า เรือนปั้นหยาทาสีเขียว นอนคนเคียวกางมุ้งขาว" และ "เด็กตำนอนมุ้งขาว เรือนปั้นหยาสีเขียว" คำตอบคือน้อยหน้า

รูปลักษณะของบ้านไทยโดยทั่ว ๆ ไปนั้น จ. ชกพื้นสูงมีไค้คุณ ไค้คุณนี้จะช่วยอำนวยความสะดวกหลาย ๆ ด้าน เช่น เก็บข้าวของ หางานจักสาน ทอผ้า ฯลฯ ดังนั้นบ้านไทยต้องมีบันไดไว้สำหรับขึ้นลง บันไดบ้านที่สะท้อนจากปริศนาคำทาย เป็นบันไดที่ทำด้วยไม้ไผ่ ระกอบด้วยแม่บันไดและลูกบันได ประมาณ 5 - 7 ชั้น จำนวนชั้นบันไดนี้ จะใช้จำนวนคี่มิใช่จำนวนคู่¹ บันไดพาไค้กับชานบ้าน เวลาขึ้นต้องจับแม่บันไดไว้ เพราะไม่มีราวบันได ในปริศนาคำทายของภาคเหนือและภาคอีสาน ว่า "เหยียบลูก จับแม่" และ "ขึ้นกะลูปกะลูป" บันไดนี้จะพาไค้เฉพาะตอนกลางวันเท่านั้น กลางคืนชักเก็บไว้บนบ้าน ทั้งนี้เพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์หรือคน ทั้งในปริศนาคำทายของภาคกลางและภาคใต้ ว่า กลางวันอุ้มลูกขึ้น กลางคืนอุ้มลูกนอน" หรือ "กลางวันพาลูกขึ้น กลางคืนพาลูกนอน" าวคือ ตัวปริศนาได้เปรียบเทียบการพาไค้บันไดไว้ในตอนกลางวันและเก็บในตอนกลางคืน ว่า นอนการขึ้นและนอนของบุคคล นอกจากนั้นปริศนาคำทายในภาคอีสาน ก็กล่าวไว้คล้ายคลึงกัน "กลางวันขึ้น กลางคืนนอน"

¹ สมภพ ภิรมย์ บ้านไทยภาคกลาง หน้า 52

ประตูบ้านที่สะท้อนจากปริศนาคาถาายเป็นประตูที่มีเพียงบานเดียว ทั้งในปริศนา
คาถาของภาคเหนือว่า "ข้างพังเข่า พับคู่เบี่ยงเดียว" ล้วนกลอนประตู หาคำไข
เป็นท่อนยาวสอดเข้าไปในรูที่ทาไว้ตรงขอบประตูทั้งสองข้าง เมื่อเปิดก็เลื่อนไม่ไปค้างอยู่
ในรูกานใดกานหนึ่ง ทั้งในปริศนาคาถาของภาคเหนือเปรียบเป็นอาการหยาบและคอน ว่า
"เมื่อคืนหยาบ เมื่อวันคอน" หรือในปริศนาคาถาของภาคอีสานว่า "บาคชินอนแล้วซุก บาคชิ
ลุกแล้วถอก" กล่าวคือ เมื่อเข้ามาในบ้าน ก็สอดกลอนประตูไว้ และเมื่อจะออกจากบ้าน
ก็ถอดกลอนประตูออก

ส่วน บ้านคนไทยในสมัยก่อนไม่มีสวนซึ่งอย่างปัจจุบัน เพราะวิทยาการยังไม่ก้าวหน้าและสภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไปยังเป็นทุ่งนา ป่าเขา ดังนั้นจึงมักนิยมใช้ป่าหรือทุ่งหลังบ้านเป็นที่จำป จนมีคำว่า "ไปทุ่ง" ใช้ในความหมายว่าไปสวน หรือไปดอยทุกซั กังในปริศนาคำทายของภาคใต้ ที่กล่าวถึง อาการ ของคนที่กำลังนั่งด้ายตามทุ่ง ตามป่า ว่า "สองคืนยันธรี นิ่งหน้ายุ่ ตาแลคน" หรือ "พอแม่ไม่แซงไม้คา ไปนั่งชายป่าทาหน้ายุ่" คาดตอบคือ นิ่งด้ายหรือไปดอย นอกจากนั้นบางบ้านอาจสร้างสวนหลุมไ้นอกบ้าน โดยขุด เป็นหลุมลึกพอประมาณ ใช้ไม้พาด 2 อัน เว้นช่องไว้สำหรับถาดลงในช่อง สวนหลุมนี้เป็น สวนที่ไม่ถูกสุขลักษณะ เพราะมักมีแมลงวันตอมอยู่ในหลุมมากมาย กังในปริศนาคาผายของ ภาคกลางว่า "หลนตูป แบลงวันไธั่ว" คาดตอบคืออุจจาระ ตอมมาในสมัยปัจจุบัน คนไทย ทั่วไปสร้างสวนซึมไว้ใช้ ซึ่งจะต้องใช้น้ำรากลงใส่สวนให้สะอาด หลังจากถาดเสร็จแล้ว กังในปริศนาคาผายของภาคกลางว่า "ออกกรุบนลงรูล่าง ถ้านันคังเขาน้ำราด"

2 สิ่งของ เครื่องใช้

สิ่งของเครื่องใช้ที่สะท้อนจากปรีศนาคำทาม แบ่งออกเป็นสิ่งของเครื่องใช้
ในบ้าน สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว เครื่องมือและอาวุธ เครื่องดนตรี ยานพาหนะและการ
เดินทาง เครื่องใช้ที่ช่วยในการสื่อสาร

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ศิลปะชาวบ้าน หน้า 88

สิ่งของเครื่องใช้ที่สะท้อนจากปริศนาคาถาบทนี้ ส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ที่เคยนิยมใช้กันในสมัยก่อน ซึ่งในปัจจุบันเลิกใช้แล้วหรือมีใช้อยู่ไม่มากนักตามชนบทที่ยังห่างไกลความเจริญเท่านั้น นอกจากนี้ก็มีเครื่องใช้ที่เคยใช้ในสมัยก่อนและปัจจุบันก็ยังใช้อยู่ รวมทั้งเครื่องใช้ใหม่ ๆ ที่ผลิตขึ้นจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในสังคมปัจจุบันด้วย ปริศนาคาถาบทได้อธิบายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะการนำไปใช้ เครื่องใช้เหล่านี้ในศตวรรษที่ ๒๕

๒. ๑. สิ่งของเครื่องใช้ในบ้าน มีทั้งสิ่งของเครื่องใช้ในครัวและเครื่องใช้อื่น ๆ ในบ้าน ส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ที่ทำจากวัสดุง่าย ๆ ในท้องถิ่น โดยยึดเอาความสะดวกในการหาและราคาถูกเป็นสำคัญมากกว่าที่จะคำนึงถึงความงดงามหรือความมีราคา อันเป็นลักษณะนิสัยของคนไทยในสมัยก่อนที่ดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบและเรียบง่ายดังตัวอย่างเช่น

เตาก่อเนื้อ เป็นเตาที่ทำจากก้อนดินหรือก้อนดินหรืออิฐ ๓ ก้อน เอามาตั้งเป็นสามเส้า สำหรับเป็นเตาไฟในสมัยก่อน หาขอด้วยไม้สี่ด้านไว้สำหรับรองเตาไฟ นามาทันที่ไว้สำหรับหุงต้มวางบนก้อนดินหรือหิน ดังนั้นขนาดของเตาจึงต้องพอเหมาะ กับขนาดของหม้อหุงต้ม ในปริศนาคาถาบทกล่าวถึงเตาก่อเนื้อเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ เช่น

เตาสามเตา นึ่งเผือกไฟ	- เตาไฟ (ภาคอีสาน)
สามจีนสี่แจ่ง กอกแสดงบนใน	- เตาไฟ (ภาคอีสาน)
ไม้สี่ท่อน เกิดก่อนแผ่นดิน	- เตาไฟ (ภาคเหนือ)
ชาวสามขา พญาขึ้นชี เค็กน้อย ๆ เป่าปี่นาหลัง	- ก้อนเส้าซึ่งมีหม้อตั้งข้างบน (ภาคอีสาน)

โต๊ะสามขา เจ้าพระยาขึ้นชี ใส่หมวกงามะหยี่ สิบบุหรี่ปุ๋ย ๆ - กาน้ำเค็ดค (ภาคกลาง)

เก้าอี้สามขา เขวกาชเมว ใส่หมวกงามะหยี่ สิบบุหรี่ปุ๋ย ๆ - กาน้ำ (ภาคใต้)

เชื้อเพลิงใช้ในการหุงต้มอาหารในสมัยก่อนนั้น ใช้คุ่นฟืน ซึ่งคัดเป็นท่อน ๆ นามาตากให้แห้ง ใส่เข้าไปในเตาและงาหรือถ่านออกจากเตาได้ไฟแรงเกินไปดังในปริศนาคาถาบทที่กล่าวคือคุ่นฟืน ดังนี้

เป็นท่อนคู่ ปลายแฉก

(ภาคอีสาน)

ถวคอก ปลายแฉกจายหวาย

(ภาคอีสาน)

พื้นเป็นเชื้อเพลิงที่ลุดง่าย แตกมีกลิ่น ทำให้บ้านเรือนค้ำสกปรก ต่อมาจึงหันมานิยมใช้ถ่านแทนพื้น ถ่านหาจากไม้ที่เผาจนมีสีเทา เมื่อนามาคั่วไฟแล้ว ถ่านจะลุดเป็นไฟ แต่ไม่เ็นควัน เมื่อมอดจะกลายเป็นเ้าสีเทา ซึ่งก็ยังนิยมใช้กันอยู่บ้างในปัจจุบัน ทั้งในปรีศนาคทาหายที่คาคอบคือถ่าน ถังนี้

ซ้อมาใช้เป็นสีทา นามาใช้กลายเป็นสีแฉก มีแสงไฟ

(ภาคกลาง)

ซ้อมาสีกา นนำไปใช้กลายเป็นสีแฉก พอสิ้นเร็วแรงกลายเป็นสีเทาเอาไปทิ้ง (ภาคใต้)

เครื่องจักไฟของคนไทยสมัยก่อน เดิมทีกงใช้ใบสีไฟ คือเอาไม้ไผ่ หรือไม้แห้ง 2 อัน ขาสีกันจนร้อนลุดเป็นไฟ แล้วขึ้นต้องใช้เวลาาน คอบาจึงใช้ตะบันไฟ ซึ่งประกอบด้วย กระทบ ลูกตะบัน เชื้อเพลิงหรือปุ๋ย โปะการเอาลูกตะบันใส่ลงในกระทบ เพื่อให้เสียดสีกับฐกระทบจนเกิดความร้อนขึ้น ทำให้อบัดเข้าหากันอย่างแรงและเร็วจนเกิดความร้อนขึ้น และเผาไหม้เชื้อเพลิงที่ปลายลูกตะบัน เครื่องจักไฟแบบนี้ เพิ่งมาเลิกนิยมกันหลังสงครามโลกครั้งที่ 2¹ ทั้งในปรีศนาคทาหายของภาคใต้ว

สองเขามาพบกัน ชวนกันคั้นเสาเรือนเซ ทองน้อยเหมือเาแปลสองข้างชา ตรงกลางแฉก

- ใบสีไฟ

จักฉลือกฐวักโหว่ง จักโฉงฐวักโหว่งแฉก

- ตะบันไฟ

ต่อมาในปัจจุบันนิยมใช้ไม้ขีดไฟสำหรับจุดไฟ เพราะคิง่าย รวดเร็วและสะดวกกว่าตะบันไฟ มีลักษณะเป็นไม้ก้านเล็ก ๆ ปลายข้างหนึ่งเป็นหัวหุ้มด้วยสิ่งทีติดไฟง่าย เช่น ฟอสฟอรัสแฉก บรรจุในกล่องไม้เล็ก ๆ เรียกว่า ถัก ข้างถักทั้งสองข้างหาค้วยสิ่งทีหัวของก้านไม้ขีดติดอยู่เข้า ก็จะมีลุดเป็นไฟติดที่หัวไม้ขีด ทั้งในปรีศนาคทาหายที่คาคอบคือไม้ขีดไฟ ถังนี้

จักออกมาคาคา เข้าไปแฉก มีแสงไฟ

(ภาคกลาง)

เล็กแต่อยู่ไม่สุช ชอบหนทุกขัทรมาณ ให้เขาเอาหัวกระบอกใส่ถึบ้านของตน

(ภาคกลาง)

คนหัวแดง แล่นชนกาแพง ไฟลุกวาว (ภาคใต้)

พระนอนนอนกลาง พระนางนอนริม พระนอนลุกขึ้นถ่ม อัมแต่ (ภาคใต้)

ภาษาหรือหม้อที่ใช้หุงข้าวของคนไทยสมัยก่อน เป็นหม้อดิน ทำจากดินเหนียว นามาเผาไฟ ดังในปริศนาคาถาของภาคใต้ว่า "ตุกคู้อยู่ในดิน เวลาจะกินก็ต้องใช้ไม้สอย" กล่าวคือ ตุกคู้ที่อยู่ในดิน ก็คือข้าวที่หุงสุกแล้วอยู่ในหม้อดิน เวลาจะกินก็ต้องใช้ทัพพีหรือจวก ตักข้าวออกจากหม้อ นอกจากนี้การหุงข้าวของคนไทยสมัยก่อน หุงแบบเชี่ยนน้ำ ดังในปริศนา คาถาของภาคอีสานว่า "ตุกใส ยังมีแสง นอนสะแดง ม้าออก" คำตอบคือ ดูนพื้นติดไฟ หม้อหุงข้าวกำลังรินน้ำ

ส่วนภาษาที่ใช้หนึ่งนั้นเรียกว่า หวดหรือสวด ทำด้วยดินเผาที่กันเจาะเป็นรู หลาย ๆ รู มีฝาปิด หวดหรือสวดนี้จะวางอยู่บนหม้อน้ำอีกทีหนึ่ง ความร้อนจากไอน้ำจะผ่านไปทางช่องรู ทำให้อาหารที่อยู่ในหวดสุก ดังในปริศนาคาถาของภาคใต้ว่า "สูงเอยสูงสุด สูงเทียมมณุษย์ ทุคบอไว้ไค้" คำตอบคือหวดหรือสวด และปริศนาคาถาภาคเหนือว่า "หมูสามตัวขึ้นคอยสามม่อน ตัวขึ้นก่อนลงลุน" คำตอบคือ หม้อหนึ่ง ให้ข้าว ฝาปิด

กระบิข้าวและกองข้าว เป็นภาษาสำหรับใส่ข้าวเหนียวของคนไทยใน ภาคเหนือและภาคอีสาน เพราะคนไทยในสองภาคนี้นิยมบริโภคข้าวเหนียวแทนข้าวเจ้า กระบิข้าวและกองข้าวนี้เป็นภาษาที่สาคัญไม่ว่า มีขนาดเล็กใหญ่และรูปลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น "โดยทั่วไปมักจะสานซ้อนกันสองชั้น คือสานเป็นภาชนะคานในชั้นหนึ่ง ก่อน แล้วจึงสานส่วนที่เป็นคานนอกเพื่อให้เกิดความสวยงามครบอีกชั้นหนึ่ง การสานสองชั้นนี้ นอกจากจะเกิดความสวยงามแล้วยังช่วยเก็บความร้อนได้ก็" ¹ นอกจากนี้กระบิข้าวและ กองข้าวยังสามารถเก็บข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วไว้ได้เป็นเวลานาน โดยที่ข้าวเหนียวจะไม่ แฉะไม่แห้ง ไม่บูดและมีความนิ่มนวลน่ารับประทาน ดังในปริศนาคาถาของภาคเหนือและ ภาคอีสานที่คำตอบคือ กระบิข้าวหรือกองข้าว ดังนี้

¹ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ เครื่องจักสานในประเทศไทย หน้า 79

น้อย ๆ เล่นขึ้นกุฎ เจ้าหัวจับกินปีบ่าน

(ภาคอีสาน)

เขานอยจา เขาลายบจา

(ภาคอีสาน)

เขาลึกเขานัก เขานักเขาลึก

(ภาคเหนือ)

กระจำหรือจวก เป็นภาชนะสำหรับตักข้าวและแกงของคนไทยในสมัยก่อน ทำด้วยกะลามะพร้าว มีค้ำยาว ทำด้วยไม้ ดังในปริศนาคาถาบทภาคลีว่า "โคนไม้ กลางหาวาย ปลายพร้าว" ต่อมาในปัจจุบันภาชนะสำหรับตักข้าวและแกง มักทำด้วยโลหะ มีค้ำโค้งงอน เรียกว่าทัพพี ดังในปริศนาคาถาบทภาคกลางว่า "นั่งเท้าแขนอ่อน กินก่อนพระ" และในปริศนาคาถาบทภาคลีว่า "แม้นางคออ่อน กินก่อนพระ"

กระต่ายชุกมะพร้าว เป็นเครื่องใช้สำหรับชุกมะพร้าวให้เป็นเส้นละเอียด ทำด้วยไม้เป็นรูปคล้ายกระต่ายมีสี่ขา ส่วนหัวจะบีบเหล็กแบน ๆ เป็นรูปวงกลม ขอบทาบเป็นรอกหักเล็ก ๆ โคยรอบ สำหรับชุกเนื้อมะพร้าวให้เป็นเส้นละเอียด เวลาจะชุกมะพร้าวจะต้องขึ้นไปนั่งกรอมบนกระต่าย แล้วใช้มือทั้งสองจับกะลามะพร้าวที่ผ่าซีกแล้วชุกเนื้อมะพร้าวโดยใช้เหล็กแบน ๆ ที่อยู่ส่วนหัวของกระต่ายจนกระทั่งหมดซีก ดังในปริศนาคาถาบทภาคคอบ คือ กระต่ายชุกมะพร้าว ดังนี้

สัตว์ปามาอยู่บ้าน กินอาหารอย่างเคี้ยว เคี้ยวจ้วงก็คาย

(ภาคกลาง)

คำเคี้ยวเรี่ยดิน ไม่ได้กินถ้ำไม้ขึ้น

(ภาคใต้)

พระไม่ไช่พระ เณรไม่ไช่เณร แคตองเคนสองมือ

(ภาคใต้)

สี่ตีนไม่รู้จักเดิน เข้าไปแน่นอยู่ไทรตุศ พันพางไม่รู้หน รู้จักครคไม่รู้จักกลืน

(ภาคใต้)

เชื้อชาติไม้นามชื่อคือสัตว์ เอากะโปงุมหัว ซี่ไปคือม้า

(ภาคอีสาน)

क्रमงหรือครกกระเดื่อง เป็นครกที่ใช้สำหรับตำข้าว โดยใช้เท้าเหยียบที่คันสาก ปลายคันสากจะทำเป็นเสาสองเสา ข้างบนมีท่อนจับ ระหว่างเสาทั้งสองมีไม้พาดไว้สำหรับวางคันสาก ดังในปริศนาคาถาบทภาคคอบว่า ครกมอ ดังนี้

เหยียบหาง ฮองเอก (ภาคอีสาน)

สองขาตั้งธรี่เลื่องของ คนบ่ทองดินบ่ถึง (ภาคอีสาน)

สองคันจั่ง ธรณีไหวหวั่น คนบ่ทอง เหมิคงบ่บ่ถึง (ภาคอีสาน)

คำเกีย เลียบคิบ โดบขึ้น บ่ได่กิน (ภาคอีสาน)

ครกสี เป็นครกที่ใช้สำหรับสีข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร มีใช้ในภาคอีสานทั่วๆไป ตอนล่างมีขาสั้น 1 ขาสำหรับตั้ง ตัวครกคล้ายกระบองสองอันซ้อนกัน ท่อนบนหมุนได้ ภายในมีเฟืองสำหรับบดข้าวเปลือกให้เปลือกหลุดออก มีไม้สำหรับหมุน เมื่อหมุนตัวสีเฟืองจะเสียดสีกัน บดข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร ดังในปริศนาคาทายภาคใต้ว่า "เสตื้นปั่นยันตรันธรณี หันสามที่ชีรวบตัว" และ "สี่คันตรันธรณี สองมือวีปากกินข้าว"

นอกจากครกกระเดื่อง ครกสี ดังกล่าวแล้ว ยังมีครกอีกชนิดหนึ่งที่คนไทยนิยมใช้ทำข้าว เป็นครกที่ทำด้วยไม้ซุง ขนาดสองแฉ่นอ้อม สูงราวห้า สากที่ใช้ทำด้วยไม้ ยาวราวหนึ่งวา ปลายทั้งสองข้างกลมมนคอคตรงกลาง ดังในปริศนาคาทายภาคอีสานว่า "ส่วกลางจา" (เรียวกลางลา) หากคอบก็สากคาข้าว เวลาตามักจะจับส่วนที่คอคโคบ ใช้สองมือ จนกว่าข้าวเปลือกจะหลุดเป็นข้าวสาร ดังในปริศนาคาทายภาคใต้ว่า "สาว ๆ ขาวนา ราไปรามา อื่นหมี่พีมัน" คาตอบคือคนตาขาวหรือข้อมข้าว

ครกทั้งสามชนิดที่สะท้อนจากปริศนาคาทายนี้ เป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันได้อย่างดีว่าคนไทยในสมัยก่อน ยังไม่มีเครื่องสีข้าว ดังนั้นจึงต้องใช้แรงงานของคนในบ้านช่วยกันคาวข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร ดังที่ กาญจนาคพันธุ์ กล่าวถึงประเพณีชาลที่ 4 ตอนหนึ่งเกี่ยวกับครกตาขาวไว้ในหนังสือสวนนไทยว่า "แต่ก่อนเมื่อมีโรงสีขายข้าวสารยังน้อยอยู่ตามบ้านเรือนต่าง ๆ วันในพระบรมมหาราชวังและพระบวรราชวังก็มีครก - เคื่องและครกตาขาวแทบทุกเห้าเรือน กลางวันถามาแล้ว นายก็ใช้ให้ชาวตาครกสะสากบ้าง สองสากบ้าง แล้วก็ฝึกเป็นข้าวสาร . "1

¹ อนุวิจิตรมาตรา สวนนไทย โดยกาญจนาคพันธุ์ (นามแฝง) หน้า 125

จากประกาศนั้นจะเห็นได้ว่า เมื่อคำข้าวเปลือกเป็นข้าวสารแล้ว จะต้องนำข้าวนั้นมาผัดเพื่อแยกเปลือกออกอีกทีหนึ่ง โดยใช้กระทง ซึ่งเป็นภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่ และหวาย รูปแบนทาสีคมีขอบกลม โดยมากหญิงสาวจะเป็นคนผัดข้าว ดังในปริศนาคาทายของภาคกลางและภาคใต้ว่า "กลมเหมือนดวงจันทร์ คันทุงสาว" และ "กลมเหมือนดวงจันทร์ คันทุงสาว ๆ คนแก่คนเฒ่า นาน ๆ จันที้" ภาตคือ กระทง

นอกจากครกตาข้าวแล้ว คนในสมัยก่อนยังนิยมใช้ครกบหรือโมไว้สำหรับบดสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะการบดข้าวเจ้าหรือข้าวเหนียวให้ละเอียดเพื่อทำเป็นแป้ง ลักษณะของครกบหรือโมนั้น เป็นหินกลมแบนประกบกัน ด้านประกบกันนั้นมีร่องทั้งแฉ่งและแฉ่นบน แฉ่นบนมีช่องสำหรับกรอกสิ่งที่ยัดลงไป มีมือหมุนเพียงจับได้แฉ่นบนหมุน ข้าวที่บดละเอียดแล้วก็จะไหลออกมาข้าง ๆ ลงสู่ร่องที่แฉ่นล่าง และเพื่อให้ข้าวที่บดไหลออกมาได้สะดวก เวลาบดจึงต้องใส่เข้าไปพร้อมกับข้าวคั่ว ข้าวที่บดแล้วเมื่อไหลลงร่องข้าง ๆ แล้วก็จะไหลลงสู่ภาชนะที่เตรียมไว้ ดังในปริศนาคาทายของภาคใต้ที่กล่าวถึง ครกบหรือการ โมแป้ง ดังกล่าวข้างต้นนี้ เช่น "ปากอยู่บนหัว รอบตัวเป็นร่อง เปียก ๆ พอง ๆ น้ำ นองกองเอ" และ "มีบึงมีบาง มีทางน้ำไหล สองหน่วยกลมกลิ้ง ผู้หญิงชอบใจ"

ภาชนะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนไทยสมัยก่อน ที่ใช้ในบ้าน คือภาชนะสำหรับตักน้ำ ซึ่งมักจะหาจากวัสดุในท้องถิ่น เป็นพวกภาชนะสาน ทางภาคเหนือภาชนะสำหรับตักน้ำที่สำคัญคือ น้ำตุงหรือน้ำตุง ดังที่วิบูลย์ ลี้สุวรรณ กล่าวไว้ในงานวิจัยเครื่องจักสานในประเทศไทยว่า

"เครื่องจักสานของภาคเหนือที่ใช้เป็นภาชนะตักน้ำที่มีใช้ทั่วไป และมีรูปลักษณะที่เป็นของตนเอง ที่ใช้สืบต่อกันมาเป็นเวลานานนับร้อยปีแล้ว โดยมีได้เปลี่ยนแปลงคือ น้ำตุงหรือน้ำตุง น้ำตุงเป็นภาชนะสานด้วยไม้ไผ่ เป็นรูปกรวยป้อม แล้วพาด้วยชัน และน้ำมันบาง มีหูซึ่งทำด้วยไม้จริง ไขว้กัน เป็นที่สำหรับผูกเชือก น้ำตุงใช้สำหรับตักน้ำขึ้นจากบ่อ โดยใช้เชือกผูกหูน้ำตุงหย่อนลงไปตักน้ำขึ้นจากบ่อน้ำ..."¹

น้ำตุงนี้ได้สะท้อนจากปริศนาคาถายในตัวคาถา คือ "น้ำตุงน้อยหอยปลาย
หลัก ตักก็เต็ม ตักก็แทบ" คาถาตอบคือ บะพร้าว กล่าวคือเปรียบลักษณะของผลมะพร้าวกับ
น้ำตุง

ทางภาคอีสานภาษาชนที่ใช้ตักน้ำที่เก่าแก่อย่างหนึ่ง คือ คู หรือน้ำคูล ซึ่งที่
วิบูลย์ สุธรรณ กล่าวไว้ว่า "ภาษาชนตักน้ำของภาคอีสานที่เป็นเครื่องจักสานที่เก่าแก่
อย่างหนึ่ง คือน้ำคูลหรือคูล ลักษณะของน้ำคูล ของภาคอีสานนั้น ส่วนมากจะสานด้วยตอกไม้ไผ่
ลายทึบแล้วมาด้วยชันและน้ำมันยาง มีหูเป็นมือจับอยู่ด้านบน รูปทรงคล้ายตะกร้าหรือกะลา
ของอีสาน แต่มีขนาดเล็กกว่า ใช้ตักน้ำขึ้นจากบ่อน้ำและบรจุน้ำไว้ใช้ .."¹ ถึงในปริศนา
คาถายของภาคอีสานที่กล่าวถึงคำว่า "อีคุ่มลุมตักขุมบ่ยาน" กล่าวคือ อีคุ่มลุม (กลม ๆ
ป้อม ๆ) หมายถึง คูล ที่เวลาตักบ่อน้ำใบกล้วย ก็คือเป็นภาษาชนที่ใช้ตักน้ำนั่นเอง

จากที่กล่าวถึงภาษาชนตักน้ำทั้งสองชนิดดังกล่าวนี้ จึงเห็นได้ว่า บ่อน้ำของ
ภาคเหนือและภาคอีสานนั้น เป็นบ่อที่ต้องขุดลึกลงไปดินจนกว่าจะพบตาน้ำ ดังนั้นเวลาจะ
ตักน้ำขึ้นจากบ่อ ก็จะต้องมีไม้ผูกติดกับน้ำตุงหรือคูล เรียกว่าไม้ขอ ดังนั้นปริศนาคาถายภาค
อีสานว่า "งูตกส่าง หางขึ้นก่อน" คาถาตอบคือ ไม้ขอตักน้ำ กล่าวคือ งูนั้นหมายถึงไม้ขอ
เวลาโยนลงไปในบ่อ (ภาคอีสานเรียกว่าส่าง) ไม้ขอขึ้นก็จะขึ้นมาก่อนภาษาชนที่ตักน้ำ

นอกจากนี้ยังมีภาษาชนอย่างหนึ่งของภาคอีสาน คือน้ำเต้า เป็นภาษาชนสำหรับ
ใส่น้ำเวลาเดินทางมาจากถ้ำน้ำเต้าแห่งหลวงเอาเมล็ดคอกออก แล้วตักหุบภายนอกถ้วยหวาย
หรือตอกไม้ไผ่ มีหูสำหรับสะพาย ถึงในปริศนาคาถายภาคอีสานว่า "ควายเถิกคู้ บี้แค่เคา
เส้นเคียว ถอกคอกหมกแกม" คาถาตอบคือ น้ำเต้าใส่น้ำดื่ม

เครื่องมือสำหรับจุดไฟ เพื่อให้แสงสว่างของคนไทยในสมัยก่อนนั้น เดิมทีเคียว
ใช้ไฟ สำหรับจุดไฟ หากจากไม้ผูกติดกับน้ำมันยาง แล้วห่อด้วยใบเตยหรือกามหมาก หรือเปลือก
เสม็ด มักเป็นเปลาะ ๆ มีขนาดสั้นหรือยาวตามต้องการ เรียกว่า ลูกไฟ ไฟนี้ก็เป็นคำที่มีใช้อยู่
ทั่วไป แต่ทางภาคอีสานเรียกได้ว่ากระบอง ทั้งนี้เห็นจะตั้งชื่อตามลักษณะของรูปไฟ เพราะ

น้ำแห้งก็ตาม" กล่าวคือ ตะเกียงนั้นถ้าไม่มีน้ำมันหรือน้ำมันหมดก็ไม่สามารถจุดไฟได้ นอกจากนี้ยังมีปริศนาคาถาพยากรณ์ไว้ ที่กล่าวถึงตะเกียงที่ใช้ไฟจุดไฟ ว่า "นางวังสั่งนางไว นางคาม่าก่ายกินไส้เอง" และปริศนาคาถาพยากรณ์ว่า "ก่อนสี่ไป เอาไขจุดไฟ"

ตะเกียงนั้นโดยทั่วไปจะมีครอบแก้ว ครอบรอบดวงไฟไว้เพื่อกันลมควันจากไส้ตะเกียงจะผ่านทางครอบแก้ว ซึ่งเป็นช่องตอนบนออกสู่ภายนอก ดังในปริศนาคาถาพยากรณ์ว่า "ก้นทางคอ ออทางหัว" ตะเกียงดังกล่าวนี้เป็นตะเกียงขนาดเล็ก เรียกว่า ตะเกียงปี่ะ หรือตะเกียงร่ำ ซึ่งมีก้นมาก ถ้าเป็นตะเกียงขนาดใหญ่ที่ให้แสงสว่างนวล โดยไม่มีควัน เรียกว่า "ตะเกียงเจ้าพายุ" จุดไฟโดยการสูบลมให้ก้นน้ำมันขึ้น ไส้ตะเกียงที่เขว่นไว ทำให้เกิดแสงสว่างเป็นสีนวลไม่มีควัน ดังในปริศนาคาถาพยากรณ์ที่คาดคือ ตะเกียงเจ้าพายุว่า "มาจากเมืองนอก ตัวมันออกแสง ราคาไม่สู้แพง ชื่อร้ายแรงเป็นลม"

เครื่องจุดไฟ นอกจากได้และตะเกียงแล้ว เครื่องจุดไฟที่นิยมใช้สำหรับจุดบูชาพระคือเทียนขี้ผึ้ง เป็นเทียนที่ทำจากรังผึ้งที่เอาน้ำผึ้งออกแล้ว นามาคั้นกับน้ำมัน รังผึ้งหลอมหมด ทิ้งไว้ได้เย็น วนขี้ผึ้งแข็งตัวตกตะกอน แล้วจึงเอาไปคั้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อข้อนเอาสิ่งสกปรกออก ทิ้งไว้ให้แข็งตัวอีกครั้งหนึ่ง จะได้อายุขี้ผึ้งสีเหลืองนามาทำเป็นเทียนขี้ผึ้ง ดังในปริศนาคาถาพยากรณ์ว่า "พระโศภิตกั หารังบนคันไม้ พระก็ย่อบไหว เจ้านายก็กลัว" และ "เห็นตัวกลัวก็ไม่ไหว เห็นขี้เห็นไส้ ทิ้งไหวทั้งกราบ" กล่าวคือ ผีนั้นเบื่อहारังอยู่บนคันไม้ คนทั่วไปไม่มีใครไหวกราบ แต่เมื่อเอารังของมันมาทำเป็นเทียนสำหรับจุดบูชาพระแล้วคนเมื่อก่อนกราบไหว้พระก็เหมือนหนึ่งกราบไหว้ไปที่เทียนขี้ผึ้งนั้นด้วย

สำหรับเครื่องใช้ในยานที่เกี่ยวกับการหลับนอนที่จำเป็นของคนในสมัยก่อนที่สะท้อนจากปริศนาคาถาพยา เช่น มุ้ง ซึ่งเป็นเครื่องกางกันป้องกันยุงไม่ให้เข้าไปกัดเวลานอน นับเป็นเครื่องใช้ที่นิยมใช้กันในสมัยก่อนจนถึงปัจจุบันก็ยังใช้กันอยู่ ดังที่มิชชันนารีชาวอเมริกันได้เขียนไว้ในหนังสือ Siam and The Siamese ก่อนหนึ่งว่า "คนไทยมีมุ้งแขวนกันยุงรบกวน ซึ่งข้าพเจ้ารู้ว่ามุ้งเหล่านี้แขวนกันเป็นปี ๆ โดยไม่มีการเปลี่ยนหรือ

ข้าทำความสะอาด. "1 มุ้งส่วนมากทำด้วยผ้าโปร่งบาง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีหูสี่หู
ตรงมุมทั้งสี่ด้าน เวลากางมุ้งก็จะผูกหูทั้งสี่ติดไว้กับตะปูที่ตอกติดกับฝาบ้าน ให้ชายมุ้งคลุม
ลงมาถึงพื้นที่นอน ดังในปริศนาคาถาที่คัดคือมุ้ง ดังนี้

สัคว์กำไมโซสัคว์ มีเสหุคนอยู่ใน

(ภาคใต้)

สี่ตีนเกาะฝ่า อ้าปากกินคน

(ภาคกลาง)

พุนักฝ่า พักฝ่า หาทางอิงบัก

(ภาคอีสาน)

กำมำกบ้าน เจ้ามำกเกิด

(ภาคเหนือ)

เครื่องนอนนั้นคนสมัยก่อนนิยมใช้เสื่อปู เสื่อนั้นทำจากวัสดุที่มีในท้องถิ่น
เช่น เเคบ กก กระจุก ลาแพน สานเป็นลวดลายต่าง ๆ ดังปริศนาคาถาภาคกลางว่า
"นอนคว่ำเห็นลาย นอนหงายเห็นตับ" กล่าวคือ นอนคว่ำเห็นลายคือ เวลาอนจะเห็น
ลายเสื่อ เสื่อนั้นโดยทั่วไปทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ดังปริศนาคาถาภาคใต้ว่า "สี่มุมรูขี้แยก"
กล่าวคือ สี่มุมคือมุมทั้งสี่ของเสื่อ รูขี้แยกหมายถึงลายเสื่อ ซึ่งสานแล้วอาจจะเห็นเป็นรูเล็ก ๆ
อยู่ทั่วไป

สำหรับเครื่องนอนของเก็นนั้น มักจะนอนในเปล เปลนี้อาจมีลักษณะและวัสดุ
ที่ต่างกันไป เช่น อาจจะใช้ผ้าผืนใหญ่ผูกปลายทั้งสองข้างไว้ด้วยเชือก แล้วเชือกนั้นผูกติด
กับซอบ้าน หรือทำด้วยภาชนะสานหรือเป็นเปลตาข่าย และเมื่อเอาเด็กนอนในเปลแล้ว ผู้เป็น
แม่หรือคนเลี้ยงจะไกวเปลพร้อมกับร้องเพลงกล่อมเด็กไปด้วย เพื่อให้เด็กเกิดความ
เพลิดเพลินและหลับไปในที่สุด ดังในปริศนาคาถาภาคใต้ว่า "จงสายยานโงงเตง
ข้างนอกร้องเพลง ข้างในร้องไห้" หรือ "สี่สายยานโงงเตง ข้างนอกร้องเพลง ข้างใน
ร้องไห้" คาคอคือ คนกล่อมเด็กในเปล

¹ American Missionaries. Siam and The Siamese P.100 (อ้างอิง

มาจากบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของคนไทยในทรรณะของชาวตะวันตก สมัยอยุธยา -
พ.ศ. 2475 หน้า 51 ของ วริยา ศิวะศรีพานนท์ และทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์)

2.2 สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวหรือมีไว้ประจำตัว ส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ที่เคยใช้อยู่ในสมัยก่อนและปัจจุบันก็ยังใช้กันอยู่ เช่น หวี กระจก แวนตา รม ฯลฯ นอกจากนี้ก็มีเครื่องใช้บางอย่างที่ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมใช้กันแล้ว เช่น เครื่องใช้ในการกินหมากไม้เข้ก้น ขนไก่แยะหู นับเป็นเครื่องใช้ที่สะท้อนวิถีความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยก่อน ดังนั้นจึงขอกำหนดเฉพาะรายละเอียดเกี่ยวกับเครื่องใช้เหล่านี้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้ถึงรูปลักษณะ และวิธีการใช้ดังนี้

เครื่องใช้ในการกินหมากที่สะท้อนจากปรีศนาคาทาย ได้แก่ เชี่ยนหมาก กระปุกปูนหรือเต้าปูน ไม้เข้ก้น ขนไก่แยะหู

เชี่ยนหมาก เป็นภาชนะที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทยในสมัยก่อนมาก ถือเป็นเครื่องอุปโภคอันเป็นเอกลักษณ์ไทยมาแต่โบราณ แต่ในปัจจุบันเชี่ยนหมากกำลังจะกลายเป็นโบราณวัตถุและเป็นสัญลักษณ์ของความสิ้นอายุขัยของปู่ย่าตายายไปแล้ว ดังที่ ทหัย คันทอง กล่าวถึงเชี่ยนหมากไว้ตอนหนึ่งว่า "เมื่อเรานึกถึงเชี่ยนหมาก เราก็เห็นภาพพจน์ของคุณยายแก่ ๆ ที่นั่งตะบันหมากวิ่งเป็นภาพที่น่ารัก น่านับถือ อยู่ไม่น้อย สิ่งที่จะประกอบเป็นเชี่ยนหมากนั้น นอกจากตัวเชี่ยนมีลักษณะคล้ายพานทรงป้อมซ้อน 2 ชั้น ขันบนไว้ตั้งวางกระปุกใส่หมาก ภาเลน สีผึ้ง สีเสียด กระปุกปูน และมีกรวยใส่พลู ส่วนชั้นล่างก็มีเครื่องเหล่านี้เก็บสำรองไว้เผื่อขาด"¹ ซึ่งตรงกับปรีศนาคาทายของภาคต่าง ๆ ที่กล่าวถึงเชี่ยนหมาก กระปุกปูน ไม้เข้ก้น ว่า "เจียนเตียนตั้ง กลางเขื่อนคูอาจ ไผมาปากเจ้าเออาเจ้านั่งนา" คำตอบคือเชี่ยนหมาก หรือ "ฝั่งโน้นก็ตลิ่ง ฝั่งนี้ก็ตลิ่ง มีกิ่งอยู่กลาง" คำตอบคือ เต้าปูนหรือกระปุกปูน และ "หลักปักไว้ในหนอง คนนี้ไปคอง คนนี้ไปคอง" คำตอบคือ ไม้จิ้มปูน จากปรีศนาคาทายเหล่านี้จึงเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยแสดงให้เห็นว่าคนไทยนั้นนิยมกินหมากกันมากและหมากพลูนี้ยังใช้สำหรับรับแขกด้วย เพราะแขกที่มาบ้านจะกินหมากไปด้วยในระหว่างการสนทนากัน

¹ทหัย คันทอง "เชี่ยนหมากคุณยาย" ในสารคดีมรดกไทย หน้า 207

การกินหมากนั้น ถ้าคนที่แก่มากไม่สามารถเคี้ยวหมากได้แล้ว จะใช้ตะบันหมากสำหรับเคี้ยวหมากพลูให้ละเอียดก่อน ส่วนมากทำด้วยทองเหลือง เป็นรูปกระบองมีไม้เหลาชาวบ้านเรียกว่า คากตะบันอุกกัน ดังในปริศนาคำทายภาคใต้ว่า "ลิงกะไม้โซลิ่ง กางกะไม้โซค่าง นั้งบนปางทางแยงรุ" และ "ยัน ๆ หยุด ๆ ยัน ๆ หยุด ๆ กะกะคังพลุกูรกลวงแคง" คำตอบคือ ตะบันหมากแล้วดันออกมากิน

ไม้เช็ดก้น จากที่กล่าวมาแล้วในเรื่องที่อยู่อาศัยว่าคนไทยสมัยก่อนไม่นิยมร่างส้วมซึมไว้ใช้ ดังนั้นเวลาไปถ่ายตามทุ่งนาป่าเขา จึงต้องเตรียมไม้สำหรับเช็ดก้น เพราะยังไม่มีกระดาษชำระ ใบชำระนี้เป็นไม้ไผ่เล็ก ๆ ที่ผ่าแบน ๆ เมื่อใช้เสร็จแล้วก็ทิ้งเสีย ดังในปริศนาคำทายของภาคกลางว่า "ก่อนไปจะต้องหา กลับมาต้องทิ้ง" นอกจากนี้ยังมีปริศนาคำทายภาคอื่น ๆ ที่กล่าวถึงกันว่า "ก่อนไปต้องหา กลับมาต้องห่ม" หรือ "ยามไปไคหา ยามมาไคดื่ม" คำตอบคือไม้เช็ดก้น

นอกจากนี้ยังมีเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่นิยมใช้กันในสมัยก่อน คือ ขนไก่แยง ๆ เพราะในสมัยก่อนคนไทยนิยมเลี้ยงไก่ไว้กินเอง ดังนั้นเวลาคนที่หูกจะเก็บเอาขนไก่ที่ร่วงหล่นมาฉีกริมทั้งสองข้างออกให้เหลือปลายไว้เพียงเล็กน้อย ปั่นเข้าไปในหูแทนสำลีปั่นหู ดังในปริศนาคำทายภาคใต้ว่า "ฉีกริมที่มรุ ถูกแม่อีหนูนอนคาหูหลิบ ๆ" และ "ฉีกแกระเทาะแกระ แวะเข้ารูน้อย ห้อยหู ห้อยตา ปากเบ้าคอเบ้า" คำตอบคือ คนยอนหูหรือแยงหู

2 3 เครื่องมือและอาวุธ ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างบ้านเรือน เช่น กบ ลู่ว ค้อน เลื่อย และเครื่องมือหรืออาวุธในการล่าสัตว์ เช่น หน้าไม้ แร้ว ธนู เป็นต้น ปริศนาคำทายได้กล่าวถึงรูปลักษณะและการใช้เครื่องมือเหล่านี้ ดังนี้

กบใส่ไม้ เป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการสร้างบ้านเรือน ที่ปลุกด้วยไม้ กบใส่ไม้ทำหน้าที่ใส่ไม้ให้เรียบ มีที่รับสองข้าง มีฟันอยู่คั่นกลาง ดังในปริศนาคำทายของภาคใต้ว่า "มีฟันซี่เดียว เคี้ยวไม้ทั้งแผ่น" และ "ตัวเป็นไม้ ฟันเป็นเหล็ก มีสองหาง ชี้ออกกลางหัว" กล่าวคือ ตัวกบหาคด้วยไม้ มีฟันซึ่งเป็นเหล็กอยู่คั่นกลาง ข้าง ๆ กบทั้งสองข้าง มีมือสำหรับจับขณะที่ใส่ไม้และมีเลื่อยที่ใส่ได้จะออกมาข้าง ๆ ตัวกบ

สี่ เป็นเครื่องมือที่ใช้เจาะสลักหรือฉลุ จ้ามสี่ทาค้วยไม้ปลายเป็นเหล็ก มีหลายขนาด ส่วนค้อนเป็นเครื่องมือสำหรับใช้คอกตะปู ถอนตะปู มีค้อนเป็นไม้ หัวเป็นเหล็ก กังในปริศนาคาถาของภาคกลางและภาคใต้ว่า "คามิดหมี่ ยิงตียิงกัก คาเหมือนหมัก ยิงกักยิงตี" คาตอบคือ สี่กับค้อน กล่าวคือ ทั้งสี่และค้อนนี้มักจะใช้คู่กัน เวลาจะใช้สิ่งต้องไขก่อนตอกสี่ควบ นอกจากนั้นปริศนาคาถาของภาคอีสานที่กล่าวไว้คล้ายคลึงกันว่า "คางจ้งหมี่ คักจ้งกัก" คาตอบคือสี่กับค้อน

เลื่อย เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างบ้านที่ทาค้วยไม้ ทาค้วยเหล็กกล้า มีคมเป็นฟันจัก ๆ มีมือจับ กังในปริศนาคาถาของภาคใต้ว่า "มีฟันมาก ๆ เหลือใช้ เหลือสอย ฟันมันขึ้นน้อย เป็นร่อยเป็นฟัน" และ "เหล็กบาง ๆ มีปาก ฟันมากเหลือใจ พอกินที่ไรขึ้นฟันมากบาย" นอกจากนี้ยังกล่าวถึงว่าการของคนเลื่อยไม้ที่ใช้เลื่อยแบบสองคนเลื่อย กังปริศนาคาถาของภาคใต้ว่า "หันหน้าเข้าหากัน ทั้งชักทั้งดันจนเหงื่อไหล" และ "สี่ต้นยืนยืนตรันธรณี ปลากันกลูกคลี ช้อออกสองข้าง"

เครื่องมือในการสร้างบ้านเหล่านี้ เป็นสิ่งจำเป็นมากของคนในสมัยก่อน เพราะนิยมสร้างบ้านค้วยไม้ ดังที่ลาลูแบร์ กล่าวถึงเครื่องมือของชาวไทยคนหนึ่งว่า "พวกมันสิ้น ๆ แล้ว ชาวสยามทุกคนสร้างบ้านเรือนอยู่ของตนเอง ถ้ามีใครคนบริบูรณ์ไม่มีหาสจะใช้ให้ทำ ให้ เพราะเหตุนี้เลื่อยจะกะบ ย่อมเป็นเครื่องมือของชายทุกคน"¹

เครื่องมือหรืออาวุธในการดักสัตว์หรือล่าสัตว์ในสมัยก่อน เช่น แร้ว เป็นเครื่องมือในการดักสัตว์ มีบ่วงติดอยู่กับปลายไม้ เอาโคนปักดิน แล้วโยงปลายเกี่ยวขอไว้ เมื่อสัตว์มาถูกก็กระดกขึ้น บ่วงก็จรูมมัดสัตว์ กังในปริศนาคาถาของภาคกลางว่า "อยู่ในคางทั้งป้า" หรือปริศนาคาถาของภาคอีสานว่า "โยงโยงกลางเหล่า บัดเป่ากลางนา" (เหล่าในภาษาอีสานหมายถึงป่า) กล่าวคือ ปริศนาคาถาได้บอกลักษณะของแร้วมีปลายโยงไว้นั่นเอง นอกจากนี้เครื่องมือที่ใช้สำหรับยิงสัตว์ เช่น หน้าไม้ และธนู หน้าไม้มีลักษณะ

¹ ลาลูแบร์ จดหมายเหตุลาลูแบร์ เล่ม 1 พระนิพนธ์โดยกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

คล้ายกับขน แต่ที่ค้นหาเป็นรางให้ลูกหน้าไม้วิ่ง กังโนปริศนาคาทายภาคอีสานว่า "โกแม่ลาย
 ตามอยู่กลางช่อง เชือกฟากกัน ลอยล่องไปไกล" และ "เชือกพวนกัน โตวิ่งขึ้นบน" คำตอบ
 คือ ลูกหน้าไม้ กล่าวคือ ลูกหน้าไม้นั้นจะมีเชือกติดกับหน้าไม้ เวลาวิ่งสัตว์ลูกหน้าไม้วิ่งออก
 จากรางหน้าไม้ไปยังเป้าหรือสัตว์ ทำให้สัตว์ได้รับบาดเจ็บได้ ส่วนขนเป็นอาวุธที่ทำด้วย
 ไม้ไผ่ มีสายคึงเหนี่ยวปล่อยลูกขน ให้พุ่งไปยังเป้า นิยมใช้เป็นอาวุธในการล่าสัตว์ กังปริศนา
 คาทายภาคอีสานว่า "คันเท่าสายบึง ลูกวิ่งเข้าเป้า" คำตอบคือขน

กับดักหนู เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งใช้ดักหนู มีโกสำหรับลั่นตีสอง บริเวณโกนี้
 จะติดเหยื่อ ซึ่งเป็นอาหารที่หนูชอบ เมื่อหนูมากินเหยื่อก็จะถูกโกนี้กดทับไว้ กังโนปริศนา
 คาทายภาคอีสานว่า "ตีนเคียวเหนี่ยวปากถ้ำ สัตินปล้ำแพ้นเคียว" กล่าวคือ ตีนเคียวหมายถึง
 โกสำหรับลั่นตีสองเพื่อจับหนู สัตินปล้ำ หมายถึง หนูที่พยายามที่จะคืบออกจากโกที่ถูกกดทับไว้
 ซึ่งเปรียบว่ามีตีนเคียว

2.4 เครื่องดนตรี เครื่องดนตรีมีหลายประเภท ทั้งใช้สำหรับฝึก สื ต่อ เป่า
 มีวิธีการในการเล่นต่าง ๆ กัน ตามชนิดของเครื่องดนตรี กังโนปริศนาคาทายที่กล่าวถึง
 เครื่องดนตรีไว้ ดังนี้

แคน เป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่าพื้นเมืองของชาวอีสาน ทำด้วยไม้ซาง
 ไล่ลิ้น นามาเรียงกันเป็นคู่ ๆ รัศเข้าประกอมนกันด้วยไม้เนื้อแข็ง ซึ่งเรียกว่า แก้วแคน
 จะรูสำหรับปิดเปิดเสียงสูงต่ำ ทำโดยตัดไม้ซางได้สันยาวลมหันกันไป แบ่งเป็น 4
 ประเภท คือ แคนหก แคนเว็ด แคนแปด และแคนเก้า ทานองเพลงที่เป่าเรียกว่าลายแคน
 ซึ่งสามารถโน้มน้าวอารมณ์ของผู้ฟังให้เคลิบเคลิ้มไปตามทวนอง และลีลาของเพลงจากเสียงแคน
 ได้อย่างประหลาด กังโนปริศนาคาทายที่คำตอบคือแคนดังนี้

อูมแล้วได้ วางแล้วเหลาเขา (ภาคอีสาน)

อูมแล้วให้ปอง ไวแล้วเขา (ภาคอีสาน)

กลองเป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ซึ่งด้วยหนัง มีหลายชนิด เช่น กลองเพล
 ตะโพน

กลองเพล เป็นกลองสองหน้า ขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดากลองทั้งหลาย นอกจากจะตีเวลาเพล (11.00 น.) แล้วยังตีเวลาคึกเรียกว่า "ตีกลองคึก" ตีเวลาบายเรียกว่า "ตีกลองแลง" ตีเรียกประชุมเรียกว่า "ตีกลองโหม" หรือ "ตีกลองเค็น" ตีเวลา มีเหตุร้ายใช้จังหวะสั้นยาว ๆ ถี่ ๆ เรียกว่า "ตีกลองท้วง"¹ เป็นกลองที่มีใช้ตามวัด คังในปริศนาคาถายที่คาตอบว่า กลองเพลคังนี้

ทะหลานกลางวัด (ภาคอีสาน)

อุมลมหอปูนควาย สวดยขึ้นมาแล้วฮอง (ภาคอีสาน)

ตะโพน เป็นกลองชนิดหนึ่งที่ซึ่งหนึ่งสองหน้า ตัวหุ่นทำด้วยไม้ ตรงกลางป่อง ขุดเป็นโพรงภายใน หนังด้านหน้าเจาะรูรอบ ๆ มีเส้นหนังเล็ก ๆ คั่นเป็นเกลียวถี่ เรียกว่าไส้ละมาน ใช้หนังคักเป็นแถบเล็ก ๆ เรียกว่า หนังเรียด ร้อยไส้ละมานโยง ทั้งสองหน้า เร่งเสียงตามต้องการ ตรงกลางมีหนังเรียดพันเป็น "รัดอก" วางอยู่บนเท้า ซึ่งทำด้วยไม้ เพื่อให้ตีพร้อมกันทั้งสองหน้าด้วยฝ่ามือ คังในปริศนาคาถายภาคว่า ไม้มีคอ ไม้มีหัว มีแก้มหน้า พอถึงเวลาตีเอา ๆ - ตะโพน, กลอง

ปี่ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่า มีลิ้นทำด้วยใบไม้ ไม้ไผ่หรือโลหะ สอดใส่เข้าไว้ เมื่อเป่าลมเข้าไปลิ้นก็จะเต้นไหว ทำให้เกิดเสียง คังในปริศนาคาถาย ภาคอีสานว่า

กดหัวฮองปู้ดแปด - ปี่

ปากกักกัน นีวโป้กททอง มักฮักฮองจะแลน ๆ ๆ - การเป่าปี่

2.5 ยานพาหนะ ยานพาหนะที่สะท้อนจากปริศนาคาถายมีทั้งยานพาหนะที่คนไทย นิยมใช้ในสมัยก่อนจนถึงปัจจุบัน และยานพาหนะที่ผลิตขึ้นในสมัยปัจจุบัน เช่น เรือ เกรียน ราไฟ รามอเตอร์ไซด์ รถยนต์ เป็นต้น

¹อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพสมบุญ ทวีวัฒน์ พิมพ์แจกในงานพระราชทาน เพลิงศพ สมบุญ ทวีวัฒน์ 4 ธันวาคม 2519 หน้า 25

เรือ เป็นยานพาหนะที่คนไทยนิยมใช้กันมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน โดยทั่วไปเรือจะหาจากไม้ซุง ไม้พาย เป็นเรือขนาดเล็ก ถ้านาคีใหญ่ก็จะใช้เรือแจว รูปแบบของเรือก็ทำให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความสะดวกในการใช้สอยตามแบบไทย เช่น เรือสำปั้น เรือมก ฯลฯ ดังในปริศนาคาถาของภาคกลางว่า "มุลุมล่ำเดินวันยังค่ำ ไม่เห็นรอย" และปริศนาคาถาในภาคเหนือว่า "โจะโล๊ะเหมือนค่อมมา ไปกำพันฮอย" กล่าวคือ เรือตรงส่วนหัวจะเชิดขึ้นเปรียบกับค่อมมาใช้ในการสัญจรไปมาหรือไปค้าขายยังสถานที่ต่าง ๆ

เรือดังกล่าวนี้เป็นเรือขนาดเล็กที่ไต่ตามแม่น้ำลำคลองทั่วไป แต่ถ้าในทะเลหรือมหาสมุทร ในสมัยก่อนนิยมใช้เรือใบ ซึ่งเป็นเรือที่เคลื่อนที่ด้วยแรงลม มีใบเรือเป็นผืนผ้าซึ่งกับเสากระโดงเรือ ดังในปริศนาคาถาของภาคใต้ว่า "มาแคะเลน ใบขาวใส ไม่มีคอก" คำตอบคือเรือใบ

นอกจากนี้เรือที่ไต่กันอยู่ในการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ เป็นเรือขนาดใหญ่ขึ้น เวลาจะออกจะต้องตั้งสมอเรือหรือเรียกว่าทอดสมอ สมอเรือเป็นโลหะรูปคล้ายเบ็ด แต่ส่วนที่งอกออกมีส่วข้าง ปีกายเป็นไม้หรือเชือก ไม้โยงลงในน้ำให้เกาะติดดิน ดังในปริศนาคาถาของภาคกลางว่า "เวลาใช้เขาไปทิ้ง เวลาไม่ใช้เขาเก็บไว้ที่หัว" กล่าวคือ สมอเรือนี้มีไว้สำหรับทิ้งลงไปในทะเลเพื่อให้หนักถ่วง ไม่ให้เรือเคลื่อนที่ ดังนั้นเวลาเรือเคลื่อนที่ไปถึงจะเก็บสมอเรือไว้บนหัวเรือ นอกจากนี้ก็ยังมีปริศนาคาถาของภาคใต้ ที่กล่าวไว้คล้ายคลึงกันคือ "เมื่อจะใช้เขาไปทอด เมื่อจะจอกเขาไปทิ้ง" คำตอบคือสมอเรือ

ส่วนการสัญจรไปมาทางบกนั้น ในสมัยก่อนเมืองไทยยังไม่มีรถยนต์ หรือรถบรรทุกอย่างในปัจจุบัน ดังนั้นจึงนิยมใช้เกวียน ซึ่งนับเป็นยานพาหนะทางบกที่เก่าแก่ของไทย เป็นยานพาหนะชนิดล้อเลื่อนมีสองล้อ เคลื่อนที่ไปโดยใช้ควาหรือวัวเทียมเกวียน ดังในปริศนาคาถาของภาคใต้ว่า "แปดขาเดินคง สององคร่องให้" แปดขาหมายถึงวัวสองตัว สององคร่องให้ หมายถึงวัวที่คล้องทางานหนัก หรือปริศนาคาถาของภาคกลางว่า "รอยขาวแคะเท้ากลม" กล่าวคือ เกวียนเวลาเคลื่อนที่ไป จะเห็นรอยล้อเกวียนเป็นทางยาวไป

ตลอดทาง ทั้ง ๆ ที่ชื่อของเกวียนนั้นกลม นอกจากนั้นเกวียนเวลาจอดทิ้งไว้จะมีไม้ค้ำเกวียน เป็นไม้รูปสามเหลี่ยมค้ำเกวียนไว้ ดังในปริศนาคาถาพยากรณ์ว่า "ไปเบา เขาหนัก" คาตอบคือไม้ค้ำเกวียน กล่าวคือ เวลาเกวียนเคลื่อนที่นั้นไม้ค้ำเกวียนจะอยู่บนเกวียน แต่ เวลาเกวียนหยุดหรือในภาษาอีสานว่า "เขา" นั้น ไม้ค้ำเกวียนจะต้องรับน้ำหนักเกวียนไว้ นิพนธ์ ศศิธร กล่าวถึงเกวียนไว้ในบทความเรื่อง เกวียนไทยตอนหนึ่งว่า

"เกวียนใช้กันทั่วทุกแห่งในประเทศไทย จะกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงอภัยบังคับขึ้นเพื่อควบคุมการใช้เกวียน เช่น ห้ามขับเกวียนตามถนนในเวียง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ออกพระราชบัญญัติขนานของเกวียน แล้วนาเกวียนไปจดทะเบียน คนขับมีใบอนุญาตขับเกวียน และต้องเก็บไว้กับตัวผู้ขับเสมอ ถ้าหากคนขับเกวียนประพฤติชั่วไม่เรียบร้อยหรือขับเกวียนโดยประมาท ทำให้เกิดเหตุอยู่เนื่อง ๆ จะต้องถูกเจ้าพนักงานยึดใบอนุญาตไว้ชั่วคราว ครั้งละไม่เกิน 3 เดือน"¹

ก่อนมาในสมัยปัจจุบัน เมื่อวิทยาการต่าง ๆ เจริญขึ้น มีผู้ผลิตยานพาหนะ ที่เคลื่อนที่ด้วยเครื่องยนต์ ที่ให้ความเร็วมาก เช่น รถไฟ รถยนต์ ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน รถไฟนั้นเป็นรถที่พ่วงต่อกันยาวเป็นขบวน วิ่งไปบนรางเหล็กตลอดเส้นทาง คันหน้ามีเครื่องยนต์ ทาหน้าทีดูแลกลไกขบวน เรียกว่า รถจักร คันหลัง ๆ ให้ผู้โดยสารนั่งหรือบรรทุกสินค้า เวลาวิ่งล้อเหล็กจะทำให้เกิดเสียงดังเป็นจังหวะ รถไฟเริ่มนำมาใช้ในประเทศไทย สมัยรัชกาลที่ห้า และยังใช้อยู่ในปัจจุบัน ดังปริศนาคาถาพยากรณ์ว่า "ม้าเหล็กตัวยาว วิ่งเข้า เสียงดัง" และ "ตัวเท่าช้าง หางสั้นนี้ ตัวข้างวา ตาเท่าบาตร" คาตอบคือรถไฟ

นอกจากรถไฟแล้ว ปัจจุบันคนไทยนิยมใช้รถจักรยานยนต์ ซึ่งเป็นรถสองล้อ ไม่มีหลังคา ดังปริศนาคาถาพยากรณ์กลางว่า "อยู่ไต่หว่างขา ราคาเป็นหมื่น" กล่าวคือ เวลาขับจะต้องนั่งครอบตัวไว้ ส่วนรถยนต์เป็นรถสี่ล้อมีหลังคา ดังในปริศนาคาถา

¹นิพนธ์ ศศิธร "เกวียนไทย" ใน สารคดีมรดกไทย หน้า 260

ภาคใต้ว่า "สี่ตีนเดินมาถึงศาลาแจ่วจอกกินน้ำจอก ๆ จอกแจ่วรีบไป" กล่าวคือ รถยนต์เหล่านี้จะแวะเติมน้ำมันตามปั้มน้ำมันต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ริมถนนทั่วไป

2.6 เครื่องมือที่ใช้ช่วยในการสื่อสาร ในสมัยก่อนเมื่อบ้านเมืองไทยยังเต็มไปด้วยป่าเขาและนาไพร เวลาเดินทางจึงมักหลงทางหรือหลงป่ากันอยู่เสมอ ดังนั้นทางภาคใต้จึงนิยมหากิ่งต้นฉนวนหรือลูกกลมไว้ปักทางที่สูง ๆ เช่น บนยอดเขา หรือต้นยาง เพื่อให้รับลมไต้ที่พัดที่พัดที่พัดมีหลอกไม้ไผ่ติดไว้กับซึ้ง ที่หลอกไม้ไผ่เล็ก ๆ จะมากหรือดักให้เฉียดเมื่อต้องลม จะเกิดเสียงดังไค้ยินไปไกล ทั้งที่ภิกขุ จิตตธรรม เล่าถึงลูกกลมทางภาคใต้ว่า "การหาลูกกลมนี้ไว้ก็เพื่อประโยชน์ในการเดินทาง เพราะผู้เดินทางในสมัยก่อนจะเดินทางเสี่ยงลูกกลม และแสดงว่าแถบนั้นมีบ้านคนอยู่หรืออาจเป็นหมู่บ้าน ลูกกลมมีอยู่ทั่วไปในภาคใต้ ผู้ทามักทำให้เสียงไพเราะเพื่อแสดงฝีมือในการทาคั่ว"¹ ดังในปริศนาคาถายภาคใต้ว่า "ตีนเตี้ยวเหนียวขรณี สองปีกวีร้องก้องเวหา" หรือ "บุตรแต่ไม่ใช้บุตรพระพายขึ้นไปร้องให้ อยู่ปลายพดุงษา" และ "อยู่กับเท่ กินลม ร้องชมเสียงคราง ใบพัดหมุนคว้าง ร้องครางหึ่ง ๆ " คาตอบคือลูกกลม

ต่อมาในสมัยปัจจุบัน เมื่อวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ เจริญขึ้น คนไทยสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ แม้จะอยู่ห่างไกลกันแค่ไหน เช่น การเขียนจดหมาย หรือโทรเลข มีตู้ไปรษณีย์ใช้สอดจดหมายลงในตู้ แล้วบุรุษไปรษณีย์ก็จะนำไปส่งถึงผู้รับตามที่อยู่ที่จำไว้ หนาของจดหมาย ตู้ไปรษณีย์นี้มีสีแดง ดังในปริศนาคาถายภาคกลางว่า "สีแดงเด่นผดผาตกินกระดากเป็นอาหาร" คาตอบคือ ตู้ไปรษณีย์ นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือในการสื่อสารทางเสียง และภาพ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น ดังในปริศนาคาถายว่า

มาจากเมืองอังกฤษ ไม่มีชีวิตแต่พูดได้	- วิทยุ (ภาคกลาง)
มาจากอังกฤษ บมีชีวิตแค่แว่ได้	- วิทยุ (ภาคอีสาน)
ไม่เล็กไม่ใหญ่ ทาได้หลายเสียง	- วิทยุ (ภาคกลาง)
สี่เหลี่ยมกล้ายตุ้ ยิงกูยึงมันส์	- โทรทัศน์ (ภาคกลาง)

3. การประกอบอาชีพและเครื่องมือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

ประเทศไทยนั้นได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรม เพราะพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศมีอาชีพทางด้านเกษตร โดยมีจำนวนเกษตรกรมากถึงร้อยละ 80 ของจำนวนประชากรทั้งหมดของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพทานา ทาสวน ทาไร่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นอาชีพหลักของคนไทยมาช้านาน ปรีศนาคาหาบได้สะท้อนให้เห็นถึงการประกอบอาชีพทานา ทาสวน นอกจากนี้ก็มีอาชีพการจับสัตว์น้ำ หอยว้า ซึ่งไม่ได้ทำเป็นอาชีพหลัก แต่เป็นงานในยามว่างหลังจากทานา ทาสวนเสร็จแล้ว ดังรายละเอียดดังนี้

3.1 การทานา การทานาเพื่อปลูกข้าวนับเป็นอาชีพที่สำคัญยิ่งของคนไทยมาแต่โบราณกาล เพราะคนไทยรับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก การทานาในสมัยก่อนแตกต่างจากสมัยปัจจุบัน เพราะต้องใช้แรงงานจากคนและสัตว์ ไม่มีเครื่องทุ่นแรงอย่างปัจจุบัน คนไทยส่วนมากจึงรู้จักการทานา รู้จักเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในการทานาในสมัยก่อน และนามาถูกเป็นปรีศนาคาหาบ ทั้งที่เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ และวิธีการในการทานา ดังนี้

เครื่องมือเครื่องใช้ในการทานาที่สะท้อนจากปรีศนาคาหาบที่สำคัญและเป็นการเริ่มต้นของการเตรียมดินเพื่อทานา ก็คือ ไถ และคราด ไถนั้นมีลักษณะเป็นไม้ไผ่ ๆ สูงเสมอเอว เรียกว่า คันไถ อีกท่อนหนึ่งเรียกว่า คันยาม ตอนปลายที่คันไถจับถืออยู่เรียกว่าหางยาม กับมีไม้ท่อนหนึ่งจะติดกับคันยามตอนล่าง โกงไปข้างหน้าติดกับแอกน้อย ซึ่งจะมีเชือกถ่วงไว้สองเส้นไปถึงหัวหรือควาย ซึ่งใช้ลากไถ ส่วนล่างของไถ ที่ใช้สำหรับไถดินขึ้นมาเป็นก้อน ๆ นั้น จะมีส่วนหน้าเป็นไม้ท่อนหน้าเรียกว่า หัวหมู ปลายหัวหมูมีเหล็กรูปสามเหลี่ยมสำหรับแทงดินให้แตกแยกเรียกว่าฆาลไถมา ดังในปรีศนาคาหาบภาคต่าง ๆ กล่าวถึง ไถและส่วนประกอบของไถ ในขณะที่ทำการไถนา ดังตัวอย่างเช่น

กินทางปาก ชีทางปีก

* กาทางชู้บ้งจาด

– หัวหมูไถนา (ภาคใต้)

– ไถ (ภาคเหนือ)

เอาขอเกาะกับหยอน ๆ ยาน พอถึงกัน ยกขึ้นน้ำย่อย - คันไถ (ภาคอีสาน)
 หางแป ๆ คือข้าง ยามฝนเงินแต่น้ำ ยามแล้งตั้งค่อนอน - ฆาลไถ (ภาคอีสาน)

เวลาไถนา ชาวนานาคันไถมาถูกตึกกับวัวหรือควายช่วยเชือก เรียกว่า
 เชือกเคล้า ตึกกับแอกน้อย ซึ่งพวกบนคอของวัวหรือควาย ดังนั้นเวลาไถนาชาวนาก็จะถือ
 หางยาม ซึ่งเป็นส่วนปลายของคันไถไว้ เดินตามหลังวัวหรือควาย ฆาลไถนาที่อยู่ตอนล่าง
 หางน้ำที่พลิกดินกลับ ดังในปริศนาคาทายภาคใต้ว่า "เขาส้อยอด พานทอดบน คนเดินตาม"
 และ "ทำนุผ้าเขา ทำนุผ้าเขา เรือเกาแล่นตรงกลาง" กล่าวคือ เขาหมายถึง เขาวัว
 หรือเขาควาย เรือเกา นั้นหมายถึง ฆาลไถนา นอกจากนี้ในขณะที่กำลังไถนาไปนั้น ชาวนา
 ส่วนใหญ่ก็จะส่งเสียงสั่งวัวหรือควายให้เดินเลี้ยวซ้าย เลี้ยวขวา อยู่ตลอดเวลา ดังใน
 ปริศนาคาทายของภาคกลางว่า "ไอบ้อยู่ข้างหน้า ไอบ้อยู่ข้างหลัง จ้มหางชี้ไหล"
 กล่าวคือ ไอบ้อยู่ข้างหน้า หมายถึง วัว หรือควาย ไอบ้อยู่ข้างหลัง หมายถึง คนไถนา
 ที่พูกอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นมีปริศนาคาถามของภาคอื่น ๆ ที่กล่าวไว้คล้ายคลึงกันนี้ เช่น
 "อายเมรอรอยู่หน้า อายบ้ารอยู่หลัง" "มกถือออกก่อน เขาะเงาะนากลาง บักคางนากัน"
 "ปากหนึ่งกินหญ้า ปากหนึ่งกินดิน ปากหนึ่งพูกว่าไป" คาถาคือคนไถนา ซึ่งตรงกับ
 วิทยุ จิตธรรม เล่าถึงการไถนาของชาวนาแถบจังหวัดสงขลาว่า "คนไถจะพูกกับ
 วัวควายภาษาที่เข้าใจกัน วัวในเขตนี้นั้นที่เข้าใจ ถ้านาวัวที่อื่นมาปฏิบัติจะปฏิบัติไม่
 ถูกต้อง ก่อนใช้ไถชาวนาก็จะฝึกวัวให้รำนานูและเข้าใจภาษาก่อน ฤๅไถนาถ้าไถกันมาก ๆ
 จะไถป็นเสียงคนไถดังลั่นทั้งท้องทุ่ง ภาษาที่ใ้มีดังนี้ เข้าลูกเข้า ข้างลูกซ้าย แฉงลูกแฉง
 พายลูกพาย กิก ๆ ๆ ๆ ฯลฯ"¹

การไถครั้งแรกนั้น เรียกว่าไถตะ เป็นการไถเพื่อจคดินขึ้นมาเป็นกะบิ ๆ
 เพื่อทาลายวัชพื้งในนา และไถพลิกกลับหน้าดิน ปลอบหึ่งไว้ประมาณหนึ่งอาทิตย์ ให้หญ้าเน่า
 เปื่อย แล้วจึงไถแปร หมายถึง การไถเพื่อตักกับรอยไถตะทำให้รอยไถตะแตกออกเป็นก้อน
 เล็ก ๆ เมื่อไถแปรแล้วก็ทำการกรวดทันที คราวนั้นเป็นเครื่องมือที่สา่งเอาคันทหญ้าให้

หลุดออกจากดิน มีลักษณะเป็นไม้ มีสีเขียวเป็นแถว เรียกว่า ลูกคราด โดยใช้ควายเทียมลากไปในนา มักใช้ควายคู่ ดังปรีศนาทนายว่า

แม่นอลูกมาก พาลูกปากลูกน้ำลูกโคลน
 แม่นึงลูกมาก กราวตกลาก ลูกน้ำลูกคม
 มีแต่แซว ตาแก้วมี
 แปรคิ่นเคินหน้า สิบห้าลบรอบ

- กราก (ภาคกลาง)
- คราด (ภาคใต้)
- กราก (ภาคอีสาน)
- คนกรากหญ้าในนา
 เทียมวัวหรือควายคู่
 (ภาคกลาง)

หลังจากเตรียมดินเรียบร้อยแล้ว จึงนำต้นกล้ามาเพื่อปักดำ ต้นกล้านี้เกิดจากการเอาเมล็ดข้าวที่เพาะไว้ไปหว่านในพื้นที่ เรียกว่า นากล้า เมื่อกล้าเจริญเติบโตเต็มที่ พร้อมที่จะนำไปปักดำแล้ว จึงไถถอนต้นกล้า ซึ่งจะถอนทีละหลาย ๆ ต้น ให้มีรากติดมาด้วย กระแทกต้นกล้าลงบนไม้แป้น ซึ่งเตรียมไว้เพื่อให้โคนเสมอกัน แล้วเอากอไม้รวบตอนบนผูกเป็นกระจุก ๆ คัดปลายใบทิ้งให้สั้นเสมอกัน เพื่อนำไปปักดำในนาที่คราดไว้เรียบร้อยแล้ว การปักดำนี้จะใช้ต้นกล้าประมาณสามถึงห้าต้นต่อกอ โดยปักดำให้เป็นแถวหรือแนวนั้น ระยะห่างระหว่างกอพอควร วิธีปักดำหรือตานานั้น เสฐียรโกเศศได้อธิบายไว้ดังนี้

"ยืนกับตัวลงดังที่เกยเห็นกันอยู่ เอามือซ้ายหรือมือขวาแล้วแตะจะตนัก หอบกำข้าวหมูนโคนต้นกล้าออกจากตัว มือซ้ายหรือมือขวาที่วางอยู่ จับโคนต้นข้าวหีบเอาออกมาราว 6 - 7 ต้น เอาหัวแม่มือขวาจับปักต้นข้าว ลงไปในดินเลน ก่อนถอนมือออกจากต้นข้าว เว้นิ้วสองนิ้วบีบเลนฝังโคนต้นข้าวให้แน่น . คนปักดำย่อหมอนหลังให้แคบเสมอ เพื่อไม่ให้แคบสองหน้า. " ¹

¹ เสฐียรโกเศศ ประเพณีเบ็ดเตล็ด หน้า 125

ปริศนาคาถาภายใต้สะท้อนให้เห็นภาพของราวนาในขณะที่คานา ดังที่ เสรีประโกเศศกล่าวไว้ ดังเช่นปริศนาคาถาของภาคใต้ว่า "ถอยหลังเหมือนงู มีอู่ดัง ตาแล" และ "ลิงหลังโกง ลงมากลางนา อีไปข้างหน้า แต่เดินถอยหลัง" กล่าวคือ การค่านานั้นจะต้องเดินถอยหลัง หลังจากปักคานาแล้วจนกระทั่งหมดคานา

เมื่อชาวออกรวงแก่จัดพร้อมที่จะเก็บเกี่ยวแล้ว ใช้เครื่องมือสำหรับ เกี่ยวข้าว เรียกว่า เคียว หรือทางภาคอีสานเรียกว่าเกี่ยว สำหรับเกี่ยวข้าวที่หลาย ๆ รวง แล้วมัดเป็นพ่อน ๆ จนมาไว้ที่ลานนวดข้าว ดังในปริศนาคาถาของภาคกลางที่กล่าว ถึงเคียวว่า "หลังงอ ๆ กินหญ้าหมกทุ่ง" และในปริศนาคาถาภาคอื่น ๆ ที่กล่าวถึง เคียวไว้คล้ายคลึงกันว่า "ข้างหลังชก กินหญ้าหมกทุ่ง" (ภาคอีสาน) และ "โจะโล๊ะ เทาคอไก่ ไหลกินข้าวทุ่งข้าวนา" (ภาคเหนือ)

การนวดข้าว คือการเอาเมล็ดข้าวออกจากรวงหรือฟางแล้วแยกเมล็ดข้าวดิบ และเศษฟางออกไป เหลือแต่เมล็ดข้าวเปลือกเท่านั้น การนวดข้าวโดยปกติแล้วจะต้อง เตรียมลานไว้นวดข้าว ลานนั้นจะต้องเรียบ วิธีการที่ทำให้ลานเรียบคือ เอาขี้วัวหรือขี้ควายสด ๆ บาดละลายน้ำปนกับเปลือกไม้ที่มายางหรือไม้บักได้ ละเลงทาตามจนทั่วเป็นการ ป้องกันไม่ให้ข้าวเปลือกปะปนกับดินหรือทราบ ดังในปริศนาคาถาของภาคกลางว่า "ยิ่งถาก ยิ่งกว้าง" คาถาคือ ลานนวดข้าว กล่าวคือ ยิ่งถาก หมายถึง อากาศที่ทาตามขยาย บริเวณไปทั่วลาน จึงทำให้ลานกว้างขึ้น

การนวดข้าวที่เตรียมลานนี้ มักใช้สำหรับบ้านที่มีบริเวณกว้าง การนวดใช้วัวควายเหยียบย่ำไปบนพ่อนข้าว เพื่อให้เมล็ดข้าวหลุดออกจากรวงข้าว เหลือไว้เฉพาะเมล็ดข้าวเปลือก นอกจากนี้ทางภาคเหนือและภาคอีสาน นิยมนวดข้าวโดยการนวดแบบ ฟาคก่าข้าว คือ "ฟาคก่าข้าวซึ่งไค้เกี่ยวติดเอาจวนรองคันทมาควย ฟากลบนแผ่นไม้ที่วางไว้บนภาชนะรองรับเมล็ดข้าวเปลือกที่หลุดออกมา"¹ ภาชนะนี้เรียกว่า กุ และมีเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่คู่กับกุคือ วี ซึ่งเป็นพัตชนาคใหญ่ใช้ฟัดเอาเศษหญ้าและฟางออกจาก

¹ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 1 หน้า 25

ข้าว ดังในปริศนาคาถาพยากรณ์ว่า "โคงโยงกลางเหล้า ปักเป่ากลางนา" ปักเป่ากลางนา หมายถึง วี ซึ่งพักอยู่กลางนาในขณะนวดข้าวหรือตีข้าวที่อยู่ในคุ

หลังจากนวดข้าวเสร็จแล้ว นำข้าวเปลือกที่ได้มาตากความสะอาดอีกครั้งคือ แยกสิ่งต่าง ๆ ที่เจือปนอยู่ ซึ่งอาจใช้การฟาคข้าว ผัดข้าว หรือเครื่องสีผัด ดังในปริศนาคาถาว่า "วิ่งจี ชีไ้กระจาก" คำตอบคือ สีข้าว เป็นเครื่องสีที่ใช้แรงคนหมุนพัดลมในเครื่องสี ซึ่งจะช่วยให้ความสะอาดเมล็ดข้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง จากนั้นนำข้าวเปลือกที่ได้ไปเก็บในยุ้งฉางต่อไป

จากที่กล่าวถึงขั้นตอนการทานาทั้งหมดนี้ เป็นขั้นตอนการทานาแบบปักดา ซึ่งนิยมหากันในพื้นที่ลุ่มมีน้ำอุดมสมบูรณ์ ซึ่งปริศนาคาถาพยากรณ์ให้เห็นถึงขั้นตอนการทานาของคนไทยในสมัยก่อน นอกจากนี้ มีปริศนาคาถาพยากรณ์บทหนึ่งที่กล่าวรวมขั้นตอนการทานาดังกล่าวไว้ว่า "ตังแล้วดอน ดอนแล้วปัก ตอนนั้นไปไม่นานนัก ตักเอาไปเหยียบย่ำ" คำตอบคือการทานาข้าว กล่าวคือ หลังจากหว่านต้นกล้าขึ้นเป็นข้าวกล้าแล้วก็ดอนนาปักดา และเมื่อข้าวแ่ก่ออกรวงสุกเต็มที่ก็เก็บเกี่ยวนามานวดข้าว โดยใช้วัวหรือควายเหยียบย่ำให้เมล็ดข้าวหลุดจากรวงข้าว ส่วนการทานาในที่ดอนหรือตามไหล่เขานั้น เรียกว่า การปลูกข้าวไร่ การทานาในพื้นที่เช่นนี้ ไม่มีการไถ หว่านคา เหมือนการปลูกข้าวนาคา แต่จะใช้วิธีแทงดินให้เป็นหลุม เพื่อใส่พันธุ์ข้าวลงไป ทางภาคใต้เรียกว่า คนแทงหลุมกับคนนำข้าว คนแทงหลุมส่วนมากเป็นผู้ชายจะใช้ไม้สัดซึ่งเป็นไม้กลมยาว มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณสองนิ้ว ยาวประมาณห้าถึงหกฟุต ปลายด้านหนึ่งแหลมใช้แทงลงในดินให้เป็นหลุมแล้ว ผู้หญิงซึ่งจะเป็นคนนำข้าวเดินตามหลังใส่พันธุ์ข้าวลงในหลุมโดยใช้บอกนำข้าว ซึ่งเป็นกระบอกลมไม้ไผ่ยาวประมาณสามฟุต ทางด้านหนึ่งตัดให้มีปล้องไว้ อีกด้านหนึ่งตัดให้เป็นรูปปากเปิดสำหรับใส่พันธุ์ข้าว แล้วให้พันธุ์ข้าวออกมาทางปากเปิดนั้นลงในหลุมที่ไม้สัดได้ทำไว้แล้ว ดังในปริศนาคาถาของภาคใต้ว่า

คนสูงเดินก่อน ทองอ่อนเดินหลัง สาวน้อยร้อยซึ้ง เงินหลังลงรอย — คนแทงหลุมกับคนนำข้าว
หญิงหงายขาเบง ขาเบงหญิงปัก — คนนำข้าว

3.2 การทาสวน ปรัชญาคาทายที่สะท้อนให้เห็นถึงอาชีพการทาสวน คือการทาสวนยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพที่มีมากทางภาคใต้ โดยการกรีดเปลือกของต้นยาง เพื่อบางเอาน้ำยางพาราไปขาย การกรีดนั้นจะกรีดจากเปลือกของต้นยางพารา สูงจาก พื้นดินพอสมควร กรีดจากข้างมือของคนกรีด โดยหันเข้าหาต้นยางลงมาทางขวาให้เอียง ลงมาตามมุมประมาณ 25° ซึ่งอาจจะกรีดเพียงครั้งต้นหรือรอบต้นก็ได้ ทั้งในปรัชญาคาทาย ภาคใต้ได้กล่าวถึง วิชาทำทางของคนที่กำลังกรีดยาง ดังนี้

โก้งโค้งมองถึง มือหนึ่งถึง มือหนึ่งลอก พอน้ำออกหยอจ้งยันหลังให้ —คนกรีดยาง

การกรีดยางนั้น ผู้กรีดจะต้องเป็นผู้มีความชำนาญและรู้วิธีการกรีดยางที่ดี โดยมีเครื่องมือในการกรีดยาง ซึ่งเป็นมีดสำหรับกรีดยางโดยเฉพาะ มีลักษณะปลายโค้งงอ ปลายมีดคมเป็นร่อง สำหรับกรีดต้นยางให้เป็นทางยาว ๆ ให้น้ำยางไหลไปตามรอยกรีดนั้น นอกจากนี้ก็ยังใช้เครื่องมือรองน้ำยางซึ่งประกอบด้วย

1. รางรองน้ำยางหรือที่เรียกว่า จันยาง มีลักษณะเป็นรางเล็ก ๆ ทำด้วยสังกะสี มีขนาดเท่ากับข้อนสังกะสี ตัดไว้ให้รอบกรีด เพื่อบางน้ำยางให้ไหลลงด้วย หรือจะยกยาง

2. ถ้วยรองน้ำยางหรือจอกยาง เป็นภาชนะสำหรับรองรับน้ำยาง ทำด้วยดินเหนียวเคลือบเผาไฟ เพื่อมิให้น้ำยางเกาะติดจอกยาง

3. ลวดวางถ้วยน้ำยาง เพื่อให้วางถ้วยน้ำยางได้สะดวก จึงทำ เป็นห่วงสำหรับวางด้วยให้ติดกับต้นยางด้วย

4. พิมพ์ยาง เป็นที่ใส่น้ำยาง ทำด้วยสังกะสีผ่าซีก เมื่อใส่น้ำส้ม ขาวแล้ว น้ำยางจะแข็งตัวพอประมาณ จึงนำออกเข้าจกกรีดยาง

3.3 การจับสัตว์น้ำ ประเทศไทยได้ชื่อว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว คนไทยส่วนใหญ่แม้จะประกอบอาชีพในการทานา ก็มักหาอาหารด้วยการจับสัตว์น้ำ ซึ่ง ได้แก่ กุ้ง ปู ปลา หอย ซึ่งมีอยู่ชุกชุมตามแม่น้ำลำคลอง ห้วยหนองคลอง ๆ ดังที่ลาลูแบร์ กล่าวไว้ว่า "วิชานักฉมเป็นการเล่นการหาอาหารตามทั่วไปในกรุงสยามก็คือการหาปลาของ

ราษฎรสามัญ.. "1 โภยใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่หาขึ้นเองจาก
 วัสดุในท้องถิ่น เช่น ไซ ลอบ เบ็ด ส้อน นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือที่ดัดแปลงเป็นตาข่าย เช่น
 แทะ ยอ อวน เป็นต้น เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำเหล่านี้ มีรูปร่างและวิธีการในการจับ
 สัตว์น้ำแตกต่างกันออกไป ดังที่ปริศนาคาทาศได้กล่าวถึงรูปลักษณะและวิธีการใช้เครื่องมือ
 เหล่านี้ดังนี้

เบ็ด เป็นเครื่องมือสำหรับตกปลา หาด้วยไม้ไผ่ขนาดเล็ก ๆ รูปโค้งเรียกว่า
 คันเบ็ด ถูกติดกับสายเบ็ด ซึ่งมีทุ่นและขอเกี่ยวเบ็ด ขอนี้จะเกี่ยวเพื่อพวกหนอน กุ้ง ปลา
 ตัวเล็ก ๆ เพื่อล่อให้ปลามากินเหยื่อ สายเบ็ดจะหย่อนลงไปใต้น้ำ คนตกปลานั่งถือคันเบ็ด
 อยู่ที่ริมฝั่ง ดังในปริศนาคาทาศภาคกลางว่า "ตาแปะหลังโกง ลงน้ำไม่ซุ่น" กล่าวคือ
 ปริศนาคาทาศเปรียบคันเบ็ดซึ่งเป็นรูปโค้งกับบุกกกลที่หลังโกงและเมื่อหย่อนสายเบ็ดลงไป
 ใต้น้ำ น้ำก็ไม่ซุ่น นอกจากนี้มีปริศนาคาทาศของภาคใต้ ที่กล่าวไว้คล้ายคลึงกัน คือ
 "ตาหวังหลังโกง งบน้ำไม่ซุ่น" หรือปริศนาคาทาศภาคกลางว่า "โคนอยู่ฝั่งนี้ ปลาขี้
 ฝั่งโน้น" และปริศนาภาคใต้ว่า "นั่งเฝ้า ชู้ตุ่น" คำตอบคือเบ็ด

นอกจากนี้ยังมีปริศนาคาทาศที่กล่าวถึงการตกปลาค้วยเบ็ดนี้ โภยกล่าวถึง
 การที่ใช้เหยื่อล่อ ซึ่งปลาหลงมากินเพราะคิดว่าเป็นลานั้น กลับทำให้ตัวเองต้องตาย เช่น
 "หาบุญได้บาป มีลาภก็ตาย" คำตอบคือคนตกปลา

ไซ เป็นเครื่องมือตกปลาและกุ้ง ตามริมแม่น้ำลาลองหรือริมคันนาที่แม่น้ำ
 ไหล เพราะสัตว์พวกนี้จะว่ายทวนน้ำ ดังนั้นตัวไซจึงต้องสานด้วยไม้ไผ่เหลา เป็นซี่ละเอียด
 เพื่อให้ปลาไหลผ่านได้สะดวก สัตว์น้ำพวกกุ้ง ปลา จะว่ายทวนน้ำขึ้นไปตามน้ำที่ไหล และ
 ผ่านไซไปตายปกติ ในที่สุดก็จะติดอยู่ในไซ ซึ่งมีงาไซปักกันอยู่ คือล่อเข้าไปแต่ออกมาไม่ได้
 เวลาว่างไข่มักเอาผักตบชวาหรือเศษหญ้าคลุมไว้ด้วย ไซที่ใช้กันโดยทั่วไปนั้นมีหลายชนิด
 เช่น ไซคัง ไซนอบ ไซมาน ดังในปริศนาคาทาศที่คำตอบคือไซ ดังนี้

1 ลาลูแบร์ จดหมายเหตุลาลูแบร์ เล่ม 1 พระราชบันทึกโยย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ หน้า 312

ข้างสารอยู่ในนา งอกงาในพุง

(ภาคใต้)

ข้างสารลอยมา มีงาไม่มีงวง

(ภาคใต้)

ข้างสารลอยมา งอกงาในท้อง ใครแก้ให้ต้องให้ทองสองเหนียง

(ภาคใต้)

นอนนา หมหนาม

(ภาคอีสาน)

ไก่แม่ลาย ตายแจ่นา

(ภาคเหนือ)

ส่อน เป็นเครื่องมือดักปลาของภาคใต้ ทำด้วยไม้ไผ่ซี่เล็ก ๆ ทางปากกว้างออก ส่วนมากทางตอนท้ายคอก ๆ เรียวเจ็กไปเรียว ๆ แล้วใช้เชือกผูกติดกันไว้ ดักปลาตามร่องน้ำเล็ก ๆ หรือตามช่องน้ำตามคันนา มักเอาไปดักไว้ตอนเย็นหรือค่ำแล้วไปกู้มาในตอนเช้า เช่นเดียวกับไซ ดังปริศนาคาทายภาคใต้ว่า

คำ ๆ นอนคนแหง พอรุ่งแจ้ง หางแฉงเข้ากัน

— ส่อนดักปลา

รอน ๆ นอนกอกกัน พอเย็นคางสั้นนอนคนแหง

— ส่อน , ไซ

ลอบ เป็นเครื่องมือดักปลา กุ้ง น้ำจืด เช่นเดียวกับส่อนไซ ทำด้วยไม้ไผ่เหลาเป็นซี่ ดักปลากุ้งตามน้ำไหล เมื่อปลา กุ้ง ว่ายทวนน้ำเข้าไปในลอบ ก็จะออกไม่ได้ เพราะมีงาปิดกั้นอยู่ ลอบที่ใช้กันโดยทั่วไปนั้นมี 2 ชนิดคือ ลอบยื่น และลอบนอนหรือลอบมุก ลอบยื่นนั้นเป็นลอบสำหรับดักปลาในระดับผิวน้ำ ส่วนลอบนอนนั้นเป็นลอบที่ดักปลาในระดับผิวดิน ปริศนาคาทายที่คาตอบคือลอบดังนี้

ไก่แม่ลาย ตายแจ่นา

— ลอบดักปลา (ภาคเหนือ)

สุม เป็นเครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่งที่สานด้วยไม้ไผ่เป็นรูปกรวย หัวท้ายทะลุ ส่วนล่างจะกว้างกว่าส่วนบน ส่วนบนจะมีช่องมือล้วงไปจับปลา สุมมักใช้ตามห้วยหนอง คลอง บึง ที่มีน้ำตื้น ๆ ไม่มีคูดุ่มและสามารถใช้สุมจับปลาพร้อม ๆ กันเป็นจำนวนมาก ปริศนาคาทายโคลงกล่าวถึงรูปร่างและการจับปลาด้วยสุม ดังนี้

ข้างบนคอกใหญ่ ๆ ข้างล่างเป็นทุกซ์ ข้างบนดีใจ

— คนสุมปลา (ภาคใต้)

ข้างใต้ชน ข้างบนเหยา เข้าหรือไม่เอามือคลาแล

— คนสุมปลา (ภาคใต้)

บักกึกชีก บักกากชาก สูดากหลมแขน

— สุม (ภาคอีสาน)

ซ่อง เป็นภาชนะสานสำหรับใส่สัตว์น้ำจาวพวก กุ้ง ปู ปลา สาน ด้วยไม้ไผ่
ถี่ ๆ เป็นรูปกลมป่อง คอชอก มีขาสั้นสี่ขา ฝาครอบมีงา สำหรับใส่ปลาลอดลงไปได้ โดย
ไม่ต้องเปิดฝา แต่ปลาจะออกไม่ได้เพราะติดงา มีหูสำหรับหิ้วสะพานบ่า กังในปริศนา

คำทายภาคอีสานได้กล่าวถึงรูปร่างของซ่องดังกล่าวยังตน ดังนี้

สี่ตีนหยังขรณี บ่อหยังอ้าปากขึ้นงาข้างคันลง

— เอาปลาใส่ซ่อง

สี่ตีนคั้งขรณี ยืนอยู่อ้าปากขึ้นเมืองฟ้าคาบงา

— ซ่องไว้ปลา

แห เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ที่ถักเป็นตาข่ายขนาดใหญ่ ขายล่าง
จะผูกตะกั่วรอบ ใช้เหยียงคลุมลงในน้ำ ที่เรียกว่า เหยียงแห หั้งไว้สักครู่แล้วจึงสาวเชือก
ที่ติดกับแห ค่อย ๆ ดึงขึ้นมา ปลาที่ติดที่ร่างแหก็จะติดขึ้นมาด้วย การใช้แหโดยมากมักใช้
กับน้ำลึกตามจาวคลอง แม่น้ำ โขงทอดแหตามริบฝั่งหรือพายเรือไปทอดก็ได้ ปริศนาคาทาย
ได้สะท้อนให้เห็นถึงรูปร่างของแหรวมทั้งวิธีการทอดแหดังกล่าวไว้ข้างต้น ในปริศนาคาทาย
ที่กล่าวคือแห ดังนี้

ต้นเตาหลาหว่าบ โขงระจายเค็มแม่น้ำ

(ภาคกลาง)

มีหางมีปาก มีตา กินปลาเป็นอาหาร

(ภาคกลาง)

ออกจากร้านหัวเราะกริ่ง ๆ กลับมาน้ำตาหยดตึง

(ภาคกลาง)

ตาเต็มโต มีหัวอยู่หาง มีลูกอยู่ตีน

(ภาคอีสาน)

มีลูกที่ขา มีการรอบตัว

(ภาคเหนือ)

มีลูกอยู่ที่หัว มีการรอบตัว มีหูอยู่บนหัว

(ภาคใต้)

อุมลุ่มทอมนุ่ป่าน หวานใส่น้ำขี้กวพางม

(ภาคอีสาน)

ยอ เป็นเครื่องมือถักปลา กุ้ง น้ำจืด มีลักษณะเป็นตาข่ายร่างแหสี่เหลี่ยม
โดยมีคันสำหรับยก ทาด้วยไม้ไผ่ฉีกสีอื่น ปลายข้างหนึ่งของแต่ละอันยึดมุมยอไว้คานละอัน
และปลายอีกข้างหนึ่งรวมกันอยู่ข้างบนที่ปลายคัน โขงจะจุ่มยอลงในน้ำให้มิดถึงพื้นดิน วาง
หั้งไว้สักครู่ จึงยกยอขึ้น กุ้ง ปลา ที่ว่ายผ่านมาก็จะติดอยุ่บนยอ ยอมีขนาดต่าง ๆ ถ้าเป็น
ยอขนาดเล็ก ก็สามารถย้ายเคลื่อนที่ไปตามที่ต่าง ๆ ที่มีน้ำไม่ลึกมากนัก แต่ถ้าเป็นยอ

ขนาดใหญ่นั้นจะทากันอกที่ใช้ไม้เนื้อแข็ง สร้างไว้ถาวรตามริมคองหน้าบ้านและต้องใช้สวิง
ตักปลาผูกติดกับไม้ใช้สำหรับตักปลาที่ติดอยู่ในข

ปริศนาคาถาบอกกล่าวถึงรูปร่างของขอมและการยกขอ ดังกล่าวไว้แล้วข้างต้น
ดังในปริศนาคาถาที่กล่าวคือขอมดังนี้

สี่ตีนหางหก ตกหน้า ตกหาง คักปลาตักกุ้ง (ภาคใต้)

ลอมไปลอมมา อยู่หว่างขาแม่เล็ก (ภาคใต้)

เสตีนเป็นยันคันธรณี ส่วนหางรี คันรูขี้แม่เล็ก (ภาคใต้)

สัตว์สี่ตีน เทียบกินบ่าง (ภาคเหนือ)

สี่หู พันตา กินปลาในน้ำ (ภาคเหนือ)

โพงพาง เป็นเครื่องมือตักปลาชนิดหนึ่ง มีดุงเป็นตาข่ายรูปาวรี ใช้ผูก
กับเสาใหญ่ของคันที่ปักขวางลำนน้ำไว้ สำหรับจับปลากุ้งทุกขนาด ดังปริศนาคาถาภาคอีสาน
ที่กล่าวคือโพงพางดังนี้

คาคือหมู ภูลูกันนา (ภาคอีสาน)

อวน เป็นเครื่องมือสำหรับจับปลาขนาดใหญ่ เป็นตาข่ายผืนยาวตอนบนผูก
หูลอบอยู่บนผิวน้ำ ตอนล่างถ่วงด้วยตะกั่วให้จมลงติดกินไต้้น้ำ มักใช้จับปลาตามแม่น้ำใหญ่
หรือทะเล อวนมีหลายชนิด เช่น อวนลอย เป็นอวนที่ใช้ในทะเล ตอนบนเป็นท่อนตาข่ายอยู่
ลึกลงไปใต้น้ำ ปล่อยให้ลอยในน้ำตามลาพัง ส่วนอวนลากนั้นมีสองชนิด คือ ผูกปลายอวน
ทั้งสองข้างไว้กับเรือสองลำ จึงเรือวนเป็นวงกลมเข้าหากัน กลางอวนเป็นดุงหรืออีกชนิดหนึ่ง
ที่ใช้ในน้ำตื้น ผูกกลางอวนไว้กลางน้ำ แล้วใช้คนสองคน จับปลายอวนคนละข้างเข้าหาฝั่ง
ปริศนาคาถาบอกกล่าวถึงคนกำดุงอวน ดังนี้

สองตีนยกขึ้นพาด สองมือกวาดนั่งเล่าโลม พินิจพิศดูโฉมว่าเข้าถึงหรือไม่ถึง

— คนผูกอวน (ภาคใต้)

เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำดังกล่าวนี้ นับเป็นเครื่องมือที่คนไทยเคยใช้ใน
สมัยก่อนและยังงใช้มาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะเครื่องมือที่ทำจากไม้ไผ่หรือหวายสานนั้น

วิบูลย์ สีสวรรณ ได้ออกวิจัยสำรวจเครื่องใช้เหล่านี้ในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยและ
ได้กล่าวสรุปไว้ตอนหนึ่งว่า

"เครื่องจักสานประเภทนี้เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการดำรงชีวิตของชาวชนบท
อย่างมากและถ้าพิจารณาเครื่องจัก คัก และซังสัตว์แต่ละชนิดแล้ว จะเห็นว่า
มีการออกแบบรูปทรง โครงสร้าง และการใช้วัสดุที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ดี
ตามสภาพแวดล้อมที่จะใช้เครื่องมือเครื่องใช้ นั้น นอกจากนั้นเครื่องมือเครื่องใช้
ในการจัก คัก และซังสัตว์บางชนิดยังได้ถูกแบบไว้อย่างแยบยล มีทั้งความงดงาม
และคุณค่าด้านความงามด้วยนอกเหนือจากการใช้สอยไปด้วยก็มีไม่น้อย" ¹

3 4 การทอผ้า การทอผ้าใช้เองนั้น กล่าวได้ว่าเป็นงานประจำบ้านของคนไทย
ในสมัยก่อนแทบทุกหลังคาเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติอันสำคัญยิ่งของสาว
ในสมัยก่อน ดังมีคำสุคติกล่าวไว้ว่า "เมื่อเลิศจน่านา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก" ²

การทอผ้าของคนไทยสมัยก่อนนั้นเป็นการทอด้วยมือ โดยใช้เครื่องมือที่
เรียกว่า ทอผ้า เส้นด้ายทอจากฝ้ายและใยไหม สำหรับการทอผ้าฝ้ายนั้นเริ่มตั้งแต่
การนำดอกฝ้ายที่แก่จัดหรือที่เรียกว่า สมอฝ้าย มาผ่าแยกปุยฝ้ายออกจากเมล็ดฝ้าย โดยใช้
เครื่องมือซึ่งในภาคเหนือเรียกว่า อีด ทางภาคอีสานเรียกว่า อ้าว นับเป็นเครื่องมือใน
การหีบฝ้ายในสมัยโบราณ การหีบฝ้าย คือการแยกปุยฝ้ายออกจากเมล็ดฝ้าย ดังในปริศนา
คาทายภาคอีสานว่า "อีน้อย ๆ เอาแพแกลงขึ้นพาคบ่าขึ้นไปคาเอือนนั้นเอือนนี้" หรือปริศนา
คาทายภาคเหนือว่า "ไผ่บ่ตี บ่ค้ำ เอาผ้าป่าคบบลงเอือน" คำตอบคือ อ้าว หรืออีด
กล่าวคือ อ้าว มีท้าวขั้วไม้เนื้อแข็ง มีสีออกแดง เป็นท่อนกลมสองอัน วางอยู่ชิดขนานตามยาว
ตรงปลายด้านหนึ่งของไม้ทั้งสองท่อนนี้ ทาเป็นเฟืองให้หมุนตรงข้ามกัน และปลายอีกท่อน
หนึ่งยื่นยาวออกไปถือเป็นมือหมุน เวลาหีบฝ้ายก็จะนำฝ้ายเข้าไปอยู่ระหว่างไม้ทั้งสองแล้ว

¹ วิบูลย์ สีสวรรณ เครื่องจักสานในประเทศไทย หน้า 229

² เปาวเรศ สิริเกียรติ เพลงกล่อมเด็กของไทย หน้า 294

หมุนได้ เส้นใยฝ้ายจะถูกดึงเข้าไป เมล็ดที่โตกว่าจะถูกรีดหลุดออกมาอีกด้านหนึ่ง ปริศนา
คาทายสร้างศาลาตามโอบใช้การเปรียบกับบุคคลและอาการของบุคคล ดังนั้นผู้เล่นปริศนาคาทาย
จะต้องรู้จักหรือเคยหีบฝ้ายมาก่อน จึงจะสามารถตอบได้ หรือปริศนาคาทายภาคอีสานว่า
"กินผึ่งนี้ ชีผึ่งนั้น" กล่าวคือ ฝ้ายเวลาเข้าเครื่องหีบแล้วจะแยกปุยฝ้ายออกจากเมล็ดฝ้าย
โอบแยกกันคนละด้านหรือ "กินบอมบอม ผอม จ่องกอง" กล่าวคือเปรียบเครื่องหีบฝ้ายว่า
กินฝ้ายเข้าไป แต่ก็ยังเป็นโครงไม้เหมือนเดิมโดยเปรียบว่า กินเข้าไปมาก แต่ก็ยังผอมอยู่

ต่อจากนั้นเอาปุยฝ้ายที่ฉีกเรียบร้อยมาติดกับเครื่องมือหีบฝ้าย เพื่อให้ฝ้ายเป็น
เนื้อเดียวกัน โดยใช้วิธีง่าย ๆ คือการใช้เชือกติดซึ่งกับไม้ไผ่ให้โค้งเช่นเดียวกับคันธนู
เมื่อเวลาตีก็ใช้เชือกนั้นก็คดฝ้ายที่กรออยู่ตรงหน้านั้นให้แตกเป็นผอม ฝ้ายที่ตีแล้ว
นั้นมารวมกันเข้าเป็นหลอดยาวประมาณ 18 เซนติเมตร โดยมีแกนไม้กลม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง
หนึ่งเซนติเมตร ยาวยี่สิบห้าเซนติเมตร วิธีทำคือใช้ฝอยฝ้ายหุ้มรอบแกน ประมาณหนึ่ง
เซนติเมตร แล้วใช้มือคลึงจับไปก้มมามนกระดานแผ่นเรียบเมื่อรู้สึกว่ายเรียบและแน่นดีแล้ว
ก็ถอดเอาไม้แกนออกมีลักษณะเป็นหลอด จากนั้นนำไปทาบ เป็นเส้นค้าย คือ เอาไปปั่น
นั่นเอง การปั่นนี้ทางภาคอีสานเรียกว่า "การเส้นฝ้าย" เครื่องมือที่จำเป็นในการเส้น
ฝ้ายเรียกว่า "หลา" หรือที่เรียกกันว่า หลาเส้นฝ้าย ซึ่งทำด้วยโครงไม้เป็นล้อขนาดใหญ่
คันล่างมีไม้คัน คันปลายของคันมีเหล็กไน ซึ่งเป็นจุดที่กรอฝ้ายจากหลามาใส่ไว้ใน
กระสวยกรอค้าย และมีสายโยงจากกงหลามาถึงเหล็กไน โดยมีวิธีการในการปั่นฝ้ายให้เป็น
เส้นค้าย ดังนี้

"เวลาปั่นให้ใช้ฝ้ายที่เตรียมไว้ใช้ปลายข้างใดข้างหนึ่งต่อเข้ากับค้ายที่อยู่ที่หลอด
สำหรับกรอนั้นและใช้มือขวาหมุนวงล้อ ขณะที่หมุนใช้มือดึงเส้นฝ้ายและวางแนว
เส้นฝ้ายให้ไคระคับเดียวกันกับแกนกรอยาวประมาณ 25 นิ้ว แล้วใช้ปลายนิ้ว
หนึบและกดไว้ ปล่อยให้เส้นค้ายมิดเป็นเกลียวแล้วหยุดหมุน ยกเส้นค้ายนั้นให้ได้
ฉากกับแกนกระสวยแล้วหมุนเก็บไว้ครึ่งหนึ่งทาบอย่างนี้สลับกันไป เมื่อได้เป็น
เส้นค้ายเรียกว่าค้ายหลอด"¹

จากวิธีการดังกล่าวนี้ตรงกับปริศนาคาทายภาคอีสานว่า "แม่มั่นฮ้องอี ๆ ลูกมัน พี่อันคัน" คำตอบคือหลาเข็นฝ้าย กล่าวคือ แม่มั่นฮ้องอี ๆ หมายถึง กงหลาขณะที่หมุนปั่นฝ้าย ลูกมันพี่อันคัน หมายถึง กระสวยที่กรอด้วยจนเต็ม นอกจากนี้ปริศนาคาทายภาคใต้กล่าวถึง การปั่นฝ้ายคล้ายคลึงกันว่า "ลูกร่องหวี ๆ แม่วีแคตาย" และ "ลูกมันกังหวี ๆ แม่มั่นพี่ลุนทุน" คำตอบคือ ไนปั่นฝ้าย

หลังจากทอฝ้ายเป็นเส้นค้ายแล้วจึงนำไปย้อมสีตากแดดจนแห้ง นำมาใส่กงกวักฝ้าย โดยมีหลักสองหลักตั้งอยู่คานละคัน ที่ปลายเสามีรูสำหรับสอดแกนของกงเข้าไปเวลาหมุน เรียกว่า การกวักฝ้ายคือ "การดึงเอาเส้นค้ายจากกงไปยังกวักฝ้าย ซึ่งมีรูปร่างคล้าย วงล้อ หาค้วย ไม่ใช่เป็นซี่กางให้กว้างและให้แคบตั้งอยู่บนหลักสองหลัก มีแป้นหาค้วยไม้ จริงดอคเข้าดอคออกจากหลักได้ และหมุนไ้รอบตัว"¹ ดังในปริศนาคาทายภาคอีสานที่ กล่าวถึงวิธีการกวักฝ้ายว่า "เครื่องเขาชนไปปากหลังอัน อันพาแจ่น นกแอนพาบิน" คำตอบคือ เครื่องกวักฝ้าย จากนั้นต้องนำเส้นค้ายกรอใส่กระสวยทอดผ้า กระสวยทอดผ้าใน สมัยก่อนหาค้วยไม้ มีรูปร่างคล้ายเรือ ตรงกลางกระสวยมีร่องเป็นที่วางสำหรับใส่หลอดค้าย ซึ่งเป็นหลอดค้ายพุ่งให้ เข้าไปชิดกับค้ายยืนในขณะที่ทอดผ้า ดังในปริศนาคาทายภาคอีสานว่า "อันน้อย ๆ พาบเรือลอคพุม" คำตอบคือ กระสวยทอดผ้า โดยกล่าวถึงรูปลักษณะของกระสวย เปรียบกับเรือ ในขณะที่พายลอคพุม คือกำลังสอดกระสวยทอดผ้าให้ค้ายพุ่งเข้าไปชิดกับค้ายยืน เครื่องทอดผ้าในสมัยก่อนทอดด้วยมือที่เรียกว่า หูกนั้นมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ

1. พันพืมหรือพันหวี เป็นเครื่องสำหรับทอดผ้า มีพันเป็นซี่ ๆ คล้ายหวีสำหรับสอด เส้นค้ายยืนเข้าช่องพันหวีของละ 1 เส้น แต่ละช่องห่างกันความความละเอียดของเนื้อผ้า ที่ต้องการ นอกจากนี้พันหวียังมีหน้าที่กระทบค้ายพุ่งให้ เข้าที่ในขณะที่ทอ
2. ตะกอ เป็นส่วนของเครื่องทอดผ้า หาค้วยเส้นค้ายร้อยกับกรอบไม้ สำหรับ แยกเส้นค้ายยืนให้ขึ้นลง เพื่อให้ชิดกับเส้นค้ายพุ่งในขณะที่พุ่งกระสวย เครื่องทอดผ้าแบบง่าย ที่สุดนั้นมีสองตะกอ เมื่อยกตะกอหนึ่งขึ้นก็จะเกิดช่องว่างระหว่างค้ายยืนสำหรับสอดค้ายพุ่ง จากกระสวย ค้ายที่ติดอยู่กับตะกอบนจะเป็นค้ายที่อยู่บนของผืนผ้า และค้ายในอีกตะกอหนึ่ง

¹ทรงพันธ์ วรรณมาก ผ้าไทยลายอีสาน หน้า 9

จะเป็นค้ายที่อยู่กลาง เมื่อสอดค้ายพุ่งแล้ว ก็ยกตะกอกที่เดิมอยู่ข้างล่างขึ้นท้าวให้เป็นค้ายที่อยู่คานบนแล้วสอดค้ายพุ่งอีกครั้งหนึ่ง สลับกันเช่นนี้เรื่อยไปโดยการยกตะกอกขึ้นใช้เท้าเหยียบไม้ทุกตอนที่อยู่ข้างล่างของหูก

3 กระสวยสำหรับพันค้ายพุ่งและพุ่งค้ายพุ่งเข้าไปซัดกับค้ายืน วิธีทอนั้นมี 3 ขั้นตอนดังนี้

3.1 ยกตะกอกขึ้นเพื่อให้ค้ายยืนแยกออกจากกันจนเกิดช่องว่างขึ้น

3.2 พุ่งกระสวยผ่านช่องว่างเพื่อสอดค้ายพุ่งเข้าไปซัดกับค้ายืน

3.3 ไขพื้นหรือตีกระแทกให้ค้ายพุ่งเข้าที่

ปริศนาคาถาที่ได้ถูกกล่าวถึงเกี่ยวกับวิธีการทอผ้า โดยกล่าวถึงวิธีการทอทั้งสามขั้นตอนดังกล่าวก่อน ในปริศนาคาถาที่จำกัอ้อมกอดนทพธำหรือทอหูก ดังนี้

สองขาหีบ ขยับขาเข้า มือหนึ่งเกาะ มือหนึ่งแหวก (ภาคใต้)

สองขาหีบ ขยับขาเข้า มือหนึ่งเกาะ มือหนึ่งแหวก (ภาคเหนือ)

คืบคืบจะแหงเอนน้ำหา หยับข้างขยับขา เลื่องคังควมควับ (ภาคใต้)

ข้างหูกจะเจา ว่างนกะเขา เรือเกาแล่นกลาง นางทั้งด้านึงถ้ำเรือเกา

(ภาคใต้)

บนก็เป็นผ้า ลุ่มก็เป็นผ้า เรือไต้หล้าลอคมา (ภาคเหนือ)

ทางโน้นก็ฟ้า ทางนี้ก็ฟ้า เรือชะล่าแล่นกลาง (ภาคกลาง)

ข้างขึ้นภู ทยูหู่หู่ ๆ (ภาคอีสาน)

ข้างขึ้นภู วิหู่วาม ๆ (ภาคอีสาน)

ส่วนการทอผ้าใหม่นั้น ปริศนาคาถาสะท้อนให้เห็นเฉพาะการทอเส้นไหม คือสาวไหมออกจากรังไหมเข้าหลอด โดยใช้อุปกรณ์ในการสาวไหม คือ หม้อดิน ปากคุ่ม ๆ เรียกเฉพาะว่าหม้อสาวไหม ที่ปากหม้อจะมีไม้ปักที่ขอมทั้งสองข้าง ตั้งตรงขึ้นไปเป็นขา ปลายข้างบนมีไม้อีกอันหนึ่งปักขวางไว้เป็นแกนของลูกจั่วที่ทาค้วยไม้ไผ่ หม้อนี้มีไว้สำหรับคัมรังไหม

ในขณะสาวไหม จะต้องไม้พายสำหรับคนรังไหมแะกดได้เส้นไหมลอคออกมาตามแกนของไม้

เพื่อให้เส้นไหมเสมอและรังไหมไม่ตามมาด้วย ไหมพายมีลักษณะเหมือนไหมพายกวนขนม แต่เล็กกว่า และมีความยาวตรงกลางทาบเป็นแฉกไว้นึ่งแฉก ขณะที่สาวไหมอยู่เส้นไหมที่สาวได้จากหม้อต้มจะไสลลงไว้ในกระบุงหรือภาชนะอื่นที่เตรียมไว้ ปรีศนาคาทายภาคอีสานได้สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสาวไหม ดังนี้

เชือกเส้นเดียว จูงจั่วหมึกหมู
จูงกั๊กจูงยาว จูงสาวยิ่งไฉ่

– การสาวหลอด (ภาคอีสาน)

– ถนน, การสาวไหม (ภาคอีสาน)

4. การแต่งกาย

การแต่งกายของงานไทยสมัยก่อนนิยมนุ่งผ้าโจงกระเบน การนุ่งผ้าชนิดนี้ใช้ผ้าสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทาบตัวด้านหลังและให้ปลายผ้าทั้งสองจบเท่ากันอยู่หน้าแล้วจึงจับชายผ้าด้านบนพันขมวดเป็นปมเพื่อให้ผ้าเกาะติดกันแล้วขมวดปมไว้กับบั้นเอวจนถึงแน่น ต่อจากนั้นก็เอาปลายผ้าที่ทบกันทั้งสองนั้น ม้วนให้ปลายเล็กเรียวคล้าย ๆ กับวงช้าง จะเห็นว่าถึงดีแล้วก็ยกขาข้างหนึ่งสอดไปหว่างขาและเอานางนุ่งไปเห็นว่ามีที่สะเอวค้ำหลัง จับกลีบระหว่างท่อนขาบนของผ้าให้โป่งพอง ดังในปรีศนาคาทายของภาคกลางที่กล่าวถึงการนุ่งผ้าโจงกระเบน เช่น กล่าวแล้วว่า "บั้นให้แข็ง แฉงเข้าหว่างขา" หรือในปรีศนาคาทายของภาคใต้และภาคอีสาน มีปรีศนาคาทายที่กล่าวไว้คล้ายคลึงกันคือ "กลม ๆ เท้าดำพรว้า ไม่อาชาแฉง ไม่เข้า" และ"ชี้หาง อ้อมบ้าน" เป็นต้น

การนุ่งผ้าโจงกระเบนนี้ เพิ่งมาเลิกนุ่งกันในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ได้ออกประกาศให้ประชาชนเลิกนุ่งผ้าโจงกระเบน ห้ามใช้ผ้าคาดอก นานุ่งผ้าถุงและสวมเสื้อแขน¹

นอกจากการนุ่งโจงกระเบนแล้ว ผู้หญิงสมัยนั้นก็ยังนิยมนุ่งผ้าถุง หรือผ้าซิ่น ดังที่ สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร กล่าวถึงการแต่งกายของผู้หญิงในสมัยก่อนว่า "เครื่องแต่งกายผู้หญิงที่ติดกับผู้ชายคือผู้หญิงนุ่งผ้าตามยาววงรอบตัวอย่างเช่น ผู้ชายนุ่ง แต่ผู้หญิง

¹อุบล จิระสวัสดิ์ สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย
ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 243

ปล่อยผ้าตามกว้างลงมาปรกถึงหน้าแข้ง"¹ ซึ่งปริศนาคำทายได้นามากล่าวไว้ในตัวปริศนา คำทายของภาคอีสานว่า "ตั้งแต่น้อย ๆ นุ่งสั้นสี่เหลี่ยม โตขึ้นมานุ่งสั้นสี่แคง" คำตอบคือ พริก

ต่อมาในสมัยปัจจุบัน การแต่งกายของคนไทยได้รับอิทธิพลจากประเทศทาง ตะวันตก ผู้หญิงส่วนใหญ่นิยมนุ่งกระโปรง นอกจากนั้นก็มีการออกแบบเสื้อรูปแบบแปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่เสมอ กล่าวได้ว่าคนที่ทันสมัยนั้นจะต้องแต่งกายตามแฟชั่น ดังในปริศนาคำทาย ภาคกลางว่า "เก็บสั้นเตี้ยยาว สาว ๆ ชอบใจ" คำตอบคือ แพนชั่น

5. อาหารการกิน

อาหารการกินเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มาก เพราะถ้าคนเราขาดอาหารก็คงมีชีวิตอยู่ไม่ได้ อาหารการกินของคนไทยที่สะท้อนจากปริศนา คำทายนั้น มีทั้งอาหารคาว อาหารหวาน และสิ่งเสพติด ดังรายละเอียดดังนี้

5.1 อาหารคาว ขนมจีนเป็นอาหารคาวอย่างหนึ่งที่คนไทยนิยมรับประทาน แทนข้าว ทาจากแป้งข้าวเหนียว มีลักษณะเป็นเส้นเรียงเป็นวงกลม นิยมกินกับน้ำพริก น้ำยา หรือแกงเผ็ด ดังในปริศนาคำทายภาคใต้ว่า "รุ่งรุ่ง หรือแห้ว ตักน้ำแกงมาใส่รุ่งรุ่ง" และ "ผู้หยิ่งเห้ง ตักน้ำแกงมาใส่ผู้" คำตอบคือขนมจีน ดังที่ ประพนธ์ เรืองณรงค์ กล่าวถึงขนมจีนชาวใต้ไว้ในทักษิณสารคดี ตอนหนึ่งว่า "ความจริงขนมจีนมีถิ่นกำเนิดภาคกลาง ก็ไม่แตกต่างกันมากนัก เพียงแต่รสชาติของน้ำยาที่คิดแยกไปตามรสนิยม น้ำแกงหรือน้ำยาใน กรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เครื่องแกงนิยมใส่กระชาย ชาวปักษ์ใต้หลายคนบอกว่าบิรสรอบไม่เข้มข้น นอกจากน้ำยากั้งกลาวแล้วชาวปักษ์ใต้ยังนิยมกินขนมจีนกับแกงไตปลา (น้ำแกงพุงปลา) บางคนราดน้ำแกงไตปลากับน้ำยาผสมกัน..."²

นอกจากนี้ปริศนาคำทายภาคใต้ได้สะท้อนให้เห็นขั้นตอนหรือกรรมวิธีในการทำ ขนมจีนของคนไทยในสมัยก่อนว่า "เน้น ๆ แล้วจุก พอจุกแล้วแยง เข้าถึงแดงแล้วเค็ด

¹ สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร ประเพณีไทยโบราณ หน้า 115

² ประพนธ์ เรืองณรงค์ ทักษิณสารคดี หน้า 54

เสร็จแล้วล้าง" กล่าวคือ เน้น ๆ แล้วจุก หมายถึง การนวดแป้งขนมจีนให้เหลวแล้วใส่ใน
กระบอกลูกขนมจีน พอลูกแล้วแบ่ง หมายถึง การลูกขึ้นขึ้นแล้วแย่งเกรียวที่ใช้สำหรับกดแป้ง
ในกระบอกลูกขนมจีน เข้าถึงแดงแล้วเค็ด หมายถึง เมื่อแย่งเกรียวแล้วก็จะหมุนเกรียวนั้น
หาให้กระแดงที่อยู่ตอนบนซึ่งทาค้วยโลหะกลมเท่ากับกระบอกลูกขนมจีนกดแป้งจนถึงกระแดงด้าน
ล่าง ซึ่งเป็นรูเล็ก ๆ หลายรูแป้งขนมจีนก็จะไหลลงในกะทะที่ตั้งน้ำเดือดไว้ ดังนั้นเมื่อหมุน
เกรียววนสุดถึงกระแดง แป้งก็จะหมดพอดี แล้วใช้มือเค็ดเส้นขนมจีนให้ขาดจากกระบอกลูก
เสร็จแล้วล้าง หมายถึง นำเส้นขนมจีนนั้นไปล้างอีกครั้งหนึ่งในน้ำเย็น

ไส้กรอก เป็นอาหารคาวชนิดหนึ่ง ปิ้งด้วยเนื้อสับ ยัดใส่ในไส้หมู
หรือหนังบาง ๆ หากเป็นรูปคล้ายไส้ยัดให้แน่น นาม่าปิ้งให้สุกตัดเป็นท่อนหรือแวน กินกับผัก
ดองปรีตนาคาทลายภาคอีสานว่า

ไส้ยัดซี่ ซัดใส่ - ไส้กรอก (ภาคอีสาน)

5 2 อาหารหวาน ได้แก่ ขนมหรือของว่างต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็น
ขนมไทยที่คนไทยนิยมรับประทานเอง เช่น โรตีสวนโม ขนมโค ขนมพืชม้า ขนมกรวย
กล้วยแขก ลอดช่อง ข้าวต้มมัด ข้าวเกรียบงา ขนมดอกบัว ข้าวหลาม ข้าวตอก ขนมครก
ขนมรังผึ้ง ฯลฯ

โรตีสวนโม เป็นอาหารหวานชนิดหนึ่งที่ทาค้วยแป้งนวด ปั้นเป็นลูกกลม ๆ
แล้วนำมาตี บ้วนเป็นวงกลมเล็ก ๆ ค่อยจากนั้นกดเป็นแผ่นวงกลม ทอดในน้ำมันจนสุกโรย
ด้วยนมและน้ำตาลทราย ดองปรีตนาคาทลายภาคใต้ว่า

คนมากก้าตบ คนน้อยก้าตี - โรตีสวน (ภาคใต้)

ขนมโค เป็นขนมทางภาคใต้ คล้ายขนมต้มขาว ปั้นเป็นลูกกลม ๆ
สอดไส้ด้วยน้ำตาลและคลุกกับมะพร้าวขูด ดองปรีตนาคาทลายภาคใต้ว่า

หอไม้ซั้ง แม่ไม้ซั้ง อดน้ำผึ้งแล่นลงเล - ขนมโค (ภาคใต้)

พิสสง พิสคาร น้ำตาลอยู่ใน งอกขนบไซ้ คือ อ้ายไทร - ขนมโค (ภาคใต้)

ขนมพืพม่า เป็นขนมที่ทำด้วยแป้ง ผสมด้วยไข่ น้ำตาล นามาใส่ในพิมพ์รูปม้า
เอาไปผิงไฟจนสุก ดังในปริศนาคาถาบทภาคว่า

ข้าฯ แวงใจ นาน ๆ ไปเป็นรูปพารี่ — ขนมพืพม่า (ภาคใต้)

ฉีกขา เอาไข่เช็ด เอาไข่ยี้ เป็นรูปพารี่ตั้งไว้ — ขนมพืพม่า (ภาคใต้)

สองขาเบะแยะ เอเพดมาแยะ ยกขึ้นตั้งไฟ — ขนมพืพม่า (ภาคใต้)

ขนมกรวย เป็นขนมชนิดหนึ่ง ซึ่งห่อด้วยใบตอง ทาเป็นรูปกลมยอดเรียว
แหลม นานไปนี้ให้สุก ดังในปริศนาคาถาบทภาคว่า

นุ่งผ้าเขียว หางเรียวปากฉิ่ง — ขนมกรวย (ภาคใต้)

กล้วยแขก เป็นขนมหรือของว่างชนิดหนึ่ง โดยใช้กล้วยนำหว่าผ่านเป็นชั้นบาง ๆ
แล้วชุบแป้งซึ่งผสมกับมะพร้าวขูด แล้วนำมาทอด ดังในปริศนาคาถาบทว่า

แก่ผากระโดดลงโคลน พอลื่นจากโคลนกระโจนลงน้ำ — กล้วยแขก (ภาคกลาง)

ชื่อหลังเป็นอินเคีย เพาผู้เป็นเฒ่าเองวาย ใบมีราคา — กล้วยแขก (ภาคกลาง)

ข้าวต้มมัด เป็นขนมชนิดหนึ่ง ทำด้วยข้าวเหนียวผสมกับน้ำกะทิ นึ่งให้พอสุก
นํามาห่อด้วยใบตอง ใส่ไส้กล้วยน้ำหว่า เป็นกลีบ ๆ มัดด้วยตอกสองกลีบต่อหนึ่งมัด นึ่งให้สุก
ดังปริศนาคาถาบทภาคว่า

สองกลีบหนีบกินแน่น โฉมแฉล่อมอมกล้วยไว้ — ข้าวต้มมัด (ภาคกลาง)

ลอดช่อง เป็นขนมชนิดหนึ่ง ทำด้วยแป้งข้าวเจ้า ปั้นเป็นเส้นสั้น ๆ มีหัวแหลม
ท้ายแหลม มีสีเขี้ยวกับสีขาว กินกับกระเทียมสับน้ำตาลจะใส่น้ำแข็งก็ทำได้ ดังปริศนาคาถาบท
ภาคว่า

หัวเหลี่ยมท้ายเหลี่ยมอยู่ในคงคา คนโง่ว่าปลา คนมีปัญญาว่าไม่ใช่

— ลอดช่อง (ภาคใต้)

ข้าวเกรียบงา เป็นอาหารหวานชนิดหนึ่ง ทำด้วยแป้งข้าวเหนียวคาปนงากับ
มะพร้าวหั่น ทาเป็นแผ่นกลม ๆ เวลาจะกินใช้ย่างไฟให้สุกจนกรอบ ดังปริศนาคาถาบทว่า

สองหน้ามีงาเคี้ยว

— ข้าวเกรียบงา (ภาคกลาง)

กลมเหมือนพระจันทร์ มีงาค้างพัน แหว่งกลมไม่เข้า

— ข้าวเกรียบงา (ภาคใต้)

ข้าวหลาม เป็นข้าวเหนียวที่บรรจุในกระบอกไม้ไผ่ ใส่หน้ากระทิ นามา

เผาไฟให้สุก คังปริศนากำทายภาคกลางว่า

ลูกเต็มไม้ แทะไค้ทะกิน

— ข้าวหลาม (ภาคกลาง)

มะพร้าวบวกข้าวสารคลุก ไปสุกในไม้ไผ่

— ข้าวหลาม (ภาคกลาง)

ข้าวตอก เป็นข้าวเปลือกที่คว่ำให้แตกเป็นคอกบาน มักใช้ข้าวเหนียว

เมื่อถูกน้ำจะนิ่มไม่กรอบ คังปริศนาคำทายภาคกลางว่า

ตากแดดสด รกน้ำเหี่ยว

— ข้าวตอก (ภาคกลาง)

ขนมคอกบัวหรือบางท้องถิ่นอาจเรียกขนมผักบัวหรือขนมใบบัว เป็นขนมที่ทำด้วยแป้ง เสมกับน้ำตาล กระทิ กล้วยหอม คนจนเข้ากันทิ้งไว้ให้ขึ้นนมาทอด จะเป็นรูปกลม ๆ ตรงขอบจะเกรียม ตรงกลางพองขึ้น คังในปริศนาคำทายว่า

บัวมีน้ำ มีหนองล้นอยู่

— ขนมใบบัว (ภาคอีสาน)

บัวมีน้ำ มีหนองล้นอยู่

— ขนมคอกบัว (ภาคอีสาน)

ขนมครก เป็นขนมที่ทำด้วยแป้งข้าวเจ้า หยอดในคันทาที่เป็นบ่อเล็ก ๆ หลาย ๆ บ่อ มีฝาปิดเฉพาะบ่อ คังไฟอ่อน ๆ จนสุก แล้วแกะออกเป็นฝา ๆ นาสองฝามาประกบกัน

ขนมรังผึ้ง เป็นขนมที่ทำด้วยแป้งข้าวเจ้าผสมกับไข่ น้ำตาล ใส่ลงในพิมพ์ เป็นรูปวงกลม มีฝาปิด ฝันทันจะมีลักษณะเป็นร่องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ คล้ายรังผึ้ง เผาไฟจนสุก

ข้าวเกรียบว่าว ทำด้วยแป้งข้าวเหนียวขาว เป็นแผ่นวงกลมใหญ่ เวลากินนาบย่างไฟ ขนมทั้งสามชนิดคือขนมครก ขนมรังผึ้ง ข้าวเกรียบว่าวนี้ ปรากฏในปริศนาคำทายภาคอีสานว่า

สุกและ สุกขวาง สุกคารัง สุกคารู

— ขนมครก, ข้าวเกรียบว่าว,
ขนมรังผึ้ง, ข้าวหลาม

5.3 สิ่งเสพติด สิ่งเสพติดของคนไทยในสมัยก่อนที่นิยมมากคือการกินหมาก ส่วนจะเริ่มเมื่อใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐาน แต่ก็เชื่อกันว่า การกินหมากจะช่วยให้ฟันทนทาน และมีสีดํา ดังนั้นคนไทยในยุคนี้จึงมีฟันดําและถือเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งว่า ถ้าใครฟันดําสีท ก็นับว่าเป็นความงามอย่างหนึ่ง ดังที่ลาลูแบร์ ica กล่าวไว้ในจดหมายเหตุดังต่อไปนี้ว่า

"ประสิทธิผลอันเห็นได้ชัดของการใช้ผลไม้และใบไม้ชนิดนี้ก็คือ ทำให้ผู้บริโภคต้องบ้วนน้ำลายอยู่บ่อย ๆ ถ้าไม่กลืนน้ำหมากนั้นให้ลงคอเข้าไป แต่ก็ชอบที่จะบ้วนทิ้งสัก 2 - 3 ครั้งก่อน เพื่อที่จะมีกลิ่นปากเข้าไปด้วยมากนัก... ประสิทธิผลอย่างอื่นของหมากกับพลู ใบที่น้ำหมากกับพลูที่บ้วนออกมานั้นมีสีแดง แม้จะไม่นับเป็นแดงที่ชวนรวมไว้ด้วย จึงทิ้งคราบสีแดงเข้มไว้ที่ริมฝีปากและฟันที่ริมปากนั้นอาจเช็ดลอกออกได้ แต่ที่ฟันนั้นคราบน้ำหมากจะคอยจับรังหนำขึ้น ทีละเล็กละน้อยจนกลายเป็นสีดํา ฉะนั้นผู้ที่รักษาความสะอาดจึงยอมฟันของตนให้ดําไปเสียเลย..."¹

ปริศนาคาถายสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในการกินหมากของคนไทยในสมัยก่อน โดยกล่าวถึงเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกินหมาก เช่น เขี่ยนหมาก กระปุกปูน ไม้เขี่ยนปูน ตะบันหมาก ซึ่งของใช้เหล่านี้ จะต้องมียู่ประจำบ้านและยังใช้ไว้รับแขกด้วย ดังปริศนาคาถายภาคอีสานว่า "เจียนเขี่ยนตั้งกลางเรือนคูอาจ ไผมาปากว่า เอาเจ้านั่งนา" คาตอบคือ เขี่ยนหมาก

การกินหมาก โดยความจริงแล้วไม่ได้กินเฉพาะหมากเพียงอย่างเดียว แต่ประกอบด้วยสิ่งอื่น ๆ อีก คือใบพลู ปูนกินกับหมาก ซึ่งหาที่ใบพลูบาง ๆ สีเสียดซึ่งเป็นเปลือกไม้ป่า กานพลู การบุน ยาเส้นหรือยาฝอยใช้สีฟันแล้วเหน็บไว้ที่ปากเมื่อทุกอย่างครบแล้ว เวลากินก็จะหาปูนป้ายที่พลูบาง ๆ แล้วใส่หมาก สีเสียดและของอื่น ๆ อีกตาม

¹ ลาลูแบร์ จดหมายเหตูลาลูแบร์ เล่ม 1 แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร
หน้า 103 - 104

ต้องการ ม้วนเป็นรูปกรวย เคี้ยวไว้ในปากจนเป็นน้ำสีแฉง เรียกว่า น้ำหมาก ซึ่งต้องคอย
 บ้วนอยู่เสมอ เคี้ยวจนจืดแล้วจึงคายทิ้ง เรียกว่า ชานหมาก ดังในปริศนาคำทายภาคเหนือ
 ว่า "หอแถมแปบ โจ่งเข้าจอก ชะบ่อ ๆ เป็นน้ำแจะแพะ" หรือปริศนาคำทายของ
 ภาคกลางว่า "ช้อยสูง จ้อยยพัน รบก้นในห้วย ชีเบาเข้าควย เลือคไหลออกมา" คำตอบ
 ก็คือ หมากพลูใส่ปาก ยาสีฟันและน้ำหมาก

การกินหมากของคนไทยนี้ เพิ่งมาเลิกกันครั้งใหญ่ในสมัยจอมพลป.

พิบูลสงคราม ได้ออกกฎหมายห้ามประชาชนกินหมาก¹ แต่รัฐบาลยุคต่อมาก็ไม่ได้ห้ามการ
 กินหมาก แต่คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันก็ไม่นิยมกินหมากกันอีก ยังคงพบอยู่แต่คนเฒ่าคนแก่ที่ยังมี
 ชีวิตอยู่เท่านั้น

นอกจากการกินหมากแล้ว คนไทยในสมัยก่อนจนถึงปัจจุบันนิยมการสูบบุหรี่
 ในสมัยก่อนจะมวนด้วยใบจาก ข้างในเป็นยาสูบ ดังในปริศนาคำทายภาคกลางว่า
 "ลูกกินไ้ ใบแกร้อน ใบอ่อนใช้สูบ" คำตอบคือ จาก กล่าวคือ นอกจากเรานาลูกจาก
 มารับประทาน ใบมาตากแห้ง ใบอ่อนของจากยังนำมาใช้เป็นมวนใบจากสูบบุหรี่อีกด้วย

ต่อมาในปัจจุบันได้มีการผลิตยาสูบซื้อขายกันตามท้องตลาด เรียกกันว่า
 "บุหรื" ดังในปริศนาคำทายว่า "ยิ่งค่อยิ่งสั้น" กล่าวคือ ส่วนบนเวลาจะจุกบุหรืนั้น
 เรียกกันว่า "ค่อบุหรื" ดังนั้นเมื่อจุกบุหรืสูบแล้ว บุหรืก็จะสั้นเข้า

กัญชา เป็นสิ่งเสพติดอย่างหนึ่งที่ถือเป็นสิ่งผิดกฎหมายโดยนิตินัย
 และใบมาตากแห้งนั้นเป็นฝอย ใ้ใช้ในบ้องกัญชาซึ่งหาด้วยกระบอกลไม้ไผ่ กัญชานี้เมื่อสูบแล้ว
 จะทำให้ผู้สูบบมีอาการมึนเมา เคลิ้มฝันได้ ดังในปริศนาคำทายภาคใต้ว่า "ไฟจุกคูกวัน
 ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น" และ "ตัวเป็นไม้ไผ่ มีน้ำอยู่ในท้องกินไฟคล่อง ๆ อักขตาพองยังร้องว่า
 กลัว"

สุราหรือเหล้า เป็นสิ่งเสพติดอย่างหนึ่ง เป็นเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของ
 แอลกอฮอล์ ดังนั้นจึงทำให้ผู้ดื่มมีอาการมึนเมาขาดสติ แต่ก็เป็นเครื่องดื่มที่นิยมมากในหมู่

¹กรมโคสนาการ "ชาวราชการ ห้ามประชาชนไม่ให้กินหมาก" ใน ประมวน
 วัฒนธรรมแห่งชาติ หน้า 82 - 83

คนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหรือจะกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในวงสนทนา งานเลี้ยงต่าง ๆ นอกจากนั้นเมื่อกลุ่มใจ เสียใจหรือแม้แต่ใจก็มักจะดื่มสุรากัน ดังในปริศนาคาถาทยภาคว่า "ดีใจก็กิน เสียใจก็กิน พอมีความสุขล้มลุกคลุกคลาน" กาตอบคือ สุรา

6. การละเล่น การแสดง

การละเล่นและการแสดงที่สะท้อนจากปริศนาคาถาทย นี้ทั้งการละเล่นและการแสดงที่มีอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศไทยและการละเล่น การแสดงที่มีเฉพาะถิ่นด้วย ได้แก่ การเล่นว้าว การเล่นตะกร้อ การเล่นลูกข่าง การเล่นกระโดดเชือก การเล่นหมากรุก การเล่นหมากฮอส จะเก จี๊ว แฉ่งตะลุง วัวมณ กังรายละเอียดยังนี้

6.1 การเล่นว้าว นับได้ว่าเป็นกีฬาชาวบ้านและเป็นกีฬาหน้าแล้งที่เล่นได้ทุกเพศ ทุกวัย แต่ที่นิยมกันมากที่สุดคือวัยเด็ก โดยใช้สถานที่เล่นที่เป็นที่โล่ง กว้างขวาง ในสมัยก่อนมักใช้พื้นที่นาในหน้าแล้งเป็นสนามเล่นว้าว โดยทั่วไปว้าวจะหาด้วยไม้ไผ่เหลาผูกมัดทำเป็นโครงรูปต่าง ๆ แล้วปะด้วยกระดาษสีฉูดฉาดสวยงาม ผู้มักด้วยสายเชือกแล้วปล่อยให้ขึ้นไปลอยเล่นลอยบนอากาศ ผู้ชักว้าวจะต้องมีความสามารถที่จะประคองว้าวให้เล่นลอยได้นาน ๆ ดังปริศนาคาถาทยได้กล่าวถึงรูปลักษณะ ของ ว้าวที่กำลังอยู่บนอากาศดังนี้

ต้นเต้าสายพาน คอกบานเวหา	(ภาคกลาง)
ต้นเต้าสายปั้ง ลูกวิ่งขึ้นเวหา	(ภาคใต้)
ต้นเป็นเถายาวหูกูเป็นเส้น คอกแฉเห็นนายลบนเวหา เพื่อยกงามอร่ามตา อนิจจา	
กินแตลมชมแฉว้า	(ภาคใต้)
สองต้นเหียบขรณี สองปีกวีร้องก้องเวหา	(ภาคใต้)
ยืนต้นเดี่ยว เห็นปากินลม	(ภาคอีสาน)
โก้อีขาว กลาวขึ้นผา เสียงมันฮ้องปลาใจ	(ภาคอีสาน)

การเล่นว้าวนี้เป็นกีฬาที่มีมาแต่โบราณ ดังหลักฐานที่ห้วย คันหยงได้เล่าถึงความเป็นมาของการเล่นว้าวในเมืองไทยไว้ว่า

"ในสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้น มีการเล่นว่ากันอย่างแพร่หลาย เล่ากันว่า แม่พม่า ยกทัพมา พม่ากับไทยยังแอบไปเล่นว่ากันด้วยกันก็มี ... คนไทยเล่นว่ากันครึกครื้น ร้อนถึงพระเจ้าแผ่นดินต้องทรงประกาศห้ามเล่นว่ากันไว้ เพราะสาปว่าน่าจะไปพันติดข้อฟ้า หลังคาประสาอยู่เนื่อง.. ในสมัยพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรงเห็นคนไทยนิยมเล่นว่า พ.ศ. 2448 จึงโปรดให้ใช้ทุ่งพระเมรุ เป็นสนามที่เล่นว่า มีพิธีเปิดเล่นว่า ตั้งแต่เดือนมีนาคม และมีการเล่นจนเป็น ประเพณีสืบมาตราบเท่าทุกวันนี้ พ.ศ. 2449 ทรงให้ประกาศติกาการเล่นว่า มีข้อบังคับถึง 50 ข้อ ใจความก็กล่าวถึงกติกาการชักว่าวจุฬากับว่าวปักเป้า นั่นเอง"¹

6.2 การเล่นตะกร้อ นับเป็นกีฬาพื้นเมืองที่นิยมในหมู่ผู้ชายเป็นส่วนใหญ่โดยใช้ อุปกรณ์ คือลูกตะกร้อ ที่ทำจากหวายมาผ่า แล้วสานขอให้มีรูปกลมข้างในกลวง มีขนากพอ ใจมือจับได้ถนัด การเล่นจะใช้ส้นเท้า ๑ ของร่างกายเล็งไปมาไม่ให้ตกดิน อวัยวะที่ใช้ ตั้งแต่ฝ่าเท้า หลังเท้า หัวเข่า หน้าอก หัวไหล่ ศีรษะ ศอก ประคับประคองไม่ให้ลูกตะกร้อ ตกลงดิน ทั้งในปริศนาคาถาที่คาดบวว่า ตะกร้อ ดังนี้

เฮฮา เฮฮา มีตารอบตัว (ภาคกลาง)

มีตารอบตัว แต่ไม่วายถูกเตะ (ภาคกลาง)

ทั้งตัวมีแต่ตา คนทั้งพารา ชอบเตะชอบดอง (ภาคใต้)

ทั้งตัวมีแต่ตา เหตุไรหนามาโดนตี ปีกหางก่าไม่มี ทาไมเจ้าโรบิน (ภาคใต้)

การเล่นตะกร้อเดิมทีเล่นเป็นวง ประมาณห้าคนขึ้นไป คนเริ่มเล่นโยน ตะกร้อ ไปให้ผู้อยู่ตรงข้ามแล้วก็เตะตะกร้อส่งกันไปมาในวง เเตะเล็งไม่ให้ตกดิน ต่อมาจึงได้คิด พลิกแปลงวิธีการเล่นตะกร้อ เช่น ตะกร้อข้ามตาข้าม ตะกร้อลอดบ่วง ซึ่งมีการแข่งขันกัน ระหว่างทีม มีแพ้ชนะ กำหนดเป็นคะแนนโดยคิดจากการเตะตะกร้อให้เข้าบ่วงหรือเข้า ตาข้ามได้ แล้วใช้ส้นเท้าของร่างกายเตะ ถ้าเป็นลูกที่เตะได้ยาก เช่น ลูกไขว้ ไล่ ศีรษะ

¹ หัย ต้นทอง "การเล่นว่าว" ใน สารคดีมรดกไทย หน้า 140

ก็จะไต่คะแนนมากกว่า เป็นต้น นอกจากนั้นมีการเล่นติดตะกร้อ คือ ตะตะกร้อให้ไปติดข้าง
อยู่บนศีรษะ บนไหล่ บนแขนได้หลาย ๆ ลูก ก็เป็นที่นิยมกันมาในสมัยหนึ่ง ดังที่ นิพนธ์
สุขสวัสดิ์ เล่าว่า "ในสมัยรัชกาลที่ 7 มีคนไทยเอาตะกร้อไปเล่นที่อเมริกา พวกฝรั่งนิยม
ชมขึ้นมาก ถึงกับซื้อซื้อตะกร้อไปหัดเล่นกันมาก"¹

6.3 การเล่นลูกข้าง ลูกข้างเป็นเครื่องเล่นอย่างหนึ่งที่นิยมในหมู่เด็ก ๆ
โดยเฉพาะเด็กผู้ชาย ลูกข้างทำด้วยไม้เป็นลูกกลมปลายแหลม คล้ายรูปกรวย ตอนปลาย
มีเคียวเหล็กแหลม เวลาเล่นผู้เล่นจะพันเชือกที่เหล็กแหลมเลียบมาที่ตัวลูกข้างพอประมาณ
แล้วขึงกระดุกปั่นให้หมุน ลูกข้างจะหมุนเบาหรือแรงก็ขึ้นอยู่กับกำลังของผู้กระดุก ทั้งใน
ปริศนาภาพที่คาดคะเน คือลูกข้าง ดังนี้

หึ่ง ๆ เหมือนผึ้งงุมรา เอาบาทวนรอบตัวเอง (ภาคกลาง)

หวิว ๆ เหมือนผึ้งงุมรา เอาบาทจะเร ๆ (ภาคใต้)

การเล่นลูกข้างนี้ จะเล่นเพียงคนเดียวก็เล่นได้หรือบางทีก็มีการแข่งขันกัน
โดยการขว้างลูกข้างลงพร้อม ๆ กัน ถ้าของใครหยุดก่อนก็ถือว่าแพ้หรือบางทีอาจแข่งขันกัน
โดยให้คนหนึ่งปล่อยลูกข้างลงก่อนแล้วอีกคนหนึ่งปล่อยลูกข้างให้กระทบลูกข้างที่กำลังหมุนอยู่
ผลัดกันคนละที ถ้าลูกข้างใครหยุดหรือมีรอยแตกร้าวก็ถือว่าแพ้

6.4 การเล่นกระโดดเชือก การเล่นกระโดดเชือก นับเป็นการเล่นอย่างหนึ่ง
ที่นิยมในหมู่เด็ก ๆ ทั่วไป อุปกรณ์การเล่นก็คือ เชือกที่มีขนาดโตพอประมาณ โดยการเล่น
อาจเล่นทีละคนแล้วนับจำนวนครั้งที่กระโดดได้ ถ้าใครได้ถึงจำนวนที่กำหนดไว้ก่อนก็เป็นผู้ชนะ
หรืออาจเล่นตั้งแต่สามคนขึ้นไป โดยให้ผู้เล่นสองคนจับปลายเชือกไว้ ด้วยมือข้างหนึ่ง
ข้างละคน แล้วแกว่งเชือกให้โง้งลงเฉียดพื้นพอดี ผู้เล่นคนอื่น ๆ ยืนอยู่ห่าง ๆ ทางด้านที่
เชือกลงพื้น พอได้จังหวะก็วิ่งเข้าไปในระหว่างเชือกที่แกว่งอยู่ อย่าให้ติดเชือก กระโดด
ข้ามลงตามจังหวะของเชือกที่พาดลงพื้น เพื่อให้เชือกลอดผ่านไปได้ ผู้เล่นคนอื่น ๆ ก็อาจวิ่ง
เข้ามากระโดดเชือกได้ทีละหลาย ๆ คน ถ้าใครกระโดดพลาด เหวี่ยงติดเชือก ก็จะต้อง
เป็นคนไปจับแกว่งเชือกแทน

¹นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ "การเล่นตะตะกร้อ" ใน สารคดีปรกไทย หน้า 188

ปริศนาคำทายภาคใต้ กล่าวถึงการกระโดดเชือก ที่มีผู้เล่นเพียงสามคนคือ คนจับเชือกสองคน คนกระโดดหนึ่งคน ว่า

สามคนหกขา คนกลางนั้นหนากระโดดโหยงเหวี่ยง – คนกระโดดเชือก (ภาคใต้)

การกระโดดเชือกนี้หากผู้ชำนาญจะมีวิธีการกระโดดให้พลิกแพลงได้ต่าง ๆ กัน เช่น ยื่นเท้าเกี่ยวเวลากระโดด อาจมีการเปลี่ยนเท้าข้างหรือวิ่งเข้าทางเชือกที่แกว่งขึ้น หรือแกว่งเชือกให้สูงกว่าระดับพื้นเล็กน้อยเพื่อให้กระโดดง่ายขึ้น เป็นต้น

6.5 การเล่นหมากรุก หมากรุกเป็นการละเล่นชนิดหนึ่งของคนไทย โดยเล่นบนกระดานสี่เหลี่ยมซีกเส้นเป็นตาราง 64 คา ซึ่งเรียกว่า กระดานหมากรุก มีผู้เล่นคือ เรือสองลา อยู่ที่มุมสองข้าง ม้าสองตัว อยู่ต่อจากเรือเข้ามาทั้งสองข้าง โคนสองตัว อยู่ต่อจากม้าเข้ามาทั้งสองข้าง ทรงกลางขวามือ ขุนหนึ่งตัว ข่ายมือคือเม็ดหนึ่งตัว คอนหน้ามีเบี้ยแปดตัว

วิธีการเล่นหมากรุกนั้น มีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

"เรือเดินได้ทางตรงยาวตลอด ม้าเดินตรง 1 คา ทแยง 1 คา โคนเดินไปข้างหน้าได้ 1 คา เดินไปข้าง ๆ และถอยหลังตรง ๆ ไม่ได้ ขุนเดินได้ทั้งตรงและทแยงรอบตัวเพียง 1 คา เมื่อกเดินได้เฉพาะทแยงอย่างเดียว แต่ตอนออกครั้งแรกยอมให้เดินไปข้างหน้าได้ 2 คาครั้งเดียว ส่วนเบี้ยนั้นเดินได้เฉพาะตรงไปข้างหน้าเพียง 1 คา จะกินตัวอื่นได้เฉพาะตาบแยงเท่านั้น ค่อยเมื่อเข้าไปถึงแดนศัตรูก็หนีจากตาที่ 3 จากด้านหลังกระดานฝ่ายศัตรู แล้วจะได้เป็นเบี้ยหงายมีวิธีเดินทแยงได้ทั้งหน้าและหลัง 1 คา เมื่อพบทตัวใดฝ่ายศัตรูมาอยู่ในตาที่หมากรุกตัวหนึ่งของอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิ์เดินไปถึง หมากรุกตัวที่มีสิทธิ์เดินมีสิทธิ์กินหมากรุกฝ่ายศัตรูได้ ไม่ว่าหมากรุกในตาจะมีศักดิ์ใด แต่จะกินขุนไม่ได้เป็นอันขาด การแพ้ชนะอยู่ที่ล้อมขุนให้จนแล้วใช้หมากรุกตัวใดตัวหนึ่งรุก คือไปตั้งในตาที่สามารถจะเดินไปกินขุนได้ เมื่อฝ่ายใดใช้หมากรุกตัวใดรุกขุนอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องขยับขุนหนีทุกครั้ง ถ้าขุนไม่สามารถขยับหนีได้ โดยอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่มี

โอกาสรุก เร็วกว่าขุนอับ เป็นไม้แพ่ไม้ชนะ ดังนั้นการ จะเอาชนะต้องรุกให้ขุนจน
ไม่อาจเดินไปตาใดได้ กรณีรุกขุนแล้ว ฝ่ายศัตรูต้องขยับขุนหนีทำให้ฝ่ายรุกมีโอกาส
กินหมากตัวอื่นได้ เร็วกว่า รุกฆาต"¹

รายละเอียดที่เกี่ยวกับการเล่นหมากรุกนี้ ตรงกับในปริศนาคาถาหายที่คาตอบ
คือ หมากรุก ดังนี้

เสเหลือมจัตุรัส ท้าวพรหมทศขึ้นกรองเมือง บ่าวไพร่ตายเปลือง เหลือเอาเจ้าเมือง
ออกรบกัน (ภาคใต้)

สี่มุมสี่แ่ง สี่แม่จัตุรัส ผู้คนเจียมสังค ฆ่าฟันกันตาย เหลือแต่นายสองคน (ภาคใต้)

มีตัวเป็นไม้แกะคอ หน้างอไม่ยอมเงย โลกโหลกันแป้ก ๆ แฉกแล็กกระเด็น (ภาคใต้)

สี่มุมสี่แ่ง สี่แม่จัตุรัส ผู้คนเจียมสังค ฆ่าฟันกันตาย เหลือแต่นายสองคน (ภาคกลาง)

6.6 หมากฮอส หมากฮอสเป็นการเล่นอย่างหนึ่ง เดิมบนกระดานหรือกระดาน
ที่เป็นรูปสี่เหลี่ยม ห้าเป็นตา ๆ รวม 64 ตา ระบายสีตาหนึ่งวันตาหนึ่ง มีตัวเดินข้างละ
แปดตัว วางเป็นสองแถว แถวจะสี่ตัว บนตาที่ระบายสีเดินทแยงกินใจข้ามตาของอีก
ฝ่ายหนึ่ง ถ้าเข้าถึงแนวหลังสุดของฝ่ายตรงข้ามได้เรียกว่า "เข้าฮอส" ตัวที่เข้าฮอสนั้น
เรียกว่า "ฮอส" โดยให้ตัวเพิ่มตัวซ้อนอีกหนึ่งตัว แล้วสามารถเดินตาขาวได้ เพราะปกติ
ถ้าไม่ใช่ฮอสจะเดินเพียงทีละตาเท่านั้น ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถกินตัวข้างอีกฝ่ายหนึ่ง
ได้หมากก่อน ก็ถือว่าชนะ ดังปริศนาคาถาภาคกลางว่า

สี่เหลี่ยมเป็นแคร่ สี่แคร่จัตุรัส ผู้คนแออัด ฆ่าฟันกันตาย - หมากฮอส (ภาคกลาง)

6.7 ลิเก ในกระบวนการแสดงบนเวทีของไทย ดูเหมือนว่า "ลิเก" จะเป็
การแสดงที่คนไทยโดยทั่วไปให้ความสนใจเป็นพิเศษ ซึ่งอาจเรียกได้ว่า "ลิเก" เป็น
สัญลักษณ์ของคนไทยกับชาวมลายู²

¹อุทัย สันธุสาร สารานุกรมไทย เล่ม 23 หน้า 4500 - 4501

²สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ลิเก หน้า 19

เรื่องราวที่นำมาเล่นลิเก มักเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ มีการกล่าวถึงการ
เหาะเหินเดินอากาศด้วย ดังปรากฏในปริศนาคาถาที่คาตอบคือ ลิเก ดังนี้
เหาะเหินเดินท้าว พอเสร็จเรื่องเสร็จราวเหินท้าวไม่เป็น - ลิเก (ภาคใต้)
คำว่าลิเกนี้ ชาวบ้านทั่วไปอาจจะเรียกว่า ยี่เก ซึ่งเข้าใจว่าจะเป็นการ
แสดงที่ดัดแปลงมาจากชาวไทยอิสลามทางภาคใต้ ดังที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้กล่าวถึง
ประวัติของลิเก ว่า

"ลิเกเป็นการแสดงที่แพร่หลายมาจากภาคใต้ โดยชาวไทยมุสลิม ซึ่งนิยมการ
แสดงชนิดนี้มานานก่อน พ.ศ. 2423 อันเป็นหลักฐานทางเอกสารเก่าที่สุด
ที่ลิเกมีการแสดงในกรุงเทพฯ ลิเกสมัยนั้นเป็นการแสดงเชิงศาสนาอิสลาม
ประกอบดนตรีเพื่อความบันเทิงเป็นสิริมงคล ต่อมาลิเกแยกตัวออกไป เป็นลิเกเบร
หรือลาตักสายหนึ่งและมาเป็นอันดาลาละหรือลา-คอนซุตสั้น ๆ อีกสายหนึ่ง
อันดาลาละนี้เจริญมาเป็นลิเกบันตน แล้วจากนั้นก็ค่อย ๆ กลายมาเป็นลิเกลูกบท
โดยอิทธิพลของปี่พาทย์ ต่อมาก็รับเอาแบบแผนการแสดงละครไปใช้ทั้งเรื่อง
และวิธีเล่นเกิดเป็นลิเกทรงเครื่อง ลิเกเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะของการแสดง
ไปไม่หยุดยั้ง โดยนาการแสดงที่กำลังนิยมในยุคนั้น มาดัดแปลงให้เข้ากับ
การแสดงเพื่อยังชีวิตรอด ดังที่ลิเกพยายามนำเพลงลูกทุ่งที่กำลังนิยมอยู่ใน
ปัจจุบัน ไปใช้ในการแสดงของตนบ้าง นอกจากนี้ เมื่อลิเกไปแพร่หลาย
ในถิ่นใดถิ่นหนึ่งเขาจะดัดแปลงที่นิยมกันในท้องถิ่นนั้นมาผสมทำให้ลิเกกลายรูป
ไป เช่น เป็นหมอลาหมูหรือลิเกลาวในอีสาน เป็นลิเกเขมรในอีสานใต้"¹

6.8 จ๊ว จ๊วเป็นมหรสพอย่างหนึ่งของจีน ที่เล่นเป็นเรื่องเป็นราว มีการขับร้อง
และเจรจาประกอบท่าทางที่แสดง² คนจีนที่เข้ามาในเมืองไทยคงเป็นผู้นำเข้ามา จนเป็น

¹สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ลิเก หน้า 19

²ราชบัณฑิตยสถาน สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 7 หน้า 4289

การแสดงที่รู้จักแพร่หลายของคนไทย โดยมักเล่นตามงานเทศกาล และงานฉลองสมโภชต่าง ๆ ทั้งในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี กล่าวถึงงานฉลองวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่ง กล่าวถึงมหรสพนาฏนาถในงานฉลองคราวนั้นว่า "...มีหุ่นลาวโรงหนึ่ง ละคร เขมรโรงหนึ่ง จั้วจีนโรงหนึ่ง..."¹ ทั้งในปริศนาคาถายที่คำตอบคือ จั้ว ทั้งนี้มาจากเมืองจีน ปกตินี้ให้คนดู - จั้ว (ภาคกลาง, ภาคใต้)

6.9 หนังตะลุง เป็นมหรสพของไทยมาแต่โบราณ เป็นที่นิยมเล่นกันมากในจังหวัดภาคใต้ จนกล่าวได้ว่าเป็นมหรสพพื้นเมืองของภาคใต้ ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของคนใต้อยู่ไม่น้อย นอกจากนั้นบทพากย์และบทเจรจาของหนังตะลุงยังสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและทัศนคติของชาวบ้านที่แฝงอยู่ในบทพากย์และเรื่องราวของหนังตะลุง²

เครื่องมือที่ใช้ในการเล่นหนังตะลุงนั้น ประกอบด้วย จอผ้า ตัวหนังคนพากย์ และเครื่องให้จังหวะ ตัวหนังนั้นนับเป็นอุปกรณ์สำคัญ โดยทำจากหนังของสัตว์ เช่น หนังวัว หนังควายหรือหนังเก้ง เป็นต้น นำหนังมาแช่ในน้ำส้ม แล้วเอามาชุคให้บางใส ซึ่งให้ถึง วาครูปสมมุติของตัวละครลงบนแผ่นหนัง เช่น รูปพระ รูปนาง รูปยักษ์ หรือรูปตัวละครอื่น ๆ คอกจากนั้นก็นำबाटค้อออกเป็นรูป ระบายสี แล้วใช้คัตเตอร์สำหรับถีดหรือปากที่หน้าจอ ใส่มือและไม้ผูกติดกับมือสำหรับเชิด ถ้าเป็นรูปตัวพระ ตัวนาง ค่องทาตัวหนังให้ประณีตเป็นพิเศษ ถ้าเป็นรูปตัวตลกก็ไม่จำเป็นต้องพิถีพิถันมาก

ตัวหนังนี้ ปริศนาคาถายได้นำท้าวว่า ทำจากหนังสัตว์ โดยสัตว์ที่เป็นเช่นนั้น ไก่นำไปทั้งตัวทั้งแกงแล้ว แคะส่วนที่เป็นหนัง ยังปล้ำอยู่ คือยังพยายามเคลื่อนไหวอยู่ในรูปของตัวละครต่าง ๆ ในการแสดงหนังตะลุง ทั้งปริศนาคาถายภาคใต้ว่า ตัวก็แล้ว แกงก็แล้ว ยังแต่ลูกแกวปล้ำอยู่ไครงไครง - รูปหนังตะลุง

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี หน้า 146

²สุดาภรณ์ สงวนสุข "หนังตะลุง" ใน สารคดีมรดกไทย หน้า 192

"1. ลักษณะทั่ว ๆ ไป จะต้องมียูปร่าง ประเปรียว ช่วงตัวยาว ท้องกึ่งลาตัวค่อนข้างหนา หลังหนาแบน คอสั้น หนาใหญ่ ช่วงขาสั้นและลำสัน คิ้วหนา ตาเล็ก สีตาคำ ใบหูเล็ก โหนกสูงใหญ่ (ภาคใต้ เรียกว่าหนอก) มีขวัญที่ใต้ โหนกและกลางหลัง เยื้องไปทางด้านหน้าเหนียงคอ (ภาษาใต้เรียกว่าแครง) ห้อยนยาน เขาแข็งแรง ปลายเขาแหลมโค้ง โคนเขาทั้งสองใหญ่ หางยาว เรียวจกพื้นดิน โคนหางใหญ่ ปลายหางเป็นพู่สวยงาม ลูกอ๊อดทะเลเล็ก ขนสั้น ละเอียดยเป็นมัน แต่ที่หน้ามีขนยาวเวลาเคี้ยวเอื้องน้ำลายเป็นฟอง และกีบคิน จิก เป็นต้น

2. ลักษณะเฉพาะพันธุ์ โคอุสุภราช โคนิคินนิยมเลี้ยงไว้ชน จักว่าเป็นพระยาโคกก็ได้ คือ สีขาวปลอด...โคนิด โคนิคินเป็นโคพันธุ์ที่อีกชนิดหนึ่ง เชื่อกันว่าให้ลาภแก่ผู้เลี้ยง ลักษณะพิเศษคือ มีปัสสาวะดำในวันพระ แต่ในวันอื่น ๆ อาจไม่ดำ ส่วนสีของเท้าอาจจะดำหรือไม่ใช้ก็ได้

โคบิณฑาขาว เป็นโคสีขาวปลอด ลักษณะที่น่าสังเกตคือ เล็บยาว หางยาว เขาเป็นมัน

3. ลักษณะคิตามสีตัว วัวทางภาคใต้ มีสีต่างกันถึง 7 สี แต่สีที่สำคัญคือ ขาวปลอด ดำนิล แดง ลาย (คือ ดำแซมขาว) ลังสาค (คือ คอดำ หัวดำ ตรงกลางขาว) และโหนด (คือหัวแดง คอดำ ท้ายดำ ตรงกลางแดง แต่ดำคินขาวเรียก ลังสาคชนิดหนึ่ง)..."¹

7. ความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตาม ว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนั้นอาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นได้²

¹ประยูรธ สิริพิพัธ์ พระราชประวัติและประเพณีชาวบ้าน หน้า 410 - 411

²ประสาธ อิศรปริศา และคณะ ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวอีสาน

6.10 ว๊วน นับเป็นกีฬาอย่างหนึ่งที่แพร่หลายนิยมกันมากในภาคใต้ ว๊วนที่นำมานั้นต้องคัดเลือกมาอย่างดี เป็นพันธุ์ว๊วนโดยเฉพาะ ว๊วนใช้งานธรรมดาจะนำมาเป็นว๊วนไม่ได้ และใช้เฉพาะว๊วนตัวผู้เท่านั้น โดยนำว๊วนมาที่สนาม ซึ่งเรียกว่า ม่อนชนว๊วนหรือม่อนว๊วน สนามมักจัดไว้ถาวรเหมือนสนามมวยเป็นรูปสี่เหลี่ยมหรือวงกลมโดยใช้เนื้อที่ประมาณ 2 - 3 ไร่ การชนว๊วน นอกจากเป็นการแข่งขันเอาแพ้ชนะ ระหว่างว๊วนสองตัวแล้วก็มักมีการพนันขันต่อกันด้วย

ปรีศนาภาทายไคกล่าวถึงลักษณะอาการของว๊วนสองตัวที่กำลังแข่งว๊วนกัน ดังปรีศนาภาทายที่คาตอบ คือ ว๊วน ดังนี้

แปดกินยันตรนธรณี เองหางวี สู้ลูก (ภาคใต้)

แปดกินยันยันตรนธรณี สองหางซี้ สู้หุซัน นัยนาคาเป็นมัน หยับไปหยับมา (ภาคใต้)

ประวัติกีฬาว๊วนนั้น จะมีความเป็นมาอย่างไร และทำไมจึงนิยมในภาคใต้นั้น ไม่มีผู้ใดทราบแน่ชัด เพียงแต่มีผู้ให้ความเห็นว่า "น่าจะได้นำมาจากชาวโปรตุเกส ซึ่งเข้ามาเจริญพระราชปกครองกับไทยในสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา และพระรามาธิบดี ได้ทรงอนุญาตให้ชาวโปรตุเกสเข้ามาทำการค้าใน 4 เมืองของไทยคือ กรุงศรีอยุธยา นครศรีธรรมราช ปัตตานี และมะริด ชาวโปรตุเกสจึงได้เผยแพร่ขนบธรรมเนียมหลายอย่าง เช่น การคิกตลาคนัด การทาเครื่องถม และการชนว๊วนรวมอยู่ด้วย"¹

ลักษณะของว๊วนที่ดีโดยทั่วไปนั้น นอกจากจะต้องมีใจทรหดอดทนมีไหวพริบในการชนแล้ว ยังจะต้องพิจารณารูปร่างของว๊วน โดยเฉพาะจะพิจารณาจาก "สีหรือพันธุ์ เขา และขวัญ"² โดยจะนำรายละเอียดเฉพาะลักษณะที่สำคัญของว๊วนที่คัมภีร์กล่าวไว้ ดังนี้

¹ประยูร สิริพิพันธุ์ พระราชประเพณีและประเพณีชาวบ้าน หน้า 410

²ประพนธ์ เรืองณรงค์ "การดูลักษณะว๊วน" ใน ทักษิณสารคดี หน้า 78

6.10 ว๊วน นับเป็นกีฬาอย่างหนึ่งที่แพร่หลายนิยมกันมากในภาคใต้ ว๊วนที่นำมาชนนั้นต้องคัดเลือกมาอย่างดี เป็นพันธุ์ว๊วนโคยเฉพาะ ว๊วนใช้งานธรรมดาจะนำมาเป็นว๊วนไม่ได้ และใช้เฉพาะว๊วนตัวผู้เท่านั้น โดยนำว๊วนมาที่สนาม ซึ่งเรียกว่า บ่อนชนว๊วนหรือบ่อนว๊วน สนามมักจักไว้ดوائرเหมือนสนามมวยเป็นรูปสี่เหลี่ยมหรือวงกลมโดยใช้เชือกที่ประมาณ 2 - 3 ไร่ การชนว๊วนนี้ นอกจากเป็นการแข่งขันเอาแพ้ชนะ ระหว่างว๊วนสองตัวแล้วก็มักมีการพนันขันต่อกันด้วย

ปริศนาकाथाได้กล่าวถึงลักษณะอาการของว๊วนสองตัวที่กำลังแข่งว๊วนกัน ดังปริศนาकाथाที่คาตอบ คือ ว๊วน ดังนี้

แปดกินยันยันธรณี สองหางวี สี่หูคิก (ภาคใต้)

แปดกินยันยันธรณี สองหางชี สี่หูชัน นัยน์ตาเป็นมัน หยับไปหับมา(ภาคใต้)

ประวัติกีฬาว๊วนนั้น จะมีความเป็นมาอย่างไร และทำไมจึงนิยมในภาคใต้นั้น ไม่มีผู้ใดทราบแน่ชัด เพียงแต่มีผู้ให้ความเห็นว่า "น่าจะได้อาจากชาวโปรตุเกส ซึ่งเข้ามาเจริญพระราชไมตรีกับไทยในสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา และพระรามาธิบดี ได้ทรงอนุญาตให้ชาวโปรตุเกสเข้ามาทำการค้าใน 4 เมืองของไทยคือ กรุงศรีอยุธยา นครศรีธรรมราช ปัตตานี และมะริด ชาวโปรตุเกสจึงได้เผยแพร่ขนบธรรมเนียมหลายอย่าง เช่น การติดตลาดนัด การทำเครื่องถม และการชนว๊วนรวมอยู่ด้วย"¹

ลักษณะของว๊วนที่ดีโดยทั่วไปนั้น นอกจากจะต้องมีใจทรหดอดทนมีไหวพริบในการชนดีแล้ว ยังจะต้องพิจารณารูปร่างของว๊วน โดยเฉพาะจะพิจารณาจาก "สี่หรือพันธุ์ เขา และขวัญ"² โดยจะบรรยายละเอียดเฉพาะลักษณะที่สำคัญของว๊วนที่กล่าวไว้ดังนี้

¹ประยูรธ สิริพันธ์ พระราชประเพณีและประเพณีชาวบ้าน หน้า 410

²ประพนธ์ เรืองณรงค์ "การดูลักษณะว๊วน" ใน ทักษิณสารคดี หน้า 78

ความเชื่อที่สะท้อนวาทปริศนาความตาย ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับราหูอมจันทร์ หรือกบกินเคียน ความเชื่อเรื่องผีและศาลพระภูมิ ดังนี้

7.1 ราหูอมจันทร์หรือกบกินเคียน ความเชื่อนี้เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติคือการเกิดจันทรุปราคาหรือสุริยุปราคา เป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้พระจันทร์หรือพระอาทิตย์มีอุปจัวขณะ เนื่องจากถูกเงาของโลกบังในขณะที่โคจรมาพบกันในแนวเส้นตรง

ปรากฏการณ์คนไทยสมัยก่อนไม่ทราบว่าเกิดจากสาเหตุใด จึงเข้าใจว่าเป็นการกระทำของพระราหูหรือกบ ดังนั้นเมื่อเกิดจันทรุปราคาหรือสุริยุปราคา ชาวบ้านก็พากันส่งเสียง ปิงปิง เคาะต้นไม้ ฯลฯ โดยเชื่อว่าจะให้พระราหูหรือกบตกใจเพื่อจะได้คลายพระจันทร์หรือพระอาทิตย์ ซึ่งอาการดังกล่าวในปริศนาความตายเปรียบเป็นอาการเหมือนคนเมา ดังนี้

สูงเทียมเขาเขียว กินคนเคียวเมาหมึคทั้งเมือง — ราหูอมจันทร์ (ภาคใต้)
 เห็นคอกหนึ่งอยู่เหิงภูเข กินคนเคียวเป็นบ้าหมกหนู — กบกินเคียน (ภาคอีสาน)
 เห็นคอกน้อยของปูชอบเขียว กินคนเคียวบานโตทั้งบ้าน — กบกินเคียน (ภาคเหนือ)

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของถิ่นต่าง ๆ โดยอธิบายสาเหตุที่พระราหูอมพระจันทร์หรือกบกินเคียน ซึ่งมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป แต่พบว่า นิทานเรื่องใหญ่ที่เหมือนกัน คือ เป็นการตามมาแก้แค้นของพระราหูหรือกบที่มีต่อพระจันทร์หรือพระอาทิตย์ ดังนี้

นิทานชาวมานของชาววังหัวคางทอง กล่าวถึงสาเหตุของพระราหูอมพระจันทร์ไว้ดังนี้

"เล่ากันว่า เมื่อชาติก่อนพระอาทิตย์กับพระจันทร์เป็นหญิงสองพี่น้องฝ่ายพระราหูเป็นบ่าวของสองนาง นายหญิงทั้งสองเป็นคนใจบุญ มักพาไปหาบุญทั่วทุกหมู่บ้าน วันหนึ่งโกรธบ่าวคือพระราหูว่าลืมหาช้อนตักแกงไปตักของหาบุญสองครั้งสองหนแล้ว จึงเอาช้อนตอยหัวบ่าว กลางผู้คนที่มาหาบุญเห็นกันทั่ว บ่าวทั้งเจ็บ

ทั้งอาบกันทั้งวัด แค้นใจนามมากจึงอธิษฐานว่า เกิดมาชาติหน้าฉันใดขอให้พบ
กันอีก จะจองเวรเป็นอริแก่กัน ถึงว่านางทั้งสองพี่น้องจะมีบุญวาสนาสักแค่ไหน
ก็ขอให้ได้มีสักเวลาที่จะทำให้มัวหมอง อาบซาบหน้าให้คนอื่นเห็นหมดทั้งโลก

คำอธิษฐานของบ่าวไค้ผลเหมือนที่ตั้งใจ ขอให้บ่าวไปเกิดเป็นพระราหู
นายสองคนไปเกิดเป็นพระอาทิตย์กับพระจันทร์ โจรไปในอากาศ ฝ่ายราหู
ก็คอยที่อยู่ จะหาเวลาแก้ลาล้างอาบ ฝ่ายพระอาทิตย์พระจันทร์นั้น ถึงจะรู้
กำหนดล่วงหน้าว่าเมื่อใดพระราหูจะมาแก้ล้างรังแกทำให้อาบแก่คนทั้งโลกก็จริง
แต่ก็ป้องกันอะไรก็ไม่ได้ จะหลีกเลี่ยงก็ไม่พ้น เหวศอื่น ๆ บ้าง มนุษย์บ้าง ต้อง
ช่วยกันที่ช่อง คีกลอง ไหร้อง ส่งเสียงดังช่วยเหวศทั้งสองให้พ้นพระราหู"¹

นิทานท้องถิ่นของจังหวัดนนทบุรี กล่าวถึง สาเหตุที่พระราหูไล่กินพระอาทิตย์
และพระจันทร์ ดังนี้

"ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีพี่น้องสามคนอยู่บ้านเดียวกัน พ่อแม่เมื่อก่อนจะตายก็
สั่งเสียให้พี่น้องช่วยกันดูแลน้องคนเล็ก แต่พี่ทั้งสองคนเกลียดน้องคนเล็กมาก
มักจะแกล้งอยู่เสมอ บางทีก็ปล่อยให้อด แกล้งน้องคนเล็กก็อดทน เพราะพ่อแม่
สั่งสอนให้นับถือเชื่อฟังพี่ วันหนึ่งที่วัดข้าง ๆ บ้านมีงานทำบุญ พี่คนโตก็คิดชั่ว
ใส่ขันทอง พี่คนรองก็คดข้าวใส่ขันเงิน พวกกันไปทำบุญที่วัด แต่ก่อนไปก็ใส่
บุญแจ้ทองเก็บของเสียด้วย เพื่อแกล้งไปให้น้องเล็กมีภาชนะดี ๆ ใส่ไปทำบุญ
น้องคนเล็กหาอะไรจะใส่ข้าวไปวัดก็ไม่มี นึกโกรธพี่ทั้งสองมากจนท้าวบ้านก็เจอ
แต่กระบุงใบเดียว จึงคดข้าวใส่แบกกระบุงไปที่วัด พวกชาวบ้านเห็นน้องคนเล็ก
แบกกระบุงมาก็พากันหัวเราะ บางคนก็ร้องถามว่า "พ่อเอ๋ย ไม่มีอะไรจะใส่
มาหรือ" น้องคนเล็กทั้งโกรธทั้งอาบ จึงตั้งใจอธิษฐานว่า ถ้าชาติหน้ามีจริง
พี่ทั้งสองไปเกิดเป็นอะไร คนจะขอไปเกิดเป็นศัตรู และแกล้งให้พี่ทั้งสองได้รับความ
อับอายบ้าง

¹ ภูธราบ มลลิกะมาส คติชาวบ้าน หน้า 151 - 152

ผลบุญที่พี่น้องทั้งสามคนตั้งใจทำบุญนั้น เมื่อพี่คนโตตามไปก็ไปเกิดเป็นพระอาทิตย์ น้องคนรองได้ไปเกิดเป็นพระจันทร์ น้องคนเล็กก็ได้ไปเกิดเป็นเทวดาเหมือนกัน มีชื่อว่า พระราหู แต่เพราะทำบุญด้วยกระบุงจึงมีรูปร่างใหญ่โต ผิวดำ หน้าตาเหมือนยักษ์ พระราหูได้ทราบว่าพี่ทั้งสองไปเกิดเป็นพระอาทิตย์และพระจันทร์ ก็ออกติดตามหา เมื่อพบกันทั้งสองก็เยาะเย้ยอีก จึงเกิดต่อสู้กัน แต่พระราหูเก่งกว่า จึงจับพี่คนเล็กเข้าไปในท้อง พวกชาวบ้านตกใจ กลัวพระอาทิตย์และพระจันทร์ จะเป็นอันตรายก็พากันตีเกราะเคาะไม้ หรือส่งเสียงอึกทึก เมื่อราหูได้ยินก็ตกใจ จึงคายพี่ออก พระอาทิตย์และพระจันทร์จึงหนีไปได้ ทุกวันนี้พระราหูก็ยังติดตามหา พระอาทิตย์และพระจันทร์อยู่ตลอดเวลา และเมื่อพบก็จับกินเสีย ชาวบ้านเรียกว่า เกิดสุริยหรือจันทร์อัสดง และชาวบ้านก็จะช่วยกันตีปี่ บึงปี่น ตีเกราะ เคาะไม้ ส่งเสียงอึกทึกเพื่อขับไล่พระราหูทุกครั้งไป¹

ทางจากใต้ ญิณญู จิตต์ธรรม เล่าความเป็นมาของราหูอมจันทร์ไว้ว่า

พระราหูรังแกพระจันทร์ ซึ่งเป็นลูกคนสุดท้อง แม่รักพระจันทร์มากที่สุด จึงถูกราหูซึ่งมีความอิจฉาริษยารังแกอยู่เรื่อย ๆ และเกลียดพระจันทร์ต่าง ๆ นานา เมื่อราหูจับพระจันทร์หรือราหูอมจันทร์ เพื่อจะกินพระจันทร์เสีย (จันทร์ปราคา) ตอนนั้นว่ากันว่า แม่ของพระจันทร์ได้ไปขอร้องให้คนช่วย ชาวบ้านเมื่อเห็นเคื่อนเป็นจันทร์ปราคาก็ช่วยทำให้ราหูตกใจจะได้คายพระจันทร์เสีย ทางภาคใต้ตามที่ข้าพเจ้าเคยได้ยินและว่าเองว่า "ช่วยจันทร์เจ้าเอ๋ย คายเอ๋ยคายเหอ" และมีอีกว่า "ช่วยพระจันทร์เจ้า ราหูเข่าอย่าช่วยมันเลย" เสียงช่วยจันทร์จะดังไปทุกหมู่บ้านตำบล ใครนอนอยู่ต้องปลุกให้ตื่นช่วยจันทร์ ใครมีปิ่นก็ยิง ใครมีของใช้อะไรก็ต้องปลุกหมก เช่น พระเครื่องราง ข้าวในลอม อวูชต่าง ๆ ตีเกราะ เคาะ

¹ วรรณ ฤทธิเดช กสิชาวนาน หน้า 70 - 71

คนไม่ ฯลฯ ถ้าใครไม่ปลุกเขาถือว่าจะต้องมีอันเป็นไปที่เรียกว่าถูกจันทร์ เช่น
ชาวถูกจันทร์จะเป็นชาวที่ไม่อุดมสมบูรณ์ในปีต่อ ๆ ไป"¹

ทางภาคเหนือก็มีนิทานชาวบ้าน อธิบายปรากฏการณ์เกิดจันทร์ปราคา ซึ่ง
เรียกว่า กบกินเคียน ดังนี้

"ในสมัยก่อนพระเจ้าเหา มีครอบครัวหนึ่งได้ตั้งบ้านเรือนอยู่นอกเมือง
ครอบครัวนี้มีสมาชิกภายในครอบครัว 4 คน มีพ่อ แม่ ลูก ซึ่งเป็นสาวทั้ง 2
คน ในสมัยก่อนนั้น ถ้าครอบครัวไหนมีลูกสาวก็จะได้รับการอบรมภายในบ้าน
เรื่องข้อบทรบสั่งสอนก็เกี่ยวกับการเป็นแม่บ้านที่ดี เช่น การจัดการภายในบ้าน
เกี่ยวกับความประพฤติกิริยา มารยาท ตลอดจนการทำอาหาร

ในครอบครัวนี้ก็ได้อบรมในเรื่องต่าง ๆ ตามธรรมเนียมประเพณี อยู่
ต่อมาไม่นานทั้ง 2 คน ก็สามารถที่จะหาได้อย่างชำนาญ

วันหนึ่งพ่อแม่ก็บอกให้ลูกสาวทั้ง 2 คนไปหาอาหารเพื่อจะทดสอบฝีมือ
สองคนก็เข้าไปในครัว จัดเครื่องใช้ต่าง ๆ เรียบร้อยแล้วก็ช่วยกันหาจน
สำเร็จ

ในตอนท้ายทั้งสองคนก็ทดลองชิมดูรสชาติที่ตนได้หามาแต่ด้วยรสชาติ
ไม่ถูกปากซึ่งกันและกัน ทั้งสองก็ได้โต้แย้งกันถึงเรื่องนี้จนเกิดโทสะ คนพี่ก็เอา
ทัพพี (ปาก) เข้าปากหน้าของสาว ส่วนน้องสาวนั้นก็เอาสาก (ครก) ฟาด
หน้าพี่สาวของตัวเอง การต่อสู้เกิดขึ้น จนในที่สุดทั้งสองต่อสู้กันจนตายคาที่

เมื่อทั้งสองตายไปแล้ว ก็มีขบวนพาเอาวิญญาณไปพิพากษาและตัดสินว่า
ทั้งสองหาการอันน่าอัศจรรย์สมควรที่จะตกนรกทั้ง 7 ชั้น เมื่อตกนรกแล้วก็ให้คน
พี่ไปเกิดเป็นเคียน คนน้องให้เกิดเป็นกบ และคนทั้งโลกได้มองเห็นการกระทำ
อันนี้ไปตลอดเวลา

¹ วิญญู จิตธรรม เพลงพื้นเมืองภาคใต้ หน้า 122 - 123

เมื่อทั้งสองไปเกิดแล้ว ก็ยังตามอาสาคันอยู่ เมื่อเวลาที่ได้มาพบกัน คนนั้น
ก็จะไปถามคนที่ตั้งที่เราเห็นกัน"¹

ส่วนเรื่องราวหุอมจันทร์ ที่พระยาสุรจาภิรมย์ค้นคว้ามาจากบ่อเกิดรามเกียรติ์
พระนารายณ์สิบปาง และหนังสือเกี่ยวกับเทวหลายเล่ม ได้กล่าวถึงเรื่องราวหุอมจันทร์
ไว้ดังนี้

"ในสมัยหนึ่งพระนารายณ์ไค้ฉวตารเป็นเต่า คือปางกุมารวตาร เทวคาและอสูร
ร่วมกันตั้งพิธีกวนเกษียรสมุทร ทำน้าอมฤตไค้สมปรารถนาแล้ว พระราหูไค้แปลงตัว
เป็นเทวคาเข้าไปในเทพชุมนุม จึงไค้กินน้าอมฤตด้วย พระอาทิตย์ พระจันทร์เห็น
เข้าจึงไค้ฟ้องต่อพระนารายณ์ พระองค์กริ้วขมวด้วยจักร ถูกกายพระราหูขาดไป
ครึ่งตัว อาศัยเหตุที่ไค้ดื่มแล้ว น้าอมฤต พระราหูจึงไม่ตาย ห่อนหัวไปอยู่ใน
อากาศเป็นพระราหู กอดจับพระอาทิตย์ และพระจันทร์กินหรือดื่มเพื่อเป็นการ
แก้แค้นอยู่เนือง ๆ ที่เราเรียกกันว่า จันทร์ปราคาและสุริยปราคา .."²

7.2 ผีและศาลพระภูมิ ความเชื่อเกี่ยวกับผี ที่สะท้อนจากปริศนาคาถาย
นั้น กล่าวว่าผีเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน แต่คนกลัวกันทั้งเมือง ดังปริศนาคาถายภาคกลางว่า
ไม่มีตัวไม่มีตน คนกลัวทั้งเมือง

— ผี

เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีนี้ เสฐียรโกเศศ กล่าวไว้ในผีลางเทวดาว่า

"สิ่งใดตามปกติไม่สามารถจะมองเห็นตัวได้ แต่เราถือหรือเข้าใจเองว่ามี
ฤทธิ์ และอำนาจอยู่เหนือคน อาจให้ดีหรือให้ร้าย คือให้คุ้มหรือให้โทษแก่เรา
ได้ สิ่งอย่างนี้เรากลัวเกรงและลางที่กัต้องนับถือด้วย เราเรียกสิ่งที่ว่านี้ว่า
ผี จริงอยู่ ลางคนเคยเห็นผี แต่ว่าเห็นนั้นไม่ใช่เห็นตัวจริงของผี ผีนั้นตัวจริง

¹ไพโรธ เลิศพิริยกุลมล คติชาวบ้านลานนาไทย หน้า 123 - 124

²พระยาสุรจาภิรมย์ เทวกาเนติ หน้า 60 - 61

จะมีอย่างนั้นก็มีใครทราบ ทราบแต่ว่าถ้าต้องการจะให้เห็นตัว ก็มักจะ
 สาแดงเป็นรูปร่างต่าง ๆ ไม่ชัดเจน หรือ ไม่ก็เป็นรูปร่างต่าง ๆ ตามแต่
 ต้องการจะให้เห็น หรือตามที่เราจะเห็นไปเอง และว่านั่นแหละคือ ผี..."¹

พระภูมิเจ้าที่เป็นผีจาวพวกหนึ่ง ที่คนไทยมักจะปลูกเป็นศาลไว้ให้พระภูมิสิง
 สถิตอยู่ เพื่อสำหรับสังเวชบูชา หรือขอความคุ้มครองต่าง ๆ โดยเฉพาะเมื่อปลูกสร้าง
 บ้านเรือนมักปลูกศาลพระภูมิเพื่อให้พระภูมิเจ้าที่คุ้มครองดูแล โดยสร้างเป็นรูปบ้านเล็ก ๆ
 อยู่บนปลายเสาปักไว้ ดังปริศนาคาถาที่คาตอบคือ ศาลพระภูมิ ดังนี้

จะว่าบ้านก็ไม่ใช่ ปลูกเอาไว้นบนเสาเดียว

(ภาคกลาง)

บ้านไหนมีเสาเดียว

(ภาคใต้)

ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมินี้ นับว่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต
 ของคนไทยอยู่มาก ดังเห็นได้จาก ทุกบ้านมักจะมีศาลพระภูมิตั้งอยู่หน้าบ้าน แต่ก่อนก็ทำ
 เป็นบ้านไม้เล็ก ๆ เท่านั้น แต่ในปัจจุบันพบว่า ศาลพระภูมิมักทำด้วยปูน เป็นรูปปราสาท
 ราชวังใหญ่โตสวยงาม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงฐานะทางเศรษฐกิจของเจ้าของบ้านได้ด้วย ดังที่
 เสฐียรโกเศศ กล่าวถึง ศาลพระภูมิไว้ในหนังสือชีวิตชาวไทยสมัยก่อน ดังนี้

"ที่ตั้งศาลพระภูมิไว้คานหน้าบริเวณบ้าน ส่วนคานหลังของบ้านไม่มีใครตั้งศาล
 พระภูมิ เพราะถือว่าไม่เป็นไร ด้วยพระภูมิตานเป็นผี กุเลาไค้ทั่วถึงเหมือนกัน
 ทั้งผีอันซึ่งเป็นผีเลว ถ้ามันมาก็ไม่เข้าทางหลังบ้าน จะคงเข้าทางประตู
 เสมอไป. . ศาลพระภูมิเจ้าที่แต่ก่อน เป็นรูปเรือนไม้ หากกลายเป็นเรือนแบบ
 ไทย ๆ มี軒ชั้นบนเป็นเหมือนคันทองเปิดข้างหน้าห้องโถง เป็นที่สำหรับไว้รูป
 เจว็ดพระภูมิเจ้าที่ พ้นชั้นล่างยื่นออกมาเป็นที่สำหรับตั้งเครื่องสังเวชและเครื่อง
 บูชาห้องชั้นบนจึงเป็นคันทึรโอรานของพระภูมิเจ้าที่ ผู้ใดจะละลาละลวงเข้าไป

วางสิ่งของอะไรไม่ได้ จะวางไว้ที่พื้นชั้นล่างเท่านั้น เคียงข้างศาลพระภูมิเจ้าที่
ก็มีวิวัฒนาการ เป็นความเจริญก้าวหน้า แทนที่จะเป็นไม้ แต่เป็นหล่อด้วยปูนซีเมนต์
เป็นรูปวิมานสามห้องอย่างที่เราเคยได้ยินกันว่า ทาเป็นรูปคล้ายวิหารกัณฐี เป็น
ปราสาทยอดแหลมและปราสาทยอดปรางค์ก็มี"¹

8. ศาสนา

ศาสนาที่สะท้อนจากปรีศนาคาถาบาย คือ ศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาประจำ
ชาติของไทย เพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธหรือที่เรียกว่า พุทธศาสนิกชน โดย
ปรีศนาคาถาบอกกล่าวถึง บุคคล หลักธรรม สิ่งก่อสร้าง และการปฏิบัติอันเป็นผลเนื่องมาจาก
ศาสนา

บุคคลและหลักธรรมที่สะท้อนจากปรีศนาคาถาบาย ได้แก่ พุทธบริษัท 4 คือ
ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระรัตนตรัยหรือแก้ว 3 ประการ อันเป็นที่เคารพของ
พุทธศาสนิกชน คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ดังในปรีศนาคาถาบายว่า
สี่คนหาม สามคนแห สองคนอยู่ แตะคนหนึ่งอยู่ไกล - อุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ ภิกษุณี,
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์,
บุญบาป, นิพพาน (ภาคกลาง)

พระศาสดาองค์พระคาบอด พระศาสดาไปไม่รอด พระคาบอดเลบจูพระศาสดา
- พระสงฆ์ พระธรรม (ภาคกลาง)

ชื่อว่าแก้วมัญจาคา คนบูชากราบไหว้ - พระรัตนตรัย (ภาคกลาง)

ส่วนสิ่งก่อสร้างที่สะท้อนจากปรีศนาคาถาบาย ได้แก่ พระพุทธรูป เจดีย์หรือ
พระธาตุ และหอฟ้า

พระพุทธรูปถือเป็นปูชนียวัตถุที่สำคัญในศาสนา ทาเป็นรูปปั้นหรือรูปหล่อจำลอง
สมมุติว่าเป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชน จึงนิยมมีไว้สำหรับบูชา สักการะ
พระพุทธรูปนี้โดยทั่วไปจะปั้นให้มีพระเกศาเป็นก้นหอยรอบพระเศียร ดังในปรีศนาคาถาบาย
ภาคอีสานว่า

¹ เสริมรโกเศศ ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน หน้า 102 - 104

มาบับ เป็คบับ ใส่บับ ปิคบับ

(ภาคกลาง)

เป็คฉับ ปิคฉับ เกินเฉย

(ภาคใต้)

มูลเหตุที่เริ่มมีการออกบิณฑบาตนี้ ได้กล่าวไว้ในหนังสือประเพณีเกี่ยวกับชีวิต
ดังนี้

"เมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าทรงบรรพชาแล้วใหม่ ๆ เสด็จพักแรมอยู่ใน
อนุปิยอัมพวัน ตามลหนึ่งในแคว้นมัลลชนบท ชั่วเวลาราว 7 วัน แล้วเสด็จ
จาริกภิกขาจาร (เที่ยวบิณฑบาต) เข้าเขตมกษชนบท เสด็จผ่านกรุงราชกฤ
ราชธานีของพระเจ้าพิมพิสาร พวกชาวเมืองเห็นพระมาบิณฑบาต ซึ่งเป็น
ครั้งแรกในประวัติการ รู้สึกประหลาดใจ จึงชวนกันเอาอาหารมาใส่บาตร
ถวายเป็นอันมาก ทั้งแต่นั้นมา การตักบาตรถวายพระสงฆ์จึงถือเป็นธรรมเนียม
มาเป็นลำดับ. ."¹

การเข้าพรรษาและออกพรรษา การเข้าพรรษานั้น เป็นกำหนดที่พระพุทธเจ้า
ให้ภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษาที่วัดมีกำหนดสามเดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำ เดือนแปด
ถึงวันขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนสิบเอ็ด อันเป็นวันสุดท้าย เรียกว่า วันออกพรรษา ดังในปริศนา
คาถาว่า

ไม่ถึงคูไม่เข้า ไม่ถึงคราวไม่ออก

— การเข้าพรรษา และออกพรรษา

(ภาคใต้)

การเข้าพรรษา ถือเป็นประเพณีนิยมของพุทธศาสนิกชนที่จะไปบำเพ็ญกุศล
หาบุญกันตามวัดวาอารามต่าง ๆ ปรารภคณคฤภิกษุถวายสิ่งที่ขาดเหลือตลอดสามเดือน
นอกจากนี้ บางครั้งก็รักษาศีลอุโบสถ หรือคอบาญมุขต่าง ๆ ตลอดพรรษา หรือบางคน
ตั้งใจมาฟังเทศน์ตลอดสามเดือน เป็นต้น ซึ่งรวมความว่า พุทธศาสนิกชนพยายามตั้งใจ
หาความดีเป็นพิเศษขึ้นในช่วงเข้าพรรษา

เมื่อถึงวันขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนสิบเอ็ด ซึ่งเป็นวันออกพรรษา ถือเป็นวันสำคัญทางศาสนาวันหนึ่ง พระสงฆ์จะหาบวราณาแทนการหาอุโบสถ คือเปิดโอกาสให้พระภิกษุว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกัน สำหรับพุทธศาสนิกชนก็ต่างพากันไปฟังเทศน์ ทานบุญตักบาตรที่วัด โดยเรียกการตักบาตรในวันนี้ว่า ตักบาตรเทโว

การเทศน์มหาชาติ คือการเทศน์ที่กล่าวถึงมหาวรรณที่มีพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเมื่อครั้งเป็นพระเวสสันดรหรือที่เรียกว่า มหาเวสสันดรชาดก เติมที่นั่น แต่งเป็นภาษามคธ มีคาถาพจน์หนึ่ง เรียกว่า คาถาพจน์ ถ่อมมาได้มีนักปราชญ์ราชวี แต่งเป็นรายสำหรับเทศน์ มีทั้งหมด 13 กัณฑ์ ถื่อกันว่าใครฟังเทศน์มหาชาติบททั้ง 13 กัณฑ์ ภายในวันเดียว จะมีอานิสงส์ยิ่งใหญ่ การเทศน์มหาชาตินี้นิยมทั่วกันเมื่อพ้นเขตกรุงแล้ว และมีการกำหนดวันมีเทศน์มหาชาติไว้เป็นประจำปี พอใกล้จะถึงวันเทศน์มีการแจกฎีกากัน แล้วมีผู้รับเป็นเจ้าของกัณฑ์ เครื่องกัณฑ์ก็มีผลไม้ ขนม อ้อย เป็นพื้น และมีขันเรียกว่า ขันประจากัณฑ์ สำหรับเจ้าภาพติดเครื่องกัณฑ์ สถานที่ที่เทศน์มหาชาตินั้น มักเอาคันทล้วย อ้อยबाटกแต่ง เพื่อให้คล้ายกับเรื่องเกี่ยวกับป่า พระที่เทศน์จะนั่งอยู่คานในที่ตกแต่งไว้นั้น ส่วนผู้ฟังนั่งพรมมืออยู่คานนอก ซึ่งบางคนก็อาจรับประทานอาหารต่าง ๆ ไปด้วย เพราะต้องนั่งอยู่เป็นเวลานาน ดังในปริศนาคาถาบทกลางกลางว่า

สี่เสาส่งสุด มนุษย์นั่งไหว ข้างนอกกินได้ ข้างในเป็นองค์ — พระเทศน์มหาชาติ

การสงฆ์พระพุทธรูป เป็นประเพณีเนื่องในวันสงกรานต์ตามปกติทุกบ้านจะมีพระพุทธรูปไว้บูชา เมื่อถึงวันสงกรานต์จึงนำพระพุทธรูปมาตั้งไว้แล้วให้คนในบ้านสงฆ์พระพุทธรูปเพื่อขอให้เกิดความสุขสงบในบ้านของตน เติมที่เดียวตามบ้านอาจไม่มีพระพุทธรูป ชาวบ้านพากันไปสงฆ์พระที่วัดในวันสงกรานต์ เป็นการแสดงความเคารพบูชาดังในปริศนาคาถาบทกลางว่า

คอกอีหยัง อยูในถ้ำฝนตกฮาปีละเหี้ย

— พระพุทธรูปสงฆ์น้ำปีละครั้ง

สิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมของคนในสังคมไทยที่สะท้อนจากปรีศนาคาถาบท หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมมนุษย์อยู่ ได้แก่ พืช และสัตว์

สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับพืชและสัตว์ที่สะท้อนจากปรีศนาคาถาบทนั้น นอกจากจะเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันว่า เมืองไทยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืช ผัก ผลไม้ สัตว์ต่าง ๆ รวมทั้งแมลงนานาชนิดแล้ว การผูกปรีศนาคาถาบทในตัวละครตม ยังได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะการเจริญเติบโตหรือความเป็นอยู่ของพืชและสัตว์เหล่านั้นได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรมชาติวิทยาอีกด้วย ซึ่งบ่งบอกแสดงให้เห็นชัดว่าพืชและสัตว์เหล่านั้นมีอยู่ทั่วไปในท้องถิ่น คนในสังคมรู้จักและคุ้นเคยเป็นอย่างดี

1. เกี่ยวกับพืช

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม คนไทยทั่วไปนอกจากจะนิยมปลูกพืชผลไม้ ไว้รับประทานเองแล้วในท้องถิ่นก็ยังมีพืชพันธุ์ชนิดต่าง ๆ ขึ้นอยู่ทั่วไปทั้งบนบกและในน้ำ ซึ่งพืชเหล่านั้นคนในสังคมรู้จักและพบเห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน และจากความคุ้นเคยกับพืชเหล่านั้น จึงนำมาหาบทปรีศนาบท โดยตัวละครตมส่วนใหญ่จะบอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะของสัตว์นั้น ผลหรือการเจริญเติบโต แบ่งออกได้ดังนี้

1.1 พืชที่ใช้เป็นอาหาร เป็นพืชที่นำมาใช้ในการประกอบอาหาร จำพวกเครื่องปรุง เครื่องแกง รวมทั้งผักต่าง ๆ เช่น ข้าว ตะไคร้ พริก ขมิ้น มะเขือ บวบ ฯลฯ ดังรายละเอียดดังนี้

ข้าว เป็นพืชที่คนไทยใช้รับประทานเป็นอาหารหลักมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน คนไทยส่วนใหญ่จึงรู้จักลักษณะของต้นข้าว เมล็ดข้าวเป็นอย่างดีก็เพราะพบเห็นได้ตามท้องทุ่งนาทั่วไปในฤดูกาลทนา ดังในปรีศนาคาถาบทของภาคใต้ว่า "ต้นเท่านี้วก้อยใบห้อยถึงดิน เก็บลูกมากิน ไม่หมิ่นไม่เบื่อ" คำตอบคือ ข้าว กล่าวคือ ข้าวนั้นเป็นพืชจำพวกหญ้า จึงมีลำต้นเล็กเรียวยาวสูงราว 1 - 1.5 เมตร ใบมีลักษณะแคบ บาง เรียวยาว มีผลเรียกว่า เมล็ด เมื่อเมล็ดข้าวแก่จัดก็จะเก็บเกี่ยวมารับประทาน โดยนำมาสีหรือตา

เอาเปลือกออกก่อน เหลือแต่เมล็ดข้าวสีขาว เรียกว่า ข้าวสาร นอกจากนี้ปริศนาคาถาของภาคอีสาน มีคาถาเกี่ยวกับข้าวว่า "กินทางใน เอาเปลือกเอ็ดแนว" กล่าวคือในการเพาะพันธุ์ข้าวเพื่อเป็นต้นกล้านั้น จะใช้ข้าวเปลือกแช่น้ำไว้จนกว่าจะมีรากงอกออกมาแล้วนำมาหว่านเป็นต้นกล้าแล้ว ถอนต้นกล้าที่โตเต็มที่ นำไปปักดำเพื่อเป็นต้นข้าวต่อไป ดังที่เสฐียรโกเศศ เล่าว่า "วิธีเพาะข้าวหอคกล้า เพาะเอาข้าวใส่กระบุงหรือตะกร้า นำไปแช่น้ำ ล้างน้ำเพื่อให้เมล็ดข้าวเปลือกที่มีน้ำหนักเบาหรือลึบลอยน้ำก็คัดทิ้งเสีย แล้วนำข้าวเปลือกเหล่านั้น เทถาลงกระบุงหรือตะกร้าอีกใบหนึ่ง มีฟางหรือหญ้าแห้งกรุไว้ คอยร่อนน้ำเรื่อยไป อย่าให้แห้งจนกว่าข้าวจะแตกหน่อ แล้วจึงนำไปหว่านไปรยลงในตกกล้า..."¹

ตะไคร้ เป็นไม้กอพวกหนึ่งที่มีลำต้นเป็นเหง้าสั้น ๆ แล้วแตกหน่อเป็นกอใหญ่ ตอนโคนจะพองเพราะมีกาบใบหุ้มอยู่ ตอนปลายเป็นใบบางเรียวยาวเล็กและยาวลงมาคลุมที่พนักดิน ลำต้นและใบมีกลิ่นหอม นิยมปลูกไว้เป็นพืชสวนครัว นามมาเป็นเครื่องแกง หรือปรุงอาหาร ดังในปริศนาคาถาที่คำตอบคือตะไคร้ ดังนี้

ต้นเต้ากรก ใบปรกดิน (ภาคกลาง)

ต้นเต้าครก ใบปรกดิน (ภาคเหนือ)

ต้นทอกรก ใบปรกดิน (ภาคอีสาน)

ต้นเห้านิ้วก้อย ไม้หยอถึงดิน (ภาคใต้)

เขี้ยวสะอื้นขึ้นใจ มีแต่ใบ หาไม้ดอก (ภาคใต้)

พริกขี้หนู เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ดอกมีสีขาว มีผลเรียกว่าเม็ดเค็มต้น เม็ดพริก มักมีสีเขียวและสีแดง มีรสเผ็ดร้อน นิยมนำมาใช้ปรุงอาหารให้มีรสเผ็ด ดังในปริศนาคาถาที่คำตอบคือพริก ดังนี้

เมื่อเค็กนุ่นง่าขาว เมื่อสาวนุ่นง่าเขียว แก่ที่เค็กนุ่นง่าแดง

(ภาคกลาง)

ขามน้อยนุ่นง่าเขียว เขียว เข้ามานุ่นง่าเขียวแดง (ภาคเหนือ)

หมากอันนึ่ง สุกยูเหิงกันไม้ กินไค้กะบหวาน (ภาคอีสาน)

¹เสฐียรโกเศศ ประเพณีเบ็ดเตล็ด หน้า 140 - 141

คนเท่านี้วก้อย พระนั่งห่าร้อบไม้หัก (ภาคใต้)

คนเล็กเรียวตา รสลาวอนเหลือ (ภาคใต้)

ขม้น เป็นว่านพวกหนึ่ง มีหลายชนิด ชนิดที่นำมาใช้ประกอบอาหารจะมีเงง
สีเหลืองจืด นิยมผสมกับเครื่องแกงทางภาคใต้ ดังในปริศนาคาถาที่คำตอบคือ ขม้น ดังนี้

ทองไม้ไซทองแท้ ทองแต่เหลืออยู่ในดิน (ภาคใต้)

ทองไม้ไซทองแท้ สีเหลืองแจ้อยู่ในดิน (ภาคใต้)

เหล็กแดงแรงแยงโหยไค้หญา คนทั้งพารามาหาเหล็กแดง (ภาคใต้)

หมากอันหนึ่ง สุกในดิน กินบได้ (ภาคอีสาน)

มะเขือ เป็นต้นไม้ขนาดเล็ก มีหลายชนิด ผลกลมมีก้านสีเขียวหุ้มอยู่ตอนบน
ใช้รับประทานเป็นผักจิ้มหรือใส่แกง ดังในปริศนาคาถาที่คำตอบคือ มะเขือดังนี้

เด็ก ๆ นุ่งผ้า โตขึ้นมาเอาผ้าโพกหัว (ภาคกลาง)

เล็ก ๆ นุ่งผ้า พอใหญ่ขึ้นมาเอาผ้าโพกหัว (ภาคใต้)

เมื่อน้อยนุ่งเสื้อขาว เป็นสาวนุ่งเสื้ออม (ภาคเหนือ)

แต่น้อยนุ่งผ้า ใหญ่มาใส่หมวก (ภาคอีสาน)

ส่วนมะเขือข้น เป็นมะเขือชนิดหนึ่ง ตามใบและต้นมีหนามฉกแก่มีสีเหลือง
ดังในปริศนาคาถาที่คำตอบคือ มะเขือข้น ดังนี้

อ้อล่อท่อไข่นก ไผ่สีจกจะย่านแถมันตอย (ภาคอีสาน)

คิน ๆ อ่องกลางบ้าน บ่ได้กิน (ภาคอีสาน)

บวบ เป็นไม้เถาเลื้อยชนิดหนึ่งมีหลายชนิด แต่วิธีที่นิยมรับประทานกันมาก
นั้น ผลเป็นรูปทรงกระบอก มีสีเขียวฉ่ำวล ส่วนปลายมีรอยของก้านสีเขียวเหลืออยู่ เนื้อในของ
บวบมีเส้นใยเหนียวเป็นร่างแห เวลาปลูกมักทำเป็นร้านให้บวบเลื้อย ดังในปริศนาคาถา
ที่คำตอบคือ บวบ ดังนี้

ขึ้นได้ ลงบ่ได้ ตายแห้งตากโกน (ภาคอีสาน)

คนหนึ่งขึ้นต้นไม้ ลูกบ่ได้ตายแห้งตากโกน (ภาคอีสาน)

สนใน (ภาคอีสาน)

พักทอง เป็นไม้เลื้อยล้มลุก ผลเป็นรูปทรงกลมแบนเป็นเฟืองหรือพู
เล็กรอบ ๆ ผล ผลมีสีเหลืองมีลายสีเขียวเป็นริ้ว ๆ รอบผล ดังในปริศนาคาถาทายที่คาถอบ
คือ พักทอง ดังนี้

ปานเท่าลาหวาย ลูกลายเหมือนเสือ (ภาคใต้)

ปานเท่าเชือกหวาย ลูกลายเหมือนเสือ (ภาคใต้)

มะระ เป็นไม้เถาเลื้อยชนิดหนึ่ง ใบเป็นจักเว้าลึกมี 2 ชนิด ชนิดผลใหญ่
กลมยาว เรียกว่า มะระจีน ชนิดผลเล็กหัวแหลมท้ายแหลม เรียกว่า มะระขี้นก ผลของ
มะระเป็นปุ่มขรุขระทั้งผล มะระผลเล็กเวลาสุกจะมีสีแสด เวลาปลูกมักหาร้านไว้ สำหรับ
ให้เลื้อย ดังในปริศนาคาถาทายที่คาถอบคือ มะระ ดังนี้

ขึ้นได้ ลงไม่ได้ ผิดท้ายแคง (ภาคใต้)

ขึ้นได้ ลงไม่ได้ ทายบนไม่รู้ซีกดวง (ภาคใต้)

ขาขึ้น ขึ้นได้ ลงลงไม่ได้ ผิดท้ายแคง (ภาคกลาง)

ต้นเท่าสายพาน ลูกยานโตงเคง (ภาคกลาง, ภาคใต้)

ตาลึง เป็นไม้เถาเลื้อยชนิดหนึ่ง เลื้อยพาดพันไปตามต้นไม้ใหญ่ หรือริมรั้ว
ใบเป็นจักเว้าลึก สีเขียว นิยมนำทั้งใบและลำต้นมารับประทานเป็นผักจิ้ม ดังในปริศนา
คาถาทายที่คาถอบคือ ตาลึง ดังนี้

สีบาท พาดรั้ว (ภาคกลาง)

สีบาท พาดรั้ว (ภาคอีสาน)

เขียวชะอุ่ม ชุ่มล่อ ลูกกับพอรากาเท่ากัน (ภาคกลาง)

1.2 ผลไม้ ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยผลไม้มานานานชนิด
ทั้งที่ สวาท เสด็จทรงฯ กล่าวไว้ในภูมิศาสตร์ประเทศไทยตอนหนึ่งว่า

"ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยพืชผักผลไม้เมืองร้อนนานา
ชนิดล้วนแต่มีรสและรูปร่างลักษณะต่าง ๆ กัน ตั้งแต่ผลไม้ที่ปลูกในที่ที่มีอากาศ
แห้งพอสมควร จนในที่ที่มีฝนตกชุก เช่น สัมประนัง แดงโม น้อยหน่า ถั่วฝักยาว ส้ม

เงาะ ทุเรียน มังคุด ลางสาด ซึ่งล้วนแต่เป็นผลไม้สำคัญประจำวันของชาวไทย พืชผลไม้บางชนิด ก็ถือว่าอยู่ในประเภทพืชไร่ เพราะมีระยะการปลูกเก็บเกี่ยวเป็นระยะไป ไม่เป็นพวก ไม่นับต้นไม้ที่ต้องปลูกทุกปี เช่น พวกกล้วย แดงโม แดงไทย"¹

จากคำกล่าวนี้นี้จึงเห็นได้ว่า เมืองไทยนั้นอุดมสมบูรณ์ไปด้วยผลไม้นานาชนิด ซึ่งนอกจากจะปลูกไว้ในบริเวณบ้านเพื่อรับประทานกันในครอบครัวแล้ว ชาวสวนผลไม้ก็นำผลไม้มาจำหน่ายตามท้องตลาดทั่วไป ดังนั้นคนไทยจึงรู้จักผลไม้ชนิดต่าง ๆ เป็นอย่างดี จึงได้นำมาหาขายปริศนากัน โดยมักบอกรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของลำต้นและผล ดังตัวอย่างเช่น

สับปะรด เป็นพืชที่มีลักษณะอย่างหนึ่งคือแทงใบขึ้นมาเป็นลำต้น ใบเป็นกาบหนาและยาว ริมใบมีหนาม และเกิดโคนบนของกาบ มีตารอบผล บนผลมีจุด เป็นกาบเหมือนใบ ต้นหนึ่งมีผลเดี่ยว เนื้อในมีรสเปรี้ยว ๆ หวาน ดังในปริศนาคาหาของภาคต่าง ๆ ที่กล่าวถึงรูปลักษณะของผล และลำต้น ดังนี้

เกิดมานาเวหนา มีตาทั่วตัว (ภาคกลาง)

มาแต่เมืองเทศ มีจุดมีเกศ มีตารอบข้าง (ภาคใต้)

ต้นเท่าแขน ใบอ่อนสีเขียว ลูกหนวยเดี่ยว โหบนโหม้ง (ภาคใต้)

ตาต่อมอ มีข้อซุกตา (ภาคอีสาน)

ใบท้อใบหอก สุกมาแล้วปอกกิน (ภาคอีสาน)

มะพร้าว เป็นไม้ผลยืนต้นที่ปลูกทั่วไปตามบริเวณบ้านเพื่อเป็นอาหารและให้ร่มเงา เป็นพืชที่มีลำต้นสูง มีใบอยู่ที่ยอดต้นใบเล็กยาวเป็นทาง ดังในปริศนาคาหาของภาคอีสานว่า "กกท้อขา ใบมันลาดลง" นอกจากนั้นดอกของมะพร้าวมีสีขาวนวลเป็นพวง

¹สวาท เสดาณรงค์ ภูมิศาสตร์ประเทศไทย หน้า 190

มีผอยเล็ก ๆ เรียกว่าจันมะพร้าว ทั้งในปริศนาคาถาของภาคใต้ที่คาถาฉบับคือ จันมะพร้าวว่า "นกถ้าไม่ไฉนงก นังงก ๆ อยู่บนทางพร้าว" ส่วนผลของมะพร้าวนั้นออกผลเป็นทะลาย เมื่อผลยังอ่อนอยู่มีเปลือกสีเขียว เรียกว่า มะพร้าวอ่อน ใ้รับประทานเป็นของว่างได้ แก่พอแก่จัด ผลมีสีเทา หรือน้ำตาล เปลือกของมะพร้าวชั้นหนามาก เรียกว่า กาบมะพร้าว ซึ่งหุ้มกะลามะพร้าวอยู่ ภายในกะลามะพร้าวจะประกอบด้วยเนื้อมะพร้าว น้ำมะพร้าว รวมทั้งจาวมะพร้าวด้วย ทั้งในปริศนาคาถาของภาคต่าง ๆ ที่กล่าวถึงลักษณะของผลมะพร้าวว่า

พันซอนดู ทะลุซอนแกน แล่นสู่วังน้ำใส ไหลลงขัน (ภาคกลาง)

ไม้ดูทะลุถึงแกน ถึงแท่นคินสอ ถึงบ่อน้ำใส ถึงหัวใจหนูมาน (ภาคใต้)

สับซอนโปก ไปตาซอนแกน แล่นใสหินสอ ขอลอดถึงน้ำ (ภาคอีสาน)

หนังหุ้มขน ขนหุ้มโลก โลกหุ้มเนื้อ เนื้อหุ้มน้ำ น้ำรู้แก้ว (ภาคอีสาน)

จากตัวอย่างปริศนาคาถาของภาคต่าง ๆ นี้ จะเห็นได้ว่า ตัวปริศนาได้นำเอารายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะของผลมะพร้าว ตั้งแต่เปลือกจนถึงน้ำมะพร้าว ซึ่งอยู่ในภายใน นอกจากนั้นตัวคาถาบางบทบอกรายละเอียดเกี่ยวกับสีของผลมะพร้าว เช่น "เขียวเหมือนพระอินทร์ มีวารินอยู่กลาง จะว่าเจ๊กก็ไม่ใช่ จะว่าไทยก็ไม่ผิด มีหางอยู่นิด ๆ " และ "พระอินทร์หน้าเขียว พลัดลงมาเขียวแตก" เป็นต้น

ปริศนาคาถาเกี่ยวกับมะพร้าวนี้ พบว่ามีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันออกไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มะพร้าวเป็นพืชที่คนไทยรู้จักและคงปลูกตามบริเวณบ้านทั่วไป เป็นพืชที่นอกจากจะรับประทานเป็นอาหารว่างเมื่อผลยังอ่อนอยู่แล้ว เมื่อผลแก่จัดเนื้อของมันนำมาคั้นเป็นน้ำกะทิ สำหรับใช้ประกอบอาหาร

ข้าวโพด เป็นพืชจากพวงหุ่ย ลำต้นตั้งตรง ใบเป็นเส้นตรงปลายแหลม เกาะติดกับต้นตรงข้อ มีผลเป็นฝักทรงกระบอก เกิดตรงข้อตอนกลาง ๆ ของลำต้น ฝักข้าวโพดจะมีเปลือกหุ้มอยู่ เป็นกลีบบาง ๆ สีเขียว มีหลายชั้น ปลายฝักมีเส้นไหมเล็ก ๆ เรียกว่า ไหมข้าวโพด ส่วนเมล็ดข้าวโพด เรียงเป็นแถวหลายแถว อยู่บนขังข้าวโพด

เมล็ดมีลักษณะกลม ปลายมน ค้านข้างสองข้างแบน มีสีเหลืองออกแดง ขาวหรือสีม่วงคา
ฝักอ่อนนำมาใช้เป็นผัก ฝักแก่ต้มให้สุกรับประทานเป็นอาหารว่าง ทั้งในปรีศนาคาทายที่
จากอบคือ ข้าวโพด ดังนี้

ต้นเต่าลาหอก เก็บดอกไปขาย (ภาคกลาง)

สุกกี้ไม่หอม งอมกี้ยี่ไม่หล่น แห้งราคากัน คนกินได้ (ภาคกลาง)

แหวกม่านเจอมุ้ง แหวกมุ้งเจอไหม แหวกไหมเจอเม็ก (ภาคกลาง)

เขื่อนหอไหม ในหอทอง (ภาคใต้)

เค็กน้อย ๆ ซึ่ฝอยยองหัว (ภาคอีสาน)

ทุเรียน เป็นผลไม้ที่มีผลกลมหรือกลมรี เปลือกนอกมีหนามแข็ง มีลักษณะเป็น
พู เนื้อในมีสีเหลือง กลิ่นหอมแรง ทั้งในปรีศนาคาทายที่คำตอบคือทุเรียน ดังนี้

อยู่ในหนาม ไม่งามก็หอม (ภาคกลาง)

โหยในหนาม ไม่งามกะหอม (ภาคใต้)

ข้างนอกขรุขระ ข้างในคืดคึงโหน่ง (ภาคกลาง)

หีบสี่เขียว ข้างในสี่ทอง (ภาคกลาง)

ขนุน เป็นผลไม้ชนิดหนึ่งที่มีผลกลมรี เปลือกนอกของผลเป็นหนามอ่อน ถี่เล็ก
เนื้อในเป็นยางสีเหลือง มีรสหวาน ทั้งในปรีศนาคาทายที่คำตอบคือ ขนุน ดังนี้

มาแต่เมืองลุง งอกขนในพุง หายใจทางเอ (ภาคใต้)

อุมลุนเต่าซา มีตาลอบตัว (ภาคเหนือ)

บัวบนิน้า มีแต่หนามลอมอยู่ (ภาคอีสาน)

มะเฟือง เป็นผลไม้ชนิดหนึ่งที่มีผลเป็นเฟือง ห้าถึงหกเฟือง มีรสเปรี้ยว
หวาน ทั้งในปรีศนาคาทายที่คำตอบคือ มะเฟือง ดังนี้

ตกตุมเอาข้างซี่ ไม่ให้ทายเป็นซี่ข้าง (ภาคกลาง)

ตกปักข้างซี่ บให้ว่าซี่ข้าง (ภาคอีสาน)

ตกปักข้างซี่ (ภาคอีสาน)

มะละกอ เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นเกลี้ยงเกลา ตั้งตรง ใบมีที่ตรง
ยอดต้น ใบโตมาก ริมใบเว้าเป็นจักลึก ๆ เจ็ดถึงเก้าแฉก ก้านกลาง ผลกลมหรือกลมยาว
ผลดิบจะมีสีเขียว ผลสุกมีสีเหลืองส้ม ผลจะติดคราวละหลายลูก ดังปรีศนาคาถาที่คาตอบ
คือ มะละกอ ดังนี้

ต้นเตาพลก ลูกกรรบกอบ (ภาคใต้)

ใบเป็นจักร โลกักรรบกอบ (ภาคใต้)

ก้านก่ายก้าน ก้านก่ายเยี่ยงกัน หมายมั่นยี่หยัด ก่ายกันเอียงก้าน
(ภาคอีสาน)

งัวสีเขี้ยว ผูกหลักเคียว หัวจุ่มเป็นมู (ภาคอีสาน)

แตงโม เป็นไม้เถาชนิดหนึ่ง ส่วนมากมีผลกลมสีเขียวแก่ เนื้อในนิ่ม สีแดง
มีรสหวาน ดังในปรีศนาคาถาที่คาตอบคือ แตงโม ดังนี้

กลมกลิ้งกลมอยู่บนคันขรณี สีชมพูหรืออยู่ในกลมกลิ้งกลม (ภาคกลาง)

หมากอุ้มลูก ลิงอุ้มบัว ทางในสีชมพู บมีอุให้หน้าออก (ภาคอีสาน)

เขี้ยวอุ้ม ปุ่มใจแดง (ภาคอีสาน)

กล้วย เป็นพืชที่มีลำต้นตั้งตรง ลำต้นเป็นกาบและก้านใบรวมกันเข้า ทำให้
แลดูเป็นลำต้น มีใบที่ยอดของลำต้น ใบมีขนาดใหญ่ ขอบใบเรียวเรียกว่า ใบคอง นิยม
นำมาใช้ห่อขนม ซอทอดหุ้มปลีสีแดงเข้ม เรียกว่า ปูกล้วย นิยมนำไปเป็นผักจิ้ม ผลออก
เป็นเครือ ผลดิบมีสีเขียว ผลสุกมีสีเหลือง เนื้อในนิ่มมีรสหวาน มีหลายชนิด ดังในปรีศนา
คาถาที่คาตอบคือ กล้วย ดังนี้

ต้นเตาชา ใบวาเคียว (ภาคกลาง)

ต้นทอชา ใบวาเคียว (ภาคอีสาน)

ต้นเตาหม้อ เป็นโลกซอเคียว (ภาคใต้)

ต้นเตาชาใบเตาคาน ลูกหวานเลี่ยน (ภาคใต้)

ใบมันทอแป้นก็ สุกมาแล้วก็กิน (ภาคอีสาน)

ต้นอะไร ลูกกับใบ เรียงต่างกัน (ภาคใต้)

มะขาม เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางและขนาดใหญ่ ใบเล็กเป็นผอม ๆ มีผล
เรียกว่าฝัก มีลักษณะบิกงอ ผลดิบ เนื้อในของผลจะติดอยู่กับเปลือกแน่นเวลาสุกเปลือกจะ
กรอบ และรับประทานง่าย มักนำมาทำเป็นมะขามเปียกใส่น้ำคั้นเอารสเปรี้ยวมาปรุงอาหาร
ทั้งในปริศนาคาถาที่คาตอบคือ มะขาม ดังนี้

แต่เล็ก ๆ มันแน่นมันหนา โตขึ้นมามันหลวมโละละ (ภาคใต้)
เมื่อเล็กมันแน่นมันหนา พอโตขึ้นมามันหลวมโละละ (ภาคใต้)
เมื่อน้อยมันแน่นมันหนา ใหญ่มาคังโละ ๆ (ภาคเหนือ)
แต่น้อย ๆ ใส่เสื้อคับ ใหญ่ขึ้นมาใส่เสื้อหลวม (ภาคอีสาน)
อ่อน ๆ คดแห้ง ๆ แก่ ๆ คดหงก ลมพัดหล่นพลีอก ฆักฉลือกแดงแห้ว คอยแลรูโหว่
(ภาคใต้)
ต้นทอลาเรือ ใบห่อเกลือบ่อได้ (ภาคอีสาน)

มะขามเทศ เป็นมะขามชนิดหนึ่งมีใบกลมโตกว่ามะขามไทย มีฝักบิก ๆ
งอ ๆ เมล็ดในฝักพองโตเป็นเปราะ ๆ ฝักนี้เมื่ออ่อนเป็นสีเขียว พอแก่จัดเป็นสีเข้แดง แล้ว
ฝักจะแตก้าออกเห็นเนื้อในฝักสีขาวหรือแดง เมล็ดในเป็นสีดำ เนื้อในฝักรับประทานได้
มีรสหวาน บัน ฝาด ทั้งในปริศนาคาถาว่า
รวงคังเกราะ เจาะเข้าไปแดง แหว่งเข้าไปคา ตาเข้าไปขาว (ภาคกลาง)
รวงคังแกระ แทะเข้าไปแดง แหว่งเข้าไปคา ตาเข้าไปขาว (ภาคกลาง)

ส่วนมะขามป้อม เป็นมะขามชนิดหนึ่ง แต่มีผลกลม สีเขียวอ่อน รับประทาน
ได้ มีรสเปรี้ยว ฝาด ขม ระคนกัน ทั้งในปริศนาคาถาว่า
หมากเชือบมีหนาม หมากขามมีข้อ - มะขามเทศ, มะขามป้อม (ภาคอีสาน)

มะม่วงหิมพานต์ เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง มีปลูกมากทางภาคใต้ มีใบหนา
แข็ง ปลายใบมน ผลมีลักษณะแปลกคือ มีเมล็ดอยู่นอกผล คล้ายเมล็ดถั่ว ตอนผลยังอ่อนอยู่
นั้นเมล็ดมีขนาดใหญ่กว่าผล แต่เมื่อผลแก่เต็มที่แล้ว มีผลคล้ายชมพูขนาดใหญ่กว่าเมล็ด
ทั้งเปลือกและผลนามารับประทานได้ ทั้งในปริศนาคาถาที่คาตอบคือมะม่วงหิมพานต์ ดังนี้

แรกเกิดพื้ญ น่องใหญ่ พอนาน ๆ ไปพื้ใหญ่่น้อย (ภาคใต้)

อีหลุกตุคตุค พื้ญน่องใหญ่ นาน ๆ ไปพื้ใหญ่่น้อย (ภาคใต้)

มังคุด เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ใบสีเขียวแก่และหนาแข็ง ผลกลม เนื้อสุกมีสีม่วงดำ มีกลิ่นฉ่ำแข็งอยู่ตอนบน เนื้อในมีสีขาว รสหวาน เวลารับประทาน มักใช้การบีบที่ผลให้แยก ดังในปริศนาคาถาที่คาดคือ มังคุด ดังนี้
มาแต่เมืองลุง ร้องว่าเจ็บพุง บอกให้แม่บีบ (ภาคใต้)

ตาล เป็นไม้ยืนต้นจากพวกหมากหรือมะพร้าว แต่ลำต้นสูงกว่ามะพร้าวมาก ใบใหญ่ขอบใบเว้า ออกดอกเป็นวง ปลายวงจะให้น้ำหวาน ร่องใตกระบอกใบเคี้ยวเป็น น้ำตาลปึก ผลเป็นทะลาย มีสีดา มีกลิ่นฉ่ำหอมอยู่ตอนบน ออกเปลือกออก เห็นเนื้อในสี เหลืองเป็นเส้นใบ บีบเอาน้ำจากตาลมาทาเป็นขนมเรียกว่า ขนมตาล จาวในผลรับประทาน ได้ ดังในปริศนาคาถาที่คาดคือ ตาล ดังนี้

หล่นคู่ใบโสมวกแต่ วังคอแหลไปตลาด (ภาคกลาง)

ต้นสูงใบใหญ่ กนขึ้นไปรองเอาน้ำ (ภาคใต้)

ต้นเท่าครก ใบกลมลูกดา (ภาคใต้)

ใบหยัก ๆ ลูกรักเข็มคอ มะละกอก็กไม่ไซ้ (ภาคกลาง)

อ้อย เป็นไม้ล้มลุก มีลำต้นเป็นปล้อง ๆ มีข้อคั่นระหว่างปล้อง เนื้อในตรง ปล้องอ่อนกว่าเนื้อในตรงข้อชุ่มคือน้ำหวาน นิยมนำมารับประทานหรือคั้นเป็นน้ำอ้อย หรือนำมาทาน้ำคาคา เปลือกคั้นมีสีเหลือง ลำต้นสูงประมาณหกถึงเจ็ดฟุต ใบเล็กยาวเรียวแหลม ออกดอกเป็นฝอยคล้ายดอกข้าวฟ่าง อ้อยปลูกขึ้นได้ในดินทั่วประเทศไทย โดยการออกหน่อที่ ข้อโคนเขาคนปัก อ้อยจะงอกรากและตั้งข้อใหม่ ดังในปริศนาคาถาที่คาดคือ อ้อย ดังนี้
ต้นเท่าแขน ใบแล่นเสียว (ภาคกลาง)
ต้นเท่าลำแขน ใบแอนเสียว (ภาคใต้)
ตั้งข้อ ต่อข้อ ต่อลิขิต เขาคนปักเคิมต่อตั้งข้อใหม่ (ภาคใต้)

1 3 พืชอื่น เป็นพืชที่ขึ้นอยู่ทั่วไปทั้งบนพื้นดินและในน้ำ เช่น ไม้ นุ่น หย้าเจ้าชู

หญ้าคา กก ผักแว่น บัว สัหร่าย เป็นต้น ปริศนาคาทายได้นอกรายละเอียดเกี่ยวกับ
รูปลักษณะของพืชเหล่านี้ ดังนี้

ไผ่ นับได้ว่าเป็นพืชที่มีความผูกพันกับชีวิตประจำวันของคนไทยมาแต่
โบราณ คนไทยในชนบทใช้ไม้ไผ่สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ไม้สอยในครัวเรือน
หน่อของไผ่นามารับประทานเป็นผัก ใบใช้ห่อขนม ลาคันใช้จักสานเป็นภาชนะเครื่องใช้
ต่าง ๆ มากมาย ดังในปริศนาคาทายภาคใต้ว่า "เขี้ยวชะอุ่ม พุ่มกลางป่า เมื่อบรรณา
เรียกฟ้าวพันชื่อ" กล่าวคือ เมื่อตัดคันไผ่ออกมาจากต้นแล้ว ก็นำไผ่นั้นมาทาสีเป็นสีของ
เครื่องใช้ต่าง ๆ ซึ่งเรียกชื่อไปต่าง ๆ กัน และ "แก๊ ๆ เป็นเพื่อนนอน อ่อน ๆ เป็น
เพื่อนกิน" กล่าวคือ นาคันไผ่มาปูเป็นพื้นเรือน ส่วนหน่อไผ่หรือที่เรียกว่าหน่อไม้ก็นำมา
รับประทาน

ไผ่นั้นตามลักษณะพฤกษศาสตร์แล้ว เป็นพืชสกุลหญ้า ลาคันเป็นแง่งฝังอยู่
ใต้ดิน ลาคันกลวง ลาคันหนึ่งมีหลายปล้อง ใบไผ่รูปใบหอกแคบสั้น ก้านใบสั้น แฉกกิ่งก้าน
ตามข้อ ที่กิ่งส่วนมากมีหนามแหลมขึ้นเบียดกันเป็นกอ แฉกหน่อตลอดปี หน่อจะแทงขึ้นมาจาก
พื้นดิน และเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งไว้สาบเคียนก็โตเต็มที่เมื่อเป็นลาไผ่ใหม่ ซึ่งตรงกับ
ตัวคาถาในปริศนาคาทายที่กล่าวถึงไผ่ดังที่กล่าวมาแล้วดังนี้

หาล้านนางฟก ฝนตกนางงอก ปอกอกนางขาว ขาวอกนางเขี้ยว (ภาคใต้)

คันเขี้ยว ๆ ใบเรียวชฟ้า (ภาคใต้)

อี่เขี้ยว หางเรียวชฟ้า คนทั้งพารามาหาอี่เขี้ยว (ภาคใต้)

กาฝาก เป็นต้นไม้เลื้อยเล็ก ๆ ที่ชอบอาศัยเกาะกินอาหารจากต้นไม้ใหญ่
ดังนั้น ถ้าพืชที่มันอาศัยอยู่ตาย ต้นกาฝากก็มักจะตายด้วย ดังปริศนาคาทายที่คาตอบ คือ
กาฝาก ดังนี้

กาไม้ไช้กาแท้ การ่อแร่เกาะกิ่งไม้ตาย (ภาคใต้)

กาไม้ไช้กาแท้ กาลอแล อยู่ปลายพฤษา ถ้าพฤษาตาย กาคายด้วย ถ้าพฤษาม้วย ม้วยด้วย
พฤษา (ภาคใต้)

นุ่น เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นตรงใบเป็นแฉกเล็ก มีผลยาวรี
เปลือกนอกแข็ง เมื่อยังอ่อนอยู่มีสีเขียว เมื่อผลแก่จัดจะมีสีน้ำตาลปนดำ แล้วจึงเก็บมา
เอาปูย้างในซึ่งมีสีเขียว มาปั่นฟูให้เมล็ดออก ใช้ปูย่นั่นอัดใส่ฟูก เบาะ หมอน ได้
ทั้งในปริศนาคาทายที่คาตอบคือ นุ่น ดังนี้

โคนเรียว ปลายเรียว นอกเขียว ในขาว (ภาคใต้)
บานแดงแล้ว บานเขียวสลับเปลี่ยน บานเขียวแล้วดำช้าคงมา บาดห่า อ้าปากขึ้น ขาวฟุ้ง
กึ่งนกยาง (ภาคอีสาน)

สน เป็นไม้ยืนต้น มีลำต้นสูง ใบเล็กเป็นฝอย ทั้งในปริศนาคาทายที่คาตอบ
คือ สน ดังนี้

สูงเทียมเมฆโลกแตกลูกคิก หนวคเครากรุกคิก ลูกคิกโลกแตก (ภาคใต้)
หักข้อคอกคิก (ภาคกลาง)
ต้นเท่าลำเรือ ใบห่อเกลือไม่มีคิ (ภาคกลาง)

หญ้าคา เป็นหญ้าชนิดหนึ่ง ใบแบนยาว ปลายแหลม รูปหอก มีคมทั้งสองข้าง
ต้นสูงราวสามถึงสี่ฟุต ออกดอกขาวฟูคล้ายหางกระรอก ทั้งในปริศนาคาทายที่คาตอบคือ หญ้าคา
ดังนี้

กลืนไม่เข้าคายไม่ออก มีแต่ดอกไม่มีลูก (ภาคใต้)
หญ้าเจ้าชู้ เป็นหญ้าชนิดหนึ่ง มีดอก และดอกของหญ้าเจ้าชู้ เวลาเดิน
ผ่านถูกเข้า จะติดกับกางเกงหรือผ้าถุงต้องดึงออก ทั้งในปริศนาคาทายที่คาตอบคือ หญ้า
เจ้าชู้ ดังนี้

คิคบอนนี้ ไปเก็บบอนพูน (ภาคอีสาน)
ต้นเท่าปลายเข้มน คนนูนมาแล้ว คนนี้มาแล้ว (ภาคใต้)
ต้นเท่าปลายเข้มน ทั้งเก็บทั้งเล็ม ไม่เก็บกามือ (ภาคใต้)

กก เป็นหญ้าชนิดที่ขึ้นตามที่ชื้น หรือตามท้องนา มีลำต้นสีเขียวเป็นรูป
สามเหลี่ยม ออกดอกที่ปลายใบซึ่งอยู่ส่วนบนของลำต้น ทั้งในปริศนาคาทายที่คาตอบคือ กก
ดังนี้

ต้นสามเหลี่ยมใบเทียมคอก ไครทาบออกได้เมียงาม (ภาคใต้)

ต้นสามเหลี่ยมใบเทียมคอก ไครทาบออกได้เมียบ (ภาคอีสาน)

กระบองเพชร เป็นพวกไม้น้ำชนิดหนึ่งที่มีต้นหรือกิ่งเป็นเหลี่ยม หรือ กลม
ไม่มีใบ ใบจะตามกิ่งและต้น มีสีเขียว คอกคล้ายคอกลาโพง กลีบขาวบานกลางคืน¹

ทั้งในปริศนาคาหาที่คำตอบคือ กระบองเพชร ทั้งนี้

เขียวอุมทุม บมีใบสักน้อย (ภาคอีสาน)

ต้นจอกพอก มีคอกบมีใบ (ภาคอีสาน)

บัว เป็นไม้น้ำชนิดหนึ่ง มีหลายชนิด แต่ชนิดที่มีฝักนั้นเรียกว่า บัวหลวง
มีลำต้นเป็นสายสีเขียว ใบกลมหนาแข็ง ก้านใบเป็นหนาม มีฝักกลม เม็ดข้างในฝักรับประทาน
ได้ ทั้งในปริศนาคาหาที่คำตอบคือ บัว ทั้งนี้

ต้นเห่าลาหวาย เก็บฝักไปขาย (ภาคกลาง)

ต้นเห่าลาหวาย ปลายเห่าคื่นช้าง (ภาคใต้)

ผักแว่น เป็นต้นไม้เล็ก ๆ ที่ขึ้นอยู่ริมน้ำ ใบกลม ๆ คล้ายคอกไม่มีสีกลีบ
ทั้งในปริศนาคาหาที่คำตอบคือ ผักแว่น ทั้งนี้

ต้นเห่าเข็ม ปลายเข็มแม่น้ำ (ภาคกลาง)

ต้นเห่าเข็ม ใบเข็มแม่น้ำ (ภาคใต้)

เถาไม้เห่าเข็ม ปลายไม้เข็มแม่น้ำ (ภาคเหนือ)

สาหร่าย เป็นไม้น้ำจากพวกหนึ่ง เกิดในน้ำ ที่เราเรียกว่า ตะไคร่น้ำ²
เมื่อโตขึ้น มันจะลอยไปตามผิวน้ำ มีลักษณะเป็นเส้นเล็กแตกกิ่งก้านสาขามากมาย มีสีเขียว
มีคลอโรฟิลล์สามารถปรุงอาหารเองได้ ทั้งในปริศนาคาหาที่คำตอบคือ สาหร่าย ทั้งนี้

¹มานิต มานิตเจริญ พจนานุกรมไทย หน้า 34

²ก. หน้า 975

ต้นเต่าสายปั้ง แดกกิ่งहारวอย

(ภาคใต้)

ต้นเต่าสายปั้ง แดกกิ่งราหระ

(ภาคใต้)

2. เกี่ยวกับสัตว์

สัตว์ที่สะท้อนจากปริศนาคาถาย แบ่งออกเป็นสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และแมลง โดยปริศนาคาถายบอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะ การเป็นอยู่ของสัตว์เหล่านั้น ดังนี้

2.1 สัตว์บก แบ่งออกเป็นสัตว์เลื้อย สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ป่า และสัตว์อื่น ๆ

2.1.1 สัตว์เลื้อย หมายถึง สัตว์ที่เลื้อยไถ้ไต่งาน เลื้อยไถ้ไต่เล่นหรือเป็นอาหาร เช่น วัว ควาย ช้าง สุนัข แมว ไก่ เป็ด เป็นต้น

วัว ควาย เป็นสัตว์เลื้อยที่คนไทยในสมัยก่อนนิยมเลี้ยงไว้เพื่อใช้ในการทนา นอกจากนี้ยังเป็นสัตว์พาหนะอีกด้วย ดังนั้นจึงเป็นสัตว์ที่คนไทยสมัยก่อนรู้จักเป็นอย่างดีและได้นำเอาลักษณะอวัยวะของสัตว์เหล่านั้นมาทนายปริศนากัน เช่น ในปริศนาคาถายของภาคกลางที่ทนายเกี่ยวกับ หูวัว หรือควายว่า "รีรีเท่าใบพลู มีรูตรงกลาง ข้าง ๆ มีขน" กล่าวคือ หูของวัวหรือควายนั้นเป็นรูปร่างรี มีรูตรงกลาง บริเวณรอบ ๆ หูจะมีขนขึ้นอยู่ด้วย นอกจากนี้มีปริศนาคาถายของภาคอื่น ๆ ที่กล่าวถึง หูวัวหรือหูควายไว้คล้ายคลึงกัน เช่น "เขียว ๆ เหมือนใบพลู ตรงกลางมีรู ข้าง ๆ งอกขน" และ "รี ๆ คือใบพลู ข้างนอกมีรู ข้างในมีขน" เป็นต้น

ส่วนปริศนาคาถายที่เกี่ยวกับเขาวัว เขาคควาย เช่น ปริศนาคาถายภาคใต้ว่า "กลม ๆ เท่ากำมือ ลาแข้งห้อย ที่โคนงอกขน" กล่าวคือ เขาวัว ควาย นั้น มีลักษณะแข็งเช่นเดียวกับกระดูก โคนใหญ่ ปลายเรียวแหลม มีขนที่โคนเขา นอกจากนี้เขาของวัวควายนั้ ยังใช้เป็นอาวุธสำหรับป้องกันตัว และต่อสู้กับศัตรูด้วย

ช้าง เป็นสัตว์ที่นิยมเลี้ยงไว้ใช้ในการลากซุงและใช้เป็นสัตว์พาหนะด้วย มีอยู่ทั่วไปในประเทศไทย ช้างจัดว่าเป็นสัตว์ที่มีรูปร่างประหลาดคือ ตัวใหญ่แต่หัวเล็ก

มีสี่ขา มีงวงยาว งวงนั้นคือจมูก ที่สามารถใช้จับ ลาก ยกสิ่งของได้ นอกจากงวงยังใช้สำหรับป้อนอาหารใส่ปาก งวงนั้นอ่อนไหวและแกว่งไปมาได้ง่าย มีงาสีขาวสองข้างมีปลายแหลมยื่นออกมาข้างหน้า งาข้างนั้นคือเขี้ยวซึ่งยาวแหลมยื่นออกมาภายนอกปาก หูข้างเป็นแผ่นใหญ่ พักใบไปมาอยู่เสมอ มีหางยาวปลายเป็นพู่ ลักษณะของช้างดังกล่าวนี้ตรงกับในปริศนาคาถายาภาคกลางว่า "สี่ตีนหาม สามตีนแห่ สองคนพัด คนหนึ่งปักแสบ" กล่าวคือ สี่ตีนหาม หมายถึง ขาข้างสี่ขา สามตีนแห่ หมายถึง งาสองข้างและงวง สองคนพัด หมายถึง หูสองข้างที่ใบกอยู่เสมอ คนหนึ่งปักแสบ หมายถึง หางข้าง หรือปริศนาคาถายาภาคใต้ว่า "สี่คนถ่ม สองคนฉัด คนหนึ่งหาฉัก คนหนึ่งอีกโก" กล่าวคือ สี่คนถ่ม หมายถึง ขาสี่ขา สองคนฉัด หมายถึง หูสองข้าง คนหนึ่งหาฉัก หมายถึง งวงข้าง คนหนึ่งอีกโก หมายถึง หาง นอกจากนี้ ข้างนั้นแม้จะตัวใหญ่ ขาใหญ่ แต่เวลาเดินจะไม่ได้ยินเสียงเลย ดังในปริศนาคาถายาภาคใต้ว่า "สัตว์ไทรตัวใหญ่ ตีนใหญ่ เวลาไปไหน ไม่ได้ยินเสียง"

สุนัขหรือหมา เป็นสัตว์เลี้ยงอีกอย่างหนึ่งที่นิยมเลี้ยงไว้ไว้เฝ้าบ้าน ดังในปริศนาคาถายาภาคใต้ ที่กล่าวถึงรูปลักษณะของหมาว่า "สี่ตีนเดินมา หลังคาบทรง" กล่าวคือ สี่ตีนนั้นหมายถึง หมาสี่ขา หลังคาบทรง หมายถึง หางหมาที่มักชี้ขึ้น นอกจากนี้มีปริศนาคาถายาของภาคอื่น ๆ ที่กล่าวถึงหมาไว้คล้ายคลึงกันว่า "วิ่งโฉบ ๆ มีธงข้างหลัง" (ภาคกลาง) และ "แล่นหย่ง ๆ มีธงหางหลัง" (ภาคอีสาน)

ไก่ เป็นสัตว์ที่คนไทยนิยมเลี้ยงไว้เป็นอาหาร เป็นสัตว์สองเท้า มีขนที่สวยงาม ดังในปริศนาคาถายาภาคกลางว่า "สองตีนเดินมา หลังคาบงจาก" กล่าวคือ หลังคาบงจาก คือ ขนที่มีลักษณะเรียงซ้อนกันหลายชั้น นอกจากนี้ไก่อังเป็นสัตว์ที่มีธรรมชาติอย่างหนึ่งคือ ขนในคอนเข้ามิด โดยเฉพาะไก่ตัวผู้ จนคนในสมัยก่อนถือเอาเสียงขันเป็นเสียงปลุกให้ตื่นในคอนเช้า จนมีสำนวนที่พูดติดปากว่า "ตื่นแต่ไก่โห่" หมายถึง ตื่นแต่เช้ามิด ดังในปริศนาคาถายาภาคกลางว่า "เรือนสองเสา ภูาคาสองตับ นอนไม่หลับ ลูกขึ้นร้องเพลง" คำตอบคือไก่ขัน นอกจากนี้ยังมีปริศนาคาถายาภาคอื่น ๆ ที่กล่าวได้คล้ายคลึงกัน เช่น เรือนสองเสา จากสองตับ นอนไม่หลับ ลูกขึ้นร้องเรื่อ (ภาคใต้) เรือนสองเสา กาสองตับ นอนหลับ ลูกขึ้นร้องเพลง (ภาคเหนือ)

เสาสองเสา จากสองคืบ นอนไม่หลับ ลูกขึ้นร้องเรื่อ (ภาคใต้)

เสาสองเสา คาสองแค้น แค้นแยบไป แค้นแยบมา (ภาคเหนือ)

นอกจากนี้ปริศนาคำทายของภาคอีสานที่กล่าวถึงไก่ชนว่า เสียงขันนั้น คนสมัยก่อนถือเป็นนาฬิกา คือนาฬิกาบอกเวลาเข้ามืด คือ "สองคืนย่างมา หลังคาสองชั้นคนโบราณถือเป็นนาฬิกา" นอกจากนี้เนื่องจากความใกล้ชิดและคุ้นเคยกับไก่ของคนในสมัยก่อนจึงทราบอาการของแม่ไก่ในขณะที่มันกำลังฟักไข่ว่า ถ้าใครเข้าไปใกล้มันจะหาชนลูกพองทันที ดังในปริศนาคาทายภาคใต้ว่า "นางอยู่ในห้อง ใครเข้าไปต้องชนพองฉาว" และปริศนาคาทายภาคอีสานว่า "นางอยู่ในห้องไม่ไปต้องชนพองวาว" คำตอบคือ แม่ไก่ฟักไข่

เป็ด เป็นสัตว์เลี้ยงไว้เป็นอาหารเช่นเดียวกับไก่ แต่เป็ดชอบลอยตัวอยู่ในน้ำและหากินตามริมน้ำ เป็ดมีเท้าสองเท้า ซึ่งแบนเป็นแผ่น ดังในปริศนาคาทายภาคอีสานว่า "โคเป็นเชื้อ เอาตีนพายน้ำ" กล่าวคือ ตัวของเป็ดเปรียบกับเรือเพราะสามารถว่ายน้ำน้ำได้ ส่วนตีนเป็ดแบนจึงเปรียบว่าเป็นพาย

2.1.2 สัตว์เลื้อยคลาน ไค่แก่ จิ้งจก ตุ๊กแก แยะ กิ้งกือ ไล่เตียน
คังรายละเอียคคังนี้

จิ้งจก เป็นสัตว์เลื้อยคลานที่ชอบอาศัยอยู่ตามบ้าน มีสี่เท้า ตัวยาวแบน หัวสั้น มีหางฉิวหนังเรียบค่อนข้างละเอียด เท้าเหนียวสามารถไต่ตามข้างฝา หรือเพดานได้โดยไม่หล่นและหงายท้องได้ เสียงของจิ้งจกนั้น คนในสมัยก่อนเชื่อว่าถ้ากำลังออกจากบ้านแล้วมีเสียงจิ้งจกตก ถือกันว่าไม่ควรออกจากบ้านเพราะอาจเกิดเหตุร้ายได้ ดังในปริศนาคาทายที่คำตอบคือ จิ้งจก ดังนี้

คว่ำก่าแล่นไค่ หงายก่าแล่นไค่ (ภาคใต้)

สัตว์ไหร มีนิสัยชอบห้ามคน (ภาคใต้)

ตุ๊กแก เป็นสัตว์มีรูปร่างคล้ายจิ้งจกแต่มีขนาดใหญ่กว่ามาก ชอบอาศัยอยู่ตามบ้านเรือน ฉิวหนังขรุขระ มีจุดสีแดงเจือขาว ส่งเสียงร้องคัง เพื่อเรียกคู่เชิญให้มากินเศษอาหารและไขมันที่จับอยู่ในกระเพาะของตุ๊กแก ทำให้ตุ๊กแกรู้สึกยึดแน่นท้อง

ดังนั้นเมื่อรู้เขี้ยวตึงไขมันออกจากกระเพาะของตุ๊กแกมันจะไม่ได้รับบาดเจ็บอะไร กลับ
สบายขึ้นกว่าเดิม¹ ทั้งปรีศนาคหาทายที่คำตอบคือ ตุ๊กแก ดังนั้น
เล็กน้อย ๆ นุ่งเสื้อลาย เห็นคนกลายเป็น อะแหมขึ้นใส่ (ภาคอีสาน)

แย้ เป็นสัตว์เลื้อยคลาน ลำตัวยาวสีแดง มีหาง อาศัยอยู่ในรู คนในภาค
อีสานมักกินเป็นอาหาร ทั้งในปรีศนาคหาทายที่คำตอบคือ แย้ ดังนั้น
เล็กน้อย ๆ นุ่งเสื้อสีแดง ยามเมื่อแสงแดดขึ้นเข้าพุ่ม (ภาคอีสาน)

กิ้งกือ เป็นสัตว์เลื้อยคลานที่อาศัยตามพื้นดินมีเท้ามากมาย นับไม่ถ้วน
ลำตัวกลมยาวหนึ่งคืบ เป็นปล้อง ๆ เวลาถูกตัวหรือตกใจจะขดตัวเป็นวงกลม ทั้งในปรีศนา
คหาทายที่คำตอบคือกิ้งกือ ดังนั้น

คนสามแสน หามแกนไม้ประคูดู (ภาคใต้, ภาคกลาง)

คนสามแสน หามแกนไม้โก (ภาคใต้)

คนสามแสน แบกแกนไม้ดู (ภาคอีสาน)

ไส้เดือน เป็นสัตว์เลื้อยคลานที่อาศัยอยู่ในดิน ลำตัวยาว เป็นเส้น สีของมัน
จะอยู่บนผิวดิน ช่วยในการพรวนดิน ทั้งในปรีศนาคหาทายที่คำตอบคือไส้เดือน ดังนั้น
นอนตา สีเหิง (ภาคอีสาน)

เหล็กแดง แสงใต้ดิน (ภาคกลาง)

2.1.3 สัตว์ป่าและสัตว์อื่น ๆ ไค้แก่ สัตว์สี่เท้าที่อาศัยอยู่ตามป่า
เขา เช่น ลิง เม่น กระรอก กระต่าย รวมทั้งสัตว์ปีกพวกค้างคาว และนกชนิดต่าง ๆ
ดังนั้น

ลิง เป็นสัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยนม เช่นเดียวกับคน มีสี่เท้า สองเท้าหน้า
สามารถใช้เป็นมือได้ ทั้งยังสามารถแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ คล้ายกับคน ทั้งในปรีศนา
คหาทายที่คำตอบคือ ลิง ดังนั้น

¹ คีตกฤษดิ์ ปราโมช ตอบปัญหาประจำวัน หน้า ๑

สี่ตีนเดินมา หน้าคาล้ายคน ชอบกลพิลึก (ภาคกลาง)

สี่ศอกบรรทมเป็นอาคมยอกย้อน คึกกอนจึงหาย (ภาคใต้)

เม่น เป็นสัตว์สี่เท้า ที่มีลักษณะแปลกกว่าสัตว์อื่น คือ ขนของมันยาวแข็ง และแหลมคม เหมือนเขามีคหลาวไว้ที่เคี้ยว นอกจากมีขนยาวแหลมคมแล้ว ที่ปลายหางยังมีปล้องเป็นพุ่มสามารถเกิดเสียงดังโพล่ง ๆ ได้เมื่อเวลานั้นเขย่าหางชาวป่า เรียกว่า ลูกกระพวนของเม่น¹ ดังในปริศนาคาถาที่คำตอบคือ เม่น ดังนี้

สี่ตีนสี่ช่อง ๆ ไม่มุงกระเบื้อง แต่มุงเข็ม (ภาคกลาง)

สี่ตีนสี่ช่อง ๆ ไม่มุงกระเบื้อง แต่มุงเข็ม (ภาคใต้)

กระรอก สัตว์สี่เท้าที่อาศัยอยู่ในโพรงไม้ มีหางเป็นพวงชอบกินลูกไม้เปลือกแข็ง เพราะธรรมชาติจกให้มันมีฟันหน้าแหลมคม โดยเฉพาะกระรอกมะพร้าว ชอบทาร์จตามซอกคอมะพร้าว เจาะมะพร้าวเป็นอาหารหาความเสียหายแก่ชาวสวนมามาก ดังปริศนาคาถาที่คำตอบคือ กระรอกดังนี้

สัตว์สี่ตีน กินน้ำบ่อสูง (ภาคใต้)

อ้ายชน ынอ้ายแขวน หลุม ๆ แลน ๆ อ้ายแขวนน้ำเพรือ (ภาคใต้)

ความอดอ ชุคบอปลายไม้ (ภาคใต้)

กระต่าย สัตว์สี่เท้า ที่มีหูยาว หางสั้น มีขนเป็นปุยสีขาว อาศัยอยู่ตามป่า มูลของกระต่ายเป็นก้อนกลมสีคลาเล็ก ๆ ดังในปริศนาคาถาที่คำตอบคือ กระต่าย ดังนี้

ช่ออยู่คริว ตัวอยู่ป่า (ภาคอีสาน)

มักคอมอ กอนช่หอมมากเคื้อย (ภาคอีสาน)

ค้างคาว เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ชนิดมีปีก เป็นสัตว์ครึ่งนกครึ่งหนู หน้าคล้ายหนู มีปีกเป็นหนังบาง ๆ ชอบจับกลุ่มนอนรวมกันเป็นฝูงใหญ่ ๆ ตามยอดไม้สูง ๆ การนอนมักนอนในเวลากลางวัน มันใช้เท้าทั้งสองเกาะเกี่ยวกิ่งไม้ ห้อยหัวนอน มักเกาะนอนเรียงกันเป็นคับ พอจวนพลบก็ออกบินหะยอย ๆ ตามกันออกไปหากิน² ดังในปริศนาคาถาที่คำตอบคือ ค้างคาว ดังนี้

¹ วิจารณ์ ชุมทรัพย์ ชีวิตสัตว์เมืองไทย ชุดที่ 1 หน้า 114

² บุญส่ง เกษะกุล ธรรมชาติคนานาสัตว์ หน้า 128

นกมีหู หนูมีปีก (ภาคกลาง)

หนูกำไม่โซ่หนู นกกำไม่โซ่นก หัวทกลงดิน (ภาคใต้)

ตัวต่างโลมา อากาศเป็นมรรคา พฤษชาเป็นพื้นนอน (ภาคใต้)

ตะโจต่างโลมา อากาศเป็นมรรคา กิ่งพฤษชาเป็นพื้นนอน (ภาคใต้)

สองปีกหัวทก มีสองบาทา ยามทิวาพักผ่อน ยามราตรีออกหากิน (ภาคกลาง)

ต้องตื่นเช้า กับหน้าลงดิน ขาวน้ำไม่กิน แผ่นดินกำไม่เหยียบ (ภาคใต้)

นกเขา เป็นนกชนิดหนึ่ง ที่คนนิยมนามาเลี้ยง โดยเฉพาะพวกนกเล่น
นกเขา เลี้ยงไว้เพื่อแข่งขัน ลักษณะลวดลายตามตัวและลักษณะของเสียงขันนี้ นกเล่น
นกเขาเขาถือว่าเป็นของสำคัญมาก เขาแบ่งพวกนกเขาเป็นนกที่ให้คุ้มและโทษแก่ผู้เลี้ยง
โดยลักษณะและเสียง¹ ดังในปริศนาคาถายที่คำตอบคือ นกเขา ดังนี้

ตัวคำค้อย คอลายหรือย ลูกเท่าแม่ขัน (ภาคใต้)

โลกเท่าแม่ขัน (ภาคใต้)

นกตะกรุม เป็นนกชนิดหนึ่ง ตัวสูงใหญ่คล้ายนกกระสา หัวล้าน ดังใน
ปริศนาคาถายว่า

สัวสองขา หากินต่างแดน หัวมันนับแสน สัตว์นั้นนามใด (ภาคกลาง)

จะว่ามีมันตักตัก มีฤทธิ์ก็ไม่ไ้ เหาะเหินเดินไ้ หัวมากทวาแสน (ภาคใต้)

นกยูง เป็นนกขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง ที่มีขนยาวเป็นสีเลื่อม ขนหางเป็นแวว
โดยเฉพาะตัวผู้ ชอบรำแพนหางที่สวยงามเพื่ออวดตัวเมีย มองดูไกล ๆ ลักษณะคล้ายลูกตา
ดังในปริศนาคาถายที่คำตอบคือ นกยูง ดังนี้

หางคล้ายหย้า มีตาอยู่หาง (ภาคใต้)

¹ราชบัณฑิตยสถาน สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 4 หน้า 2172

แร้ง เป็นนกที่มีขนาดใหญ่ หัวแดงหรือชมพูอ่อน บนหัวไม่มีขนเลย คอยาว ชอบกินเนื้อสัตว์ที่ตายแล้วเป็นอาหาร นิยมเรียกว่าอีแร้ง ดังในปริศนาคำทายที่คำตอบคือ แร้ง ดังนี้

เป็ดก็ไม่ใช่ ไก่ก็ไม่เชิง เดินเหิน ๆ อยู่กลางทุ่ง (ภาคใต้)

เป็ดก็ไม่ใช่ ไก่ก็ไม่เชิง เดินคอยาวเหิน ๆ แล้วยืนเบิ่งอยู่กลางทุ่ง (ภาคกลาง)

เข่าอันหนึ่งลงมาแต่ฟ้า บ่กินปลา บ่กินเอียน นอกกว่านั้นกินเหียนสู่แนว (ภาคอีสาน)

นกโหรถือศีลข้อหนึ่ง (ภาคใต้)

2.2 สัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น ปลาไหล กุ้ง ปู หอย เต่า กบ เขียด คางคก งู เป็นต้น ดังรายละเอียดในปริศนาคำทายดังนี้

ปลาไหล เป็นปลานชนิดหนึ่ง ตัวยาวคล้ายงู ไม่มีเกล็ด ตัวมีสีแดงอมน้ำตาล ดังในปริศนาคำทายที่คำตอบคือ ปลาไหล ดังนี้

ไก่แม่แดง แดงตาฝั่ง (ภาคอีสาน)

เหล็กสีแดง ไปแทงตาฝั่ง (ภาคอีสาน)

กุ้ง เป็นสัตว์น้ำมีหลายชนิด ทั้งในน้ำจืดและน้ำเค็ม มีลำตัวเป็นปล้อง มีเปลือกหุ้ม มีก้ามและกรร คือปลายแหลมตรงหัว มีขามาก หางสั้นแหลมเป็นแผ่นบางหลายแผ่น ดังในปริศนาคำทายที่คำตอบคือ กุ้ง ดังนี้

หัวแหลมท้ายแหลม ลอยลอยอยู่ในมหาสมุทร มนุษย์ชมว่าอร่อนัก (ภาคกลาง)

แปดตีนหางห่านาวาสอง ลอยลอยเข้ามาในสาธล โปกหัวเห้นบกริชติคบนนายสองคนคิกหัว (ภาคใต้)

หัวคือกอไผ่ หางคือไม้พาย (ภาคอีสาน)

เต็กน้อย ๆ คามขี้ผอยลอยไปคิง (ภาคอีสาน)

ปู เป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ มีกระดอง มีก้ามสองก้าม มีขาแปดขา รวมกันเป็นสิบขา ไม่มีหัวมีตาอยู่บนกระดองเห็นได้ชัด ดังในปริศนาคำทายที่คำตอบคือ ปู ดังนี้

ลืบตื่นขึ้นมา หลังคามุงสำงสี่ (ภาคใต้)

ลืบขาคาคิดตัว ไม่มีหัวไม่มีหาง (ภาคใต้)

ลืบตื่นหยางมา หลังคามุงกระเบื้อง (ภาคอีสาน)

จักขุชู ศีรษะเว้น คงคาเป็นที่เล่น ธรณีเป็นพื้นนอน (ภาคกลาง)

หอย สัตว์น้ำจากพวกหนึ่ง ที่ไม่มีกระดูก มีเปลือกแข็งหุ้มตัวไว้ เวลานั้น
เคลื่อนที่ จึงไม่เห็นตัวหอยซึ่งอยู่ภายใน ดังในปริศนาคาทายที่คาดคือ หอย ดังนี้

ฮักก็จูบ บัฮักก็จูบ (ภาคเหนือ)

ก้นจี่ฟ้า หน้าฉะแลดคิน (ภาคเหนือ)

ไม่มีแคงไม่มีชา เวลาไปมาใช้ปากเคิน (ภาคใต้)

หอยโข่ง เป็นหอยชนิดหนึ่ง เป็นหอยที่ชาวนาารู้จักเป็นอย่างดีเพราะชอบ
อาศัยอยู่ตามท้องนาที่มีน้ำขัง เป็นหอยตัวป้อมค่อนข้างกลม เปลือกหุ้มสีเขียวคล้ำ ที่เปลือก
เป็นเส้นลายเวียนเหมือนกันหอย เนื้อในใช้รับประทานได้ ดังในปริศนาคาทายที่คาดคือ
หอยโข่ง ดังนี้

หน้าแล้งอยู่ดำ หน้าหนาวอยู่คอน เกล้ามเป็นมอญใหม่ (ภาคกลาง)

หน้าแล้งอยู่ดำ หน้าหนาวเพียวจรวัววบเหมือนมอญนามกรว่าไหร (ภาคใต้)

ตัวเท่ากาหมัก ห้ายคักแต้ง ห้ายแคง ๆ หาไม่วาน (ภาคใต้)

ทับหน้าคลาเย็นเวียนแวนกายน ห้ายตั้งขังกรง (ภาคใต้)

เต่า เป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ที่มีกระดูกแข็งหุ้มอยู่ภายนอกตัว ทั้งกระดูก
หลัง และกระดูกท้อง กระดองเป็นเส้นตัดผ่านกันเป็นคาสีเหลืองม กระดองเต่าเมื่อเทียบ
กับสัตว์อื่นแล้วก็คือ กระดุกซึ่งโครงแบนและกอบกันเข้าเป็นกระดูกแข็ง¹ กระดองทั้งสอง
จะปิดติดกันทางคานข้างของตัว มีช่องว่างคอนหัวท้ายสำหรับให้หัวผาย และขาทั้งสอง
โผล่ออกมาได้ ดังในปริศนาคาทายที่คาดคือ เต่า ดังนี้

¹ราชบัณฑิตยสถาน สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 13 หน้า 8037

สี่ตีนเดินมา หลังคามุงกระเบื้อง (ภาคกลาง)

สี่ตีนย่างมา หลังคามุงกระเบื้อง (ภาคอีสาน)

สี่ตีนเดินมา หลังคามุงเบื้องใส่เสื่อเครื่องกินน้ำบ่อหิน (ภาคใต้)

สี่ตีนหามแป้น ออกแป้นไฟก่อน (ภาคเหนือ)

สี่คนหามแป้น คนหนึ่งเสียมกแป้นไปก่อน (ภาคอีสาน)

ตีนคือตีนข้าง ข้างคือข้างผา ตาคือตากบ สบคือสนกก ซี่คือซี่เห็น (ภาคอีสาน)

กบ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ มีสี่เท้า ไม่มีหาง เท้าแบนมีหนังคล้ายเท้าเป็ด เคลื่อนที่ด้วยการกระโดดสั้น ๆ กบนี้ เมื่อออกจากไข่จะเป็นลูกอ๊อดเล็ก ๆ ที่มีหัวกับหาง แล้วจึงค่อย ๆ เจริญเติบโตจนกลายเป็นกบ ดังในปริศนาคำทายที่คำตอบคือ กบ ดังนี้

เกิดมามีหางไม่มีขา พอสิ้นชีวิามีแต่ขาไม่มีหาง (ภาคกลาง)

เกิดมามีหางไม่มีขา พอสิ้นชีวิามีแต่ขาไม่มีหาง (ภาคใต้)

งู เป็นสัตว์เลื้อยคลานครึ่งบกครึ่งน้ำ ลำตัวกลมยาว มีเกล็ดไม่มีขา มีหัวเป็นรูปกระสวยหรือเบี้ยจันต่อจากหัว คอจะมีขนาดเล็กลงและค่อย ๆ โศไปตามลำตัว แล้วเล็กลงจนกระทั่งถึงหาง สามารถเลื้อยบนที่แห้งหรือขึ้นต้นไม้ได้ ดังในปริศนาคำทายที่คำตอบคือ งู ดังนี้

หนึ่งหัวสองตา เกล็ดขาหางเคียว (ภาคอีสาน)

หนึ่งหัว หางเคียว เอาเกล็ดเข็ดเคิน (ภาคอีสาน)

ไม่มีมือ ไม่มีตีน ปีนต้นไม้ (ภาคใต้)

สัตว์มีตีน ขึ้นต้นไม้ได้ (ภาคเหนือ)

คางคก เป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ จาพวกกบ มีสี่เท้า มีผิวหนังหยาบ ขรุขระ หางภาคใต้เรียกว่า ค้างคก ดังในปริศนาคำทายที่คำตอบคือ คางคก ดังนี้

คำเท่าคำ ยังคงใส่คาง (ภาคใต้)

สูงเทียมกองซี้ไก่อ่ คองคาง (ภาคใต้)

2.3 แมลง แมลงที่สะท้อนจากปริศนาคำทายมีหลายชนิด เช่น แมลงทับ

แมลงหมาว่า แมลงมุม แมลงวัน แมงเหนียง ผีง มีเสื่อ จิ้งหรีด ตั๊กแตน ดังได้

อธิบายรายละเอียดของแมลงเหล่านี้ในปริศนาคำทาย ดังนี้

แมลงทับหรือแมงทับ เป็นแมลงที่มีปีกแข็ง ปีกเขียวเป็นมันเลื่อม, ระบาย
สะท้อนแสงได้ ลำตัวแข็งแรง มีปล้องท้องสองปล้องแรกเชื่อมติดกันและปล้องท้องที่มองเห็น
มีห้าปล้อง ดังในปริศนาคำทายที่คำตอบคือ แมลงทับ ดังนี้

เขียวเหมือนพระอินทร์ บินเหมือนนก ศรปักอก นกก็ไม่ไซ่ (ภาคกลาง)

เขียวเหมือนพระอินทร์ บินมาเหมือนนก มีศรปักอกจะว่านก็ไม่ใช่ (ภาคใต้)

เขียวคือพระอินทร์ บินไปคือนก เหล็กเสียบอก สีว่านก็บ่แม่น (ภาคอีสาน)

แมลงหมาว่า เป็นแมลงชนิดหนึ่งที่ท้องเป็นปล้องยาวเป็นก้าน ท้องตัวผู้มี
เจ็ดปล้อง ตัวเมียมีเหล็กใน มีแผ่นแข็งสันหลังอก ปล้องแรกขยายออกไปทางด้านหลัง
เป็นปมกลม ขนไม่แตกแขนง ตัวเมียทำรังโดยใช้ดินเหนียว คัดตามฝาหรือเจาะรูในไม้
ดังในปริศนาคำทายที่คำตอบคือ แมลงหมาว่า ดังนี้

ตัวเป็นปล้อง ท้องอยู่ทีหาง เอาอากาศเป็นหาง เอาปฐวีเป็นที่นอน (ภาคใต้)

ตัวก๊วเหมือนจะขาด เอาอากาศเป็นที่โอบ เอาวาโยเป็นแถวทาง (ภาคใต้)

คาเหมือนกา บินมาเหมือนนก ปีกสี่ตีนหก บินผลกเข้ารู (ภาคใต้)

น้อง ๆ มีท้องที่หาง เอาอากาศเป็นหาง เอาปฐวีเป็นที่นอน (ภาคใต้)

แมลงมูม เป็นแมลงชนิดหนึ่ง มีแปดขา มีลักษณะพิเศษ คือสามารถชักโย
ออกจากกัน เรียกว่า โยแมงมูม ไข่ซึ่งคักแมลงต่าง ๆ เป็นอาหาร ดังที่เราจะเห็น
โยแมงมูมมีอยู่ทั่วไปตามอาคารบ้านเรือน ต้นไม้ ดังในปริศนาคำทายที่คำตอบคือ แมลงมูม
ดังนี้

เจ๊ก้าไม่ใช่เจ๊ก ฦวนก้าไม่ใช่ฦวน เที้ยวคือวนโยย กลางเวหา (ภาคใต้)

ไม่ใช่แขก ไม่ใช่จีน ไม่ใช่ฦวน ตากอวนบนยอดไม้ (ภาคกลาง, ภาคใต้)

ยุ่งเหมือนโยยัว มีตัวอยู่กลาง (ภาคกลาง)

ตายบนเภา คุณเขาต้องหยอง (ภาคอีสาน)

อยู่อยู่ห้วยसानมอง (ภาคอีสาน)

แมลงวัน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า แมงวัน เป็นแมลงชนิดหนึ่ง มีปีกสองปีก มีขาหกขา อยู่ตอนหน้าอกข้างละสามขา ชอบค่อมอาหารและของโสโครกต่าง ๆ มักใช้ทิ้งไว้ตามอาหารหรือของที่ค่อมเรียกว่าไข่แมลงวันหรือไข่ช้าง ต่อมาก็เจริญเติบโตเป็นตัวหนอน และแมลงวันต่อไป ดังในปริศนาคำทายภาคใต้ว่า

สี่ตีนยืนยันครันธรณี สองมือยืหน้าผาก ออกลูกมากไม่เหมือนแม่
แมงอันหนึ่ง สองขาสี่ ลีชาจิ้ง
เรียกไข่ไม่ไข่ชื่อแม่

- แมลงวัน (ภาคใต้)

- แมลงวัน (ภาคอีสาน)

- ไข่ช้างหรือไข่แมลงวัน
(ภาคใต้)

แมลงเหยิง เป็นแมลงที่มีสี่ขาสนิท ลำตัวโค้งงอ มีหนวดสั้น อาศัยอยู่ทั้งบนบกและในน้ำหรือตามปลักควาย กินพืชและวัตถุเน่าเปื่อยเป็นอาหาร บางชนิดจับและกินแมลงหรือสัตว์อื่น ๆ¹ ดังในปริศนาคำทายที่คาตอบคือ แมลงเหยิง ดังนี้

มันคาเหมือนกา บินมาเหมือนนก สี่ปีกตีนหก บินตกในนา (ภาคใต้)

มันคาเหมือนกา บินมาเหมือนนก มีหนามที่อก บินตกลงน้ำ (ภาคใต้)

มันคาเหมือนกา บินมาเหมือนนก มีหนามที่อก เขาเรียกว่านกอะไร (ภาคกลาง)

หึ่งห้อย เป็นแมลงปีกแข็ง ลำตัวเล็ก ตัวและปีกอ่อน ตัวยาวทรงกระบอก มีหนวดแบบพัดเลื้อย หึ่งห้อยเป็นแมลงหากินกลางคืน ส่วนมากมีเครื่องหาแสงที่อาจทำให้เกิดแสงกระพริบเป็นจังหวะ² ดังในปริศนาคำทายที่คาตอบคือ หึ่งห้อย ดังนี้

ตัวกระจิกริค ออกฤทธิ์กับพระจันทร์ (ภาคกลาง)

แสงเป็นไฟในยามราตรี แต่ไม่มีความร้อน (ภาคกลาง)

แมลงภูหรือแมงภู เป็นแมลงที่มีตัวขนาดเล็ก ก้อย ตัวและปีกสีดำเจือน้ำตาลเงิน กอเหลือง ชอบบินนำหวานจากดอกไม้ อาศัยอยู่ในรู ดังในปริศนาคำทายที่คาตอบคือ แมลงภู ดังนี้

¹ อุทัย สินธุสาร สารานุกรมไทย เล่ม 23 หน้า 4557

² ค. หน้า 4540

ตัวคาเหมือนหม้อ ขุดบอปลายไม้ (ภาคใต้)

มันคาเหมือนกา บินมาเหมือนนก ปีกเสียดนก บินผลกเข้ารู (ภาคใต้)

เรือน้องมีเสาเตี้ย มีฝารอบทิศ สีดาสนิท วุบน้องจนเรือนไหว (ภาคใต้)

ผึ้ง เป็นแมลงที่อยู่กันเป็นฝูงใหญ่ อาศัยกินเกสรและน้ำหวานจากดอกไม้ เป็นอาหารหลัก จึงต้องมีการสะสมอาหารไว้ในยามขาดแคลน รังผึ้งทำด้วยเยื่อไม้ที่เย็บเป็นโครงสร้างแล้วบุด้วยสารที่ขับจากตัวผึ้ง เรียกว่า ชีผึ้ง ทำให้รังเป็นที่เก็บของเหลว และเก็บน้ำได้¹ ดังในปริศนาคาทายที่คำตอบคือ ผึ้ง ดังนี้

สัตว์อะไรใครรู้จัก หาของหวานเก่งนัก เป็นที่ประจักษ์ทั่วไป (ภาคใต้)

กลม ๆ เหมือนวงพระจันทร์ ออกลูกตั้งพัน เหมือนกันทุกตัว (ภาคกลาง)

ที่ลุ่มเป็นหนอง ที่ดอนเป็นน้ำ (ภาคใต้)

ผีเสื้อ เป็นแมลงชนิดหนึ่ง ท่อนหัวมีหนวด ซึ่งต่อกันเป็นข้อ ๆ มีขาหกขา มีปีกที่มีลวดลายสวยงามสองคู่ ปากผีเสื้อมีวงดูดน้ำหวานจากเกสรดอกไม้ ซึ่งปกติมันอยู่คานหน้า ดังในปริศนาคาทายที่คำตอบคือ ผีเสื้อ ดังนี้

ชื่อเหมือนคนตาย มีปีกบินได้ หากินกับดอกไม้ (ภาคกลาง)

ชื่อน่ากลัว ตัวน่ารัก (ภาคกลาง)

ตัวไหมหรือม่อน เป็นตัวหนอนที่เกิดจากไข่ของผีเสื้อไหม คนไทยนำมาเลี้ยงไว้เพื่อเอาเส้นใย มาทอเป็นผ้าไหม ตัวไหมนี้นิยมเลี้ยงไว้ในกระถังสำหรับเลี้ยงไหม โดยเฉพาะ อาหารที่ตัวไหมกินคือใบหม่อนที่หั่นละเอียด เมื่อตัวไหมเจริญเติบโตเต็มที่จะย้ายไว้ในกระถังที่มีช่องกันเป็นตาข่าย เพื่อให้มันชักใยเป็นรังไหม แล้วจึงนำรังไหมนั้นไปสาวเพื่อเอาเส้นใยไหมไปใช้ในการทอผ้าต่อไป ดังในปริศนาคาทายที่คำตอบคือ ม่อน ดังนี้

ม้ออ้อยลาย บ้างกินแคหญ้า บ้างกินน้ำ (ภาคอีสาน)

แต่น้อย ๆ นอนอ้อยลายสอง ใหญ่ขึ้นมานอนศาลาพันห้อง (ภาคอีสาน)

¹ สารานุกรม ฉบับเยาวชนไทย เล่ม 3 หน้า 220

เหา เป็นแมลงเล็ก ๆ ที่อาศัยอยู่บนหัวคน เพื่อเกาะกินขี้รังแคบนหัวคน เป็นอาหาร ไข่ของเหาจะเกาะอยู่ตามเส้นผม คนจึงนิยมรีดไข่เหาบนเส้นผมด้วยบีบจนแตก ทั้งในปริศนาคาถาที่คำตอบคือ เหา ดังนี้

หญ้าขึ้นบนเขา กระเจ้าขึ้นไข่ สองมือขึ้นบีบ นกกะจับขี้ไหล (ภาคกลาง)

จิกจิกเจ้า หญ้าอกบนเขา จิกเจ้าขึ้นไข่ สองมือเข้ารีด จิกจิกขี้ไหล (ภาคใต้)

หญ้าขึ้นบนเขา กระเจ้าขึ้นไข่ สองมือนั่งบีบ นกกะจิกขี้ไหล (ภาคใต้)

บึ้ง เป็นแมลงชนิดหนึ่ง ที่มีลักษณะคล้ายแมงมุม แต่ตัวโตกว่า มีสีดา อาศัยอยู่ในรูตามป่า เวลาอยู่ในรูมันจะชิงใบปิดปากรู¹ เป็นแมลงมีพิษ กัดทำให้ปวด ทั้งในปริศนาคาถาที่คำตอบคือ บึ้ง ดังนี้

ไก่แม่ดา ฝนตกอาบเปียก (ภาคอีสาน)

เคื่อนสามค้อย ควายคาออกลูกค่อน เคื่อนสี่ค้อย ควายน้อยออกลูกดา (ภาคอีสาน)

มอด เป็นแมลงปีกแข็งพวกหนึ่ง ชอบกินไม้ ทั้งในปริศนาคาถาที่คำตอบคือ มอด ดังนี้

กินในขึ้นอก - ตัวมอด (ภาคอีสาน)

สามตัวรวมกันชอบกินไม้ เอาตัวกลางออกชอบกินน้ำตาล - มอด, มด (ภาคกลาง)

หมัก เป็นแมลงชนิดหนึ่งมีสีดา ตัวเล็ก ๆ กระโดดได้ไกล ชอบอาศัยอยู่กับสัตว์มีขน เช่น สุนัข เป็ด แกะ เป็นต้น ทั้งในปริศนาคาถาที่คำตอบคือ หมัก ดังนี้

คาจ้งหมี่ ชีหมาอ้อมบ้าน (ภาคอีสาน)

ยุง เป็นแมลงเล็ก ๆ ปีกบินได้ ชอบดูดเลือดมนุษย์และสัตว์เป็นอาหาร ทั้งในปริศนาคาถาที่คำตอบคือ ยุง ดังนี้

มาแต่เมืองลู่ คอนพร้าวหัวตุงกินคนทั้งเป็น (ภาคใต้)

จิ้งหรีด เป็นแมลงชนิดหนึ่ง ที่มีหัวและอกกว้างเท่ากัน ตัวเรียวไปทางหาง มีหนวดและแผงหางยาว มีขาหกขา เวลาหุบปีก สันหลังของจิ้งหรีดจะราบทาเสียงไค้ต่าง ๆ

¹มานิต มานิตเจริญ พจนานุกรมไทย หน้า 530

โดยใช้ปีกคู่หน้าคู่กัน¹ ทั้งในปริศนาคาหยาที่คาตอบคือ จิ้งหรีด ดังนี้

หกขาเกินมา หลังคามีคนตรี

(ภาคกลาง)

คุดคูอยู่ในถ้ำ พอคาว ๆ ออกกรำรอง

(ภาคใต้)

นอนเว้น ชันหัวเขา

- จินายหรือ จิ๋ม หรือ
จิ้งหรีด (ภาคอีสาน)

ตั๊กแตน เป็นแมลงชนิดหนึ่ง มีปีกบินได้ก็มี ไม่มีปีกก็มี มีขาหกขา ขาคู่หน้าจะยาวกว่าคู่หลัง กระโดดได้ไกล ที่ขาจะมีลักษณะคล้ายขนอ่อน ๆ ทั้งในปริศนาคาหยาที่คาตอบคือ ตั๊กแตน ดังนี้

นอนเหม็น ชันหัวเขา

(ภาคอีสาน)

เข่าอันหนึ่ง ลงมาแค่ฟ้า ขาแข็งเป็นหนาม

(ภาคอีสาน)

จากการศึกษาวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนในสังคมจากปริศนาคาหยานั้นทำให้เห็นถึงลักษณะสังคมไทยโดยส่วนรวมที่ยังเป็นสังคมชนบทที่มีการดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบและเรียบง่าย มีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติ กล่าวคือ สภาพบ้านเรือนยกพื้นสูง ทาจากวัสดุในท้องถิ่น เช่น ฝาและพื้น หาด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยจากหรือหญ้าคา ถ้าเป็นบ้านที่มีขนาดใหญ่ หาด้วยไม้ บันไดนิยมพาดไว้กับตัวบ้าน ยังไม่นิยมสร้างส้วมซึมไว้ใช้ มักไปถ่ายตามทุ่งนา ป่าเขา ส่วนสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ นั้น ส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ที่หาเองโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอยมากกว่าความสวยงามเป็นส่วนใหญ่ การเดินทางไปมาทางน้ำนิยมใช้เรือ หางบักใช้เกวียนซึ่งนอกจากใช้ในการเดินทางแล้วยังใช้บรรทุกสิ่งของต่าง ๆ

อาชีพหลักที่สำคัญของคนไทย คือ การทำนา ทาสวน โดยเฉพาะทางภาคใต้ ทาสวนอย่างพาราณสีมากและเมื่อคนเหล่านี้ว่างจากการทำนา ทาสวนก็มักจะหาอาหารโดยการจับสัตว์น้ำตามริมแม่น้ำ ลาดคลองต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ ที่ทำขึ้นเอง เช่น เบ็ด ไซ ลอบ ยอ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทอดผ้าไว้ใช้เอง เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าไหม

¹อุทัย สันธุสาร สารานุกรมไทย เล่ม 4 หน้า 734

โดยใช้เครื่องทอดผ้าที่ทอดด้วยมือ ซึ่งถือว่าเป็นงานของผู้หญิง ส่วนในเรื่องอาหารการกิน เช่น ขนมจีนที่หาไว้รับประทานเอง ส่วนอาหารหวานเป็นพวกขนมต่าง ๆ ที่ทำจากแป้ง เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ในเรื่องการแต่งกายของคนสมัยก่อนนิยมนุ่งผ้าโจงกระเบนหรือผ้าถุง ผ้าซิ่น มีการละเล่นและการแสดงพื้นเมือง ซึ่งถือเป็นเครื่องให้ความบันเทิง และการพักผ่อน ไปด้วยในตัว

ในค่านิยมคติ คนไทยในสมัยก่อนยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือสิ่งที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ เช่น เทวดา ภูตผีต่าง ๆ อีกมันในหลักธรรมศาสนาของศาสนาพุทธ และปฏิบัติกิจในการบำรุงพระพุทธศาสนา นอกจากนี้สังคมชนบทของคนไทยสมัยก่อนอุดมสมบูรณ์ไปด้วย พืช ผัก ผลไม้ รวมทั้งพรรณไม้นานาชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะพืช ผักสวนครัวนั้น นิยมปลูกไว้รับประทานเอง ส่วนพืชพรรณไม้ต่าง ๆ นั้นมีทั้งที่ขึ้นบนดินและในน้ำ และเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ที่มีพืชพรรณไม้เป็นจำนวนมากนี้ จึงเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่าง ๆ (รวมทั้งนกนานาชนิด) นอกจากนี้ตามแม่น้ำลำคลอง บึงต่าง ๆ ยังเป็นที่อยู่อาศัยของ สัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารอันอุดมของคนไทยมาจนถึงบัดนี้

บทที่ 4

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาปริศนาคาทายของไทยครั้งนี้ ศึกษาจากข้อมูลปริศนาคาทายทั้ง 4 ภาค คือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคอีสาน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการผูกปริศนาคาทายของไทย และศึกษาปริศนาคาทายที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนในสังคมไทย สรุปผลการศึกษาค้นคว้าได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผล

1. การศึกษาการผูกปริศนาคาทายของไทยในค่านี้อาหา วิธีการตั้งคำถาม คำตอบ โครงสร้างทางภาษา สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

เนื้อหา หมายถึง เนื้อหาคำตอบของปริศนาคาทาย แบ่งออกได้เป็น 17 หมวด และแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อย ดังนี้

หมวดที่ 1 เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

หมวดที่ 2 เกี่ยวกับบุคคล

2.1 อวัยวะของร่างกายและสิ่งที่ขับออกจากร่างกาย

2.2 กิริยาอาการของบุคคลในชีวิตประจำวัน

หมวดที่ 3 เกี่ยวกับพืช

3.1 พืชที่ใช้เป็นอาหาร

3.2 ผลไม้

3.3 พืชอื่น ๆ

หมวดที่ 4 เกี่ยวกับสัตว์

4.1 สัตว์บก

- 4.1.1 สัตว์เลี้ยง
- 4.1.2 สัตว์เลี้ยงคลาน
- 4.1.3 สัตว์ป่าและสัตว์อื่นๆ
- 4.2 สัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ
- 4.3 แมลง
- 4.4 ผลิตภัณฑ์และของเสียจากสัตว์
- หมวดที่ 5 เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
- หมวดที่ 6 เกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้
 - 6.1 สิ่งของเครื่องใช้ในบ้าน
 - 6.2 สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวหรือมีไว้ประจำตัว
 - 6.3 เครื่องมือ อาวุธ
 - 6.4 เครื่องดนตรี
 - 6.5 ยานพาหนะและการเดินทาง
 - 6.6 เครื่องใช้ที่ช่วยในการสื่อสาร
- หมวดที่ 7 เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและเครื่องมือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
 - 7.1 การทำนา
 - 7.2 การทำสวน
 - 7.3 การจับสัตว์น้ำ
 - 7.4 การทอดผ้า
- หมวดที่ 8 เกี่ยวกับอาหารการกิน
- หมวดที่ 9 เกี่ยวกับการละเล่น การแสดง
- หมวดที่ 10 เกี่ยวกับศาสนา
- หมวดที่ 11 เกี่ยวกับวรรณคดี

- หมวดที่ 12 เกี่ยวกับภาษา
 หมวดที่ 13 เกี่ยวกับตัวเลข จำนวน
 หมวดที่ 14 เกี่ยวกับจังหวัด สถานที่
 หมวดที่ 15 เกี่ยวกับสื่อมวลชน
 หมวดที่ 16 เบ็คเทิล
 หมวดที่ 17 ระคน

17.1 ปรีศนาคำทายที่มีสองคำตอบ

17.2 ปรีศนาคำทายที่มีสามคำตอบ

17.3 ปรีศนาคำทายที่มีสี่คำตอบ

จากการศึกษาเนื้อหาคำตอบหรือสิ่งที่นำมาทายนั้น พบว่าเนื้อหาคำตอบในหมวดที่ 1 ถึงหมวดที่ 11 และหมวดที่ 17 ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นปริศนาเก่าหรือปริศนาพื้นเมือง ส่วนหมวดที่ 12 ถึงหมวดที่ 16 เป็นปริศนาใหม่ประเภทปัญหาเขาวน นอกจากนี้ยังพบว่าเนื้อหาคำตอบของปริศนาเก่าอาจจะมีคำตอบที่มากกว่าหนึ่งคำตอบ คือในคำถามเดียวกันต้องการจะถามถึงสิ่งที่มีมากกว่าหนึ่งอย่าง

เนื้อหาคำตอบที่นำมาทายมากที่สุด คือเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ สัตว์ พืช บุคคล ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ตามลำดับ ส่วนเนื้อหาคำตอบหมวดอื่น ๆ นั้นมีเพียงจำนวนน้อย และหมวดที่เกี่ยวกับวรรณคดีมีจำนวนน้อยที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าเนื้อหาคำตอบของปริศนาเก่า กับปริศนาใหม่ประเภทปัญหาเขาวนนั้น จะแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ปริศนาเก่าที่คนในสังคมสมัยก่อนทายกันนั้น เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว หรือเป็นสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ซึ่งต่างจากปริศนาใหม่ที่คนในสังคมปัจจุบันคิดขึ้น เพราะปริศนาใหม่ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเขาวน ผู้ตอบต้องมีความรู้เกี่ยวกับภาษา หรือความรู้รอบ ๆ ตัวอย่างอื่นด้วย

ปรีศนาคำทายที่มีเนื้อหาคำตอบเดียวกัน พบว่ามีการตั้งคำถามอยู่สามลักษณะ คือ มีคำถามตรงกัน ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามสำเนียงของแต่ละท้องถิ่น มีคำถาม

โดยส่วนรวมตรงกัน แต่อาจแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด และมีการตั้งคำถามที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้อาจจะเป็นปริศนาคำทายที่อยู่ในภาคเดียวกันหรือคนละภาคก็ตาม การตั้งคำถามที่มีเนื้อหาคำตอบเกี่ยวกับทั้งสามลักษณะนี้จะช่วยให้เห็นถึงความนึกคิดในการมองสิ่งต่าง ๆ ของคนในสังคมที่เหมือนกันและแตกต่างกันไป และบางคำถามยังช่วยให้เห็นถึงสภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและความคิดของคนในแต่ละสังคมได้อีกด้วย นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความนิยมของคนในแต่ละสังคมว่านิยมนำสิ่งใดมาทายกัน และยังให้เห็นถึงการแพร่กระจายของปริศนาคำทายจากถิ่นหนึ่งไปยังอีกถิ่นหนึ่งได้อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่นปริศนาคำทายของคนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามนั้น พบว่านอกจากจะนำปริศนาคำทายที่เป็นปริศนาเก่าของแต่ละท้องถิ่นมาทายกันแล้ว ก็ยังนำปริศนาคำทายของภาคอื่น ๆ มาทายกันอีกด้วย โดยมีบางบทคัดแปลงเป็นสำเนียงภาษาถิ่น และบางบทใช้สำเนียงเป็นภาษาไทยกลาง ซึ่งเชื่อว่าปริศนาคำทายเหล่านี้ น่าจะได้อมาจากการเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เช่น หนังสือ และรายการทางโทรทัศน์ เป็นต้น

วิธีการตั้งคำถาม - คำตอบ แบ่งออกเป็น ๒ วิธีการใหญ่

วิธีที่ 1 คำถามและคำตอบตามความเป็นจริง โดยการบอกรายละเอียดของสิ่งที่นำทาย การสร้างคำถามวิธีนี้ คำถามกับคำตอบจะมีความสัมพันธ์กันกล่าวคือคำถามจะช่วยบอกรายละเอียดต่าง ๆ ของคำตอบ ส่วนใหญ่เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะเด่นหรือลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้น ที่คนทั่วไปรู้จักกันดี โดยการบอกรายละเอียดโดยตรงหรือใช้การเปรียบเทียบ แบ่งเป็นวิธีการย่อย ๆ ดังนี้

1.1 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะ แบ่งออกเป็นอธิบายรูป ลักษณะตามที่ปรากฏจริง และอธิบายรูปลักษณะในเชิงเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ เปรียบกับส่วนของอวัยวะ เปรียบกับบุคคล หรืออาการของบุคคล เปรียบกับพืช เปรียบกับวัตถุสิ่งของ หรือสิ่งในธรรมชาติ

1.2 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำ แบ่งออกเป็น
อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำตามที่ปรากฏจริง และอธิบายรายละเอียด
เกี่ยวกับการกระทำในเชิงเปรียบเทียบกับการกระทำของสิ่งมีชีวิต

1.3 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะและการกระทำ
แบ่งออกเป็นอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะและการกระทำตามที่ปรากฏจริง
และอธิบายรูปลักษณะและการกระทำในเชิงเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ เปรียบกับบุคคล
และอาการหรือการกระทำของบุคคล เปรียบกับสัตว์และการกระทำของสิ่งมีชีวิต เปรียบ
กับพืชและการกระทำของสิ่งมีชีวิตและเปรียบเทียบกับสิ่งของ สิ่งในธรรมชาติ และการกระทำ
ของสิ่งมีชีวิต

1.4 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับสี แบ่งออกเป็น ระบุสีตาม
การกระทำหรือลักษณะที่ปรากฏและระบุสีในเชิงเปรียบเทียบ ได้แก่ เปรียบกับสีของบุคคล
เปรียบเทียบกับสีของสัตว์ เปรียบเทียบกับสีของสิ่งของเครื่องใช้

1.5 บอกรายละเอียดเกี่ยวกับการเปรียบเทียบ แบ่งออกเป็น
รูปเปรียบเทียบกับส่วนของอวัยวะ พืช สัตว์ สิ่งของเครื่องใช้ สิ่งในธรรมชาติ อาการ
เปรียบเทียบกับส่วนของอวัยวะ สัตว์และสิ่งในธรรมชาติ สีเปรียบเทียบกับสัตว์ เทวคา
สิ่งของและสิ่งในธรรมชาติ

1.6 บอกรายละเอียดโดยพลิกแพลงเชิงภาษา แบ่งออก
เป็น สะกดคำ ประสมคำและคำพ้องชื่อ

วิธีที่ 2 คำถามที่ตอบโดยใช้เขาวงกตปัญหาหรือปัญหาเขาวงกต ส่วนใหญ่
เป็นปริศนาใหม่ที่น่าสนใจในปัจจุบัน การสร้างปริศนาคาทายลักษณะนี้ คำถามกับ
คำตอบไม่มีความสัมพันธ์กันด้านความเป็นจริงทั่วไป โดยเนื้อหาคำถามมักทำให้ผู้ตอบ
คิดหรือนึกไปถึงอีกสิ่งหนึ่ง ในขณะที่คำตอบเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ยุทธตอบคาดไม่ถึง แบ่งออกเป็น
วิธีการย่อย ๆ ดังนี้

2.1 เกี่ยวกับสื่อมวลชน แบ่งออกเป็น คำโฆษณา รายการโทรทัศน์ เพลง ภาพยนตร์

2.2 เกี่ยวกับความเป็นจริงที่คาดไม่ถึง แบ่งออกเป็น บุคคล หรือกิริยาอาการของบุคคล พืช สัตว์ สิ่งของ สิ่งในธรรมชาติ จำนวน ตัวเลข

2.3 เกี่ยวกับการเล่นภาษา แบ่งออกเป็น คำพ้องเสียง การแปลความหมายจากคำถาม คำผวน และการตัดพ้อขุ่นนะ สระ หรือสะกดคำในคำถามมาเป็นคำตอบ

วิธีการตั้งคำถาม - คำตอบ ของปริศนาคำทายของไทย จากการศึกษาพบว่า สำหรับปริศนาคำทายที่เป็นปริศนาเก่าแล้ว ส่วนใหญ่มีการตั้งคำถามโดยการบอกรายละเอียดของสิ่งที่นำมาย้ายในคำถามต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรายละเอียดตามที่ปรากฏจริง และโดยการเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ คือ บุคคล พืช สัตว์ สิ่งของหรือสิ่งในธรรมชาติ ซึ่งพบว่าคำถามที่เปรียบกับบุคคลและสัตว์มีจำนวนมากที่สุด นอกจากนี้คำถามบอกรายละเอียดของสิ่งที่นำมาย้าย ในคำนำรูปลักษณะและการกระทำพบมากที่สุด รองลงมาคือรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำ รายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะ รายละเอียดเกี่ยวกับความพลิกแพลงเชิงภาษา และรายละเอียดเกี่ยวกับสี ตามลำดับ

สำหรับปริศนาใหม่ที่นิยมเล่นกันในหมู่เด็กปัจจุบันนั้น พบว่าไม่ค่อยนิยมตั้งคำถามด้วยวิธีการในการบอกรายละเอียดของสิ่งที่นำมาย้าย ส่วนใหญ่แล้วจะตั้งคำถามประเภทปัญหาเขาวน ซึ่งอาศัยหลักการตอบด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่พบมากที่สุดคือ เกี่ยวกับการเล่นภาษา รองลงมา คือ เกี่ยวกับความเป็นจริงที่คาดไม่ถึง ส่วนปัญหาเขาวนเกี่ยวกับสื่อมวลชนนั้นมีจำนวนน้อยที่สุด

โครงสร้างทางภาษา ศึกษาในด้านการใช้คำ การใช้ไวยากรณ์ การเล่นภาษา ขวัญหงะของพยางค์และสัมผัส สรุปผลการศึกษาดังนี้

1. การใช้คำ ประเมินค่าทนายมีการใช้คำในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การใช้คำภาษาปาก คำสองแง่-สองง่าม คำที่ไม่มีความหมายหรือไม่มีคำแปลตามพจนานุกรม การซ้ำคำและซ้ำความ คำเสริมบทหรือคำขยายที่ช่วยให้เห็นภาพชัดเจน คำเลียนเสียงธรรมชาติ

2. การใช้โวหาร เป็นการใช้ภาษาที่ช่วยให้เกิดมโนทัศน์หรือจินตนาการ ได้ชัดเจนว่าการใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมา ในปริศนาคำทนายมีการใช้โวหารในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ โวหารอุปมา โวหารอุปลักษณ์ โวหารปฏิภาคพจน์ โวหารบุคลาธิษฐาน

3. การเล่นภาษา ประเมินค่าทนายมีการเล่นภาษาในปริศนาประเภทปัญหาเขาวงกต ได้แก่ คำฉวน คำพ้องเสียง การแปลความหมายจากคำถาม การตัดสระพยัญชนะ ในคำถามมาเป็นคำตอบ

4. ช่วงจังหวะของพยางค์และสัมผัส หมายถึงจำนวนพยางค์และการส่งสัมผัส (สระ) ในแต่ละช่วงจังหวะหรือช่วงหยุดของคำถาม แบ่งออกเป็น สองช่วง จังหวะ ฉานช่วงจังหวะ และสี่ช่วงจังหวะ ซึ่งในแต่ละช่วงจังหวะนี้จะมีจำนวนพยางค์ที่เท่ากัน และต่างกันหนึ่งถึงสองพยางค์เป็นส่วนใหญ่

จากการศึกษาพบว่า ปริศนาคำทนายที่เป็นปริศนาเก่า มีการใช้ภาษาในก้านของการใช้คำ การใช้โวหาร และการแบ่งช่วงจังหวะของพยางค์และสัมผัส โดยเฉพาะการแบ่งช่วงจังหวะของพยางค์และสัมผัสนี้ นอกจากจะช่วยให้ผู้เล่นสามารถจำคำถามได้แม่นยำ และช่วยให้ฟังไพเราะรื่นหูแล้ว ยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของคนไทย ที่เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนอีกด้วย ส่วนการเล่นภาษานั้น พบมากในปริศนาคำทนายที่เป็นปริศนาใหม่ประเภทปัญหาเขาวงกต นอกจากนี้ปริศนาที่เป็นปัญหาเขาวงกตนั้น ไม่พบการใช้ภาษาในก้านของการใช้คำ การใช้โวหาร และการแบ่งช่วงจังหวะของพยางค์และสัมผัสเหมือนเช่นปริศนาเก่า

2. ศึกษาปริศนาคำทนายในค่านที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนในสังคมไทย สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

วิถีชีวิต ปรัชญาคำทายสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย พิจารณาใน
ด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ที่อยู่อาศัย สร้างเป็นบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง โดยใช้วัสดุที่มีใน
ท้องถิ่น เช่น หลังคามุงด้วยจาก หรือหญ้าคา ตัวบ้านทำด้วยไม้ไผ่ บันไดพาคนไวกับ
ตัวบ้าน ถ้าเป็นบ้านที่ทำด้วยไม้หลังคาเป็นทรงไทย หรือทรงปั้นหย่า ประตูบ้านมีเพียง
บานเดียว กลอนประตูทำด้วยไม้ท่อนยาว สอดเข้าไปในรูที่ทำไว้ตรงขอบประตูทั้งสอง
ข้าง มีฐานบ้าน ไม่นิยมสร้างส้วมซึมไว้ใช้ มักไปถ่ายตามที่ทุ่งนา ตามป่า ต่อมาในสมัย
ปัจจุบันจึงมีส้วมซึมใช้

2. สิ่งของเครื่องใช้ มีมากมายหลายประเภท ได้แก่

2.1 เครื่องใช้ในบ้าน ส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ที่เคยใช้ในสมัยก่อน
ปัจจุบันเลิกใช้แล้ว หรือมีใช้อยู่ตามชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ส่วนใหญ่เครื่องใช้เหล่านี้
ทำมาจากวัสดุในท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสมัยก่อนที่เรียบง่าย
เครื่องใช้เหล่านี้คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความสวยงาม

2.2 เครื่องใช้ส่วนตัวหรือมีไว้ประจำตัว ส่วนใหญ่แล้วเป็นเครื่อง
ใช้ที่เคยใช้ในสมัยก่อน และในปัจจุบันก็ยังใช้อยู่ นอกจากนี้มีเครื่องใช้บางอย่างที่ไม่
นิยมใช้แล้ว เพราะสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เปลี่ยนไป เช่น เครื่องใช้
ในการกินหมาก เป็นต้น

2.3 เครื่องมือ อาวุธ เป็นเครื่องมือของชาวบ้านทั่ว ๆ ไป เช่น
เครื่องมือในการก่อสร้างบ้านเรือน เพราะในสมัยก่อนมักปลูกสร้างบ้านเรือนด้วยไม้
จึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือเหล่านี้ เช่น กบ ลู่วาน เลื่อย นอกจากนี้พวกเครื่องมือ
หรืออาวุธในการล่าสัตว์ หรือดักสัตว์ เช่น แร้ว หน้าไม้ ฆู ปืน เป็นต้น

2.4 เครื่องดนตรี เป็นเครื่องดนตรีของไทย เช่น กลอง
ตะโพน ปี่ นอกจากนี้ก็มีเครื่องดนตรีอันเป็นสัญลักษณ์ของชาวอีสาน คือ แคน

2.5 ยานพาหนะ ปีทั้งยานพาหนะทางบกและทางน้ำ ทางบกนั้น ยานพาหนะที่นิยมใช้ในสมัยก่อน คือเกวียน ต่อมาในสมัยปัจจุบันเมื่อวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ เจริญขึ้นก็เปลี่ยนมาใช้ รถไฟ รถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์ ส่วนทางน้ำนั้นนิยมใช้เรือ

2.6 เครื่องใช้ที่ช่วยในการสื่อสาร ในสมัยก่อนทางภาคใต้นิยมใช้ลูกกลหรือกังหันลมปักไว้ตามที่สูง ๆ เพื่อบอกให้ผู้เดินทางรู้ว่าแถบนี้มีบ้านคนอยู่ ต่อมาในสมัยปัจจุบันการสื่อสารต่าง ๆ ได้เจริญขึ้น ก็มีการติดต่อโดยการใช้จดหมาย โทรศัพท์ เป็นต้น

3. การประกอบอาชีพและเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ได้แก่ การทอผ้า ทำสวน การจับสัตว์น้ำและการทอดผ้า

3.1 การทอผ้า เพื่อปลูกข้าว นับเป็นอาชีพหลักของชนไทยมาช้านาน จนถึงปัจจุบัน เพราะคนไทยรับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก เครื่องใช้เหล่านี้เป็นเครื่องใช้ในการทอผ้า ในสมัยก่อน เช่น ใ้ด กราค เคียว นอกจากนี้ก็สะท้อนให้เห็นขั้นตอนและวิธีการทอผ้าปักดำ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ การเตรียมกล้า ใ้ด กราค ปักดำ เคียวและนวก นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าในที่ดอน เรียกว่า การปลูกข้าวไร่ ในภาคใต้ใช้วิธีการแทงหลุมโดยใช้ไม้สากและบอกหน้าข้าวเพื่อให้เมล็ดข้าวลงในหลุมแล้วกลบ โดยไม่ต้องมีการไถคราด อย่างการทอผ้าในที่ลุ่ม

3.2 การทำสวน สะท้อนจากปริณิณาคำทายคือการทำสวนยาง ซึ่งหากินมากในภาคใต้ โดยการกรีดยาง"จั่วรองน้ำยางมาทาเป็นยางแผ่นต่อไป

3.3 การจับสัตว์น้ำ คนไทยส่วนใหญ่เมื่อว่างจากการทำนา ทำสวน ก็มักใช้เวลาว่างโดยการจับสัตว์น้ำ พวกกุ้ง ปลา หอย ซึ่งมีอยู่ชุกชุมตามแม่น้ำลำคลองต่างๆ เพื่อนำมาเป็นอาหาร โดยใช้เครื่องมือชนิดต่าง ๆ เช่น เบ็ด แห ยอ ลูบ ไซ ส้อน เป็นต้น เครื่องมือเหล่านี้มีวิธีการใช้ในการจับปลาต่าง ๆ กัน เช่น เบ็ดใช้หย่อนลงไปใต้น้ำรอให้ปลามากินเบ็ดเอง ส่วนแหต้องไว้การทอดแหหรือเหวี่ยงแหลงไปในน้ำ ปลาจะติดร่างแหขึ้นมา เป็นต้น

3.4 การทอผ้า คนไทยส่วนใหญ่ในสมัยก่อนจะทอผ้าใช้เอง ค่ายที่ใช้ในการทอ คือฝ้ายและไหม ถ้าเป็นการทอผ้าฝ้ายก็เริ่มตั้งแต่ การนำฝ้าย มาต้มเพื่อแยกเมล็ดออกเหลือแต่ปุยฝ้าย โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า อีว หรือ อีค ต่อจากนั้นนำปุยฝ้ายมาปั่นเป็นค่ายด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า ไนปั่นฝ้ายหรือหลาเข็นฝ้าย ต่อจากนั้นจึงนำไปทอผ้าแล้วนำมาทอเป็นผืนผ้าต่อไป

เครื่องทอผ้าในสมัยก่อนนั้นทอด้วยมือ เรียกว่า ทูกทอผ้า ผู้ทอจะต้องใส่เส้นค้ายืนในตะกอให้ชักรับค่ายพุ่ง เวลาทอผู้ทอจะเหยียบไม้เหยียดทูกทอผ้า ให้ค่ายยืนแยกออกจากกันจนเกิดช่องว่างแล้วพุ่งกระสวยไประหว่างช่องว่างนั้นให้ชักรับเส้นค้ายืน แล้วใช้ฟันหวีตีกระทบให้ค่ายพุ่งเข้าที่

สำหรับการทอผ้าไหม ก็มีวิธีการทอเช่นเดียวกัน จะต่างตรงวิธีการ ทำเส้นไหม เพราะไหมที่ได้จะต้องเลี้ยงจากตัวไหม ถัວอ่อนของไหมจะชักเส้นใยไหม เป็นรังไหมแล้ว จึงนำเอารังไหมนั้นมาต้มเพื่อสาวเป็นเส้นใยต่อไป เรียกว่า การสาวไหม หรือสาวหลอด

4. การแต่งกาย ในสมัยก่อนคนไทยนิยมนุ่งผ้าโจงกระเบน และผ้าถุง การนุ่งผ้าโจงกระเบนนี้ถูกประกาศห้ามนุ่งในสมัยจอมพล. ปิบูลสงคราม ต่อมาในปัจจุบันคนไทยนิยมเครื่องแต่งกายตามแบบตะวันตก และเปลี่ยนรูปแบบของเสื้อผ้าไปตามแฟชั่น

5. อาหารการกิน แบ่งออกเป็น อาหารขาว อาหารหวาน และ ดั้งเสพติด

5.1 อาหารขาว คนไทยทำขนมจีนไว้รับประทานเองโดยทำจากแป้งข้าวเจ้าหมักไว้ไม่ให้ละเอียดย นวดให้เหนียว แล้วนำมาโรยในน้ำเคี่ยวให้เป็นเส้น ๆ เรียงเป็นวงกลม แล้วนำไปล้างน้ำเย็นอีกครั้งหนึ่ง

5.2 อาหารหวาน ได้แก่ พวกขนม ของว่างต่าง ๆ เป็นขนมไทย ๆ ที่นิยมรับประทานกัน เช่น ขนมโค ขนมกรวย กล้วยแขก ข้าวต้มมัด ขนมครก

ข้าวเกรียบงา ฯลฯ

5.3 สิ่งเสพติด ในสมัยก่อนคนไทยส่วนใหญ่กินหมาก ซึ่งนับเป็นสิ่งเสพติดชนิดหนึ่ง การกินหมากนี้ไม่กินเฉพาะหมากอย่างเดียว แต่จะประกอบด้วย พลุ ปูน หбак สี่เสียด ม้วนใส่ในพลุ ไซ้เคี้ยว จนมีน้ำหมากสีแดง ซึ่งต้องบ้วนทิ้งตลอดเวลา เคี้ยวจนกระทั่งมีรสจืด คายทิ้งเรียกว่า ฉานหมาก การกินหมากนี้เฟื่องเล็กในสมัยจอมพล. ปิบูลสงคราม ที่ออกประกาศห้ามประชาชนกินหมาก ดังนั้นคนไทยหนุ่มสาวในปัจจุบันจึงไม่รับประทานหมากกันเหมือนเช่นแต่ก่อน นอกจากการกินหมากแล้วทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน คนไทยก็ยังนิยมสิ่งเสพติดอย่างอื่นอีกคือ ยาสูบหรือบุหรี่ กัญชา และเหล้า

6. การละเล่นและการแสดง การละเล่นส่วนใหญ่เป็นการละเล่นพื้นบ้านของไทย ซึ่งมีทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ เช่น ตะกร้อ วาว ลูกข่าง หมากรูก กระบอกเชือก เป็นต้น ส่วนการแสดงนั้น เป็นการแสดงที่มีอยู่ทั่วไปในทุกภาคของไทย ได้แก่ จั้ว ลิเก นอกจากนี้มีการแสดงที่นิยมทางภาคใต้คือ หนังตะลุง

7. ความเชื่อ โศกั ความเชื่อเกี่ยวกับราหูอมจันทร์ หรือกบกินเดือน ความเชื่อเกี่ยวกับผี และศาลพระภูมิ

ความเชื่อเกี่ยวกับราหูอมจันทร์หรือกบกินเดือนนี้ เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ คือการเกิดจันทรคราสหรือสุริยคราส แต่คนในสมัยก่อนไม่ทราบว่าเกิดจากอะไร จึงเข้าใจเป็นการกระทำของราหูอมพระจันทร์ หรือกบกินเดือน

ดังนั้นเมื่อเกิดจันทรคราสและสุริยคราส ชาวบ้านจะช่วยกันตีเกราะเคาะใบ้ ส่งเสียงดังเพื่อให้ราหูหรือกบตกใจจะได้คลายพระจันทร์หรือพระอาทิตย์

ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีและศาลพระภูมินี้ เป็นความเชื่อที่ยังมีอยู่จนถึงปัจจุบัน ศาลพระภูมิก็เป็นผีประเภทหนึ่งที่เชื่อว่า จะช่วยคุ้มครองรักษาคนในครอบครัวได้ ดังนั้นคนไทยจึงมักนิยมสร้างศาลพระภูมิไว้หน้าบ้าน หรือเรียกกันว่า พระภูมิเจ้าที่

8. ศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ โดยสะท้อนให้เห็นถึงหลักธรรมทางศาสนา คือ พระรัตนตรัย นอกจากนี้ยังมีสิ่งก่อสร้างทางพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูป เจดีย์ ช่อฟ้า และยังสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติอันเนื่องมาจากศาสนา ได้แก่ การออกบิณฑบาต เข้าพรรษา ออกพรรษา การเทศน์มหาชาติ และการสรงน้ำพระ

สิ่งแวดลอม สิ่งแวดจอมที่จะสะท้อนจากปริญาคำทาย หมายถึง
สิ่งต่าง ๆ ที่แวดลอมมนุษย์อยู ไ้แก พืช แล-สัตว์

1. พืช แบ่งออกเป็น พืชที่ใช่เป็นอาหาร ผลไม้ พืชอื่น ๆ

1.1 พืชที่ไ้เป็นอาหาร เป็นพืชที่คนไทยปลูกไว้รับประทานเอง เป็นพืชผักสวนครัว สำหรับใช้เป็นเครื่องแกง เครื่องปรุง หรือเป็นผัก เพราะคนไทย ในสมัยก่อนรู้จักใกล้ชิดกับพืชเหล่านี้เป็นอย่างดี ทำให้รู้ถึงรูปลักษณะของต้นและการ เจริญเติบโต จึงนำเอาพืชเหล่านี้มาทนาย โดยการบอกลักษณะของพืชเหล่านี้ เช่น ข่าว มะพร้าว ตะไคร้ พริก มะนาว ขมิ้น คำดั่ง บวบ พักทอง เป็นต้น

1.2 ผลไม้ เมืองไทยเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยผลไม้ นานาชนิด คนไทยจึงมีผลไม้รับประทานได้ตลอดปี ส่วนใหญ่ก็เป็นผลไม้ที่ปลูกได้ในดิน ทั่วไป หรือไม้เขตร้อนก็มีรสชาติอร่อยตลอดทั้งปี ดังนั้นคนไทยจึงรู้จักผลไม้เหล่านี้ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะลักษณะของผลไม้ และได้นำมาขายกัน โดยตัวคำถามมักจะ บอกรายละเอียดเกี่ยวกับรูปลักษณะของผลไม้และผล เช่น ทุเรียน น้อยหน่า ขนุน กล้วย แอปเปิ้ล มะเฟือง มังคุด เป็นต้น

1.3 ฟืชอื่น ๆ เป็นพืชที่มีอยู่ทั่ว ๆ ไปในท้องถิ่น มีทั้งพืชที่ขึ้นบนบกและในน้ำ เป็นพืชที่มีขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก รวมทั้งหญ้าต่าง ๆ ด้วย เช่น สน นุ่น หญ้าเจ้าชู้ กก ผักแว่น สาหร่าย เป็นต้น

2. สัตว์ แบ่งออกเป็น สัตว์บก สัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ แมลง

2.1 สัตว์บก ยังแบ่งออกเป็น สัตว์เลี้ยง สัตว์เลี้ยงคาน

สัตว์ป่า และสัตว์อื่น ๆ

2.1.1 สัตว์เลี้ยง จำพวกสัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งาน ได้แก่ วัว ควาย และช้าง ในสมัยก่อนสัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์ที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของคนไทย เช่น วัว ควาย ใช้ในการหว่าน เพียมเกี่ยว ข้างใช้ในการลากซุง

นอกจากนี้ก็มีสัตว์ที่เลี้ยงไว้คู่เล่น หรือไว้เป็นอาหาร เช่น หมู แมว เป็ดไก่

2.2.2 สัตว์เลี้ยงคาน เป็นสัตว์ที่พบเห็นได้ตามบ้านเรือน หรือสถานที่ต่าง ๆ เช่น จิ้งจก ตุ๊กแก แะ ไล่เคียน

2.2.3 สัตว์ป่าและสัตว์อื่น ๆ สมัยก่อนเมืองไทยยังมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ จึงเป็นที่อาศัยของสัตว์ป่าและสัตว์อื่น ๆ ทั่วไป ดังนั้นเมื่อเข้าไปในป่าจึงพบเห็นสัตว์เหล่านี้ได้ง่าย เช่น ลิง เม่น กระรอก กระต่าย ค่างควาย และนกชนิดต่าง ๆ

2.2 สัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เมืองไทยนั้นอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ มากมาย จึงเป็นที่อาศัยของสัตว์น้ำซึ่งมีอยู่ชุกชุมในสมัยก่อน เช่น ปลา กุ้ง หอย นอกจากนี้ยังมีสัตว์ประเภทครึ่งบกครึ่งน้ำ ซึ่งอาศัยอยู่ได้ทั้งบนบกและในน้ำ โดยเฉพาะตามทุ่งนาต่าง ๆ เช่น ปู กบ เขียด งู คางคก เป็นต้น

2.3 แมลง เป็นสัตว์เล็ก ๆ ทั้งจำพวกมีปีกและไม่มีปีก ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไป เพราะมักอาศัยอยู่ตามต้นไม้ โพรงไม้ หรือซอกเล็กๆ ๆ หรืออยู่ตามพื้นดิน เช่น มด แมลงหมาป่า แมลงเห็บยุง แมลงภู่ ผึ้ง ป้าง ยุง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรได้มีการศึกษาเปรียบเทียบปริศนาคำทายของภาคต่าง ๆ ในด้านเนื้อหา วิธีการตั้งคำถาม-คำตอบ รวมทั้งการสะท้อนสภาพชีวิต หรือสิ่งแวดล้อมของแต่ละภาค
2. ควรได้มีการศึกษาปริศนาคำทายที่มีเนื้อหาคำตอบเดียวกันว่ามีวิธีการสร้างคำถามเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร
3. ควรได้มีการศึกษาความนิยมในการ เล่นปริศนาคำทายของคนในสังคมปัจจุบัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กาญจนา นาคสกุล และคนอื่น ๆ การใช้ภาษาไทย เคล็ดไทย 2517, 400 หน้า
กุหลาบ มลลิกะมาส คติชาวบ้าน พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงวาส
ประสาทชาตุการณ (วาส ประนิช) 11 กันยายน 2516 โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น
2516, 373 หน้า

_____ วรรณคดีวิจารณ์ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2521, 149 หน้า
แกมเฟอร์, เอนเยลเบิร์ก ไทยในจดหมายเหตุแกมเฟอร์ แปลโดย อ.สายสุวรรณ
(นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 3 โรงพิมพ์มณฑลการพิมพ์ 2508, 68 หน้า
โกสินทร์ สายแสงจันทร์ การเกษตรและพืชสำคัญของเมืองไทย อักษรสัมพันธ์
2513, 450 หน้า

คึกฤทธิ์ ปราโมช ตอบปัญหาประจำวัน โรงพิมพ์การรถไฟ 2506, 91 หน้า
โคสนาการ, กรม "ข่าวราชการห้ามประชาชนไม่ให้กินหมาก" ใน ประมวลวชิรธัม
แห่งชาติ หน้า 82 - 83

จ.เปรี๊ญ (นามแฝง) ประเพณีพิธีมงคลของไทย อานวยศาสน์ 2521, 447 หน้า
จันทร์ศรี นิตยฤกษ์ ความรู้เรื่องกสิชนวิทยา ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูธนบุรี ม.ป.ป., 154 หน้า อักสำเนา

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ พระราชวิจารณ์เรื่องจดหมายเหตุความทรงจำ
ของกรมหลวงนรินทรเทวี โรงพิมพ์พระจันทร์ 2482, 362 หน้า

เจือ สตะเวทิน "วิธีสอนภาษาไทยในชั้นประถมศึกษาว่าควยอะไรเอ่ย" ประถมศึกษา
24(10) : 4 - 8 พฤษภาคม 2516

ชลธิรา กลั้อยู่ และคนอื่น ๆ การใช้ภาษาไทย เคล็ดไทย 2517, 400 หน้า
ชัยโย ชัยชาญพิทยุทธ และคนอื่น ๆ สมุนไพร บริษัทสารมวลชน 2523, 256 หน้า

- ทรงพันธ์ วรรณมาศ ผ้าไทยลายอีสาน บพิธการพิมพ์ 2523, 49 หน้า
- ทัศนีย์ ทานตวนิช คติชาวบ้าน ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน 2523, 345 หน้า อัครสำเนา
- นพคุณ คุณาชีวะ การจัดหมวดหมู่ปริศนาของไทย เอกสารนิเทศก์การศึกษา ฉบับที่ 175 หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครู โรงพิมพ์คุรุสภา 2519, 130 หน้า
- นิกร นนทวงศ์ รวมปริศนาไทย ลพบุรี หัตถโกศลการพิมพ์ 2516, 78 หน้า
- นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ "การเล่นเตะตะกร้อ" ใน สารคดีมรดกไทย หน้า 187 - 188 ศูนย์สุโขทัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 2524
- _____ "เกรียนไทย" ใน สารคดีมรดกไทย หน้า 259 - 260 ศูนย์สุโขทัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 2524
- _____ "ท้าวบุญกันวันสงกรานต์" ใน สารคดีมรดกไทย หน้า 136 - 137 ศูนย์สุโขทัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 2524
- _____ "ลิเก" ใน สารคดีมรดกไทย หน้า 196 - 197 ศูนย์สุโขทัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 2524
- บรรจบ พันธุเมธา ลักษณะภาษาไทย โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคาแหง 2510, 104 หน้า
- บุญส่ง เลขะกุล เหี่ยวป่า โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ 2505, 357 หน้า
- _____ ธรรมชาตินานาชาติ โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ 2504, 357 หน้า
- บุปผา ทวีสุข คติชาวบ้าน โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคาแหง 2520, 249 หน้า
- _____ "คติชาวบ้านกระจกลองสังคม" รามคาแหง 8(9) : 154 - 168 มิถุนายน 2525
- ประจักษ์ ประภาพิตยากร "ขบวนการอะไรเอ๋ย" "อะไรเอ๋ยขบวนการ" ใน ธรรมชาติ หน้า 83 - 100 หน้า 193 - 200 ชัยยศ 2523

ประพนธ์ เรืองณรงค์ ทักษิณสารคดี โอเคียนสโตร์ 2525, 92 หน้า

ประยุทธ์ สิทธิพันธ์ พระราชประเพณีและประเพณีชาวบ้าน ปรีทัศน์ศาสตร์ 2525, 560 หน้า

ประสาธ อิศรปริศา และคนอื่น ๆ ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาว

อิสาน เอกสารงานวิจัยฉบับที่ 6 วิทยาลัยครูมหาสารคาม 2518, 69 หน้า

เปรี๊ยะ กุมท ผ้าไหมพื้นเมือง โรงพิมพ์คุรุสภา 2517, 92 หน้า (ชุดความรู้ไทย ลำดับที่ 3003)

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ มานุษยวิทยากับการศึกษาคหิชาบ้าน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2525, 223 หน้า

ผะอม โปษะกฤษณะ และคนอื่น ๆ เพลงกล่อมเด็กและเพลงประกอบการเล่น

ของเด็ก ภาคกลาง 16 จังหวัด คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

2520, 235 หน้า อักสำเนา

ไพฑูรย์ สุขศรีงาม แมลง : การจัดหมวดหมู่และการป้องกันกำจัด ภาควิชาชีววิทยา

คณะวิทยาศาสตร์ มศว.มหาสารคาม 2521, 575 หน้า

ไพโรธ เลิศพิริยกุลม คหิชาบ้านลานนาไทย เชียงใหม่ สุริยวงศ์บุคเซนเตอร์

2516, 229 หน้า

ปิญญู จิตต์ธรรม ปริศนาบททาย สงขลา โรงพิมพ์เมืองสงขลา 2518,

104 หน้า

_____ เพลงพื้นเมืองภาคใต้ ส.การพิมพ์ 2509, 202 หน้า

มหาสารคาม, วิทยาลัย นิทรรศการวัฒนธรรม ประเพณี มรดกอีสาน ครั้งที่ 3

บพิชการพิมพ์ 2521, 108 หน้า

มานิต มานิตเจริญ พจนานุกรมไทย พิมพ์ครั้งที่ 6 โรงพิมพ์สำนักพิมพ์สุภา 2520,

1142 หน้า

เขาวเรศ ลีรีเกียรติ เพลงกล่อมเด็กของไทย ปริญญาพนธ์ กศ.ม.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2521, 386 หน้า อักษรนำ
รัตน์ อุทัยผล หัตถกรรมประจำถิ่น บพิธการพิมพ์ 2523, 247 หน้า

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 อักษรเจริญทัศน์
2525, 930 หน้า

_____ สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 4 โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม
2503, 2585 หน้า

_____ สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 7 โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม
2509, 4548 หน้า

_____ สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 8 โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม
2509, 5208 หน้า

_____ สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 12 ประจวบคีรีขันธ์
โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบปราณบุรี 2516, 7851 หน้า

_____ สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 13 ประจวบคีรีขันธ์
โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบปราณบุรี 2516, 8511 หน้า

ลาอุแบร์ จดหมายเหตุลาอุแบร์ เล่ม 1 แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร ก้าวหน้า
2510, 308 หน้า

_____ จดหมายเหตุลาอุแบร์ เล่ม 1 พระนิพนธ์โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ โรงพิมพ์คุรุสภา 2505, 322 หน้า

ลุงบุญ (นามแฝง) ผู้รวบรวม "ชุมนุมคติชาวบ้าน : คำทาย" ราชบัณฑิตยสถาน
2(1) : 43 - 47 กรกฎาคม 2519

วริยา ศิวะศรียานนท์ และ ทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์ บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของ
คนไทยในทศวรรษของชาวตะวันตก สมัยอยุธยา - พ.ศ. 2475 ไทวัฒนาพานิช
2523, 152 หน้า

วราสนา เกตุภาค คติชาวบ้าน โรงพิมพ์วิเทศสยามพัฒนา จำกัด 2521,
150 หน้า

วิจิต ชุมทรัพย์ ชีวิตสัตว์เมืองไทย ชุดที่ 1 โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ 2508,
22 หน้า

วิชัย อภัยสุวรรณ ดอกไม้เมืองไทย ชุดที่ 2 โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ 2520,
267 หน้า

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ รายงานวิจัยเครื่องจักสานในประเทศไทย คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร 2524, 381 หน้า

_____ ศิลปะชาวบ้าน นำอักษรกรพิมพ์ 2519, 245 หน้า

วิฑูร โสภวงค์ "วีรเณศาตว" ใน ลายอักษร หน้า 70 - 81 พิมพ์เป็น
อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางสายสนิท โสภวงค์ 7 มิถุนายน 2516
มิตรนรากรพิมพ์ 2503, 227 หน้า

วิภา กงกะนันทน์ วรรณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร 2521, 191 หน้า

วีรวงศ์, สมเด็จพระมหา พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง ไทยวัฒนาพานิช
2515, 525 หน้า

ศรีนครินทร์วิโรฒ สงขลา, มหาวิทยาลัย พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ กรุงเทพมหานครพิมพ์
2525, 313 หน้า

ศิลปากร, กรม ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต กรมศิลปากร 2507, 105 หน้า

ศึกษาธิการ, กระทรวง กรมพลศึกษา ปทานุกรมกีฬาพื้นเมือง อักษรเจริญทัศน์
2524, 804 หน้า

เศรษฐกิจ, กระทรวง กองอุตสาหกรรม การทอผ้าแบบกี่กระตุก พิมพ์แจก
ในงานฌาปนกิจศพนางสิ้น ปันยารชุน 11 มีนาคม 2482 บ.ป.ท. 2482,
35 หน้า

สงขลา, วิทยาลัยครู หจนาอนุกรมภามาถิ่นไต้ฉบับชั่วคราว สงขลา โรงพิมพ์

เมืองสงขลา 2514, 610 หน้า

สมนึก พงศ์ไพบูลย์ ของคิปปักไม้ไ้ โรงพิมพ์ไชยวัฒน์ 2503, 227 หน้า

สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร ประเพณีไทยโบราณ แพร่พิทยา 2505, 796 หน้า

สมภพ ภิรมย์ บ้านไทยภาคกลาง โรงพิมพ์คุรุสภา 2522, 56 หน้า

สวาท เสนาณรงค์ ภูมิศาสตร์ประเทศไทย โครงการตำราสมาคมสังคมศาสตร์

แห่งประเทศไทย 2516, 418 หน้า

สาร สารทัศนนานันท์ ผู้รวบรวม "คาทวย" คุรุสารเชกศึกษา 23(1) :

36 - 41 กันยายน 2520

_____ ผู้รวบรวม หนังสือชุดสมบัติอีสาน เล่ม 2 ม.ป.ท. 2524, 144 หน้า

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 1 โรงพิมพ์คุรุสภา 2510, 275 หน้า

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 3 โรงพิมพ์คุรุสภา 2520, 289 หน้า

สีหธา พิณภูวตล และคนอื่น ๆ การเขียน โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2516, 199 หน้า

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ คติชาวบ้านปักไม้ไ้ ก้าวหน้า 2512, 210 หน้า

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ลิเก โรงพิมพ์ทองภาพสุวรรณ 2522, 318 หน้า

สุรสิงห์สำรวม ฉิมพะเนา การละเล่นของเด็กหลานนาไทยในอดีต เจริญวิทย์การพิมพ์

2520, 152 หน้า

หทัย คันธง "เขียนหมากคุณยาย" ใน สารคดีมรดกไทย หน้า 206 - 207

ศูนย์สุโขทัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หิษณุโลก 2524

อ.ท. (นามแฝง) "การทอ" คหกรรมศาสตร์ 20(4) : 82 - 83

มกราคม 2520

อนุমানราชชน, พระยา ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง)

บรรณาการ 2510, 368 หน้า

_____ ประเพณีเบ็ดเตล็ด โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) สมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย 2508, 285 หน้า

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ สมบูรณ์ ทวีวัฒน์ พิมพ์แจกในงานพระราชทาน
เพลิงศพ สมบูรณ์ ทวีวัฒน์ 4 ธันวาคม 2519 โรงพิมพ์เลขานุการรัฐมนตรี
2519, 336 หน้า

อัมพร สุขเกษม "ความทวย" วิทยจารย์ 73(2) : 20 - 29 กุมภาพันธ์
2517

อุทัย สีนุสาร สารานุกรมไทย เล่ม 4 โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ 2517, 800 หน้า

_____ สารานุกรมไทย เล่ม 23 โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ 2522, 460 หน้า

อุบล จิระสวัสดิ์ สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทย ระหว่าง
สงครามโลกครั้งที่ 2 วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517,
407 หน้า

Beuchaï, P.D. "Riddles in Bantu," in The Study of
Folklore, Englewood Cliffs N.J., Prentice-Hall Inc.,
1965. p.182-205

ภาคผนวก

ปริศนาคำทายภาคกลาง

กลมมูทุ ตรงกลางมีรู ข้าง ๆ มีชน
 กลมเหมือนพระจันทร์ คั่นทุ่งสาว ๆ
 กลางวันไร้เรียวแรง แตกลางคืนส่องแสงกลางเวหา
 กลางวันมีคคือ กลางคืนสว่างแจ่มแจ้ว
 กลวยไข กลวยน้ำว่า กลวยอะไรหวานที่สุด
 กระโดดขึ้นไปสองขา มงไปมองมาหกขาพอดี
 ก่อนจะลงรถของท่าอะไรก่อน
 กะอะไรเอ๋ยอยู่ในวัด
 กายาอยู่ในสระ อูจจาระอยู่ในคน
 กาะอะไรมีดีแคง
 เกิดมาไม่มีหาง ไม่มีขา พอสิ้นชีวะมีแต่ขาไม่มีหาง
 เกิดลูกเป็นพัน ๆ เหมือนแม่มันทุกตัว
 แต่เป็นเพื่อนนอน ขอนเป็นเพื่อนกิน
 แก้วาลงโคลน แล้วกระโจนลงน้ำ
 แกงไก่ควรวใส่อะไรก่อน
 แกงไก่ใส่อะไรจึงจะอรอย
 แกงอะไรชื่อสัปคน
 แกงอะไรไม่รู้เป็น
 ไก่กับไขอะไรเกิดก่อนกัน
 ไกลก็ไมไกล ไกลก็ไมไกลเห็นร่าไรวับ ๆ แวม ๆ
 ขนอะไรจุดไฟติด
 ขนอะไรเอ๋ยแข็งที่สุด
 ขนอะไรเอ๋ยที่พระชอบ
 ขนอะไรเอ๋ยเป็นชื่อของญี่ปุ่น

- หูวัว
- กระดัง
- พระจันทร์
- พระจันทร์
- กลวยเชื่อม
- คนขี่ม้า
- ขึ้นรถ
- กะถิพระ
- ชีเต๋า
- กาชาด
- กบ
- แมงมุม
- หน่อไม้
- กลวยแขก
- สระแอ
- ใส่ปาก
- แกงกะหรี่
- แกงรอน
- ไก่เพราะ ก. มาก่อน ข
- จมูก
- ขนมเหียน
- ขนมครก
- ขนมจีบ
- ขนมจีบ

ขยุก ๆ เอน้ำเข้า เขย่า ๆ เอน้ำออก
ของเราให้เขาใช้ ตัวเราใช้ให้น้อยกว่า

ขาไปสองคน พอมีก้าวก้าวเดิน เดินมาคนเดียว

ข้างนอกขรุขระ ข้างในตะตึงโหน่ง

ข้างนอกประตูไม้ ข้างในประตูเหล็ก ผ่าแดงดินเล็กตากไม้แห้ง

ข้างนอกสุกใสข้างในเป็นโพรง

ข้างนอกสุกใส ข้างในเป็นโพรง

ข้างนอกเป็นซี่ ข้างในเป็นพระ

ข้างในแดงโม มีสีอะไร

ข้างบนกดหยุก ๆ ข้างล่างเป็นทุกซ์ ข้างบนจิตใจ

ข้างหลังเป็นสัตว์สี่เท้า ข้างหน้าเป็นสัตว์สี่เท้า

ขึ้นแปกลงลิบแปด

เขาชื่อหนูมา เขาแก่ผาหนู เขาใจจนหนูยอมลง

เขาชื่อหนูมา เขาพาหนูไป เขาอุ้มเขาใจจนหนูหนีไหล

เขาข้างเดียวออกหาทาง

เขี้ยวระอุ่ม ฟันไสวไม่มีใบ มีแต่เม็ก

เขี้ยวเหมือนพระอินทร์ บินเหมือนนก ศรีบักอก นกก็ไม่ใช้

คนกินไม่ได้ซื้อ คนซื้อไม่ได้กิน

คนขับรถกลัวไฟอะไร

คนจังหวัดโกชอบสระผม

คนซื้อไม่ได้ใช้ คนใช้ไม่ได้ซื้อ

คนเดียวเดินมา แต่เห็นสองคน อีกคนคือใคร

คนเดินตากฝน โดยไม่กางร่มทำไมผมไม่เปียก

คนไทยฝรั่งแขก คูหนึ่งเรื่องเดียวกัน หนึ่งจบ คนไทยถามแขก ฝรั่งว่า

รู้เรื่องไหม คนไทยกับฝรั่งรู้เรื่อง ยกเว้นแขก หนึ่งเรื่องนี้ชื่ออะไร

คนเราต้องลืม

- คนแปร่งขึ้น

- ชื่อ

- เงากับคน

- นอยหนา

- ปากลิ้น

- ขวด

- มะพร้าว

- ไข่เบ็ด

- ซาว

- คนส้มปลา

- บุ่ม

- ธงชาติ

- สบู่

- สบู่

- ถังมือ

- ฝน

- แมงกั๊ก

- ของใส่บาตร

- ไฟเขียว

- สระบุรี

- โลงศพ

- เงา

- หัวล้าน

- ขั้วเหล็ก-

แขกหลับ

- ลืมตา

คนใส่แว่นตา เกี่ยวกับอะไร

ครกอะไรลอยน้ำได้

ครูเอื้อ สุนทรสนาน ตอนมีชีวิตอยู่ชอบสีอะไร

ควายตักหัวตักหางจะเหลืออะไร

ค้างคาวเวลานอน หัวมันอยู่ที่ไหน

คำเสียงเดียวแปลว่าเม็ดเล็ก ๆ แต่เป็นภาชนะใหญ่

คุณรักผมไหม

โคอะไรมีคอถึงสามคอ

โคอะไรมีแคหนั่ง

โคอะไรมีสองขา

งูสองตัวเจอกันจะเกิดอะไรขึ้น

จักรยานสีแดงชานสีอะไร

จังหวัดใดที่ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่แห้งมาตลอด

จังหวัดอะไรไกลที่สุด

จังหวัดอะไรเกินร้อย

จังหวัดอะไรชื่อเหมือนแต่เก่า

จังหวัดอะไรที่ข้างไม่กล้าไป

จังหวัดอะไรที่ตัว ร มากที่สุด

จังหวัดอะไรที่เป็นจังหวัดแรก

จังหวัดอะไรที่เป็นเมืองเพชร

จังหวัดอะไรที่เป็นผู้นำ

จังหวัดอะไรที่ไปไม่ถึง

จังหวัดอะไรที่มีคนน้อยที่สุด

จังหวัดอะไรที่มีค่ามาก

จังหวัดอะไรที่มีลิงมากที่สุด

- หู

- ครกวิเศษ

- สีไวโอลิน

- งา

- อยู่ใต้ดิน

- ทูม

- รักเพราะต้องการ

ผมสะอาด

- โคคาโคล่า

- โคสีเขียมน

- โคไมนี่

- งง

- ลีกัน

- ทาก

- เลย

- ร้อยเอ็ด

- เชียงใหม่

- พังงา

- นครศรีธรรมราช

- นครปฐม

- เพชรบุรี

- นครนายก

- เลย

- ร้อยเอ็ด

- เพชรบุรี, เพชรบูรณ์

- กระบี่

คอนกลางคืนเปิดไฟทางกัน

คอนเด็กสีขาว คอนสาวสีเขียว คอนแกสสีแดง

คอนไปหัวเราะคิก ๆ กลับมาน้ำตาหยดตึง ๆ

คอนแรกสีดำ พอค่ากลายเป็นสีแดง พอสิ้นเรี่ยวแรงเป็นสีเทา

คนเทาซา ใบวาเขียว

คนเทาแขน ใบแขนเขียว

ตัวใหญ่ คาเล็ก

ตัวอยู่กับหมา แดงอยู่กับคน

ตัวอยู่ในน้ำ ขาวอยู่บนฟ้า

ตัวอะไรเคยชอบกินไม้ คัดตัวกลางออกไซ้ ชอบกินน้ำตาล

ตัวอ้วน แต่ไม่มีกระดูก

คาแปะหลังโกง ลงนาไม่ซุน

คา 2 ชั้น พัน 2 หน คน 3 ซา

คากว่าฟ้า สูงกว่าหญ้าหนอยเขียว

คากว่าฟ้า สูงกว่าหญ้าหนอยเขียว

คูอะไรใสของสารพัน อากาศเย็นจัดตลอดปี

โคะสามขา เทวกาขึ้นนั่ง สวมหมวกกำมะหยี่ สุนัขหมีปุย ๆ

ถนนในประเทศไทยมีทั้งหมดกี่เลี้ยว

ถนนอะไรในกรุงเทพที่รับน้ำหนักมากที่สุด

ถาลานเจอลาน จะเป็นอย่างไร

ถาใหญ่ที่สุดในโลก แล้วยังมีอะไรใหญ่กว่าหมู

ทศกัณฐ์มี 10 หน้า อะไรมีมากกว่าทศกัณฐ์

ทองอะไรใหญ่ที่สุด

ทำไมจึงตายไม่เหี้ยน

ทำไมคนเดินตากฝน แล้วผมไม่เปียก

- หิ้งหอย

- พริกชี้ฟ้า

- แห

- ถาน

- กลวย

- ออย

- ซ่าง

- ลูกเห็บ

- ปลาขาว

- มอค

- โอง

- เบ็ด

- แวนตา, พันปลอม

- ภูเขา

- ภูเขา

- คูเย็น

- คมน้ำบนเตา

- 2 เลี้ยว คือ เลี้ยว

ซ้าย, เลี้ยวขวา

- รองเมือง

- 2 ลาน

- คอกหมู

- เคลียวส

- ทองฟ้า

- ทรายรูป

- คนหัวล้าน

จังหวัดอะไรที่รวยที่สุด	- อ่างทอง, กาแพงเพชร
จังหวัดอะไรที่แห้งที่สุด	- ตาก
จังหวัดอะไรมีชายกฉว่ที่สุด	- หนองคาย
จังหวัดอะไรมีสองหัว	- ศรีสะเกษ
จังหวัดอะไรมีสระน้ำมากที่สุด	- นครนายก
จังหวัดอะไรอยู่สูงที่สุด	- นครสวรรค์
จารุณีชอบสีแแดง กรุงชอบสีอะไร	- ศรีวิไล
เจ๊กก็ไม่เจ๊ก ฉวนก็ไม่ไซ่ฉวนแต่จากอวนบนบก	- แม่ยม
ฉั่อยู่กรุงเทพา ฉล่ายอยู่นครสวรรค์ ฉฉั่ชื่อเหมือนเพื่อนฉฉั่ ฉฉั่ชื่ออะไร	- ฉล่าย
ข้างกฉล่ายอะไรมากที่สุด	- หังงา
ชาวนาทานา ทอมาท่าอะไร	- วังหนี่
ชื่อก็ใหญ่ บินก็ไค่ ฉฉั่ก็ไค่	- นกเขา
ชื่ออยู่ในป่า ตัวอยู่ในคร้ว	- กระต่าย
ชื่ออยู่บนทองฟ้า ตัวอยู่ในกะทะ	- ไข่ขาว
ของอะไรไม่ไซ่ของปิ่น ผู้คนหยิบยื่นกันทั้งเมือง	- ของจกหมาย
คอกอะไรร้อนแรงยิ่งนัก	- คอกทานตะวัน
ควาอะไรเป็นเหล็ก	- ควาเทียม
คำกลั้วว่าสะอาด ครั้นพอชาวกลั้วว่าสกปรก	- กระดานดำ
เค็กนึ่งผาขาว สว่นึ่งผาเขียว แก่นึ่งผาแแดง	- ศรีภ
เค็ก 4 ขา โต 2 ขา ตอนแก 3 ขา	- คน
เคี้ยวฉฉั่ ๖ ขั้วยาว สว่ ๗ ขั้วชอบไค่	- แป้งฉฉั่
ตกชวบ วังแแต่ ชอบแรไปตลาด	- ลูกตาล
ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้	- เงา
คนเท่าครก ใบบกดิน	- ตะไคร้
คนเท่าลาเรือ ใบหอเกสอไม่มิค	- มะขาม
คนสี่บาท หาคข้างร้ว	- คำฉฉั่

ทำไมพระจึงหม้จิรว
 ที่ปากไม่มีฟัน กินข้าวทุกวันได้มากกว่าคน
 ท่านลงรถไฟไปเชียงใหม่ จะลงที่ไหน
 รถอะไรเอ่ยที่แสดงถึง การยอมแพ้
 นกชอบเกาะสายไฟ เกาะอยู่ที่ไหน
 นกมีหู นกมีปีก
 นกอยู่บนเสาโทรเลข หัวมันอยู่ที่ไหน
 นกอะไรบินได้แค่ 90 เซนติเมตร
 นกอะไรบินไปซื้อไป
 นกอะไรมีรอยตา
 นกอะไรไม่กินอาหารเลย
 นกอะไรไม่มีเขา
 นกอะไรไม่มีชีวิต
 นกอะไรไม่ใช่ของเรา
 นกอะไรเราไม่มีสิทธิ์
 นกอะไรอยู่ในทะเล
 นกถูกตาแฉะ น้ำแห้งก็ตาย
 นกอะไรอยู่บนฟ้า
 นกของ ๗ สองมือกระเด้า เข้าไม่เข้าเอามือคลำดู
 นกสูงกว่ายืน
 นกนี้ตามากมายไม่วายคนจับกิน
 นกมีรู แหะหลุนารี
 นกที่จะไร้มือมากที่สุดใน
 นกอะไรที่คนชวบก
 นกอะไรที่ผู้ชายชอบ
 นกอะไรห้อยอะไร

- แล้วทำไมคนถึงนั่งผ้า
 - หม้อข้าว
 - ลงบันได
 - ขงขาว
 - อยู่ในทะเล
 - คางคก
 - อยู่ใต้ดิน
 - นกบินหลา
 - นกทองเสีย
 - สับปะรด
 - นกหวีด
 - นกหวีด
 - นกหวีด
 - นกเขา
 - นกเขา
 - นกอินทรี
 - ตะเกียงน้ำมันก๊าด
 - นกสวรรค์
 - คนจับมิด
 - หมา
 - สับปะรด
 - ตุ่มหู
 - นกที่ทอง
 - นกที่ทอง
 - นารี
 - กระบี่

น้ำอะไรกินไม่หมด

น้ำอะไรไม่ตกคิน

น้ำอะไรมีค่าเกีย

เนื้อจุ่มเนื้อ อร่อยเหลือ เมื่อน้ำไหล

ประจวบมืออะไรขึ้นชื่อ

ปลาอะไรชี้เงาเกาะ

ปลาอะไรปากเล็กที่สุด

ปลาอะไรที่มีความหมายเป็นสอง

ปลาอะไรที่ไม่มีก้าง

ปลาอะไรที่มีหนาม

ปลาอะไรเล็กที่สุด

ปลาอะไรอยู่ในทะเล

ปอกเปลือกเห็นขน ปอกขนเห็นเมือก ปอกเมือกเห็นขวาง

ปาอะไรแยกจากกันไม่ได้

ปาอะไรใหญ่ที่สุดในโลก

ปากจูบปาก หาคาหยา หอไค้ที่ก็สกกัน

ปิดหน้าเห็นนม ปิดหนังเห็นขน

เป็นของผู้ชาย สันบ้างยาวบ้าง แต่งงานกันแล้วต้องใช้ร่วมกัน

เปิดหน้าเห็นหนวด เปิดหนวดเห็นเมือก เปิดเมือกเห็นรู

ไปไม่กลับหลับไม่คืน ฟันไม่มี หนีไม่พ้น

ไปไหนไปด้วยกัน หอถึงที่พลันกลับหอคทั้งกัน

มืออะไรเข้าโบสถ์ก็ได้

มืออะไรที่น่ารัก

มืออะไรคนอยากมี

พม่ารบกับไทย อะไรบังไทย

พระกินอะไรได้ แต่จับไม่ได้

- น้ำลาย

- น้ำค้าง

- น้ำคำ

- เด็กกวนแม่

- จาป่าทอง

- ปลาอย่าง

- ปลาบู

- ปลาหู

- ปลาทองโก

- ปลาปักเป้า

- ปลาปั่น

- ปลาอินทรี

- ผักข้าวโพด

- ปลาทองโก

- ปากีสถาน

- คนกินเหล้า

- ขน

- นามสกุล

- ข้าวโพด

- ความตาย

- รองเท้า

- ผีเสื้อ

- ผีเสื้อ

- ผีมือ

- ใบทัง

- นม

พระเจ้าอยู่หัว ใต้แว่นตาเกี่ยวกับอะไร

พระอะไรจับผู้หญิงได้

พระอะไรจับผู้หญิงได้

พระอะไรจับผู้หญิงได้

พระอะไรที่กลัวน้ำ

พระอะไรที่อยู่ในน้ำ

พระอะไรที่ส่องแสงได้

พระอะไรใหญ่กว่าวัด

พระอะไรเคยที่คนผ่านไปมาทุกวัน แต่ไม่มีใครกราบไหว้

พระอินทร์หน้าเขียว ทกล 'มา' เขียวแตก

พระเอกอยู่กลาง พระนางอยู่ริม พระเอกลุกขึ้นทิ่ม พระนางยิ้มแฉ่ง

พอเรายืนมันนอน พอเรานอนมันยืน

พอหมดครุฑ-ก็บเอาไว้ แต่พอใช้กลับโยนทิ้ง

พระอะไรที่กินได้

พูดได้ พูดก็ อีกที่ไม่มีตัวตน

ภูเขอะไรที่ตรงที่สุด

มะอะไรใหญ่ที่สุด

มะอะไรอยู่ในวัง

มันมาจากภู

มันอยู่ในหลุม

มาจากเมืองเจ๊ก ตัวเล็กเสียงดัง

มาจากเมืองละโว้ สูงโย่งโก้ มีพันธุ์เดียว

มาคาไปขาว

มาไม่เห็น เห็นจึงรู้

ม้าอะไรไม่มีขา

มีกรรมหนักหนา ค่องเอาขาเหยยู่

- หู

- พระเอก

- พระเอก

- พระเอก

- พระเพลิง

- พระพาย

- พระอาทิตย์

- พระนคร

- พระนคร

- มะพร้าวอ่อน

- ไม้อัดไฟ

- เท้า

- สมอเรือ

- พะโล้

- วิทย์

- ภูเขาบรรทัด

- มะเขือ

- มหากลั่น

- ข้าวหลาม

- ขนมครก

- ประทัด

- ยุง

- ผม

- ลม

- ม้าหมากรุก

- ปั่นโต

ยั้งคียั้งคัง

ยั้งค้อยั้งสั้น ยั้งค้อยั้งยาว

ยั้งบับยั้งเขี้ยว

รณไฟชนกับเรือบินจะเตลืออะไร

รณไฟมีกัชา

รณเมลกับรณยนต์ รณอะไรยาวที่สุด

รณอะไรไม่มีล้อ

รณอะไรร้อนที่สุด ร้อนตลอดเวลา

รณิกเคียว มีค้ายสองเส้น

เราบิคมัน แต่มันไม่ร้อง เรากลับร้องเสียเอง

เรืออะไรที่อยู่บนฟ้า

เรืออะไรอยู่ในน้ำ

เรือนปั้นหยาทาสีเขี้ยว เด็กคานอนมั่งชาว

ลิงมีอะไรที่สัตว์อื่นไม่มี

ลูกเขยก็ไม่ใช่ ลูกสะใภ้ก็ไม่เชิง

ลูกสัปคน เล่นกันแหม

ลูกอะไรไว้พ่อไว้แม่ จอยแต่ร้องเสียงกัง

เวลาเราเดิน มันเดินตามเรา

สองชั้นติดกัน จะใส่มันเอาเชือกมัด

สองพี่น้องกระโดดหน้าตาย

สองพี่น้องเดินท่องโลก

สองไม่ยอมตรง คนลุ่มหลงคู่สนุก

สามชากาเคียว จุคนได้ทั้งเมือง

สามคืนเดินมา หลังกาสีขาว

สี่ขามุงหลังคา อ้าปากกินคน

- ข้อง

- บุหรื, ถนน

- ยาสีฟันโกดัลชิต

- เหลือเชื่อ

- 2 ขา คือขาขึ้นกับขาลง

- รณไฟ

- รณคอรื

- รณไฟ

- เข็ม

- บิคขี้เกียจ

- เรือบิน

- เรือร่ว

- น้อยหน้า

- ลูกลิง

- ลูกหมัน

- ลูกกัญแจ

- ลูกกู่

- เงา

- ข้าวคัณค

- ปาท่องโก๋

- รongเท้า

- ยี่เก

- กล้องถ่ายรูป

- คนแก้ผมขาวถือไม้เท้า

- มั่ง

มีคนลาวอยู่คนหนึ่งแค้นตัวเสื้อผ้าขาดเดินมาที่เด็กคนหนึ่ง แล้ว
บอกว่าฉันไม่ใช่ลูกนก ไม่ใช่แม่แก่ อยากทราบว่าคนลาวคนนั้นเป็น
อะไรกับเด็ก

มีคารอบตัว เอาตัวไม่รอด

มีพันมากมาย แต่กินข้าวไม่ได้

มีลูกอยู่ที่ชา มีคารอบตัว มีหูอยู่รอบตัว

มีสายยานโค่งเตง ข้างนอกร้องเพลง ข้างในร้องไห้

มีสี่ขา แต่ชอบเรียกเก้า

มีอยู่สิบ ใส่เข้าไปสิบก็ยังไม่เหลือสิบ

ไม่มีไส้ ไม่มีพุง แต่กินคนได้

ไม่เลี้ยงเปิด เลี้ยงไก่ เอาไข่ที่ไหนกิน

เมียนาย ก. กับเมียนาย ข. คู่กันว่า นาย ก. ตัดผมอาทิตย์

ละครั้ง ส่วนนาย ข. ตัดผมเองทุกวัน อยากทราบว่าหาไม่นาย

ข. ต้องตัดผมทุกวัน

เมื่อคุณร่อน ฉันตัดคุณเป็นอุรา ยามฉันบ้า ฉันก็พักบ้านคุณพัง

เมื่องูสองตัวมาเจอกันจะเกิดอะไรขึ้น

เมื่อลงขันกันไม่ ทำยังงใจให้มันลง

เมื่อเด็กนุ่งขาว เมื่อสาวนุ่งเขียว พอแก่ก็นุ่งแดง

เมื่ออยู่ข้างบนมีสี่ขา เมื่อตกลงมาสี่แคง

แม้ชั่วชาววัง ไม่สั่งไม่ออก

แม้เฝ้าบ้าน ลูกไปเที่ยว

แม่อะไรที่ผู้ชายชอบ

แม่อุ้มลูกเดินมาตกสะพาน ตัวแม่เปียก แต่ลูกทำไมไม่เปียก

ยาอะไรมาจากพม่า

ยิ่งกดยิ่งมัน คิดแล้วยังงงส่งผลไค้

— เป็นพ่อ

— ลับประค, ตะกร้อ

— หวี

— ปิ่นโต

— คนไกวเปล

— เก้าอี้

— งูมมือ

— มุง

— ไข่ไก่เพราะเลี้ยงไก่

— นาย ข. เป็น

ช่างตัดผม

— ลม

— งง

— ลบสระอีออก

— พริก

— แดงโม

— น้ำมูก

— ฤดูแจ

— แม่โขง

— ลูกไข่แป้งเด็กแคร์

ป้องกันความเปียกขึ้น

— ยาหมอง

— เครื่องคิดเลข

ลีซ่า เคนมา หลังคามุงกระเบื้อง

ลีตั้นซุ๊ฟ้า อ้าปากกินคน

ลีตั้นเคนมา หลังคามุงกระเบื้อง

ลีตั้นเคนมา หลังคามุงเข็ม

ลีมุ่มลีแคว่จู้รัส ผู้คนแออัดฆ่าฟันกันตาย

ลีสายหามลีเหลียม ช้างในร้องไห้ ช้างนอกร้องเพลง

ลีเหลียมลีมุ่ม คนเข้าไปชุมนุมอยู่ในนั้น

ลีอะไรที่ยักษ์ 10 หน้า ชอบที่สุด

ลูกไม้หอม งอมไม้หล่น ลูกคาตั้นคนกินไม่ได้

สูงกว่าน้ำ ตากกว่าเรือ

สูงกว่าฟ้า ตากกว่าฐานนิกเคียว

เสื้อ 1 ตัว ราคา 70 บาท เสื้อพันตัวราคาเท่าไร

หญาอะไรที่สูงที่สุด

หนังอะไรคู่แฉ่งวงนอน

หน้าแล้งอยู่กา หน้าหนาวอยู่คอน เกล้ามเป็นมอญคืออะไร

หนึ่งบวกหนึ่งทำไมได้สาม

หมาเดินหน้า ไก่ตาวหลัง คนแก่ชอบนัก

หลังสุ๊ฟ้า หน้าสุ๊กิน

หลายตนล้วนเป็นเหล็ก วังบนเหล็กตัวใหญ่ยาว

ห้อยโคงเตงคูนารัก ไม่ต้องตักน้ำก็มี

หัวถูกท้ายถูก กินมนุษย์ทั้งโลก

หัวอะไรแข็งที่สุด

หัวอะไรแพงที่สุด

บุบเท่ากระบอก เอาออกเท่ากระดัง

หีบใส่ผ้าเหลือง ญูแจทั้งเมืองไซ้ไม่ออก

แหลมที่สุดในโลกคืออะไรเอ๋ย

- คน 2 คน แบดหลังคา

- มุ้ง

- เตา

- เม่น

- หมากรุก

- คนไกวเปล

- โทรทัศน์

- ลีดา

- พระจันทร์

- ฟองน้ำ

- ภูเขา

- 70 บาท

- ไม้ไผ่

- หนังสี่จ้อ (มุ้ง)

- หอยโข่ง

- บวกเลขผิด

- หมา ก

- ชาวนา

- รถไฟ

- มะพร้าว

- โลงศพ

- หัวหิน

- หัวล้าน

- ร่ม

- ไซ้

- แหลมเปียบ

อรชอนอ่อนแอ้น กลิ่นตัวหอมหวาน บ้านทาค้วยหนาม

— ทุเรียน

อยู่ปากินลม มีให้ชมเป็นหน้า ๆ

— วาว

อยู่ไม่ไกล ไม่ไกล แคมองเท่าไร ก็มองไม่เห็น

— ชนตา

อยู่ไม่เป็นที่ชอบหนีเที่ยวไป

— เวลา

อะไรอยู่กลางบ้าน

— สระอา

อะไรอยู่ใต้สะพานพุทธ

— สระอุ

อะไรอยู่ในซอก

— ว.

อะไรอยู่บนตึก

— สระอี

อะไรอยู่บนฟ้า

— ไม้โท

อะไรอยู่หลังบ้าน

— น.

อะไรอยู่เหนือบ้าน

— ไม้โท

อะไรเหมือนแกลบ

— ลูกกบ

อะไรเอ๋ย กินคนเป็นร้อย

— หอง

อะไรเอ๋ย กลม ๆ ใส ๆ พอเป่าแล้วก็หาย

— ฟองสบู่

อะไรเอ๋ย กลม ๆ เป็นรูปวงรีบนหน้าของเรา มีอยู่สองวง

— ดวงตา

อะไรเอ๋ย กลม ๆ หนัก มีไว้คิดหาโน่นหานี้

— ศีรษะ

อะไรเอ๋ย กินน้ำได้มากกว่าคนแต่ไม่ใช่สัตว์

— คูม

อะไรเอ๋ย ข้างนอกขรุขระ ข้างในคั่งดังโพนึ่ง

— นอยหน้า

อะไรเอ๋ย ข้างนอกสุกใส ข้างในเป็นโพรง

— ซอก

อะไรเอ๋ย ข้างนอกประทุมไม้ ข้างในประคูละเล็ก ผ่าแดงผืนเล็ก

— ลิ่น, พัน, ปาก

ตากเท่าไรก็ไม่แห้ง

อะไรเอ๋ย ซาไป ๆ คนเคียว ซากลับ ๆ สองคน

— เงา

อะไรเอ๋ย ซ้อยบนหัว ตัวอยู่ในน้ำ

— กุ้ง

อะไรเอ๋ย เขาซื้อหนูมา เขาแก้ผ้าหนู เขาอุเขาไถจนน้ำหนูไหล

— สับ

เขาก็เลิกหนู

อะไรเอ๋ย เข้าไปในครัว เอมักคักหัวน้ำตาไหลพราก

— หัวหอม

อะไรวैया	เขี้ยวชะลุ่มพุ่มไสว	ไม้ปี่ใบมีแต่เมื่อด	- ตะไคร่น้ำ
อะไรวैया	เขี้ยวเหมือนพระอินทร์	บินเหมือนนก	ศรปักอก
อะไรวैया	คนไข่มุ่ได้ซื้อ	คนซื้อไม่ได้ไข	- โลงศพ
อะไรวैया	คนซื้อไม่ได้ไข	คนไข่มุ่ได้ซื้อ	- โลงศพ
อะไรวैया	คลุกซี้โคลน	กระโจนลงน้ำ	- กุล้วยแขก
อะไรวैया	คำเสียงเดียวแปลว่าเมื่อดเล็ก	แต่เป็นภาชนะใหญ่	- ตุ่ม
อะไรวैया	โคอะไรพูดได้		- โคไม้เนื้อ
อะไรวैया	โคอะไรมีแต่หนัง		- โคลิ้เชี่ยม
อะไรวैया	งอกขนในไส้	หายใจทางสะอื่อ	- ขนุน
อะไรวैया	ซื้ออยุ่บนฟ้า	ตัวอยุ่ในน้ำ	- ปลาตาว
อะไรวैया	ซื้ออยุ่บนฟ้า	ตัวอยุ่ในดิน	- ไส้เดือน
อะไรวैया	ซื้ออยุ่ในครัว	ตัวอยุ่ในป่า	- กระต่ายชุมมะพร้าว
อะไรวैया	ซื้อใหญ่	ตัวเล็ก	- นกเขา
อะไรวैया	เข้ามา	เย็นกลับ	- พระอาทิตย์
อะไรวैया	ฉวนก็ไม่ใช่	เที่ยวตากอวนบนยอดไ้	- แมงมุม
อะไรวैया	ดำปี่ดมี	ตีไม้แตก	- เงาคน
อะไรวैया	คุศเดื่อคนถึงเหมือนยางหนังสติก		- ปลิง
อะไรวैया	เด็กนึ่งขาว	สาวนึ่งเขี้ยว	แกนึ่งแดง
อะไรวैया	ตกลงมาทหารล้อมรอบ		- อูจาว
อะไรวैया	ต้นเท่าขา	ใบวาเดียว	- กุล้วย
อะไรวैया	ต้นเท่าแขน	ใบแล่นเสี้ยว	- ออย
อะไรวैया	ต้นเท่าเข็ม	ใบเต็มคลอง	- ผักแว่น
อะไรวैया	ต้นเท่าครก	ใบปรกดิน	- ตะไคร้
อะไรวैया	ต้นเท่าปลายก้อย	พระยาขึ้นบร้อยก็ไม้หัก	- พริก
อะไรวैया	ต้นเท่าลาเรือ	ใบห่อเกลือไม่มิ	- ต้นมะขาม
อะไรวैया	ตบหัวไฟลุก		- ไฟแช็ค

อะไรเอ๋ย คิ้วแดง ๆ เล็ก ๆ พลุไม่เป็นภานา

- เด็กทารก

อะไรเอ๋ย ตีไม้แตก เบาไม่ไหม

- เงาม

อะไรเอ๋ย ถางซาเอาหน้ายัด

- แวนตา

อะไรเอ๋ย ถูไปถูมา เข้าไม่เข้าเอามือคลาญ

- คนลืมนิด

อะไรเอ๋ย นกกระปูดตาแดงน้ำแห้งก็ตาย

- ตะเกียง

อะไรเอ๋ย นกมีหู หมีปีก

- คางคาก

อะไรเอ๋ย นกอะไรไซ้เป่า

- นกหวีด

อะไรเอ๋ย นกอะไรไม่ไซ้ของเรา

- นกเขา

อะไรเอ๋ย นกอะไรบินไม่ถึงคิม

- นกปิ่น

อะไรเอ๋ย นอนคว่ำเห็นลาย นอนหงายเห็นคัม นองตะแคงเห็นแดงวับ

- เสื่อ, คัมจาด, ตะเกียง

อะไรเอ๋ย นายร่อยหรอยอะไร

- กระบี่

อะไรเอ๋ย น้ำน้อย คนทั้งร้อยกินไม่หมด

- น้ำลาย

อะไรเอ๋ย ปลาอะไรที่ไม่มีก้าง แต่คนกินได้

- ปลาทองโก

อะไรเอ๋ย ปลูกขึ้น ปลูกลง

- เข็มเย็บผ้า

อะไรเอ๋ย พระนอนนอนกลาง พระนางนอนริม พระนอนลุกขึ้นทิม

- ไม้ขีดไฟ

พระนางขี้มแดง

อะไรเอ๋ย มะพร้าวขี้กน้อย ลอยข้ามทะเล

- พระจันทร์

อะไรเอ๋ย มีกรรมหนักหนาเอาชาแหยห

- ปิ่นโต

อะไรเอ๋ย มาจาเมืองอังกฤษ มีฤทธิ์หัว

- ไม้ขีด

อะไรเอ๋ย มีแค้แขน ไม่มีหัว คิคตัวเราไป

- เสื่อ

อะไรเอ๋ย มีแค้หาง มีแค้หัว

- งู

อะไรเอ๋ย มีสองข้างพาเราเดินรอบโลก

- รองเท้า

อะไรเอ๋ย มีสองทาง ทางเข้าออก

- ถ้ำ

อะไรเอ๋ย มีหนวดเส้นรุ่มร่าม จานาอยู่ในทะเล

- ปลาหมึก

อะไรเอ๋ย เมืองหนึ่งมีสองพระยาชิงกันเสวยราชย์ จันดาตามาชุมนุม

- หมากรูก

อะไรเอ๋ย เมื่อเล็กคัมแจ เมื่อแก่หลวมโพรง

- ผักมะขาม

อะไรเอ๋ย ไม่ใช่ของราชนร ไม่ใช่ของหลวง แต่โชติช่วงรัชกาล

อะไรเอ๋ย ไม่มีแขน ไม่มีขา ไม่มีหัวมีแต่ตัว

อะไรเอ๋ย ไม่มีหู ไม่มีตามีแต่ปาก

อะไรเอ๋ย ยิ่งตอยิ่งสั้น

อะไรเอ๋ย ยิ่งตัดยิ่งยาว

อะไรเอ๋ย ยืนกลางแดดและฝน ชอบกินของจืดจาง

อะไรเอ๋ย รี ๆ เหมือนใบพลู ตรงกลางมีรู ข้าง ๆ มีขน

อะไรเอ๋ย ลงน้ำไม่เปียก

อะไรเอ๋ย ถูกเทากาปูน แต่เสียงดังสนั่น

อะไรเอ๋ย เวลาขาววาสกปรก เวลาดำวาสะอาด

อะไรเอ๋ย เวลาใช้จึงทิ้ง เวลาไม่ใช้จึงเก็บ

อะไรเอ๋ย ว่างใจได้

อะไรเอ๋ย สรวนเสเฮฮา มีตารอบตัว

อะไรเอ๋ย ของพิสดาร เงินรอบโลก

อะไรเอ๋ย สามขา ตาเดียว กินคนเป็นร้อย

อะไรเอ๋ย สามขา สองหู อนุญาตลงไปกว่น

อะไรเอ๋ย สามเศียรสิบบาท สามมือรู้อา มึงววมึงงาตาก่อนคมคาย

อะไรเอ๋ย สายหนาคาเดียว ทองเที่ยวในโลกลา

อะไรเอ๋ย สีดำ ๆ เหมือนแปลงผัก ไม่ต้องร่อนน้ำเองก็ขึ้น

อะไรเอ๋ย สีขาวเดินมา หลังคามุงกระเบื้อง

อะไรเอ๋ย สีขาวเดินมา หลังคามุงเหล็ก

อะไรเอ๋ย สีตีนเกาะฝา อ้าปากกินคน

อะไรเอ๋ย สีตีนชั้นพระขรรค์ สองมือขยี้หน้าผาก มีลูกมากไม่เหมือนแม่

อะไรเอ๋ย สุกไม่หอม งอมไม่ร่วน คนกินไม่ได้

อะไรเอ๋ย สูงกว่าน้ำ ตากว่าเรือ

อะไรเอ๋ย สูงเทียมพสุ ทากว่าหนุ่ยฉีดยา

- พระอาทิตย์

- นาฬิกา

- ขวด

- บุหรี่

- ถนน

- จืดจาง

- ใบหู

- เงา

- ลูกกระเบิด

- กระดานดำ

- สมอเรือ

- นพพราหมณ์

- ตะกร้อ

- นาฬิกา

- กล้องถ่ายรูป

- หมอ, พัพพิ

- คนขายครุฑก้นน้ำ

- พระอาทิตย์

- พระอาทิตย์

- เตา

- รถ

- มุง

- แม่จวัน

- พระจันทร์

- ฟองน้ำ

- ภูเขา

อะไรเอ๋ย ตาแปะหลังโก่ง กินหญ้าหมักทุ่ง

อะไรเอ๋ย ตาแปะหลังโก่ง ลงน้ำไม่ซุน

อะไรเอ๋ย ตาสองชั้น พันสองหน คนสามขา

อะไรเอ๋ย ตาแปะหลังโก่ง ลงน้ำไม่ซุน

อะไรเอ๋ย คีโมแตก เฒ่าไม่ไหม้

อะไรเอ๋ย ถางขาเอาหน้ายัด

อะไรเอ๋ย ฎไปฎมาเข้าไม่เข้าเอามือคลำดู

อะไรเอ๋ย นกมีหู นมมีปีก

อะไรเอ๋ย นกอะไรที่ไม่ใช่ของเรา

อะไรเอ๋ย นอนคว่ำเห็นลาย นอนหลายเห็นคืบ นอนตะแคงเห็นแดงวัว

อะไรเอ๋ย นายร้อยหอยอะไร

อะไรเอ๋ย ไบยัก ๆ ลกยักมีเต็มคอ

อะไรเอ๋ย ปลาอะไรที่ไม่มีก้าง แตคนกินได้

อะไรเอ๋ย พระหนอนอนกลาง พระนางนอนริม

พระหนอลูกขึ้นทิม พระนางขี้มแดง

อะไรเอ๋ย บึงตอขึงสั้น

อะไรเอ๋ย บึงคัดขึงยาว

อะไรเอ๋ย รี ๆ เหมือนใบพลู ตรงกลางมีรู ข้าง ๆ มีขน

อะไรเอ๋ย ลูกเทาปากป็น แต่เสียงดังสนั่นคล้ายเสียงกลอง

อะไรเอ๋ย เวลาขาววาสกปรก เวลาคว่ำสาอะอา

อะไรเอ๋ย เวลาใช้จึงทิ้ง เวลาไม่ใช้จึงเก็บ

อะไรเอ๋ย ไวใจได้

อะไรเอ๋ย สามขาตาเดียว กินคนเป็นร้อย

อะไรเอ๋ย สีชาเงินมา หลังกามุงกระเบื้อง

อะไรเอ๋ย สีชาเงินมา หลังกามุงเหล็ก

- เคียว

- เบ็ด

- แวนตา, พันปลอม,
ไม้เท้ากับคนแก่แก่

- เบ็ด

- เงา

- แวนตา

- คนลัษมีด

- คาวคาว

- นกเขา

- เสือ, คับจาก, ตะเกียง

- กระบี่

- ลูกตาล

- ปลาทองโกล

- ไม้ขีดไฟ

- บุหรี่

- ถนน

- ใบหู

- มะตูม

- กระดานดำ

- สมอเรือ

- นมตราหมี

- กล้องถ่ายรูป

- เตา

- รถ

อะไโอะย หนึ่งอะไคนชอบอ่าน
อะไโอะย หนาคลายว้าว แตตัวเล็กกว่า
อะไโอะย อยู่สูงกว่าโลก
อะไโอะย อินเดียนแดง ตกทะเลดำจะเป็นอย่างไร
อะไโอะย อ้วนตะลุกปุก มีกระดูกซี่โครง
อำเภอะไมีแค่สองคน
อาจารย์เอื้อ สุนทรสนาน ใส่แว่นตา สีอะไร

- หนังสือ
- ลูกว้าว
- สระโอ
- เปียกน้ำ
- กองฟาง
- อำเภอสองพี่น้อง
- สีไวโอลิน

ปรีศนาคำทายภาคใต้

ก. ไก่กับ ข. ไข่อะไรมาก่อน

ก.ท.ม. ย่อมมาจากอะไร

กระโถดลงโคลน กระโจนลงน้ำคืออะไร

กระทะคาคว่าอยู่กลางนา หมายถึงอะไร

กรุงเทพฯมีภารากี่คน

กอม ๆ ตุ๊กตีกี่มีหูสองหู

กอม ๆ ยาว ตรงปลายมีขนทำให้คนชู้ชา

กล้วยไซ่ กล้วยหอม กล้วยนาวา กล้วยสุก อยากรทราบว่

ท่านจะกินกล้วยอะไร

กล้วยอะไรกินไม่ได้

กล้วยอะไรเอ่ยมีคอกกราคาแพง

กลางคืนหวั้คั้ง กลางวันหวั้คก

กลางวันเซาตา กลางคาเซาเดว

กลางวันเซาตา กลางคืนออกเรียง

กวางคัคหัวคัคหางเห็ดอะไร

กอเทาครก ใบปรกดิน

ก่อนจะล ปรดต้องทำอะไรก่อน

ก่อนจะนอนเจอสื่อจะทำอย่างไร

ก่อนนอนเราต้องทำอะไรก่อน

กาแกหลังคอม กินขาวหมดนา

กาอะไรกินนามาก

กาอะไรมีสีแสดทั้งตัว

กาอะไรหมกไม่กิน

- ก. มาก่อน

- กล้วยสุกหอมึงจะทำไม

- กล้วยทอด

- ชีควาย

- 2 คน คือ กรุง, เทพ

- กระทะ

- ไม่นับ

- กล้วยสุก

- กล้วยไม้

- กล้วยไม้

- คางคาว

- คาว

- คางคาว

- วา

- ตะไคร้

- ต้องขึ้นก่อน

- เต็มไม้เอ็ก (เสื่อ)

- นังกอน

- เคียว

- กาน้ำ

- กาชาด

- กาน้ำ

กาไทรเอ๋ย คนเท่าแขน ใบแล่นเสี้ยว

กาไทรเอ๋ย นิ่งครั้งนี้ ชีตริงโน้น

กาไทรเอ๋ย พอเปิดกระโปรงเห็นขน พอเปิดชนเห็นนม

พอเปิดเห็นคเห็นรู

กาไทรเอ๋ย มีสองขา อ้าไค้ลูกเดียว

กินทางพุ่ง ชีทางหลัง

กินเมาเป่าดัง เป็นชื่อของใคร ในประวัติศาสตร์จีน

กุงอะไรอยู่ในตัวคน

เกาะอายไทรใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

แกงตองใส่อะไรก่อน

แกงใส่ไทรค้อหรือ

แกงใส่อะไรจึงจะอร่อย

แกงใส่อาไทรที่ไม่ลอย

โกะอะไรยิ่งแกยิ่งมัน

ไก่กาวขามีกี่ตัว

ขนมอะไรที่แม่ฉันไขแล้วกลม

ขนมอะไรเอ๋ยจุดเทียนติด

ขนมอะไรเอ๋ยจุดไฟติด

ขนมอะไรเอ๋ยเสียดัง

ของยายไทรเพื่อนชอบกิน

ขาชีฟ้ากมหนาดกิน ขาวน้ำไม่กิน แ่นกินไม่เหยียบ

ขาอยู่ในนา คาอยู่ข้างเขา

ข้างนอกกินไค้ ข้างในมัน

ข้างนอกขรุขระ ข้างในคั่งโหน่ง

ข้างนอกตะกั่ว ในคววเงิน ในเรือนทอง

- คนน้อย

- คนนั่งตกเบ็ด

- ขาวโศก

- กรรไกรหนีหมาก

- กบไสไม้

- เล่าปี่

- กุ้งยิง

- เกาะใหญ่

- สระแอ

- ปาก

- ใส่ปาก

- ใส่มะคัน

- โกแก (ถั่ว)

- 1 ตัว

- ขนมไข่เต่า

- ขนมเทียน

- รนมนเทียน

- ขนมปัง

- ของฟรี

- คางคาว

- ควาย

- เกียง

- นอยหน้า, ทูเรียน

- ไข่เป็ด, ไข่ไก่

ข้างนอกประตูไม้ ข้างในประตูเหล็ก น้าอ้อมฝันเล็ก

คาบเท้าไรไม่ยอมแหง

ข้างนอกพระ ข้างในแม่ชี

ข้างนอกสกลีโต ข้างในเป็นโพรง

ชื่ออะไรที่คนชอบกิน

ขึ้นโถง ลงแกร็ก ทายเด็กคนเข่าอย่าบอ

ขึ้นคนมะพลับลั้แล ๆ ขึ้นคนแคแลลั้ ๆ

เข็มอะไรอยู่รอบแก้วคน

เขาซื้อหนูมา เขาพาหนูไป เขาถอกเสื้อหนู เขาถูเขาไถ

จนน้ำหนูไหล แล้วทิ้งหนูไป

เขาซื้อหนูมา เขาพาหนูไป ถูเขาไถจนน้ำหนูไหล

เขาเรียกว่าปู ยกขึ้นปูไม่มีกาม

เขาสืบออกสืบ

เขี้ยวขอม พุ่มไสว ไม่มีใบ มีแค่เม็ด

เขี้ยวเหมือนพระอินทร์ บินเหมือนนก ฝรั่งอก นกก็ไม่ไซ

แขกชอบคอกอะไรมากขึ้น

ไซอะไรที่ไม่ทองปรุง

ไซอะไรที่อยู่สูงที่สุด

คนขับรถเมลกลัวอะไร

คนชนคิโคเอยที่มีชีวิตในโลกมีค

คนไซไม้ไคไซ คนซื้อไม้ไคไซ

คนตามอดถูกคนหนูหนวกตบ คนตามอดสู้ จึงเกิดการทะเลาะกันขึ้น

พอต้าวรจมาพรอมกับตะโกนห้าม ทำไมทั้งสองจึงวิ่งหนีกัน

คนทั่วโลกชอบกินอะไร

คนสวมแสนนามเกินไม้ไค

- ปาก, พัน, ลิ่น

- กลวย

- มะพร้าว

- ชีปลา

- คนขึ้นต้นตาล

- คนลั้มีค

- เข็มชัค

- สบู่

- สบู่

- ผักกามปู

- ลูกมื่อ

- ผน

- แมลงทับ

- คอกเบี้ย

- ไซลูกเขย

- ไซดาว

- กลั้วกระเป๋ารด

- คนตามอด

- โลง

- คนตามอดหนูไม่หนวกและ

คนหนูหนวกคาไมบอด

- ชอบกินของฟรี

- กิ้งกือ

คนไหนเป็นคนฝรั่งเศส ส่วนคนไหนเป็นคนสเปน เมื่อพบกัน

จะพูดกันภาษาอะไร

คนอะไรเอ่ยมีสามขา

คนอายุไหนพันไม่ว่า

ครูเอ๊ย สุนทรสนาน ตอนที่ชีวิตอยู่ชอบใส่เสื้อ สีอะไร

คล้ายเสื้อสองลา เทียวไคร้รอบโลก

โคอะไรเอ่ย ชอบอยู่ในตู้เย็น

โคอะไรเอ่ย มีแค่นั้น

โคอะไรเอ่ย มีสองขา

ใครชอบพนันวี 2 อัน

ใครมีข่อยยาวที่สุด

ใครแย่มากที่สุด

ใครอุมซางไค้มากที่สุด

งาอะไรกินไม่ได้แต่มีราคาแพง

งูสองตัวเจอกันจะเกิดอะไรขึ้น

งูอะไรมีชื่อเหมือนแมว

จักรอะไรใหญ่ที่สุด

จังหวัดอะไรก่อตั้งเป็นจังหวัดแรก

จังหวัดอะไรช่างไม่กล้าเข้า

จังหวัดอะไรที่คนไปไม่ถึง

จังหวัดอายุไหน ไปไม่ถึง

จังหวัดอะไรที่คนอยากไป

จังหวัดอะไรในประเทศไทยอยู่สูงสุด

จังหวัดอะไรสบายที่สุด

จังหวัดอะไรที่คนตาย"แล้วอยากไปทุกคน

- ภาษาใบ้

- คนแก่อายุไม่เท่า

- คนพันธุ

- สีไวโอลิน

- รองเท้า

- โคคา - โคลา

- โคลีเซียม, โครัมเบีย

- โคโมรี่

- หวีอัน อัน

- พันดา

- โนบิตะ

- เด็กที่ชอบอุมซางของเล่น

- งาซาง

- งง

- งูแมวเซา

- จักรวาล

- นครปฐม

- ทังงา

- เลย์

- เลย์

- นครสวรรค์

- นครสวรรค์

- นครสวรรค์

- นครสวรรค์

จังหวัดอะไรที่มีคนน้อยที่สุด

จังหวัดอะไรที่ดูร้ายที่สุด

จังหวัดอะไรที่มีแคคนคี่

จังหวัดอะไรที่มีถึงมากที่สุด

จังหวัดอะไรที่ไม่เกา

จังหวัดอะไรที่รวยที่สุด

จังหวัดอะไรมีตัว ร. มากที่สุด

จังหวัดอะไรมีสองหัว

จังหวัดอะไรในประเทศไทยที่ไม่เปียกเลยตลอดปี

จังหวัดอะไรไม่มีอาเภอ

จังหวัดอายไหรยังถึงมาก

จังหวัดอะไรไร่เทียมทาน

จังหวัดอะไรที่แห้งแล้งที่สุด

จังหวัดอายไหรนากลัวที่สุด

จังหวัดอายไหรมีบัวมากที่สุด

จับทางอาปาก

จากกรุงเทพมหานครมีกี่โค้ง อะไรบ้าง

จานจะกลายเป็นโองเปื่อไหร

จินทาหรือ มั่นจัน

เจ๊กไม่ใช่เจ๊ก ฉวนก่ไม่ใช่ฉวน คือวนอยู่กลางหา

แจ๊คอะไรที่คนชอบ

- ร้อยเอ็ด

- สิงห์บุรี

- สุราษฎร์ธานี

- จังหวัดกระบี่

- เชียงใหม่

- เพชรบุรี, กาแพงเพชร,
อ่างทอง

- นครศรีธรรมราช

- ศรีสะเกษ

- ตาก

- กรุงเทพฯ

- กระบี่

- กระบี่

- ตาก

- กระบี่

- ปทุมธานี

- ชอน

- มี 2 โค้ง โค้งซ้าย
โค้งขวา

- ตัด น. ออก กลายเป็น จา
ซึ่งภาษาอังกฤษว่า
โอง

- คัดสระ อี ออก

- แมลงมุม

- แจ็คพอต

ฉีกขาหาไซ

ข้างกลัวอะไร

ข้างกลัวอะไรมากที่สุด

ข้างเดินมาทางใด แต่ข้างไม่นานเมืองอายไหร

ข้างสามชา พญาขึ้นชี ใส่มวกกำมะหยี่ สิบบุหรี่ยะอมัน

ข้างเหมือนอะไรมากที่สุด

ข้างอะไรเอ๋ยที่มีเกียรติสูงที่สุด

ชายคนหนึ่งไปซื้อถ้วยเดียว เขาสั่งว่า แห้งสามน้ำสี่ มะหมี่ห้า

ราคนานหก อยากทราบว่าเขาซื้อถ้วยเดียวทั้งหมดกี่ห่อ

ชายใดที่อยู่ใกล้ศรัมาที่สุด

ชื่อของกินอะไรเอ๋ยที่น้ำกลั้วที่สุด

ชื่อคาราอะไรที่ยาวที่สุด

ชื่อเป็นคัหรือเป็นแก้ว

ชื่ออยู่ในดิน ตัวบินอยู่บนฟ้า

ชื่ออยู่ในครว ตัวอยู่ในป่า

ชื่ออยู่ในน้ำ ตัวบินอยู่ในท้องฟ้า

ชื่ออยู่ในวัด ตัวอยู่ในตลาด

ชื่ออยู่บนฟ้า ตัวอยู่ในดิน

ชื่ออยู่บนฟ้า ตัวอยู่ในน้ำ

ชื่ออยู่บนฟ้า ตัวอยู่ในป่า

ชื่ออยู่บนฟ้า ตัวอยู่ในมหาสมุทร

ชื่ออะไรที่มีมากที่สุด

ของไม้ไผ่ของปิ่น ผู้คนหยิบยื่นกันทั่วเมือง

ชื่อเสือ 1 ตัว ราคา 100 บาท ถ้าซื้อเสือมาจับตัวราคาเท่าไร

คอกวัวอะไรใคร ๆ มองไม่เห็น

คอกไม้อะไรที่คนรักมาก

- พิมพ์

- กลัวฉิ่ง

- ฉ. ฉิ่ง

- พังงา

- กาน้ำ

- ลูกข้าง

- ข้างเผือก

- 12 ห่อ

- ชายพก

- ถ้วยเดียวราคาหน้า

- พันคำ

- คันปาดม

- นกขมิ้น

- กระต่าย

- ปลาอินทรี

- ผักชี

- ไล่เคื่อนดิน

- ปลาขาว

- เสือขาว

- ปลาขาว

- พันคำ

- ของจดหมาย

- 100 บาท

- บัวบังใบ

- คอกรัก

ดอกพันชื้ออะไรราคาแพงแต่ไรคุณค่า

ดอกไม้อะไรอยู่สูงที่สุด

ดอกอะไรคนชอบที่สุด

ดอกอะไรคนรักทั้งเมือง

ดอกอะไรที่คนเกลียดกลัวที่สุด

ดอกอะไรที่คนชอบเก็บ

ดอกอะไรที่มีทั้งคนชอบ คนเกลียด

ดอกอะไรพอลาแม่ลาชอบ

ดอกอะไรไม่เคยกลัวแสงอาทิตย์

ดอกอะไรไม่เปิดเผย ซ่อนเร้น กลิ่นมันหอมเย็นถึงซ่อน

อยู่ไหนโคกกลิน

ดอกอะไรไม่มีต้น ไม่มีใบ

ดอกอะไร ไม่มีต้น ไม่มีใบ ไม่มีก้าน แทนจน

ดอกอะไรไม่มีตาคน ไม่มีใบ แต่มีดอกอยู่ใต้

กอม ๆ คุ่ม ๆ เค้น เคี้ยวหยุด เคี้ยวหัวเราะ เคี้ยวร้องไห้

ชอบฆ่าฟันกัน

คาราคาไนหรือยาว

กาวอะไรที่คนชอบดู

กาวอะไรที่คนเกลียดที่สุด

กาวอะไรเอ๋ยเป็นกาวประจำเมือง

กาวอะไรเอ๋ยมีชื่อขายชีวิต

คำกลั้ววาสะอาค ขาวกลั้ววาสกปรก

กินอะไรอยู่บนฟ้า

เด็ก ๆ ชาว สาว ๆ เขียว ๆ แก่ ๆ แดง ๆ

เด็กคานอบนในมุ้งขาว

เด็กนอนเรือนเขียว แต่คนคานอบนมุ้งขาว

- ดอกทอง

- ดอกดาวเรือง

- ดอกเบญ

- ดอกรัก

- ดอกเบญ

- ดอกเบญ

- ดอกเบญ

- ดอกเบญ

- ดอกทานตะวัน

- ดอกซ่อนกลิ่น

- ดอกฝน

- ฝน

- ฝนตก

- ลีเก

- พันคา

- คาวพระสุก

- คาวไถ

- คาวพระสุก

- พระยม

- กระดานคา

- กินพระอ (คอประอินทร์)

- พริก

- นอยหนา

- นอยหนา

ตัวกรจะจิตเทธิ์ อวดเทธิ์กับพระจันทร์	- หิ้งหอย
ตัวของฉันทเป็นไม้ ไล่ฉันเป็นตะกั่ว หัวของฉันทเป็นยาง ฉันคือใคร	- คินธอ
ตัวมันเป็นปลาอยู่ในถ้ำ แคนามมันอยู่ในเขวค	- ปลาหมึก, ข่าหมึก
ตัวมันเป็นสัตว์ เวลานั่งแล้วสูงกวายืน	- หมาก
ตัวอยู่กับหมา ลูกมากับฝน	- ลูกเห็บ
ตัวอยู่ที่คน กนอยู่ที่พื้น	- กนบหรี
ตัวอยู่ในน้ำ ชี้อยูบนหัว	- กุ้ง
ตัวอยู่ในน้ำ ชี้อยูบนฟ้า	- ปลาขาว
ตัวอยู่ในน้ หนำอยู่ในน้ำ	- ข้าวเหนียวหน้ากุ้ง
ตัวอยู่ในป่า หัวอยู่ที่ตลาด	- กระต่ายขูดมะพร้าว
ตัวอยู่ในรู แต่หัวอยู่ที่คอไม้ เค็กกินได้ ผู้ใหญ่กินดี	- เห็กหูหนู
คากับยายนั่งเย็บผ้าอยู่ คายเกิดเขาคายา ยายจะร้องเพลง	- ตูโก (กาย) ในคานัน
บอกตาวาอย่างไร	
คากับยายไม่ได้เลี้ยงเบ็ด เลี้ยงไก่ แต่มีไข่กิน เอาไข่มาจากไหน	- จากไก่
คาแก่หลังโก่ง ลงน้ำไม่ชน	- เบ็ดตกปลา
คาแปะหลังโก่ง ลงน้ำไม่มิด	- เบ็ดตกปลา
คาแปะหลังโก่ง สงูกลเขาเป่า	- ขนุ
คาอะไรชื่อเหมือนคุม	- คาคุม
คาอะไรใหญ่กว่าคา	- คาหลัง
คาอะไรใหญ่ที่สุด	- คาหลัง
คาอะไรอยู่ที่คำที่สุด	- คาคุม
คาที่สุด แคววถูกชอบ	- ถั่วหลนในบ่อน้ำ
คีนกลมแครอยยา คืออะไร	- ลอรด
คีนเขากินข้าวแล้วคอมาท่าอะไร	- วึ่งหนี
ตุกแตรองกลางวันหรือกลางคืน	- ไมร้องทั้งสองอย่าง ร้องตุกแก

เดินทั้งวันทั้งคืน ไม่มีรอยเดินคืออะไร
 เคียนอะไรที่ผู้หญิงผู้น้อย
 แดงไปเพียวเขียวอยู่บนบาน
 แดงแยงทาวคำ คำร้องไห้ฉายฟอง
 คกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้
 คกปู คอยน
 คนเทาออย พระนั่งหารอยไม้หัก
 คนเทาชา ใบวาเคี้ยว
 คนเทาแซน ใบแมนดิน
 คนเทาแซน ใบแลนเสี้ยว
 คนเทาครก กกหมื่นแสน
 คนเทาครก ใบปกดิน
 คนเทาครก ใบนกหวา
 คนเทาครก ลูกตกเป็นหมื่น
 คนเลาครก โลกคกรอบคอ
 คนเทาเล่าเรือ ใบหอเกคือไม้มัด
 คนเทาสายพาน โลกบานอยู่บนเวหา
 คนเทาหัวเรือ ใบหอเกคือไม้มัด
 คนไทรหากินทางปาก ชี้นางปาก
 คนอะไรใจห่างและตาปลุก
 คนอะไรมีค่าเพียง 4 บาท
 คนอะไรมีสองกอ
 คนอะไรเอ๋ย พระนั่งหารอยไม้หัก
 ตอนซื้อสีกา ตอนใช้สีกา ตอนแกสเทา
 คัดหัว คัดหางเหลือวา
 คัดหัว คัดหางเหลือตรงกลางวาเคี้ยว

- นาฬิกา
- กุมภาพันธุ์
- พริก
- หมอขาวเคือก
- งา
- ชี
- พริก
- คนกล้วย
- คนสับประค
- ออย
- ลูกหยี
- ตะไคร้
- ทางมะพร้าว
- ลูกหยี
- โพน
- คนสน
- วาว
- คนสน
- หอม
- ออย
- คนตาลึง
- คนกก
- พริก
- ถาน
- กวาง
- กวาง

ทุกคาถาฉันลูกมีชีวิตหาไม่ถึงรู้ว่ามีชีวิต

เตาทำอย่างไรถึงเป็นเตา

โตเท่าภูเขา แต่แบนนิดเดียว

โต๊ะสามขา พระยาชั้นที่ สวมหมวกกามะหยี่ เสื่อบนหรีปยุ ๆ

ไต่สะพานพรมมีอะไร

ถนนในภาคใต้ คดเคี้ยวมากที่สุดในประเทศไทย

ถามว่ามีกี่เลี้ยว

ถนนอะไรที่รับน้ำหนักเมืองมากที่สุด

ถ้ามีคนมาถามว่า คุณรักผมไหม คุณจะตอบว่าอะไร

ทางอะไรใหญ่ที่สุดในโลก

หาไม่หมอรักยากคนบ้า จึงว่าจับแน่นบ้า

ทั้งที่จับแน่นไม่บ้า

ว่าอย่างไรจึงจะกระโดดได้สูงกว่าคิก 5 ชั้น

หัวเข่าอายุไหนตรงที่สุด

หุบไม่แตก คือไม่ออก ชอบถามเราไป

เขียนไขเลมที่ใหญ่ที่สุดในโลกมาจากอะไร

กกระพุ่มตาแดง น้ำแห้งก็ตาย

นกบินหัวตก

นก 10 ตัว ถูกยิงตาย 1 ตัว เหลือกี่ตัว

นกอยู่บนต้นไม้ ถึงหัวมันอยู่ที่ไหน

นกอะไรจับมาซัด จับมาถูรองเท้า

นกอะไรบินไปซื้อไป

นกอะไรตัวใหญ่ที่สุด

- ทุกคาถาเป็นชื่อคนพอลม
แล้วลูก คนเป็นสิ่งมีชีวิต

- เติมไม้เอก

- กอนเมฆ

- ถ่านถ่านที่ถ่านถ่านถ่านไฟ
กำลังเคียด

- สระอู

- 2 เลี้ยว คือเลี้ยวขวา
และเลี้ยวซ้าย

- ถนนรองเมือง

- รักชิ ฉับสร ะณมทุกวันเลย

- ทางขวางเผือก

- หมอรักยากคนบ้าเอง

- กระโดดธรรมดา
(คือกระโดดไม่ได้)

- หัวเข่าบรรทัด

- เงา

- ปลาว่าวตัวที่ใหญ่ที่สุด

- ตะเกียง

- หกตัว

- 1 ตัว

- ใต้ดิน

- นกกีว (ยาซัดรองเท้า)

- นกทองเสียด

- นกเขา

- นักเชา

- นกนางแอ่น, นางนวล

• นกหัวขวาน

- บกหวัด

- นักอินทรีย์

- นกฟราว

- นกนางเขน

- นครนายก

- เชื้อ, ภัยจาก

- តុល្យ

- นาเกลือ

- นาฬิกา

- นามินหลก - นกมินหลา

- นาฬิกา

- นา^งททอง

- นาฬิกา

- นารี

- เงาคนอยู่ในกระจก

- นางรม

- ฅมรร

- นาฬิกา

น้ำแข็งแก้วละ 2 บาท ใส่แก้ว, ลูกจาก, คอลงแคลง ถ้าแก้วขาดใส่- ยางแคง

อะไร

- นาคาง

- นายชาย

นิพนธ์ถามบริษัทว่าอาณาจักรนายเท้านิพนธ์ใช้ไหม บริษัทตอบว่า- แม่เห็บบ (อาณาจักร)

ใช่ อยากทราบว่า แม่นัฏฐพงษ์เป็นอะไรกับอานัฏฐพงษ์

เป็นข้อเสนองานของนักพัฒนา)

คนเขาหลังกอน ลงน้ำบน

คนตาชอกใส่แว่นเกี่ยวกับอะไร

โคอะไรเอ๋ย มี 3 คอ

ใคร ๆ ก็มองข้า เขียบข้า ค้าข้า และรังเกียจข้า ท่านรู้ใหม่ว่า
ข้าคือใคร

งูก็ ูมาเจอจะกัน จะมีอาการอย่างไร

จับหาง ชี้นิลพราค ๆ

จับหาง ร่องโอย

จิกปีก เคามาแดง กินทั้งวัน กับหมก

จับหาง ชี้นิลพราค

เจกหักชอก ออกไปลอคมา

ช่างแมแดง แดงฮูจอง

ช่างยืนกินหญ้าอยู่ หนูวิ่งมาจะเกิดอะไรขึ้น

ช่างหลังโก่ง กินหญ้าหมดทุ่ง

ช่างใหญ่อะไรจะใหญ่กว่าช่าง

ชื่อแก้ดเป็นสัตว์

ชื่อเหมือนผี แต่ใส่เสื้อลายสีสวย

ชื่ออยู่ในครว ตัวอยู่ในป่า

ของอะไรเอ๋ย ไม่ใช่ของป็นคนทั้งเมืองหยิบยื่นให้กัน

ดอกอะไรสาว ๆ ชอบชื้อ

เด็กน้อย ๆ พายเรือลอคหม

เคื่อนอะไรที่คนพบน้อยที่สุด

คกคุมช่างจี บิโหวาชีจาง

คนเทาชา ไบวาเคียว

คนเทาครกใบปรกดิน คืออะไร

คนเทานิ้วก้อย พร ~นังเป็นรอยก็ไม่หัก

คนเทาลำเรือ ไบหอเกลือไม่มีค

- เบ็ค

- เกี่ยวกับหู

- โคคา-โคล่า

- ข้าหมี่-ข้าพมา

- งง

- จับหางไถนา

- หน่อไม้

- หัวนม

- คนไถนา

- คนมีครัว

- น้ำหมากสีแดง

- ชน

- เคียวเกี่ยวหญ้า

- ช่างชุมแป้งทอด

- นกแก้ว

- ผีเสื้อ

- กระคาย

- ของจดหมาย

- ดอกรัก

- กระสวย

- เคื่อนกภูพานซ์

- มะเฟือง

- คนกล้วย

- ตะไคร้

- ต้นพริก

- มะขาม

คณฺหฺญํ ใบหยัก ๆ ลูกชุกเต็มคอ
 คคคณบคาย คคปดายบเนา
 คมอะไรเอ๋ย ชื่อนาเกลียคนากลัว แคนางคนชอมกิน
 คอนนชยมันณณมันหนา พอแกศรามันหลวม
 คอนออนสีเขี้ยว คอนแกสีแกง
 คักก็เคม บคักก็เคม
 คัวเดียว สองหัว
 คัวเคาจางเคียวเขาบานมหันชอย
 คัวน้อย ๆ นิ่งกินไสคัวเคา
 คัวน้อย ๆ มีส้อยยอ้งนึ่ง
 คัวหนอย ๆ นงผาหางยาว
 คัวอยู่ในน้ำ ชืออูยบนฟ้า
 คากวาโก เขาไมสอยกิน
 คากวาโก เขาไมแมนกิน
 คาอูกลาง หัวอูบน ลูอูกลาง
 แคบแปบเคาใบคัน
 แคบแปบเคาดินเลน คนเปนแสนกินบเช้าง
 คาบใหญ่ที่สุดในโลก อะไรจะใหญ่กว่าบู
 ทอนกลม ๆ ชุกไสทวงชา
 หายว่า ลมอะไรเอ๋ย ที่คนเราขาดไม่ได้
 ที่ไคสะพานพุทข มีอะไร
 ห่าไมจีนจึงไมจน
 นกกระปูดตาแดง น้ำแห้งก็ตาย
 นกอะไรที่บินไม่ได้
 นกอะไรเอ๋ย บินไปถ่ายไป
 นอนคว่าเห็นลาย นอนหงายเห็นคืบ

- มะละกอ
- เสนม
- คมเปรต
- มะขาม
- พริก
- มะพร้าว
- ไมคาน
- คูกีขาว
- ตะเกียง
- ภาระเหี่ยม
- เข็มกับค้าย
- ปลาขาว
- น้ำบอ
- บอนน้ำ
- แห
- ลิ่น
- ชอน
- รูป
- นุงโจงกระเบน
- ลมหายใจ
- มีสระอุ
- เพราะมีสระอู
- ตะเกียง
- นกหวีด
- นกทองเสียบ
- เสือกกับคัมพัญจาคา

นั่งสูงกว่ายืน

น้ำตื้นน้อยหอยปักหลัก ตักก็เต็มตักก็เต็ม

น้ำอะไรเอ๋ย ที่กินไม่หมด

ปักน้อย ๆ พันไร่ไกลน่อ

ปลาอะไรเอ๋ย นีวนั่งแข็งที่สุดในโลก

ปลาอะไรเอ๋ย ไม่มีกระดูก

ปลาอะไรเอ๋ย อยู่สูงที่สุด

แปดสิบเกินหน้า สองขาตามหลัง

ผักอะไรอยู่ใกล้วัด

พระนั่งหน้าคาเฉย ถามว่าพระนั่งหน้าใคร

พระยาน้อยอยู่ในวัง ถ้าไม่สั่งก็ไม่ออก

พระหัวล้าน อาบน้ำแค่เช้า

พระอะไรเอ๋ย ที่กอดนุญหึงได้

ไฟไหม้ป่าไหม้เขือก

ไฟไหม้ป่า บ่ไหม้หมกเห็ด

มะอะไรใหญ่ที่สุด

มีนก 9 ตัว บินมาเกาะกิ่งไม้ตาย 1 ตัว จะเหลือนกกี่ตัว

มีรถเมล์คันหนึ่ง แล่นมาด้วยความเร็วพอคีมี่เปิด, โก, หมา

วิ่งตัดรถ ถามว่า คนขับจะเหยียบอะไรก่อน

มีรถ 2 คัน แล่นไปตามถนน ลอดถึงทางโค้ง รถคันหน้าจอด

แล้วรถคันหลังจะทำอย่างไร

มีนายพรานคนหนึ่งไปล่าสัตว์ในป่า เวลาเจอเสือแล้วนายพราน

จะยิงอะไรก่อน

เมื่อน้อยบุงขึ้นยาว เป็นสาวบุงขึ้นสั้น

เมื่อเรามองสิ่งใด เราจะต้องมองข้ามสิ่งหนึ่งทุกครั้งไป

- สุนัข

- มะพร้าว

- น้ำลาย

- กอไข่

- ปลากระป๋อง

- ปลาทองโก้

- ปลาคาว

- เถวียน

- ผักชี

- คาเฉย

- นามูก

- ชัน

- พระเอก

- ทางเดิน

- จอมปลวก

- มหาสมุทร

- 9 ตัว

- เหยียบเบรค

- เกา

- ยิงปืน

- มะเขือ

- ปลาดายจุมก

เมื่อหุบเต้ากระบอก เมื่อกางเต้าตั้ง
 แม่คั่ง ลูกนอน
 แม่เฝ้าบ้าน ลูกไปเที่ยว
 แม่ส่วนมาก เป็นผู้หญิงแต่แม่อีกแม่หนึ่งเป็นผู้ชาย
 ไม่มีคิ่นขันฉา ไม่มีตาขันคันไม้
 ไม่ฉานโก่ง ข้ามโห่งสามแสน
 ไม่ตกลัก แม่ลงวันแตกกระจาย
 ยกคิ่นข้ามหัว เอาตัวลอด
 ยามอะไรเอ๋ยอมไคนานที่สุด
 ยามอะไรเอ๋ยที่กินไม่ได้ แกร็บที่เราได้
 ยามอ่อนนอนอยู่กับแม่ พอแก่ตามเขาได้
 ยิ่งคักยิ่งยาว
 รถไฟไต่รถดัง ชนตึกพังนั่งคังอ
 รถลืออะไร
 รถอะไรเอ๋ยร้อนที่สุด
 รักก็จูบ ไม่รักก็จูบ
 เรือ 2 ลาขันไคคนเคียว
 ลิงขันคันไม้ ทำอย่างไรจึงจะทำให้มันลง
 วอแหวนจนก้น หันบนอากาศ
 วัวแม่เขี้ยว มัคหลักเคียวกัน
 ว่านกมีหู ว่าหนูมีปีก
 เวลาเรายืนมันนอน เวลาเรานอนมันยืน
 สมมุติให้หนูใหญ่ที่สุด และอะไรใหญ่กว่าหนู
 สองคิ่นเหยียบขรรณี สองปีกรวีร้องก้องเวหา
 สองคิ่นเคินมา หลังคามุงจาก

– รม
 – บันได
 – ลูกกัญแจ
 – แม่ทัพ
 – งู, เถาวัลย์
 – รุ่งกินน้ำ
 – เวลาตายอุจจาระ
 – มุง
 – ยามวัน-วัน อดได้ 2 วัน
 – ยามาฮา
 – หนูเจ้าชู
 – ถนน
 – กิ่งกือ, นางอาย
 – ลีถนน
 – รถไฟ
 – หอย
 – รองเท้า
 – คักสระอิออก
 – วัว
 – มะละกอ
 – ก้างควา
 – เท้า
 – หนู
 – กังหันลม
 – ไก่, เป็ด

สองหางชี้ สี่หูชั้น แปรคินยัน

สัตว์อะไรอยู่ยืนนานที่สุด

สายอะไรเอ๋ย ที่ตัดแล้วไม่ขาด

สี่อะไรเอ๋ย ที่พระชอบที่สุด

สี่คืบเกินมา หลังคามุงเข็ม

สี่คืบเกินมา หลังคามุงกระเบื้อง

สี่คืบเกินมา หลังคามุงเหล็ก

สี่หู พันคำ อาชาตามแม่น้ำ

สุกในคิน กินไม่ได้

สุกในคิน กินยได้

สุกในคิน กินไม่ได้ สุกในไม้กินได้กินเอา

สูงกว่าน้ำ ต่ำกว่าเรือ

สูงเทียมฟ้า ต่ำกว่าต้นไม้

สูงเท่าจ้าว เกิดลูกตั้งหัว สูงเท่าจ้าวเกิดลูกตั้งข้าง

สูงชั่วฟ้า ไม่มีตำลึงข่อ ตาอ้อ ไม่มีตำบะหลุกจุกจิก

สูงโนง ลีเกะลง

สูงเบา ๆ แล้วชักเข้าชักออก

เลื่อนำหน้า กระบือตามหลัง เลือคูจ้ง คามหลังกระบือ

หนึ่งรูปี เท้ากับเท้าไร

หน้าสั้น พันขาว หางยาว

หน้าสั้น พันขาว หางยาว เหมือนมังกร หากินคาม'คอน อาบ'ชา'ท่า'หิน - ขวาน

หนังหุ้มกระดูก กระดูกหุ้มเนื้อ เนื้อหุ้ม'น่าอะไรเอ๋ย

หม้อคา รุมคิน

หมาอะไรไม่เห่า ไม่เหอน

หลักหลักเคี้ยว ปู่เขี้ยว'ลามาเป็นหมู

หล่น'คูป'ใส่หมวก'แต่' ร่วง'แฉล'ไป'ตร'าร'ค

- หมาเคื่อนสืบสอง

- เค้า'ล่าน'ปี

- สาย'น้ำ

- ลี'กา

- เม'น

- เค้า

- ร'ถ'ย'น'ค'

- จา' (ยอ)

- ช'ม'น

- ช'ม'น

- ข'บ'น'ก'บ'ข'าว'หล'าม

- ฟอง'น้ำ

- ภู'เขา

- ค'น'ก'ล'วย, ข'าว'โ'พ'ค

- ก'ล'วย, ส'บ'ปะ'ร'ค

- พระ'อา'หิ'ค'ย'

- ส'บ'ย'าง'ร'ถ 2 ล้อ

- ล.ค.ส.

- 18 ร'ู'เค'ื่อ'น

- จอบ

- ขวาน

- มะ'พ'ร'าว

- ช'ค'ว'าย

- หมา'มู'ย

- มะ'ละ'ก'อ

- ลูก'ค'า'ล'หล'น

หักคอ ก็นได้

หัวหมอคอคหนาว กางยาวอค้ยอน

หิมน้อยใส่ผ้าเหลือง กุญแจทั้งเมืองไขไม่ออก

หุบเทากระบอกล กางออกเทากระโค้ง

เหล็กก็ถ่วงออก ก่อความเหล็ก

อะไรเอ๋ย ก็น้ำฟ้า เอาหน้าใดกิน

อะไรเอ๋ย กลางวันนอนหลับไม่ตื่น กลางคืนกระพริบสว่างทั้งเมือง

อะไรเอ๋ย กินทางกัน ออก รางปาก

อะไรเอ๋ย กินแต่ใส่ เอาไว้แต่โครง

อะไรเอ๋ย แกลงใส่อะไรจึงจะอร่อย

อะไรเอ๋ย ขึ้นคันทวยไก่ ลงท่ายคายนก

อะไรเอ๋ย ข้างนอกขรุขระ ข้างในตะกั้งโหน่ง

อะไรเอ๋ย ข้างนอกสุกใส ข้างในเป็นโพรง

อะไรเอ๋ย คว่าอันหงายอัน ชนกันน้ำย่อย

อะไรเอ๋ย คว่าอันหงายอัน ชนกันน้ำย่อย

อะไรเอ๋ย จะว่าเตาไฟฟ้าก็ไม่ใช่ จะว่าไก่อก็ไม่เชิง

อะไรเอ๋ย จับหางอำปาก

อะไรเอ๋ย ซื่ออยู่ในครัว ตัวอยู่ในป่า

อะไรเอ๋ย ซื่อเทาภูเขา ชันเพราะ

อะไรเอ๋ย ไข่ทั้งคิมและเคะ

อะไรเอ๋ย ไข่เป็นสีแดง ไม่ใช่เป็นสีกำ

อะไรเอ๋ย คอกอยู่ข้างบน ผลอยู่ข้างล่าง

อะไรเอ๋ย เดินมาตามเรา แต่ไม่ช่วยเราทำงาน

อะไรเอ๋ย แดกสองจำ เดินมาสองคน มีค้ำมีคย่นมากคนเดียว

อะไรเอ๋ย ต้นเท่าเข็ม ใบเต็มแม่น้ำ

อะไรเอ๋ย ต้นเท่าแซ ใบเด่นเลี้ยว

- กลองใส่ข้าว

- กระบวย, ทัพพี

- ไข่

- รม

- เส้าโทรศัพท์

- หอย

- คางคาว

- กบใสไม้

- กลองข้าว

- ใส่ปาก

- ก. ไก่ถึงฮ. นกฮูก

- นอยหน้า

- มะเคือ

- ชนมครก

- ชนมครก

- เตาโรค

- ชวน

- กระต่ายขูดมะพร้าว

- นกเขา

- โอวัลดิน

- ถ่าน

- ถั่วลิสง

- เงา

- เงา

- ผักแว่น

- ออย

อะไรเอ๋ย คักโคมไม่ฉาย คักปลายไม้แน่น

อะไรเอ๋ย ตัวเล็กกระจิกริด มาแข่งฤทธิ์กับพระจันทร์

อะไรเอ๋ย คักก็เต็ม ไม่คักก็เต็ม

อะไรเอ๋ย ตัวตา ๆ วิ่งเข้าถ้ำดาญี

อะไรเอ๋ย ตาอะไรใหญ่ที่สุด

อะไรเอ๋ย ตากไม้แห้ง

อะไรเอ๋ย ไต้หว่างขา ราคาเป็นหมื่น

อะไรเอ๋ย ถ้ามีมันอยู่ที่ภูวาลัง ถ้าคักมันออกก็หลงไปเลย

อะไรเอ๋ย ถ้ายกกว่าหมา เพราะว่าเอาดินถม

อะไรเอ๋ย นอนตัวชูหัวเข้า

อะไรเอ๋ย น้ำเต้านอย ห้อยปลายหลัก คักก็เต็ม ไม่คักก็เต็ม

อะไรเอ๋ย น้ำพอกกิน แต่ไม่พออาบ

อะไรเอ๋ย น้ำไม่พอกกิน แต่พออาบ

อะไรเอ๋ย เนื้อจิมเนื้อ อร่อยเหลือเมื่อน้ำไหล

อะไรเอ๋ย บุรุษไม่เคยมี สตรีมีแทบทุกคน

อะไรเอ๋ย ไบหยัก ๆ ลูกรักเต็มคอ

อะไรเอ๋ย ปลาอะไรไม่มีก้าง

อะไรเอ๋ย ปลาอะไรเล็กที่สุดในโลก

อะไรเอ๋ย บั่นให้แข็ง ๆ แหวงเข้าหว่างขา

อะไรเอ๋ย พระอะไรจับผู้หญิงได้

อะไรเอ๋ย พระอะไรที่คนไม่นับถือ

อะไรเอ๋ย พอกินแต่ไม่อาบ

อะไรเอ๋ย มองเห็นอยู่ไม่ไกล แต่ไปไม่ถึง

อะไรเอ๋ย มีขา 4 ขา ตัวไม่มี หัวไม่มีแขน

อะไรเอ๋ย มีแต่ทองกับสะตือ

อะไรเอ๋ย มีแต่หูและปาก

อะไรเอ๋ย มีสองลูก คิดตามตัวเรา

- ยม

- หิ่งห้อย

- น้ำมะพร้าว

- ตัวผึ้ง

- ตากปลา

- ชุ่ม

- มอเตอร์ไซค์

- ไม้พันอากาศ

- แมว

- คักแตน

- น้ำมะพร้าว

- น้ำลาย

- เหลื่อ

- เชือกผูกนมแม่

- สามี

- มะละกอ

- ปลาทองไก่

- ปลานั่น

- คนแก่งูโจงกระเบน

- พระเอก

- พยาธิ

- น้ำลาย

- จมูก

- โต๊ะ

- ทะเล

- โทรศัพท์

- ลูกตา

อะไรวะ! มีหัวมีหาง ครองกลางคามเหนือ
 อะไรวะ! มีอยู่สิบสี่ เข้าไปอีกสิบก็ยังเป็นสิบ
 อะไรวะ! ลูกสัปดน เล่นกันแม่
 อะไรวะ! ใจคนแม่
 อะไรวะ! สัตว์สี่มุม ชุ่มกินคน
 อะไรวะ! สัตว์กินคน แยกคนกินคน
 อะไรวะ! สัตว์กินคน มาหลังคามุงกระเบื้อง
 อะไรวะ! สุกไม่หวาน บานไม่หอม
 อะไรวะ! สุกไม่หอม งอมไม่หล่น
 อะไรวะ! สูงที่สุดในโลก
 อะไรวะ! รุ่งเยิ้มเหมือนฟ้า ต่ำกว่าฐานนาคเดียว
 อะไรวะ! หน้าออกอ้อน กินก่อนนอนทุกวัน
 อะไรวะ! หลังโกง ๆ กินข้าวไก่หมกทูน่า
 อะไรวะ! หลังสัฟฟา ขาถมกิน หัวแผ่นกินมีกันทั้งบ้าน
 อะไรวะ! อยู่หน้าบ้าน
 อะไรวะ! อยู่ระหว่างขา ราวาเป็นหมื่น
 อะไรวะ! อ้วนตะลุกตะลั่น มีกระดูกซี่เดียว
 อะไรวะ! อ้วนลุ่มเตาอังคอง เจ้ามั่นยอดต้น
 อะไรวะ! อ้วนลุ่มเตาหางหมี่ จะหนีจะหนีก็จิกไว้

- ไม่ปิ้งปลา
 - กุ้งมือ
 - ลูกกัญญา
 - ลูกกัญญา
 - มุง
 - แยกกับปู
 - เคา
 - พริก, ผ่าย
 - พระจันทร์
 - สระโอ
 - ภูเขา
 - ทศพิ
 - เกียว
 - ขาน
 - น.
 - รถมอเตอร์ไซด์
 - กองฟาง
 - ท้ายทอย
 - อูหรือเป็ด

ปริศนาทายภาคอีสาน

กกช^{๕๖} ฟ้า ปลาย^{๕๗}ชดิน

กกุธมปลายแดง แฉนหยัง

ก ระค ก ก ก ชาก ก ชาก ก ลม แชน

กระต่ายหลังโกงลงน้ำไมซุน

กลิ้งให้แข็งแรงเขาหวางซาแล้วจึงนำไปเรียบรอย แม่น้ำยัง

กล้วยอ้อยยังกินเป็น

กลางคืนมีเปล้าน กลางวันไม่เห็น

กอโถง โบกวาก หมายเขี้ยว

กอเหล่าครก ไบปรกคิน

ก่อนนอน เราทำอะไรก่อน

กินทางใต้ ช้ทางเหิง

กินทางนี้ ช้ทางโน้น

แก่งไກ้ ไส่หยังจิงแซ่บ

เกิดมาไม่กลัววัง ทนจริงเมื่อทน

๒
ไถ่กวาขามี่จั่งตัว

២ ក្រុមការងារនេះ

โกนุลาบนอนตะแคงปลายหัว

ไกแม่ลายคายนางฮั่ว

ไก่อีกากระหญาออมโพน

ไก้อึลาย ตายอยู่ข้างฮัว แม่นหยัง

ข้างนอกสุกใส ข้างในเป็นโพรง

ข้าวเต็มเข้าไม่จำ ข้าวไม่เต็มเข้าจ

๑๖ ข้างนอก ๕ ข้างนอก

ขหวไต้ ใบห่อข

- ၁၂ -

- ขาด

- คุณขิงไก่

- เบิก

- คนนุ่งผ้าโจงกระเบน

- กลว้ยไม้

- ၂၇၇

— មេត្តា

- ตะไคร้

- ๒ -

- ๑๕๕ -

- 2 -

- ไส้ปาก

- ၂၆ -

- 1 ตัว

- 12 -

- สัมปะรด

- สัมปะรด

- กรรไกร

– สัมปะรถ

— มะเคื่อ

— กลองยาว

- ໗ ຍແນງນຸນ

- เทียน, กระบอง

ช้อยู่สระ อูจจาร~อยู่ในคน แม่นหยัง
 เขยากอนแทง แม่นหยัง
 เขียวชะอุมพุ่มไสว บ่มีใบมีแค่เม็ด
 เขียวชะอุมพุ่มไสว ไม่มีใบมีแค่เม็ด
 เขียวหม่อมใจแดง แม่นหยัง
 เขียวเหมือนพระจันทร์ บินมาแต่ไกล
 เขียวอยู่บ้าน แดงไปเที่ยว
 คนช้อยไม้ไค้ไซ้ คนช้อยไม้ไค้ช้อย แม่นหยัง
 กบบางถางหน้าหน้าถา
 คะยอกคะยอก น้ำออกเสด็จ
 เครื่องบินกับเรือชนกันจะเหลืออะไร
 จังหวัดหยังที่มีสัตว์หลายและดุร้าย
 จังหวัดหยังเป็นจังหวัดแรกของประเทศไทย
 จังหวัดหยังที่หลายกว่าร้อย
 จังหวัดหยังเป็นผู้นำ
 จังหวัดหยังอยู่สูงที่สุด
 จังหวัดอะไรที่คนไปไม่ถึง
 จังหวัดอะไรเอ่ยที่ข้างกลัวที่สุด
 จังหวัดอะไรเอ่ยที่รวยที่สุด
 จังหวัดอียังที่มี ร. 5 ตัว
 จังหวัดอื่น ึ่งที่มีสระน้ำมากที่สุด
 จีบหางขี้จวก
 จีบหางขี้พุ่งออกทางหน้า แม่นหยัง
 จีบหางขี้ออกด้านข้าง แม่นหยัง
 ข้างชั้นภู คมพูบัว ๆ แม่นหยัง
 ข้างชั้นภู คมพูวาบ ๆ

- ชี้เต่า
 - ไฮโล
 - ผน
 - ผน
 - แดงโม
 - แมงคัน
 - พริก
 - โลงศพ
 - มือกโจน
 - แปรงพัน
 - เหลือเชื้อ
 - สิ่งหุ้
 - นครปฐม
 - ร้อยเอ็ด
 - นครนายก
 - นครสวรรค์
 - เลย
 - พังงา
 - กาแพงเพชร
 - นครศรีธรรมราช
 - สระบุรี
 - กระโหลกน้ำ
 - กันโซ่ (อุปการณีนน้ำ)
 - ไถนา
 - ฟิม
 - วาว

ข้างสามขาพระยาขันฉี่น้อยซ่อนน้ำ

ชีวิตยังที่กินได้

ชื่อในป่า ตัวอยู่ในครัว

ชื่ออยู่นา คาวอยู่บน

ชื่ออยู่ในครัว ตัวข้างในป่า

ชื่ออยู่บนฟ้า ตัวอยู่ในดิน

ชื่ออยู่บนฟ้า ตัวควายลาก

เข้าคำราละคร แคลร้อนบ่กลัว แม่นหยัง

เชือกเส้นเดียว จูงควายไค้หมกหมู

เข็นไกลกินไกล

เขาสองเข้างเล่ายเห็นหัน แม่นหยัง

คอกไม้ยังสวยที่สุดในโลก

กาขี้หมักบ่แตก แม่นหยัง

เค็กน้อย ๆ นุ่งชั้นลอกตะกาง

โกะอะไรมี 7 ขา

ตกต๋ับ ข้างซี้

ตกลงมาดังกะ แทะเขาไปแดง แทะเข้าไปคา ตาเข้าไปชาว

ตกลงมาดังแปะ แทะ เข้าไปแดง แทะเข้าไปคา ตาเข้าไปชาว

ตันเท่าครก ใบปกกิน

ตันเท่าลาเรือ ใบหอเกลือไม่มีค

ตันหยังบ่มีใบ

ตอนน้อย ๆ สีเขียว แก่มีสีแดง

ตอนน้อยใส่เสื้อคับ พอแก่มาใส่เสื้อหลวม

ตักก็เต็ม บักก็เต็ม

ตัวอยู่กลางมีสองหัว

ตาแปะหลังโงง ลงน้ำ ม่ซุน

- เชียง, หมอหนึ่ง

- กล้วยบวคธิ

- กระต่าย

- คาปู

- กระต่าย

- คาวลูกไก่

- ไถ

- จราจร

- ถนน, หนทาง

- จอบขุดดิน

- ใบหู

- คอกยังบาน

- เจา

- น้ำหมาก

- โคโมไนซีกินโกคาโคล

- มะเฟื่อง

- มะขาม

- มะขาม

- ตะไกร

- ใบมะขาม

- ต้นเสา

- พริก

- มะขาม

- มะพร้าว

- ไม้คาน

- เป็ด

คาเคี้ยว มีหลายหน่อ	- ตากล้ำ
คาหุ้ง ใหญ่ที่สุด	- ตากล้ำ
ตากวากิน เอาไม้สอยกิน	- บอนา
นกอะไรไม่มีชีวิต	- นกหวัด
นอนหลับคั่นขึ้นมา เราลืมมือที่ยังก่อนหมู	- ลืมตา
น้อย ๆ นุ่งสีเขียว โตขึ้นมาสีแดง	- พรึก
นั่งยอยอ เก้ากน	- ลับมิด
นั่งสูงกว่ายืน แม่นหยัง	- หมา
นั่งสูงยืนตา แม่นหยัง	- หมา
นาริมิรุ เพชรสีชมพู คิกรุนาริ	- ตุ่มหู
บักคอยาว บอจิกหนาวจกร้อน	- จอม (ทัพพี)
บักน้อยกระดุกเต็มปึก	- เ็น
บักน้อย ๆ ชักช่องขึ้นปลายยุ้งปลายยาง แม่นหยัง	- มกแดง
บักน้อย ๆ ชีเรือลอคพุ่ม	- กระสวย
บักน้อย ๆ งอยซอน กเบ็ค	- เห็นกระด้าง
บักน้อย ๆ โคนน้ำแตกึก	- กระบวย
บักน้อย ๆ บังเหล้ามีเห็นกัน	- หู
บักน้อย ๆ พายเรือลอคซอน	- กุ้ง
ปลาอะไรเอ๋ย ซอยบนฟ้า ตัวอยู่ในน้ำ	- ปลาขาว
ปลาอียัง กินบัก	- ปลาดี
บักหลังเห็นขน บักหน้าเห็นนม	- ขนม
บักคูล หักออกครึ่งกลาง	- กระตืบขาว
บักคูล แกะกินทางกลาง	- คืบขาว
เป่าปี่เข้าพุ่มไม้	- ยุง
แปดขาเดินมา หลังคามุงสังกะสี	- กระปู
ไปกระชอง มากระชอง	- ช้อง

ไปกะลิม มากะลิม

ไปกะหาย มากะหาย

ไปรณียัหา ตอนมาหัง

ผลไม้อันยัง ห่อไขไค้

ผักหยั่งกินบไค้

ผักอะไรอยู่ใกล้ตา

ผักอะไรเอ่ยชื่ออยู่ในวัด

ผักอันยังราคา 4 บาท

ผักกูดเหลือค แมนยัง

ผู้เฒ่าพายเรือลอคพุ่มไม้

พระชอบสีอะไร

พระชอบสีอะไร

พระชอบสีอันยัง

พระไม่ชอบสีอะไร

พระรามชอบสีอะไร

พระยังจับคนไค้

พระยังทคนยานที่สุก

พระอะไรอยู่กลางทุ่งนา

พระอันยังที่อยู่ใต้จุมกของคนเรา

เพื่อไปหมกตัง กลับมาเท่ากานัน

ไฟไหม้ป่า บไหม้หมกเห็ก

มะอันยังอยู่ในวัง

ม้าอะไรมี 4 ขา

ม้าอันเขียว ขาเขียวค้ายกัน

มีเงินอยู่ 3 บาท ไปซื้อปากกา 50 ส.ท. จะได้รับทอนเท่าไร

มีตัว ๆ เกียว มีหัวสองหัว

- ลิมตา

- หายใจ

- กระจกษาระ

- กางเกงในแอ็บเปิ้ล

- ผักกูด (ประคูด)

- ผักแว่น

- ผักชี

- ผักตบช้อง

- ขุน

- กระสวย (พ่อน้ำ)

- สีกา

- สีเห่

- สีเหลือง

- สีกา

- สีดา

- พระเอก

- พยาธิ

- พระเนียรไค้

- พระโอรส

- แห

- จอมปลวก

- มหากเล็ก

- ม้านั่ง

- ต้นกล้วย

- 50 ส.ท.

- ไม้กานหาม

มีตารอบตัว แต่หนีคนไม่ทัน โคนเคาะประจำ

มีวัว มีควาย มีนา แล้วอีหยัง

เมื่อเล็กนุ่งขาว เมื่อสาวนุ่งเขียว เมื่อแก่นุ่งแดง

แม่มั่นร้องอ้อ ๆ ลูกมันพิ้อันคั้น

แม่มั่นรู้ ลูกมันอาย

ไม่คันหลาว ชักเข้าป่าอ้อย คนหว่ารอยหาไถก็บ่เห็น

แม่น्हยัง ไถอีแดงแล่นลอคตะลาง

แม่น्हยัง ข้างนอกสีเขียว ข้างในสีขาว เวลาสุกเมืกสีดา

แม่น्हยัง เขียวหุ้ม ปุ่มใจแดง

แม่น्हยัง ไต่ราวมา 100 ตัว พร้อมเดี้ยวราวบ่หัก

แม่น्हยัง ปีกหน้าเห็นขน ปีกหลังเห็นนม

แม่น्हยัง ผู้เฒ่ามักสีหยัง

แม่น्हยัง พอบานเท่ากระดิ่ง หุบเข้าเท่าไม้ตีพริก

แม่น्हยัง ยี่งักคียี่งยาว

แม่น्हยัง ยี่งักคียี่งักค จาเห่เอนหมักคียี่งักคียี่งค

แม่น्हยัง สองหัวโคเคี้ยว

แม่น्हยัง อยู่ไต่คีนก

แม่น्हยัง สาว ๆ กับปลวก พอแก่หลวมโพรง

แม่น्हยัง สูงกว่าคินคากว่าหญ้า

แม่น्हยัง ใหญ่กว่าภูเข่า แคเบากว่านุ่น

แม่น्हยัง อยู่กลางหลังช้าง นั่งคัมคอร้างอยู่แม่น्हเผลอ

แม่น्हยัง อยู่กับตา

แม่น्हยัง อยู่ในวัง ถ้าบ่รับสั่ง ก็บ่ออกมา

แม่น्हยัง แอ้งคักแอ้งยาว

แม่น्हยัง เข้าแกะเปลือกเห็นขน แกะขนเห็นเมืก แกะเมืกเห็นโคน

แม่น्हยัง เอ้า ไถอีลาย คายอยู่ข้างฮั่ว

- ตะกร้อ

- เมษายน

- พริก

- หลาวเข็นฝ้าย

- ฟืม

- เข็ม

- น้ำหมาก

- มะละกอ

- แงโม

- มคแดง

- ขนม

- มักสีเสียด

- ร่ม

- ถนน

- ลั่ว

- ไม้คาน

- สระอู

- มะขาม

- ภูเขา

- กอนเมว

- ความช้าง

- แวนตา

- นามูก

- ถนน

- ข้าวโพด

- สับประค

แม่นหยังเ้า ไก้อีลายต่ายอยู่ป้าออย คนสามร้อย ปากกินบ่หมด
 แม่นหยังเ้า จั้วักเขียว ผูกหลักเคียว หัวจุ่มกันอยู่
 แม่นหยังเ้า จับไค้เฮาเอาตาย จับไค้เฮาไว้เบื้องสูง
 แม่นหยังเ้า ชกักคือค่อม่า ไปค้ำเห็นฮอย
 แม่นหยังเ้า ช่างขึ้นภู พื่อหุเวิบ ๆ
 แม่นหยังเ้า เขาเข้าถา คา ๆ ไปเที่ยว
 แม่นหยังเ้า ซออยู่กับหมา ภายอยู่กัณ
 แม่นหยังเ้า เขามาเขาไป เขาป่วย
 แม่นหยังเ้า เขาสองเขา นังบั้งเล้าเห็นกัน
 แม่นหยังเ้า ตกปูกข้างซ้าหามาซ้าข้าง
 แม่นหยังเ้า ต้นอียังมีสองกอ
 แม่นหยังเ้า เคนอย ๆ ห่มเขียว พื่อใหญ่มาห่มแดง
 แม่นหยังเ้า เนื้อแนบเนื้อ แซบเหลือ เมื่อน้ำไหล
 แม่นหยังเ้า บมีดินแลนมากคนกะพาแลนหนี
 แม่นหยังเ้า บอกเปลือกเห็นชน ปอกชนเห็นโน
 แม่นหยังเ้า ผู้เอ็คยไค้ไ้ ผู้ไซบไค้เอ็ค
 แม่นหยังเ้า ยามบไ้เก็บไ้ ยามไ้เอาหิม
 แม่นหยังเ้า ยามเฮากินมันมันอยู่ มันกินเฮาเอาตาย
 แม่นหยังเ้า ล้วงไห แปดมือ
 แม่นหยังเ้า ลูกเต็มชา คาเต็มโต หูอยู่เทิงหัว
 แม่นหยังเ้า เวลานอนมันยืน เวลายืนมันนอน
 แม่นหยังเ้า ส่างขึ้นภูแขวนโบรงเก้าหนวย
 แม่นหยังเ้า อ้า ใสกั้งลั้ง บมีบั้งจักโต
 แม่นหยังเ้า หัวบหาง ทางกลางคางเหยื่อ
 แม่นหยังเ้า เห็นพอนุ่ม ๆ
 แม่นหยังเ้า อื่นอย ๆ ลากไ้ลอคซอน

– หินฝนมิก
 – มะละกอ
 – เหา
 – เรือ
 – คนผักขาว
 – ควงจันทร์
 – ลูกเห็บ
 – ถวยเปล่า
 – หู
 – บักเฟือง
 – ต้นกก
 – พริก
 – เค็กกुकนม
 – รดถึง
 – ข้าวโพด
 – โลงศพ
 – สมอเรือ
 – น้ำ
 – คนล้วงไหปลาร้า
 – แห
 – คิน
 – กล้วยเนา
 – น้ำซักฟาว
 – ไม้บั้งปลา
 – ค้าง (จุ่มก)
 – เข็มเย็บผ้า

ม่นั้ยังเ้า อื่นอย ๆ เห็นคนมาแลนเข้าในเือนลืบ
 งนั้อย ๆ ถือแพรพระ ใหญ่มาละแพรออก
 งคองังสัน
 งคียงนอย
 ออะไรมีชีวิต
 งชันค่นไม้ ทาอย่างไรงถึงลงไค้
 งชันค่นไม้ เอ็คจ้งไค้ จ้งลึงไค้
 มอะไรลืมกันทุกวัน
 ล็กเท้าโพรมือ หรือไปหมคหุง
 ลปลันปลันตาหลอก ไม่ชักไม้ออกมาให้เห็น
 งโยง ๆ มีรงคยูข้างหลัง
 วนคากี้วกับอะไร
 คิ่นเคินมา หลังคามุงกระเบื้อง
 คิ่นเตะฝา อ้าปากกินคน
 คิ่นย่างมา หลังคามุงกระเบื้อง
 หุพันตา
 กเค็มคิน เก็บกินบ่หมค แม่นยัง
 กเค็มฟ้า กายบ่เบ็ง แม่นหุ้ง
 งกวานา คากวาวเรือ
 'เข้าไปเป็นลืบ จักออกมาเหลือห่า แม่นยัง
 ลค้งหลัง บ่มีปลิงมาล่อ
 'แวนเกี้ยวกับอะไร
 งหุ่มชน ชนหุ่มกระถูก กระถูกหุ่มชัน ชนหุ่มน้า
 'าคือคน ตัวคึบคน แดค้วนอยกวากน
 'าคาคือหนู บ่ลัับบนอน จับอยุ่ค่นไม้
 คบอยหยากเค็ม ข้างในมีหมอย

- ชุ่มก
 - หนอไม้ (ค่นไม้)
 - บุหรี
 - เกมเล่นคึ
 - ลอคอก
 - คักสระอืออก
 - คักสระอืออก
 - ลืมคาก
 - คาก
 - ลันชัก
 - ลุนซ์
 - เกี้ยวกับหนู
 - เคา
 - มุง
 - เคา
 - สะกุง (บอ)
 - แคค
 - คาว
 - หองเรือ
 - กุงมือ
 - น้ามะพร้าว
 - หู
 - มะพร้าว
 - ลูกคน
 - คางคาว
 - เทียน

หมาหน้า ไก่ตามหลัง แม่นหยั่ง

หมากอียัง มี 3 ฤๅ

หุบเทากระบอก ถอกเทากระก้ง

หุบเทากระบอก ออกเทากระก้ง

เหล็กแดง แห้งคิน

เหล็กซีแดงไปทางตาอังบัคมันหยั่งตกเมืองอุดร

เหล็ยมมั่ง ๆ กางคองบแกงสอง

อ้อล่อ ท่อไข่นก เขาจะไปเอาย่านแม่มั่นคอก

อ้อมล่อมเท่าไปมือ พื่อไปหมกทุ่ง

อยู่ในน้ำปลาไม่ชอบ อยู่ในนากินข้าว

อยู่บ่ใกล้บ่ไกล เหลียวเห็นพอคิมมิบ

อะไรมากับไฟหายไปกับลม

อะไรอยู่ใต้สะพานพุทธ

อะไรเอ๋ย เขียวชะอุ่มพุ่มไสว ไม่มีใบมีแค่เม็ด

อะไรเอ๋ย คนโง่เค็นหน้า คนบ้าตามหลัง

อะไรเอ๋ย ชื่อเป็นค็อกเตอร์ แต่ตัวเป็นปลา

อะไรเอ๋ย ชื่อเป็นผู้หญิง แต่ตัวเป็นผู้ชาย

อะไรเอ๋ย ชื่ออยู่บนท้องฟ้า ตัวอยู่ในครัว

อะไรเอ๋ย เกินมาหลังคามุงเข็ม

อะไรเอ๋ย ตอนเด็กนุ่งขาว ตอนสาวนุ่งเขียว ตอนแก่นุ่งแดง

อะไรเอ๋ย ตอนสาวคับแอ้ ตอนแก่หลวมโครก

อะไรเอ๋ย คากว่าคินเอาไม้สอยกิน

อะไรเอ๋ย ติไต่คิเอา งานหนักงานเบากินข้าวบ่ได้

อะไรเอ๋ย นารีมิรุ เพชรสีชมพู คารุณาริ

อะไรเอ๋ย เนื้อแนบเนื้อ หนังแนบหนัง ขนแนบขน แล้วทุกคนสบาย

- หมา

- หมากม้ว

- ร่ม

- ร่ม

- มันแกว

- ปลาไหล

- ผลเหล็ยม (ผลไม้)

- มะเขือนาม

- ตา

- ปู

- จมูก

- ควันไฟ

- สระอุ

- ผน

- คนโง่

- ปลาหมอ

- แม่ทัพ

- ไข่ดาว

- เม่น

- พริก

- มะขาม

- น้ำบ่อ

- นาฬิกา

- คุ้มหู

- นอนหลับ

ะไรเอ๋ย ไบยักยัก ลูกรักเต็มคอ มะละกอไม่ใช่
 ะไรเอ๋ย เบิกน้ำเห็นผอย เบิกผอยเห็นเม้ม เบิกเม้มเห็นรู
 ะไรเอ๋ย มาจากเมืองเจ็ก คัวเล็กเสียงกัง
 ะไรเอ๋ย ยิงค้อยิ่งสั้น ยิงค้อยิ่งยาว
 ะไรเอ๋ย ลูกอัปคน ชอบไซกันแม่
 ะไรเอ๋ย สิ้นคืนเกินมา หลังคามุงเข็ม
 ะไรเอ๋ย สิ้นหอยฝา มีคาตากันยักษ์
 ะไรเอ๋ย หมาเคินหน้า ก. ไก่ตามมา คนขรามักหลาย
 ะไรเอ๋ย หัวควน หายควน กินคนไม่เลือก
 ะไรเอ๋ย ใหญ่กว่ายักษ์
 ะไรเอ๋ย ใหญ่กว่าหนู
 ะไรเอ๋ย อยู่บนฟ้า
 ะไรเอ๋ย อ่อนนอกแข็งใน
 ีน้อย ๆ แด่ไล่ลอคซอน
 ีน้อย ๆ ถือแพรแดงลอคทะล่าง
 ีน้อย ๆ ถือแพแดงแล่นขึ้นต้นไม้
 ีน้อย ๆ มีหมอยสองเส้น
 ียัง อยู่กลางชาว
 ียังเอ๊ะ ไก่อีฉาวจับราวชาบลาบ
 ียังเอ๊ะ ตกปึกข้างซี บัใหว้าข้าง
 ียังเอ๊ะ คันทอกรกใบงุมดิน
 ียังเอ๊ะ แค้นอยนุ่งสิ่งเขียว พอใหญ่มานุ่งสีนแวง
 ียังเอ๊ะ โตน้อย ๆ มาจากเบื้องจีน โตเล็กเสียงกัง
 ียังเอ๊ะ นิ่งอยู่เหิงค่อ หัวเราะครัก ๆ
 ียังเอ๊ะ นาอียัง บัไซปลุกเข้า
 ียังเอ๊ะ แนนอยคั บัทใหญ่แล้วหลวม

- มะคาล
 - ข้าวโพด
 - ประทัด
 - บุหรี่, ถนน
 - ลูกกุญแจ
 - เม่น
 - มุง
 - หมาก
 - โลงศพ
 - เสือยักษ์
 - หนู
 - ไไม้โท
 - มะกอก
 - เข็มเข็บผ้า
 - น้าหมาก
 - กิงกา
 - เข็ม
 - ว. แหวน
 - กระดุม
 - มะเฟือง
 - ตะไกร
 - พริก
 - ประทัด
 - หม้อข้าวเคียด
 - นาเกลือ
 - ฝักขาม

อี้หยังเอ๊ะ บาคีใหญ่ไปท่องานนา บาคมาท่อก่อนเส้า
 อี้หยังเอ๊ะ ไบ่ท่อเรือ ท่อเกียกะบ่ได้
 อี้หยังเอ๊ะ มะอี้หยังมีแต่ในวัง
 อี้หยังเอ๊ะ ม้าชี่หางยาว ้วยกัน
 อี้หยังเอ๊ะ มีแต่ไบไม่มีดอก
 อี้หยังเอ๊ะ สุกในคินกิ้นได้
 อี้หยังเอ๊ะ หมอคำงุบคิน
 อี้หยังเอ๊ะ หมอคำงมคิน
 อี้หยังเอ๊ะ เหยียบหางร้องก่าก
 อี้หยังเอ๊ะ แห้งคอแห้งสัน แห้งคัตแห้งยาว
 อี้หยังเอ๊ะ อีน้อย ๆ กางร่ม อยู่กลางแดด
 อี้หยังเอ๊ะ อีน้อย ๆ พายเรือขึ้นกก
 อี้หยังเอ๊ะ ฮ้อเก็บวมีหลายตัว
 อี้หยังเอ๊ะ แฉนออกโกน แม่นหยัง

- แห
- เข็ม
- มหาคเล็ก
- คั่นกล้วย
- คั่นตะไคร้
- ถั่วคิน (ลิสง)
- มูลควาย
- ชักควาย
- ครกกระเคื่อง
- บุหรี่, ถนบ
- เข็ญ
- มค
- รังมคแดง
- ลูกพลู, ลูกคอก

ภาคผนวก

แบบสอบถามสำหรับนักเรียน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร

มกราคม 2526

นักเรียนที่รัก

ฉันกำลังศึกษาในระดับปริญญาโท ปีที่ 2 หลักสูตรปริญญาการศึกษาหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย คณะบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มีความประสงค์จะท้าวิจัยเรื่อง "การศึกษาปริณาคาตายของไทย"

การวิจัยครั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากนักเรียนในการตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีความสำคัญต่อการวิจัยมาก ดังนั้นจึงต้องขอความร่วมมือจากนักเรียนในการตอบแบบสอบถาม โดยไม่ต้องเขียนชื่อนักเรียนไว้ ส่วนคำตอบต่าง ๆ ที่ได้จากนักเรียนจะนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

ฉันหวังว่าจะได้รับความร่วมมืออย่างดี และขอให้นักเรียนทุกคนจงประสบผลสำเร็จในการเรียนวิชาภาษาไทยตลอดไป

ด้วยความขอบคุณยิ่ง
วรรณา นະมิ

รายละเอียดเกี่ยวกับตัวนักเรียน

โปรคเติมข้อความในช่องว่างตามความเป็นจริง

ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนโรงเรียน ชั้น

อายุ เพศ ปัจจุบันอาศัยอยู่ในอำเภอ จังหวัด

..... เป็นเวลา เคยอยู่ในจังหวัดอื่นหรือไม่ ถ้าเคยอยู่คือจังหวัด

... .. เป็นเวลา

แบบสอบถามเกี่ยวกับการ เล่นปรีศนาคตหายในปัจจุบัน

ขอให้นักเรียนเขียนปริศนาคาทายที่นักเรียนเล่นอยู่ในปัจจุบัน (อาจจะเป็นผู้ถามหรือผู้ตอบ)

ตามความเป็นจริงโดยใช้ภาษาถิ่นของนักเรียน

คำชี้แจง

1. **ปริศนาคาถาย** คือคาถามหรือปัญหาที่ผู้กษัตริย์ให้แก้หรือให้ตอบ เป็นข้อความที่สมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์หรือเป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ ซึ่งอาจจะถามตรง ๆ หรือเป็นปัญหาเขาวนก็ได้

2. นักเรียนไม่ควรลอกหรือสอบถามปริศนาคาทายจากบุคคลทั่วไปโดยที่ปริศนาคาทายเหล่านั้นนักเรียนไม่เคยเล่นมาก่อน

3. ตัวอย่างที่ให้ข้างล่างเป็นปริศนาคาทายทั้งสี่ภาค ให้นักเรียนเขียนเฉพาะภาคของนักเรียน (รูปแบบต่าง ๆ อาจแตกต่างกันไปจากตัวอย่างนี้ก็ได้)

ปริศนาคลาย

คำถาม	คำตอบ
<u>ตัวอย่าง</u> อะไรเอ๋ย ไก่ขาวมีกี่ตัว (ภาคกลาง) อ้ายไทรหา ส มชาเคินมาหลังคามุงหมี่ (ภาคใต้) เมื่อน้อยนึ่งเลื้อยยาว เป็นสาวนึ่งเลื้อยก้อม (ภาคเหนือ) จอกหลอกคือยังนก ฝนตกบับัว (ภาคอีสาน)	ตัวเดียว คนชรา มะเขือ จักกะแร้